

בעזרת השלח

שלחן ערוך יורה דעה

זה השלחן
שלחן המהור אשר ערך האשל הגדול רשכבה"ג
עין ישראל הגאון
רבינו מרן יוסף קארו זצ"ל ר"מ בקרית צפת
ומפה פרושה עליו הגהות וחידושי דינים מאת האשל
הגדול רשכבה"ג עין ישראל הגאון
רבינו משה איסרליש זצ"ל אבד"ק קראקא

נערך ונסדר והודפס מחדש
בד' כרכים ע"י
הרב נפתלי הירץ מענדלאוויטש
ראש הכולל מורקא
ומייסד המפעל הליכות עולם
פעיה"ק ירושלים ת"ו

בהוצאת מכון אמרי שפר

תשמ"א

להשיג אצל:

מפעל הליכות עולם
רחוב מאה שערים 5
ירושלים
פלאפון: 058-651400

הרב נפתלי הירץ מענדלאוויטש
ראש הכולל טורקא
רחוב עזרא 14,
ירושלים
טל: 02-532-4475



כל הזכויות שמורות
למפעל הליכות עולם
שע"י מכון אמרי ספר

צילום ולוחות "לאור" בע"מ

ש"ע י"ד

הלכות שחיטה

ד טבת

א מי הם הכשרים לשחוט, וכו' י"ד סעיפים

א הכל שוחטין לכתחלה, אפילו נשים. הגה: יש אומרים שאין להניח נשים לשחוט, שכבר נהגו שלא לשחוט, (וכן המנהג שאין הנשים שוחטות) (כ"י כשם האגור). ועבדים וכל אדם, אפילו אין מכירין אותו שמוחזק לשחוט שלא יתעלף, וגם אין יודעין בו שהוא מומחה ויודע הלכות שחיטה, מותר ליתן לו לכתחלה לשחוט, ומותר לאכול משחיטתו, שרוב הרגילין לשחוט הם בחזקת מומחין ומוחזקין. במה דברים אמורים, כשאינו לפנינו, אז מותר לאכול משחיטתו וסומכים על החזקה. אבל אם הוא לפנינו, צריך לבדוק אם הוא מומחה ויודע הלכות שחיטה, אבל אין צריך לשאלו אם נתעלף. הגה: וי"א שאין לסמוך על החזקה אלא בדיעבד, אבל לכתחלה אין לסמוך על החזקה, במקום דיכולין לברור, (מרדכי והגהות אשרי ואגור כשם א"ז ושאלות פרשת כהעלותך). וכל זה מיירי באחרים, שאינן בקיאין ויודעין אם זה השוחט בקי או לא, אבל השוחט עצמו לא ישחוט, אע"פ שיודע הלכות שחיטה ומומחה, עד ששחט ג' פעמים בפני חכם ומומחה בהלכות שחיטה, שיודע שהוא רגיל ורזיז שלא יתעלף. (טור כשם הרמב"ם) ולכן נוהגין שאין אדם שוחט אלא א"כ נטל קבלה לפני חכם, (אגור בשם הלכות א"י). ואין החכם נותן לו קבלה, עד שידע בו שהוא יודע הלכות שחיטה ובקי ביד. ולכן נוהגין שכל הבאין לשחוט, סומכין עליהם לכתחלה. ולא בדקינן אותם לא בתחלה ולא בסוף, דכל המצויין אצל שחיטה כבר נטלו קבלה לפני חכם, (ד"ע). ובקצת מקומות נוהגין להחמיר עוד, דהמקבל נוטל כתב מן החכם, לדרייה שנתן לו קבלה. וכל שוחט, אע"פ שנטל קבלה, יראה שיחזור לפרקים הלכות שחיטה, שיהיו שגורים בפיו ובלבו שלא ישכחם, (מהר"ד יעקב הלוי כשם מהר"ש). וכמו שהדין בהלכות שחיטה ובמי שבא לשחוט, כך הוא הדין בהלכות בדיקות הריאה ובמי שבא לבדוק, ודינם ומנהגם שוה בכל זה, (ד"ע). ויש לב"ד לחקור ולדרוש אחר הבודקים והשוחטים, ולראות שיהיו בקיאים ומומחים וכשרים, (מהרי"ו סי' נ'). כי גדול איסור המכשלה בשחיתות ובדיקות המסורים לכל. ואם בדקו איזה שוחט ובורק ונמצא שאינו יודע, אם נטל פעם אחת קבלה אין מטריפין למפרע מה ששחט, דאמרינן השתא הוא דאתרע, (חרושי אגודה). אבל אם לא נטל קבלה מעולם, כל מה ששחט, טריפה, גם כל הכלים שבשלו בהן מה ששחט, צריכין הכשר, (רשכ"א סימן רי"ח). **ב אין צריך שידע כל חלוקי הדינים, אלא אם אומר על דבר זה הייתי מסתפק ושואל, קרינן ביה שפיר יודע, עד שאומר על האסור מותר.** הגה: ובודקין אותו בדיני הלכות שחיטה שיתבאר לקמן ריש סימן כ"ג, ובדין בדיקת הסכין, ובדין בדיקת הסימנים לאחר שחיטה, כמו שיתבאר לקמן סימן כ"ה, (הגהות אשרי והגהות מיימוני פ"ד). ואם שחט, וליתיה קמן למבדקיה, מכל מקום יבדקו בסימנים אם נשחטו רובן, דכל מה דאפשר למבדק, בדקינן, (הר"ן כשם כעל הלכות ור"ע לדעת הרא"ש ע"ל סכ"ה סי"ג). וכל זה במקומות שלא נהגו ליטול קבלה, אבל במקומות שנוהגין ליטול קבלה, כגון בני אשכנז והגמשיכים אחריהם, אין נוהגין לבדוק אחריו כלל, וכמו שנחבאר, (ר"ע). **ג מי שיודעין בו שאינו יודע**

הלכות שחיטה, אפילו שחט לפנינו ד' או חמשה פעמים שחיטה הגונה וראויה, ושחט אח"כ בינו לבין עצמו, שחיטתו פסולה. אפילו שאלו לו: עשית כך וכך, ומתוך תשובתו נראה ששחט כראוי, אין לסמוך עליו, ואפילו אמר: ברי לי ששחטתי יפה. הגה: ומי שדרכו להתעלף, ואנו יודעים שאינו מוחזק, ושחט ואמר: ברי לי שלא נתעלפתי, נאמן, מאחר שיודע הלכות שחיטה, (כ"י לדעת הרמב"ם). מי שיודעים בו שאינו יודע הלכות שחיטה, יכולים ליתן לו לשחוט, אם אחר עומד על גביו, ובלבד שיראה אותו מתחלת שחיטה עד סופה. הגה: ויש מחמירין, ואוסרין ליתן לו לכתחלה לשחוט, מאחר שאינו יודע הלכות שחיטה, (כ"י בשם הגהות אשירי בשם א"ז ובמרדכי), והכי נהוג. ד' אם אכרו גדייו ותרנגוליו, או שנגנבו, ומצאם שחוטים כראוי, במקום שרוב ישראל מצויים, (וגם רוב גנבי העיר ישראלים), מותרים, בין שמצאם בשוק בין שמצאם באשפה שבבית, אבל אם מצאם באשפה שבשוק, אסורים. ה' חרש שאינו שומע ואינו מדבר, ושוטה, דהיינו שהוא יוצא יחידי בלילה, או מקרע כסותו, או לן בבית הקברות, או מאבד מה שנותנים לו, אפילו באחת מאלו, אם עושה אותם דרך שטות, וקטן שאינו יודע לאמן ידיו לשחוט, אין מוסרין להם לשחוט, לכתחלה, אפילו אחרים עומדים על גביהם. ואם שחטו, שחיטתן כשרה אם אחרים עומדים על גביהם. ואין מוסרין להם לכתחלה לשחוט כשאין אחרים עומדים על גביהם, אפילו אם רוצים להאכיל לכלבים. ואם הקטן יודע לאמן ידיו, אם אחרים עומדים על גביו, שוחט לכתחלה ומותר לאכול משחיטתו. הגה: אבל אם שחט בינו לבין עצמו, שחיטתו פסולה, אף על פי שיודע הלכות שחיטה, (הגהות אשירי רפ"ק ורשב"א ות"ה וא"ז). ומקרי קטן לענין זה עד שנעשה בר מצוה, דהיינו כן י"ג שנים ויום אחד, (כ"י בשם עיטור וא"ז בשם ר' יואל). ויש מחמירין שלא ליתן קבלה למי שהוא פחות מכן י"ח שנה, (מרדכי בשם הלכות א"י והגהות אלפסי התרשים), דאז גכרא בר דעת הוא, ויודע ליהרר. ו' חרש המדבר ואינו שומע, לא ישחוט, מפני שאינו שומע הברכה. ואם שחט, אפילו בינו לבין עצמו, שחיטתו כשרה. ז' השומע ואינו מדבר, אם הוא מומחה, שוחט אפ"י לכתחלה, אם אחר מברך. ח' שכור שהגיע לשכרותו של לוט, דינו כשוטה. ואם לא הגיע לשכרותו של לוט, שוחט לכתחלה. הגה: ויש אומרים ששכור לא ישחוט, שרגיל לבא לידי דרסה, (הגהות מיימוני בשם סמ"ג פ"ג מהלכות שחיטה ובה"ג וכל בו בשם סה"ת וס' יראים סימן קל"ז). ט' סומא, לא ישחוט לכתחלה, אלא א"כ אחרים רואין אותו. ואם שחט, שחיטתו כשרה. י' ערום, לא ישחוט לכתחלה, מפני שאינו יכול לברך. י"א אם הטילו הקהל חרם, שלא ישחוט אלא טבח ידוע, ושחט אחר, י"א ששחיטתו אסורה. הגה: ואם נתבטלה התקנה, כל השוחטים בחזקת כשרות כמו בראשונה, (פסקי מהרא"י סי' קע"ז). י"ב השוחט בפני עדים בהמה לעובד כוכבים, וכשבא ישראל לקנות ממנה, אמר: לא תקנה ממנה כי לא שחטתיה, אינו נאמן. ומיהו לדידיה אסורה, דהא שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא. (וע"ל סי' קכ"ד מדין עד אחד נאמן באיסורין). י"ג טבח שעשה סימן בראש הכבש השחוט, שיהא נראה שהוא טרפה, וגם היה אומר שהוא טרפה, ואח"כ אמר שכשר היה ולא אמר כן אלא כדי שלא יקחו אותו וישאר לו ליקח ממנו בשר, כיון שנתן אמתלא לדבריו, נאמן. י"ד שוחט, שהעיד עליו עד אחד ששחט שלא כהוגן, והוא מכחישו, עד אחד בהכחשה לאו כלום, והעד עצמו מותר לאכול מכאן ולהבא. ומכל מקום, הכל לפי מה שהוא אדם.

ה טבת ב אם שחיטת עובד כוכבים ומומר כשרה, וכו' י"א סעיפים

א שחיטת עובד כוכבים, נבלה, אפי' הוא קטן, ואפי' אינו עובד כוכבים (כגון גר תושב טור), ואפילו אחרים רואין אותו. ב מומר אוכל נבלות לתיאבון, ישראל בודק סכין ונותן לו, ומותר לאכול משחיטתו אפילו ישחוט בינו לבין עצמו, והוא שידועין בו שידוע הלכות שחיטה. אם לא בדק לו סכין תחלה, אסור לאכול משחיטתו עד שיבדקנו בסוף. ואין ליתן לו לכתחלה לשחוט, אפילו כשר עומד על גביו, בלי שיבדוק לו כשר את הסכין תחלה, על סמך שיבדקנו בסוף. הגה: מי ששחט והוציא טריפה, פעם אחת, מתחת ידו, אם לא הוחזק בכך, מותר לאכול אחר כך משחיטתו. מ"מ דנין בזה לפי ראות עיני הדיין באדם השוחט, אם כבר נכשל ורגלים לדבר, מעבירין אותו, (מהרי"ק שורש ל"ג). ג מומר לתיאבון ששחט, אפילו נשבע, ששחט בסכין יפה, אינו נאמן. ד מומר לתיאבון ששחט בינו לבין עצמו, ויש עמו סכין יפה ושאינו יפה, ואומר שביפה שחט, נאמן. ואפילו אם נמצא כשר בידו, אם יש מומחין בעיר נאמן לומר: מומחה שחט לי. ה מומר להכעיס, אפי' לדבר אחד, או שהוא מומר לעבודת כוכבים או לחלל שבת כפרהסיא, או שהוא מומר לכל התורה, אפילו חוץ משתים אלו, דינו כעובד כוכבים. (ר' ירוחם). הגה: ומי שאינו חושש בשחיטה ואוכל נבלות בלא תיאבון אף על פי שאינו עושה להכעיס, דינו כמומר להכעיס, (כך העלה הבי"מ מרכיבי הרא"ש). ו מומר לאחד משאר עבירות, א"צ לבדוק לו סכין, ולהרמב"ם צריך. ודוקא במומר לעבירה, אבל מי שהוא פסול לעדות בעבירה מעבירות של תורה, אין צריך לבדוק לו סכין, אפילו להרמב"ם. הגה: מיהו אם הוא פסול לעדות משום שאכל נבילות, אעפ"י שאינו מומר לכך, כיון שהוא חשוד לאכול נבלות, דינו כמומר לכך, (סברת ב"י והרמב"ם). ז מומר לערלות, דינו כמומר לעבירה אחת. ואם אינו ערל אלא מפני שמתו אחיו מחמת מילה, הרי הוא כשאר ישראל כשר. ח כותי, האידנא, דינו כעובד כוכבים. ט צדוקי ובייתוסי, (הם הנמשכים אחר צדוק ובייתוס, מתלמידי אנטיגנוס איש סוכו, שיצאו לתרבות רעה ואינם מאמינים בתורה שבע"פ), שחיטתן אסורה, אלא א"כ שחטו ואחרים עומדים על גביהם וגם בדקו להם סכין. הגה: מסור לאנסיין, היה רינו כמומר, ושחיטתו פסולה, (הגהות אלפסי). ויש מכשירין (ב"י סימן קי"ט בשם רשב"א) ועיין לקמן סימן קי"ט. י התחיל פסול לשחוט וגמר הכשר, או שהתחיל הכשר וגמר הפסול, פסולה. כמה דברים אמורים, שהתחיל הפסול בדבר שעושה אותה נבלה, כגון כושט או כרוב הקנה, אבל אם התחיל הפסול בחצי קנה וגמר הכשר, כשירה. י"א היו ישראל ופסול אוחזין בסכין ושוחטין, פסולה. ואין צריך לומר אם כל אחד סכיניו בידו. (שחיטת קוף, פסולה), (א"י והוא כתוספתא ריש חולין).

ג שחיטה אינה צריכה כוונה, וכו' סעיף אחד

א שחיטת חולין אינה צריכה כוונה. אפילו מתעסק בעלמא לחתוך, או שזרק סכין לנועצה ככותל, ושחטה כהלכתה (ס"א בהליכתה ועיקר), כשרה. והוא שראה שלא החליד (פי' ענין נעיצה ותחיבה מלשון חולדה שנכנסת בחורין ובסדקין) הסכין בין סימן לסימן או תחת העור. ואם מצא הנוצה או השיער חתוכים, ודאי לא החליד. ואפילו הפיל הסכין בידו. או ברגלו, שלא ככוונה כלל, ושחט, שחיטתו כשרה. אבל אם נפלה מעצמו, פסולה, דבעינן כח גברא. וכך אם היה הסכין מונח בחיקו או בידו, ונפלה מידו או מחיקו שלא ככוונה, כנפלה מעצמה דמי, ופסולה.

ד השוחט לשם עבודת כוכבים או לשם דבר אחר מה דינו, וכו' ג' סעיפים

א השוחט לשם עבודת כוכבים, אפילו לא חישב לעבדה בשחיטה זו אלא חישב בשעת שחיטה לזרוק דמה או להקטיר חלבה לעבודת כוכבים, הרי זה זבחי מתים, ואסורה בהנאה. ב שחט סתם, ואח"כ, חישב לזרוק דמה או להקטיר חלבה לעבודת כוכבים, הרי זה ספק זבחי מתים. ג ישראל ששחט בהמתו של עובד כוכבים, אפילו חישב העובד כוכבים לעבודת כוכבים, כשרה. ואם ישראל חישב שיזרוק העובד כוכבים לעבודת כוכבים, פסולה. (ואסורה בהנאה). (כ"י). ד ישראל ששחט בהמת חבירו לעבודת כוכבים, לא אסרה, שודאי לא כוון אלא לצער, ואם יש לו שותפות בה, יש אומרים שאוסר גם חלק חבירו, ויש אומרים דגם בזה אינו מכוין אלא לצער שותפו ולא לאסור. הגה: ואם התרו בו ועבר התראה, הרי זה אוסר כשאר מומרים, (טור). (וע"ל סימן קמ"ה). ה השוחט לשם הרים וגבעות; לשם חמה ולבנה, כוכבים ומזלות, ימים ונהרות, אין לו דין תקרובת עבודת כוכבים לאוסרה בהנאה, אבל שחיטתו פסולה, אע"פ שלא נתכוין לעבדה אלא לרפואה וכיוצא בה מדברי הבאי שאומרים העובדי כוכבים. ו שחט לשם שר של הר, או לשם שר א' משאר הדברים, בין ששחט לשם מיכאל השר הגדול בין ששחט לשם שר של שלשול קטן שבים (פי' מין תולעת), הרי זה זבחי מתים, ואסור בהנאה. ז ישמעאלים שאינם מניחים ישראל לשחוט, אלא אם כן יהפוך פניו לא"ל קיבל"א, (דהיינו שיהפוך פניו נגד מזרח) כמנהג חקויתיהם, אינו דומה לשוחט לשם הרים. ומכל מקום ראוי לבטל המנהג ההוא ולגזור במי שעושה כן, (הואיל ומקפידים על כך). (רשב"א סימן שמ"ה).

ה השוחט לשם קדשים מה דינו, וכו' ג' סעיפים

א השוחט לשם קדשים שמתנדבים ונודרים כמותם, אפילו היא בעלת מום, שחיטתו פסולה, שזה כשוחט קדשים בחוץ. שחט לשם קדשים שאינם באים בנדר ונדבה שחיטתו כשרה (ל' הרמב"ם פ"ב מה"ש). כיצד, השוחט לשם עולה, לשם תודה, לשם פסח, שחיטתו פסולה. הואיל והפסח יכול להפרישו בכל שעה שירצה, דומה לנידר ונידב. שחט לשם חטאת, לשם אשם ודאי, לשם אשם תלוי, לשם בכור, לשם מעשר, לשם תמורה, שחיטתו כשרה. ואם נודע שעבר עבירה שחייב עליה חטאת או אשם, ואומר זו לחטאתי או לאשמי, פסולה. הגה: ויש פוסלין באשם תלוי בכל ענין, משום דסכירא להו דבא בנדר ונדבה, (טור) (וכן משמע דעת הרא"ש ס"פ השוחט ור' ירוחם ע"ש ורשב"א כת"ה), ויש להחמיר. ב שחט תרנגולים ואווזים וכיוצא בהם, מינים שאינם ראויים להקרבה, כשרים. וה"ה לתורים קטנים ובני יונים גדולים. ג שנים ששוחטין, בין שאוחזין בסכין אחד בין שכל אחד סכיניו בידו, ונתכוין א' מהם לשם דבר הפוסל, הרי זה פסולה. וכן אם שחטו זה אחר זה ונתכוין אחד מהם לשם דבר הפוסל, פסול. במה דברים אמורים, כשהיה לו בה שותפות, אבל אם אין לו בה שותפות, אינה אסורה, שאין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו, שאין כוונתו אלא לצער. הגה: ויש אומרים בכל ענין, משום מראית העין, (כ"י בשם הרא"ש והטור), ויש להחמיר.

ו במה שוחטין, וכו' ד' סעיפים

א בכל דבר התלוש שוחטין, בין בסכין בין בצור בין בקרומית של קנה האגם הנקרא אישפדני"א, (ושן וצפורן יחיד) (טור), וכיוצא בהם מדברים החותכים. והוא שיהיה פיו חד ולא יהיה בו פגם. הגה: ואסור לשחוט בשאר קנים, (או זכוכית), שקיסמים נבדלין מהם ויש לחוש לנקיבת הסימנים, (כ"י בשם רש"י וכ"כ הר"ן). סכין שצדה אחד מגל וצדה השני יפה, לא ישחוט בצד היפה, לכתחלה, גזירה שמא ישחוט בצד האחר. ואם שחט, הואיל ובצד היפה שחט, שחיטתו כשרה. הגה: וה"ה בסכין ארוכה שיש בה פגימה, ונשאר בה שיעור שחיטה בלא פגימה, דאסור לשחוט בה אפילו במקום היפה, אפילו אם כרך מטלית על הפגימה (טור). ואם שחט בו ואמר: ברי לי שלא נגעתי במקום הפגימה, שחיטתו כשרה, (מרדכי ספ"ק דחולין ואשירי ותא"ו נט"ז וכל בו ורוקח ומהרי"ל). אפילו לא כרך מטלית על הפגימה, (טור וכ"י). ובי"ט שאי אפשר להשחית הסכין (טור ואשר"י ור"פ עב"י) וכן בחול בשעת הדחק, מותר לשחוט לכתחלה אם כורך מטלית על הפגימה. (טור וכ"י שסמך על העיטור ור"ן וסה"ת וסמ"ג והגה"מ) וע"ל סימן י"ח ס"י דלכתחלה יש לזהר אפילו אין לסכין פגימה רק בין הקתא לסכין, לא ישחוט בו, (מצא בשחיטות ישנים). (ר"מ סימן י"ח סוף ס"ב). ב השוחט בדבר המחובר לקרקע או לגוף, כגון צפורן ושן המחוכרים בבהמה, שחיטתו פסולה. ובתלוש מן הקרקע ולבסוף חברו בקרקע, לא ישחוט, ואם שחט, שחיטתו כשרה ואפילו אם בטלו, והוא שלא יהא נשרש בארץ אחר שבטלו. ג חתך מבהמה לחי שיש בו שיניים חדים ושחט בהם, שחיטתו פסולה, מפני שהם כמגל. אבל בשן אחד הקבוע בלחי, שוחט בו לכתחלה. (וה"ה בצפורן הקבוע ביד התלושה מן הגוף, (כ"י). ד נעץ סכין בכותל, (או בדבר התלוש), והעביר צואר עד שנשחט, שחיטתו כשרה, (לשון הרמב"ם פ"ב מה"ש דין ח'). והוא שיהיה צואר הבהמה למטה והסכין למעלה, שאם היה צואר בהמה למעלה מהסכין שמא תרד הבהמה בכובד גופה ותחתוך בלא הולכה והבאה, ואין זה שחיטה, ואפילו אמר: ברי לי שלא דרסת, שחיטתו פסולה, (טור ופוסקים). לפיכך, אם היה עוף, בין שהיה צוארו למעלה מהסכין הנעוצה או למטה ממנה, שחיטתו כשרה.

ז הקובע סכין בגלגל אם מותר לשחוט בו, וכו' סעיף אחד

א יכול אדם לקבוע סכין בגלגל של אבן או של עץ ומסבב הגלגל בידו או ברגלו, ומשים שם צואר הבהמה או העוף עד שישחוט בסביבות הגלגל; ואם המים המסבבים את הגלגל ושם הצואר כנגדו בשעה שסבב ונשחט, הרי זו פסולה, (ל' הרמב"ם שם דין י"ג) ואם פטר אדם את המים עד שבאו וסבבו את הגלגל, ושחט בסביבתו, הרי זה כשר בדיעבד, שהרי מכת אדם בא; במה דברים אמורים, בסביבה ראשונה שהיא מכת האדם, אבל מסביבה שנייה ולאחריה, פסולה שהרי אינה מכת האדם, אלא מכת המים בהילוכן.

ח שיעור סכין של שחיטה, וכו' סעיף אחד

א כמה הוא אורך הסכין ששוחט בו, כל שהוא; (והוא) שלא יהא דבר דק שנוקב ואינו שוחט כמו ראש האזמל הקטן וכיוצא בו; ובמחט, אפילו הוא רחב קצת כאותן של רצענים שחותכין בו החוט, אין שוחטין בו (טור). וכיון דלא ידעינן שיעורא, השוחט בסכין קטנה צריך לזהר ולשער לפי אומד דעתו שכשיוליך ויביא בה שלא ידרוס; אבל

בקטנה יותר מדאי לא ישחוט. הגה: ומי שלא יוכל לשער, יקח סכין כמלא אורך ב' צוארין של אותו דבר ששוחטין (מדרכי בשם ר"ח); וי"א לשער כיו"ד אצבעות, ורמז לזה, שנאמר: ושחטתם בו"ה (שמאל א, יד, לד), מנין י"ד. (שם ושחיטות ישנים).

ט השוחט בסכין מלובנת, ובו סעיף אחד

א אם שחט בסכין מלובנת שחיתו פסולה; ויש מכשירין (אם ידע שהיא מלובנת ונזהר שלא נגע בצדדים).

י יתר דיני סכין, ובו ג' סעיפים

א סכין של משמשי עבודת כוכבים חדשה, או ישנה שאין בה משום גיעולי עובדי כוכבים, מותר לשחוט בו בהמה בריאה מפני שהוא מקלקל; ואסור לשחוט בו מסוכנת, מפני שהוא מתקן; סכין של עובדי כוכבים שהשחיזה בריחים שלה, (ע"ל ס"ס קכ"א), או אם היתה יפה שאין בה פגימות ונעצה בקרקע קשה עשרה פעמים ואח"כ שחט בה מותר; ואם שחט בה בלא שום הכשר, מדיח בית השחיטה, ואם קלף הרי זה משובת. ועל כן יש לקלפו. (רוכ הפוסקים). הגה: ובמקום הדחק שאין לו סכין אחרת, מותר לשחוט בה כה"ג לכתחלה, אבל לא ישחוט על מנת לקלוף אח"כ (טור בשם הרא"ש ורבי ירוחם). ב סכין ששחט בה, כשרה, אע"פ שהיא מלוכלכת בדם מותר לשחוט בה פעם אחרת, אבל אסור לחתוך בה רותח; ומותר לחתוך בה צונן על ידי הדחה שדיחנה תחלה. הגה: ואם רוצה להגעילו לאכול בו רותח, סגי ליה בהגעלה על ידי עירו אע"ג שאינו ככלי ראשון. (ארוך כלל נ"ח בשם מהר"ם). ג סכין ששחט בה טריפה, אסור לשחוט בה עד שדיחנה בצונן או יקנחנה בדבר קשה; ונוהגין עתה לקנחה יפה בשער הבהמה בין כל שחיטה ושחיטה, ושפיר דמי; ואם שחט בו בלא הדחה, ידיח בית השחיטה; ואם רגיל לשחוט בו טריפות תדיר, צריך נעיצה עשר פעמים בקרקע קשה.

יא באיזה זמן שוחטין, ודין השוחט בתוך המים, ובו ד' סעיפים

א לעולם שוחטין, בין ביום בין בלילה; בד"א, כשאבוקה כנגדו, אבל אם אין אבוקה כנגדו או ביום במקום אפל, לא ישחוט; ואם שחט, שחיתו כשירה. (וכ' נרות חשובים אבוקה) (מהר"ל ואגודה). ב השוחט בשבת וביו"כ, אע"פ שאילו היה מזיד בשבת מתחייב בנפשו ולוקה ביה"כ, שחיתו כשרה. ג אין שוחטין לתוך ימים ונהרות, שלא יאמרו, לשר של ים הוא שוחט; ולא לתוך הכלים, שלא יאמרו, מקבל הדם לזורקו לעבודת כוכבים; ואם יש בכלי מים, שאז אין הדם ראוי לזריקה, אם הם צלולים לא ישחוט בו, שלא יאמרו לצורה הנראית במים שוחט; ואם הם עכורים, מותר; וכן אם יש בכלי עפר, מותר לשחוט בזוכו. ד היה בספינה ואין לו בה מקום פנוי לשחוט, יכול לשחוט על גבי כלים והדם שותת ויורד לתוך המים; או מוציא ידו חוץ לספינה ושוחט על דפנותיה והדם שותת ויורד לתוך המים, ואינו חושש. הגה: מקצת שוחטין נזהרין שלא לשחוט שום אוח בטבת ושבת, אם לא שאוכלין מלכה, משום שקבלה היא שיש שעה אחת באותן חרשים אם שוחט בו אוז, ימות השוחט אם לא אוכל ממנה; ונוהגין לאכול מן הלב. (תשב"ץ בשם ר"י חסיד).

יב שלא לשחוט בתוך גומא, וכו' ב' סעיפים

א אין שוחטין לתוך הגומא, אפילו בבית; ואם לא היה רוצה ללכלך ביתו בדם, עושה מקום מדרון חוץ לגומא ושוחט שם, והדם שותת ויורד לגומא; ובשוק, לא יעשה כן. **ב** י"א שאם שחט בגומא בשוק, אסור לאכול משחיטתו עד שיבדקו אחריו שמא אפיקורס הוא; (רמב"ם פ"ב מה"ש ועיטור) ויש אומרים שמותר כדיעבד ואין צריך בדיקה (רשב"א ומרדכי בשם רא"ם). הגה: ובזמן הזה דאין דרך עובדי עבודת כוכבים בכך, יש להתיר כדיעבד. (א"ז ובשחיטת הר"מ ממדלינגן).

יג בעלי חיים שאינם צריכים שחיטה, וכו' ו' סעיפים

א בהמה, חיה ועוף טעונין שחיטה; דגים וחגבים אין טעונין שחיטה. הגה: ומותר לאוכלם מתים או לחתוך מהם אבר ולאכלו, אבל אסור לאכלן חיים משום: כל חשקצו (הגהות מיימוני פ"א הגהות מרדכי ותוס'). **ב** השוחט את הבהמה ונמצאת כשרה, ומצא בה עובר בן ח' בין חי בין מת, או בן ט' מת, מותר באכילה ואינו טעון שחיטה; ואם מצא בה בן ט' חי, אם הפריס על גבי קרקע, טעון שחיטה, אבל שאר טרפות אינו אסור אותו; ואם לא הפריס על גבי קרקע, אינו טעון שחיטה; ואם פרסתיו קלוטות (פי' שפרסתו כולה אחת ואינה סדוקה, או שהיה בו שום שאר דבר תמוה), (הגהות אשרי), אף על פי שהפריס על גבי קרקע אינו טעון שחיטה; ויש מגמגמין בדבר. **ג** אם לא שחט האם, אלא קרעה, וכן אם שחטה ונתנבלה בידו או שנמצאת טריפה, אם העובר (הנמצא בה) בן ט' חי, טעון שחיטה לעצמו וניתר בה; ואם הוא בן ט' מת או בן ח' אפילו חי, הרי זה אסור. הגה: ועכשיו אין להתיר שום ולד הנמצא בבהמה, אם האם טריפה, (הגהות מיימוני בשם סמ"ג סוף לאוין קל"ז ואו"ה סוף כלל נ"ה), ולא מהני לו שחיטת עצמו דחיישינן שמא אינו בן ט'. **ד** בן ט' חי שנמצא במעי שחוטת כשרה, וגדל ובא על בהמה דעלמא והוליד, אותו הולד אין לו תקנה בשחיטה, ואם בא על בת פקועה כיוצא בו הרי בנו ובן בנו עד סוף כל הדורות, כמוהו, וכולם צריכים שחיטה מדבריהם, ואין הטרפות פוסל בהם. ה' השוחט את הבהמה ומצא בה דמות עוף, אע"פ שהוא עוף טהור, הרי זה אסור באכילה; לא הותר מן הנמצא בבהמה, אלא מה שיש לו פרסה. הגה: וי"א דאפילו פרסתיו קלוטות, רק שיהא דומה לבהמה שבמינה מין שיש לו פרסה. ו' השוחט את הבהמה ומצא בה בריה שיש לה ב' גבין ושני שדראות, אסור.

יד דין עובר במעי בהמה, וכו' ו' סעיפים

א המקשה לילד והוציא העובר את ראשו, אעפ"י שהחזירו, הרי הוא כילוד ואינו ניתר בשחיטת אמו; לפיכך אם הוא בן ח' חי או מת, או בן ט' מת, אסור; ואם הוא בן ט' חי, ניתר בשחיטת עצמו. **ב** הוציא ידו והחזירה (פי' קודם שחיטה), מה שיצא מהאבר לחוץ, אסור; אבל מה שנשאר ממנו בפנים, ומקום חתך, מותר; לא החזירה קודם שחיטה, גם מקום החתך אסור, אבל מה שבפנים, מותר אפילו הוא מיעוטו. הגה: וכל זה לא איירי אלא לענין שיהא ניתר בשחיטת אמו, כשאר עובר הנמצא בה, אבל אם ילדה אותה הבהמה אח"כ, גם האבר שיצא והחזירו, שרי, דשחיטת עצמו מתיר הכל. (כך העלה הב"י ור"ן חביב וכל בו בשם י"א וכן הוכיח מהרש"ל פרק המקשה סי' א' וכן משמעות הפוסקים והוא פשוט). **ג** אם יצא רוב העובר הרי הוא

כילוד, ואם יצא חציו ברוב אבר, או שיצא רובו במיעוט אבר, הרי הוא כילוד. ד' הוציא אבר א' והחזירו, וחזר והוציא אבר אחר והחזירו עד שהשלים לרוב, המיעוט שלא יצא, מותר; ואם חתך כל אבר ואבר בשעה שהוציא אותו, גם המיעוט שנשאר בפנים אסור. ה' עובר שהוציא אבר ונאסר האבר, ואחר כך נשחטה האם והוציאו העובר, והרי היא נקבה, החלב שלה אסור לשתות, הואיל והוא בא מכלל האברים, ויש בה אבר א' אסור, והרי זה כחלב טרפה שנתערב בחלב כשרה. ו' המושיט ידו למעי הבהמה וחתך מן הטחול ומן הכליות וכיוצא בהן, והניח החתיכות בתוך מעיה ואח"כ שחטה, הרי אותן החתיכות אסורות משום אבר מן החי ואע"פ שהוא בתוך מעיה; אבל אם חתך מן העובר שבמעיה ולא הוציאו, ואח"כ שחטה, הרי חתיכת העובר או אברו מותר, הואיל ולא יצא (רמב"ם דין ט'). הגה: ואם שחט עובר במעי אמו, לא מקרי שחיטה. (ר"ן ובעיא פ' בהמה המקשה ולא איפשטא).

טו שלא לשחוט בהמה עד יום שמיני ללידתה, וכו' ג' סעיפים

א אפרוח כל זמן שלא יצא לאויר העולם, אסור; ולאחר שיצא לאויר העולם, מותר מיד. ב בהמה שילדה, אם ידוע שכלו לו חדשיו דהיינו ט' חדשים לגסה וה' לדקה, מותר מיד ביום שנולד, ולא חיישינן שמא נתרסקו (פ"י נכתשו ונכתחו) אבריו מחבלי הלידה; ואם אין ידוע שכלו לו חדשיו, אסור משום ספק נפל עד תחלת ליל שמיני. ג אין סומכין על עובד כוכבים בגדיים קטנים הנקחים ממנו ואומר שהם בני ח' ימים (תשובת רשב"א סי' רמ"ג).

טז דין אותו ואת בנו, וכו' י"ב סעיפים

א אסור לשחוט אותו ואת בנו (ויקרא כב, כח) ביום א', לא שנא האם ואחר כך הבן או הבת, ל"ש הבן או הבת ואח"כ האם. ב איסור אותו ואת בנו נוהג בנקבות, שזה בנה ודאי; ואם נודע ודאי שזה הוא אביו, אין שוחטין שניהם ביום אחד, ואם שחט אינו לוקה, שהדבר ספק אם נוהג בזכרים או אינו נוהג. ג עבר ושחט אותו ואת בנו ביום א', מותר לאכלם; ויש מי שאוסר (כו ביום לאכול האחרון). (הרא"ש והר"ן). ד יום אחד האמור באותו ואת בנו, היום הולך אחר הלילה. כיצד, הרי ששחט ראשון בתחלת ליל ד', לא ישחוט השני עד תחלת ליל ה'; ואם שחט האחד בסוף יום ד', קודם בין השמשות, שחט הב' בתחלת ליל ה'; ואם שחט הא' בין השמשות של ליל ה', לא ישחוט השני עד ליל ו', ואם שחט ביום ה' אינו לוקה. ה' אם הוא כרוך אחריה, חזקה שהיא אמו. (אבל מן הספק אין חוששין (טור). ו' הלוקה בהמה אינו חושש שמא נשחטה אמה או בנה היום, אבל על המוכר להזהיר הלוקח ולהודיעו אם שחט האם או הבן היום, או אם מכרה לאחר לשחטה היום; ואם הוא באחד מן ד' זמנים שדרך שכל מי שקונה בהמה ששוחטה מיד, והם: ערב פסח; וערב עצרת; וערב ר"ה; וערב יום טוב האחרון של חג, צריך להודיעו שמכר היום האם או הבת; ואם לא הודיעו שמכר, שחט ואינו חושש, בין קנה מישראל בין קנה מעובד כוכבים, ואם נודע לו אח"כ שנשחטה אמה או בתה היום, הוי מקח טעות; ודוקא שמוכר שניהם ביום אחד, אבל אם מכר האם או הבת ביום שלפניו, אין צריך להודיעו; ואם מכר האחד לחתן והשני לכלה, אפ"י אם מוכר בשני ימים צריך להודיעו, שודאי שניהם שוחטין ביום אחד. שנים שלקחו אותו ואת בנו ביום

אחר, הלוקח תחלה ישחוט ולא השני; במה דברים אמורים, כשלקחום שניהם מאדם א', שמיד כשמכר לראשון לא היה יכול לשחוט את שנשאר בידו, שהלוקח לקח על מנת לשחוט מיד, (ולכן גם הלוקח ממנו אסור לשחוט שלא יכול למכור לו רק זכות שבידו), (טור); אבל אם לקחום משנים, שניהם שוים, וכל מי שישחוט תחלה זריז ונשכר. ז אין איסור אותו ואת בנו אלא בבהמה טהורה בלבד, שנאמר: ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד (ויקרא כב, כח) ונוהג בכלאים הבא ממין כבש וממין עז. ח צבי שבא על העז וילדה ושחט העז ובנה, לוקה; אבל העז שבא על הצביה, אסור לשחוט אותה ואת בנה, ואם שחט אינו לוקה; היתה בת הצביה הזאת נקבה, וילדה בן ושחט את הנקבה בת הצביה ואת בנה, לוקה. ט אין איסור אותו ואת בנו אלא בשחיטה בלבד, שנאמר: לא תשחטו (ויקרא כב, כח) אבל אם ניחר (פי' ענין הנחירה הוא שתוחב הסכין בנחיריו וחותר) את הראשון, או נתנבלה בידו, מותר לשחוט השני; לפיכך, חרש שוטה וקטן ששחטו את הראשון בינם לבין עצמם, מותר לשחוט השני אחריהם, לפי שרוב מעשיהם מקולקלים. הגה: ואם אחרים רואין ששוחטין כראוי, אסור לשחוט אחריהם (טור) כן נראה לי. י מותר לשחוט את המעוברת, עובר ירך אמו הוא; ואם יצא העובר חי אחר שחיטת אמו, והפריס על גבי קרקע, אין שוחטין אותו ביום אחד, ואם שחט אינו לוקה. יא עובד כוכבים שמכר שתי בהמות ואחר כך אמר, מסיח לפי תומו, שהן אותו ואת בנו, אינו נאמן במה שאמר לאחר שמכרה ויצאו מתחת ידו; ומיהו אי מהימן ליה, אסור. יב בהמה שנשחטה אמה או בתה היום ונתערבה באחרות וצריך לשחוט מהם היום, כיצד תקנתו, נכבשינהו, דניידי ממקום קביעותן ויקח מהם אחד וישחוט, דכל דפריש מרובא פריש; ושנים הנותרים אסור לשחוט היום.

יז דין השוחט בהמה המסוכנת למות, ובו ג' סעיפים

א השוחט את הבריאה ולא פרכסה. (פי' שלא נתענעה), הרי זו מותרת; אבל המסוכנת והוא כל שמעמידים אותה (בגערה או במקל) (כל בו כ"ט הר"ב) ואינה עומדת, אעפ"י שהיא אוכלת מאכל בריאות, שחטה ולא פרכסה כלל, הרי זו נבלה ולוקין עליה; ואם פרכסה, הרי זו מותרת, וצריך שיהיה הפרכוס בסוף השחיטה (ולמשוך עד אחר השחיטה) (ת"י נט"ו ח"ג לדעת רש"י), אבל בתחלתה אינו מועיל. כיצד הוא הפרכוס, בבהמה דקה ובחיה גסה ודקה, בין שפשטה ידה והחזירה או שפשטה רגלה אע"פ שלא החזירה, או שכפפה רגלה בלבד, הרי זה פרכוס ומותר; אבל אם פשטה ידה ולא החזירה, הרי זו אסורה שאין זו אלא הוצאת נפש בלבד; ובבהמה גסה אחד היד ואחד הרגל, בין שפשטה ולא כפפה בין כפפה ולא פשטה, הרי זה פרכוס ומותרת. ואם לא פשטה לא יד ולא רגל ולא כפפה כלל, הרי זו נבילה; ובעוף, אפילו לא רפרף (פי' מענין כהרף עין) אלא בעינו, ולא כשכש (פירוש נענע) אלא בזנבו, הרי זה פרכוס. ב השוחט את המסוכנת בלילה ולא ידע אם פרכסה, הרי זו ספק נבילה ואסורה. ג גדולי החכמים לא היו אוכלים מבהמה שממהרים ושוחטים אותה כדי שלא תמות, ואע"פ שפרכסה בסוף השחיטה; ודבר זה אין בו איסור, אלא כל הרוצה להחמיר על עצמו בדבר זה הרי זה משובח.

יח דין בריקת הסכין ופגימותיו, ובו כ' סעיפים

א השוחט בסכין בדוקה ונמצאת פגומה, (אפילו מן הצד) (ד"ע), הרי זה נכילה; אפילו נגע בעצם המפרקת, אין תולין שנפגמה בו אחר שחיטה, אלא חיישינן שמא בעור נפגמה ונמצא שחט בסכין פגומה, ואפי' בעוף. ב שיעור הפגימה, כל שהוא; וכלבד שתאגור בה כל שהוא, אפילו חוט השערה. ג צריך לבדוק הסכין קודם שחיטה, ואם לא בדק, לא ישחוט; ואם עבר ולא בדקה תחלה ואח"כ בדקה ומצאה יפה, שחיטתו כשרה. ד סכין שתבדק בהולכה ולא הרגיש שיש בה פגם, וכשהחזיר אותה בהבאה הרגיש שיש בה פגם וזו היא הנקרא מסוכסכת, אם שחט בה דרך הולכה ולא הביא, שחיטתו כשרה; ואם הביא, שחיטתו פסולה. והני מילי כשהרגיש בה קודם שחיטה, אבל אם מצא סכינו יפה קודם שחיטה ואחר שחיטה מצא בה פגימה מסוכסכת ואמר: כרי לי שלא עשיתי אלא הולכה לבד, שחיטתו פסולה. הגה: ויש מחמירים דכל מסוכסכת אסורה עד דקיימא ארישא דסכינא ממש, אם שחט בהולכה; ואסיפא דסכינא ממש, אם שחט בהבאה (הלכות שחיטות ישנים והגהות סמ"ק ופוסקים הנ"ל). ולפי שאין אנו בקיאים היכן מיקרי רישא דסכינא, יש להטריף הכל (ד"ע גם הג"ה בשחיטת מהרי"ו וכ"מ במדרכי וכל בו ואגורה וכ"כ האגור שכן המנהג) והכי נהוג. ה סכין שיש בה פגימות הרבה, אפילו כולן מסוכסכות, אפילו שחט בה כדיעבר פסולה דמתוך שפגימותיה מרובות חיישינן שמא השיב ידו מעט ולא הרגיש. ו סכין חדה שהושחזה, והרי אינה חלקה אלא מגעתה כמגע ראש השבולת שהוא מסתבך באצבע, הואיל ואין בה פגם שוחטין בה (לי רמב"ם שם דין י"ח). הגה: ואין אנו נוהגים לשחוט בה, לפי שאין אנו בקיאים בדבר (אגור ובי"ו ומהרש"ל פ"ק סימן ל"ז). ז סכין שפיה חלק ואינה חדה, הואיל ואין בה פגם, שוחטין בה, ואע"פ שהולך והביא כל היום עד ששחטו, שחיטתו כשרה (וע"ל סימן כ"ג דבבמה כה"ג לפעמים טריפה וכ"כ ב"י).

ח סכין שהיא עולה ויורדת כנחש ואין בה פגם, שוחטין בה לכתחלה. ט בדיקת הסכין צריכה אבשרא ואטופרא ואתלת רוחתא; דהיינו שמוליכה ומביאה על כשר אצבעו, ואח"כ מוליכה ומביאה על צפרנו משלש רוחותיה, שהם פיה ושני צדדיה, כדי שלא יהיה בה פגם כלל. ויבדוק לאט ובכוונת הלב, שלא יפנה לכו לדברים אחרים, וצריך לשנות הצפורן אחר קצת בדיקתה, שמא נפגם הצפורן בחודה של סכין, ואולי יש פגימה בצדדין שלא ירגיש בה לפי שעוברת בתוך פגימת הצפורן. הגה: ולא יבדוק שני צדדי הסכין ביחד, אלא כל אחד בפני עצמו. (מהרי"ו). י סכין שיש לה פגימה אסור לשחוט בה, אפי' אם מכוין לשחוט שלא כנגד הפגימה; וביום טוב נוהגין היתר לכרוך מטלית על הפגימה, כיון שאינו יכול להשחיתה; ואם הוא שעת הרחק, שאין לו הכנה להשחיתה, אפילו בחול מותר לשחוט ע"י כריכת מטלית על הפגימה. הגה: וע"ל סימן ו' ס"א. סכין שיש לה ב' פיות צריך לבדוק שני הצדדין (טור סימן ו'). יא השוחט בהמות רבות או עופות הרבה, צריך לבדוק בין כל אחד ואחד; שאם לא עשה כן ובדק באחרונה ונמצאת סכין פגומה, הרי הכל ספק נבילות ואפילו הראשונה. הגה: ומי שרוצה להכניס עצמו לספק זה אין צריך לבדוק סכין בין שחיטה לשחיטה. (ת"ה סימן קפ"ד ובי"ב בשם בעל המאור והרשב"א וע"י ס"ק י"ז). יב אע"פ שבדק הסכין קודם שחיטה, צריך לחזור ולבדוק אחר השחיטה; והני מילי שהסכין לפנינו, אבל אם נאבדה, שחיטתו כשרה הואיל ובדקה קודם שחיטה, ואפילו שחט בה הרבה זה אחר זה; ואם נגע במפרקת של אחת מהן, יש להחמיר ולחוש לכל אותן שנשחטו אח"כ. (טור בשם הגאונים ורשב"א בשם רבותיו ור"ן).

טו
טבת

יג שחט בסכין בדוקה, ונאבדה קודם שיבדקנה אחר שחיטה, ואח"כ נמצאת והיא פגומה, שחיטתו כשרה הואיל ויצאה בהיתר, וזה שנמצאת פגומה אימור שיכר בה עצמות ולא אדעתיה, דאוקי סכין אחזקתיה. יד אם לא בדק הסכין ושחט בה, ונאבדה אחר שחיטה, שחיטתו פסולה; בד"א, בסתם סכין, אבל טבח שיש לו סכין מיוחדת לשחיטה ומקום מיוחד שמצניעה שם תמיד, בחזקת בדוקה היא, ואם שחט בה בלא בדיקה ונאבדה, שחיטתו כשרה. הגה: וראוי לכל טבח שיהא לו סכין מיוחדת לשחיטה ואסור לעשות בה שום דבר, ויצניענה שלא יפגימנה; (רש"י וכל בו והג"א ד"מ ס"ס ר' ועיין טור וב"י שם) ומ"מ לא ישחוט בה לכתחלה בלא בדיקה (רשב"א וב"י שם). טו השוחט בסכין בדוקה ואחר השחיטה שיכר בה עצמות דרך שבירה, שלא בדרך הולכה והבאה, ובדקה ונמצאת פגומה, שחיטתו כשרה דאנו תולים שבשכירת העצמות נפגמה; וכן כל כיוצא בזה, כגון שנפלה ע"ג קרקע קשה, ודוקא שראינו שנפלה על חודה, אבל מספיקא אין תולין לומר שנפלה על חודה, ואם שיכר בה עצם המפרקת, אפילו דרך שבירה, אין תולין בו מפני שהוא רך. הגה: ואין חילוק בכל זה בין שברק הסכין תחלה סמוך לשחיטה, או שהיתה בחזקת בדוקה תחילה ולא בדקה סמוך לשחיטה, דאפ"ה מקרי סכין בדוקה (ד"ע מהגהות מרדכי פ"ק דחולין). טז אם בדק הסכין אחר שחיטה והצניעה ואח"כ נמצאת פגומה, לית לן בה דאימור בדבר אחר נפגמה או שיכר בה עצמות ולא אדעתיה. יז טבח שלא הראה סכיניו לחכם (ונמצאת יפה), היו מנדין אותו. הגה: ואם נמצאת פגומה, מנדין אותו ומעבירין אותו (טור). ובנמצאת יפה יכול החכם למחול ואין צריך לנדותו (הגהות אלפסי פ"ק דחולין); והאידינא נהגו למנות אנשים ידועים על השחיטה והבדיקה, ולהם מחלו חכמים כבודם כי הם זהירים וזריזים; והרבה צריך ישוב הדעת ויראת שמים לבדיקת הסכין; הלא תראה כי יבדוק אדם פעמים שלש ולא ירגיש בפגימה דקה, ואחר כך ימצאנה כי הכין לבו באחרונה; ובחינת חוש המישוש כפי כוונת הלב. יח הטבח צריך שיטול שכר מן הטרפות כמו מן הכשרות. הגה: שלא יבא להקל להכשיר כדי לקבל שכרו מן הכשרות (ב"י בשם ריב"ש); ולכן נהגו בקצת מקומות שאין אדם שוחט וכדוק לעצמו, אלא אותן הממונים מן הקהל. יט ראובן שאמר לשמעון: בדוק סכין זו, ובדקה שני פעמים מהי"ב שצריך ונתנה לראובן, וראובן היה הולך לשחוט ולקחה לוי מידו ומצאה פגומה. (וראובן מתנצל ואומר שעדיין היה רוצה לבדקה כהוגן) (הכל בתשובת הרשב"א סימן תקצ"ד), מעשיו מוכיחים עליו שהיה די לו באותה בדיקה ולפיכך מעבירין אותו; ואם נראים הדברים שהיה כעין שגגה, ושהוא אדם כשר, מחזירין אותו ובלבד שיקבל עליו שלא ישוב עוד לדבר כזה. כ טבח שנמצאת פגימה בראש הסכין, ואמר: זאת הפגימה מפני שאני מכסה דם העופות בראש הסכין, וכשאני שוחט אני נזהר שאיני נוגע בפגימה, מעבירין אותו; וקרוב לומר שהכלים אסורים.

יט דין ברכת השחיטה, ובו ח' סעיפים

א השוחט צריך שיברך קודם: אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה; ואם שחט ולא בירך, כשרה. הגה: ואם שחט דבר דאתיליד בו ריעותא וצריך בדיקה, ישחטנו בלא ברכה, וכשימצא כשר מברך על השחיטה, ובלבד שיהא סמוך לשחיטה (בא"ז הלכות כסוי). ואם שחט בבית המטבחים, שהוא מקום מטונף, יברך ברחוק ד' אמות קודם שיכנס לשם, ולא ידבר עד אחר השחיטה. (באגודה). ב שחט בהמות וחיות ועופות, ברכה אחת לכולן. ג שנים שוחטין שני בעלי חיים, יכול

לכרך הא' להוציא חבירו; והוא שיתכוין לצאת. ד' צריך ליזהר מלדבר בין ברכה לשחיטה בדבר שאינו מצרכי השחיטה; ואם דבר, צריך לכרך פעם אחרת. (אבל מותר לדבר בין השחיטה לכיסוי, ומ"מ טוב שלא לדבר) (ת"ה אשירי תא"ו נט"ו). ה' אם רוצה לשחוט הרבה, צריך ליזהר שלא לדבר בין שחיטה לשחיטה בדבר שאינו מצרכי השחיטה; ואם דבר, צריך לכסות דם שחיטה ראשונה ולכרך פעם אחרת על השחיטה, אבל על כסוי שני לא יכרך. הגה: משום דשחיטה לא הוי הפסק; אבל אם שח בינתיים, הוי הפסק וצריך לחזור ולכרך. (כל בו). ויש אומרים דשיחה בין שחיטה לשחיטה לא הוי הפסק. ו' המכרך על דעת לשחוט חיה אחת, ואח"כ הביאו לו יותר, יכסה דם הראשון ויכרך עליו, ויכרך על השחיטה שנייה ולא על הכסוי; והני מילי כשהביאום לו קודם שבירך על כסוי הראשונה. הגה: וי"א דאם הביאו לו ממין הראשון ששחט, א"צ לכסות הראשונה ולכרך על השחיטה שנייה (טור בשם בעל הלכות) (וכן עיקר ועיין בא"ח סימן ר"ו). ז' היו לפניו הרבה לשחוט, וברך על השחיטה ואח"כ הביאו לו עוד, אם כשמביאים לו האחרונות יש עדיין לפניו מאותם שהיו לפניו כשבירך, אין צריך לחזור ולכרך; ואם לאו, צריך לכרך. ולכתחלה טוב ליזהר להיות דעתו בשעת ברכה על כל מה שיביאו לו. ח' היה שוחט חיה או עוף ודעתו לשחוט עוד, ושכח וכיסה ובירך, כשחזור לשחוט אין צריך לחזור ולכרך על השחיטה, שאין הכסוי הפסק. הגה: וכן הדין אם שחט חיה ורוצה לשחוט בהמה, מכסה דם החיה ושחוט בהמה בלא ברכה (כל בו).

כ מקום השחיטה בצואר, וכו' ד' סעיפים

א מקום השחיטה בצואר, בקנה לצד הראש, משיפוי כובע ולמטה והוא קודם שיתחיל הכובע לשפע ולעלות, והיינו שייר בחיטי, והוא שבסוף הקנה למעלה יש בתוך טבעת הגדולה כמו שני גרגרים מגוף שחוי (פירוש תרגום ברל און הסחוס דבאון כלומר הקשה שבאחז) ונקראים חיטי, ואם שחט בתוך החיטין ושייר מהם כל שהוא למעלה, כשרה שהרי שחט משיפוי כובע ולמטה, ואם לא שייר מהם כלום אלא שחט למעלה מהם, הרי זה מוגרמת (פי' הגרמה הכרעת הסכין חוץ למקום שחיטה לצד הראש או לצד הגוף) ופסולה (ולכתחלה ישחוט למטה מטבעת הגדולה) (מררכי פ' א"ט ומהרי"ו הלכות שחיטה); ושיעורו למטה עד ראש כנף האונא כשנפחין אותה ועולה למעלה עד מקום שמגיע ראשה בקנה, אז הוא המקום בעצמו שהיתה נוגעת כשהיתה חיה הבהמה והיתה רועה כדרכה, כשתמשוך צוארה לרעות בלי שתאנוס עצמה למשוך צוארה ביותר, (ובעוף למטה בקנה כמו בוושט) (ר"י בשם הרא"ש). ב' ובוושט, מתחלת המקום שכשחותכין אותו מתכוין עד מקום שישעיר ויתחיל להיות פרצים פרצים בכרס; שחט למעלה ממקום זה, והוא הנקרא תורבין הוושט, או למטה ממקום זה והוא מתחלת בני מעים, שחיטתו פסולה; ושיעור תורבין הוושט שאינו ראוי לשחיטה, למעלה, בבהמה וחיה כדי שיאחזו בשתי אצבעותיו, הגה: וי"א כדי רוחב ד' אצבעותיו (רש"י ומהרי"ו); וקבלה ביד הקדמונים שבכל בהמה וחיה השיעור עד מקום שמגיע שם אוזן הבהמה או החיה כשכופפין אותה (הגה במהרי"ו); ובעוף, הכל לפי גדלו וקטנו. הגה: ואין חילוק בין יונה לשאר עופות, דבכלן שיעורן שוה (הסכמת כל הפוסקים); ולמטה עד הזפק. הגה: ועוף שאין לו זפק, עד בין האגפים (ב"י); ולפי שאין אנו בקיאים בשעורין אלו, נכון לשחוט באמצע הצואר לארכו, דאז יוצא מידי ספק (כ"י בשם סמ"ק). ג' צריך השוחט שישחוט באמצע הצואר; ואם שחט מן הצדדין, שחיטתו כשרה, והוא שהחזיר הסימנים וידע שחתכם

קודם שחתך המפרקת, כי הסימנים רכים ונדחים מן הסכין; והוא הדין לשוחט מן העורף. ד טוב לזיהר למשמש בסימנים ולתפשם קודם שחיטה, כדי שיזדמנו קודם בשר הצואר; וכיונים נמצאים הסימנים בצדדים וצריך אימון ידים וזהירות גדולה, שאם לא ימשמש בהם ויזמינם לפניו קודם שחיטה קרוב הדבר מאד לפשוע ולחתוך המפרקת קודם הסימנים.

כא שיעור השחיטה בכמותה, ובו ה' סעיפים

א כמה הוא שיעור השחיטה (של) הקנה והוושט; השחיטה המעולה, שיחתכו שניהם בין בבהמה ובין בעוף, לזה יתכוין השוחט; ואם שחט רוב אחד מהם בעוף, ורוב שנים בבהמה ובחיה, שחיטתו כשרה ובלבד כשימדדו אותו ימצאו שהנשחט הוא רוב; וכיון שימצאו שהנשחט יותר מחצי, אפילו כחוט השערה, דיו. **ב** אם שחט בבהמה האחד כולו וחצי השני, ובעוף שני חצאי סימנים, פסולה. **ג** לא שחט רוב הסימן במקום אחד, כגון שהתחיל לשחוט ונתהפך הסימן וגמרה שם, ובין שניהם רוב, כשרה בין בקנה בין בוושט; לא מבעיא אם שני החתכים שוים בהיקף אחד, אלא אפילו האחד לצד הראש והשני לצד מטה, כשר, בין אם אדם אחד שחט כך בשנים או בג' מקומות בין ששחטו שנים בשני סכינים; אבל אם הכל בצד אחד, כגון שלאחר שהתחיל לשחוט מעט הניח זה המקום ושחט למטה או למעלה ממנו באותו צד, צריך שיהא הרוב במקום אחד, וכשיש רוב אפילו במקום השני, כשר אעפ"י שאין השחיטה מפורעת. (פי' גלויה ונכרת). **ד** שחיטה העשויה כקולמוס או כשיני המסרק כשרה. ה' היה חצי הקנה חתוך ושחט בו והשלימו לרוב (ויודע שלא ניקב הוושט) (כ"י), כשר; וכך אם התחיל לשחוט במקום השלם ופגע בחתך, והחתוך משלימו לרוב, כשר.

כב באיזו מין צריך לשחוט הורידין, ובו ב' סעיפים

א בעוף צריך לשחוט הורידין (פי' חוטים שמהן יוצא הדם וינ"י בלע"ז), או לנקבם בשעה שהוא מפרכס שעדיין הדם חם, כדי שיצא ולא יתקרב בתוכו; ואם לא עשה כן, לא יצלנו שלם, ואם צלאו שלם ישליך הורידין ויחתוך סביבם כדי נטילה, שהוא כעובי אצבע. הגה: ואם נמלח כן, מסירין אח"כ החוטיין ושרי; ויש מחמירים לקלוף סביב החוטיין (אגור בשם מהר"י מולין); ואם בשלו שלם מחטט ומנקר החוטים; והשאר, אם יש בכל מה שבקדרה כדי לבטל הדם שבכל החוטיין בס', מותר. הגה: ואם הסירו הראש ממנו, לא מקרי שלם (מדרכי והגהות אשיר"י ואגור ותשובת מהר"ל סימן נ"ח ע"ש); ולכן נהגו להסירו מן העופות השלמות; ועיין לקמן סימן ע"ו אם לא נשחטו הורידין. **ב** הבהמה אין צריך לנקוב הורידין בשעת שחיטה, מפני שאין דרך לצלותה שלימה; אבל אם רוצה לצלותה שלימה, צריך לנקוב ורידיה בשעת שחיטה; ואם לא נקבם, אסור לצלותה או לבשלה שלימה. הגה: ואם צלאה או בשלה שלימה, דינה כמו בעוף (כית יוסף לרעת כמה פוסקים). וסתם עוף נשחטו הורידין, וסתם בהמה לא נשחטו. וכל זה כשיצא דם בשעת שחיטה, אבל אם לא יצא דם אין חוששין לשחיטת הורידין, דהא לא נתערור הדם לצאת (ר"ן פ' השוחט בשם רשכ"א והוא במשמרת הבית דף כ').

כג דיני שהייה בשחיטה, ובו ר' סעיפים

טו
טבת

א כל טבח שאינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול משחיטתו; ואלו הן: שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור. ב שהייה כיצד, הרי שהתחיל לשחוט והגביה ידו קודם שיגמור השחיטה, ושהה בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון, ובא הוא או אחר וגמר השחיטה, אם שהה כדי שיגביה הבהמה וירביצנה וישחוט רוב הסימנים שהוא הכשר שחיטה, שחיטתו פסולה. היתה בהמה דקה, שיעור שהייתה כדי שיגביה בהמה דקה וירביצנה וישחוט. אם היתה גסה, כדי שיגביה בהמה גסה וירביצנה וישחוט; וכעוף, כדי שיגביה בהמה דקה וירביצנה וישחוט; ויש אומרים דשיעור שהיית עוף כדי שחיטת רוב סימן א' בעוף בלי הגבהה והרבעה; ולפי דבריהם יש ליזהר כשהתחיל לשחוט בעוף וחתך מעט עד שהדם יוצא, והגביה סכינו מהצואר, שלא יגמור השחיטה לפי שיש לחוש שמא שחט משהו מהושט; ואפילו לא הגביה סכינו אלא מעט, יש לחוש, מפני ששהיית העוף מועטת מאד דכדי שחיטת רוב סימן א' בעוף הוא נעשה מהר; ואפילו אמר השוחט: ברי לי שלא חתכתי כי אם העור, אין סומכין עליו כיון שיצא הדם; ואם בא לשאול אחר שהגביה סכינו כיצד יעשה, אומרים לו שישחוט הקנה לכדו במקום אחר, ואח"כ יהפוך הושט ויבדוק אותו. ולענין מעשה יש להחמיר כסברא זו, אלא א"כ הוא שעת הדחק או הפסד מרובה שאז יש לסמוך על סברא ראשונה. הגה: והמנהג פשוט במדינות אלו להטריף כל שהייה, אפי' משהו, בין בעוף בין בבהמה (מרכיזי ומהרי"ו בהל' שחיטה) ואין לשנות. ואם נמצא לאחר שחיטה גמי או כיוצא בו מונח בוושט או בקנה ונשחט עמו, טריפה, דודאי הוצרך להשהות מעט בחתיכת הדבר ההוא לאחר ששחט הסימן, והוי שהייה במשהו, וטרפה (תה"ד סימן קפ"ה). ג שחט מעט ושהה מעט, וחזר ושחט מעט ושהה מעט, אם כשתצטרף כל השהיות יש שיעור שהייה, שחיטתו פסולה. (ולפי המנהג בכל ענין טריפה). ד השוחט בסכין שאינו חד ונתעכב כשיעור שהייה בשחיטת מיעוט אחרון של סימן ראשון, הרי זו פסולה. ה אחר ששחט רוב אחד בעוף או רוב שנים בבהמה אין שהייה פוסלת; ולפי זה אין שהייה בקנה בעוף כלל. ויש מי שאומר שכל שלא נגמרה שחיטת כל שני הסימנים פוסלת שהייה; ולכתחלה יש ליזהר לחוש לדבריו. הגה: ואפילו בדיעבד המנהג להטריף; ולכן אם לאחר ששחט רוב שנים שוהה הבהמה או העוף למות יכנו על ראשו להמיתו, ולא יחזור וישחוט (תה"ד לרעת רש"י וסמ"ק ומהרי"ו וע"פ). ו שחט עוף ושהה בו ואינו יודע אם ניקב הושט, חוזר ושוחט הקנה לכדו במקום אחר ומניחו עד שימות, והופך הושט וכודקו מבפנים; אם לא נמצא בו טיפת דם, בידוע שלא ניקב וכשירה. הגה: והמנהג להטריף הכל אפילו לא שהה רק במיעוט קמא דקנה (מהרי"ו); ואסור למוכרו לאינו יהודי כך, אלא ימיתנו ואח"כ ימכרנו לאינו יהודי (הגהות סמ"ק ומרדכי), משום דאנן לא בקיאין בבדיקת הושט וחישינן לנקיבת הושט (אגור); ומטעם זה אם תלש הנוצות מן העוף ויצא דם, או חתך העור בבהמה ויצא דם ממנה יש להטריף, דחישינן לנקיבת הושט (מהרי"ו ומהר"ם פדו"ה סימן ס"ג וכו"ה בשחיטת האחרונים); אבל אם לא יצא דם ולא חתך כל העור, יש להכשיר ע"י שישחוט למעלה או למטה ולבדוק נגד מקום החתך (ולא כמהרי"ק שורש ל"ד). ולכן יש ליזהר שלא למרוט הנוצות, אם יוכל לשחוט בלא זה (א"ז).

כד דיני דרסה וחלדה הגרמה ועיקור, ובו כ' סעיפים

א דרסה כיצד, כגון שהניח הסכין על הצואר ודחק וחתך למטה כחותך צנון או קישות, הרי זה פסולה; ואין צריך לומר אם הכה בסכין על הצואר, כדרך שמכין בסייף, וחתך הסימנים בבת אחת. ב שחט בהולכה או בהבאה לבד, אם יש בסכין כמלא צואר וחוץ לצואר כמלא צואר (עם העור והמפרקת) (מהרי"ו), כשירה; ואם לאו, פסולה שכל שאין בו כשיעור הזה אי אפשר לשחוט בלא דרסה על ידי הולכה או הבאה לבד; ואם הוליך והביא, אפילו שחט באזמל כל שהוא כשרה. הגה: ויש מחמירין בבהמה (מרדכי ור"ן בשם ר"ת ואיכא מ"ד ברי"ף ונוכד באגודה וכל בו והג"א מא"ז); והמנהג בגלילות אלו לפסול בבהמה, אפילו הוליך והביא, אם אין בסכין כמלא צואר וחוץ לצואר משהו (והו דעת מהרי"ו). ג שחט ב' ראשים כאחד בהולכה או בהבאה בלבד, אם יש בסכין כדי ג' צוארין, כשרה; אם לאו, יש לחוש ולאסור שתיהן (רמב"ן ורשב"א ור"ן ור' ירוחם). ד שנים או חזין בסכין ושוחטין, אפילו זה למעלה לצד הראש וזה למטה לצד החזה, שאוחזין אותו באלכסון, כשרה ולא חיישינן שמא ידרסו זה על זה. ה היה שוחט וחתך כל המפרקת, כשרה. (מרדכי בשם מהר"מ ועיין ס"ק ה'). הגה: והמנהג להטריף אפילו לא חתך רק רוב המפרקת (מהרי"ו ואגור ות"ה), ואין לשנות כי יש מרבוותא סוברין כן (דקדק ראבי"ה מפ"י רש"י). ו כשאדם שוחט עוף ואוחז בסימנים בשתי אצבעותיו צריך שיאחזו אותם יפה, שאם אינו אוחז אותם בטוב פעמים שיהיו נשמטין לכאן ולכאן ולא יכול לשחטן ע"י הולכה, ויבא לידי דרסה. הגה: וכן לא יניח האצבע על הסכין אלא יחזיק אותו בקתא, כדי שלא יבא לידי דרסה, (דעת עצמו מקבלת השוחטים ומהרש"ל פ' השוחט סימן י"ב); ואפילו לא עשה דרסה אלא במשהו מן הוושט, פסולה. הגה: והמנהג להטריף כל דרסה, בין במיעוט קמא בין במיעוט בתרא, בין בקנה בין בוושט. (שחיטות מהרי"ו). ז חלדה כיצד, כגון שהכניס הסכין בין סימן לסימן, בין ששחט התחתון כהלכתו מלמעלה למטה וחזר והוציאו ושחט העליון, בין ששחט העליון ממטה למעלה שלא כהלכתו, פסולה. ח החליד את הסכין תחת העור, או תחת צמר מסובך בצואר הבהמה, או תחת מטלית הקשור בצוארה, או שהמטלית מדובק בו בשעוה ושחט, שחיטתו פסולה; אבל אם המטלית פרוש על צוארה ושחט, שחיטתו כשרה. ויש מי שפוסל גם בזה, ולכתחלה יש לחוש לדבריו. הגה: וכן יש ליזהר ככבשים שיש להם צמר מסובך בצואריהם לתלוש הצמר המסובך, שלא יבא לירי חלדה (מרדכי פרק השוחט ורוקח). ט צריך ליזהר כשאדם שוחט, וחס על העור שלא יעשה בו קרע גדול ושוחט בראש הסכין ומתכסה מהעור; אמנם אם שוחט באמצע הסכין אין לחוש אם ראשו מתכסה בעור, כיון שהסכין במקום ששוחט בו כנגד הסימנים אינו מכוסה; ויש מי שמחמיר גם בזה, ויש לחוש לדבריו לכתחלה. י אם לאחר ששחט רוב הסימנים החליד הסכין תחת מיעוט הנשאר משניהם או מאחד מהם ופסקו, מותר. ויש מי שאוסר גם בזה, וראוי לחוש לדבריו לכתחלה. הגה: והמנהג להטריף כל חלדה, בין במיעוט קמא בין במיעוט בתרא, בין בקנה בין בוושט (שחיטת מהרי"ו). יא אם החליד הסכין תחת מיעוט הראשון ושחטו ממטה למעלה, ואח"כ גמר השחיטה כדרכה; וכן אם שחט רוב סימן אחד בבהמה, והחליד הסכין תחת מיעוט הנשאר ושחט סימן השני; וכן אם שחט מיעוט הראשון בחלדה, וגמר השחיטה שלא בחלדה, הרי זו פסולה. יב הגרמה כיצד, זה השוחט בקנה למעלה במקום שאינו ראוי לשחיטה, או שהתחיל לשחוט במקום שחיטה ושחט

מעט והטה הסכין חוץ למקום שחיטה למעלה וגמרה שם; אבל שחט רוב חלל הקנה במקום שחיטה, והטה הסכין חוץ למקום שחיטה למעלה וגמר שם חתיכת כל הקנה, כשרה. וה"ה אם שחט רוב שנים בבהמה במקום שחיטה והשלים השחיטה בהגרמה או בדרסה, כשרה; ויש מי שפוסל בדרסה, ויש לחוש לדבריו לכתחלה. הגה: והמנהג להטריף בין בדרסה בין בהגרמה, בין במיעוט קמא בין במיעוט בתרא, בין בקנה בין בוושט. (ג"כ במהרי"ו). יג הגרים בקנה בתחלת שליש ושחט ב' שלישים, כשרה; שחט שליש והגרים שליש, וחזר ושחט שליש האחרון, כשרה; הגרים שליש ושחט שליש, וחזר והגרים שליש האחרון, הרי זו פסולה; ואם דרס או החליד, בין בשליש ראשון בין בשליש אמצעי, הרי זו פסולה. יד כל אלו החלוקים כשהוא ודאי שלא נגע בוושט אלא בקנה לצד מעלה; אבל בוושט, אפילו שחט בו כל שהוא חוץ למקום שחיטה, בין לצד מעלה בין לצד מטה; וכן בקנה לצד מטה, קודם גמר הכשר שחיטה, אעפ"י שגמר כל השאר במקום שחיטה, הרי זו פסולה מפני שנקיבת מקומות הללו במשהו (ד"ע ור' ירוחם). והמנהג להטריף מכל מקום ואין לשנות (מהרי"ו). **טו** עיקור כיצד, כגון שנעקר הקנה או הוושט מהלחי ומהבשר, ונשמט אחד מהם או שניהם קודם גמר שחיטה; אבל אם שחט אחד בעוף או רובו ואח"כ נשמט השני, שחיטתו כשרה; נשמט אחד מהם ואחר כך שחט את השני, שחיטתו פסולה. הגה: ואנו נוהגין להטריף כל עיקור בין במיעוט קמא בין במיעוט בתרא בין בקנה בין בוושט (ע"פ מהרי"ו); ודוקא לאחר שנשחט, אבל בחייו כשר אלא שאין שחיטה מועלת בו, ונ"מ לענין חלב או ביצים שלו שהם כשרות. (בית יוסף מתשוכת רשב"א). **טז** הא דפסול בעיקור היינו כשנעקר כולו, אבל אם נשתייר בו אפילו משהו, כשר והוא שאותו שנשאר הוא במקום אחד; אבל אם מיעוט הנשאר הוא מדולדל, שהוא מעט כאן ומעט כאן, פסול, שניכר הדבר שנעקר בכח ומה שנשאר מתובר חיבור מדולדל הוא והוא ליה נעקר כולו ופסול; והני מילי כשנעקר רובו, אבל אם לא נעקר אלא מיעוט, ורובו קיים, אף על פי שרוב זה הנשאר הוא מדולדל מעט כאן ומעט כאן, כשר. יז שחט אחד מהסימנים ונמצא השני שמוט, ואין ידוע אם קודם שחיטה נשמט או אחר שחיטה, הרי זו פסולה. הגה: ואפילו זרק העוף מידו, ולא אמרינן דמחמת זריקה או פרכוס נשמט (מהרי"ק שורש ל"ה); מיהו השוחט נאמן לומר שלא היה שמוט בשעת שחיטה (פסקי מהרא"י סי' ר"ה). יח נמצא הסימן השחוט שמוט; אם כששחט תפש הסימנים בידו, או עור בית השחיטה מאחוריו, ונדחק הסימן תחת העור, הרי זו פסולה; ואם לאו, מותר ע"י בדיקה שיביא בהמה וישחוט הסימן ואחר כך יעקרנו, אם דומות שתי השחיטות זו לזו, כשרה; ואם השנית מאדמת יותר, פסולה הראשונה. ועכשיו אין אנו בקיאים בבדיקה זו, הלכך בכל גוונא אסור. יט שחט העוף כדרכו בהכשר, ואחר גמר שחיטה מצא טבעת מהגרירת שלם על הסכין, כשר. הגה: ויש מטריפין בזה, וכן עיקר (שחיטות ישנים בשם מהרא"ק. גם ע"פ גיסו מהר"י כ"ץ שאמר: כך הנהיג מהר"ר משה יפה) ואין לשנות. כ השוחט תרגול צריך ליוזר שידחוק רגלו בקרקע, או יגביהנו שלא ינעוץ רגלו בקרקע, כדי שלא יעקור הסימנים.

כה שצריך לבדוק אחר השחיטה, וכו' ג' סעיפים

א השוחט צריך שיבדוק בסימנים אחר שחיטה אם נשחטו רובן, או שיראה בשעת שחיטה שהם שחוטין רובן; ואם לא ראה שרובן שחוטין, אסור. הגה: ונהגו לבדוק בדרך זה.

שתוקף אגודל על שיפוי כובע ומתוך הרחק יפלטו הסימנים לחוץ, ואז יכול לראות אם נשחטו רוכן, גם אם עכיד שמוטה כי אם לא יכנסו הסימנים לפנים לאחר שהסיר אצבעו, הוה שמוטה וטריפה (הגהות כשחיטות). מיהו אין צריך לבדוק אחר שמוטה, דסמכינן ארובה כמו בשאר טריפות; ויש מי שאומר שצריך לראות שהם שחוטין במקום שחיטה בלא הגרמה. הגה: ויש לבדוק אחר זה קודם שיזרוק העוף מידו (מהרי"ק שורש ל"ה בשם שחיטות אשכנזים); אבל אם לא בדקו תחלה, כודק אח"כ ולא חיישינן שמא ע"י הפרכוס נחרחב החתך (סכרת מהרי"ק שם). ב הבודקים בנוצה לראות אם נשחט הרוב, טועים הם. ג נשחטה כראוי ובא זאב ונטל בני מעיה והחזירן כשהם נקובים, כשרה ולא חיישינן שמא במקום נקב ניקב. הגה: אבל קודם שיריעין שנשחטה כראוי, כחזקת איסור עומדת (טור ע"פ הגמרא) וכל ספק שאירע כשחיטה, טריפה (מהרי"ל הלכות שחיטה והוא בש"ס רחולין דף י' וכ"ח ומוסכם מכל הפוסקים ככמה דוכתי).

כו דין נקב בוושט או בכני מעים קודם השחיטה, ובו כ' סעיפים

א ניקב הוושט בשעת שחיטה כנגד המקום ששחט כבר, טריפה. ב שחט הקנה וניקבה הריאה קודם ששחט הוושט, או ששחט הוושט וניקבו בני מעים קודם ששחט הקנה, טריפה.

כז שלא לחתוך אבר מהבהמה בעודה מפרכסת, ובו סעיף אחד

א חתך מבהמה לאחר שנשחטה כראוי ועודה מפרכסת, אסור לאכול ממנה עד שתמות הבהמה.

כח דיני כסוי הדם, ובו כ"ד סעיפים

א השוחט חיה או עוף צריך לכסות דמו, בין צדן עתה בין שהיו מזומנים בידו. הגה: והכיסוי הוא מצוה בפני עצמה (כך משמע באשירי פרק כיסוי הרס), אבל השחיטה כשירה אף אם הזיד ולא כיסה (ב"י וכ"כ א"ח וכ"ה ככל כו). ב חייב לברך קודם שיכסה: אשר קדשנו במצותיו וצונו על כיסוי דם בעפר. הגה: מי ששחט פעם הראשון, מברך שהחיינו על הכיסוי אבל לא על השחיטה, דמזיק לבריה (כמנהגים ישנים בשם רבי ירמיה משפירא). ג כוי שהוא ספק חיה, וכלאים הבא מבהמה וחיה, צריך לכסות דמן ואינו מברך ואין שוחטין אותם ב"ט; ואם שחטן, אינו מכסה דמן; ובלילה, אם רישומו ניכר, יכסנו. ד הבו"פלו, נהגו שלא לכסות דמו. הגה: ויש מסתפקים כבו"פלו שהוא שור הבר, שמא חיה הוא (הגאונים והערות), על כן טוב לכסותו בלא ברכה, או לשחוט עוף ג"כ ואז יוכל לברך על הכיסוי משום העוף (בהגהות מהרי"ו). ה צריך שיהיה למטה עפר תיחוח, וצריך להזמינו בפה, ויש אומרים שאינו צריך. ו מכסה בידו או בסכין או בכלי אחר, אבל לא ברגלו כדי שלא יהיו מצות בזויות עליו. ז שחט ולא היה עפר למטה, צריך לגרור הדם וליתנו בעפר תיחוח ולכסות עפר תיחוח עליו. ח מי ששחט הוא יכסה; ואם לא כיסה וראהו אחר, חייב לכסות. ט שחט מאה חיות או מאה עופות, או ששחט חיה ועוף במקום אחד, כיסוי אחד לכולם. י השוחט ונבלע הדם בקרקע, אם רישומו ניכר חייב לכסות. יא כיסהו הרוח, פטור מלכסות; ואם חזר ונתגלה, חייב לכסות. אבל אם הוא עצמו כיסהו ונתגלה, אינו חייב לכסותו פעם אחרת. יב דם שנפל לתוך המים, או מים שנפלו לתוך הדם, אם יש בו מראה דם חייב לכסות; ואם לאו, פטור.

יג נתערב הדם ביין אדום או בדם בהמה, רואים היין ודם בהמה כאילו הוא מים, ואילו ^{טז} נתערב במים כשיעור הזה היה בו מראית דם, חייב לכסות. יד שחט עוף או חיה ושחט עליה בהמה, פטור מלכסות; אבל אם שחט בהמה ושחט עליה חיה או עוף, חייב לכסות. הגה: שחט עוף או חיה ואח"כ שחט עוד אחרת ונתבלה בידו, אם יודע שדם האחרון כסה דם הראשון, פטור מלכסות; אבל מסתמא חייב לכסות (בהגהות מיימוני פי"ד פסק סתם שחייב לכסות, והוא מחלק אם יודע בו ולא תקשי אהררי הגה זו והאי רשחט עליו בהמה רפטור). טז דם הניתז ושעל הסכין, אם אין שם דם אלא הוא חייב לכסות; וגורר אותו ומכסהו, כדי שיתן עפר גם למטה. אבל אם יש שם דם אחר, אין צריך לכסותו, שאין צריך לכסות כל הדם. לפיכך אין צריך (להמתין) לכסות עד שיצא כל הדם. הגה: מיהו ימתין עד שמתחיל לירד טיפין, כדי שיכסה מקצת דם הנפש (מהר"ל בשם מהרא"ק ושחיטות ישנים בשם מהר"ש). טז השוחט לחולה בשבת, לא יכסה; אפילו אם יש לו דקר נעוץ. ובלילה, אם רישומו ניכר יכסנו. ויש מי שאומר שאם היה לו אפר מוכן לכסות בו צואה, יש לכסות בו הדם אפילו בשבת. יז השוחט ונתבלה בידו, או ששחט ונמצאת טריפה, פטור מלכסות. וכן חרש שוטה וקטן ששחטו, ואין אחרים רואים אותם, חזקה שחיטתן מקולקלת ופטורה מכיסוי. יח השוחט, אע"פ שאינו צריך אלא לדם, חייב לכסות. כיצד יעשה, נוחר או מעקר, כדי שיפטר מכסוי. יט צריך לבדוק הסימנים והסכין קודם הכיסוי, כדי שלא יבא לידי ברכה לבטלה. כ השוחט חיה לא יכסה עד שיבדוק הריאה; ואם נמצאת ספק טריפה, מכסה בלא ברכה; והוא הדין לכל פיסול שהוא מחמת ספק, כגון ההיא דחיישינן שמא בעור נפגמה, וכן כל כיוצא בזה. הגה: אבל דבר שמדינא הוא כשר רק שמחמירים בו, כגון אם חתך כל המפרקת וכיוצא בו, חייבים לכסות (ת"ה סימן קפ"ד). כא מי שאין לו עפר לכסות, לא ישחוט. הגה: אלא ימתין עד שיהיה לו עפר (טור); ואם הוא הולך במדבר או בספינה, ולא שוה העוף כהפסד הבגד שישורף לאפר או הזוהב שישחוק, תקינו ליה רבנן לשחוט ולמצה דדם בבגד או בסנדל, ומברך, וכשיגיע למקום עפר יכסו הבגד או הסנדל שיצא הדם, ומכסהו בלא ברכה (מרדכי בשם הגאונים) והכי נהוג (א"י והראב"ן). כב השוחט חיה ועוף ולא יצא מהם דם, מותרין. כג כל הדברים שהזרעים הנזרעים בהם מצמיחים, הם בכלל עפר ומכסין בהם; ואם אינם מצמיחים, אם נקראו עפר מכסין בהם. לפיכך מכסין בזבל, ובחול הדק מאד עד שאין היוצר צריך לכתשו כלל, ובסיד, ובחרסית ולבינה. ומגופה של חרס שכתשן, ובשחיקת אבנים, ובשחיקת חרסים, ובנעורת של פשתן דקה, ובנסורת חרשים, ובאוכלים או בגדים שרופים עד שנעשו עפר, ובשיחור, ובכחול, ובנקרת הפסולים; אבל אין מכסין בזבל גס, ולא בחול שהיוצר צריך לכתשו, ולא בקמח וסוכין ומורסן, ולא בשחיקת מתכת אם אינם שרופין, חוץ מבזהב שחוק שנקרא עפר דכתיב: ועפרות זהב לו (איוב כח. ה) ואפר נקרא עפר, דכתיב: ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת (במדבר יט. ז). כד אין מכסין בעפר המדבר, מפני שהיא ארץ מליחה ואינה מצמחת. הגה: ולכן אין מכסים בעפר לח ממים, כגון מתונתא; (טור וסמ"ג וסמ"ק) ואין לכסות בשלג (ב"י וא"י בשם גאון דלא כמרדכי בשם גאון).

הלכות טריפות

כט שמונה מיני טריפות וסימנם, ובו סעיף אחד

א שמונה מיני טריפות הן, וסימנם: ד"ן חנ"ק נפ"ש; דרוסה, נקובה, חסירה, נטולה, קרועה, נפולה, פסוקה, שבורה. (סימן זה הוא בסמ"ג דף קמ"א ע"ב וב"י לא הביאו).

ל דיין מכה בעצם הגלגולת, ובו ב' סעיפים

א בהמה או חיה שנתרוצץ רוב עצם גולגלתה, בין כרוב גבהה בין כרוב היקפה, טריפה אע"פ שהקרום קיים. ב נפחתה וחסר ממנה כסלע, טריפה; ואם ניקבה נקבים שיש בהן חסרון, אם בין כלם כסלע, שהוא שליש טפה, טריפה. הגה: אבל פחות מזה יש להכשיר אפילו בזמן הזה, ולא חיישינן כבהמה לנקיבת קרום של מוח (כך משמע בטור ובא"י הארוך כלל כ"ד); ובעוף המים, כגון אווזא (ובר אווזא) (רשב"א וחשובת הרא"ש כלל כ' סימן ט'), אפילו לא ניקב העצם אלא כל שהוא, טריפה. ועוף היבשה שנשכתה חולדה בשיניה בראשה, או שנגפה בעץ או באבן, מניח אצבעו בצד הנקב ונועץ אצבעו שם, או מכניס ידו לתוך פיה ורוחק שם, אם לא בצבץ המוח ולא יצא מהנקב, בידוע שלא ניקב קרום של מוח, וכשרה; ואם יצא, טריפה. הגה: ואנן אין בקיאין בכדיקת הטריפות ולכן יש להטריף אם ניקב עצם הגולגולת ככל שהוא בעוף, אפילו בעוף דיבשה, (בשערים דמהרא"י שער ל"א ובא"י הארוך כלל צ"ד).

לא דיין נקיבת המוח וקרומיו, ובו ד' סעיפים

א המוח יש לו ב' קרומים זה על זה, ניקב התחתון נקב מפולש, טריפה; אבל אם ניקב העליון לבדו, כשרה. הגה: ויש מטריפין ג"כ בניקב העליון לבד, (בה"ג הביאו הגהות אשירי ות"ה סימן קס"ו והגהות ש"ד סימן פ"א); והכי נהוג אם לא במקום הפסד מרובה (דעת עצמו). ב המוח עצמו שנרקב מעט ממנו או נתמעך והקרום קיים, כשרה; ואם נשפך כמים או כדונג, טרפה. ואם נמצאו מים בתוך הקרום ונחסר מהמוח כשיעור המים, אם המוח מקיף המים סביב שלא היו מגולים כלל אפילו לקרום, כשרה; ואם לאו, טריפה. והוא הדין אם היו המים מונחים בתוך שלחופית (פ"י כעין כ"ס) קטנה, שאם היה המוח מקיפה שלא היתה מגולה אפילו לקרום, כשרה; ואם לאו, טריפה. הגה: וכן אם השלחופית מונחת בין הקרום והגולגולת, טריפה (הג"א פ' א"ט). היה ספק אם היה מכוסה במוח או לא, טריפה; על כן יש ליזהר כשפותחין את הראש, שיפתחו בדרך שיוכל לראות אם המוח מקיף אם ימצאו שם מים או לא; ומכל מקום אין צריך לבדוק אחר זה, רסמכינן ארובא, ויכול להשליך הראש או למכרו לא"י בלא פתיחה (ד"ע). ג אם נמצא תולעת בקרום המוח והמוח קיים ואין בקרום התחתון רושם ולא קורט דם, כשרה; ויש מי שאומר שאין אנו בקיאין בכדיקה, וטריפה (והכי נהוג); אבל אם נמצא חוץ לקדרה כגון בחוטם, כשירה דתלינן שלא הגיע למוח מעולם. ד עצם שהמוח מונח בתוכו יש בו חלל גדול כמו קדירה, ויש על פיה כלפי הצואר כמו ב' פולין, וכל מה שיש מהמוח בתוך הקדרה עד הפולין, והפולין בכלל, נידון כמוח ונקיבתו במשהו; ומשם ואילך, נידון כחוט השדרה.

לב דין מכה בחוט השדרה, ובו ז' סעיפים

א חוט השדרה שנפסק רוב היקף עור החופה את המוח, טריפה, אף על פי שכל המוח קיים; ואם לא נפסק רוב העור, אף על פי שנפסק כל המוח שבפנים, כשר. ב נסדק העור לארכו, כשר; וכן אם נשברה השדרה ולא נפסק החוט, או שנתמעך המוח שבתוך החוט ונתנדנד, הואיל ועורו קיים הרי זו מותרת. ג הומרך המוח ונשפך כמים, או כדונג שנמס עד שימצא החוט כשמעמידו בידו היה המעט שחוץ לידו שוחה ולא היה יכול לעמוד, טריפה; וכן אע"פ שלא נתרכך מבפנים, אלא שהוא עב וכבד, ואם מעמידין אותו אינו יכול לעמוד מפני כבדו, טריפה. ד נחסר קצת מהמוח ונתרוקן, כשר. ה טריפות זה של חוט השדרה הוא עד פי פרשה שלישית ועד בכלל, ואם נפסק אחד משני חוטי פיצולים ראשונים ושניים, טריפה; אבל נפסקו חוטי פיצול השלישי, כשרה; ובעוף הוא טריפות החוט עד בין האגפיים, התחלת המקום שהם מחוברים בו בגוף. הגה: ויש מטריפים בעוף עד מקום בלות שכיבת העצם המחובר לגוף (תוס' וא"י ומדכי וא"י הארוך כלל נ"ה ד"ב ותא"י נט"ו), והכי נהוג אם לא בהפסד מרובה (ר"ע). ו בהמה שהכו אותה על השדרה במקל והלך המקל על פני כל אורך השדרה, כשרה, ולא חיישינן שמא נפסק החוט; ואם יש במקל קשרים, חוששים למקום הקשרים; וכן אם לא הגיע המקל על פני כל השדרה, חוששין שראש המקל במקום שהוא כלה מכה בכח; וכן אם הכה לרוחב השדרה, חוששין שמא נפסק החוט. ז בהמה שגוררת רגליה אין חוששין שמא נפסק החוט. הגה: אלא אמרינן: שגרונא, והוא כאב הרגלים, נקטה (גמרא); וה"ה בעוף נמי דינא הכי (הגהות מרדכי בתולין ואו"ה הארוך כלל נ"ה). במה דברים אמורים, כשלא נודע שנפלה, אבל אם נודע שנפלה, חוששין.

לג דין אם ניטל הלחי, ומכה בוושט, ובו י"א סעיפים

א ניטל הלחי התחתון, כשרה, והוא שיכול לחיות על ידי המראה והלעטה. הגה: וכן עוף שניטל חרטומו ויכול לחיות על ידי המראה והלעטה, כשר. (א"י הארוך כלל נ"ד ורוקח). ב ניטל הלחי העליון, להרמב"ם טריפה; וראוי לחוש לדבריו. ג וושט או תורבץ הוושט שניקב לחללו, בכל שהוא, נבילה. ד שני עורות יש לוושט, ניקב אחד מהם, כשרה; ניקבו שניהם, אסורה, ואפי' עלה בו קרום ונסתם, ואפילו ניקבו זה שלא כנגד זה, אסורה; והוא שניקבו שניהם מרוח אחד, דאפשר דמתרמי אהדדי. (פירוש שמומנים להתכוין יחד). (ב"י בשם ריטב"א). הגה: וכל זה לא מיירי אלא בניכר שהנקב בא מחמת חולי, אבל אם יש לחוש שניקב ע"י קוץ, אפי' לא ניקב רק הפנימי, טריפה, דחיישינן שמא ניקב גם החיצון וושט אין לו בדיקה מבחוץ. (ב"י בשם תוספות והרא"ש ור"ן וע"פ). ה עורות אלו החיצון אדום והפנימי לבן, ואם נתחלפו שהחיצון לבן והפנימי אדום, טריפה. וכן אם שניהם אדומים או לבנים, טריפה. הגה: וכל שכן אם יש לו שני וושטים או שני קנים, דטריפה. (תשובת הרא"ש כלל כ' סימן ט'). ו וושט אין לו בדיקה מבחוץ אצל דרוסה שצריכה בדיקה, מפני שכיון שהוא אדום אין אדם הארס ניכר בו; כיצד יעשה, אם עוף הוא בודק הקנה מבחוץ (ושוחטו), ואח"כ מהפך הושט ובודקו מבפנים; ואם בהמה היא, אין לה תקנה. הגה: ולדין דאין אנו בקיאים בבדיקה, אף עוף אין לו תקנה. ז ולענין נקב נמי אין לוושט בדיקה מבחוץ אלא מבפנים. ח עוף הבא לפנינו וצוארו מלוכלך בדם, אין חוששין לספק דרוסה לבדוק כל החלל, אבל חוששין לספק נקובה, לבדוק מקום המלוכלך. הגה: ויש אוסרין כל עוף או בהמה דצוארה

יו"ד הלכות טריפות סימן לד

שצה

מלוכלך בדם, דחיישינן לנקיבת הוושט ואין אנו בקיאים (הגהות אשרי פא"ט בשם א"ז), (וכן המנהג).
ט נמצא קוץ בווושט לארכו או לרחבו, ואינו תחוב בו, כשרה (אם אין עליו קורט דם מבחוץ (טור והגה"מ"י); אבל אם הוא תחוב בו, אסורה, אפילו אין שם קורט דם, דחיישינן שמא ניקב הוושט והבריא ונתרפא ואינו ניכר. הגה: ויש מכשירין אם אין קורט דם מבחוץ, דלא חיישינן שמא הבריא (הראב"ן והרא"ש והג"א בשם סה"ת). וכך נהגו להקל בעירנו באותן אוחות שמלעיטין לעשות מהן שומן, שיש תקנה בעיר לבדוק אחר נקיבת הוושט משום דשכיח יותר מסרכות הריאה, ונהגו להקל בישב לו קוץ בווושט אם אינו נקוב משני צדדים או שאין קורט דם מבחוץ; ויש לזקדק בזה הרבה כי הוא אסור דאורייתא; ויותר היה טוב שלא לבדוק כלל ולסמוך ארובא, מלבדוק ולהקל במקום דאיכא ריעותא. **י** נפרד הוושט מהקנה ונתדלדלו זה מזה ברוב שיעור ארכן, טריפה. **יא** זפק שניקב גגו נקב מפולש במשהו, טריפה. ואיזהו גגו, זה שימתח עם הוושט כשיאריך העוף צוארו, אבל שאר הזפק שניקב, מותר. הגה: ניטל הזפק, טריפה, (ב"י בשם רוב הפוסקים), אפילו נשתייר בו כדי שיוכל המאכל לעבור מן הוושט אל הקורקבן (כך משמע מהר"ן פא"ט). ניקב הבשר (המע"י) שבין הזפק לקורקבן, טריפה (בסוף ש"ד ומהר"ל).

לד דין מכת הגרגרת, וכו' י' סעיפים

א גרגרת שנפסק רוב חללה במקום הראוי לשחיטה או למעלה מזה, הרי זו אסורה.
ב אם ניקבה נקב שיש בו חסרון, כאיסר, אסורה. ואם ניטלה ממנה רצועה לארכה, אי כד מעגלת לה הויא כאיסר, אסורה. ויש מי שאומר שאין אנו בקיאים בשיעור כאיסר, הילכך משערים אותו ברוב רוחב חלל הקנה. הגה: ולפי מה שיכתבאר בסמוך דשיעור איסר הוא פחות מרוב, אם כן מי שאינו בקי יבא להקל, על כן נראה דרצה לומר רוב רוחב חלל קנה של עוף, דהוא פחות מכאיסר, ומי שאינו בקי יטריף בכל ענין, (ד"ע). **ג** ניקב סביב היקפה נקבים דקים זה אצל זה כנקבי הנפה, אם אין בהם חסרון מצטרפין לרוב חללה, ואם יש בהם חסרון מצטרפין לכאיסר, שאם יש כאיסר בנקבים עם השלם שביניהם, אסורה, והוא שהנקבים סמוכין כל כך שאין בין נקב לנקב כמלא נקב, אבל אם יש ביניהם יותר משיעור זה אין מה שביניהם מצטרף. **ד** בעוף, אם ניקב כנפה חותך המקום המנוקב כנפה ומשימו על פי חלל הקנה, אם יש בו כדי לחפות רוב הקנה, אסורה. הגה: ואם נחסרה גרגרת של עוף י"א דמשערין כמו בניקבה כנפה (הר"ף והרמב"ם), וי"א דמשערין הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו לפי ערך השיעור שהוא בבהמה כאיסר (רש"י והרא"ש ורבי ירוחם). **ה** יש אומרים שאם נפחתה כמו דלת, שלא ניטל הפחת אלא תלוי ועומד וזקוף שם כדלת על פי הארובה, כיון שהדלת סותם הנקב צריך שיהא הפחת גדול כדי שיכנס ויצא בו איסר, דהיינו יותר מכאיסר. **ו** יש אומרים שאם ניקבה נקב מפולש משני צדדים, אע"פ שאין בנקב אלא כדי שיכנס בו איסר לרחבו, דהיינו כעובי איסר, אסורה. **ז** נסדקה כולה לארכה אע"פ שלא חסר ממנה כלום, אסורה; ואם נשאר ממנה כל שהוא למעלה ולמטה במקום הראוי לשחיטה, כשרה, מפני שכל מה שהצואר נמשך הסדק סוגר והולך הילכך הדר חלים. **ח** ניקבה למטה ממקום שחיטה במשהו, טריפה. **ט** מצא גרגרת שנפסקה או חסר ואינו ידוע אם נעשה מחיים, (ולא יוכל לתלות שמחמת השחיטה נעשה ששחט בשני מקומות (ב"י בשם חדושי רשב"א), פוסקה במקום אחר ורואה אם הם שוים, כשירה; ואם לאו, אסורה. ואין מדמין אלא מחוליא לחוליא או מבר חוליא לבר חוליא, אבל לא מחוליא לבר חוליא ולא מבר

י"ח
טבת

חוליא לחוליא. הגה: ואנו אין בקיאין כבדיקה ויש להטריף בכל ענין. וכל דינים אלו הנקובה וחסרון כגרגרת הם דווקא כשידוע שהוא מחמת חולי (כ"י ואו"ה כלל נ"א), אבל אם נעשה מחמת קרץ או מחט, לדידן דלא בקיאין כבדיקת הוושט, טריפה בכל ענין דחיישינן שמא ניקב הוושט, ולא גרע מאילו היה הצואר מלוכלך בדם, כמו שנתבאר לעיל סימן ל"ג. י הקנה בסופו משנכנס תחת (החזה) מתפצל ומשם יפרד והיה לשלשה ראשים: האחד נוטה ללב, ואחד לכבד, ואחד לריאה, ושלשתן נקיבתן במשהו. הגה: מיהו בקנה הלב שהוא שומן שיוור בין הערוגות הריאה ללב גילין להיות בו נקבים קטנים דקים והיינו רבתייהו ולא מיקרי נקבים, וכשר (הגהות אשרי"י פא"ט ורוקח ובשערים שער ל"א).

לה דין טריפות הריאה ואונותיה, וכו' י' סעיפים

א ריאה שניקבה, טריפה. ב חמשה אוני (פי' כעין אונים) אית לריאה, תלתא מימנא ותרי משמאלא כשהבהמה תלויה ברגליה ובני מעיה כלפי הטבח, שאז ימין הבהמה וימין הטבח אחד, ויש לה עוד בצד ימין אונה אחת קטנה ונקראת עינוניתא דוורדא ואינה עומדת בסדר האונות אלא מרוחקת מהם לצד פנים, ואם חסרה אחת מימין או מהשמאל, או שהיו שנים מימין ושלשה משמאל, טריפה. הגה: צורות האונות של ימין אינן דומות לשל שמאל, ואם נתחלף צורתן, טריפה; וכן כשהאונה האמצעית של ימין גדולה מהתחתונה טריפה (מהרי"ו); ואם האונה של שמאל העליונה גדולה מאונה עליונה של ימין, טריפה; וכן אם האומה של ימין גדולה משל שמאל, כל זה מיקרי חליף וטריפה, (מהר"א מפראג); והוורדא, אם חסרה או אם יש לה שתיים או שנמצאת בצד שמאל, כשרה. הגה: ובמדינות אלו נהגו להטריף בין נמצא כ' ורדות, או אם חסרה, או ששינתה מקומה (מהרי"ו וע"פ), והכי נהוג כי יש רבוותא סוכרין כן ואין לשנות המנהג; וכן אם שינתה תוארה וצורתה הרגילה בה, טריפה (אגור). אם נמצאו בה כ' ורדות ויש להם שורש אחד כעוכי אצבע, אע"פ שיש בו סדק, כשר (מ"כ בכר"י) (א"ז בשם ראב"ה וכ"כ מהרי"ו והוא בהג"א); ואם אחד הפוכה והשני אינה הפוכה, הולכין אחר היותר גדולה ואם היא אינה הפוכה, כשר (כדיקת ישנים). הורדא דרכה להיות בכיס, ואם לא נמצא לה כיס, או שיש לה שני כיסים, או שיש לה כיס ואינה מונחת בתוכו ואף כשמניחין אותה בתוכו חזרת ויוצאת ממנה כשנופחין הריאה, טריפה (כל בו בשם הר"מ בר יודה והגהות במהרי"ו, וכדיקות ישנים וקצת מפי השמועה הלכה למעשה בירמיש' בשם מהר"ש מזי"א). וכל אלו הדינין אינן אלא במקומות שנוהגין להטריף בשתי וורדות או אין לה ורדא כלל; אבל במקומות שמכשירין, גם כל אלו החילוקים הם כשרים (כ"י). אם חסר מקצת מן הורדא יש לבדוק באונות או באומה מצד שמאל, (ס"א בצד ימין) אם נמצאת החתיכה החסירה, יש אומרים דכשר כי כן נמצא לפעמים בגדיים וטלאים (כך מצא כתוב). וכן יש מכשירין אם יש לה תואר ורד בשורש שלה כעוכי אצבע, אע"פ שאין לה תואר ורד בראשה, רק שלא תהא הפוכה ולא שינתה מקומה. וכל אלו הדברים יש להקל מאחר דרבים מכשירים בכל ענין. ג נתוספו האונות במנינם, אם היתה האונה היתרה בצד האונות, או מלפני הריאה שהיא לעומת הלב, מותרת; ואם היתה על גבה שהוא לעומת הצלעות, הרי זו טריפה, והוא שתהיה כעלה של הדס אחר שנפחתה; אבל אם היא פחותה מזה, כשרה. הגה: ויש מחמירין לאסור כל יתרת שאינה כדרי דאוני (אשירי ומרדכי וסמ"ק ומהרי"ו וטור בשם העיטור וע"פ); וכן נוהגין במקצת מקומות לאסור יתרת אפילו מקמא, ואין מחלקין בין מקמא בין מגבה, אלא אם היא עומדת כדרי דאוני וכשנופחין אותה נוטה לקמא, כשר; ואם נוטה לגבה, טריפה (מהרי"ו ובי"ש בשם מ"כ). ובמדינות אלו המנהג להכשיר יתרת מקמא, ואין לשנות המנהג.

ד נמצאת אונה יתרה בסוף שיפולי האומה, כשרה, (דזה מקרי בדרי דאוני) (כ"י). ה אונה של ימין הסמוכה לגרירת במצר החזה אצל הצואר ממש, התחתונה שהיא עליונה הסמוכה לצואר, אם ימצא על גבה כטרפא דאסא, כשרה, מפני שכן דרכה ליפצל; ודוקא ימנית, אבל לא שמאלית; ויש מי שאומר דדוקא למעלה מחציה, אבל למטה מחציה, טריפה. הגה: הא דמכשירין יתרת בדרי דאוני מכל מקום בעינן שלא יהיה יותר אונות כשמאל מכימין, כגון שיהיה ד' כשמאל וג' כימין (מהרי"ו), אבל אם הם שוה בשוה ככל צד ג' או ד' אונות ועומדות כולם בדרי דאוני, כשר (שם בהג"ה). ואם נראה כאונא אחת כמין סדק, מצטרף להכשיר אבל לא להטריף, דאין חוששים בסדקים להטריף (כך מצא כתוב). אונה שנתפצלה ויש לה שורש א' כעוכי אצבע אינה נחשבת אלא לאחת (מהרי"ו מולין). ולא מקרי יתרת אלא אם יש לה צורת אונה, אבל אם נמצא על גבי הריאה מקום גבוה רחב למטה ועב למעלה שאינו חד בראשו, נקראת גבשושית וכשרה (מהרי"ו וכ"י בשם מ"כ). וכן אם נמצא אונה על גבי הריאה וגומא תחתיה, וכשנפחין הריאה כל האונה נופלת לתוך הגומא ושוה לשאר הריאה (מהרי"ו וכ"י), אע"פ שאינה נכנסת תוך הגומא אלא כשמניחים היד בנחת עליה, כשירה, דאין זה יתרת אלא פיצול הריאה ומאחר שיש לו גומא תחתיו לנוח בו אינו עתיד להתפרק כשאר יתרת, וכשרה (ד"ע); ואין להכשיר פצול כזה רק מגבה, דהפצול מונח על הגומא, אבל מקמא הפיצול נופל למטה וסופו להתפרק וטרפה (כך מצא כתוב). י"א דאם נמצא יתרת נגד חריץ הורדא דינו כמו פיצול בגומא (מהרי"ו מולין בשם ר' מאיר שחטן). ואין לסמוך על זה רק בשעת הדחק והפסד מרובה. ו אחת מהאונות שהיא פחותה מכעלה הדס אחר שנפחוה, הוה ליה חסרה, וטריפה. ז חסרה אחת מאונות הימין, הורדא משלמת; (ויש אומרים דאינה משלמת) (רש"י ותוספות והרא"ש), (והכי נהוג). ח ריאה שאין לה חתוכה דאוני, טריפה; ואם סדק כמראה הפרש ביניהם כשיעור עלה הדס, בין בעיקרן, בין באמצען, בין בסופן, כשרה. הגה: ויש מכשירין בהיכר או סדק כל שהוא, אע"פ שאינו כטרפא דאסא (רש"י והעיטור ותוס' וסמ"ג ורא"ש וטור ורבינו ירוחם ותשב"ץ ומדכי בשם ה"ג ור"ח ור"ד וראב"ה); ויש לסמוך עליהו אם יש הפסד מרובה להטריף. האונה התחתונה של ימין דרכה להיות עבה וארוכה מאונא האמצעית, גם היא יותר גבוהה משל שמאל, ואם היא דבוקה לאומה לגמרי רק שנראה היכר סימנים אלו במקום שראוי להיות האונא, מקרי היכר וכשרה (מהרי"ו); וה"ה אם ניכר שם סימן אחר שניכר האונא קצת, ואפילו היכר על ידי הסימפון הרגיל להיות כאונא, אם נמצא שם סימפון במקום הראוי להיות אונא, מיקרי היכר (מ"כ בשם מהרי"ק); וכל אלו הדברים בדקין ומשערינן אחר שנפחו הריאה, משום דכחיי בהמה הריאה נפוחה. יש אומרים דבגדיים וטלאים אין להטריף אם לא נמצאו אונות אפילו בלא היכר וסדק כלל, דהכי רכתייהו וארחייהו דבקטנות לית להו וכשמגדלים גדילים האונות בהדיהו, (בדיקות ישנים מהר"ש). ט אם בצד אחד של הריאה חסרה אונא א', אלא שבסוף האומה שבאותו הצד היתה בליטה גדולה כמו אונא, אע"פ שדרך האונות להיות סמוכות זו לזו וכאן האומה מפסקת ביניהם, כשרה. הגה: ויש נוהגין להטריף בכי האי גוונא כי כל מה שלמטה מן הורדא מקרי שלא בדרי דאוני, וכן נוהגין במדינות אלו. י אין כל הדברים הללו אמורים אלא בבהמה וחיה, אבל העוף אין לו חיתוך אונות כבהמה, ואם ימצא אין לו מנין ידוע.

לו כמה דיני טריפות בריאה, וכו' י"ז סעיפים

א הריאה יש לה שני קרומים, ניקבו זה בלא זה או זה שלא כנגד זה, כשרה, עד שינקבו שניהם זה כנגד זה (טור בשם רשב"א). הגה: ויש מטריפים בנקבו זה שלא כנגד זה (הגהות אשרי

פא"ט ורבינו ירוחם וא"ו הארוך וע"פ), והכי נהוג. **ב** אפילו נגלד (פירוש נקלף) קרום העליון כולו, כשרה, אלא שצריכה בדיקה. הגה: מיהו אם נמצא כועה על מקום שנקלף העור העליון יש להטריף כי הוא כקרום שעלה מחמת מכה (בדיקות ישנים). יש אומרים אם נפחו הריאה ונקרע הקרום מחמת הנפיחה, טרפה, (בבדיקות). **ג** ניקבה ועלה בו קרום ונסתם, טריפה. **ד** ריאה שנשמע בה הברה כשנפחין אותה, אם ניכר המקום שממנו נשמע ההברה מושיבין עליו רוק או תבן וכיוצא בו, אם יתנדנד בידוע שהיא נקובה וטריפה; ואם לא ניכר המקום, מושיבין אותה במים פושרים ונופחין אותה, אם בצבץ המים טריפה, ואם לאו בידוע שקרום התחתון בלבד ניקב והרוח מהלך בין שני הקרומות ומפני זה ישמע בה קול הברה כשעת נפיחה, וכשרה. הגה: ואם שמו אותה פעם אחת במים חמים (אליבא רכ"ע) או קרים, שוב אין לה בדיקה אפילו כפושרין (כ"י בשם הר"ן). **ה** נמצאת נקובה במקום שיש לתלות שנעשה אחר שחיטה, כגון שהעביר הטבח ידו בכח או שתלשה בכח או שלקחה זאב והחזירה נקובה, תלינן להקל וכשרה, ואפילו יש נקבים הרבה שלא במקום שינוי, תלינן כולהו בזאב. הגה: ולא תלינן ביד הטבח אלא אם הנקב משוך שדרכו להיות מכה הטבח, אבל אם הוא עגול (כד"י בשם מהרי"ל ומהר"י מולין) לא תלינן בטבח, כי אין דרכו להיות עגול; וכל נקב שהוא פתוח (הגהות מרדכי פ"ק דחולין), או שהושחר או אדום סביב הנקב, (כ"י בשם מ"כ) ואפילו הוא רק אדום סביב הצלעות נגר הנקב, טריפה, ולא תלינן בשום דבר דודאי מחיים נעשה (שם). וכן אם נמצאו עליה תולעים שנקובה, ואין ידוע אם נקובה קודם שחיטה או אחר שחיטה, כשרה; ואם אין מקום לתלות והדבר ספק אם ניקבה מחיים, עושים נקב אחר ומקרבין אצלו, אם הם דומים, כשרה, שכמו שזה נעשה אחר שחיטה כן נעשה הראשון; ואם אינם דומים, טריפה; ואין מדמין מריאה של בהמה דקה לריאה של בהמה גסה, אלא מדקה לדקה ומגסה לגסה. (ר"ף ורמב"ם ורשב"א ותוספות והגה"מ בשם ר"ח). הגה: וי"א דאין מקיפין מבהמה זו לבהמה אחרת (רש"י ובה"ג ורא"ש וטור (ואגודה) וסמ"ג ור"ן ור"י ירוחם הביאו דעת רש"י בסוף); ואפילו בבהמה אחת אין מקיפין אלא מגסה לגסה, דהיינו מאומה לאומה או מדקה לדקה דהיינו מאונא לאונא; מיהו בזמן הזה אין אנו בקיאים ואין לסמוך אהקפה כלל להכשיר (כל בו בשם הגאונים). (ומהרי"ל ושאר אחרונים). **ו** ניקב אחד מהסמפונות (פי' קנים החלולים שבתוך הריאה) שבפנים לחבירו, כגון במקום שמתפצלים זה מזה ואין בשר ביניהם, טריפה, שחבירו קשה ואינו מגין עליו; אבל ניקב לבשר הריאה, הבשר מגין עליו וכשרה. **ז** ריאה שנשפכה כקיתון וקרום העליון שלה קיים שלם בלא נקב, אם הסמפונות עומדין במקומן ולא נמוחו, כשרה, ואם נמוק אפילו סמפון אחד, טריפה. כיצד עושים, נוקבים אותה ושופכין אותה ככלי שהוא שוע באבר, אם נראה בה חוטים לבנים בידוע שנמוקו הסמפונות וטריפה; ואם לאו, בשר הריאה בלבד הוא שנימוק, וכשרה; והוא שיהא מחוי המים זך, אבל אם הם עכורים או סרוחים, טריפה. הגה: ויש מכשירין אפילו בעכורים וסרוחים (הרא"ש והרשב"א והר"ה והר"ן וטור וסה"ת וסמ"ג והגה"מ וכל בו סימן ק"א וע"ל ר"ס ל"ז); ומי שהוא בקי לבדוק שלא נמוחו הסמפונות, יכול לסמוך עליהו לצורך הפסד מרובה. **ח** חסר מגוף הריאה ולא ניקבה, כשרה; ויש מי שאוסר. הגה: והמנהג להכשיר אם החסרון ככ"ף פשוטה, אבל אם החסרון ככ"ף כפופה כזה, אם יוכל להניח בגומא ההיא אצבע אגודל, מקרי חסרון וטריפה; ואם לאו, כשירה. וכל זה כשנראה החסרון מבחוץ לאחר הנפיחה, אבל אם היא מבחוץ כשאר ריאה אלא שנחסר מבשרה מבפנים, אפילו מחזיק החסרון עד כדי רביעית, כשרה, יתר מכאן טריפה (מהרי"ו ובדיקות ישנים וראה מעשה ושי"ס וטור ופוסקים וכ"י בשם אהל מועד). **ט** הריאה שנמצא

בה מקום אטום כל שהוא שאין הרוח נכנס בו ואינו עולה בנפיחה, מביאין סכין וקורעין (הקרום לבד) סמוך ממש למקום האטום, אם נמצא בו ליחה, מותרת, שמחמת הליחה לא נכנס שם הרוח; ואם לא נמצא בו ליחה נותנין עליו מעט רוק או תבן או נוצה, אם נתנדנד כשרה שהרי הרוח בא שם; ואם לאו, טריפה. הגה: ולא מקרי אטום אלא כשמראהו דומה לשאר ריאה אלא שאינו עולה בנפיחה, אבל אם מראהו דומה למוגלא אינו אלא טיני וכשר בלא בדיקה (הגהת מיימוני וסמ"ג וכ"י בשם רש"י). ואף באטום יראה תחלה ליתן הריאה במים פושרין, או ליתן מים פושרין תוך הקנה ולנענע אותה (הגהות אשירי) או למשמש הרבה במקום האטום (רוקח), ולשפוך אחר כך מה שבתוך הקנה ואם עולה אחר כך בנפיחה, כשרה; ואפילו אם כבר נחתכה הריאה, אם יוכל לבדוק על ידי שפופרת שיעלה מקום האטום בנפיחה יש להכשיר (מהרי"ו וערוך ערך אפי פי"א כן פחיה דש"ס). **י** ריאה שקשה כעץ במשמושה, טריפה. (וה"ה אם קלה כעץ, טריפה) (מהרי"ו). **יא** ריאה שנמתמסה, דהיינו שנמצאת שלימה וכשתולין אותה תחתך ותפול חתיכות חתיכות, טריפה. **יב** ריאה שנמצאת נפוחה כמו עיקר חריות של דקל, אוסרין אותה מספק. **יג** ריאה שיכשה, אפילו מקצתה, טריפה, והוא שתהא נפרכת בצפורן. הגה: ואם משרטט בצפורן על בשר הריאה ונראה השרטוט בתוכה, מקרי יבש, וטריפה. (מצא כתוב וכן הוא בבדיקת האחרונים). **יד** צמקה כולה, אם מחמת בני אדם שהפחידה כגון ששחטו אחרת לפניה וכיוצא בזה, טריפה; ואם בידי שמים, כגון שפחדה מקול רעם או ראתה זיקים וכיוצא בזה, או מפחד שאר בריות כגון מקול שאגת אריה וכיוצא בזה, כשרה. **טו** כיצד בודקין אותה (אם הרבר ספק מאיזה דבר בא לה) (דעת הר"ן), מושיבין את הריאה במים מעת לעת; אם היה זמן הקור, מושיבים אותה במים פושרים ובכלי שאין המים מתמצין מגבו ונוזלים, כדי שלא יצוננו במהרה; ואם היה זמן החום, מושיבין אותה במים צוננים בכלי שהמים מתמצין מגבו כדי שישארו קרים, אם חזרה לברייתה הרי זה בידי שמים או בידי הבריות, ומותרת; ואם לא, חזרה בידי אדם היא, וטריפה. הגה: ונראה דאין לנו לסמוך על בדיקה זו כי אין אנו בקיאים בכל דבר שצריך בדיקה, ואם נראה שבה לה בידי שמים אין להכשיר בלא בדיקה זו; ובה יש לסמוך על בדיקתנו (כ"פ רש"ל). **טז** ריאה שהרגיש בה במשמוש היד שמחט בתוכה, אם שלימה היא נופחין אותה אם עולה בנפיחה כשירה, בין אם היא דקה או עבה בין אם נכנס דרך חודה או דרך קופה (פי' דרך צד העב); ואם היא חתוכה, טריפה; יש עליה קורט דם כנגד המחט בחוץ, טריפה, אפילו היא שלימה. הגה: ובזמן הזה יש להטריף כל ריאה שנמצא בה מחט, ואין דנין בה דין שלימה (ב"י בשם סמ"ק הגהות מיימוני פי"ו וא"ו הארוך ומהרא"י שער ל'), אם לא במקום הפסד מרובה אז יש להקל ולברוק ע"י נפיחה. (ש"ד סימן צ"ב בהגהות ובית יוסף ומהרי"ל וכן משמעות כל הפוסקים). **יז** מחט שנמצא בסמפונא רבה דריאה, כשרה. הגה: ואפילו בחתוכה, שלא נוכל לבדוק בנפיחה, יש להכשיר (ר"ן וש"ד ומהרי"ו בשערים ור' ירוחם ולאפוקי כלבו ואו"ה).

לו דיני אבעבועות וסרכות הריאה, ובו ז' סעיפים

א ריאה שנמצאו בה אבעבועות אפילו הם גדולים הרבה, אם היו מלאים רוח או מים זכים או ליחה הנמשכת כדבש וכיוצא בו, או ליחה יכשה וקשה אפילו כאבן, הרי זו מותרת; ואם נמצאת בהם ליחה סרוחה או מים סרוחים או עכורים, הרי זו טריפה. הגה: ורבים מכשירים אפילו בעכוורין וסרוחין (הרא"ש והר"ן והרשב"א וטור ומהרי"ל וע"ל סימן ל"ו סי"ז ע"פ), וכן המנהג להכשיר בועות בכל ענין אם אינן סמוכות. **ב** אם סירכא תלויה יוצאה מן הבועה,

טריפה. הגה: וה"ה בועה העומדת במקום שאר ריעותא, אע"פ דכשר בלאו הכי כגון כגבשושית או במקום דמשמיע קול או שהבועה בעצמה משמעת קול, טריפה. (מצא כתוב). **ג אם יש בה שתי אבעבועות סמוכות זו לזו, אסורה, אפילו מלאות מים זכים; ואם היא אחת ונראית כשתים, נוקבים אותה בא' מצדיה אם שופכות למקום אחד, אחת היא וכשרה; ואם לאו, שתים הם וטריפה, והני מילי כשיש בהם מוגלא או מים, אבל אם הם צמחים קשים, הגה: וה"ה מורסא שכריאה, דהיינו שקרום הריאה מכסה אותה ואינה גבוהה מכשר הריאה (מהרי"ו ושאר אחרונים), אף על גב דסמיכי אהדדי, כשרה. הגה: ולא מיקרי סמיכי אלא שאין ביניהם כשני חוטי שער לאחר שנפחו הריאה (תוספות והגהות אשירי וע"פ), והוא שיהיה כמה שמפריש ביניהם מראה ריאה (מ"כ ובד"י בשם מהרא"ק). יש מכשירין אפילו חרי בועי דסמיכי, אם המים שבהם זכים, צלולים ומחוקים (רשב"ם וריב"ש ומדכי וע"פ ומהרי"ו); ויש לילך בזה אחר המנהג (ר"ע ורקק במהרי"ל שכ"כ בשיפולי), או לפי ענין ההפסד ושעת הדחק. ובעי בשיפולי ריאה ובמים זכים, דינן כמו בסמיכי (ר"ע ממשמעות הפוסקים). בועה על חריץ וקמט, טריפה, והוי כשני בועי דסמיכי (מ"כ). כ' בועות זה כנגד זה בין כ' אונות כשרה; אבל בועה נגד טינרא, כהאי גוונא, טריפה, דהטינרא קשה ומנכחת הבועה שכנגדה (מ"כ). בועי וטינרי סמוכים זה אצל זה, כשר (ד"ע). **ד אבעבוע שנמצא בשיפולי הריאה נוהגין לאסור, אם אין בשר כל שהוא מקיף בכל צד (ודוקא בועא, אבל טינרא כשר בשיפולי ריאה) (רע"ט עצמו ומהרי"ו והג"מ); ושיפולי היינו תחתית האומא או האונא, אבל לא החתוכים שבין אונא לאונא. הגה: וי"א דבכל מקום שיש שם חידוד מקרי שפולי ריאה, (מהרי"ו וסמ"ק וכל בו) ולכן יש להטריף אפילו למעלה במקום שהריאה דבוקה לשררה אם הוא נגד חתוך האונא שעדיין הריאה שם חדה, נקרא שפולי; אבל נגד האומא כשר דלא הוי שפולי, דשם הריאה רחכה (בב"קות), ויש לילך בזה אחר המנהג. ואם אין חוט כשר מקיף, נופחין אותה וממשמשין לצד בועה אם על ידי כך חוט כשר מקיף, כשרה (בית יוסף), והוא (שיאה) בהיקף מבשר מראה ריאה; ואם לא היה בהיקף מראה כשר, וכאו אחר כך בודקים ומומחים ונפתחו ומשמשו בה ועל ידי בקיאותן וכחן יפה שנפחו היטב ומשמשו בבקיאיות עשו שהיה שם היקף כשר, כשר (ב"י סי' ל"ט בשם תשובת ריב"ן והרא"ש מעשה שהיה). **ה בועה בריאה וניכרת בעבר אחר, אע"ג דלא שפכי אהדדי, כשרה. הגה: והוא דלא קיימי במקום סמפונות, אבל אי קיימי במקום סמפונות דהיינו כ' אבעבוע מן השפולי בדקה וד' בגסה, נהגו להטריף (מהרי"ו ועיין ס"ק כ"ג), ואין לשנות, ואפילו במים זכים כבועה (מהרי"ק שורש ל"ו ור"ע); ודוקא דשפכי להדדי, אבל אי לא שפכי להדדי, כשר (מהרי"ו שם) אפילו כעכורים וסרוחים (ר"ט וכ"פ הפ"ו). בועה שהיא תחת הורדא במקום הדק, ויש שם סמפון, טריפה, דניכרת מעבר לעבר (מ"כ ומהרי"ו). טינרא הניכרת מעבר לעבר, דינה ככועות (ב"קות ישנים), וע"ל סימן מ"ב איחור מקרי שופכת להדדי. **ו אבעבוע שנמצא בו נקב היכא דלא ממשמש ידא דטבחא, ואינו יודע אם נקב מחיים או לאחר מיתה, טריפה. ז בועה או סירכא שנמצאו בקנה הלב או בכל מקום חוץ מהריאה, כשרה. (וע"ל סוף סימן מ"ו).********

לח דיני מראות הריאה, ובו ה' סעיפים

א ריאה שנמצא בה (אפילו) כל שהוא שחור כדיו, או שהוא (רומה) למראה הבשר, או שהוא ירוק אמריל"ו בלע"ז (וכלשון אשכנז קורין גע"ל), בין שהוא כמראה חלמון ביצה בין שהוא כמראה כרום בין שהוא כמראה כשותא, טריפה; וכן אם הוא כמראה הבקעת, שהיא לבנה כבקעת, אסורה; ויש מי שאומר דהיינו שהיא כעין חריות של דקל. הגה: וי"א דאף אם היא כלובן ביצה, טריפה (מהרי"ו) (ערוך ערך כחל ורוקח וע"פ), והכי נהוג.

ב כל אלו המראות אינם פוסלות עד שנופחים אותה וממרס בה בידו, אם נשתנית למראה המותר, מותרת; עמדה בעינה, אסורה (כל הפוסקים לאפוקי ר"י בתוס'). ג יש מי שאומר שאין מראות הללו פוסלות אלא כשהשינוי בעור מחמתו, ולא מחמת מוגלא שכתוכו. הגה: וכן אם בא השנוי מראה מכח שער שחור או דם נצרך המונח בריאה, כשר (מצא כתוב בשם ר"י מולין). ד אם אינה שחורה כדיו אלא כמראה הכחול (שקורין בלשון אשכנז בלא"ה ודומה לרקיע) (מהרי"ו), או ירוקה ככרתי, או שהיא כמראה הכבד, (או כמראה הטחול) (כ"י ובר"י כשם מהרא"ק), הגה: וי"א אם יש מכה בדופן נגד הריאה האדומה, טריפה, וצריך לבדוק אחר זה (טור ור"י ירוחם והרא"ש בשם הר"מ והוא דעת רכינז אפרים וכ"י כשם כה"ע. ושאר פוסקים לא חלקו ומשמע מדבריהם איפכא וקצת חולקים כהדיא ע"ש) והכי נהוג, או שהיא אדומה (אפילו) בתכלית האודם, כשרה אפילו היא כולה כך. וכן אם יש בה הרכה גוונים מאלו המראות הכשרות, כשרה. ה יש בה קליפות כמו נתק והיא שלימה, כשרה.

לט דיני בדיקת הריאה, ובו כ"ה סעיפים

א אין לבדוק אחר שום טריפות מן הסתם, חוץ מן הריאה צריך לבדוק בכהמה וחיה אם יש בה סרכא (ריב"ש ור"י י' חביב וע"פ); וכל הפורץ גדר לאכול בלא בדיקה, ישכנו נחש. (קהלת י, ז). הגה: ונהגו גם כן לנפוח כל ריאה, אפילו לית בה ריעותא, (ש"ד סימן צ"ב וכריקות וע"פ); ובקצת מקומות מקילין שלא לנפחה רק אם היה בה סרכא עוברת על ידי משמוש, וכן עיקר (רמב"ם פ"א מרדכי וע"פ). ב מי שקרע בטן הבהמה וקודם שתבדק הריאה בא חיה או נוכרי, ונטלה והלך לו, הרי זו מותרת, ואין אומרים: שמא נקובה או סרוכה היתה. הגה: ויש מחמירין אם נאבדה הריאה (כה"ג וראכ"ן ור"י הלוי ומרדכי והג"א וע"פ), ואין להחיר רק במקום הפסד גדול או בגדיים וטלאים וחיות שאין סרכות מצויות בהם. (טור כשם כה"ת). ג בא עובר כוכבים או ישראל והוציא הריאה קודם שתבדק והרי היא קיימת, נופחין אותה. ד אונא הסרוכה לאונא או לאומה, בין סרוכה מעט בין סרוכה כולה, שלא כסדרן, טריפה; כסדרן, כשרה (ר"ן וחידושי רשב"א) אפי' בלא בדיקה (מיהו אם כרקוה ונמצא נקב שם טריפה כ"י); ואין נקרא כסדרן אלא בשתיים זו אצל זו מחיתוך של זו לחיתוך של זו, ואפילו היא כאלכסון ואפי' יש בה פלוש; אבל מגבה של זו לגבה של זו, או אפילו מחיתוך לגב או משיפולי לשיפולי או משיפולי לחתוך, או אפילו מחודה של זו לחודה של זו שאצלה, או אפילו מחודה של זו לחיתוך של זו שאצלה, נקרא: שלא כסדרן. הגה: וי"א דאפילו בכסדרן צריך בדיקה שאין נקב בריאה (סמ"ק והגמ"י כשם ריב"א ותוס' בשם ר"ג ועוד גאונים וכל כו), ומאחר שאין אנו בקיאים בבדיקה כל מקום דאיכא ריעותא יש להטריף כל סרכא (הגהות מיימוני וכל כו); וי"א להכשירה אם היא מעיקר האונות עד חציין (מהרי"ו), אפילו מפולש, וכן נוהגין להכשיר כי האי בכסדרן, וכן אם יש כמין קרום בין אונא לאונא או בין אומה לאונא כסדרן יוצא מעיקרו עד אמצעיתו אין להטריף, דדרך הוא להמצא כך ואין זה סרכא (סמ"ג והגמ"י וסמ"ק וכל כו). ואין דרך קרום זה להמצא אלא בין אונא לאונא או בין אונא לאומה, אבל לא בשאר מקומות (כ"י ד"מ), ואם נמצא בשאר מקום אינו אלא סרכא. וכל מקום שהסרכא כשרה אף אם יש סרכא תלויה גם באותן סרכות, והוא נקרא סרכא כפולה, כשר (כ"י). ה אם נסתפק אם היא כגב או כחיתוך, וכשנופחים אותה הרכה נראה שהיא כחיתוך וכשאינן נופחין אותה כל כך

נראית הסרכא שהיא בחוץ, כשרה. ו עינוניתא דוורדא, לכל מקום שתסרך, טריפה אפילו לכיס שלה, ואפילו כולה נדבקת בו; והוא הדין לכל יתרת דכל היכא דסרוכה, טריפה. הגה: מיהו אם הוורדא נדבקת למטה בשורש שלה עם הכיס שלה יש להכשיר, דהיינו רבתייהו (כית יוסף כשם רינ"ח). ז אם נסרכה האונא או האומה לגררת או לחזה, או לשמנונית הלב או לכיסו, או לטרפיש הלב, או לטרפיש הכבד, או לטרפיש העינוניתא שהוא סוף טרפיש הלב, או לרחם, או לא"ל מע"דא שקורין מול"יגא, או לסמפון היורד בין שתי הערוגות (ר"י ז' חביב וד"ע), או לקנה הלב, או לשמנונית הסמפונות, או לכבד, טריפה, ואפילו היא דבוקה לאחת ממקומות הללו בלי פילוש (שם ושאר אחרונים עכ"י). הגה: ויש מקילין אם האונות העליונות הסמוכות בגררת דבוקות ממש בגררת ואין ביניהם חלוק כלל שיוכל להכניס אצבע ביניהם (מרדכי פא"ט כשם ראכ"ה וכה"ג ומהרי"ו ואגודה); וכן אם היו האונות או האומות דבוקים לגמרי מראשן עד סופן לשומן היורד בין האומות (שם ור"כ ור"ח); וכן אם היתה כל הריאה דבוקה בשדרה, כי אומרים שדרך רבתייהו בכך ואין זה סרכא (מהרי"ו). ואין להתיר כל זה בלא שאלת חכם ומומחה, מורה הוראות, ואין ללמוד ממקומות אלו לשאר מקומות שנסרכה שם הריאה, כי כשאר מקומות אין חלוק בין דבוק כולו או לאו (ר"ע מכ"י). ח סרכא היוצאת מהריאה והיא תלויה, שאינה דבוקה לשום מקום, כשירה ואינה צריכה בדיקה. הגה: וסרכא תלויה היוצאת מן הבעוה, טריפה (כית יוסף כשם ראכ"ד ורוקח ומהרי"ו); מטנרי, כשרה (מהרי"ו וע"ל סי' ל"ז ס"כ). ט סרכא שהיא ממקום למקום באונא או באומה עצמה, דינה כדין סרכא תלויה. הגה: ודקא שאין הסרכא קצרה מבשר הריאה כשנופחין הריאה, אבל אם קצרה עד שמכח הסרכא הכשר שתחתיה מקמיט ואינו עולה בנפיחה היטב כשאר הריאה, טריפה (מהר"א מפרגא וכריקות האחרונים). וכל סרכא תלויה שעולה גם כן עם נפיחת הריאה, או שיש מכה בדופן כנגדה, טריפה (כדיקות ישנים). י כל מקום שאסרו סרוכת הריאה אין הפרש בין שתהא הסרכא דקה כחוט השערה בין שתהא עבה וחזקה ורחבה כגודל, ולא כאותם שממעכים ביד ואם נתמעכה תולין להקל, וכל הנוהג כן כאילו מאכיל טריפות לישראל. יא יש מי שכתב שמכניס אצבעו תחת הסרכא ומגביה קצת, אם נפסקה מחמת הגבהה כל שהוא, סרכא בת יומא היא וכשרה, ואין להקל בכך אלא בבהמת ישראל ואין סומכין על קולא זו אלא בכודק כשר וירא את ה' מרבים. יב טוב להשקות הבהמה סמוך לשחיטה. יג יש מי שאומר שהבדוק יכניס ידו בבהמה בזריזות בלא רפיון ידיים, ואם נתפרקה שום סרכא כשמכניס הבדוק ידו, מוציא הריאה לחוץ ובדוקה, אם היא סרכא ימצא ראישה בריאה או בדופן; ואם לאו, רירא היא וכשירה; ואין להקל בכך אלא בבהמת ישראל ואין סומכין על קולא זו אלא בכודק כשר וירא את ה' מרבים. הגה: ויש מתירין למשמש בסרכות ולמעך בהם, ואומרים שסרכא אם ימעך אדם בה כל היום לא תנתק ולכן כל מקום שימעך תולין להקל; ואומרים שאינו סרכא אלא ריר בעלמא (מהרי"ו וכל כו), ואף ע"פ שהוא קולא גדולה כבר נהגו כל בני מדינות אלו ואין למחות בידם מאחר שיש להם על מה שיסמכו; ומכל מקום צריך להיות הבדוק ירא אלהים שיוודע לזהר למעך בנחת שלא ינתק בכת. ויש מקומות שאין נוהגין למעך ולמשמש בסרכות הורדא אם נסרכה למקום אחר, וכל מקום שתסרך טריפה (כך שמע וכן נראה מלשון הר"ד ז' חייא שככ"י); ויש מקומות שנהגו להקל גם כזה, ולי נראה כסברא הראשונה שלא למעך בורדא ובכל סרכות שהם שלא כסדרן, מאחר שסרכא שלא כסדרן טריפה מוזכר בגמרא ואין חולק עליו, אין לסמוך אדברי מקילין בענין המעוך והמשמושים (וכ"מ מלשון מהרי"ו שאין חלוק); אבל המנהג בעינו למשמש ולמעך בכל הסרכות, ואין

כ
טבת

חילוק בין סרכא לסרכא; ונכון לחוש למה שכתבתי, אם לא כהפסד מרובה. עוד נהגו בעירנו להטריף כל סרכות גדיים וטלאים (מצא כתוב) ועגלים הרכים, ולא למעך בהם כלל, כי יש קבלה בזה להטריף כי הסרכא עדיין רכה ומתנתקת על ידי מיעוץ. י"ד בודק שהוציא ידו ואמר: טריפה, ואח"כ הכניס אחר ידו ולא מצא טרפות, הראשון נאמן. ט"ו טבח שהכניס ידו ואמר: טריפה, ואח"כ נתברר שלא נפתח הטרפש, ונמצא שהטבח לא נגע בריאה, ופתחו הטרפש ובדקוה ולא נמצא בה טרפות, מכשירין אותה. ט"ז אמר הבודק: שלא כסדרן היתה, ואחר מכחישו ואומר: כסדרן היתה, מעמידין הבהמה בחזקת היתר. י"ז הקונה ריאה ואמר שמצא בה סרכא במקום שהיא טריפה, והמוכר אומר שהיתה במקום שהיא כשרה, כיון שבאו שניהם בבת אחת לבית דין אין כאן עדות והרי זה כבהמה שנאבדה ריאה קודם שנבדקה. הגה: וכן במקומות ששוחטין אצל עובד כוכבים, והניחו הבהמות אצל עובד כוכבים בין שחיטה לבדיקה, אין חוששין שמא העובד כוכבים הכניס ידו ונתק הסרכות, ובדיקת ריאה דרבנן וספיקא להקל (רשב"א סימן רצ"ח). מיהו אם טבחים עובדי כוכבים רגילין לעשות כך, יש לחוש אפילו בדיעבד; ולכתחלה יש לזהר ככל ענין. י"ח ריאה שניקבה במקום חיתוך האונות בגב האונא כנגד הדופן, ורופן סותמתה בסרכא בבשר שבין הצלעות או בבשר ובעצם, כשרה; אבל אם היא סרוכה לעצם לברו, טריפה. וכן הדין בכל השלם שכנגד האונות למעלה עד הערוגה, כשרה, מפני שהמקום צר ונדרחקת לדופן והוא סותמו; ונקרא דופן עד החוט שמנקרים מהחזה, ומשם ואילך נקרא חזה ואם נסרכה שם, טריפה, ואם נסרכה על גבי חוט שבחזה, דינו כאלו נסרכה בחזה וטריפה. הגה: ולדין אין נפקותא בחילוקים אלו, גם ככל החילוקים אשר יתבאר עד סוף הסימן. כי כבר נהגו כאלו הארצות להטריף הכל ואין לשנות, כי מנהג קדמונים הוא באשכנז וצרפת שאנו מבני בנייהם; ולכן אין להכשיר שום סרכא בריאה, אם לא ב' אונות הסרכות בכסדרן למטה מחציין לצד עיקרן, והוא הדין אונה באומה בכסדרה כי האי גוונא; וכבר נתבאר שנהגו להקל בסרכא המתנתקת על ידי מעוץ ומשמוש. י"ט ודוקא כנגד האונות הוא דמכשירין, אבל שלא כנגד האונות טריפה. כ' הא דמכשירין, דוקא כשהנקב כנגד הדופן, אבל אם ניקבה מבפנים או אפילו בשיפולי ריאה, וסרכא יוצאת משם לדופן, טריפה; ואם סרכא יוצאת משיפולי אונא ומתפשטת על גב האונא ונסרכת לדופן, אם רוב הסרכא היא בגב האונא כשרה; ואם לאו, טריפה. כ"א אם סרכא עולה מן האונה לדופן שבצד האומה, טריפה; ואם סרכא עולה מאונא לדופן שכנגד האונא ולדופן שכנגד האומה, אזלינן בתר רובא. כ"ב אם האומה סרוכה לדופן, אם יש מכה בדופן, כשרה ואינה צריכה בדיקה; ואם אין מכה בדופן, טריפה ולא מהניא לה בדיקה. ודוקא בסרוכה לדופן מכשירין ע"י מכה, אבל אם סרוכה לשאר מקומות, כגון: חזה וגררת ושמונית הלב וטרפש וכיוצא בהן, אע"פ שיש בהן מכה, טריפה ולא מהני לה בדיקה. כ"ג מכה זו שאמרו, היינו שיש בדופן כעין נגע; אבל אם יש בהרות שחורות בלבד, אינו סימן מכה ממש. ואם נשבר הצלע, אף על פי שחזר ונקשר, קרינן ביה, שפיר, מכה. כ"ד אם כל הריאה רבוקה לדופן, אם אין מכה בדופן טריפה ולא מהני לה בדיקה, אפילו אם רבוקה כולה בלא שום פילוש. ויש מי שכתב שהמתירה בר נדוי הוא והכלים אסורים. כ"ה אם האומה והאונא נסרכו בסרכא אחת לדופן, אם רוב הסרכא מהאונא כשרה; ואם רובה מהאומה, טריפה, אם אין מכה בדופן. וכן אונא הסרוכה בסרכא אחת לחזה ולדופן, אזלינן בתר רובא. וכן אומה הסרוכה בסרכא אחת לדופן שיש בו מכה, והסרכה במכה וחוצה לה, אם רובה במכה, כשרה;

ואם לאו, טריפה. וכן אם נסרכה האומה בסרכא אחת לטרפש ולמכה שבדופן, אם רובה במכה שבדופן, כשרה; ואם לאו, טריפה. הגה: ריאה שנמצא עליה כמו חלב כיסוי, והוא בשר בלוי, קולפין אותו מעליה ואם הריאה תחתיו שלם ויפה, כשר; מיהו צריך לבדוק הריאה בנפיתה. (בי" ס"ס ל"ח בשם רוקח).

מ דיני טריפות הלב, וכו' ו' סעיפים

א הלב יש לו ג' חללים, ניקב לאחד מהם טריפה ואפילו אם חלב טרפש הלב סותמו, אבל אם שומן הלב עצמו סותמו, כשר. הגה: וי"א דלא מהני סחימת שומן הלב וכדאיאתא בסמוך סוף סי' זה (כך משמע ממדכ"י פא"ט והג' אשירי), ויש לחוש לדכריהם. ב ניקב ולא הגיע לחלל, אם מחמת חולי, כשרה; ואם בקוץ או במחט, טריפה. ג נמצא מחט בלב אע"פ שאינו ניכר בחוץ, טריפה, והוא הדין אם נמצא בטרפשא דליבא. הגה: מיהו אם לא נמצא רק בסמפון הגדול שבלב וקופה לבר, דהיינו לצד חלל הלב, אם ראש המחט כגרעין של תמרה, כשרה (ר"ע בפירוש בה"ג) דתלינן דנכנס דרך הגרורת לסמפון שבלב ומאחר שראשו למטה אין סופו לנקוב והבהמה תפלוט אותו ע"י כיחה וניעה. ד קנה הלב שהוא קנה שומן שיורד בין שתי ערוגות הריאה, וכן המזרק (פ"י כעין קנה) הגדול שיוצא ממנו לריאה שניקב לחללו במשהו, טריפה (וע"ל סוף סימן ל"ד). ה ניטל הלב, בין ביד בין מחמת חולי, טריפה. ו יש מי שאומר שאם שומן הלב דבוק בלב ואדוק מאד מפרידין אותו בסכין ואם נמצא שם או בעובי הלב קורט דם, אסור ואין צריך לומר אם נמצא בחללו. הגה: נצרך הדם בעובי הבשר הרי הוא כקורט דם וטריפה (א"ו הארוך); ע"ל סוף סימן ל"ז בדין לב שנסרך למקום אחר.

מ"א דיני טרפות הכבד, וכו' י' סעיפים

א ניטל הכבד, טריפה, אלא אם כן נשתייר כזית במקום מרה וכזית במקום חיותו שהוא תלוי בו ויהיו כשני זיתים הללו כל אחד שלם במקומו, אבל אם היה מתלקט או כרצועה או מרודד, טריפה. ב שיעור זה דכשתי זיתים אפילו בשור הגדול, ובעוף הכל לפי גדלו וקטנו. (ע"ל סי' כ' ס"ב וסי' ל"ד ס"ד). ג יבש הכבד עד שנפרך בצפורן, טריפה, והוא שיבש כולו ולא נשתייר כזית במקום מרה וכזית במקום חיותו. הגה: ואם יבשו אלו הב' זיתים לבר, נמי טריפה; נימוק הכבד, דהיינו שדם יוצא מבשר הכבד שנימוק והיה לדם, טריפה (רוקח), אע"פ שנשתיירו ב' הזיתים, דסופו לרקב הכל (ד"ע). יש אומרים ככד שקשה כאבן, טריפה (רוקח ועב"י די"מ), והוא שלא נשתיירו בה ב' זיתים הנזכרים שלא נתקשו. ד התליע הכבד, אפילו במקום מרה ובמקום חיותו, כשרה. ה נעקר הכבד במקומות הרבה ומעורה בטרפשיהון כאן מעט וכאן מעט, כשרה. ו מחט שנמצא בכבד, בין שבא לפנינו שלם בין שבא חתוך, אם צד העב שלו לצד חלל הבהמה אפי' כולו טמון בבשר הכבד, טריפה; ואם צד הדק שלו כלפי חוץ, כשרה, שאנו תולים לומר: דרך סמפון בא שם (ודוקא שצד העב פונה לצד הסימפון, אבל אם פונה לצדדין ככל ענין טריפה) (בית יוסף); במה דברים אמורים במחט גסה, אבל בדקה אין חילוק וטרפה, ושיעור גסה כשיעור גרעין של תמרה. ז מחט שנמצא בסמפון גדול שבכבד, והוא סמפון הקנה שנכנס בתוכו, וכן אם נמצא בסמפון גדול של ריאה, כשרה. ח ניקב טרפש הכבד נקב מפולש מצד הכבד, טרפה, אבל אם נסרכה בסירכא בצלע, כשרה. הגה: ואם נסרך טרפש הכבד לבית הכוסות, יש לבדוק בכרס שכודאי יש שם קוץ או מחט שניקבה ועל ידי זה באה סירכא זו, (כן מצאתי בבדיקות ישנים) וראיתי מעשה, והכי נהוג.

ב נמצא מחט בטרפשו, ספק טריפה. י נמצאו שני כבדים בבהמה או בעוף, טריפה, דכל יתר כנטול דמי והוה ליה ניטל הכבד.

מב דיני טריפות המרה, וכו' ט' סעיפים

א מרה שניקבה, טריפה; ואם ניקבה כנגד הכבד והכבד סותמו, כשרה. נסרכה המרה למקום אחר, כשרה (מררכי פא"ט וא"ו הארוך) (וע"ל סי' מ"ו). ב נטולה ביד או חסרה, טריפה. ג אם חסרה המרה קורע הכבד שתי וערב וטועמו בלשונו, אם יטעום טעם מר, כשרה; ואם לא טעם טעם מר, יצלנו בגחלים ויטעום עם יש בו טעם מר, כשרה, ואם לאו, טריפה. (ואף עכשיו נובל לסמוך על טעימת הכבד) (פסקי מהרא"י סימן ל'). ד נמצאו שתי מרות, טריפה, דכנטולה דמי; ואם היא אחת ונראית כשתים, נוקבין אותה, ואם שופכות זו לזו, אחת היא וכשרה; ואם לאו, שתים הם וטריפה. ה אם נקבה ולא היו שופכות זו לזו, ואח"כ נפחו זו ועלתה גם חברתה כנפיחה זו, או שהטילו מים באחת מהן וע"י כך נתמלאה גם חברתה מים, כשרה. ו אף על פי שהן שתי מרות גמורות רק שבמקום דיבוקן בכבד כמו רוחב אצבע היו כאחת, כשרה אפי' אי לא שפכי אהדדי; והוא הדין אם מתחלתן הן שתים ובסוף הן מתערבות ונעשות אחת, כשרה. ז היו שתי מרות בכבד אחת הנה ואחת הנה וסמפון אחד שופך מרה לשתיהן, וכשאדם זוקף האחת חוזרת ליחה למקום שהסמפון מחלק מרה ושופך לשתיהן, אבל כשהן שוככות כדרך שהן עומדות בחיי הבהמה אין שופכות זו לזו, יש להכשיר בבהמת ישראל. הגה: מרה הניכרת מעבר לעבר של כבד, אי שפכי להדדי תדא היא, וכשרה (כך פי' רברי המרדכי שהביא איסור והיתר הארוך כלל נ"ב ר"ט); ואי לא שפכי להדדי, טריפה. ח יש מיני עופות שאין להם מרה, כמו תורים ובני יונה, ואין לאוסרן כיון שכל המין כך; והצבי אין לו מרה בכבד, אבל יש לו למטה סמוך לזנבו. הגה: מי שבא לפנינו עוף שאינו מכיר מינו ולא נמצא לו מרה, אין אומרים: ודאי כל מינו אין להם מרה, אלא אמרינן: מסתמא יש לו מרה, עד שיודע שמין זה אין לו מרה (תשובת רשב"א סימן ק"ח). ט גרעין שנמצא במרה, אם היה כמו גרעינה של תמרה שאין ראשה חד, מותרת; ואם ראשה חד כגרעינה של זית, אסורה, שהרי ניקבה אותה כשנכנסה, וזה שלא נראה הנקב מפני שהוגלד פי המכה. הגה: וכל שכן אם נמצא מחט או קוץ במרה, דטריפה (א"ו"ה הארוך ור"ן ורמב"ם עד"מ וב"ח ומהרש"ל פא"ט סי' מ"ט וסוף ש"ד).

מג דיני טריפות בטחול, וכו' ו' סעיפים

א ניטל הטחול, כשרה. ב הטחול, ראשו האחד עב והשני דק ככריית הלשון, אם ניקב בראש העב נקב מפולש, טריפה; ואם ניקב נקב שאינו מפולש, אם נשאר תחתיו כעובי דינר זהב, מותר; פחות מכאן, הרי הוא כמפולש, וטריפה. אבל אם ניקב הדק, כשרה. הגה: ואפילו נחתך במקום הדק, כשרה (טור). נקרע הטחול או נימוקה או לקתה בשינוי בשר, רינה בניקבה (שערים והג"א); וכן כל מקום שהבשר רע ונרקב, דינו כניקב. ואם מים בטחול, אפילו עכורין וסרוחין, אם הבשר סביביו שלם, כשר. (כ"י בשם מרדכי והג"א וע"ל סי' נ'). ג יש מי שכתב שכל מה שדבוק לכרס קרוי עב, ולא יותר. ד עובי דינר זהב לא ידענו שיעורו, ומכל מקום נראה שהוא פחות מחצי עביו. ה נמצאו שני טחולים, כשרה, ואפילו דבוקים זה לזה

בצד העב. הגה: ויש מחמירים אם נמצא כמין טחול בצד העב (הגהות ש"ד סימן פ"ט ומ"כ בשם מהר"ל ומהר"י מולין); וטוב להחמיר, אם לא במקום הפסד מרובה. ו טחול העוף עגול כענבה, ואינו דומה לשל בהמה, לפיכך אין הנקב פוסל ז

מד דיני טריפות בכליות, ובו י' סעיפים

א ניטלו הכליות, כשרה; לפיכך אם נבראת בכוליא אחת או בג' כוליות, כשרה; וכן אם ניקבה הכוליא או נחתכה, אפילו עד מקום חריץ, כשרה. ב לקתה הכוליא, והוא שיעשה בשרה כבשר המת שהבאיש אחר ימים, שאם תאחזו במקצתו יתמסמס ויפול, והגיע חולי זה עד הלובן שבתוך הכוליא, הרי זו טריפה (מכת חרב, דינו כלקתה הכוליא) (הגהות אשר"י ומדרכי ועין ס"ק ו). וכן אם נמצאת בכוליא ליחה, אף על פי שאינה סרוחה, או שנמצאו בה מים עכורים או סרוחים, הרי זו טריפה, והוא שיגיעו עד הלובן, אבל אם נמצאו בה מים זכים, כשרה אפילו הגיעו ללובן שבה (ואפילו נמצאו המים זכים בשלחופית קטנה בכוליא, כשר) (מדרכי פא"ט והג"א וכל בו ואו"ה כלל צ"ג); ואם נמצא בה דם, דינה כמים; ואם נמצאת מליאה מים שמראיהם רע אבל לא היו עבים ועכורים, אלא מראיהם כרכומי כמראה הדבש, כשרה; ויש מי שאוסר (והכי נהוג). ג אם לא היה הלקותא אלא בלובן, אף ע"פ שכל שאר הכוליא בריאה, טריפה. ד נמצאו בכוליא אבנים, כשרה. ה כוליא שהקטינה, טריפה. וכמה תקטן ותטרף, בבהמה דקה עד כפול, ופול בכלל, טריפה; ובגסה, עד כענבה בינונית, וענבה בכלל, טריפה; ודוקא שהקטינה מתמת חולי, אבל היתה קטנה בתולדתה, כשרה. והכי ידעינן אי הוי מתמת חולי או לא, אי חזינן שהקרום שלה כוויץ בידוע שממתת חולי היא, ואם אינו כוויץ אלא שעשוי כמדת כוליא, מוכחא מילתא שמתחלת ברייתה היתה כך, וכשרה. ו יש מי שכתב שכשאמרו ניטלו הכליות כשרה היינו כשניטלו ביד או כשנבראת כך, אבל אם ניטלה על ידי חולי כיון שהקטינה לפחות מכשיעור כבר נאסרה ואיך תחזור להכשירה כשגמרו לכלות ולהמק; ולפי זה צריך לבדוק אם הכיס שלהם מלא חלב, ניכר שזה תחלת ברייתה, וכשרה, ואם נמצא שם חלל ומקום ריק, ניכר שהיו לה כליות אלא שנימוחו, וטריפה. ז אם היו ג' כליות או יותר, והקטינו היתרות ונשארו שתיים כהלכתן שלא הקטינו, כשרה. ח יש מי שכתב דלובן בכוליא לקותא היא וכל שינוי מראה פוסל בה. ט כוליא שהאדימה כולה או מקצתה, כשרה. י אין טריפות בכוליא של עוף.

מה דיין אם ניטל השליא, ובו ב' סעיפים

א בהמה או עוף שניטל האם שהולד מונח בה, כשרה. הגה: וכל שכן ניקב, דכשר (ד"ע); ויש מחמירין לאסור בניקב או נימוק (תוס' ורוקח וע"ס"ק ג' והגהות ש"ד סימן פ"ח בשם א"י ואו"ה כלל ג"ה), ויש להחמיר אם לא במקום הפסד מרובה. ב ניטלה שלחופית שמי רגלים נקוים לתוכה, כשרה, ויש אוסריין. (והכי נהוג להטריף, אפילו בניקב) (טור בשם ר"ח והגהמ"י פ"ח מה"ש השם התוספות ריש דף מ"ח ואגודה וכ"כ בהגהה ש"ד סימן פ"ח בשם א"י וד"מ בשם מהר"י ומהרש"ל בא"י שלו סימן צ"ו בשם דאבי"ה ור"י).

כא
טבת

מז דיני טריפות בבני מעים, ובו ר' סעיפים

א ניקבו הדקין, טריפה, ואפילו ליחה שבהן סותמתן, אינה סתימה, ואפילו היא דבוקה בהן הרכה עד שאין יכול להוציא אלא ע"י הדחק. ואם חלב טהור סותם, כשרה שכל חלב טהור סותם, טמא אינו סותם, חוץ מקרום שעל הלב וחלב שעל גבי הכרכשתא (פי' מעי הדבוק כפי הטבעת) שאע"פ שהם טהורים אינם סותמים. וחלב חיה שכנגדו אסור בבהמה אינו סותם. והעוף כל שומן שלו סותם. הגה: ואינו סותם אלא באותו אבר שהשומן דבוק בו בתולדתו, אבל אם סותם נקב של אבר אחר לא מקרי סתימה, וטריפה (כ"י בשם תוספות והרא"ש והרשב"א). **ב** יצאו הדקין לחוץ והוחזרו מאליהן, כשרה. ואם החזירן, אם נתהפכו אף ע"פ שלא ניקבו, טריפה, שאי אפשר שיחזירוה כמות שהיו אחר שנתהפכו ואינה חיה; וה"ה אם לא יצאו ונמצאו מהופכין, טריפה (ל' רמב"ם פ"ו מה"ש דט"ו). הגה: וכן אם נמצאו המעים בין עור לבשר ונמצא תפור שם, יש לחוש שיצאו ונתהפכו. אבל אם לא נמצא שם תפירה, ולא ניכר שם שנקרע, ולא היה ניכר בה שום ריעותא, כשרה (א"י הארוך כלל נ"ה והגהת ש"ד סי' פ"ח בשם ראב"ה). **ג** הדרא דכנתא (פי' המעים רקין שסובכין סביב לשומן שלהם הנקרא אינטר"יליא) שניקב אחד לחבירו, כשרה שחבירו מגין עליו. וא"צ לומר אם ניקב לכנתא, שהכנתא חלב טהור הוא וסותם. **ד** מחט שנמצא בדקים, טריפה דחיישינן שמא ניקב. ה' חלחולת, והוא מעי האחרון שהוא שוה בלא עיקום והרעי יוצא ממנו, אם ניקב במשהו, טריפה כמו שאר מעים. כמה דברים אמורים, שניקב לחלל הבטן; אבל אם ניקב במקום שהוא דבוק בין הירכים, כשר ואפילו ניטל כל מקום הדבוק בין הירכים כשר, והוא שישאר ממנו כמלא ארבע אצבעות בשור הגדול ובדקה לפי שיעור זה, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו. ואם באותם ארבע אצבעות ניקב, יש אוסרים במשהו ויש מכשירים עד שינטל רוב רחבו. ו' אם סירכא יוצאת מהדקין או מאחד משאר איברים שנקובתן במשהו ונסרכת לדופן או למקום אחר, כשר, דלא אשכחן בועה וסירכא אלא בריאה. הגה: ומ"מ יש לדקק שלפעמים ימצאו בועות הרכה ועל ידן נסתמו המעים ואז הוא טריפה. ויש לבדוק ע"י קש או נוצה אם נסתמו (גם זה שם).

מז דין אם נמצאו בני מעיים יתרים, ובו ה' סעיפים

א בהמה שנמצאו בה שתי מעיים, טריפה; כגון שיש לה מעי יתר מתחלתו ועד סופו עד שנמצאו שני מעיים זה בצד זה מתחלה ועד סוף כמעי העוף, או שהיה המעי יוצא כענף מן הבד והרי הוא מובדל, בין בעוף בין בבהמה, אבל אם חזר ונתערב עם המעי ונעשה אחד משני ראשיו והרי שניהם מובדלים באמצע, הרי זה מותרת ואין כאן יתר. ויש אומרים שכשיוצא מהדקין מעי קטן כענף היוצא מן הבד, אם בראש הקיבה מקום שהדקין יוצאין משם יש שלם כרוחב אצבע קודם שיתחיל זה המעי ליפרד, וגם למטה לאחר שנתחבר עם שאר הדקין יש כרוחב אצבע שלם, כשרה; ואם לאו, שאין כאצבע שלם למעלה ולמטה, טריפה, (וכן עיקר) (כ"י בשם הרשב"א ור"ן). **ב** כמה דברים אמורים, בבהמה, אבל בעוף כיוצא בה, כשר. (ואפילו כמה ענפים יוצאים ממנו כשר) (רכינו ירוחם). **ג** מעי היוצא מבית הכוסות (פירוש סוף הכרס עשוי ככובע וקרני בית הכוסות, והמסס מחובר בו, והמאכל נכנס מבית הכוסות להמסס, והוא האצטומכא, ולפי שמעכל

המאכל נקרא המסס, מענין כמסוס נוסס) (ישעיה י, יח) להמסס, (כשרה; והיוצא מבית הכסות לכרס), טריפה. ד אי אית לה תרי סניא דיבי, טריפה, ואי שפכי להדדי, כשרה. ה הדרא דכנתא שיוצא מאמצעיתה יתרת שתלוי בדקין כמו מעי קטן כאורך אצבע, כשרה. הגה: וכל זה דהיתרת סתום בראשו ואין הרעי יוצא ממנו, אבל אם הוא פתוח בראשו, טריפה, דהרעי נופל לגוף (כך משמע ממדכי ס"פ אלו טריפות וכ"ה בראב"ן סימן כ"א ובהג"ה שכסוף או"ה כלל ג"ה דין ו' והוא פשוט) ועוד דהוא נקיבת הדקין.

מח דיני טריפות בקיבה ובכרס, ובו י"ב סעיפים

א קיבה (קיבה הוא כיס שבמעיי הבהמה, שהמאכל נכנס לכרס ובסוף הכרס שקורין פאנץ עשוי ככובע וקרוי בית הכסות, והמאכל נכנס מבית הכסות להמסס ומהמסס לקיבה ומהקיבה לדקין) שניקבה, טריפה. ואם החלב שעל היתר סותם הנקב, כשרה; אבל שעל הקשת אינו סותם. **ב** כרס שניקב, טריפה ואין לו דבר שיסתום אותו שהרי החלב שעליו אסור. הגה: חולעים שנמצאו בכרס, כשר, דמן הפרש הן גדילים או הבהמה אכלה אותן (ש"ד סימן מ"ו). **ג** בשר החופה את רוב הכרס, והוא המקום מן הבטן שאם יקרע יצא הכרס, אם נקרע בשר זה, טריפה, אע"פ שלא הגיע קרע זה לכרס עד שנראית, אלא כיון שנקרע רוב עובי הבשר הזה או ניטל, טריפה. וכמה שיעור הקרע הזה בארכו, אורך טפח. ואם היתה בהמה קטנה ונקרע רוב אורך הבשר החופה את הכרס, אף על פי שאין באורך הקרע טפח, טריפה, הואיל ונקרע רובה. **ד** אם נקדר הבשר הזה בעיגול או באורך, אם היה יתר מכסלע והוא כדי שיכנס בו ג' גרעיני תמרה זו בצד זו בדוחק, אם יש בה אוכל הנשאר סביבותיה כשאוכלין אותה, או בריוח כשאין בהם שום אוכל כלל, הרי זה טריפה שאם ימתח קרע זה יעמוד על טפח. **ה** אם נתמסס בשר זה עד שהרופא גוררו, חשוב כניטל. הגה: ואין אנו בקיאין בבשר שהרופא גוררו ולכן כל מקום שנשתנה מראית הבשר דינו כניטל. (מרדכי וכו' בשם הגהות מיימוני). **ו** מחט שנמצא בחלל הקיבה או הכרס דינו כמחט שנמצא בבית הכסות. **ז** המסס ובית הכסות דבוקין זה בזה, ואם ניקבו במקום חבורן, אפילו הנקב מפולש מזה לזה, כשרה. ואם הנקב בשאר צדדים שאינם דבוקים יחד, אם הנקב מפולש מעבר אל עבר, טריפה; ואם לאו, כשירה בין בהמסס בין בבית הכסות. הגה: ויש אוסרין בהמסס אפילו בלא נקב מפולש (טור בשם רש"י וא"ו הארוך ות"ה סימן קס"ה) והכי נהוג אם לא במקום הפסד מרובה שאז יש לסמוך אמכשירין. **ח** אם נמצא באחד מהם תחובה מחט או קורץ ולא ניקב מעבר אל עבר, הופכין אותו ובודקין אותו מבחוץ אם ימצא עליו קורט דם בידוע שניקב כלו וטריפה, ואם לאו, כשרה (תוס' והג"מיי פ"ו בשם סמ"ג וכל הפוסקים) (אפילו לא נשאר רק מעט מעור החיצון שלא ניקב) והוא שלא מלחו ולא הדיחו, ואפילו ראש העב שלו לצד חוץ. הגה: ויש מקילין להחיר אם לא ניקב מעבר לעבר והודח ונמלח, או שנאבר ולא בדק מבחוץ אם היה עליו קורט דם (כך משמע בהגהות סמ"ק ורמב"ם ורא"ש דלקמן וע"פ) (ויש לסמוך עליהו במקום הפסד מרובה. ואם עבר המחט מעבר אל עבר ועודנו תחוב בו, בודקים אותו אם נמצא קורט דם סביב המחט (וכל שכן עליו) (מרדכי) בידוע שקודם שחיטה ניקב כולו וטריפה; ואם לאו, אחר שחיטה דחק ועבר, וכשרה אם לא מלחו ולא הדיחו, דכיון שהמחט עודנו שם אילו עבר מחיים היה הדם סביבו. אבל כשאין המחט לפנינו, אסור כשניקב כולו אפי' אין בו קורט הגה: כל מקום שצריך בדיקה, אם לא בדקוהו נכון שנאבר או לקחו המחט משם, טריפה, דהוי כאילו הדיחו ומלחו (רשב"א סימן תשי"ט).

יש אומרים בזמן הזה דאין אנו בקיאים בבדיקות יש להטריף אם נקבה המחט משני צדדין, אפילו לא נמצא קורט דם ולא חלודה, דאין אנו סומכין בזה על בדיקתנו מאחר הניקב משני צדדין (א"י והארון) והכי נהוג. מחט או קוץ הנמצאים בהמסס ובית הכוסות בחללו ולא נתחב בהן כלל, כשר בכל ענין ואין צריך שום בדיקה (הגהות מיימוני) ויש מקילין דאפי' בניקב המחט מצד אחד אין צריך לבדוק מבחוץ אם יש עליו קורט דם (רמב"ם והרא"ש) ויש לסמוך עליהו אם הוא הפסד מרובה וא"א לבדוק, כגון שנמלח או הודח או נאבד. **ז** אם נמצא עליה חלודה דינה כנמצא עליה קורט דם. הגה: וכן אם נמצא חלודה מבחוץ נגד המחט, אם ניקב מצד אחד טריפה כאילו נמצא שם קורט דם (בית יוסף). **י** זה שאמרנו מצד אחד כשרה, היינו מבפנים כלפי הרעי, דאי צד שבחוץ כלפי חלל הגוף אם לא ניקב כלל אלא שנמצא מחט בחלל הגוף, טריפה. **יא** מחט שנמצאת בקורקבן וכולה נבלעת בעובי בשרו ונשאר כחצי אצבע מצד הכיס גם מצד החוץ שלא היתה המחט אוכלת ולא היה ניכר שום נקב לא לצד פנים ולא לצד חוץ, תולין להקל. הגה: דהמחט בא מבפנים והוי כניקב מצד אחד ואם אין עליו קורט דם מבחוץ, כשר (רשב"א) ויש מחמירין ואוסרין אפילו ככי האי גונא (הגהות ש"ר כשם מהר"ם וא"י הארון) (ויש לחוש לרבריהם אם לא כהפסד מרובה. **יב** קטן שמצא מחט תחוב בכרס יש להחמיר ולאסור על פיו אם הוא חריף לידע ולכוין בדברים אלו.

מט דיני טרפות בקורקבן, ובו ה' סעיפים

א הקורקבן יש לו ב' עורות, ניקב זה בלא זה כשרה עד שינקבו שניהם זה כנגד זה, אבל אם נקבו זה שלא כנגד זה כשרה. **ב** ניקב, ושומן שעליו סותמו, כשר. הגה: וכ"ש אם לא ניקבו כל שני העורות, אע"פ שלא נשאר רק מעט מעור החיצון שלא ניקב, שכשר (תה"ד סוף סימן קס"ה). **ג** אם נמצא מחט תחוב בו מבפנים דינו כדין מחט שנמצא בהמסס ובית הכוסות. הגה: אם המחט נמצא בעובי הבשר ולא ניכר מבפנים ולא מבחוץ עיין לעיל סימן מ"ח. **ד** זה שהכשרנו בניקב עור חיצון לבדו, דוקא בניקב מעצמו מחמת חולי, דאי מחמת קוץ או מחט, טריפה, דחיישינן שמא ניקב אחד מהאברים הפנימיים שנקובתן במשהו. ואם לא היה מכיר אם הנקב מחמת קוץ או אם הוא מחמת חולי, תולין להקל (ד"ע ואהל מועד). **ה** אם תולעים יוצאים מהקורקבן, כשרה, דלאחר שחיטה פריש.

נ דינים בללים בנקיבת האברים, ובו ג' סעיפים

א כל אלו הנקבים אם יש במה לתלות כמו בטבח או כזאב שנטלן, תולין בהם, ואם אין דבר לתלות בו וספק אם ניקב מחיים אם לאו, נוקבין נקב אצלו ומדמין זה לזה, ואפילו אין דומים אם משמשו בידיים בנקב הספק ימשמשו גם בנקב שעושין לדמותו בו אם דומים לאחר משמוש, כשרה. ואין מדמין אלא בכרס ובדקין, אבל לא בלב וטחול וקורקבן. הגה: ועיין לעיל סימן ל"ו כיצד נוהגין. כל מקום שאין יכולין לתלות שנעשה לאחר שחיטה, אע"פ שהוא טריפות שיש לו בדיקה, אם לא בדקוהו או שאין יכולין לבדוק, הרי הוא כספק טריפה ואוסרין אותה. ולא אמרין גשחטה הותרה אלא בדבר שנוכל לומר שנעשה הריעותא לאחר שחיטה, דלא יצאתה מחזקתה מחיים. **ב** כל אבר שאמרנו שאם ניקב במשהו, טריפה, כך אם ניטל כולו, טריפה, בין שניטל בחולי או ביד, בין שנברא חסר. וכן אם נברא בשני איברים מאותו אבר, טריפה, שכל היתר כנטול חשוב (חוץ מטחול שניטל כשר וניקב בסומכיה טריפה). (טור). וכל שאמרנו בו אם נברא חסר, טריפה, כל שכך אם ניטל ביד. וכל שאמרנו בו

אם ניטל, טריפה, הוא הדין לנכרא חסר, ויש מכשירין בזה. (ובהפסד מרובה יש לסמוך אמכשירין) (ד"ע). ג כל אבר שנקיבתו או חסרונו או נטילתו פוסל, אם נתמסמס, פסול. הגה: ואנן שאין אנו בקיאים, כל שנשחנה מראית הכשר לריעותא הוי כניקב שם (הגהות מיימוני ומרכ"י).

נא דין מחט או קוץ שנמצא בבהמה, ובו ד' סעיפים

א קוץ או מחט שניקב לחלל הבהמה או העוף, חיישינן שמא ניקב אחד מהמקומות שנקובתן במשהו וטריפה. ולפיכך כל האברים ששינונו בהם שאם ניקב מצד אחד כשר, כלב ועוכי בית הכוסות וקורקבן אם הנקב מצד חוץ, דוקא כשניקב מחמת חולי, אבל אם הוא מחמת מחט או קוץ, טריפה. הגה: ואם הוא ספק אם נעשה ע"י חולי או קוץ ומחט, כשר (ב"י בשם אהלה מוער) ועיין לעיל סי' מ"ט. וכל שכן שיש להכשיר כהאי גוונא בניקב העור והבשר עד החלל. ומיהו אם ניקב בקוץ לפנינו ונשחטה הבהמה ונמצא הקוץ תחוב לפנינו מדופן הבהמה לאחד מהאיברים, נראין הדברים שלא ניקב במקום אחד, לפיכך אם פגע כלב וכיוצא בו ולא ניקב לבית חללו, כשרה. **ב** הא דמטרפינן (רוקא) בקוץ או מחט שהם דקים (וא"א לכדוק אחר נקב משהו) אבל בקנה וכיוצא בו, כשר ע"י בדיקת האיברים שנקובתן במשהו. ג אם הקוץ או המחט לא ניקבו לחלל, אפילו כולו טמון בכשר כגון בירך שהיא עבה, כשרה אפילו צד העבה של מחט כלפי פנים. ד הלעיטה דבר שנוקב בני מעיה כגון קורט של חלחית (פי' הערוך אס"ה פיטיד"א בלע"ז, ובלשון ישמעאל חלחית) וכיוצא בו, טריפה. ואם הוא דבר שספק אם נוקב, טריפה מספק.

נב דין עוף שנפל לאור, ושינוי מראה באיברים, ובו ז' סעיפים

א עוף שנפל לאור ונחמרו בני מעיו ונשחטו הלב וקורקבן וכבד שדרכם להיות אדומים והוריקו ככרתי, או המעים שדרכן להיות ירוקים האדימו, טריפה אפילו במשהו מהם שנשחטו, ואפילו לא הגיעו לחלל, כיון שנשחטו מחמת מכות אש סופן לינקב. והכבד אין השינוי אוסר בו אלא א"כ נשחנה כנגד המעים, דהיינו בראש הדק שלו וכלפי פנים, או אם הוריק כנגד המרה או כנגד כל מקום חיותה. אבל הריאה אין חוששין לה, מפני שצלעותיה מגינות עליה. הגה: וטחול שהוריקה בסומכיה, אפילו רק משהו, טריפה שסופו לינקב (ב"י לרעת הרשב"א). **ב** הא דשינוי פוסל באיברים אלו דוקא כשעמדו בשינוייהם אחר ששלקן, אבל אם שלקן וחזרו למראהו, כשר. ג אם לא נשחטו איברים אלו ואירע ששלקן ונשחטו, טריפה, כיון שנפלה לאור. ד אין ירקות פוסל בכבד של עוף בייתי שיש במינו מדכריי, שכל המדכריים כבדן ירוק ככרתי. ה נפלה לאור ואין ידוע אם נחמרו בני מעיה, צריכה בדיקה. ואי ליחא קמן למבדקה, אסורה. ו נמצא שינוי באחד מאיברים אלו, אע"פ שאין ידוע לנו שנפלה לאור, טריפה. הגה: ויש מכשירין כל זמן דלא ידעינן שנפלה לאור, אלא חלינן השינוי בדבר אחר (ר"ן ומרכ"י בשם ראב"ה ורש"י ומהרא"י בשער ל"ב ורא"ש וע"פ) ויש לסמוך עליהו. ז אין טריפות שינוי איברים אלו פוסל אלא בעוף, אבל בבהמה אין שינוי איברים אלו פוסל אפילו ידענו שנפלו לאור. הגה: ויש אוסרין גם בבהמה בידוע שנפלה לאור ונשחטו מעיה, והכי נהוג (מרכ"י והג"א בשם כמה גרולים ורשב"א וראב"ד ואו"ה).

נג דין שבר או מכה בבהמה ובעוף, ובו ה' סעיפים

א נשמטו ידי הבהמה מעיקרם, או שנשחטו או נחתכו לגמרי, או שיש לה ג' ידים,

כשרה. אבל העצם (הנשכר) עצמו (עם מעט למעלה מן השכירה) אסור כשנשכר, אם אין עור ובשר חופין את רובו. הגה: ויש מטריפין גם הבהמה אם נשמט (ש"ד והג"מ וע"פ) או נשכר סמוך לגוף (הג"א פ' המקשה) ורואין שנצרר הדם מעבר לצלעות, שרואין שעברה המכה תוך הגוף (כן משמע מאיסור והיתר הארוך כלל נ' דין ו') והכי נהוג. אבל אין לחוש לזה כל זמן שאין רואין שנצרר הדם, ואין צריך בדיקה (נלמד מעוף דסעיף ב'). **ב** וכן בעוף, אם נחתכו או נשכרו אגפיו, כשרה אפילו נשכרו סמוך לחיבורו לגוף, והוא ששכר העצם החיצון לא יהא בו עוקץ, שאם היה בו עוקץ תבדק הריאה. הגה: ויש אוסרין אם נשכר סמוך לגוף, ואומרים דדינו כשמוט (הגהות מיימוני) והמנהג הפשוט שנהגו לשער כרוחב אגודל, אפי' בצמצום, כשר (אגוד ואגודה וכ"כ כש"ג שכן נוהגין) אם לא שרואה שנצרר הדם מעבר לצלעות, אבל אין חוששין לזה ומכשירין מסתמא (מהרי"ק ות"ה סימן ק"צ) ואין חלוק אם עוקץ כשכירה או לא, מאחר שרחוק מן הגוף. אבל אם אין רוחב אגודל בין מקום השכירה לגוף אז הוא טריפה ככל ענין ולא מהני בדיקת הריאה, דאין אנו בקיאים בבדיקה (ש"ד וארוך כלל נ' ד"ז ומהרי"ל ואגור) ככל מקום דאיכא ריעותא, והכי נהוג. **ג** נשמטו אגפיו, אפילו אחד מהם, מעיקרו, חוששין שמא ניקבה הריאה, וצריך לנפחה לבדקה אם היא שלימה, כשרה, ואם לאו, טריפה. **ד** נמצא הגף שבור ואינו יודע אם קודם שחיטה נשכר או אחר כך, טריפה. הגה: ויש מכשירין מכח ספק ספיקא, ספק שמא נשכר אחר שחיטה ואם תמצא לומר קודם שחיטה, שמא לא ניקבה הריאה (איסור והיתר הארוך) ויש לסמוך ע"ז להכשיר כנשכר, דהא יש מכשירין בלא"ה (ד"ע), אבל כשנמצא שמוט ולא ידעין אי קודם שחיטה או לאחר שחיטה, יש להחמיר ולאסור. ועיין לקמן סוף סימן ק"י. **ה** עוף שהיה לו מכה עמוקה תחת הכנף כנגד הריאה, ושמו נוצה על המכה ונפחו דרך הגרגרת בקש דק ולא יצא הרוח, ימלא מקום המכה מים וינפח בקש דרך הגרגרת, אם יכצצו המים, טריפה.

נד דיני טרפות בצלעותיה, וכו' ה' סעיפים

א הבהמה יש לה כ"ב צלעות גדולות שיש בהן מוח, י"א מכאן וי"א מכאן, וכל אחת תקועה בחוליא שלה, ולמטה מהן יש עוד צלעות קטנות שאין בהם מוח, ולאחר שכלו כל הצלעות יש חוליות שאין צלעות תקועות בהן, נשכרו רובן של כ"ב הגדולות מחציין ולמעלה כלפי השדרה, בין ששה מצד זה וששה מצד זה או י"א מצד זה ואחד מצד השני, טריפה. ואם נעקרו מהחוליא והחוליא קיימת, הוי כאלו נשתכרו. **ב** נשתכרו צלעות הקטנות שאין בהם מוח, כשרה. **ג** נעקר מהצלעות גדולות צלע וחצי חוליא עמה, טריפה. הגה: ודוקא נעקרה, אבל אם אירע כך חסירה, כשר. וה"ה אם יתירה חוליא אחת, אפילו עם כ' צלעות, כגון שנמצאו י"ב צלעות גדולות שיש בהן מוח, כשר (ת"ה סימן קע"ז) וכן אם נמצאו בצד אחד ט"ו צלעות ובצד אחד כתקונו (רשכ"א שצ"ו). **ד** נעקרה חוליא אחת כולה, אפילו מאותן שאין בהם צלעות, טריפה. הגה: ואפי' הוא למטה במקו' שאין פסיקת חוט השדרה פוסל שם. (טור). **ה** אם נשכרה השדרה ולא נפסק חוט השדרה, כשרה.

נה דיני טריפות ברגל ובפרקיו, וכו' י"ג סעיפים

א שלשה פרקים יש ברגל התחתון, והוא מה שחותכין עם הפרסות כשמפשיטין הבהמה ונקראת ארכוכה הנמכרת עם הראש, ולמעלה ממנו פרק שני והוא הנקרא שוק, וצומת הגידים בתחתיתו סמוך לארכוכה הנמכרת עם הראש, ולמעלה ממנו פרק שלישי והוא

מחובר לגוף ונקרא קולית. בפרק התחתון, בכל מקום שיחתך בה, כשרה. עצם המחובר לגוף הנקרא קולית, בכל מקום שיחתך, טריפה. בעצם האמצעי, אם נחתך שלא במקום צומת הגידים, כשרה. ואם נחתך במקום צומת הגידים, טריפה, ולא נאסרה מפני שהיא חתוכת הרגל ממקום זה, אלא מפני שנחתכו הגידים. לפיכך אם נשבר העצם במקום צומת הגידים ויצא לחוץ, ואין עור ובשר חופין את רובו, ובדק בצומת הגידים ונמצאו קיימים, כשרה. ויש אוסרים בנחתך עצם האמצעי בכל מקום, אפי' שלא במקום צומת הגידים, ולדעתם אם נשבר העצם במקום צומת הגידים ויצא לחוץ ואין עור ובשר חופין את רובו, אע"פ שבדק בצומת הגידים ונמצאו קיימים, טריפה. וכן אם נחתך בתוך הפרק שבין ארכובה הנמכרת עם הראש לשוק בסוף הערקום, בין הערקום ובין השוק, טריפה לדעת זה (כ"י בשם מהר"י ן' חביב) ואם נחתך בתוך הפרק במקום שמחובר עצם הקולית עם השוק, טריפה. הגה: ונהגו בכל אשכנז וצרפת כסכרא האחרונה (הרא"ש וטור ורבינו ירוחם) ואין לשנות, לכן בכל מקום שנחתך מן הערקום ולמעלה, טריפה, אע"פ שצומת הגידים קיימין. **ב** עצם הקולית שניתק ממקומו במקום חיבורו בגוף, והיינו בוקא דאטמא דשף מדוכתיה, טרפה בין בבהמה בין בעוף, והוא דאיעכול (פי' שנרקבו) ניביה, והם היתרות שבעצם הכף שיוצאות על העצם הזכר ואוחזות אותו, אבל נפסקו שלא מחמת עיכול, כשרה. הגה: וכן אם לא נתעכלו רק מעוטן, ורובן קיים, כשר מדינא (רשב"א בתשובתו ובחידושו) אך י"א דאין אנו בקיאים באיעכול ניביה, לכן יש לאסור כל שמוטת ירך שמא איעכול ניביה. וכן אם נשבר סמוך לגוף, אע"פ שחזר ונקשר היטב, טריפה, שמא איעכול ניביה. ומשערין כארבע אצבעות בגסה, ושנים בדרק, ובעוף הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו (הכל באר"ה כלל נ' והגהות סמ"ק דף צ"ב ע"ב והגהת ש"ד סי' פ"ו). וטוב להחמיר במקום שאין הפסד מרובה. אם לא נשמש הירך ואיעכול ניביה, כשר (מרדכי). **ג** ראש עצם הקולית המחובר לשוק שניתק ממקומו, כשרה, אפילו אם איעכול ניביה (וי"א דווקא כשעור ובשר חופין את רובו) (תשובת הרא"ש כלל כ' סימן י'). **ד** אם יש לה ג' רגלים, טריפה, דכל יתר כנטול דמי וכאלו חסר רגל א' הוא, והוא שיהיה זה היתר מראש עצם התחתון ולמעלה. הגה: ודוקא שזה היתרת יש לה תואר רגל ועומדת במקום הרגלים, אבל בלאו הכי אינו מקרי יתרת ולא הוי רק לדול, וכשר (כ"י בשם מרדכי ובשערים סימן פ"ט ואו"ה שם) ואם נבראת חסר רגל א', טריפה (גמרא פא"ט דף נ"ח ובבכורות דף מ' ורמב"ם פ"ח מה"ש ולא ככ"י והכל תפסו עליו בזה). **ה** כל מקום שאם יחתך שם הרגל היא טריפה, אפילו לא נחתך אלא נשבר ויצא לחוץ, אם אין עור ובשר חופין רוב עביו ורוב היקיפו, טריפה. ואם עור ובשר חופין רוב עביו ורוב היקיפו, כשרה. ואם נפל קצת מהעצם, אם יש בעור ובשר לחפות השבר אף אם לא נפל העצם, כשרה. אבל אם אין בו כדי לחפותו אילו לא נפל, אע"פ שיש בו כדי לחפותו עתה, טריפה. ואם נשבר עצם במקום שאינו נטרף אם נחתך, אם אין עור ובשר חופין את רובו הבהמה מותרת והאבר אסור מדרבנן, וצריך לחתוך גם מעט מהמותר כשחותך האבר האסור. הגה: וצריך לחתכו קודם שימלחנו עם הבהמה או העוף (מרדכי וסמ"ק) ויש מחמירין ואוסרין אף אם עור ובשר חופין את רובו, אם השבירה יצאה פעם אחת מחיים דרך נקב קטן (לפי פי' רש"י וסה"ת וסמ"ג וסמ"ק) ומזה נתפשט המנהג כאלו המדינות להטריף כל שבירה בעצם במקום שאם נחתך טריפה, ואף אם עור ובשר מקיפין אותו מכל צדדיו ואין שם נקב כלל, מכל מקום המנהג להטריף כי חלוקים רבים הם בדין חיפוי בשר ואין רבים בקיאים, ואין לשנות אם לא במקום הפסד מרובה לפי ראות עיני המורה שיש להקל כהלכה (ד"ע). ודוקא אם לא חזר ונקשר, אבל אם חזר ונקשר נוהגין להכשיר וכמו שיתבאר.

א נשבר עצם הקולית וניטל ממנו קורט מראשו העליון המחובר כשרה, ונתעכלו מיעוט ניכיו, אם עור וכשר חופין את רוכו, כשרה. ז הא דמכשרינן בעור וכשר חופין את רוכו דוקא כשרוכ החיפוי מן הבשר, ואז המעוט של עור מצטרף עמו, אבל אם החצי מן העור וחצי מן הבשר, לא. והני מילי בכהמה, אבל בעוף, כיון שעורו רך, מצטרף עם הבשר. ומחצה בשר ומחצה עור, כשר. ח יש מי שכתב שיש מקום שעור לכדו מציל אפי' בכהמה, והוא במקום הסמוך ממש לארכובה, לפי שאין שם לעולם בשר אלא עור לכד דבוק עם העצם; וכשאר מקומות שדרך להיות שם בשר, אם לא היה שם בשר אלא עור בלבד, והיו רירין בין העור והעצם, י"א שמציל. ט גידין שסופן להקשות אינם מצילים (וכל הגידין מקרי סופן להקשות) (כ"ו). י לא היה הבשר החופה את רוכו במקום אחד, אלא מתלקט מעט כאן ומעט כאן סביבות העצם, או שהוא במקום אחד אלא שהוא מרודד או נקלף מעל העצם, או שניטל שלישייתו התחתון או ניקב או נסדק, אינם מצילין. וכן אם נתמסס בשר החופה ונעשה כעין בשר שהרופא גוררו, אינו מציל. הגה: ואנן אין אנו בקיאין בבשר שהרופא גוררו, ולכן כל מקום שנשתנה מראית הבשר אינו מציל (הגהות מיימוני). י"א נקדר הבשר כסכין מעל השכר כעין טבעת, בעיגול, ורוכ היקיפו מכוסה, כשרה, והוא שיהיה הבשר דבוק בעצם סביב הקדירה. י"ב נשבר העצם במקום שעושה אותה טריפה, וחזר ונקשר ואין ידוע אם יצא רוכו אם לאו, כשרה והוא שחזר למקומו הראשון ונתחבר שכר עם שכר יחדו ידובקו. הגה: ואפילו אם הוא עדיין עב במקום השכר וניכר עדיין שנשברה, כשר (א"ו הארוך). אבל אם לא חזר למקומו הראשון, אלא שני שכרי העצם שוככים זה על זה נמשך למעלה וזה נמשך למטה, טריפה. הגה: וכל זה מיירי שלא במקום צומת הגידין. אבל במקום צומת הגידין עיין לקמן סימן נו. י"ג נמצא שכור ואינו יודע אם נעשה מחיים או לאחר מיתה, אם מקום המכה שחזר בידוע שנעשה מחיים. ואם אין יכולים לעמוד עליו, אם יש כמה לתלות כמו שדרסה או שרצצה וכיוצא בו, תולין להקל; ואם לאו, אסורה מספק.

נו דיני טריפות בצומת הגידים, וכו' י' סעיפים

א ניטלו צומת הגידין (פי' מקום שהגידין נקשרים יחד, לשון מבעד לצמתן (שיר השירים ה, א)) או שנפסקו, טריפה, אע"פ שכל העצם קיים. ב צומת הגידין הם בכהמה בעצם האמצעי כלפי חוץ שהזנב נופל עליו, ויש מי שאומר שהם כלפי פנים לצד חלל הכהמה. הגה: ויש להחמיר כשתי הסברות (ב"י בשם ר"י בן חביב וכ"פ מהר"מ אלשקר תשו' מ"ה), אבל הסברא ראשונה היא עיקר (והיא סברת תוס' ורש"י והרא"ש וגדולי צרפת ואשכנז). ג התחלתם למעלה מהערקום, והוא עצם קטן שמחבר השוק לארכובה הנמכרת עם הראש, ועצם זה שמשחקים בו התינוקות שקורין קוגי"ל ולמעלה ממנו מתחברים וצומתים גידים אלו ועולים ומתפשטים בשוק עד שמתרככים וחוזרים כעין בשר. ד נפסקו או ניטלו כנגד הערקום, כשרה. למעלה מהערקום, והוא המקום שהטבחים תולין בו, טריפה. ה שיעור ארכן ממקום שמתחילין להיות צומתים עד שמתפשטים בכשר, בכהמה גסה י"ו אצבעות ויש מי שאומר שהוא שיעור ד' אצבעות. וכהמה דקה לא נתנו חכמים שיעור, אלא כמראיתן וכמישוש שכל זמן שהם לבנים קשים ועבים יש להם דין צומת הגידין, אבל כשהם מתחילים להתרכך או שהם קטנים ודקים אין להם דין צומת הגידים. ובמקום שאין לבנים כל כך, אלא לבנים

קצת ומזהירים כעין זכוכית, לא הוי צומת הגידים. ו' יש גידים אחרים שנבלעים באלו
 זכורות בנקבות, ואותם אינם בכלל צומת הגידים. ז' צומת הגידים בבהמה ג', אחד עב
 ושנים דקים. נחתך העב לבדו, מותרת, שהרי נשאר שנים. נחתכו השנים הדקים מותרת,
 שהרי העב גדול משניהם והרי לא ניטל כל הצומות אלא מיעוטו. נחתך רובו של כל
 אחד מהם, טריפה. (לשון הרמב"ם פ"ח מה"ש דין י"ח). הגה: הגיד העב הוא אותו שמפרידן
 כשתולין הבהמה והוא מונח על השנים והם דבוקים בכשר ובעצם (מדרכי בשם ראב"ה). ח' בעוף הם
 בעצם האמצעי כמו בבהמה והם י"ו, ואם נפסק רובו של אחד מהם, טריפה (רמב"ן ור"ן).
 ט' סימן מקום שכלים צומות הגידים בעוף כסימנם בבהמה דקה. הגה: ומי שבקי לשער יוכל
 לשער בכל עוף לפי גדלו ולפי קטנו כל זמן שהם קשים הוי צומת הגידים, ובמקום שמתרככים לא הוי
 צומת הגידים (פסקי מהרא"י סימן קמ"א) ומי שאינו בקי לשער ישער כרוחב אצבע בעוף ממקום שמתחילין
 (שם בשם מהרי"ל) ולעולם אין צומת הגידין למעלה מחצי עצם האמצעי (רוקח סי' ת"ד). ואנו אין בקיאין
 בבדיקת צומת הגידין של עוף, משום דקשה לבדוק ובקל הוא נטרף, ולכן בכל מקום דאיכא מכה במקום
 צומת הגידין אפילו אינו רק נפות ונצור הדם, מאחר שהיה צריך בדיקה ואין אנו בקיאין בעוף, הוא
 טריפה (מדרכי פרק בהמה המקשה וא"י הארוך ואגודה והאחרונים). י' נשבר העצם במקום צומות הגידים
 ונקשר ונתרפא יפה, יש מתירין אם לא נשתנה מראית בשר שעל השבר, ויש אוסרין עד
 שיבדוק צומות הגידין (וכן עיקר לדין דאין אנו בקיאין בבדיקת העוף, טריפה) (רא"ש ומהרא"י
 בהגת ש"ד ומ"ש ר"מ ות"ח בשם ב"י אינו נכון כמ"ש בהגת ר"מ).

נז דין בהמה דרוסה מחיה הדורסת, ובו כ"א סעיפים

א' דרוסה (פירוש הדרסה היא הכאה שהכה החיה או העוף בצפרנים) טריפה. ולא כל חיה
 ועוף שוים בדריסתן, אלא מעלות מעלות יש. כיצד, הארי יש לו דריסה אפי' בשור
 הגדול ובגסה שבחיות; הזאב אין לו דריסה בבהמה גסה, ואפילו בקטנה שבהן כגון
 בעגלים, אבל יש לו דריסה בדקה ואפילו בגדולה שבדקות כגון כבשים גדולים; חתול
 ונמיה ושוועל אין להם דריסה בכבשים גדולים, אבל יש להם דריסה בגדיים וטלאים,
 וכל שכן בכל העופות; חולדה אין לה דריסה בבהמה כלל, ואפילו בגדיים וטלאים,
 אבל יש לה דריסה בכל העופות אפילו בגסה שבהם; כלב אין לו דריסה כלל אפילו
 בעופות, ואם ניקב עד החלל דינו כקוץ שניקב לחלל; שאר חיות טמאות, כל שאינה
 גסה מהזאב, אין לה דריסה בגדולה שבדקה בכבשים ועזים, אפילו היא גסה כזאב,
 אבל יש לה דריסה בגדיים וטלאים וכל שכן בעופות; ואם היתה גסה מהזאב, דינה
 כזאב ויש לה דריסה בדקה אבל לא בגסה, ואפילו היא גדולה כארי; היתה גסה יותר
 מארי, הרי היא כארי ויש לה דריסה בכל. הגה: ויש מחמירים עוד דכל שהיא מזאב ולמעלה
 יש לה דריסה אפי' בבהמה גסה, ויש לחוש לחומרא (ת"ה סימן קע"ח בשם א"ז). ב' כל העופות
 אין להם דריסה בבהמה אפילו בגדיים וטלאים, חוץ מהנץ שיש לו דריסה בגדיים
 וטלאים והוא שיקוב בצפרנו לבית החלל, שאז מטיל ארס. ג' הנץ יש לו דריסה אפילו
 בעוף גדול ממנו, ובלבד שיהא מן הדק כתורים ובני יונים, אבל לא בתרנגולת ושלמעלה
 ממנה (ודוקא בגדולים, אבל בקטנים יש להם דריסה) (רשב"א וטור) ושאר עופות הדורסים יש

להם דריסה בעוף שכמותם, אבל לא בעוף שהוא גדול מהם. (חוץ מן הגס שקורין פלקוין שיש לו דריסה בכל העופות) (טור וע"פ). ד כל אלו שאמרנו שיש להם דריסה, בין אם באים להציל הנדרס ממנו בין אם אין באים להצילו. ה יש אומרים שעכשיו נוהגין היתר בחתולים הנכנסים כלול של תרנגולים, ואע"פ שהיה ראוי לחוש בדבר סומכין על שחתולי שלנו הם בני תרבות, וכל שלא הכהו אין חוששין. ו אין דריסה אלא ביד ובצפורן, אבל דרסה ברגלה ונשכה בשיניה לא הוה אלא כקוף בעלמא. ז אין דריסה אלא מדעת הדורס, אבל שלא מדעתו כגון שנפל עליו דרך מקרה ונתחב בו צפרנו, לא הוי דריסה. ח אין דריסה אלא מחיים של דורס ונדרס. כיצד, הרי שנעץ צפרנו בנדרס ועד שלא הוציא צפרנו הומת הדורס או חתכו ידו או נשחט הנדרס, הרי זה כשר. כמה דברים אמורים, כשראינו מתחלה ועד סוף, אבל אם בא לפנינו וצפורן תחובה בו חוששין שמא דרס וחזר ודרס. לפיכך אלו הצדים בעופות הדורסים, אפילו שחטו הנדרס קודם שהסיר צפרנו, אסור, שכן דרך שמכה בו כמה פעמים עד שיצודנו. ואפילו ראינו שלא דרס אותו קודם לכן, חיישינן ליה לפי שפעמים כשהגץ רודף אחר העוף הוא מכהו בצפרנו דרך פריחתו. ט חוששין לספק דרוסה כגון אם ראו ארי שנכנס בין השוורים למקום צר שאינם יכולים לברוח מפניו, כגון שנכנס לדיר שלהם (טור בשם רשב"א), וכן עוף דורס שנכנס לכלוב מלא עוף (או ללול של תרנגולים) (או"ה כלל נ"ז) חוששין שמא דרס. כמה דברים אמורים, כשהוא שותק והם מקרקרים (פי' מתרעדים וצועקים) אבל אם הוא שותק והם שותקים, או הוא והם מקרקרים, אין חוששין. ואם חתך ראשו של אחד מהם, אין חוששין לאחרים אפילו הוא שותק והם מקרקרים, דאמרינן כבר נח רוגזיה. ודוקא כשהרגו, אבל אם פצע אחד מהם חוששין לכלם, דכל שכן שחמתו בערה בו כשהציל עצמו ולא הרגו. הגה: ואפילו הרג אחד מהן, דיוקא שלא ראינו שדרס עוד אחרים, אבל אם דרס אחרים הרי ראינו שלא נח רוגזיה, וכל מה שכביר אסור (א"ו הארוך כלל נ"ו). י כמה דברים אמורים שאם חתך ראשו של א' מהם אין חוששין לאחרים, דוקא כשנכנס לתוכו ועמד עמהם. אבל כגון אלו החתולים שעולים על כלוב מלא עוף ומכניסים ידיהם מבפנים ודורסים, אע"ג דקטעיה לרישיה דחד מנייהו לא נח רוגזיה משום הכי, דמתוך שהם בורחים אף הוא כועס עליהם. יא כמה דברים אמורים שאם הוא שותק והם שותקים מותר, הני מילי דלא חזינן דנגע בהו, אבל היכא דחזינן דקפיץ עלייהו כדרך הדורסים, אע"פ שהוא בן תרבות, אסור. יב יש מי שאומר דהיכא דלא ידעינן אי שתיק ואי צווח ואי מקרקרים אינהו ואי שתיק, לא חיישינן לה (ויש אוסרין בכה"ג (ר"ן פא"ט) ויש לחוש לדבר ואסור). יג והא דחוששין, דוקא כשידענו שנכנס הארי, אבל אם הוא ספק אם נכנס אם לאו, או שהוא ספק ארי או כלב, או שמא בקנה נגף, אין חוששין. ודוקא כשיש לפנינו כלב וארי או ארי וקנה, אבל כשבא לפנינו מבעבע דם ולא ידענו כמה, תולין במצוי בין להקל בין להחמיר (וכבר נתבאר לעיל סימן ל"ג אם מבעבע דם בצואר נוהגים לאסור) (ד"ע ואו"ה כלל נ"ז דין ח). יד ארי שנכנס בין השוורים ונמצאת צפורן של הארי תלושה ויושבת בגבו של אחד מהם, בין אם הצפורן לחה או יבשה, חוששין לה אפילו אם הוא שותק והם שותקים, וכל שכן אם מקום צפורן או חמש צפרניו שמוטות מגבו, ולא לזה בלבד חוששין, אלא לכל השוורים שבדיר. טו הא דחוששין לדרוסה היינו שלא להתירה בלא בדיקה, אבל אם בודקה

ואינו מוצא בה רושם, כשרה. ואפילו ודאי דרוסה יש לה היתר בבדיקה. **טז** כיצד היא הבדיקה, שוחטין את הנדרס ובודקין כל החלל שלו מכף הירך עד הקדקד, אם נמצא כולה שלימה מכל מיני טרפות ולא נמצא בה רושם הדריסה, והרי זו מותרת, ואם נמצא בה רושם הדריסה, אסורה. איזהו רושם הדריסה, שיאדים הבשר כנגד בני מעים, ואם נמוק הבשר כנגד בני מעים עד שנעשה כבשר שהרופא גוררו מהחבורה, רואין אותו בשר כאלו חסר, וטריפה; ואם דרס בסימנים, משיאדימו כל שהוא הסימנים עצמם, טריפה, ואפילו אם האדים הקנה בכל שהוא. **יז** בהמה שנדרסה אין לה תקנה בבדיקה, מפני שהוושט אין לו בדיקה מבחוץ. **יח** יש מי שאומר בכל מקום שהוזכר שם בדיקה כגון בדרוסה נפולה ושכורה, בדורות הללו ליכא למיקם אבדיקה שפיר ולית ליה תקנתא אלא לשהויי שנים עשר חדש או בנקבה שתתעבר ותלד, וכן בעוף אם גמרה להטיל כל הביצים של טעינה ראשונה ושהתה כ"א יום ואח"כ חזרה להטיל ביצים, כשרה. ויש אומרים שגם בזמן הזה בודקין, אלא שצריך ליזהר להביא כל הבקיאם בדבר. הגה: ואנו בדורות האחרונים אין בקיאין בבדיקה, ולכן המנהג להטריף כל דבר שיש לו ריעותא ואין סומכים על בדיקתנו כלל, ולכן יש לנהוג כסברא הראשונה (א"ז והגהות מיימוני ומררכי ס"פ בהמה המקשה וכל האחרונים) ויש מחמירין עוד דכל שצריכין להשהותו שנים עשר חדש חיישינן לתקלה, ואפי' אינו אלא אחד העומד בספק, ואין למכרו חי לא"י רק ימיתנו קודם, שמא יחזור וימכרונו לישראל (מרדכי וסמ"ק והגהות מיימוני וע"ל ס"ס כ"ג) וכן הוא המנהג במדינות אלו בכל מקום שהוא ודאי טריפה, אע"פ שנשתהה י"ב חדש והוא חי, אסור (רשב"א סימן צ"ח ור' ירוחם ושאר האחרונים). **יט** י"א שצפרים קטנים אין אדמיות ניכרת בהם, לפיכך אין להם בדיקה. וכן יש אומרים שארס הנץ אינו אדום כל כך ואינו ניכר, לפיכך אין לו בדיקה. **כ** אם רבים הם הנדרסים, אסור להשהותם י"ב חדש, כדי שלא יבא לידי תקלה. (והמנהג להחמיר אפילו באחד). **כא** אסור למכור דרוסה או ספק דרוסה לא"י, שמא יחזור וימכרונו לישראל. הגה: ודוקא בטריפות שאינו ידוע, אבל טריפות הידוע וניכר לכל, מותר (שערים כ"ד) וכן אפי' ספק טרפות ויש מששירין הטרפות ההוא (ת"ה סימן קע"ח) אע"ג דקי"ל לאסרו, מ"מ מותר למכרו לא"י ולא חיישינן שמא יחזור וימכרונו לישראל, הואיל ויש מכשירין.

נח דין בהמה נפולה, ובו י"ב סעיפים

א נפולה, אסורה. כיצד, בהמה שנפלה, אם היתה עומדת על רגליה כשנפלה, אם יש מכריסה עד המקום שנפלה שם עשרה טפחים, חוששין שמא נתרסקו איבריה. ואם היתה שוכבת ונתגלגלה ונפלה, צריך שיהיה גובה המקום עשרה טפחים. והא דבעינן גובה י' טפחים, דוקא כנפלה מעצמה (ד"ע בב"י) או הפילוה אחרים וידעה שרוצים להפילה, אבל אם הפילוה אחרים שלא מדעתה או אפילו ידעה בכך אלא שהפילוה בבת אחת, אפי' בפחות מעשרה טפחים חוששין לה. (ואין חילוק בזה בין בהמה לעוף, דבעוף נמי דינא הכי) (טור ובית יוסף וכן משמעות הפוסקים). **ב** העוף שדרסו אדם ברגליו או טרפו לכותל, או שרצתו בהמה, או שנחבט על דבר קשה, חוששין לו. הגה: וכן אם נפל אבן או דבר קשה על גופו, וכן בבהמה אם הוא ברבר שיש לחוש בבהמה (כל בו וא"י הארוך טור וכו' ור"ן ורשב"א ור' ירוחם).

ג נפולה שאמרנו שחוששין לה, אם לא עמדה אסור לשחוט אותה עד שתשהה מעת לעת, ואם שחטה בתוך זמן זה אפילו בדקה ומצאו אותה שלימה מכל איבריה, טריפה. ואם שהתה מעת לעת ואח"כ שחטה, צריך לבדקה כנגד כל החלל כולו, מקדקד הראש עד הירך, אם ימצא בה טרפות מהטרפות שמנו חכמים או שנתרסק אבר מהאברים שבפנים ונפסד צורתו, ה"ז טריפה אפי' נתרסק אבר מהאברים שאם ניטלו כשרה, כגון טחול וכליות, ה"ז טרפה, חוץ מבית הרחם שאם נתרסק ה"ז מותרת. והסימנים אינם צריכים בדיקה, שאין הנפילה ממעכת אותם. הגה: ואם הוכתה כאבן במקום אחד אינה צריכה בדיקה רק נגד המקום שהוכתה שם ולא בשאר איברים (כל בו וכן ממשע מלשון הטור). ד אם עמדה תוך מעת לעת די לה בבדיקה (ודוקא שעמדה מעצמה, אבל העמידוה לאו כלום הוא) (הר"ן פא"ט). ה יש מי שאומר שכל שעמדה והלכה, אפי' נמצא שינוי באיבריה, אין חוששין לה (כל שאין השינוי מטריף בשאר בהמה) (כ"י בשם רשב"א). ו הלכה, כשרה ואינה צריכה בדיקה ואע"פ שלא שהתה מעת לעת. בד"א, כשהלכה הילוך יפה כדרכה, אבל הלכה והיא צולעה, צריכה בדיקה. הגה: וי"א דאנן האינדא לא קים לן בכדיקה ואין להתיר רק בהלכה (כה"ג וטור בשם ב"ה וכל האחרונים) והכי נהוג. ולא נקרא הלכה רק כשהלכה ד' אמות הלך יפה כמו שהלכה קודם שנפלה או כשאר בהמה (רשב"א והרמב"ן ור"ן וא"י הארוך) ואם הלכה ואח"כ אינה יכולה לילך, דינה כשאר מסוכנת. (מהר"ק שורש ס"א). ז עוף שנחבט על פני המים, אם שט מלא קומתו ממטה למעלה לעומת המים אין חוששין לו. אבל אם שט מלמעלה למטה עם הילוך המים, חוששין לו וצריך בדיקה. ואם קדם לתבן או קש שמהלכים על גב המים בשוה לו, הרי זה שט מחמת עצמו ואין חוששין לו. ח דבקו כנפיו בדבק בשעת צידה ונחבט, אם שני כנפיו נדבקו בדף שצדין אותו בו, חוששין וצריך בדיקה. ואם לא נדבק בו אלא אחד מהם, אין חוששין, שהוא פורת מעט בכנף השני. ט זכרים המנגחים זה את זה ונפלו לארץ, חוששין להם. י שור שהרכיזוהו לשחיטה, אף על פי שנפל נפילה גדולה שיש לה קול בעת שמפילים אותו, אין חוששין לו, מפני שנועץ צפרניו ומתחזק עד שמגיע לארץ (לשון רמב"ם שם דין י"ב). הגה: ודווקא שלא קשרו כל רגליו כשהפילוהו, אבל אם כל רגליו קשורים בשעה שמפילין אותו, חוששין לו. (מרדכי פא"ט בשם ראב"ה ומשמעות שער ל"ד ולא כאו"ה). יא קפצה מדעתה, אפילו ממקום גבוה הרבה, אע"פ שאנו רואים שאינה יכולה לילך, אין חוששין לה, לא שנא קפצה מחלון שבכותל לא שנא מארובה שבאמצע הגג. לפיכך אם הניחה למעלה ובה ומצאה למטה, אין חוששין לה. יב גנבים שגנבו בהמה מהדיר, אפילו השליכוה מעבר לגדר שהוא גבוה מאד, אין חוששין, מפני שהם מכוונים להפילה על מתניה כדי שתוכל לרוץ לפניהם. לכן בשעה שמחזירין אותה, אם מחמת תשובה מחזירים אותה, מותרים מפני שמכוונים להפילה בענין שלא יפסידוה, אבל אם לא החזירוה אלא מחמת יראה, חוששין לה.

נט בהמה שנפשטה בחייה, ובו ב' סעיפים

כד טבת

א הגלודה אסורה, והיא שנפשט עורה בין בידי אדם בין בידי חולי, טריפה. ואם נשתייר מן העור רוחב סלע על פני כל השדרה ורוחב סלע על הטבור ורוחב סלע על ראשי איבריה, הרי זו מותרת (רמב"ם ורשב"א ור"ן ורוכ הפוסקים). ואם ניטל ברוחב סלע מעל כל גבי השדרה או מעל הטבור או מעל ראשי איברים, ושאר כל העור קיים, כשרה. הגה:

אבל אם ניטלה משלשם ושאר כל העור קיים, טריפה (ד"ע). **ב** העוף שניטלה נוצתו, כשר (כ"י בשם רוב הפוסקים וכ"פ מהרש"ל פא"ט סימן ק"ט). הגה: ויש אוטרים (ר"ו הלוי וכל כו. וטוב להחמיר אם נפלו כולם. מיהו אם נפלו נוצותיו מרוב שומן, אע"פ שנפלו כלם ונשאר ערום, מכל מקום כשר דהואיל ונעשה מרוב שמנו, כשר. (ת"ה סימן קפ"א בשם א"ז).

ס דין בהמה שאכלה סם המות, וכו' ג' סעיפים

א אחוזת דם והמעושנת והמצוננת, או שאכלה סם המות שהורג הבהמה, או ששתתה מים הרעים, הרי זו מותרת. הגה: בהמה שנתפטמה בדברים אסורים, מותרת (מרדכי דיבמות פ' אלמנה לכ"ג) אבל אם לא נתפטמה כל ימיה רק בדברים אסורים, אסורה (תוספות דתמורה פ' כל האסורים). **ב** אכלה סם המות של אדם, או הכישה נחש וכיוצא בו, מותרת משום טריפה ואסורה משום סכנת נפשות. **ג** בהמה או חיה שנפסקו רגליה, לא יאכלו ממנה אלא על ידי בדיקה, שיש לחוש שמא נשכה נחש. וזו בדקתה, שלא יאכלוה אלא צלי, ואם היא נשוכת נחש תתפרק ותפול חתיכות חתיכות. הגה: ולדין דלא חיישין לגלוי מים הואיל ואין נחשים מצוין, לכן אין לחוש לנחש, ואם הוא כדרך שלא נעשתה טריפה, מותר בלא בדיקה (כ"י בשם רבי ירוחם וכ"כ א"ו הארוך).

הלכות מתנות כהונה

סא דיני מתנות זרוע לחיים וקיבה לכהן, וכו' ל"ג סעיפים

א חייב ליתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה של שור ושה. **ב** הזרוע, דוקא של ימין, והוא מפרק ארכובה הנמכרת עם הראש עד כף הירך שקורין אישפאלד"ה, והם שני פרקים. **ג** הלחיים הם מפרק של לחי עד פיקא של גרגרת שהיא טבעת הגדולה עם הלשון שביניהם, וצריך ליתנו עם העור ועם הצמר שבראשי כבשים והשער שבראשי תיישים שאינו רשאי למלגם (פי' להרחיחם כחמים להעביר השיער) ולא להפשיט העור קודם שיתננו לכהן. **ד** הקיבה צריך ליתנה לכהן עם כל חלכה פנימי וחיצון, אלא אם כן נהגו הכהנים להניח החלב לבעלים. **ה** אף ע"ג שמותר לאכול מבשר הבהמה קודם שיפריש המתנות, מצוה להפרישם מיד. **ו** אפילו אינו שוחט לצורך אכילה, אלא לכלבים או לרפואה, חייב כמתנות. אבל שחט ומצא טריפה, פטור. **ז** יתנם לכהן חכר, ואם אין שם חכר, יתנה לעם הארץ (וכן אם החכר אינו רוצה לקבלן, נותנין לעם הארץ) (כ"י בשם תוספות). **ח** נותנים אותם לכהנת, אפילו היא נשואה לישראל, והנותנם לבעלה ישראל קיים מצות נתינה. וכל שכן שבעלה ישראל פטור מן המתנות. **ט** לא יחלקם להרכה כהנים, שצריך לתת לכל אחד דבר חשוב כדי נתינה, אלא נותן זרוע לאחד וקיבה לאחד ולחיים לשנים. ובשור הגדול יכול לחלק הזרוע לשנים, לכל אחד פרק אחד. **י** אם אין שם כהן, ישום המתנות בדמים ואוכלם ונותן הדמים לכהן. **יא** אין לו לכהן לחטוף המתנות ואפילו לשאול אותם בפה, אלא אם יתנם לו דרך כבוד, יטלם. ובזמן שהם כהנים רבים כמטבחיים, הצנועים מושכין ידיהם והגרגרנים נוטלים. ואם היה צנוע זה במקום שאין מכירין שהוא כהן, יטול כדי שידעו שהוא כהן. **יב** הכהן יכול לאכלם בכל ענין שערב עליו יותר, ואם כל המטעמים שוים אצלו יאכלם צלי ובחרדל. **יג** יכול להאכילם לכלבים ולמכרם וליתנם לעכו"ם.

יד כהן שיש לו מכירין שרגילים ליתן לו מתנותיהם יכול לזכותם לישראל שיקבלם מיד מכיריו. ודוקא שהזוכה תלמיד חכם והשעה דחוקה לו ושלא יהא כהן המזכה משרת בבית זה שמזכה לו המתנות, שמא יזכה בעל כרחו (רמב"ם בפ"ט מהלי בכורים). והוא הדין אם הכהן משרת בבית בעל הבית ומזכה לאורח תלמיד חכם שמתארח בבית רבו במתנות שרגיל ליתן לו רבו, אסור (רש"י וטור). **טו** לא נתן המתנות לכהן אלא אכלן או הפסידן, פטור מדיני אדם, אלא כדי לצאת ידי שמים צריך לפרוע דמיהם. **טז** ישראל ששלח לחבירו בשר והמתנות בו, מותר לאכלן. **יז** מתנות אינם נוהגות אלא בשור ושה ולא בחיה ועוף, ונוהגות בכלאים הבא מן עז ורחל, וכן בכוי. **יח** צבי הבא על עז, וילדה, הולד חייב בחצי המתנות. אבל תייש הבא על הצביה, הולד פטור מן המתנות. **יט** אין נוהגות בקדשים, ולא בככור. **כ** בכור, קודם שבא ליד כהן, שנתערב בבהמות אחרות חייב ליתן מהם המתנות; שיאמר הכהן על כל אחת: תן לי מתנותיה, ואם אתה אומר שהוא בכור תן לי כולה. אבל בכור שניתן לכהן במומו ומכרו לישראל ונתערב בבהמות אחרות, אם רבים שוחטים אותם כולם פטורים, שכל אחד יאמר: שלי הוא הבכור; ואם אחד שוחט את כולם, אין פטורים לו אלא אחד מהם. **כא** מתנות נוהגות בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ, בין בפני הבית (פי' בזמן שבית המקדש קיים) בין שלא בפני הבית. ויש מי שאומר שאינן נוהגות בחוצה לארץ, וכן נהגו (ועיין בספר החנוך להרא"ה מצוה תק"ו). **כב** כהנים פטורים ממתנות. **כג** לויים, ספק אם חייבים במתנות, הילכך פטורים. ואם נטלן הכהן מידו, אין צריך להחזירם לו. (ויש חולקין דאפי' נטלן הכהן, מוציאין מידו) (ב"י בשם הר"ן). **כד** כמה דברים אמורים שכהן פטור, כששוחט לעצמו; אבל אם שוחט למכור, אם הוא קבוע למכור בבית המטבחים חייב ליתן מיד, ואם אינו קבוע למכור בבית המטבחים, שתיים ושלוש שבתות פטור; מכאן ואילך חייב ומנדין אותו אם לא יתן. **כה** השוחט לכהן ולעובד כוכבים, פטור מן המתנות; והמשתתף עמהם צריך שירשים. ובעובד כוכבים, אם יושב עמו במטבחים אין צריך לרשום. הגה: במקום שנוהגין לשחוט אצל עובדי כוכבים אם נמצא טריפה נשאר להם ואם נמצא כשרה לוקחו הישראל, פטור מן המתנות (מרדכי בשם ראב"ה). **כו** במה דברים אמורים ששותפות הכהן והעובד כוכבים פטור, בשותף בכולה אפילו בכל שהוא; אבל אם אין הכהן והעובד כוכבים שותף עמו אלא בראש, אינו פטור אלא מהלחיים; ואם הוא שותף עמו ביד, אינו פטור אלא מהזרוע; ואם הוא שותף עמו בכני מעיים, אינו פטור אלא מהקיבה. **כז** אם יש בהמה לכהן ומוכר ראשה לישראל ושייר כל הגוף לעצמו, חייב בלחיים. **כח** השוחט בהמת ישראל חבירו, חובה על השוחט ליתן מתנותיה לכהן; ואם שחט בהמת כהן או עובד כוכבים, פטור. הגה: מיהו טובת הנאה לבעלים והוא יכול ליתנם לכל כהן שירצה (ב"י בשם הר"ן) ואסור לבעלים ליקח דינר מכהן ליתן לו המתנות, וכן מישראל ליתן המתנות לכהן כחו הכהן. (ב"י בשם ר"י ובפרק עד כמה). **כט** כהן שמכר פרה לישראל ואמר לו: אני מוכר לך פרה זו חוץ ממתנותיה, הוי תנאי וצריך ליתנם למוכר. אבל אם אמר לו: על מנת שהמתנות שלי, אינו תנאי והמקח קיים ויכול ליתנם לכל כהן שירצה. **ל** ישראל שמכר פרה לחבירו ושייר המתנות, חייב הלוקח ליתנם; אף על פי שנשארו למוכר, מ"מ החובה על הטבח שהוא הלוקח. **לא** המתנות עצמם אסור לישראל לאכלם אלא ברשות כהן. עבר ואכלן, או הזיקן, או מכרן אינו חייב לשלם, מפני שאין לו תובעים ידועים. והקונה אותם, אף ע"פ שאינו רשאי, הרי זה מותר

לאכלן מפני שמתנות כהונה נגזלות. ל"ב אמר לטבח: מכור לי בני מעיה של פרה זו, נותנם לכהן ואינו מנכה לו מן הדמים. לקחו ממנו כמשקל, נותנם לכהן ומנכה לו מן הדמים. ל"ג גר שנתגייר והיתה לו פרה, נשחטה עד שלא נתגייר, פטור. משנתגייר, חייב. אם ספק, פטור, שהמוציא מחברו עליו הראיה.

י לחודש
לסהמ"ח

הלכות אבר מן החי

סב דיני אבר מן החי, וכו' ד' סעיפים

א אבר מן החי אסור כבהמה, חיה ועוף. **ב** אבר הפורש מן החי, אסור, ובשר הפורש מן החי אסור משום ובשר בשדה טרפה (שמות כב, ל) ואפי' הפורש מבהמה ועדיין הוא בתוכה, כגון שנחתך מהטחול או מהכליות ונשארה החתיכה בתוכה, אסור. **ג** אבר או בשר המדולדלים, אם אינו יכול לחזור ולחיות, אפי' אם לא פירש ממנו עד לאחר שחיטה, אסור. הגה: ועיי' לעיל סימן נ"ה. יתרת העומדת במקום שאינו מטריף הבהמה, מותר לאכלה, ולא אמרינן יתר כנטול דמי והוי כאבר המדולדל (א"ו הארוך) אבר הנשמט ממקומו במקום שאינו מטריף הבהמה, מותר לאכלו אף אם אין עור ובשר חופין רובו (רשב"א ס"י מ"ט) אבל המנהג להחמיר גם בזה (א"ו הארוך). **ד** ביצי זכר שנתלשו ועדיין הם מעוררים בכיסם, אינו אסור מן התורה שהרי יש בו מקצת חיות, ולפיכך אינו מסריח, ואעפ"כ אסור לאכלו ממנהג שנהגו ישראל שלא לאכלו, מפני שדומה לאבר מן החי.

הלכות בשר שנתעלם מן העין

סג דין בשר הנמצא ולא נודע מהו, וכו' ב' סעיפים

א בשר הנמצא מושלך בשוק, הלך אחר הרוב, דכל דפריש מרובא פריש; אם היו רוב המוכרים עו"ג, אסור. ואם היו רוב המוכרים ישראל, מותר. וכן בשר הנמצא ביד עו"ג ולא נודע ממי לקח, אם היו מוכרי הבשר ישראל, מותר זה דין תורה; וכבר אסרו חכמים כל הבשר הנמצא, בין בשוק בין ביד עו"ג, אעפ"י שכל המוכרים וכל השוחטים ישראל. ולא עוד, אלא הלוקח בשר והניחו בכיתו ונעלם מן העין, אסור, אלא אם כן היה לו בו סימן או שהיה לו בו טביעות עין והוא מכירו ודאי שהוא זה, או שהיה צרור וחתום. **ב** תלה כלי מלא חתיכות בשר, ונשבר הכלי ונפלו החתיכות לארץ ובא ומצא חתיכות ואין לו בהם לא סימן ולא טביעות עין, הרי זה אסור, שיש לומר: אותו בשר שהיה בכלי גררתו חיה או שרץ, וזה בשר אחר הוא. ואם תלאו במסמר וכיוצא בו, שאי אפשר לשרץ ליטול ולהניח, מותר. ויש מתירין בשר שנתעלם מן העין אם מצאו במקום שהניחו. הגה: והמנהג להקל כסברא האחרונה. ואפילו אם היה ביד נכרים, במקום שכל המוכרים ישראלים המוכרים בשר כשר. ועיי' לקמן סימן קי"ח.

הלכות חלב

סד דין איזו חלבים הם המותרין והאסורין לאכילה, וכו' כ"א סעיפים

א חלב שור וכבש ועז, אסור, ושל שאר מינים, מותר. כו', חלבו אסור. ב השוחט את הבהמה ומצא בה עובר בן שמונה או בן תשעה, בין חי בין מת, חלבו וגידו מותר. והא דבבבן תשעה מותר, דוקא כשלא הפריס על גבי קרקע, אבל אם הפריס על גבי קרקע, אסור. ויש אומרים שאם שלמו לו חדשיו ומצאו חי, אע"פ שלא הפריס על גבי קרקע חלבו אסור, וחייבין עליו כרת, ומוציאין ממנו כל החוטים והקרומים האסורים בשאר הבהמות. (וחלב נפל אסור אם הפילה הבהמה). ג הושיט ידו למעי בהמה ותלש חלב מבין תשעה חי שכתוכה והוציאו, חייבין עליו משום חלב כעל חלב בהמה גמורה. ד איזהו חלב, כל שהוא תותב קרום ונקלף ושלא יהא בשר חופה אותו. ה האליה מותרת, ובלבד שינקר ממנה מה שלצד פנים. הגה: גם צריך להסיר חוטי האליה, כי יונקים מחלב הכליות. (המרדכי וירוקח). ו חלב הכסלים וקרום שעליהם, אסור. ז חלב שתחת המתנים, אסור. הגה: וסדר ניקור אלו החלבים צריך ראיה מן הבקי בניקור, ואי אפשר לכאר היטב בספר. וכל אלו החלבים אין לחוש להם אלא באחוריים של בהמה, אבל בחצי הבהמה של פנים אין בהם מחלבים אלו, רק קצת מן הקרום שעל חלב הכסלים, הנשאר בראש הדפנות על הכסלים, הנשאר שם כראשה וצריך להסיר אותו הקרום משם (ר"ע) ויש נוהגין להפריד ג"כ הבשר הנדבק שם זה על גב זה ולגרור החלב שביניהם, ויש מתירין משום דמחשב חיפוי בשר, וכן המנהג באשכנז ובעירנו (הכל בטור). ח חלב שעל המסס ובית הכסות, אסור וענוש (עליו) כרת, וזהו חלב שעל הקרב. ט חלב הדבוק לכרס שתחת הפריסה, אסור. הגה: וכן המנהג בכל מקום, מלבד בני ריינוס, שנוהגין במקצתו היתר, ואין מוחין ביום שכבר הורה להם זקן. (הגהות אשר"י ומרדכי ורוב הפוסקים) וככל מקום שנוהגין בו איסור דינו כשאר חלב לבטל בששים (א"ו הארוך) אבל אין אוסרין כלים של בני ריינוס, הואיל ונוהגין בו היתר (חידושי אגודה). י קרום שעל דד הטחול, והוא הצד הגס, חייבין עליו; ושעל שאר הטחול והחוטין שבתוכו, אסורין ואין חייבים עליהם. יא נוטל ראש הגיד שבתוך הטחול ומושך אותו, ונמשכים עמו ג' חוטין שבתוכה וצריך לזוהר שלא יפסוק שום חוט מהם; ואם נפסק, צריך לשרש אחריו. יב הכוליא יש עליה שני קרומים, העליון חייבים עליו; התחתון והחוטים שבה, אסורין ואין חייבים עליהם. ולובן שבכוליא, חלב שעל הכליות נאסר ולא שבתוך הכליות, ואף על פי כן נוטל אדם לובן שבתוך הכוליא ואינו צריך לחטט אחריו, ויש מחמירין לחטט אחריו. הגה: ואם לא חטטו אחריו והניחו קצתו תוך הכוליא, לכולי עלמא מותר אם נתכשל כך (כ"י בשם הגהות אשר"י שכ"כ בשם א"ז) ודוקא מה שבתוך הכוליא, אבל מה שעל הכוליא לכולי עלמא אסור. יותרת הכבד, יש מצריכין לנקר הקרום העליון שלצד הכבד, משום חלב הקרב שמונח עליו. ויש מחמירין עוד לנקר השומן שתחת הקרום ההוא (רא"מ ור"ת) אבל צר פנים של צד הריאה אין צריך ניקור כלל (ת"ה וא"ז) אבל המנהג לנקר ולהסיר שני קרומים, דלמא אתי למטעי (ס"ה וא"ז). יג חוטיין שבעוקץ (פי' הוא שנקרא כלשון המקרא עצה, והוא קצה השררה, ערוך. ורש"י פירש שקורין הנקא) אסורים והם חמשה, ג' מינזין וכו' משמאל הג' שמימין כל אחד מתפצל לשנים שנים, והשנים שבשמאל כל אחד מהם מתפצל לשלשה שלשה וראשו האחד מחובר לשררה, וראשי הפיצולין נדבקות תחת החזה בראשי הצלעות, ואותם ראשי הפיצולין מצויים בחצי הבהמה של פנים, ואי שלפי להו חמימי, משתלפי, ואי לא, בעי

מה טבת

לחטוטי בתרייהו. הגה: ואם הם שרויין במים הוי להו כחמימי ומשתלפי (ב"י בשם סמ"ק כל בו ואו"ה) ויש מקילין באלו החוטין במקום שהם בלועים בכשר (ב"י בשם הר"ן) וטוב להחמיר. י"ד חלב הקיבה שעל הקשת, אסור מן הדין מן התורה. ושעל היתר, אסור ממנהג שנהגו בו איסור (ויש אומרים שמדינא אסור ולכן אין להקל בו) (רש"י ורא"ש וסמ"ג וסמ"ק ורבינו ירוחם). טו חלב שעל הדקין, אסור באורך אמה משמתחילין לצאת מן הקיבה, ומשם ואילך שומן הוא ומותר. ויש אומרים שראש המעי שצריך לגרור חלב שעליו, הוא המעי שיוצא בו הרעי שהוא סוף המעיים. וירא שמים יוצא ידי שניהם לגרור אורך אמה מכאן, ואורך אמה מכאן. הגה: ויש אומרים שאינו צריך אורך אמה ממש, לכן נהגו להקל למדוד כזרוע ואין מצריכין אורך אמה בצמצום (מהר"ל) ואין צריך להסיר רק הקרום עם הרבוק בו שעל אורך אמות אלו, אבל לא השומן הרבוק בטבחיא שתחתיו (כל בו) וכן נוהגין, רק שמסירין מן הטבחיא גם כן חוט ארוך שמונח עליו עם השומן שאצלו. ואם הטבח משך הדקין מן הבהמה בעורף חמין, נשאר החלב שעל ראש הדקין עם הדרא דכנתא, ולכן הבא לאכול מן הדרא דכנתא יגרוד אמה מן החלב לצד הקיבה, ואם לא נודע מקומו, צריך לגרוד ולגלח סביב עביו כדינו זהב במקום שנסתפק בו (מרדכי ריש ג"ה). ונהגו במדינות אלו להסיר הקרום שעל כל הדקין כהדרא דכנתא דעגל, משום שנשארים הדקין עם הדרא דכנתא ואוכלין הכל ביחד, על כן מסירין כל הקרום שלא יניחו גם כן שעל ראש הדקין, ונהגו ליקח הקרום משני צדדיו. מה שאין כן בכבש שאין דרכן להניחן ביחד וינכר ראש הדקין. כן נראה טעם המנהג. אבל יש להחמיר וליקח הקרום משני צדדיו גם בכבש (הכל ד"ע). טז אין מולחין חלבים עם הבשר ולא מדיחין אותם עמו, וכלי שמדיחין בו חלבים אין מדיחין בו בשר, וסכין שתותכין בו חלבים אין חותכין בו בשר. יז נהגו מנקרי הבשר לנקר בסכין אחד, מפני שנותנין כגד על ירכים וכל שעה שנוגע הסכין בחלב מקנחו בו. ונכון ללמד אדם לבני ביתו שישפשפו הבשר יפה במים. יח אין פורשין הכסלים על גבי הבשר בעוד שלא נצטנן חלב שעליהם, מפני שהוא נמוח ונבלע בכשר. הגה: וכן יש לנקר הבשר תוך ג' ימים מן החלב, שלא יתקשה החלב שבו. ומכל מקום אם לא נקרו תוך שלשה ימים, אין לאסור כדיעבד אלא מנקרו אח"כ ושרי. (תשובת הרא"ש ומהרא"י בפסקיו סימן מ"ו). יט כל אלה הדברים אם נעשו, לא נאסר הבשר, ואין מכין העושה, אלא מלמדין אותו שלא יעשה. (ואם עשה, מותר, רק שישפשף הבשר היטב) (ר"ן פ"ק דהולין). כ אין מולחין הבשר קודם שיסירו החוטין והקרומים האסורים וגיד הנשה; ואם מלחם, מסירים אחר כך ומכשל הבשר. ויש מי שאוסר עד שיסיר ממנו כדי קליפה. הגה: וי"א דבעינן ששים כמו בשאר חלב הנמלח עם בשר, דקי"ל בששים כמו שיכתבאר סי' ק"ה, ויש להקל ולהסירו ע"י קליפה (המגיד בשם המפרשים) אם יש בו הפסד קצת, מאחר דיש מתירין אפילו בלא קליפה, וגם אין שייך לגזור משום חלב שמן דמפעפע, דכל הקרומים אינם רק חלב כחוש (מרדכי וס"ה) יראה דיש לסמוך אמאן דמתיר בקליפה. ועיין לקמן סי' ק"ה. כא טבח שדרכו לנקר בשר ונמצא אחריו חוט או קרום, מלמדין אותו שלא יזלזל באיסורין. אבל אם נמצא אחריו חלב, אם הוא כשעורה, מעבירין אותו. ואם נמצא אחריו כזית, ואפילו בהרבה מקומות, מכין אותו מכת מרדות ומעבירין אותו. הגה: וחזרתו לכשרותו ותשובתו הכל לפי ראות עיני הדיין, אם עבר בשוגג או במזיד (הגהות אש"י פרק ג"ה) ומנהג כשר הוא שהטבח המוכר בשר ינקרו קודם שימכרו, פן יכשלו בו הקונים (מהר"ק שורש מ').

הלכות הלכות דם

סה חוטין האסורים משום דם ומשום חלב ודיני ג"ה, ובו י"ד סעיפים

א יש חוטים שאסורים משום דם שבהם, כגון: חוטין שביד, ושבתךף ושבלחי התחתון שבצד הלשון מכאן ומכאן ובלשון ובצואר וחוטוי הלב וחוטוי העוקץ וחוטוי הדקין, שהם בתוך שומן הדקין כמו בית עכביש מסובכין זה בזה. הגה: ונוהגין להסיר ג"כ ג' חוטי אורך אצל החזה מכפנים (א"י הארוך) וכן נוטלין חוטין אחורי האזנים (סדר הניקור וארוך) ואינו אלא חומרא בעלמא (ד"ע). וקרום שעל המוח שבקדקד וקרום שעל הביצים. ומליחה לא מהני בהו, אם לא שיחתכם תחלה (וחתוך לתחת) (ר"ן בשם הראב"ד ורשב"א בת"ה וטור סי' ס"ו בשם יש גאוניס). ואח"כ ימלחם. והני מילי לבשלם בקדרה, אבל לצלי אינם צריכים לא חתיכה ולא מליחה, משום דנורא מישאב שאיב (פי' שאיבה) ויש מי שאומר דדוקא כשפני החוטין על פני האש, אבל אם הם מובלעים בתוך הבשר אין האש שואב אלא אם כן יחתכם (רשב"א וע"ל סימן ס"ז בכ"י). הגה: ואם לא נטלן ובשלם בלא חתיכה צריך ששים גדר כל החוטין (רשב"א) ובצלי סגי בקליפה (הג' אשירי והגהות ש"ד בשם מהרא"י סי' ל"ג) (ועיין לעיל סימן כ"ב). ב הרוצה לצאת ידי חתיכת חוטין אלו לא יסמוך על חתיכת הבשר, אלא יחתוך הבשר והעצם לשנים. הגה: וחוטוי הצואר לא מהני בהו אם חתכם, רק שיחתוך המפרקת לשנים. (ארוך וא"ז). ג גף העוף כיד הבהמה והלכך צריך לחתוך עצם האגפיים ולמלחם, וכן עצם הלחיים בעוף. הגה: ויש אומרים שאין צריכים ליטול בעוף חוטין אלו משום שדקין הם והדם יוצא משם על ידי מליחה (ר"ן פרק השוחט בשם י"א) וכן המנהג שאין נוטלין מן העוף שום חוטין רק חוטוי הצואר ובאותן יש לזהר ליטלן משם או יחתכם עם המפרקת לשנים. מיהו בדיעבד אם הוסיף רק הראש מן העוף, סגי (ארוך בשם א"ז) ונוהגין לחתוך בירכי העופות כפרק הארכובה התחתונה, משום שלפעמים נמצאים חוטין אדומים ברגלי העופות. ואם לא עשה כן, מותר בדיעבד אפילו נתבשרו כן, אף על פי שנמצאו חוטין אדומים (הכל במדרכי פג"ה) שאינו אלא שומן בעלמא. ד ביצי זכר כל זמן שלא היה לו שלשים יום, מותרים לקדרה בלא קליפה אפילו אם יש בהם כמו חוטין אדומים. ואם היה לו שלשים יום, אם יש בהם כמו חוטין אדומים אסורין לקדרה בלא קליפה, אבל לצלי מותרים. הגה: ונהגו לנקר הבצים אף כשהם פחותים משלשים יום, וכן להסיר משם גיד הגדול ולחתוך בהם הרבה חתיכות (א"י הארוך) ונהגו ליקח מן הכתף הבשר שקורין דרי"ז (סדר הניקור) ואין בו איסור רק הוא משום מיאוס. עוד נהגו בלונבי"ל שקורין לידווי"ץ לצלותו ולא לבשלו, ואין בו איסור אם מבשלו, ואפילו לכתחלה מותר (ב"י וארוך) וכן נוהגין להסיר העינוניתא דורדא ולהשליכה ולא לאכלה, ואין איסור כדבר (א"י הארוך) וכן נהגו לחתוך בין הפרסות של רגלי הבהמה ולהסיר משם בשר לכן ורק משום מיאוס. ואם לא עשה כן, אין לחוש (ד"ע). ה גיד הנשה נוהג בבהמה וחיה אפי' אם אין כף שלהם עגול. ונוהג בירך של ימין ובירך של שמאל, ואינו נוהג בעוף מפני שאין כף שלו עגול, אבל אם נמצא לו כף עגול נוהג בו. ואין צריך לבדוק אחריו אם הוא עגול. הגה: ואין חילוק בין חיה לבהמה בכל דבר האסור משום גיד או משום דם, וכן בעוף אם היה לו כף, ולכן כל דבר שמנקרין בבהמה צריך לנקר בחיה גם כן (מדרכי פג"ה) רק מה שאסור משום חלב אין צריך לנקר בחיה. ו נוהג בכוי. ז אינו נוהג בשליל כל שאינו טעון שחיטה. וי"א שנוהג בו אם שלמו לו חדשיו ומצאו חי. (ונהגו להחמיר כסברא האחרונה) (קבלת ר"י בן תיב). ח שני גידים הם בירך, אחד פנימי סמוך לעצם והשני חיצון סמוך לבשר, ושניהם אסורים וצריך

לחטט, אלא שהפנימי אסור מן התורה והוא הפושט בכל הירך, והחיצון אסור מדבריהם. וקנוקנות שבשניהם אסורים מדבריהם וצריך לחטט אחריהם. ושומנם, ישראל קדושים הם ונהגו בו איסור. הגה: וראשי הקנוקנות נכנסים בראשי העצמות על כן המנקר צריך לשכור ראשי העצמות כדי להסיר הקנוקנות מעיקרן (ב"י בשם הגהות אשירי) ואין ללמוד סדר הניקור רק במראית העין מן המומחה הבקי בניקורו (ד"ע). **ב** גופו של גיד אינו אלא כעץ שאין בו טעם ואף על פי כן אסרתו תורה, לפיכך אינו אסור תערוכתו בפליטתו. והקנוקנות והשומן יש בהם טעם, לפיכך אסרין תערוכתן בפליטתן. **י** גיד הנשה מותר בהנאה. **יא** שולח אדם לנוכרי ירך וגיד הנשה בתוכה בין שלימה בין חתוכה. ואם נותנה לו בפני ישראל ואומר לו שהיא כשרה, לא יתננה לו כשהיא חתוכה אלא אם כן ניטל גידה. **יב** וכל ירך שיצא מתחת יד ישראל מחותכה כדרך שמתכין אותה מנקרי בשר, היא בחזקת שניטל גידה. **יג** מי שניקר והלך לו ואין אנו יודעים אם הוא בקי בניקור ואין כאן מי שהוא בקי בניקור להראות לו, מותר. הגה: ודוק שיודעים שהשלים ניקורו ואם לאו הכי, אסור, שמא לא השלים הניקור (ר"ן בשם ריב"א). ואם אפשר להראות לבקי אין לסמוך על המנקר (ב"י ממשעות הרא"ש). ואם לא ידעין אותו בקי בניקור ומוחק בכשרות, אע"ג דרוב המצויין אצל ניקור מומחים הם, מכל מקום טוב להחמיר (ב"י בשם הרשב"א). ועיין לעיל סימן א' גבי רוב מצויין אצל שחיטה וכו'. **יד** הטבחים נאמנים על גיד הנשה ומיהו אין לוקחין בשר מכל טבח ששוחט לעצמו ומוכר לעצמו, אלא אם כן היה מוחזק בכשרות.

סו דברים האסורים משום דם, ובו י' סעיפים

א דם בהמה חיה ועוף, בין טמאים בין טהורים, אסור. וכן דם שליל, אבל דם דגים וחגבים, מותר. **ב** דם ביצים אם ידוע שהוא מרוקם האפרוח (פירוש שהתחילה להתהוות בו צורת האפרוח) חייבים עליו, אבל אם אינו יודע שהוא מרוקם האפרוח אין חייבים עליו אבל חכמים אסרוהו. **ג** נמצא עליה קורט דם, זורק את הדם ואוכל את השאר. והוא שנמצא בחלבון, אבל אם נמצא בחלמון, כל הביצה אסורה. הגה: וי"א דאם נמצא על קשר החלבון וגם מבחורן, דהיינו שנתפשט מן הקשר, דכל הביצה אסורה (הרא"ש ורשב"א ורש"י ותוס' וע"פ. וכתב רא"ש וטור ור' ירוחם שיש להחמיר כב' השיטות) ויש מחמירין עוד דכל שנמצא על הקשר של חלבון אפילו לא נתפשט כלל, אסור (א"ו הארוך ריש כלל מ"ב ומהרא"י ש"ד) ומזה נתפשט המנהג במדינות אלו לאסור כל ביצה שיש בה דם ואין מחלקין בין חלמון לחלבון. ובמקום דנהגים להקל לזרוק הדם ולהתיר הביצה, במקום דמותר צריך ליטול כדי קליפה עם הדם כשזורקו (ארוך שם בשם סמ"ג). **ד** ביצים הטרופות בקערה ונמצא דם על חלמון של אחד מהם, אף על פי שזורק החלמון שעליו הדם, אסורות מפני שמאחר שהן טרופות בקערה החלבון שהוא דק מתערב ביחד והכל אסור. אבל ביצים שבורות יחד בקערה ולא טרופות, ונמצא דם בחלבון של אחד מהם, יקח החלמונים הכשרים כל אחד ואחד בפני עצמו והם מותרין וישאיר אותה אשר בה הדם בקערה עם חלבוני השאר ויזרקם. הגה: וכל זה כשידעין שהיה הדם במקום האוסרו, אבל אם היה ספק אם היה במקום האוסרו או לא, יש להתיר התערוכות (סברת עצמו בפ"י תשובת הרא"ש) הראיל יבלאו הכי חד בחרי בטיל. אבל אם הביצה לבר, אסור. וכן אם נתבשלה או נצלה ביצה ולא ידעין אם הוא במקום האסור (הכל מאו"ה ועיין ת"ח כלל ס"ב דין ג'). **ה** נמצא הדם בכיפה במקום שאינו אסור את כולה, ולא זרק הדם, ושכח וטרף הביצה עם הדם, נראה לי שהוא מותר.

ו נמצא דם בכיזה ששמוה על החמין להצטמק, כיון שאין במקום הביצה רוטב, מותר כל החמין. ז ביצים המוזרות (פירוש שנפסדו ונעשו כעין מטווה) אפילו ישבה התרנגולת עליהם ימים הרבה, מותר לאכלם ובלבד שיזרוק הדם. ח מותר לאכול ביצים צלויות אף על פי שאינם יכולות ליבדק. הגה: וכן א"צ לבדוק הביצים אם יש בהם דם, דסומכין על רוב ביצים שאין בהם דם (הגהות מיימוני וארוך) ומכל מקום נהגו להחמיר כשעושין מאכל עם ביצים כיום, שרואין בהם אם יש בהם דם. ט דם דגים, אף על פי שהוא מותר, אם קבצו בכלי אסור משום מראית עין. לפיכך, אם ניכר שהוא מדגים, כגון שיש בו קשקשים, מותר. י דם אדם, אם פירש ממנו אסור משום מראית עין. לפיכך אם נשך הככר בשיניו ויצא דם משיניו על גבי הככר, צריך לגררו. אבל שבין השינים, מוצצו. הגה: וכל דם דגים ודם אדם, הואיל ומדינא שרי אינו אסור תערוכתו (מיימוני פ"ז דמאכלות אסורות בשם רשב"א והוא בת"ה בית ג' שער ה').

סז כמה דברים האסורים משום דם, וכו' ו' סעיפים

כ
טבת

א בדם בהמה וחיה נמי אין איסור כרת אלא בדם הנפש שהנשמה יוצאה בו, אבל דם האברים אינו אלא בלא תעשה. והני מילי כשפירש מן האבר ויצא לחוץ, או שנצרר בחתיכה, או שפירש ממקומו ונתעורר לצאת ונבלע במקום אחר, אבל אם לא פירש ולא נצרר, מותר. ב לפיכך מותר לאכול בשר חי בהדחה בלא מליחה, ובלבד שלא יהא בו מהחוטין שדם בהם, שהדם שבחוטין הוא ככנוס ועומד בכלי (וע"ל סי' ע"ו). ג השובר מפרקתה של בהמה, אסור לאכול מבשרה חי אא"כ מולחו יפה. וע"י מליחה מותר אפילו לקדרה, ולצלי מותר אפילו בלא מליחה. הגה: ונהגו להחמיר לחתכו ולמולחו אף בצלי. וה"ה אם חותך בשר מבית השחיטה קודם שתצא נפשה (ר"ן) י"א שיש ליזהר לכתחלה לשכור מפרקת הבהמה או לתחוב סכין בלבה כדי לקרב מיתתה משום שמבליע דם כאברים (בנימין זאב וכו' בשם שכולי לקט). ד נצרר הדם מחמת מכה, אסור לבשלו עד שיחתוך המקום וימלחנו יפה, אבל מותר לצלותו בין בשפוד בין על גבי גחלים, אפילו בלא חיתוך ומליחה. הגה: וי"א דמשום זה יש להחמיר לקלף בית השחיטה או לחתוך באותו בשר קודם מליחה, והאיל ונצרר שם הדם כשעת שחיטה (ארוך כלל א' וכל כו). ה בשר שלא נמלח, ונתנהו בחומץ כדי להצמית דמו בתוכו, אם נתאדם הבשר זהו סימן שנעקר הדם ממקומו והחומץ אסור וגם הבשר אסור לאכלו חי, ואין לו היתר אלא בצלי. ואם לקדרה, צריך חתיכה ומליחה, ואם לא נתאדם הבשר, החומץ מותר וגם הבשר מותר לאכלו חי. ו חומץ שנתנו בו בשר פעם אחת להצמיתו לא יצמית בו בשר אחר מפני שכבר תשש כחו. אבל כל שלא חלטו בו כלל, מותר לחלוט בו אף על פי שאינו חזק. הגה: יש אומרים בזמן הזה אין בקיאין בחליטה ואסור לצמת בחומץ (רבינו ירוחם כ"כ בית יוסף בשמו), וכן נוהגין במדינות אלו שאין מצמיתין בשר בחומץ קודם, ואין לשנות. ומ"מ כדיעבד, מותר. ועיין לקמן סימן ע"ג.

סח דיני מליגת הראש והעופות, וכו' ט"ו סעיפים

א הטומן הראש לצלותו, צריך שיכוין שיהא בית השחיטה למטה, כדי שיוזב הדם דרך שם. ואם הניחו על הצדדים, המוח והקרום אסורים אא"כ נקב עצם המוח והיה הנקב למטה, לפי שהדם זב דרך שם. הגה: ולכתחלה נהגו להחמיר שלא לצלות שום ראש שלם, אפילו

רוצה להניחו אבית השחיטה, חיישינן שמא יתהפך אצדדיו (תשובת רא"ש כלל כ' ומביאו ב"י סי' ע"א).
ב הניחו על נחיריו, אם נועץ בו קנה או דבר אחר, מותר, ואם לאו אסור המוח והקרום.
ג יש מי שכתב דלהסיר את השער בלבד, אפילו הניחו על הצדדין, מותר. ויש מי שאוסר (רשב"א בשם י"א). הגה: והסברא ראשונה היא עיקר, וכן נוהגין לחרוך הראש להסיר השער, וכן עופות משירי נוצות שעליהם, דהואיל ואינו מונח על מקום אחד אלא מעבירו הנה והנה לא חיישינן שנבלע בו הדם. ואינו אסור אלא הטמנה ושמונת תמיד במקום אחד (ר"ן ורבינו ירוחם והארוך כלל י"ז) ונוהגין לחרוך על קש ותבן שאין להם חמימות כל כך לבשל הדם (בא"י הארוך) ומכל מקום יעבירם על האש תמיד שלא ישהא במקום אחד הרבה. **ד** אם בישל הראש שלם, הכל אסור אלא אם כן ס' כנגד המוח וקרומו. הגה: ואם צלאו כך שלם ולא אותביה אבית השחיטה או אנחיריו ודן בו מדי, הקרום והמוח אסור והשאר מותר (המ"מ בשם הרמב"ן) ולכתחלה נוהגין ליטול המוח קודם המליחה מתוך הגלגולת ולחתוך הגלגולת שתי וערב, שאז מתחתך הקרום היטב. ויש מסירים הקרום. ובדיעבד אם חתכו שתי או ערב, סגי, אפילו לא הסיר המוח קודם המליחה, ואפילו בשלו כך (ועיין לקמן סי' ע"א וסימן ע"ב וצ"ב) אם הראש נאסר אי אמרינן חתיכה נעשה נכילה דהוי בזה כשאר איסורין (הגהות ש"ד). **ה** הבא למלוג הראש צריך לחתוך חוטיין שבלחי קודם מליגה, וכן צריך להדיח בית השחיטה, כדי שלא יהא שם שום דם; וכן כשמולגים העוף. הגה: ואפילו אם חוור רק להסיר השער, דינו הכי (בארוך כלל י"ז) ומ"מ כדיעבד אינו נאסר בחרוך בעלמא, אם לא הסיר החוטיין ולא הדיחן. **ו** כשמולגין ראש או רגלים (א"צ) (מרדכי ר"פ ג"ה) למלחם תחלה. הגה: ומולחם אחר כך. אבל אם רוצה למלחם תחילה קודם המליגה, סגי ליה בהכי ואין השערות מעכבין הדם לפלוט (טור סי' ע"א בשם הרשב"א) ואין צריך לחזור ולמלחם אחר המליגה, וכן נוהגין ועיין לקמן סימן ע"א. **ז** המשימין רגלי הבהמה על האש להסיר הטלפים ולחתוך השער בלא מליחה תחלה, מותר. ויש מחמירין וחותרין ראשי הטלפים מעט, ומניחים החתך למטה, כדי שיזוב הדם (והכי נוהג). **ח** פרסות הרגל שנמלחו בקליפתן ולא חתך ראשן, לא נאסרו. הגה: ויש אוסרים מה שבתוך הקליפה, דהיינו הטלפים, אבל השאר מותר (הגהות מ"י בשם סמ"ק והגה' ש"ד והארוך) והכי נוהג. והוא הדין אם הטמנים ברמץ. אבל בחרוך שער בעלמא, שמעבירו על האש ומשנה מקומו תמיד, הכל מותר (ארוך ומהרי"ל). **ט** מותר למלוג תרנגולת ברמץ (פירוש אפר חם) או להבהב באור, והוא שיריח בית השחיטה תחלה יפה יפה (וכן שאר דם אם דבוק בו בעיין) (ב"י כשם ר' ירוחם) ואם היא לקדרה, יזהר שלא ישהנה כ"כ באש כדי שיוכל הלב והכבד להתחמם ולהפליט (רשב"א בתה"א דף ע"ה ור"ן). הגה: ולא נהגו עכשיו למלוג כלל ברמץ, אפילו תרנגולת (ת"ה סימן קס"ח) מיהו אם עבר ועשאו, בעוף הראש כולו אסור והשאר מותר (מרדכי פג"ה והארוך כלל י"ז ורשב"א שם וש"ד) ובבהמה לא נאסר הראש כולו, רק הקרום והמוח, אם לא הניחו על בית השחיטה או אנחיריו ולא דן ביה מדי. ואם לא הדיח ביה השחיטה או שאר דם בעיין שעליו, צריך ליטול או לקלוף מקום הדם, והשאר שרי. **י** אין מולגין גדיים וטלאים ועופות בכלי ראשון אלא אם כן ניקר את החלב ומלחם. וכן לא יערה עליהם מכלי ראשון. ואם עירה, די בקליפת העור. ואם ראש העוף למעלה כשמערה עליו, אין צריך קליפה. הגה: ולא מקרי עירו אלא כשלא פסק הקלוח מכלי הראשון כשנגע למטה, אבל אם פסק כבר לא מיקרי עידוי, ואינו אוסר (ר"ן) ושאר פוסקים וע"ל סימן ק"ה סק"ד). **יא** אפילו בכלי שני, יש אומרים שלא ימלוג; ואם מלג, מותר. הגה: דקיימא לן כלי שני אינו מבשל, ואפילו היד סולדת בו (מרדכי פרק השוכר) ובדיעבד שרי, אבל לכתחלה אסור (הגהות ש"ד שער י"ד) ולכן נהגו באלו המדינות שלא למלוג שום דבר דק אחר מליחה מיהו לכבוד

אורחים או צורך שבת, מותר להניח בכלי שני, אפילו לכתחלה, חתיכה מלאה קרח וכפור כדי למהר מליחתו. וטוב ליזהר לכתחלה שלא להניחו רק במים שאין היד סולדת בהם. ואין חילוק בין כלי חרס או כלי נחשת או שאר כלים, לענין כלי שני. (כן משמע לו מרכיז הפוסקים). **י"ב** אם מלג עובד כוכבים, או שפחה שהיתה בבית ישראל, עופות, ולא ראה הישראל אם בכלי ראשון או בכלי שני, אם העובד כוכבים יודע בטיב יהודים אם יש שם נער או נערה שיודעים בטיב הענין, מותר (ועיין לקמן סימן ס"ט מדין זה). **י"ג** תרנגולות שנמלגו יחד בכלי שני ונמצאת אחת מהן טריפה, לא נאסרו האחרות. **י"ד** מים שמלגו בהם, יש ליזהר שלא להחזירם להרתיח כדי למלוג בהם שנית או כדי להדיח בהם קערות (ונהגו שלא להשתמש במי מליגה כלל אפילו אינם רק צוננים) (הגהות הררכי ושי"ד וארוך). **י"ז** אם נמלגה תרנגולת בכלי שני במחבת חולבת, אפילו היא בת יומא, הכלי והתרנגולת מותרים אם עירו המים תחלה; אבל אם עירו על התרנגולת, אם הראש למטה יש מי שאוסר, ויש מי שמתיר.

הלכות מליחה

ס"ט דיני מליחה והדחה, וכו' כ"א סעיפים

א צריך להדיח הבשר קודם מליחה. (ואם הדיחו הטבח אין צריך להדיחו בבית) (טור). **ואם** אחר שהדיח חתך כל נתך לשנים או לשלשה (או שהסיר טלפי הרגלים, לאחר ההדחה) (ארוך כלל י"ד וי"ז) צריך לחזור להדיחם הגה: **ואם** לא עשה כן, **הוי** כלא הודח כלל (שם). הדחת הבשר לכתחלה, יזהר לשרותו נגד חצי שעה ולהדיחו היטב במי השרייה, אבל אם לא שראו רק הדיחו היטב סגי ליה, ואחר כך ימתין מעט שיטפטפו המים קודם שימלחנו, שלא ימס המלח מן המים ולא יוציא הדם (הגהות ש"ד והגהות אשירי פ"כ"ה ובארוך כלל א'). ונהגו שלא להשתמש בדברים אחרים בכלי ששורין בו בשר. **ואם** נשתהה הבשר בשרייתו מעת לעת, הבשר וגם הכלי אסורין. ועיין לקמן סימן זה. אבל פחות מעת לעת אין להקפיד. **ואף** במקום שנאסר הכלי, מותר לחזור ולשרות בו (בארוך). **דין** בשר שמלא קרח, כיצד נוהגין עם שרייתו (עיין לעיל סימן ס"ח). **ב** אם מלח ולא הדיח תחילה, ידיחנו וימלחנו שנית. **ויש** אוסרין. הגה: **וכן** נוהגין, אפילו לא נמלח רק מעט כדרך שמולחין לצלי, ואפילו לא שהה במלחו שיעור מליחה (ארוך ושי"ד וסמ"ג). מיהו במקום הפסד מרובה, יש להתיר (ב"י). **ואם** לא הודח רק מעט, קודם שמלחו, מותר בדיעבד. **והוא** הדין אם היה ס' בחתיכה נגד דם שעליו (הגהות ש"ד בשם מהרא"י). **ואם** נמלח חתיכה בלא הדחה עם שאר חתיכות, שאר חתיכות מותרות והיא אסורה (בארוך כלל ד' דין ה'). **ג** לא ימלח במלח דקה כקמח, ולא במלח גסה ביותר שנופלת מעל הבשר אילך ואילך. (ואם אין לו מלח אחר רק מלח דק כקמח, מותר למלוח בו) (ד"ע). **ד** יפור עליו מלח שלא ישאר בו מקום מבלי מלח, וימלח כדי שלא יהא ראוי לאכול עם אותו מלח, ואינו צריך להרכות עליו מלח יותר מזה. **ומולחו** משני צדדים. **ועופות** צריך למלחם גם מכפנים, **ואם** לא מלחם אלא מכפנים או מבחוץ, **וכן** חתיכה שלא נמלחה אלא מצד אחד, **מותר**. הגה: **ויש** אוסרים אפילו בדיעבד (מהרא"י בהגהות ש"ד וארוך כלל ו'), והכי נהוג, אם לא לצורך. **ודוקא** אם כבר נתבשל כך; אבל אם לא נתבשל עדיין, לא יבשלנו כך, אלא אם הוא תוך י"ב שעות שנמלח יחזור וימלח צד השני שלא נמלח עדיין ויבשלנו אחר כך, **ואם** הוא אחר י"ב שעות, אזי יצלנו דנורא משאכ שאיב ואין הצד שנמלח כבר כולע מצד שלא נמלח (שם). **ה** אחר שנמלחה החתיכה, **אם** חתך ממנה אינו צריך לחזור ולמלוח מקום החתך. **ו** שיעור שהייה במלח

אינו פחות מכדי הילוך מיל, שהוא כדי שלישיית שעה בקירוב. הגה: ועל זה יש לסמוך בדיעבד, או אפילו לכתחלה לכבוד אורחים או לצורך שבת, אבל בלאו הכי המנהג להשהות במליחה שיעור שעה, ואין לשנות (מהרא"י כת"ה סימן קס"ז וכהגהת ש"ד ואו"ה כלל א'). ז קודם שיתן הבשר בכלי שמדיחו בו ינפץ מעליו המלח שעליו, או ישטפנו במים, ואחר כך יתן הבשר בכלי שמדיחין בו, וידיחנו פעמים, וישטוף הכלי בין רחיצה לרחיצה. הגה: וי"א שצריכין להדיח ג' פעמים (חדושי אגודה כשם א"י ומהרא"י ואו"ה כ"א דט"ו והג"א), והכי נוהגין לכתחילה, על כן ישטפנו או ינפץ המלח מעליו וידיחנו ב' פעמים דזה הוי כהדחה ג' פעמים או ישים המים תוך הכלי ואחר כך יניח בו הבשר וידיחנו ג' פעמים, והכי נהוג. ולכתחילה יתן מים הרבה בהדחה ראשונה, כדי שיבטל כח המלח שבציר (ד"ע). מותר להדיח הבשר במי פירות ואין צריך מים (הר"ן פ' השוחט ותוספ' שם). ח אם לא ניפץ המלח שעליו ולא שטפו, אין לאסור, כי המים שבכלי מבטלין כח המלח. הגה: ואפילו המים מועטים מ"מ מבטלים כח הציר (ד"ע וארוך כלל ו' ומהרא"י). ויש מתירין אפילו לא היה מים כלל בכלי והניחו בו הבשר, דאין לחוש בשעה מועטת כזו שעוסקין בהדחת הבשר (ש"ד ואו"ה כלל א' ו' וע"ל ס"כ), ויש לסמוך עלייהו. ואין לחוש בכל זה רק בהדחה ראשונה, אבל לאחר הדחה ראשונה אין לחוש (כך משמע ממרדכי ור"ן). ואין חילוק בין אם הדיחו בכלי כשר או טרפה או חולבת. ואם היה מעט מים בכלי, שמבטל כח המלח שאינו חשוב עוד כרותח, אפילו הכלי חולבת או הטריפה מלוכלך עדיין באיסור, מותר (כארוך). ט בשר שנמלח ונתכשל בלא הדחה אחרונה, צריך שיהא בו ששים כדי המלח שבו. הגה: וכל הקדירה מצטרף לששים (ש"ד וע"פ עיין ס"ק ל"ד). ואם יש בקדירה כ"כ כמו החתיכה שנמלח ולא הודח, הכל שרי, דודאי איכא ששים נגד המלח שעל החתיכה דהחתיכה עצמה בודאי היא שלשים נגד המלח שעליו, (כארוך כלל י"א ד"ד). ואי ליכא ס' בקדירה נגד המלח, אפילו לא הושם רק בכלי שני, הכל אסור, דמאחר שיש שם מלח וציר אפילו בכלי שני מבשל (שם דין א' וכמרדכי). ובשר יבש יש להתיר אפילו בכלי ראשון, דודאי יש ס' נגד המלח שעליו מאחר שכבר נתייבש (מרדכי פכ"ה וראב"ן וכ"י כשם הגהת אשירי וש"ד). אבל לכתחלה יזהר אפילו בבשר יבש שלא לבשלו או להדיחו במים שהיד סולדת בהם בלא הדחה אחרונה (ש"ד שם) וכל זה מיירי שלא הודח באחרונה כלל, אבל אם הודח רק פעם אחת ונתכשל כך, מותר, דביעבר סגי ליה בהדחה אחת באחרונה (מהרא"י כהגהת ש"ד). מלח שמלחו בו פעם אחת, אסור למלוח בו פעם שנית (כל כו ד"ע ודעת רוב הפוסקים), וכל שכן שאסור לאכול המלח אחר שמלחו בו. י עובד כוכבים משמש בבית ישראל ונתן הבשר בקדירה, ואין ידוע אם הדיחו, אם יודע העובד גלולים מנהג ישראל סומכין על דבריו, אם היה שם ישראל יוצא ונכנס או שום קטן בן דעת. הגה: ובחד מינייהו סגי (טור), או במסית לפי תומה שהדיחו יפה או שישראל, אפילו קטן, יוצא ונכנס, דמרתת הואיל ויודע מנהגי ישראל. מיהו אם מיחה לעובד גלולים שלא ידיחו בלא רשות, והוא עבר על דבריו, אסור, דהא חזינן דאינו מרתת ואין לסמוך גם כן אדבריו (הגהת ש"ד ואו"ה). יא בשר שנתכשל בלא מליחה, צריך שיהיה כתכשיל ששים כנגד אותו בשר ואז מותר הכל. הגה: ויש אוסרים אותה חתיכה אפילו בדאיכא ס' נגד החתיכה (טור כשם י"א והגהות מיימוני בשם סמ"ק והגהות ש"ד וארוך ומהרא"י ומרדכי כשם ראב"ן), והכי נהוג אם לא לצורך, כגון לכבוד שבת או לכבוד אורחים, דאז יש לסמוך אדבריו המקילין (כ"י כשם א"ח וד"ע ע"מ). ואם נמלחה חתיכה ולא נמלחה כראוי, דינה כאלו לא נמלחה כלל. וכן בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה, אף אם נמלח דינו כאלו לא נמלח, ואם נתכשל צריך ס' כנגדו (או"ה). יב בשר ששהה ג' ימים מעת לעת בלא מליחה, נתייבש דמו כתוכו ולא יצא עוד ע"י מליחה ואין לאוכלו מבושל, אלא צלי. ואחר שצלאו לא יכשלונו, ואם בישלו מותר. (ואין להשהות בשר ג' ימים בלא מליחה, דחיישינן שמא יכשלו (כ"י כשם פסקי מהרא"י סימן קנ"ה).

כז
טבת

יג ואם שרו אותו במים תוך הג' ימים, יכול להשהותו עוד שלשה ימים אחרים פחות חצי שעה (אגור). (בשר שנמלח וספק אם נמלח תוך ג' מותר) (בארוך). יד בשר ששהה שלשה ימים בלא מליחה ונתערבה אותה חתיכה בחתיכות אחרות, בטלה ברוב ומותר לבשל כולן, ואפי' היתה ראויה להתכבד. וכן הדין בנחבשל בלא מליחה ונתערב אח"כ באחרות (א"ה). טו בשר המלוכלך בדמים שנשרה במים מעת לעת, יש אוסרים לאכלו כי אם צלי, אלא אם כן יש במים ס' כנגדו. (ויש אוסרים אפילו לצלי, והכי נהוג) (א"ה). טז אין מולחין אלא בכלי מנוקב או על גבי קשין וקסמין או במקום מדרון, בענין שאם ישפך שם מים יצאו מיד. הגה: ודף חלק ברהטני, שמים זבין ממנו, אין צריך להניחו במדרון. אבל אם אינו חלק ברהטני, צריך להניחו במדרון שיצאו המים ממנו (שערים ש"ו ובכ"י בשם ת"ה סימן קע"ב). ואפילו בכלי מנוקב יזהר לכתחלה שיהיו הנקבים פתוחים. (בארוך כלל ג'). ולכן לא יעמידו על גבי קרקע, כי הוא ככלי שאינו מנוקב (ע"ל ס"ס ע'). וכן מחמירין קצת לשום תוך הכלי מנוקב קש או קסמין, כי הבשר יסתום הנקבים (הגהות אשר"י פכ"ה ובארוך כלל א'), ובדיעבד אין לחוש לכל זה. ואם מלח בכלי שאינו מנוקב, אסור להשתמש באותו כלי בדבר רותח. הגה: ואם נשתמש בו, בעי קליפה אם הוא דבר יבש (רשב"א), ואם הוא דבר לח, בעינן ששים נגד קליפה מן הקערה. (ב"י בשם י"א). ויש אומרים שאפי' בצונן אסור להשתמש בו בלא הרחה, ואם נשתמש בו בלא הרחה, ידיח מה שנשתמש בו. הגה: אבל מותר לחזור ולמלוח בה בשר לאחר שניקבה, או אפילו בלא נקיבה אם הבשר שהה כבר במליחתו והודח (ב"י בשם הגהת ש"ד וארוך). יז אבל אם הוא מנוקב, מותר לאכול בו אפילו רותח. ויש אוסרין ברותח. (ויש לזהר לכתחלה, ובדיעבד מותר). (ארוך כלל ג'). יח בשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב ושהה בו כשיעור שיתנו מים על האש ויתחילו להרתח, כל מה שממנו בציר אסור לאכלו אפילו צלי, וחלק החתיכה שחוץ לציר אין אסור ממנו אלא כדי קליפה, ואפילו אם יש בה שומן. הגה: ויש אוסרין כל החתיכה, אפילו מה שחוץ לציר. (טור ומרדכי בשם מהר"ף). ואפילו לא נמלח רק מעט, כדרך שמולחין לצלי, ואפילו לא שהה שיעור מליחה רק מעט, עד שנראה ציר בכלי (מרדכי פכ"ה בשם ראב"ה והגהת ש"ד וארוך כלל י'), וכן נוהגין, ואין לשנות. ומכל מקום אינו אסור רק אותה חתיכה המונחת למטה בכלי ונוגעת בציר, אבל שאר חתיכות שעליה הנמלחים עמה, מותרות. (שם בארוך ובכל בו) והכי נהוג. יט אחר שנמלח הבשר והודח, מותר ליתנו אפילו במים שאינם רותחין. ויש מי שמצריך ליתנו במים רותחין. (והמנהג כסברא ראשונה, וכן עיקר) (ב"י ודעת עצמו). כ בשר שנמלח, ושהה כדי מליחה, ונתנוהו אחר כך בכלי בלא הדחה ונתמלא מציר, מותר. ולפי זה בשר שנפל לתוך ציר היוצא מהבשר אחר ששהה כדי מליחה, מותר. ויש מי שאוסר בזה ובזה, ויש לחוש לו לכתחלה. הגה: ויש אוסרין (תוספות ורא"ש וכמה מן האחרונים), אפילו בדיעבד, כדי קליפה. (הגה ש"ד ובשערים, ומהר"ב ומהר"ש וב"י וארוך), והכי נהוג. ודוקא מה שמונח בתוך הציר, אבל מה שחוץ לציר, שרי. והכלי שנפל בו אותו הציר, אסור. וכן אם היה הכלי חולבת ויש בו לכלוך, אסור הבשר, דאף לאחר שיעור מליחתו נחשב כרותח (הגה ש"ד ות"ה סימן קנ"ט). אבל אם הוא הפסד מרובה ואית ביה גם כן צורך סעודת מצוה, יש להקל ולומר דאחר ששהה שיעור מליחה לא מחשב צירו כרותח (ר"ע ועיין לקמן סימן צ"א). ולפי דבריו, אף על פי ששהה הבשר במלח כשיעור, אסור לאכול ממנו עד שידחנו יפה יפה. ואסור לחתוך ממנו בסכין קודם שידחנו, ואם חתך צריך להגעילו. הגה: ויש מתירין לחתוך בסכין לאחר ששהה שיעור מליחה, דאין מליחה לכלים, וכן עיקר דמותו (ת"ה סימן קנ"ב ואו"ה כלל ל"ז). אבל הסכין צריך הדחה אחר כך, או נעיצה בקרקע אם נתיבשה עליו הציר (ארוך). ואפילו

קודם שיעור מליחה אין האיסור משום הסכין, אלא משום שיצא דם בעין על הכשר, ואם רוצה להדיחו שם היטב ולחזור ולמלחו שם, מותר. וכשרוצים לעשות מליחה להתקיים לאחר ששהה במלחו בכלי מנוקב כשיעור הראוי, מדיחים אותו יפה יפה ואחר כך חוזרים ומולחים אותו כדי שיתקיים, ואפילו בכלי שאינו מנוקב. ואפילו לפי סברא זו, אם רוצה למלוח ולאכול צלי בלא הדחה, עושה ואינו חושש לדם שעל המלח, שהאש שואבו ומונע המלח מלבלוע דם. והני מילי במולחו ומעלהו לצלי, אבל אם שהה במלחו, המלח בולע הדם ונאסר, ולפיכך מדיחו יפה יפיה וצולה ואוכל. (וע"ל סימן ע"ו מדין בשר שנמלח ולא הורח ונצלה כן). **בא** במקום שאין מלח מצוי, יצלו הכשר עד שיזוב כל דמו, ואחר כך יכשלוהו.

ע דין מליחת בשר ביחד, וכו' ו' סעיפים

א מולחין הרבה חתיכות זו על גב זו. אע"פ שהתחונה גומרת פליטתה קודם לעליונה, לא אמרינן שחוזרת וכולעת מדם העליונה, לפי שהוא שוהה הרבה לפלוט ציר וכל זמן שפולטת צירה אינה כולעת. ואפילו מתקבץ הרבה ציר ועומד כגומא שבין החתיכות, מותר. כמה דברים אמורים, במולח בשר עם בשר, ואפילו בשר שור עם בשר גדיים וטלאים ואפילו עם עופות, שאי אפשר להם לגמור כל פליטת צירן עד שיגמור בשר שור. לפלוט את דמו. הגה: ומכל מקום נוהגין להחמיר לכתחלה שכל חתיכה שיש לה בית קיבול, כגון דופן שלימה, מהפכין אותה שיוזב הדם, אבל כדיעבד אין לחוש (א"ו הארוך). חתיכה שמלח אותה ב' פעמים, מותרת, ולא חיישינן שמלח השני מבליע הדם הנשאר ממליחה הראשונה (פסקי מהרא"י סימן ס"ו). אבל בשר עם דגים, אפילו בשר עופות עם דגים, אסור למלוח לפי שהדגים פולטים כל צירן קודם שיפלוט עוף את דמו. ואם עבר ומלחן יחד, העופות מותרין אבל הדגים צריך ליטול מהם כדי קליפה. ואם לא ניטלו קשקשיהם כשנמלחו, מותרים. הגה: ויש אוסרין כל הדגים (ארוך כלל י"ג) אם אינן ס' נגד העופות, דאנו משערין במליחה כס', והכי נהוג. ודוקא דלית בהו קשקשים, דרפו קרמייהו ופלטו מיד אבל אי אית בהו קשקשים, מותרים, דאינן פולטים מיד ולא בלעי מן העופות (הרא"ש שם). דאידי דטרידי לפלוט לא בלעי, מידי דהוי אשני חתיכות שנמלחו יחד. **ב** כמה דברים אמורים, כשמלח שניהם יחד, או שהעוף מליח ודג תפל, אבל אם דג מליח ועוף תפל ונתנם זה אצל זה או זה על גב זה, אף דגים מותרים בלא קליפה. הגה: וכן אם הדגים מונחים על העופות, מותרים אפילו נמלחו יחד דדם אינו מפעפע מלמטה למעלה, ולא גרע מחתיכה המונחת בציר דמה שלמעלה מן הציר שרי (ארוך כלל י"ג). וכן אם לא הניח הדגים אצל העופות אלא לאחר ששהו העופות במלחן שיעור מליחה, אף הדגים מותרים, אע"פ ששניהם מלוחים (ד"ע וכן משמע כארוך). ואם נמלחו דגים בכלי שמלחו בו בשר, הדגים מותרים דאין הדגים כולעים הדם שבכלי, דאין מליחה לכלים (ב"י בשם רשכ"א סימן קכ"ט). והא דאמרינן דאם הדג תפל והעופות מלוחים אסורים, היינו דוקא שהדג פלט כבר דמו והודח, אבל אם עדיין לא פלט דמו ולא נמלח מעולם, מותר, דאגב דיפלוט דם דידיה יפלוט גם כן הדם שבולע מן העופות (סכרת עצמו וכן משמע בארוך כלל י"ג בשם הסמ"ק). כמו חתיכה שנפלה לציר קודם מליחה דמותר מהאי טעמא, כמו שיתבאר לקמן סימן זה. ועיין לקמן סימן צ"א באיזה מליחה אמרינן דהוי כרותה. **ג** בשר שחוטטה שמלחו עם בשר טריפה, או שהטריפה מלוחה והכשירה תפלה והם נוגעים זה בזה, אסור כדי קליפה. שאע"פ שאינו בולע מדם הטריפה, כולעת מצירה. אבל אם הכשירה מלוחה והטריפה תפלה, מותרת בהדחה בלא קליפה בין נתן כשירה למעלה, בין נתנה למטה.

יש מי שאוסר בנוגעים זה בזה, וסובר שלא הותרו אלא בעומדים בסמוך, בכדי שפליטה של זה נוגעת בזה. הגה: וכשהטריפה מלוח וכשר תפל, אפילו ככהאי גונא אסור. וע"ל סימן ק"ה מאלו דינים. ד' הא דאמרינן דאינו אוסר אלא כדי קליפה, היינו כששתייהן כחושות, אבל אם אחת מהן שמינה, אפילו אם חתיכת הטריפה כחושה וחתיכת הכשירה שמינה, מפעפע האיסור בכולה אם היתה הטריפה המלוחה למטה, משום דתתאה גבר. (ועיין לקמן סימן ק"ה כיצד נוהגין). ה' יש אומרים שבשר שנמלח אסור להשהותו במלחו לאחר פליטת כל צירו דהיינו י"ב שעות, לפי שחוזר וכולע מלחלוחית דם שעליו ושעל המלח. ויש מתירים להשהותו במלחו אפילו כמה ימים. ולכתחלה יש לחוש לדברי האוסרים, וכדיעבד מותר. ו' יש אוסרים ליתן בשר שלא נמלח כלל, או שנמלח ופלט כל דמו, עם בשר שנמלח קודם פליטתו דם, לפי שהבשר שלא נמלח, או שנמלח ופלט כל דמו, חוזר וכולע ממה שחבירו פולט. ויש מתירים ע"י מליחה שימלחנו אחר כך, כי אז יפליט כל דם שבלע, ויש מתירים בכל זה. ולכתחלה יש לחוש לדברי האוסרים. הגה: ואפילו כדיעבד נוהגין לאסור אם נפל בשר שכבר פלט כל דמו וצירו אצל בשר שלא שהה עדיין שיעור מליחה (מהרא"י כהגהת ש"ר). ויש אומרים שכל מעת לעת לאחר שנמלח פולט צירו, ואם נגע תוך זמן זה לבשר שנמלח ולא שהה עדיין שיעור מליחה, אינו נאסר, וכן נוהגין (ש"ד כשם הגאונים ומהרא"י וסה"ת ומרכי כשם ר"י), אך במקום שאין הפסד מרובה יש לאסרו לאחר י"ב שעות. וקודם לזה אין להחמיר כלל. וכל שכן אם לא נמלח כלל, דאפילו אם נפל לציר ממש אין לאסרו, דאמרינן על ירי שיפלוט דם ידיה יפלוט גם כן מה שבלע ממקום אחר. ואפילו נמלח הבשר ולא שהה עדיין שיעור מליחה, ונפל לציר, יש להתיר (ארוך כלל ה') אם לא נכבש בתוכו יום שלם. אך אם שהה שיעור מליחה ונפל לציר, יש אוסרין אותו אף על פי שלא כלה זמן פליטת צירו עדיין (רש"ל בא"י שלו). ומכל מקום לצורך הפסד גדול יש להתיר גם בזה כל זמן פליטת צירו, דהיינו תוך י"ב שעות, ע"י שיחזור וידיחנו (הגהת ש"ר) ויחזור וימלחנו. וכן אם נפל לציר קודם ששהה שיעור מליחה, ידיחנו ויחזור וימלחנו. מיהו אם מלחו בלא הדחה לאחר שנפל לציר, שרי כדיעבד (ארוך כ"ה). וכל זה לא מיירי אלא בציר שהוא כרותח, כמבואר לעיל סימן ס"ט, אבל דם בעין שנפל על בשר שהוא תוך שיעור מליחתו והוא חשוב כרותח כמבואר לקמן סימן צ"א, נאסר הבשר, דלגבי דם בעין לא אמרינן אידי דטריד לפלוט לא בלע, ולא ככולעו כך פולטו (שם). והא דאסרינן אותו כשנפל לציר, היינו דוקא מה שבתוך הציר, אבל מה שלמעלה מן הציר, שרי. מיהו מה שבתוך הציר נאסר מיד ואין שיעור לדבר. בשר שנפל לתוך ציר שעל הקרקע, דינה כאילו היתה הציר בכלי (בית יוסף בשם ש"ר ואו"ה שם). בשר שנגע בחתיכה שנמלחה בכלי שאינו מנוקב ונאסרה, דינה כאילו נגעה בציר (ר"ע). ספק ציר ספק מים, מותר, דציר דרבנן וספיקא להקל (מרכי פכ"ה). ציר מעורב עם מים, אפילו היו מועטים, לא חשיב עוד רותח ואינו אוסר (ב"י כשם אגור) (רי"ן ככוש עיין לקמן סימן ק"ה).

עא דין מליחת הראש והטלפים והמוח, ובו ג' סעיפים

א הראש, חותכו לשנים ומולחו יפה לצד פנים, וחוזר ומולח על השיער, שאין השיער מעכב על ידי המלח להפליט דם. ב הטלפים, מחתך אותם מעט למטה, ומולח, ויניח מקום החתך למטה וימלח גם על השיער. (ועיין לעיל סימן ס"ח). ג הקרום שעל המוח, יש בו חוטין, והמוח עצמו יש בו דם ואינו יוצא מידי דמו במליחת הראש, לפי שעצם הראש מקיפו ועומד לפניו ואין מקום לדם לזוב. לפיכך הבא למולחו קורעו ומוציא המוח וקורע הקרום ומולחו. ואם רצה למלוח הראש והמוח בתוכו, ינקוב העצם כנגד הקרום,

יו"ד הלכות מליחה סימן עב

וינקוב גם הקרום, וימלח, ויניח הנקב למטה, ומותר אפילו לקדירה. הגה: ועיין לעיל סימן ס"ח כיצד נוהגין לכתחלה (ש"ד כשם מ"ה). ואם נמלח הראש שלם בלא נקיבת העצם, הקרום והמוח אסורים, ושאר הראש מותר, וכל שכן שאר בשר שעמו (ארוך כלל י"ז וש"ד). הקולית ושאר עצמות שיש בהן מוח צריכין מליחה. ומליחת העצם מועיל למוח שבקרום, ואין צריך לנקוב העצם (טור כשם הרשב"א). מיהו לכתחלה לא ימלחנו עם שאר בשר, רק לבד, ובדיעבד שרי. (ארוך כלל ל"א).

עב דין מליחת הלב והריאה, ובו ד' סעיפים

א הלב, מתקבץ הדם בתוכו בשעת שחיטה. לפיכך צריך לקרעו קודם מליחה ולהוציא דמו, ולמלחו אחר כך. ואז מותר אפילו לבשלו (ארוך כלל ט"ו). (ויש מחמירים לכשלו רק צולין אותו) ואחר כך מבשלו (ש"ד). **ב** מלחו ולא קרעו, קורעו אחר מליחתו ומותר אף על פי שנמלח עם הדם שבתוכו, דכבולעו כך פולטו. והוא הדין אם צלאו ולא קרעו, שקורעו לאחר צלייתו ומותר. אבל אם בשלו בלי קריעה, אסור עד שיהא ס' כנגד הלב, דלא ידעינן כמה נפק מיניה. הגה: ואפילו בדאיכא ס', הלב עצמו אסור (ארוך וש"ד מהרא"י ורי"ה), ויקלוף מעט סביב הלב. ויש מחמירין בו, אפילו במליחה, לאסור שאר בשר שנמלח עמו, ואומרין דלא אמרינן כבולעו כך פולטו גבי דם הלב הכנוס בתוכו, דהוי דם ממש ולא מקרי דם פליטה (הגהת ש"ד כשם ר' מתתיה וכ"מ במדרכי כשם ר"י). והמנהג להקל, וכן עיקר דגם זה מקרי דם פליטה ושייך למימר ביה כבולעו כך פולטו, מידי דהוי אדם שבחוטין, כמו שנחבאר לעיל סימן כ"ב (וכ"ד האר"ה ומהר"א כ"ז). ויש מחמירין לקלוף קצת במקום שהיה הלב דבוק (בארוך ומדרכי שם), וטוב לחוש לדבריהם ולקלוף קצת סביב הלב, ואז הכל מותר. ואין חלוק בין בשר שעם הלב או הלב עצמו, ואין חלוק בין אם הלב סגור או פתוח למעלה (ד"ע ולא כאו"ה). ונוהגין לכתחלה לחתוך ערלת הלב ולחתוך גידין שבפנים (ארוך). ואינו אלא חומרא וזהירות בעלמא. **ג** אין עוף שלא יהא בו ששים כנגד לבו, ומותר אפילו הוא דבוק בעוף. הגה: וכל עוף יש בו ס', אפילו אין בו הראש והרגלים התחתונים (פסקי מהרא"י סימן צ"א ורי"י מינץ ובארוך), כדרך שנוהגים להסירן דהיינו עד הארכובה התחתונה, ולכן אם העוף שלם, הכל מותר. ואם אין שלם, וליכא בו ס' נגד הלב הדבוק בעוף, י"א דהתחכה נעשית נבילה ובעינן ס' בקדירה נגד כל העוף (טור כשם י"א וכ"ה כפוסקים). וכן נוהגין. ואפילו איכא ס' בקדירה, העוף אסור הואיל ואין בו ס' נגד הלב הדבוק בו. ואם אין הלב דבוק בעוף, מצטרף כל הקדירה לבטל הלב בס'. ועיין לקמן סימן צ"ב בדין חתיכה נעשית נבילה. ואין לך בהמה שהיא ס' נגד לבה. **ד** הריאה אינה צריכה חיתוך, אבל נהגו לקרעה ולפתוח הקנוקנות הגדולים שלה, ומנהג יפה הוא.

עג דין צליית הכבד, ובו ו' סעיפים

א הכבד, יש בו ריבוי דם. לפיכך לכתחלה אין לו תקנה לבשלו ע"י מליחה, אלא קורעו שתי וערב ומניח חיתוכו למטה, וצולוהו (שיהא ראוי לאכילה), ואחר כך יכול לבשלו. הגה: ואם מנקבה הרבה פעמים בסכין הוי כקריעה שתי וערב (ארוך). וכן אם נטל משם המרה וחתיכת בשר מן הכבד, דאפשר לדם לזוב משם (הגהת ש"ד). ומ"מ אם לא עשה כן נוטל הסמפונות לאחר צלייה, ומבשלה (ארוך). וכל זה בכבד שלימה, אבל כשהיא חתוכה אין צריך כלום (ר' ירוחם בתא"ו). וכשכא לבשלה אחר הצלייה, ידיחנה תחלה אחר הצלייה, קודם הכישול (דקדוק ב"י ממדרכי פכ"ה ובארוך). מיהו אם לא הדיחה ובשלה כך, מותר (ראבי"ה ואו"ה שם). ובדיעבד מותר אם נתבשל לבדו בקדירה (בלא צלייה), אבל הקדירה אסורה, שפולטת ואינה בולעת. ויש מי שאוסר. הגה: וכן נוהגין לאסור הכל (הגהת סמ"ק ומהרא"י בהגהת ש"ד), אפילו נמלחה הכבד קודם בשולה (דעת רש"י לאפוקי ר"ח).

ב אם חלטו בחומץ או ברותחין ונקב והוציא מזרקי הדם שכתוכו, מן הדין מותר לבשלו, אלא שהגאונים אסרו לעשות כן, וכדיעבד מותר. ג לצלי צריך חתיכה משום דם שבסמפונות, ואם לא קרעו קודם צלייה יקרענו אחר כך. (וי"א דאין צריך לצלי שום חתיכה כלל) (טור בשם ר"י סמ"ק ואו"ה ושאר פוסקים), וכן נוהגין אפילו לכתחלה. ד אם צלאו עם בשר בתנורים שבימי חכמי הגמרא, שפיהם למעלה, יהיה הכבד למטה ולא למעלה. וכדיעבד, מותר. וכשפודים שצולים אצל האש, אסור לצלותן עם הבשר, לכתחלה, אפילו כבד למטה. הגה: מיהו אם נמלחה הכבד כבר, מותר לצלותה עם בשר, אפילו על גבי בשרא, דכבר נתמעט דמו והוי כבשר על גבי בשר. (ב"י בשם תוספות ר"פ כ"ז והגהות ש"ר ומרכי פ' כ"ה). ה לא ימלחנו לכתחלה על גבי הבשר, אלא מתחתיו. הגה: ונהגו שלא למלוח כבד כלל, אפילו לבדה, ואין לשנות רק יש למלחה קצת כשהיא תחובה בשפוד, או מונחת על האש לצלותה (הגהת ש"ר ואגור בשם אגורה). ומיהו אם איתא שמלח כבר, בין שמלחה לבד או עם בשר, אפילו על גבי בשרא, הכל מותר (טור וש"ר וארוך). ו"א שיש לקלוף מעט סביב הכבד, אם היא דבוקה בעוף, ואינו אלא חומרא בעלמא (מרכי פכ"ה ובארוך). נהגו להדיח כל כבד אחר צלייתה, משום דם הדבוק בה (אגור בשם ר"י מולין). מיהו אם לא הדיחה, מותרת. ז נמצא כבד בעוף צלי, מותר. הגה: ו"א לקלוף מעט סביב הכבד, ואינו אלא חומרא בעלמא (מרכי בשם ריב"ן וש"ר ואו"ה). ואם הוא מבושל, צריך ס' כנגד הכבד. הגה: ואין לך עוף שהוא ס' נגד הכבד, כשהיא שלימה (ש"ד ומרכי בשם ראב"ה ומהרא"י ובארוך כלל י"ו), ולכן אם הכבד שלימה ודבוקה בעוף, נעשה העוף חתיכת נבילה ובעינן ס' משאר דברים שבקדרה נגד כל העוף. והוא הדין אם דבוק חתיכת כבד בחתיכת עוף, ואין ס' כנגדו, (שם) דהא קיימא לן בכל האיטורים חתיכה נעשית נבילה, כדלקמן סימן צ"ב. ואם אין הכבד דבוקה, מצטרף כל מה שבקדרה לבטל הכבד, ואם יש ששים בכל, הכל מותר. מיהו הכבד עצמה אסורה כמו בלב (תאו"ו נט"ו), כמו שנחבאר לעיל סימן ע"ב. עוף שמלאוהו בכיצים ונמצא בו לב או כבד, דינו כמבושל ובעינן ס' מן העוף בלא המילוי, ואם לאו, הכל אסור. ואם מלאוהו בבשר ואין שם כיצים הנקרשים ומעכבים הדם, דינו כצלי. (ארוך בשם אגורה ובנימין זאב סימן של"ו).

עד הטחול דינו כשאר בשר, ובו סעיף אחר

א הטחול, אע"פ שיש בו מראה אדמומית ונראה כרובי דם, דינו כשאר בשר. הגה: י"א שנהגו שלא לבשל הכליות או ביצי זכר, אפילו לאחר שניקר אותן, משום דאית בהו רוב דם. וכדיעבד אין לחוש (אגור וארוך כלל א' בשם רוקח), ומותר למלוח כל אלו עם שאר בשר אף על פי שיש בהם רוב דם, ובלבד שיסירו הקרומים והחלב מהם.

עה דין מליחת המעיים, ובו ג' סעיפים

א אין מחזיקין דם בכני מעיים, כגון בכרס ובקיבה ובדקין. ובחלחולת (פירוש הכרכשא, והוא המעי הדבוק בפי הטבעת) בלא שומן שעליהם. לפיכך אם בשלם בקדרה בלא מליחה, מותר, אלא אם כן אסמיק. הגה: וכ"ש אם נמלחו בכלי שאינו מנוקב, דמותדים (מרכי פכ"ה). מיהו לכתחלה צריכים מליחה בכלי מנוקב, והדחה תחלה, כשאר בשר (מרכי וארוך). ויש חולקים בכרס, ואומרים דמחזיקין בה דם, ואפילו בדיעבד אסור בכרס ובית הכוסות כשאר בשר (מרכי ור"ן ואו"ה). אבל שומן שעליהם, דינו כשאר בשר. לפיכך כשמולחים החלחולת ושאר מעיים, אין מולחין אותם בצד פנימי מעבר המאכל, אלא בצד החיצון ששם השומן דבוק. הגה: ואם מלח החלחולת מצד פנים ולא מצד חוץ, הוי כאילו לא נמלחה כלל, ואם נתבשלה כך, טריפה, אם יש עליה שומן מבחוץ.

ואם לא נתכשלה עדיין, יחזור וימלחנה מכוון. ומותרת (ארוך בשם הרשב"א). כיצים הנמצאים בעופות לאחר שחיטה, אם לא נגמר החלכון שלהם, רק החלמון לכד, צריכים מליחה כשאר בשר, ומותר למלחן עם בשר (ב"י סימן פ"ז). ואם נגמר אף החלכון, אפי' הקליפה הקשה עליו כמו שהיא נמכרת בשוק, נוהגין למלחה, אך יזהר שלא למלחה עם בשר (מהרא"י בהגהת ש"ר). מיהו כדעבד, אין לחוש. וכל שומן, אפילו של עופות, דינו כשאר בשר לענין מליחה והדחה (מרדכי). **ב בני מעיים בלא שומן שעליהם, אף על פי שאין מחזיקים בהם דם, מותר למלחם עם בשר.** הגה: ויש אוסרים למלחם עם בשר (טור בשם א"י), והכי נוהגין לכתחלה, וכדעבד מותר (מרדכי בשם ר' יואל והגהות אשר"י ואו"ה בשם א"י). **ג שומן הכנתא** (פירוש שומן הדקים אינטרי"לייא כלע"ז) שעל הדקים, מלאה חוטים דקים מלאים דם ולפיכך יש אוסרים אותה לקדירה, אפילו על ידי חתיכה ומליחה. ועכשיו נוהגין היתר, ואותם חוטיין של דם כשארם בקי בהם מותרין ונפשלים היטב עד שלא ישאר אחד מהם.

עו דין בשר לצלי, ובו ו' סעיפים

א הצלי אין צריך מליחה, לפי שהאש שואב הדם שבו מעצמו. אבל אם דם אחר נטף על הצלי, אפי' אותו דם הוא צונן, לא אמרינן שהאש שואבו, ואוסר ממנו כדי נטילה.

ב רצה למלוח צלי ולאכלו בלא הדחה, עושה, ואין לחוש לדם שעל המלח. ויש מי שאומר דהני מילי כשמולחו וצולוהו מיד, אבל אם שהה במלחו, המלח בולע ונאסר, לפיכך מדיחו יפה קודם צלייה. הגה: וי"א דצלי כעי הדחה תחלה (רמב"ן) וי"א דצריך גם כן קצת מליחה תחלה (רש"י). והמנהג להדיח תחלה וגם למלחו קצת כאשר נתחב כשפוד, וצולוהו מיד קודם שיתמלא המלח דם (הגהות ש"ר). מיהו אם לא הדיחו ולא מלחו כלל, או מלחו בלא הדחה תחלה, ונצלה כך, מותר, ובלבד שלא שהה כך במליחתו בלא הדחה שיעור מליחתו, אבל אם שהה כל כך קודם שצלאו, אסור (כך משמע בארוך כלל ה'). ואין חילוק בכל זה בין אוזות ושאר עופות החלולים (מרדכי וש"ד וב"י ועת"ח כ"ט דין ו'), ובלבד שלא יהיו מלואים כביצים או כשאר בשר. אבל אם הם ממלואים, דינם ככישול וצריכים מליחה תחלה כמו לקדירה (ש"ד). ונהגו להחמיר כשצולין בשר בלא מליחה, שלא להפך השפוד תמיד כדי שיזוב הדם (ארוך כלל ט'). וכדעבד אין לחוש. ואין חילוק בכל זה בין אם רוצה לאכלו כך צלי, או רוצה לכשלו אחר כך, רק שיעלנו תחלה כדי שיהא ראוי לאכילה, דהיינו כחצי צלייתו (שם). י"א דכל צלי צריך הדחה אחר צלייתו, משום דם הדבוק בו (אגודה ואגור), וכן נוהגין לכתחלה. מיהו אם לא הדיחו, ואפילו בשלו כך, מותר (ע"ל סימן ע"ג). ואפילו נמלח תחלה קודם צלייתו ולא הורח אחר המליחה, אפילו הכי מותר ולא חיישינן לדם ומלח שעליו, דנורא משאכ שאיב (או"ה). **ג לא נקב הורידים** (בעוף) בשעת שחיטה, אסור לאכלו, ואפילו צלי, עד שיחתוך אבר אבר ויצלה. רצה לאכול ממנו בשר חי, אסור עד שיחתוך וימלח. ואם נקר הבשר מחוטי דם, אוכל אפילו בלא מליחה, חי או צלי, ואפילו כולו כאחד. ויש שהחמירו שלא לאכלו כולו כאחד, אפילו בצלי אלא לאחר חתיכת הורידין ורוב שני הסימנים.

ד יש מי שאוסר לחתוך בסכין צלי שאצל האש שלא נמלח, כל זמן שאינו נצלה כל צרכו, מפני דם שנבלע בסכין. ויש מי שאוסר השפוד שצלו בו בשר בלא מליחה. ויש מי שהורה שאסור להשהות הצלי על השפוד לאחר שהוסר מן האש, לאחר שפסק הבשר מלזוב, שמא יחזור הבשר החם ויבלע ממנו. ויש מתירין בכל זה, וכן המנהג להתיר. (ואנו נוהגין לכתחלה, ומתירין כדעבד) (מהרא"י והגהת ש"ד ואו"ה כלל ל"ו). **ה צלי שלא נמלח וחתכו על גבי ככר, אף על פי שיש בככר מראה אודם, מותר אם נצלה עד כדי שהוא**

ראוי לאכילה לרוב בני אדם, (דהיינו חצי צלייתו). וה"ה שהמהל בלא ככר נמי שרי) (ב"י בשם הרשב"א). ו' בשר שצולין בלא מליחה, אין נותנין כלי תחתיו לקבל שמנונית הנוסף ממנו, עד שיצלה עד שיהא ראוי לאכילה על ידי צליה זו.

עז עופות שנמלאו בשר שלא נמלח, ובו סעיף אחד

א עופות או גדיים שממלאים אותם בשר שלא נמלח, אם לצלי, מותר אפילו פיהם למעלה, ואפילו נמלח החיצון, דכמו שבולע דם המילואים כך פולטו. הגה: וכ"ש אם נמלח הפנימי ולא החיצון, דשרי (ד"ע לדעת ארוך כלל ט'), דנורא משאכ שאיב הדם מן החיצון ואינו נבלע בפנימי (ד"ע). ולקדרה אסור עד שימלח חיצון לבדו ופנימי לבדו, אבל אם לאחר שמילאו מלח החיצון, אינו מפליט דם שבפנימי. וכל זה כדיעבד, אבל לכתחלה אין לעשות שום מולייתא, רק אם נמלחו שניהם (אגור ומרכי פכ"ה ורש"י). וכל זה מיירי שאין במולייתא זו רק בשר או עשבים, אבל אם יש שם בצים הנקרשים, דינו כאלו נתבשל בקדירה (הגהת ש"ר בשם מהר"ט וארוך וב"ז), ואפי' כדיעבד יש לאסרו אם לא נמלחו שניהם. בשר שלא נמלח ולא הודח שנצלה עם בשר שנמלח והודח, מותר כדיעבד (שם). אבל לכתחלה אסור לצלות בשר שנמלח עם הבשר שלא נמלח, ואפי' הודח.

עז דין שלא לדבק בצק בבשר שלא נמלח, ובו סעיף אחד

א הטופל בצק בעוף שלא נמלח, אע"ג דבגמרא מפליג בין סמידא לשאר קימחי וביין אסמיק ללא אסמיק, אנן השתא לא בקיאינן במלתא, ובכל גוונא יש לאסור. אבל אם נמלח, ושהה כדי מליחה ואחר כך הודח, מותר בכל גוונא. הגה: ודוקא לטפל בכצק, אסור, אבל מותר למשוך בשמן או בציר בשר שלא נמלח, דאין זה מעכב הפליטה (ארוך כלל ט'). ופשטיד"א יש לו כל דין בישול בקדירה, כן לקולא בין לחומרא, (מרכי פכ"ה בשם רש"י ומהרא"י וארוך כלל ט"ו).

הלכות בהמה וחיה טהורה

עט סימני בהמה וחיה טהורה, ובו ג' סעיפים

א סימני בהמה וחיה נתפרשו בתורה, והם שני סימנים: מעלת גרה, ופרסותיה סדוקות. וכל בהמה וחיה שאין לה שינים בלחי העליון, ולא ניבים שהם תלתלי בשר כעין שינים בולטים בחניכים, וי"א שניבין הם שני שינים למעלה אחד מכאן ואחד מכאן בקצוות הלסתות (פירוש ויכה את מיכהו על הלחי (מלכים א כב, כד) תרגומו על לסתיה), בידוע שהיא טהורה, והוא שיכיר בן גמל שאין לו ניבין עד שיגדיל. וכל שמעלת גרה היא מפרסת פרסה, חוץ מגמל וארנבת ושפן שהם מעלי גרה ואינם מפריסים פרסה, ולהם אין לחוש, שיש להם שינים למעלה או ניבין. לפיכך המוציא במדבר בהמה, ואינו מכירה, ופרסותיה חתוכות שהרי אינו יכול לבדוק בהם, יבדוק אם אין לה שינים ולא ניבין למעלה, בידוע שהיא טהורה, והוא שיכיר בן גמל. וכל שמפרסת פרסה מעלת גרה, חוץ מחזיר. לפיכך מצא בהמה שפיה חתוך, שהרי אינו יכול לבדוק בו, יבדוק ברגליה אם פרסותיה סדוקות בידוע שהיא טהורה, והוא שיכיר חזיר. יש לה קרנים יצא מספק חזיר וטהורה, ואין בהמה טמאה שבשרה שתחת העוקץ שלה הולך שתי וערב לאיזה צד שיחתכו אותו, אלא הערוד (פירוש חמור הכר). לפיכך המוציא בהמה שפיה ופרסותיה חתוכים,

שהרי אינו יכול לבדוק בהם, יכרוק בכשר שתחת כנפי העוקץ, אחר שישחטנה, אם הולך שתי וערב, טהורה, והוא שיכיר ערוד. (כשר אדם, אסור לאכלו מן התורה) (ר"ן פ' אע"פ ומכ"ם פ"ב ד"ג וה"ה וקרבן אהרן פ' שמיני דף ס"ד ע"ד דלא כמשמע בתו"פ אע"פ ורא"ש דכשר אדם אינו אסור מן התור' ועב"ח). ב טמאה שילדה כמין טהורה, אעפ"י שיש לה סימני טהרה, אסורה. וטהורה שילדה כמין טמאה, מותרת, אע"פ שיש לה כל סימני טומאה. ודווקא שילדתו בפנינו, אבל אם הניחה מעוברת ואח"כ מצא מין טמאה הולך אחריה, אעפ"י שכרוך אחריה ויונק אותה, אסור, שמא מן הטמאה נולד ונכרך אחר הטהורה. ג הנוולד מן הטריפה, מותר.

פ דין חיה טהורה, ובו ו' סעיפים

א חיה טהורה, חלבה מותר ודמה אסור וטעון כסוי. וחכמים נתנו סימנים, מפי השמועה, בקרנותיה אם הם מפוצלות (פירוש שהרכה פיצולין יוצאין מהם), ודאי חיה טהורה היא. ואם אינם מפוצלות, צריך שיהיו בהם שלשה סימנים כרוכות והדרות וחרוקות (פירוש כרוכות עשויות גלדים ככצלים. הדרות, עגולות ולא רחבות. חרוקות, שיש בהם חריצים סכיכותם חכופים ומוכלעים זה בזה) והוא דמיבלעו חירקיהו. ואם חסר אחד מאלו השלשה סימנים, חלכה אסור. ב כמה דברים אמורים, במין שאינו מכירו. אבל ז' מיני חיה האמורים בתורה, אם היה מכיר אחד מהם, אפילו לא מצא לו קרנים, חלבו מותר ודמו טעון כסוי. ג שור הבר מין בהמה הוא. ד הקרש, אף על פי שאין לו אלא קרן אחד, הרי הוא חיה. ה כל שישתפק לך אם הוא מין חיה או מין בהמה, חלבו אסור ואין לוקין עליו, ומכסין את דמו. ו כלאים הבא מבהמה טהורה עם חיה טהורה, הוא הנקרא כוי. חלבו אסור ואין לוקין עליו, ומכסין את דמו.

הלכות דברים היוצאים מן החי

פא שכל היוצא מן הטמא, טמא, (ודברים היוצאים מן החי והם מותרים), ובו ט' סעיפים
א חלב בהמה וחיה טמאה או טריפה, וצירה ומי רגליה אסורים כבשרה. ויש מי שמתיר במי רגליה (מכ"ם פ"ד ד"כ). אבל מי רגלים דאדם, לדברי הכל, מותרים. ב גבינות שנעשו מחלב בהמה ונמצא טריפה, אם הוא טרפות שאפשר שלא אירע לה אלא עתה (ס"א שאירע לה עתה ועיקר), כגון גיקב קרום של מוח וכיוצא בו, מותרת, דאמרינן השתא הוא דנטרפה. אבל אם ידוע שקודם שחלבה נטרפה, כגון יתרת אבר שנטרפת בו, או הוגלד פי המכה שבידוע ששלשה ימים קודם השחיטה היה, כל הגבינות שנעשו מחלבה, אסורות. הגה: מיהו כהוגלד פי המכה אין לאסור רק הנעשה ממנה תוך ג' ימים, אבל מה שנעשה מחלבה קודם לזה, שרי (סמ"ק והגהות מיימוני ומהרא"י כהגהת ש"ד ואו"ה כלל מ"ט ואגור). אבל כיתרת או שאר טריפות הבא מן הבטן, מה שנעשה ממנה מעולם, אסור (או"ה שם). ואם היתה בעדר עם בהמות אחרות, ונתערב חלבה עם חלב האחרות, הולכים בו אחר שיעור ששים. הגה: ואם יש ס' בהמות בעדר, ולא ידעינן כודאי שחלב מן הטריפה היא יותר מחלב אחת האחרות, אמרינן מסתמא דאיכא ששים, ומותר (סכרת עצמו). ורוקא כשנתערב החלב, אבל אם נתערבו הגבינות אינן כטילות, דהוי חתיכה הראויה להתכבד ואפילו באלף לא כטיל. (תה"ד ובארוך כלל מ"ט ותשובת רשב"א סי' תקי"ז). ואם נטרפה ע"י סירכא, אין אוסדין הגבינות שנעשו מחלבה, משום דהוי ספק ספיקא. הגה: ויש אוסדין אפילו בסירכא, מה שנחלב תוך שלשה ימים (רשב"א ור"ן), וכן יש לנהוג אם אין הפסד מרובה.

ג יאלי דיחמורתא (פי' כעין ביצי זכר שיחמורת משלכת מרחמה), מותרים. ד' שליא שהחמור נוצר בו, מותר, דפירשא בעלמא הוא. ה' מי רגלי בהמה וחיה הטהורים, וחלב ומי חלב שלהן, מותר. וה"ה למימי חלב שלהן. ויש מי שאוסר בזה. (הר"א אלעזר). (והמנהג כסבא הראשונה) (טור). ו' כשרה שינקה מן הטריפה, חלב הנמצא בקיבתה מותר, וכ"ש טריפה שינקה מן הכשירה, משום דחלב המכונס בקיבה פירשא בעלמא הוא. ויש אוסרים בחלב צלול הנמצא בקיבת כשרה שינקה מהטריפה. הגה: והכי נהוג. ומיהו אין חוששין שמא ינקה מן הטריפה או מן הטמאה, והכל מותר כל זמן שלא ידענו כודאי שינקה מהם (מררכי פכ"ה). ויש אוסרים לכתחלה להעמיד בקיבת טריפה שינקה מן הכשירה, אפילו בקרוש, משום מראית העין, דנראה כאוכלין טריפות (הגהת מהרא"י וש"ד והגהת מיימוני). וכן נוהגין לכתחלה, אבל כדיעבד או שנתערבה באחרות, הכל מותר (שם). ז' חלב אשה, מותר, והוא שפירש כגון שחלבתו לתוך כלי (או לתוך היד) (כ"י). אבל גדול היונק משדי אשה, כיונק שרץ (אפילו חולכת לתוך פיו). (כ"י) ומכין אותו מכת מרדות (פי' על שמרד בדברי סופרים). ותינוק יונק עד סוף ד' שנים לבריא, וה' לחולה אם לא פירש. אבל אם פירש, שגמלוהו שלשה ימים מעת לעת אחר כ"ד חדש, לא יחזירוהו. והוא שפירש מתוך בוריו, אבל אם לא פירש אלא מתוך חולי שאינו יכול לינק, ופירש, יכולים להחזירו. ואם יש סכנה, מחזירים אפילו אחר כמה ימים. ובתוך כ"ד חדש, אפי' פירש מתוך בוריו חדש או יותר, מותר לחזור ולינק עד סוף כ"ד חדש. הגה: ועיין באבן העזר סימן י"ג אם חדש העיבור עולה למנין. חלב כותית כחלב ישראל, ומ"מ לא יניקו תינוק מן הכותית, אם אפשר בישראלית, דחלב כותית מטמאם הלב (ר"נ פא"מ בשם הרשב"א). וכן לא תאכל המינקה, אפי' ישראלית, הברים האסורים (הגהות אש"ר). וכן התינוק בעצמו, כי כל זה מזיק לו בזקנותו. ח' דבש דבורים, מותר, ואף על פי שגופי הדבורים מעורבים בו, וכשמפרישין הדבש מהם מחממין ומרתיחין אותן עמהם, מותר, משום דהוי נותן טעם לפגם. ט' דבש צרעין וגיזין (פי' מיני דבורים וצרעין הם), מותר. ויש מי שאוסר. (רא"ש ורמב"ן) הגה: ואין אנו צריכין לחוש לו, כי אינו מצוי בינינו כלל. (הגהות ש"ר וכן מ"כ כ"י על שמו).

הלכות עופות

פב סימני עוף טהור, ובו ה' סעיפים

א סימני עוף טהור לא נתפרש מן התורה, אלא מנה מינים טמאים בלבד, ושאר מיני העוף, מותרים. והמינים האסורים, כ"ד האמורים בתורה (ל' הרמב"ם פ"א מהמ"א ד"ד).
 ב כל מי שהוא בקי באותם מינים ובשמותיהם, הרי זה אוכל כל עוף שאינו מהם, ואינו צריך בדיקה (שם). ועוף טהור נאכל במסורת, והוא שיהיה דבר פשוט באותו מקום שזה עוף טהור. ונאמר צייד לומר: עוף זה התיר לי רבי הצייד, והוא שיוחזק אותו צייד שהוא בקי במינים הטמאים האמורים בתורה ובשמותיהם. מי שאינו מכירם ואינו יודע שמותיהם, בודק בסימנים: כל עוף שהוא דורס ואוכל, בידוע שהוא ממינים הטמאים. ואם אינו יודע אם דורס אם לאו, אם כשמעמידין אותו על חוט חולק את רגליו, שני אצבעותיו לכאן וכ' אצבעותיו לכאן, או שקולט מן האויר ואוכל, בידוע שהוא דורס.

ואם ידוע שאינו דורס, יש שלשה סימני טהרה: אצבע יתירה, וזפק, וקורקבנו נקלף ביד, לאפוקי אם אינו נקלף אלא בסכין. (ל' המחבר) היה חזק ומדובק, והניחו בשמש ונתרפה ונקלף ביד, הרי זה סימן טהרה. ואע"פ שיש לו ג' סימנים אלו, אין לאכלו, לפי שאנו חוששין שמא הוא דורס, אלא א"כ יש להם מסורת שמסרו להם אבותיהם שהוא טהור. (ל' הרמב"ם שם ד"ח). ג' יש אומרים שכל עוף שחרטומו רחב וכף רגלו רחבה כשל אווז, בידוע שאינו דורס, ומותר באכילה אם יש לו שלשה סימנים בגופו. הגה: ויש אומרים שאין לסמוך אפילו על זה, ואין לאכול שום עוף אלא במסורת שקבלו בו שהוא טהור (כארוך כלל נ"ו ובתא"ו נט"ו), וכן נוהגין ואין לשנות. ד' מי שהוא ממקום שנוהגין איסור בעוף אחד מפני שאין להם מסורת, והלך למקום שיש להם בו מסורת, יכול לאכלו במקום שהלך שם, ואפילו דעתו לחזור. ואם יצא ממקום שיש להם מסורת והלך למקום שאין להם מסורת, מותר לאכלו. ה' אם שאר מקומות שאין להם מסורת יכולים לאכלו על סמוך מקום שיש להם מסורת, יש מי שאוסר ויש מי שמתיר. ויש לחוש לדברי האוסר.

הלכות דגים

פג דין סימני דגים ודגים מלוחים, ובו י' סעיפים

א' סימני דגים מפורשים בתורה: כל שיש לו סנפיר וקשקשת, טהור. וסנפיר, הוא ששט בו. וקשקשת, הן הקליפות הקבועות בו. הגה: ודוק שהם נקלפים ביד או בכלי, אבל אם אי אפשר לקלפן מעור הדג, לא מקרי קשקשת (המ"מ פ"א דמ"א). ואפילו אין לו אלא סנפיר אחד וקשקשת אחת, מותר. ואפילו אין לו עתה, ועתיד לגדלם לאחר זמן או שהיה לו בעודו במים והשירן מיד בעלותו ליבשה, מותר. (רמב"ם ספ"א מהמ"א ורי"ף ור"ן וה"ה) הגה: וי"א דאין להתיר בקשקשת אחת, רק כשהיא עומדת תחת לחייו או זנבו או סנפירו (הטור והרא"ש לדעת ב"י ור"ן וה"ה בשם הרמב"ן, וטוב להחמיר). ב' יש מיני דגים שקשקשיהם דקים מאד ואינם נכרים, ואם כרכוהו בכגד או נתנו אותו בכלי מלא מים נמצאו קשקשים, מותר. ג' כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר, ויש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת. לפיכך מצא חתיכת דג שיש לו קשקשת, אין צריך לחזור אחר סנפיר. מצא לו סנפיר, לא יאכלנו עד שידע שיש לו קשקשת. ד' מצא חתיכות דגים ויש באחת מהן קשקשת, אם החתיכות מתאימות, כולן מותרות; חזקה, מדג אחד באו. ואם אינן מתאימות, אלו שנמצאו בהן קשקשים מותרות, והשאר אסורות, אפילו כולן מלוחות ביחד. הגה: ואם נמצא שם דג שיש לו ראש רחב ושדרה, מותר לאכול, דודאי היה לו קשקשים. אבל אם הדג שלם, ואין אנו רואים בו קשקשים, אין לסמוך אראש ושדרה. ה' ציר דגים טמאים, אינו אלא מדרכבן. לפיכך מותר לקנות מהעובד גלולים דגים מלוחים, טהורים, אף על פי שמונחים עם הטמאים בכלי אחד, שמא לא נמלחו יחד. הגה: ויש אוסרים, אם מונחין עם הטמאים בחבית אחת. וכן נוהגין שלא לקנות, אפילו אם רואים רק שמונחים עם הטמאים המלוחים בערכוב על השלחן שמוכרין אותן שם (ת"ה סי' קע"ד והגהות ש"ד וש"ד סימן כ' וא"ו ארוך כלל י"ג ומדרכי בשם תוספות הר"ר ישראל), מלבד בהעריג ומקרי"ש דמתירין בכל ענין, דודאי אין נמלחים עם הטמאים, משום דאין דרך למלחן עמהם (מדרכי). ואפילו בשאר דגים, אין להחמיר לפשפש ולבדוק אם יש

ביניהם דגים טמאים. ואם רואה שהדגים הטמאים שרוים במים עם הטהורים, אפילו בהעריני"ג, יש לאסרו (הגהות ש"ד בשם מהרא"י ור' ירוחם). אבל אין חוששין שמא נשרו, כל זמן שאין רואים (שם). וכל זה לכתחלה, אבל בדיעבד, שכבר קנאו, יש להתיר בכל ענין, משום דציר דגים רבנן, ואמרינן שמא כתחלה לא נמלחו יחד, ואין חוששין אח"כ לבליעתן זה מזה (ארוך). ודוקא דלי בהו שמנונית, וסתם דגים מלוחים לית בהו שמנונית, אבל אם אית בהו שמנונית, אסור מדאורייתא. וספיקא לחומרא (שם). והיכא דהדגים מלוחים יבשים, מותר בכל ענין, מאחר דהטמאים ג"כ יבשים (מהרא"י בת"ה). ונהגו להחמיר גם בזה לכתחלה, אם מונחים ביניהם (שם). ו עובד גלולים שהביא הבית מלאה מציר דגים, אם כילכית (פ"י הערוך דג טמא, וכן פירש דש"י, ואחרים פירשו שהוא דג טהור) אחת שוטטת בו, מותר, שזה סימן שהוא מדגים טהורים. ואם לאו, אסור. והני מילי דסגי בכילכית אחת, בחבית סתומה, אבל אם היתה פתוחה, אינה ניתרת בפחות משתיים, אבל באחת חיישינן שמא מעלמא אתא. ויש מי שאומר שאם היו חביות רבות, וכולן פתוחות, וכילכית דהיינו דג טהור משוטט באחת מהן, כולן מותרות. היו סתומות, פתח אחת מהן ומצא בה כילכית, היא מותרת. שנייה ומצא בה כילכית, כולן מותרות. ויש מי שאומר דהא דשריא ע"י כילכית, הני מילי כשאין בה דג או חתיכה שאין בהם קשקשים, אבל אם יש בהם, הכל אסור. ו קרבי דגים אינם נקחים אלא מהמומחה, אא"כ אומר לו הישראל, (או עו"ג) (ר"ן וכן משמע מרשב"א) המוכרם: אני מלחתי והוצאתים מדג טהור. אבל אם אמר לו: טהורים הם, אינו נאמן, אא"כ היה אדם שהוחזק בכשרות. ו ביצי דגים, אם היו שני ראשיהם כדים (פירוש עגולים ועבים ככדים) או חדים, טמאים. (וה"ה בקרביים, נמי דינא הכי) (טור). אחד כד ואחד חד, שואל לישראל המוכר. אם אמר ליה: אני מלחתי, והוצאתים מדג טהור, אוכל על פיו. ואם אמר ליה: טהורים הם, אינו נאמן, אא"כ היה אדם שהוחזק בכשרות. ועכשיו פשט המנהג לקנות ביצי דגים בסתם, בין שלימים בין נמוחים, ואפילו מן הא"י, ובלבד שיהיו אדומים. אבל השחורים, אין אוכלים אותם כלל. ו דג טהור שנמצא במעי דג טמא, בין שנמצא דרך בית הרעי, בין שנמצא דרך בית הבליעה, בין שיצא לחוץ, טהור. ו דג טמא שנמצא במעי דג טהור, אסור (ל' הרמב"ם מהמ"א דין ה').

הלכות תולעים

פד דין שרצים הנמצאים במים, בפירות, בקמח ובגבינה, וכו' י"ז סעיפים

א שרצים הגדלים במים שבכלים ושבוורות, שיחין ומערות שאינם נובעים, מותרים אעפ"י שאין להם סנפיר וקשקשת. לפיכך שוחה ושוחה מהם, ואינו חושש לשרצים שבהם אם יזדמנו לתוך פיו. (אבל אסור לשאוב בכלי ולשתות מהם) (אשרי פא"ט וארוך כלל מ"א וכל בו). ואם פירשו ממקום רביתן, כגון לאחורי הבור או על שפת הכלי מבחוץ, אע"פ שחזרו, אסורים. ומסתמא אין לחוש שמא פירשו. אבל אם לא פירשו אלא על דופן הכלי מבפנים, מותרים. **ב** הגדלים במים שבחריצין ונעיצים, (פירוש: חריצים, ארוכים וקצרים. נעיצים, רחבים כגון אותן שעושים לכיברי דגים, דש"י), שהם מושכים ואינם נובעים, יש אוסרים ויש מתירים. **ג** המסנן מים, או שאר משקים, והיו בו תולעים או יבחושין או יתושים, אף על פי

שחזרו לתוכו, אסורים, שכבר פירשו. לפיכך משקה שדרך ליגדל בו תולעים, וכיוצא בהן, אין לסננו בקסמים וקשים, כלילה, שמא יחזרו ויפלו לתוך הכלי, ויבא לשתות. הגה: אבל מותר לסננו דרך בגד או מסננת, שהרי לא יוכלו ליפול דרך שם אל תוך המשקה, וכן מותר לערות המשקים מכלי אל כלי, הואיל והם תמיד עם המשקה, היינו רבתייהו (בית יוסף). ד' תולעים הגדלים בפירות, בתלוש, מותרים. שלא אסרה תורה אלא שרץ השורץ על הארץ. במה דברים אמורים, שלא פירשו מן הפרי. אבל פירשו מן הפרי, אפילו לא הגיע לארץ אלא שמת באויר קודם שהגיע לארץ, ואפילו לא פירש כולו מהפרי אלא מקצתו, או שלא פירש אלא על גבי הפרי או על הגרעין שבתוכו, או שפירש מפרי לפרי, אסור. ויש אוסרים אפילו מת בתוך הפרי ופירש אח"כ. כל זמן שימצא בתוך הפרי, אפילו חורו נקוב לחוץ, לא חיישינן שמא פירש וחזר. (ויש אוסרים אם חורו נקוב לחוץ (מרדכי פא"ט וש"ד בשם ראב"ן ור' אבי"ה בשם ר' יואל הובא בת"ה סי' קע"א) (והכי נהוג) (ת"ה שם ובהגהת ש"ד). ה' תולעים הנמצאים בקמח, וכיוצא בו, אסורים. שמא פירשו, ושרצו על הארץ וחזרו (תשובת הרא"ש כלל כ' סימן ג'). הגה: והוא הדין במלח, או שאר דברים שאינו משקה, (תשובת הרא"ש כלל כ' והגהות ש"ד בשם מהר"ם וע"פ עיני ב"י). ואסור למכרו לעובד כוכבים, שמא יחזור וימכרו לישראל (שם). וכן כתב ב"י מקבלה מהר"ב ממהר"ש). ו' תולעים הגדלים בפירות, בעודם במחוכר, חשוב כשורץ על הארץ, ואסור אע"פ שלא פירש, והוא שריחש. אבל תולעים הנמצאים בפולין ואפונים תחת הקליפה, והקליפה משחרת עליהם מבחוץ, וכשמסירים הקליפה מוצאים היבחושים תחתיהם, מותרים, לפי שהם מונחים במקום צר ולא קרינן ביה השורץ על הארץ (ויקרא יא, מא, מג) כל זמן שלא ריחש. אבל הנמצאים בשרכיטים, אסורים, שיש להם מקום לרחוש. הגה: תולעים הגדלים בכמיהים ופטירות, דינן כמו בשאר פירות, ולא אמרינן דלא חשיב מחוכר לקרקע, הואיל ואין מברכין עליהם בורא פרי הארמה (ר"ע ולאפוקי אר"ה). ופעמים נמצא בפרי כמין נקודה שחורה, והוא מקום שמתחיל התולעת להתרקם, וצריך ליטלו משם בעומק, דאסור כמו התולעת עצמו. (תשובת הרשב"א סימן ער"ה). ז' פרי שהתליע, ואין ידוע אם במחוכר אם בתלוש, אסור. ח' כל מיני פירות שדרכן להתליע כשהם מחוכרים, לא יאכל עד שיבדוק הפרי מתוכו שמא יש בו תולעת. ואם שהה הפרי אחר שנעקר י"ב חדש, אוכל בלא בדיקה. שכל בריה שאין בה עצם, אינו מתקיים י"ב חדש. ומכל מקום צריך לבדוק, להשליך התולעים הנמצאים ביניהם בחוץ, או על גבי הפרי. ואף לאחר שישליך הנמצאים בחוץ, יש לחוש שמא כשיתנם במים בתוך הקדירה, יצאו לחוץ וירחשו (תרגום השרץ השורץ: רחשא רחיש) במים, או בדופני הקדירה, או על גבי הפרי. הלכך הבא לבשל לאחר י"ב חדש פירות שהתליעו, יתנם לתוך מים צוננים; המתולעים והמנוקבים יעלו למעלה, ואחר כך יתנם בקדירה מים רותחים, שאם נשאר בו תולעת ימות מיד. (ולא מהני בהם אם בדק הרוב, אלא צריך לבדוק כולם, דהוי מיעוט דשכיח) (רשב"א בת"ה ובתשובה סימן רע"ד). ט' עבר ובישל תוך י"ב חדש, בלא בדיקה, אם יכול לבדוק, בודק. ואם לאו, מותר. ואם נמצאו קצת בקדירה, משליכם, ואוכל השאר. (כי אין לך פרי שאין בו סי' נגד טעם התולעת שבתוכו) (תשובת הרא"ש בשם מהר"ם). ויש מי שאומר דהני מילי שלא נמצאו אלא אחד או שנים, אבל שלושה או ד', הכל אסור. הגה: ודוק מאכל דאי אפשר לסננו ולהסיר מהם התולעים; ומאחר שהוחזק בתולעים כולו אסור, אבל אם אפשר לסננו, מעביר משם התולעים הנמצאים שם, והשאר מותר (רשב"א סימן ק"נ). ועיין לקמן סוף סימן ק'.

א
שבת

י ירקות מבושלים שנמצאו בהם תולעים, הרוטב מותר על ידי סינון (פירוש שמעברין במסנת), אבל ירקות עצמם, אם מצא בהם ג' פעמים, יש לחוש שמא יש ואינם ניכרות. יא אשה שנמצא אחר בדיקתה שרץ הנראה לעינים, כגון חומט, אסור לאכול מבדיקתה. אבל אם לא נמצאו אלא תולעים המתליעים בתוך העלים, שאינם נראים אלא לאחר שליכתן, מותר לאכול מבדיקתה. יב מרקחת שנפלו לתוכו נמלים ועברו עליהם י"ב חדש, יש להסתפק בהם, מפני שהדבש דרכו להעמיד הדברים הנטמנים בתוכו. יג דבש שנפלו בו נמלים, יחממנו עד שיהיה ניתך, ויסננו. יד חיטים מתולעים, מותר לטחנן. והוא שירקד הקמח לאור היום. (וכל תולעת שיראה שם, יזרקנו, והשאר מותר) (ת"ה סימן קנ"ה). טו מיני עופות הגדילים באילן ותלויים באילן בחרטומיהן, אסורים משום שרץ השורץ על הארץ (ויקרא יא, מא, מג). טז כל תולעים הנמצאים בבהמה, בין שהם בין עור לבשר או בתוך הבשר, מותרים. (ואפילו פירשו קצת וחזרו, מותרין, כי כן רבתייהו לפרוש קצת ולחזור) (הגהת שערי רורא). והא דאסרינן, דוקא דמחיים, אבל הגדילים בבשר אחר שחיטה, או בדגים וגבינה, מותרים, כל זמן שלא פירשו. הלכך תולעים הנמצאים בקערה, שנפלו מן הבשר, מותרים לדעת המתירים, והוא שפירש מת. ולא חיישינן שמא פירשו מחיים חוץ לחתיכה, דמסתמא אותם שפירשו מחיים נפלו כשהדיחו הבשר. ויש מי שאוסר התולעים המתהוים לאחר שחיטה מכל דבר הטעון שחיטה. הגה: ונהגו להקל, כסברא הראשונה (ע"פ מרכי רפרק אלו טריפות). עוד נוהגים בתולעים של גבינה לאכלן, אע"פ שקופצין הנה והנה על הגבינה. אבל אם פירשו לגמרי, אסורים אותן (מהרא"י ובארזך כמ"א רין י'). מיהו אם נתערבו בשאר מאכל, ולא יכולין להסירן משם, אין אוסרין המאכל, כי יש מתירין אותם בכל ענין (או"ה שם). וטוב להחמיר במקום שאין הפ"מ (ער"ם). יז שרץ שרוף, מותר לאכלו משום רפואה, דעפרא בעלמא הוא.

פה סימני חגבים, ובו ג' סעיפים

א סימני חגבים; כל שיש לו ד' רגלים וד' כנפים, וכנפיו חופין את רוב אורך גופו ורוב היקפו, ויש לו שני כרעים לנתר (פי' לקפץ ולהעתיק ממקום למקום) בהם. ואפילו אין לו עכשיו, ועתיד לגדלם לאחר זמן. ואע"פ שיש בו כל הסימנים הללו, אינו מותר אלא אם כן שמו חגב או שיש להם מסורת ששמו חגב. ב חגבים, אינם טעונים שחיטה. ג ציר חגבים טמאים, מותר.

הלכות ביצים

פו סימני ביצים ודיניהם, ובו י' סעיפים

א סימני ביצים להכיר שהם מעוף טהור; אם שני ראשיה כדין או חדין, או שהיה חלמון מבחוץ וחלבון מבפנים, בידוע שהוא ביצת עוף טמא. ואפילו אם יאמר המוכר שהם מעוף טהור, אין סומכין עליו. ואם ראשו אחד כד ועגול וראשו השני חד ועגול וחלבון מבחוץ וחלמון מבפנים, אפשר שהוא ביצת עוף טמא ואפשר שהוא ביצת עוף טהור. לפיכך שואל לצייד ישראל, (או עובד כוכבים), (טור וב"י בשם ה"ה שכן כתב בשם הריב"ח) המוכר,

אם אמר לו: של עוף פלוני הוא, ואנו מכירים שאותו עוף טהור הוא, סומך עליו. ואם אמר: של עוף טהור, ולא אמר שמו, אינו סומך עליו. לפיכך אין לוקחין ביצים מן העובדי כוכבים, אלא א"כ היה מכיר אותם ויש לו בהם טביעות עין שהם ביצי עוף פלוני טהור; ואין חוששין להם שמא הם ביצי טריפה או נבלה. ג עכשיו נוהגים ליקח ביצים, בסתם, מכל אדם, לפי שאין ביצי עוף טמא מצוי בינינו. הגה: ודוקא בביצים השכיחים, דהיינו ביצת תרנגולים או אווזות וכיוצא בהן, אבל אין לוקחים ביצים מעופות שאינם שכיחים יותר מעופות טמאים, ער שיראה בסימנים, כמו שנתבאר. (ארוך כלל מ"ב). ג ביצת נבלה וטריפה, אפילו נגמרה, שכיוצא בה נמכרת בשוק, אסורה. אפילו נתערבה באלף, כולן אסורות. אבל ספק אם היא ביצת נבילה או אם היא ביצת שחוטה, מותרת, אפילו בלא תערובת. אבל ספק אם היא ביצת טריפה או ביצת שחוטה, אסורה. הגה: ואם נשחטה התרנגולת ונמצאת טריפה, דין ביצים כדין חלב שנחלב מבהמה (כ"י). ועיין לעיל סימן פ"א. ד הכה תרנגולת על זנבה והפילה ביצתה קודם שנגמרה, מותרת, ואין כאן משום אבר מן החי. והוא שאינה מעורה בגידין. ה ביצת עוף טמא שנתבשלה עם אחרות, אם היא בקליפתה, אינה אסרת. ואם היא קלופה, אסרת, (ואם היא נקובה, דינה כקלופה) (ארוך כלל מ"ב והג"ה ש"ד) וצריך ס"א ביצים של היתר כנגדה לבטלה, (ואפילו אינה שלימה רק טרופה) (בארוך וב"י בשם הרשב"א). ואם נתבשלה בתבשיל של היתר, אין צריך אלא ששים מן התבשיל, לבטלה. וביצה שיש בה אפרוח או דם, אסרת המתבשל עמה, אפילו אם אינה קלופה. הגה: וקליפות האיסור מצטרפים גם עם ההיתר לבטל האיסור. וכ"ש קליפות ההיתר. (תא"ו נט"ו). וע"ל סימן צ"ט. ו ביצת טריפה ונבלה, דינה כדין ביצת עוף טמא, דכל שאינה קלופה ונתבשלה עם אחרות אינה אסרת, דמיא דביעי בעלמא הוא. הגה: וי"א דכל ביצים דינם שוה ואוסרים, אפילו אינם קלופים (טור בשם בה"ת ורוב הפוסקים). וכן יש לנהוג במקום שאין הפסד מרובה, אבל בהפסד מרובה יש לסמוך אמקילין. ז אפרוח שנולד מביצת נבלה וטריפה, מותר. הגה: ויש אומרים דלא נהיגין כן (בארוך). ולכתחילה יזהר. ח ביצת עוף טמא שהתחיל העוף להתרקם בה, לוקים עליה משום שרץ העוף (ויקרא יא, כ. כג). וביצת עוף טהור שהתחיל העוף להתרקם בה, ואכלה, מכין אותו מכת מרדות. ט טריפה אינה יולדת. לפיכך עוף שהוא ספק טריפה והטיל ביצים, משהיך אותו עד שיטיל כל ביציו שטוען כבר; אם יטעון פעם אחרת, כשרה. ונדע זה, כששהתה בין סוף לידה לתחלת לידה כ"א יום שלמים, כי כן זמן עיבורה. והוא הדין לתרנגולת שלא ילדה מעולם שנולד בה ספק טריפות, שאם ילדה אחר כ"א יום מזמן שנולד בה ספק טריפות, היא והביצים מותרים (אורחת חיים מביאו ב"י בס"ס נ"ז). י אין מוכרין ביצת נבלה וטריפה לעו"ג, שמא יחזור וימכרם לישראל. כיצד יעשה, יטרפנה בקערה וימכרנה לעובד כוכבים, שאז ודאי לא יקנה אותה ישראל ממנו. כמה דברים אמורים, שרואים אותה טרופה בידו, שיש לחוש שישראל מכרה לו מפני שהיא טרופה. אבל מותר לקנות ממנו פת שנילוש בביצים, במקום שנוהגין לאכול פת של עובד כוכבים, כיון שאין רואים אותה טרופה בידו. הגה: ויש אומרים דעכשיו דאין נוהרין מפת של עובד כוכבים, אין למכור לעובד כוכבים ביצה אסורה, אפילו טרופה, דחיישינן שמא יערבנה עם פת וימכרנה לישראל (ארוך כלל מ"ב ומ"ר בשם סמ"ק). והכי נהוג במקום דנוהגין לעשות הפת עם ביצים ונוהגין בו היתר לקנותו, אבל בשאר מקומות אין לחוש.

הלכות בשר בחלב

פז דין באיזו בשר נוהג דין בשר בחלב, והיאך נקרא בשול, וכו' י"א סעיפים

א כתוב בתורה: לא תבשל גדי בחלב אמו (שמות כג, יט: לד, כו; דברים יד, כא) ג' פעמים; אחד לאיסור בישול, ואחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה. והוציא אכילה בלשון בישול, לומר שאינו אסור מן התורה אלא דרך בישול, אבל מדרבנן אסור בכל ענין. (כל בשר בחלב שאינו אסור מן התורה, מותר בהנאה). (טור וארוך כלל ל'). **ב** גדי, לאו דוקא, שהוא הדין שור, שה ועז. ולא שנא בחלב אם, ולא שנא בחלב אחרת, אלא שדבר הכתוב בהווה. ג אינו נוהג אלא בכשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה, אבל בשר טהורה בחלב טמאה, או בשר טמאה בחלב טהורה, מותרים בכישול ובהנאה. וכשר חיה ועוף, אפילו בחלב טהורה, מותר בכישול, ובהנאה; ואף באכילה אינו אסור, אלא מדרבנן. אבל דגים וחגבים, אין בהם איסור, אפילו מדרבנן. הגה: ונהגו לעשות חלב משקדים ומניחים בה בשר עוף, הואיל ואינו רק מדרבנן. אבל בשר בהמה, יש להניח אצל החלב שקדים, משום מראית העין, כמו שנתבאר לעיל סימן ס"ו לענין דם. ד אסור לבשל בחלב אשה, מפני מראית העין. ואם נפל לתוך התבשיל, בטל, ואין צריך שיעור. הגה: ונראה לפי זה, דכל שכן דאסור לבשל לכתחלה בחלב טמאה, או בשר טמא בחלב טהור ודוקא בשר בהמה, אבל בעוף, דרבנן, אין לחוש. ה ביצים הנמצאים בעופות, אם הם גמורות דהיינו שיש להם חלכון וחלמון, אע"פ שהיא מעורה בגידים, הרי זו גמורה ומותר לאכלה בחלב. אבל אם אין לה אלא חלמון, אסור לבשלם בחלב. אבל אם אכלם בפני עצמם, מותר לאכול אחריהם גבינה או חלב. ו המעושן והמבושל בחמי טבריא, אין לוקין עליו. וכן המבשל בשר במי חלב, או בחלב מתה, או בחלב זכר, או שבישל דם בחלב, פטור, ואין לוקין על אכילתו משום בשר בחלב. הגה: וחלב זכר לא מקרי חלב כלל. ואם נפל לתוך קדירה של בשר, אינו אוסר. אבל חלב מתה, ומי חלב, אוסרים המאכל כמו חלב עצמה. ואפילו בכישול, יש לאסור לכתחלה (כן משמע כארוך כלל ל"א). יש אומרים דאסור לחתות האש תחת קדירה של עו"ג, לפי שהם מבשלים בהם פעמים חלב פעמים בשר, והמחתה תחת קדירה שלהם בא לידי בישול בשר בחלב (הגהת מרדכי פ' הצלמים). עוד כתבו דאין לערב מים שהדיחו בהם כלי בשר עם מים שהדיחו בהם כלי חלב, וליתן לפני בהמה, דאסורים בהנאה (מהרי"ו). עוד כתבו דהכלי שעושין בו מים לחפיפת הראש, אין לשמש בו, דעושין אותה מאפר שעל הכירה ורגילות הוא להתערב שם בשר וחלב. (מהרי"ל). ולכן יש לאסור גם כן להשתמש מן הקדירות של התנורים שכבית החורף, משום דנתזים עליהם לפעמים בשר וחלב מן הקדירות שמבשלים בתנורים (מהרי"ו). וכדיעבד אין לחוש בכל ז' ואף לכתחלה אין בזה אלא חומרות בעלמא, והמיקל לא הפסיד. ח המבשל שליל בחלב, חייב. וכן האוכלו. אבל המבשל שליא, או עור וגידים ועצמות ועיקרי קרנים וטלפים הרכים, פטור. וכן האוכלם, פטור. ט יש מי שאומר דנסיובי דחלבא (פי' חלב המתמצה מקפאון הגבינה), אינם בכלל מי חלב, ואסור מן התורה. אלא מי חלב היינו אחר שעושים הגבינות מבשלים הנסיובי, והאוכל צף מלמעלה, ולא נשאר בו אלא מים בעלמא. זהו הנקרא מי חלב. י חלב הנמצא בקיבה, אינו חלב, ומותר לבשל בו בשר אפילו בצלול שבה (טור בשם רי"ף ורמב"ם). ויש מי שאוסר, (וכן נוהגין). יא חלב הנמצא בקיבה (לכתחלה אין להניחו בקיבה עד שיצטנן החלב כתוך הקיבה (ארוך כלל י"ח כשם רכי שמחה והגהת אשירי). אבל כדיעבד אין לחוש ער) שנמלח בקיבתה, או שעמד בו יום

ב
שבט

אחד, אסור להעמיד בו. הגה: ואם העמיד בו, אם הוא הצלול אוסר כל הגבינות עד שיהא ס' בחלב שהעמיד נגד הקיבה האסורה. ואם היה ס' בחלב, הכל מותר. ואם היה הקיבה קרושה, אינה אוסרת כלום, אפילו היה ס' בחלב נגד הקיבה. (לדעת ר"ח). ואם היה הקיבה צלול מתחלה, ונקרש, יש לו דין צלול (בית יוסף בשם רשב"א ובשם הפוסקים). ויש מקילין בזה (ש"ר בבית יוסף בשם המרדכי), ובמקום הפסד יש להקל. עור הקיבה, לפעמים מולחים אותו ומייבשין אותו, ונעשה כעץ, וממלאים אותו חלב, מותר; דמאחר שנתייבש הוי כעץ בעלמא, ואין בו לחוחית בשר (כ"י בשם שכולי לקט). **יב** אם העמיד גבינה בעור קיבת כשרה, יש בה טעם בשר, אסורה. ואם לאו, מותרת. אבל המעמיד בעור קיבת נבלה, וטריפה, ובהמה טמאה, אוסר בכל שהוא. הגה: משום דדבר האסור בעצמו, ומעמיד, אפילו כאלף לא בטיל (כ"כ ב"י לדעת הרשב"א והר"ן). ודווקא שלא היה שם מעמיד אחר, רק האסור, אבל אם היה שם ג"כ מעמיד היתר, הוי זה וזה גורם, ומותר אם איכא ס' נגד האסור (ממשמעות המרדכי).

פח שלא להעלות בשר על השלחן כשאוכלין גבינה, ובו ב' סעיפים

א אפילו בשר חיה ועוף, אסור להעלות על שלחן שאוכל עליו גבינה, שלא יבא לאכלם יחד. אבל בשלחן שסודר עליו התבשיל, מותר ליתן זה בצד זה. **ב** הא דאסור להעלותו על השלחן, דווקא בשני בני אדם המכירים זה את זה, אפילו הם מקפידים זה על זה; אבל אכסנאים, שאין מכירין זה את זה, מותר. ואפילו המכירים, אם עשו שום היכר, כגון שכל אחד אוכל על מפה שלו, או אפילו אוכלים על מפה אחת ונותנים ביניהם פת להיכר, מותר. הגה: ודוקא שאין אוכלין מן הפת המונח ביניהם להיכר, אבל אם אוכלין ממנו, לא הוי היכר, רבלאו הכי הפת שאוכלין ממנו מונח על השלחן (ארוך והגהות אשיר"י). אבל אם נתנו ביניהם כלי ששותין ממנו, ובלאו הכי אין דרכו להיות על השלחן, הוי היכר אעפ"י ששותין מן הכלי (כ"י בא"ח סימן קע"ג). וכל שכן אם נתנו שם מנורה, או שאר דברים שעל השלחן, דהוי היכר. ויהיו זוהרים שלא לשתות מכלי אחד, משום שהמאכל נדבק בכלי (הג"ה אשיר"י ואו"ה). וכל שכן שלא יאכלו מפת אחת. וכן נוהגין ליחד כלי של מלח לכל אחד בפני עצמו, כי לפעמים טובלים במלח ונשארו שיורי מאכל במלח.

פט שלא לאכול גבינה אחר בשר, ובו ד' סעיפים

א אכל בשר, אפילו של חיה ועוף, לא יאכל גבינה אחריו עד שישהה שש שעות. ואפילו אם שהה כשיעור, אם יש בשר בין השינים, צריך להסירו. והלועס לתינוק, צריך להמתין. הגה: ואם מצא אחר כך בשר שבין השינים, ומסירו, צריך להדיח פיו קודם שיאכל גבינה (הר"ן פכ"ה). ויש אומרים דאין צריכין להמתין שש שעות, רק מיד אם סלק ובירך ברכת המזון, מותר על ידי קנוח והדחה (תוס' ומרדכי פכ"ה והגהות אשיר"י והג"ה מיימוני פ"ט דמ"א וראב"ה). והמנהג הפשוט במדינות אלו, להמתין אחר אכילת הבשר שעה אחת, ואוכלין אחר כך גבינה. מיהו צריכים לברך גם כן ברכת המזון אחר הבשר (ע"פ הארוך והגהות ש"ד), דאז הוי כסעודה אחרת, דמותר לאכול לדברי המקילין. אבל בלא ברכת המזון, לא מהני המתנת שעה. ואין חילוק אם המתין השעה קודם ברכת המזון, או אחר כך (ד"ע ממהרא"י ולאפוקי או"ה). ואם מצא בשר בין שיניו, אחר השעה, צריך לנקרו ולהסירו. ויש אומרים דאין לברך ברכת המזון על מנת לאכול גבינה (ארוך בשם מהר"ח), אבל אין נוהגין בזה. ויש מדרקקים להמתין שש שעות אחר אכילת בשר לגבינה, וכן נכון לעשות.

ב אכל גבינה, מותר לאכול אחריו בשר, מיד, ובלבד שיעיין ידיו שלא יהא שום דבר מהגבינה נדבק בהם. ואם היה בלילה, שאינו יכול לעיין אותם היטב, צריך לרחצם. וצריך לקנח פיו ולהדיחו. והקינוח הוא שילעוס פת ויקנח בו פיו יפה, וכן בכל דבר שירצה, חוץ מקימחא ותמרי וירקא, לפי שהם נדבקים בחניכים (פי' מקום למעלה מבית הבליעה קרוב לשיניים) ואין מקנחים יפה. ואחר כך ידיח פיו במים או בייץ. במה דברים אמורים, כבשר בהמה וחיה. אבל אם בא לאכול בשר עוף, אחר גבינה, אינו צריך לא קינוח ולא נטילה. הגה: ויש מחמירין אפילו כבשר אחר גבינה (מרדכי בשם מהר"ם וכ"י בא"ח סעיף קע"ג), וכן נוהגין שכל שהגבינה קשה אין אוכלין אחריה אפילו בשר עוף, כמו בגבינה אחר בשר. (וכן הוא בזהר). ויש מקילין. ואין למחות, רק שיעשו קנוח והרחח ונטילת ידים. מיהו טוב להחמיר. **ג** אכל תבשיל של בשר, מותר לאכול אחריו תבשיל של גבינה; והנטילה ביניהם אינה אלא רשות. (ויש מצריכים נטילה) (שערים והגהות ש"ר). אבל אם בא לאכול הגבינה עצמה אחר תבשיל של בשר, או הבשר עצמו אחר תבשיל של גבינה, חובה ליטול ידיו. הגה: ושומן של בשר, דינו כבשר עצמו (רשב"א סימן ש"י ומרדכי והגהת ש"ד). ונהגו עכשיו להחמיר שלא לאכול גבינה אחר תבשיל של בשר, כמו אחר בשר עצמו, ואין לשנות ולפרוץ גרר (ארוך וכ"י). מיהו אם אין בשר בתבשיל, רק שנתבשל בקרירה של בשר, מותר לאכול אחריו גבינה (שם), ואין בו מנהג להחמיר. וכן נוהגין לאכול בשר אחר תבשיל שיש בו גבינה או חלב, מיהו יש ליטול ידיו ביניהם, ואפילו לא יאכל בשר ממש רק תבשיל של בשר אחר תבשיל של גבינה, אם נגע בהן בידיו (כשערים והג"ה שערי דורא). שמש המשמש בסעודה ונוגע באוכלין, אינו צריך נטילה, ולא הצריכו נטילה רק לאוכלים (ב"י בשם רש"י). **ד** מי שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר, צריך לבער מעל השלחן שיורי פת שאכלו עם הגבינה. ואסור לאכול גבינה על מפה שאכלו בה בשר. (וכן להיפך אסור) (כן משמע בארוך). וכל שכן שאסור לחתוך גבינה, אפי' צוננת, בסכין שרגילין לחתוך בשר. ולא עוד, אלא אפילו הפת שאוכלים עם הגבינה אסור לחתוך בסכין שחותרין בו בשר. הגה: וכן להיפך נמי אסור. מיהו על ידי נעיצה בקרקע קשה, שרי (ב"י בשם א"ח וכל בו). אבל כבר נהגו כל ישראל להיות להם שני סכינים, ולרשום אחר מהם שיהא לו היכר. ונהגו לרשום של חלב, ואין לשנות מנהג של ישראל.

צ דיני כחל, ובו ד' סעיפים

א הכחל (פי' הדר של הבהמה), אסור מדברי סופרים, שאין בשר שנתבשל בחלב שחוטא אסור מן התורה. לפיכך אם קרע ומירק החלב שבו, מותר לצלותו ולאכלו. ואם קרעו שתי וערב, וטחו בכותל עד שלא נשארה בו לחלוחית חלב, מותר לבשלו עם הבשר. וכחל שלא קרעו, בין של קטנה שלא הניקה בין של גדולה, אסור לבשלו. ואם עבר ובשלו, בפני עצמו, (וב"ש אם צלאו), מותר לאכלו. ואם בשלו עם בשר אחר, משערין אותו בששים, וכחל מן המנין. כיצד, אם היה הכל עם הכחל כמו ששים בכחל, הכחל אסור והשאר מותר. ואם היה בפחות מששים, הכל אסור. בין כך ובין כך, אם נפל לקדירה אחרת, אוסר אותה, ומשערין בו בס' ככראשונה; שהכחל עצמו שנתבשל נעשה כחתיכה האסורה. ואין משערין בו אלא כמות שהוא בעת שנתבשל, לא כמות שהיה בשעה שנפל. הגה: ויש אומרים דאם נפל תחלה לקרירה שאין בה ס', ונאסר הכחל, אם נפלה אחר כך לקדירה אחרת, אין הכחל מצטרף לס' (טור בשם הרשב"א וד"ע לר"ן ולא כב"י לר"ן). וכן עיקר.

ב נהגו שלא לבשלו עם בשר כלל. ולבשלו בלא בשר, בטיגון או בפשטיד"א, מצריכין

קריעה שתי וערב וטיחה בכותל; ולצלי, קריעה שתי וערב. הגה: ואם עבר ובשלו, אם קרעו שתי וערב וטחו בכותל, יש להחיר בדיעבד (סה"ת והמררכי והגהות מיימוני והטור וע"פ עת"ח) במקום הפסד מרובה, אבל בלאו הכי אין להחיר. ומה שנהגו לקרועו ולחתכו כמה פעמים שתי וערב על פני כולה, עדיף ומהני יותר מטיחה בכותל (ת"ה סימן קפ"ב). ולצלי, נוהגין לכתחלה לקרועו שתי וערב וטיחה בכותל (ארוך כלל י"ח). מיהו אם עבר וצלאו, אפילו בלא קריעה, שרי, אם נצלה לחוד בלא בשר עמו (הגהות מיימוני וש"ד והטור וע"פ). ואם נצלה עם בשר עמו, אם נקרע שתי וערב וטחו בכותל, שניהם מותרים; ואם לאו, העלין מותר והתחתון אסור (בית יוסף כשם תוספות והרא"ש ומררכי וארוך). ואין לאסור שניהם, שמא נתהפך השפור, בדיעבד לא מחזקינן איסורא (או"ה), אבל לכתחלה אין לצלותו עם בשר כלל. ולקדירה בלא בשר, נוהגין בו איסור לכתחלה (רש"י והפוסקים). וה"ה לטגן, אפילו בלא בשר (כית יוסף), ואפילו נתייבש הכחל (או"ה). ואם עבר ובשלו בקדירה לכדו, בדיעבד מותר אם נקרע שתי וערב וטחו בכותל (רש"י וראב"ן וש"ד ומררכי וע"פ). מיהו אם נתייבש, דהיינו לאחר שלשים יום, אם עבר ובשלו אפילו עם בשר, מותר בדיעבד (ש"ד והג"ה והר"י יחיאל). ולעשות פשטי"דא מן הכחל, בלא בשר, נהגו בו היתר, אם אין אופין הפשטי"דא במחבת, אבל במחבת דינו כמו בשול בקדירה (מהרא"י כהג"ה וארוך כלל י"ח). ויש פרושים המחמירים בכל פשטי"דא, אם לא נתייבש הכחל תחלה. יש מחמירין שלא לאפות פשטי"דא כחל עם של בשר בתנור קטן, רק יש להניח אחד כפי התנור (ת"ה סימן קפ"ב). וטוב לזהר לכתחלה, כי אינו אלא חומרא בעלמא. (כ"י וארוך). **ג** מותר לחתוך כחל רותח כסכין שחתכו בו בשר (וכל שכך כחל חי אע"פ שהוא מלא חלב) (תא"ו נ"א). **וכן מותר לחתוך בשר כסכין שחתכו בו כחל. וכן הדין לאכול זה בכלי שאכלו בו זה.** הגה: וה"ה לצלות זה בשפור שצלו בו זה. והוא הדין דמותר להניחו בקערה עם בשר צלי, אפילו שניהם חמים, דלאחר צליית הכחל דינו כשאר בשר לכל דבר (כ"י בשם הרשב"א והארוך). ודוקא שנצלה כדינו, דהיינו שקרעוהו תחלה שתי וערב וטיחה בכותל, אבל אם עבר וצלאו בלא קריעה, או קריעה מועטת, כל דברים אלו לכתחלה אסורים (טור וכ"י). ובדיעבד הכל מותר. ואם קרעוהו כדינו וצלאו, אע"פ שמצא אחר כך גומות מלאות חלב, אין לחוש (ארוך כ' י"ח). וכן אם הניחו כך שלם, קודם צלייתו, עם חלבו יום שלם, מותר. ולא אמרינן כבוש מכבושל ככי האי גונא (שם). **ד** לצלות כחל או למולחו עם הבשר, דינו כדין צליית או מליחת כבד עם בשר. ויש מי שמתיר למלוח כחל על הבשר. הגה: ואין למולחו עם בשר; אבל בדיעבד, בכל ענין מותר. (ארוך כלל י"ח). עור הקיבה, לאחר שהוסר חלבו מתוכו והודח, יש לו דין שאר בשר ומותר למלחו עם שאר בשר, ואין לו דין כחל כלל (שם).

צא דין בשר וחלב שנתערבו, ובו ח' סעיפים

א בשר וגבינה שנגעו זה בזה, מותרים, אלא שצריך להדיח מקום נגיעתן. ומותר לצור אותם כמטפחת אחת, ולא חיישינן שמא יגעו זה בזה. **ב** כל מידי דכעי הדחה, כגון להניח בשר היתר צונן בקערה של איסור צונן, אסור לכתחלה, דילמא אכיל בלא הדחה. ודוקא מכבושל, דלאו אורחיה בהדחה, אבל מידי דאורחיה בהדחה, כגון בשר חי וכיוצא בו, שרי לכתחלה. הגה: ודוקא דבר שיש בו לחלוטית קצת, אבל דבר יבש, ממש, אם לא בלע הכלי רק בצונן, מותר להניח בו דבר יבש בלא הדחה כלל (ר"ע). וע"ל סימן קכ"ב. **ג** צריך לזהר שלא יגע בשר בלחם, שאם יגע בו בשר, אסור לאוכלו עם גבינה. וכן יזהר שלא יגע בו גבינה, שאם יגע בו, אסור לאכול עם בשר. **ד** בשר וחלב רותחין שנתערבו יחד, ואפילו בשר צונן לתוך חלב רותח או חלב צונן לתוך בשר רותח, הכל אסור, משום דתתאה גבר.

ג
שבט

אבל חלב רותח שנפל על בשר צונן, או בשר רותח שנפל לתוך חלב צונן, קולף הבשר, ושאר הבשר מותר. (ובמקום שהבשר צריך קליפה, אם לא קלפוהו וכשלו כן, מותר בדיעבד) (ארוך כלל כ"ט). והחלב, מותר כולו. ואם נפלו זה לתוך זה צוננין, מדיח הבשר, ומותר. זה מליח, שאינו יכול ליאכל מחמת מלחו, דהיינו כעין מליח שמולחים לקדירה, ושהה כדי מליחה לקדירה, כל זמן שלא הדיחו מיקרי אינו נאכל מחמת מלחו. הגה: וי"א דלאחר ששהה במלחו שעור מליחה לא מקרי אח"כ רותח (תוספות והרא"ש פכ"ה וסמ"ג לחד שינוי"א). ולצורך גדול, כגון בהפסד מרובה והוא לצורך סעודת מצוה, יש לסמוך אמקילין. אבל בלאו הכי, אין להקל כלל (ת"ה סימן קנ"ט). אפילו לא נמלח הבשר משני צדדין, רק מצד אחד, כל שנמלח מליחה שאינו נאכל מחמת מלחו, מחשב רותח (כ"י בשם תשובת הרשב"א סי' רס"ה). אבל כל שלא נמלח כל כך, מחשב צונן, אפילו נמלח משני צדדין. וי"א דאנן אין בקיאין בדבר, ויש לנו לחשב אפילו מליחת צלי, כרותח (ארוך כ"י י'). וטוב להחמיר במקום שאין הפסד מרובה. ומליח כעין מליח דבעי לה לארחא, אפילו לאחר שהדיח, הוי אינו נאכל מחמת מלחו, וכל זמן שלא שראו במים דינו כרותח, לאסור כדי קליפה. ואין חילוק בין מליח עליון ותפל תחתון למליח תחתון ותפל עליון, לעולם המליח מבליע בתפל ואינו בולע ממנו. הלכך בשר וגבינה המלוחים שנגעו זה בזה, צריך לקלוף שניהם מקום נגיעתם. ואם אחד מהם מלוח והשני תפל, המלוח מותר בהדחה והתפל צריך קליפה. הגה: וי"א דבכל מליחה אנו משערין בס' (ריב המורים קמאי ובתראי). ועיין לקמן סימן ק"ה כיצד נוהגין. והא דטהור מלוח וטמא תפל שרי, היינו שהטמא יבש, אבל אם הוא דבר צלול, נאסר הטהור, מאחר שאינו נאכל מחמת מלחו, בולע האיסור שאצלו ושניהם אסורים (כן משמע במרדכי וכ"כ בהגהות מיימוני וש"ד וסמ"ג והגהת מרדכי). ודוקא שהטהור לח קצת, אבל אם הוא יבש לגמרי, אינו בולע מדבר לח שאצלו. ואם הם יבשים, אפילו הם מלוחים, או לחים ולא מחמת מליחה, סגי בהדחה. הגה: כל ציר מבשר שנמלח, אפילו לא נמלח רק לצלי, חשוב רותח (הגהות מיימוני פ"ט בשם מ"כ וש"ד והג"א מא"ז ואגדה פכ"ה). ולכן אם נפלה ציר על הגבינה או על כלי, אסור (ארוך). אפילו במקום שאין הבשר אוסר, דלא נחשב רותח, מכל מקום הציר חשוב אינו נאכל מחמת מלחו. וציר של בשר שאוסר, שנפל על הכלי, צריך הגעלה. ואם הוא כלי חרס, צריך שבירה (ש"ד שם ואו"ה). ואם לא נפל רק על מקום אחד, בכלי עץ וכיוצא בו, קולף מקומו, ודיו (או"ה וע"ל ס"ד ההג"ה א'). ו היכא אמרינן דאינו אסור אלא כדי קליפה, כשאין שום אחת מהחתיכות שמינה, שאם היתה שמינה כולה אסורה, וכן חברתה אסורה כולה, מפני שהשומן מפעפע (ועיין לקמן סימן ק"ה). ו הא דמפליגין בין נאכל מחמת מלחו לאינו נאכל מחמת מלחו, הני מילי בבשר חי, אבל צלי רותח שנפל למליח, אפילו נאכל מחמת מלחו, בעי קליפה. ואם יש בו בקעים, או שהוא מתובל בתבלין והוא צלי רותח כולו, אסור. הגה: וה"ה אפוי ומבושל (מהרא"י בהגה' ש"ד והגהת מרדכי וסמ"ק ורש"ל). וי"א דאפילו הם צוננים, דינא הכי (כ"י לדעת הרא"ש ובת"ה וטור), וכן יש לנהוג אם אין הפסד מרובה. ו אין בשר בחלב נאסר ע"י מליחה או ע"י כבוש, אלא באכילה, אבל לא בהנאה.

צב דינין אם נפל חלב לקדירה של בשר, וכו' ט' סעיפים

א כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב רותח, טועם העובד כוכבים הקדירה, אם אמר שיש בה טעם בשר, אסורה. ואם לאו, מותרת, אפילו בפחות מששים, ואותה חתיכה אסורה. במה דברים אמורים, כשקדם והוציא החתיכה קודם שתפלוט חלב שבלעה, דהיינו קודם שתנוח היורה מרתחתה, אבל אם לא הספיק לסלקו עד שיוכל לפלוט החלב שבלעה,

אף על פי שטעמו עובד כוכבים ואין בו טעם כלל, אסור, אא"כ יש בו ב הגה: וע"ל סימן צ"ח דאין אנו נוהגין לסמוך אטעמת עובד כוכבים, ובעינין ס' ככל ענין. ג נפל חלב לתוך קדירה של בשר, טועמין החתיכה שנפל עליה החלב, אם אין בה טעם חלב, הכל מותר. ואם יש בחתיכה מטעמת חלב, נאסרה אותה חתיכה. (ולדין דאין סומכים אעובד כוכבים, בעינין ששים בחתיכה, ואם לאו כולה אסורה). ומשערין בכולה, אם היה בכל מה שיש בקדירה מהחתיכת והירק והמרק והתבלין כדי שתהא חתיכה זו אחד מששים מהכל, החתיכה אסורה והשאר מותר. במה דברים אמורים, בשלא ניער הקדירה בתחלה כשנפל החלב, אלא לבסוף, ולא כיסה. אבל אם ניער מתחלה ועד סוף, או שכיסה משעת נפילה ועד סוף, הכל מצטרף לבטל טעם החלב. הגה: וכן אם לא ניער כלל, לא בתחלה ולא בסוף, ולא כיסה כלל, אם יש ס' בקדירה נגד טיפת חלב שנפל, אינו אסור רק החתיכה לבד, ושאר הקדירה מותר (בית יוסף בשם הראב"ד והמגיר משנה בשם הרמב"ם). וכן אם ניער בתחלה או כיסה מיד, אע"ג דלא ניער ולא כיסה לבסוף, כל הקדירה מצטרף, והוא שניער וכיסה מיד שנפל שם האיסור (טור וב"י בשם ר"י ך' חביב). וכן אם נפל לתוך המרק או לחתיכות, ולא נודע לאיזו חתיכה נפל, נוער את הקדירה כולה עד שישוב ויתערב הכל, אם יש בקדירה כולה טעם חלב, אסורה. ואם לאו, מותרת. ואם לא נמצא עובד כוכבים שיטעום ונסמך עליו, משערים בששים. הגה: ויש חולקין וסבירא להו דאינו מועיל מה שנוער הקדירה, אם לא שניער מיד שנפל האיסור (טור). והכי נהגו. ד' כשנאסרה החתיכה מחמת החלב, נעשית כל החתיכה איסור, ואם בשלה עם אחרות צריך ששים לבטל כולה. ואם מכירה, משליכה, והאחרות מותרות. ואם אינו מכירה, הרוטב, מותר, וכל החתיכות אסורות, אם חתיכת האיסור ראויה להתכבד. ה' לא אמרו חתיכה עצמה נעשית נבילה, אלא בבשר בחלב אבל לא בשאר איסורים. כגון כזית חלב שנבלע בחתיכה, ואין בה ששים לבטלו, ונאסרה, ואחר כך כישלה עם אחרות, אין צריך אלא ששים כדי כזית חלב, ואז אפילו חתיכה עצמה חוזרת להיות מותרת. הגה: וי"א דאמרינן בכל האיסורים חתיכה נעשית נבילה (תוס' וסמ"ק וסמ"ג ומרכי פכ"ה בשם רשב"א ור"ן בשם ראב"ד). ויש לסמוך על זה האיסור דבוק בחתיכת היתר, או שהחתיכה כולה חוץ לרוטב ונפל עליה איסור, אבל אם מקצת החתיכה תוך הרוטב, ואין האיסור דבוק בו, לא אמרינן חתיכה נעשית נבילה ומצטרף כל הקדירה לבטל האיסור. ומכל מקום יש להחמיר לאסור אותה חתיכה (ארוך כלל כ"ח). וכל זה בשאר איסורים, אבל בבשר בחלב, אעפ"י שאין האיסור דבוק, ומקצת החתיכה תוך הרוטב, אמרינן חתיכה נעשית נבילה. יש אומרים דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה אם נתערב איסור לח בהיתר לח, ואחר כך נתערב הכל בהיתר אחר, ואין צריכים רק ששים נגד האיסור שנפל (מרכי פכ"ה בשם רשב"א ור"ן בשם ראב"ד). ויש לסמוך על זה בשאר איסורים, לצורך הפסד גדול, אבל לא בבשר וחלב. ואם נתערב יבש ביבש, לא אמרינן בשום איסור חתיכה נעשית נבילה. וע"ל סימן צ"ט מדין חתיכה נעשית נבילה. כלי הנאסר מבליעת איסור, לא אמרינן ביה חתיכה נעשית נבילה, ולא בעינין ס' רק נגד האיסור שבלע (מרכי פג"ה וע"ל סימן צ"ח). ו טיפת חלב שנפלה על הקדירה שאצל האש מבחוץ, אם נפלה כנגד התבשיל אין צריך אלא ששים כנגד הטיפה שמפעפת לפנים, והוי כאלו נפלה בתבשיל. ואם נפלה במקום הריקן, והיא מפעפת בדופן הקדירה עד סמוך לרוטב כל כך שאין ס' כנגד הטיפה, הרי נאסר אותו מקום הקדירה, ואם יערה התבשיל דרך מקום הקדירה שנאסר, הרי יאסר התבשיל. וזה תקנתו, שיניחנה כך, ולא יגע בה עד שתצטנן. הגה: ודוקא אם הקדירה ישנה. אבל אם היא חדשה, ככל ענין אין צריך ס' רק נגד הטיפה שנפלה עליה, כדלקמן סימן צ"ד גבי כף.

ז נהגו העולם לאסור כשנפלה על הדופן שלא כנגד הרוטב. ודוקא כשנפל באותו צד שאינו כנגד האש, אבל אם נפל כנגד האש, מותר, שהאש שורפו ומייבשו, (ואז הקדירה נמי שרי) (הגהות ש"ד וארוך כלל ל"א). ודוקא בדבר מועט, כגון טיפה, אבל אם נפל הרבה, אין להתיר אפילו אם נפל כנגד האש, אא"כ כנגד הרוטב וע"י ששים. הגה: ואז הקדירה הוי אסורה אפילו יש ס' כתבשיל נגד הטיפה שנפלה, ויערה מיד התכשיל ממנו כצד אחר שלא כנגד הטיפה. ואם בשלו בקדירה תכשיל אחר, דינו כמו כפעם הראשון. (ארוך כלל ל"א). ח' יש מי שמתיר בשעת הדחק, כגון בערב שבת, אפילו שלא כנגד הרוטב, אפילו שלא כנגד האש, על ידי ס'. הגה: והכי נהוג (ארוך). ואם נשפך חלב או שאר איסור רותח על גבי קרקע, והעמידו עליו קדירה חמה; אם מה שנשפך אינו אצל האש, לא הוי רק כלי שני, ולכן הקדירה אסורה, דכולע קצת, והתכשיל מותר, דתתאי גבר. (הגהות ש"ד סימן כ"ה). וקלוח מן הקדירה רותחת שהלך אל קדירה צוננת, אם נפסק הקלוח מן הקדירה הרותחת קודם שהגיע אל הצונן, הוי נמי ככלי שני (כך משמע בשערים מתשובת מהר"ם). ואם לא נפסק, הוי כעירו והקדירה הצוננת נאסרה, אם היד סולדת בקלוח הנוגע בקדירה (ת"ה סי' קפ"ה), והתכשיל שבתוכה שרי, דאין עירו אוסר רק כדי קליפה. אבל אם הקדירה היא חמה, והוא כלי ראשון, וכ"ש עומד אצל האש, אפילו הקלוח הוא צונן, הכל אסור, דתתאי גבר, והוי כצונן לתוך חם דכולו אסור (כך משמע מכ"י), כמו שנחבאר לעיל סימן צ"א. טפה הנופלת על גבי כיסוי קדירה, דינה כנפל על גבי קדירה נגד הרוטב, והוא שהתחילה הקדירה להרתח, דאז עולה הזיעה תמיד ומגיע אל הכיסוי ויורד משם אל הרוטב. (ארוך כלל ל"א וש"ד). י' מחבת של חלב שנתנו בכירה תחת קדירה של בשר, הזיעה עולה ונבלע בקדירה, ואוסרתה. הגה: אם היה חלב במחבת, בעינין ס' כתבשיל שבקדירה נגד החלב שבמחבת. וכל זה מיירי שהמחבת מגולה והזיעה עולה מן המאכל עצמו לקדירה שעליה (ארוך), וגם מיירי שהוא בקרוב כל כך שהיד סולדת בויעה במקום שנוגע בקדירה. אבל אם אין היד סולדת בויעה, הכל שרי. ולכן תולין בשר לייבש על קדירות של חלב, ולא חיישינן לזיעה שעולה (פסקי מהרא"י סימן ק"ג). וכן אם המחבת מכוסה, הכל שרי מידי דהוי אשתי קדירות נוגעות זו בזו דאין אוסרין זו את זו כנגיעה, כל שכן בויעה. (מרדכי פרק כ"ה) מיהו לתתחלה יש לזהר בכל זה (הגהות ש"ד). י"ג נר של חלב עשוי כנר של שעוה שנטף ממנו טפה על כלי, אין צריך כי אם גרידה. אבל חלב מהותך חם שנפל ממנו טפה על כלי, צריך הגעלה.

צג קדירה שבשל בה בשר לא יבשל בה חלב, ובו סעיף אחד

א קדירה שבשל בה בשר, לא יבשל בה חלב. ואם בישל בה בתוך מעת לעת, אסור בנותן טעם. (וצריך לשער נגד כל הקדירה). אבל אם שהה מעת לעת קודם שבישל בה, הוה ליה נותן טעם לפגם, ומותר התכשיל אבל הקדירה אסור לבשל בה לא בשר ולא חלב. הגה: אבל שאר דברים, מותר. (ריב"ש סימן קכ"ו בשם סמ"ק ובהגמ"י פ"ה) ודין כיסוי קדירה, כדין קדירה עצמה (ד"ע ואו"ה). ויש מחמירים בכיסוי, לומר דאעפ"י שאינו בן יומו דינו כאלו היה בן יומו, (כהגהות ש"ד בשם קובץ) וכן נוהגין בקצת מקומות. וכן אני נוהג מפני המנהג, והוא חומרא בלא טעם. (ד"ע). ומכל מקום במקום שיש שום צד להתיר כלאו הכי, או שהוא לצורך שבת או הפסד, יש להתיר אם אין הכיסוי בן יומו, כמו בקדירה עצמה. ואם לקחו כיסוי רותח מקדירה של בשר ונתנו אותו על קדירה של חלב, אם שניהם חמים, שניהם אסורים אם יש מאכל בקדירה של בשר וחלב. ואם הכיסוי צונן והקדירה חמה, נמי שניהם אסורים אם התחיל להזיע תחת הכיסוי, דתתאה גבר (או"ה). ואם הכיסוי

חם, והקדירה צוננת, הכל שרי (שם), רק המאכל צריך קליפה, (לדעת הגהות ש"ד ולא כאו"ה שם), אם אפשר לקלפו, ואם לאו, הכל שרי. ואם לא היה מאכל בקדירה, הכל שרי, והיו כשתי קדרות שנגעו זו בזו. (הכל ד"ע לסברת הארוך).

צד דין התוחב כף חולבת בקדירה של בשר, וכו' ט' סעיפים

א התוחב כף חולבת בקדירה של בשר, או איפכא, משערים בכל מה שנתחב ממנו בקדירה (אם הכף בן יומו דהיינו ששמשו בו בכלי ראשון תוך מעת לעת). (ארוך כלל ד'). ויש מי שאומר שאם הכף של מתכת, משערים בכלו, משום דחם מקצתו חם כולו. (וסברא ראשונה עיקר, וכן נוהגין) (מרדכי וש"ד והגהותיו וארוך) (וע"ל סי' צ"ח). ב אם תחב הכף בקדירה שני פעמים, ולא נודע בנתיים, צריך כ' פעמים ששים. (ויש אומרים דסגי בפעם א' ששים, וכן נוהגים (תרומת הרשן סימן קפ"ג והגהות שערי דורא וארוך). ג אם יש ס' לבטל הכף, הקדירה והתבשיל מותרים אבל הכף אסור, בין עם בשר בין עם חלב, לפי שהיא כלועה מבשר בחלב. ואפילו בדיעבד אוסרת, אם חזר ותחבו, בין בבשר בין בחלב, כל זמן שהיא בת יומא. ואם אין ס', הכל אסור בהנאה, אפילו הקדירה, אך מותר לתת לתוכה פירות או צונן, כיון שאינו נהנה מגוף האיסור. ד אם אין הכף בן יומו, הקדירה והתבשיל מותרים והכף אסור לכתחלה, בין עם בשר בין עם חלב. ומ"מ בדיעבד אינה אוסרת, כיון שלא היתה בת יומא. ה אם בשלו מים בקדירה חדשה ותחבו בה כף חולבת, ואחר כך חזרו ובשלו בה מים פעם אחרת ותחבו בה כף של בשר, ושתי הכפות היו בני יומן ובשום אחד מהפעמים לא היה במים ששים, אסור להשתמש בקדירה לא בשר ולא חלב, אבל שאר דבר מותר לבשל, מאחר שהיתה חדשה שלא בשלו בה מעולם. הגה: מיהו אם עבר וכישל בה בשר או חלב, מותר, והיו נותן טעם בר נותן טעם (הגהות מיימוני פ"ט). קדירה שבשלו בה ירקות או מים ותחבו בה כף בן יומו, והקדירה אינה בת יומא, או להפך, או שיש במאכל ששים, הכל שרי. ונוהגין להחמיר לאכול המאכל כמין הכלי שהוא בן יומו, ולאסור הכלי שאינו בן יומו (ארוך כלל ל"ז), ואינו אלא חומרא בעלמא, כי מדינא הכל שרי. ו בצלים או ירקות שכלועים מבשר ובשולם בקדירה חולבת, אם ידוע כמה בשר כלוע בכצלים ובירקות, אין צריך ס' אלא כנגד הבשר. הגה: ולא שייך לומר חתיכה נעשית נכילה, הואיל ועדיין כולו היתר, ולכן אין צריך לשער רק נגד מה שבלע. וכל שכן בקדירה של חלב שבשלו בה מים תוך מעת לעת, ואח"כ בשלו בה בשר, לא אמרינן דצריך לשער נגד כל המים, רק נגד החלב שבלעה הקדירה. (ממשעות הטור וב"י). ז בשר רותח שחתכו בסכין חולבת, כל החתיכה אסורה אם אין בה ששים כנגד מקום הסכין שחתך הבשר. אבל אם אינו בן יומו, או אם אינו יודע שהוא בן יומו, אינו אוסר אלא כדי קליפה. הגה: וכל זה בבשר רותח בכלי ראשון, ואז אם הסכין בן יומו ואין ס' בבשר נגד הסכין הכל אסור, ואף הסכין צריך הגעלה. אבל אם הוא כלי שני, הבשר צריך קליפה; והסכין, נעיצה בקרקע (ארוך כלל ל"ו), וכן נוהגין. ואפילו אין הסכין בן יומו, יש לקלוף הבשר מעט משום שמנונית הסכין (טור וב"י בשם סמ"ק). ח אם נפל לתנור פנאד"ש גבינה, אפילו לחה, וכן גבינה חמה בקערת בשר בת יומא, אינו אוסר אלא כדי קליפה. ט בשלו דבש כמחכת של בשר בת יומא והריקוהו חם בקערה של חלב בת יומא, מותר, משום דהוי נותן טעם בר נותן טעם דהיתרא.

צה דגים וכיצה שנתבשלו בקדירה של בשר אם מותר לאכלן עם גבינה, וכו' ז
 סעיפים

א דגים שנתבשלו או שנצלו בקדירה של בשר רחוצה יפה, שאין שום שומן דבוק בה, מותר לאכלה בכותח, משום דהוי נותן טעם בר נותן טעם דהיתרא. ואם לא היתה רחוצה יפה, אם יש בממש שעל פי הקדירה יותר מאחד בששים בדגים, אסור לאכלם בכותח. ב ביצה שנתבשלה במים בקדירה חולבת, מותר לתת אותה בתוך התרנגולת אפילו לכתחלה. אבל אם נתבשלה בקדירה עם בשר, ואפילו בקליפה, אסור לאכלה בכותח. הגה: ויש מחמירין בצלייה וכישול לאסור נותן טעם בר נותן טעם. (ריב"ן בשם רש"י ובארוך כלל ל"ד הביא המרדכי וא"ו). והמנהג לאסור לכתחלה, וכדיעבד מותר בכל ענין (סמ"ק וארוך). ודוקא לאכול עם חלב והבשר עצמו, אבל ליתן בכלי שלהם, מותר לכתחלה (באיסור והיתר הארוך), וכן נהגו. וכן אם לא נתבשלו או נצלו תחילה, רק עלו בכלי של בשר, מותר לאכלן עם חלב עצמו. וכן להיפך (סברת עצמו). וכן אם היה הכלי שנתבשלו או נצלו בו לפגם, שלא היה כן יומו, נוהגין היתר לכתחלה לאכלו עם המין השני (שם בארוך). וכל זה כשהמאכל אינו דבר חריף, אבל אם היה דבר חריף, כגון שבשלו דברים חריפים בכלי של בשר, אפילו אינו כן יומו, או שדכו תבלין במדוך של בשר, אם אכלו בחלב, אסור אפילו כדיעבד עד דאיכא ס' נגר הבשר הבלוע בהם (בארוך כלל כ"ד וכן משמע בתשובת הרשב"א סימן תמ"ט). ומכל מקום לא מקרי מאכל דבר חריף משום מעט תבלין שבו, רק אם כולו הוא דבר חריף. ורובו ככולו (וע"ל סימן צ"ו). ג קערות של בשר שהודחו ביורה חולבת בחמין שהיד סולדת בהן, אפילו שניהם בני יומן, מותר, משום דהוה ליה נותן טעם בר נותן טעם דהיתרא. והוא שיאמר ברי לי שלא היה שום שומן דבוק בהן. ואם היה שומן דבוק בהן, צריך שיהא במים ס' כנגד ממשות שומן שעל פי הקערה. הגה: ויש אוסרים אפילו אין שומן דבוק בהן (טור כ"ס סה"ת וסמ"ג וסמ"ק וש"ד והר"ף ותוס' ומרדכי ור"ן והגמ"יי ופסקי מהרא"י ואו"ה), אלא א"כ אחד מן הכלים אינן בני יומן מבליעת כלי ראשון, ואז כל הכלים מותרים והמים נוהגין בהן איסור לכתחלה. אבל אם שניהם בני יומן, והדיח אותן ביחד בכלי ראשון, הכל אסור. והכי נוהגין, ואין לשנות. ודוקא שהודחו ביחד ובכלי ראשון, אבל אם הודחו זה אחר זה או בכלי שני, אפילו ביחד, הכל שרי (בארוך כלל ל"ד). ואם עירה מכלי ראשון של בשר על כלי חלב, דינו ככלי ראשון ואוסר אם היה כן יומו. אבל אם עירה מים רותחים שאינן של בשר ולא של חלב על כלים של בשר ושל חלב ביחד, ואפילו שומן דבוק בהם, הכל שרי, דאין עירוי ככלי ראשון ממש שיעשה שהכלים שמערה עליהם, יכלעו זה מזה (שם). ואם נמצא קערה חולבת בין כלי בשר, לא חיישינן שמא הודחו ביחד בדרך שנאסרים (הגהות ש"ד). ד יראה לי שאם נתנו אפר במים חמין שביורה קודם שהניחו הקדירות בתוכה, אף על פי שהשומן דבוק בהן, מותר, דעל ידי האפר הוא נותן טעם לפגם. ה אין מניחין כלי שיש בו כותח אצל כלי שיש בו מלח, אבל מותר להניחו אצל כלי שיש בו חומץ. הגה: ודוקא אם הכלים מגולים. ואפילו הכי אם עבר ונתנו ביחד, מותר, ולא חיישינן שמא נפל אל המלח (הגהות ש"ד וארוך). ו מותר ליתן בתוך תיבה כד של בשר אצל של חלב. הגה: ויש מחמירין לכתחלה (הגהות אשיר"י בשם א"ו). וטוב לזהר לכתחלה כמקום שאינו צריך. ז מלח הנתון בקערה של בשר, מותר ליתנו בחלב. הגה: והמחמיר גם בזה, תבא עליו ברכה כי יש מחמירין לכתחלה (תוס' וסמ"ג ואו"ה).

צו דין מאכל חריף שנחתך בסכין של בשר, וכו' ה' סעיפים

א צנון או סילקא שחתכם בסכין של בשר בן יומו, או שאינו מקונח, אסור לאכלם בחלב עד שיטול ממקום החתך כדי נטילת מקום, שהוא כעובי אצבע, או שיטעמנו ולא יהא בו טעם בשר, שאז מותר בהדחה. ויש אומרים דהוא הדין לאינו בן יומו והוא מקונח. ואם לא נטל מהם כדי נטילת מקום וגם לא טעמם ובשלם בחלב, צריך ששים כנגד מה שנגע מהסכין בהם. וה"ה לחתכם בסכין של עובד כוכבים. הגה: ואם חתכן רק רק, צריך לשער ס' נגר כל הצנון (ב"י בשם סמ"ק). וי"א שאם חתך צנון בסכין של איסור, כולו אסור (רשב"א ור"ן וכן משמע בארוך כלל ל"ה). וכן אם חתכו בסכין של בשר, אסור כולו בחלב. וכן נוהגין לכתחלה, אבל בדיעבד אין לאסור רק כדי נטילה (ב"י ואו"ה). וכל זה אם חתך הצנון עצמו, אבל אם חתך הירק שעל הצנון, אין לחוש. ואם יש ספק אם נחתך בסכין של איסור, אזלין לקולא (שם), לכן קונים הצנונות שיש בהן חתוכין לצד זנבותיהן, כי תלינן שנעשה כמרא וחצינא (שם בהג"ה ומהר"א בהגהת ש"ד). ובמקום שאין נמצא לקנות רק החתוכים בסכין, נוהגין לקנותו ולהתיר ע"י נטילת מקום. **ב** אם חתך בו שומין ובצלים וכרישין (ותמכא שקורין קר"ן) וכיוצא בהם מדברים החריפים ופירות חמוצים (אורחות חיים) ורגים מלוחים, דינם שוה לחתך בו צנון. (שכולי לקט) הגה: ומכל מקום מותר לאכול מרקחות חריפים של עו"ג כגון זנגביל וכיוצא בו, ריש להם כלים מיוחדים לכך או תולשין אותן (מרדכי ואגודה פרק כיצד מברכין). **ג** תבלין שנדוכו במדוכה של בשר בן יומו, אסור לאכלם בחלב. וי"א אפילו אינו בן יומו. (רשב"א סימן תמ"ט ובארוך וע"ל סימן צ"ה סוף ס"ב בהג"ה). **ד** מי לימוני"ש שמביאים העו"ג, וכן חתיכות דג מליח שמביאים העו"ג בחביות, מותרים. הגה: מפני שמביאים הרכה ביחד, ואף אם נאסרו מקצתן שנחתכו בראשונה עם סכין של עובר כוכבים, נתבטלו באחרים הנחתכים אחר כן, שאינן נאסרין, כי כבר נתבטל טעם הסכין בראשונים ולכן כולם מותרים. וכל כיוצא בזה (בית יוסף בשם שיבולי לקט). ולכן אוכלין בקצת מקומות הכרוכ שקורין קומפפ"ט, אע"ג דפרוס וחתוך. ויש מקומות שמחמירין בזה, ואין לשנות המנהג (מהר"ו סימן מ"ט), אבל שאר דברים שאין חריפין, כגון תפוחים או לפתות יבשים וכדומה, נוהגין בהן היתר כמו בלימוני"ש ואין להחמיר כלל (בארוך). **ה** חתך קישואים בסכין של בשר, מותר לאכלם בחלב בגרידה בלבד, שיגרוד ממקום החתך. ואם חתך בו לפת, אפילו גרידה אינו צריך, אלא הדחה בעלמא. ולא עוד אלא אפילו צנון שחתך אחר הלפת, שרי בהדחה כמו הלפת, לפי שטעם הלפת משונה ומבטל טעם הנפלט מהסכין. הגה: ודוקא לפת, שטעמו משונה, אבל ירק או לחם ושאר דברים, לא. ואפילו בלפת אין להתיר לחתוך צנון רק פעם אחת, אבל לא הרכה פעמים, אם לא שחתך כל פעם לפת בין חתיכת צנון לצנון (ב"י בשם סמ"ג).

צז שלא ללוש עיסה בחלב, וכו' ג' סעיפים

א אין לשיין עיסה בחלב, שמא יבוא לאכלה עם הבשר. ואם לש, כל הפת אסור, אפילו לאכלו לבדו. ואם היה דבר מועט כדי אכילה בבת אחת, או ששינה צורת הפת שתהא ניכרת שלא יאכל בה בשר, מותר. כיוצא בו, אין אופין פת בתנור שטחו באליה, ואם אפאו דינו כעיסה שנילושה בחלב. הגה: ולכן נוהגין ללוש פת עם חלב כחג השכועות, גם בשומן לכבוד שבת, כי כל זה מוחשב כדבר מועט, גם כי צורתן משונה משאר פת. וכ"ש פלאר"ן או פשטיד"א, דמותרין (הגהות ש"ד). ואין לאפות שום פת עם פלאר"ן או פשטיד"א בתנור, רחישין שמא יזכ מן השומן אל הפת. ואם זב תחתיו, דינו כאלו נילוש עמו (ב"י בשם הגהות ש"ד). ואפילו הוא כמחבת, נוהגין להחמיר לכתחלה.

ב תנור שטחו כאליה, אין אופין בו פת עד שיסיקנו מכפנים עד שיתלכן. ואפילו אם הוא של בוכיא (פירוש כלי חרס שמסיקין תחתיו ואופין עליו עוגות) אין לו היתר על ידי היסק מבחוץ. ג פת שאפאו עם הצלי, ודגים שצלאן בתנור אחד עם הבשר, אסור לאכלם כחלב. והני מילי בתנור קטן, אבל בתנור גדול המחזיק שנים עשר עשרונים ופיו פתוח, מותר. ואם הצלי מכוסה, וכן פשטיד"א שמכוסה הנקב שבו, מותר אפילו בתנור צר. (ועיין לקמן סימן ק"ח כיצד נוהגין).

הלכות תערובות

צח דין איסור שנתערב בהיתר ואופן ביטולו, וכו' ט' סעיפים

א איסור שנתערב בהיתר מין בשאינו מינו, כגון חלב שנתערב בכשר, יטעמנו נכרי, אם אומר שאין בו טעם חלב או שאומר שיש בו טעם אלא שהוא פגום, מותר. והוא שלא יהא סופו להשכיח. וצריך שלא ידע שסומכין עליו. ואם אין שם עובד כוכבים לטועמו, משערינן בס'. וכן אם הוא מין במינו, כיון דליכא למיקם אטעמא, משערים בס'. (ואין נוהגים עכשיו לסמוך על עו"ג, ומשערינן הכל בס') (באגור ותשובת מהר"מ פדואה סימן ע"ט ושאר אחרונים). ב אם נתערב מין במינו ונשפך, בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשערו, אם נודע שהיה רובו היתר, מותר. ואם לא נודע שהיה רובו היתר, אסור. הגה: ולענין מין במינו אזלינן בחר שמא, אם הוא שוה הוי מין במינו. אבל לא אזלינן בחר טעמא אם הוא שוה או לא (כ"י בשם האגוד וכן הוא בהגהות ש"ד סי' ל"ט). אבל נתערב בשאינו מינו ונשפך בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשערו, אפי' נודע שהיה רובו היתר, אסור. ואם נתערב במינו ובשאינו מינו ונשפך בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשערו, ונודע שהיה רובו היתר ממינו, רואין את שאינו מינו כאלו אינו, והשאר, מינו רכה עליו ומבטלו. ג כמה דברים אמורים, כשנשפך. אבל איסור שנתערב בהיתר, והוא לפנינו, ואי אפשר לעמוד על שיעורו, אף על פי שהוא מאיסורים של דבריהם, אסור. ד איסור שנתבשל עם היתר, אפילו מכירו והוא שלם וזרקו, צריך ששים כנגד כל האיסור, מפני שאין אנו יודעים כמה יצא ממנו. לפיכך המבשל בקדרת איסור שהיא בת יומא, או תחב כף של איסור בהיתר, צריך ס' כנגד כל הקדירה וכנגד כל מה שתחב מהכף, שאין אנו יודעין כמה בלעו, בין שהם של חרס או עץ או מתכת. הגה: ובלבד שבלעו ע"י רתיחת אש, שאז הבליעה הולכת בכל הכלי, אבל על ידי רתיחת מליחה אינו נבלע בכלי רק כדי קליפה, וא"צ לשער רק כדי קליפה (מדרכי פכ"ה ובארוך כלל כ"ד). וע"ל סימן ס"ט. ויש מי שמחמיר בכף של מתכת להצריך ס' כנגד כולו, אפילו לא הכניס אלא מקצת, משום דחם מקצתו חם כולו. הגה: ונוהגין כסברא ראשונה. וכל איסור שמבטלינן בששים, אם מכירו צריך להסירו משם אף על גב דכבר נחבטל טעמו בששים. ולכן אם נפל חלב לתוך התבשיל ונחבטל טעמו בששים, צריך ליתן שם מים צוננים וטבע החלב להקפיא ולצוף למעלה על המים, ויסירו משם, דמאתר דאפשר להסירו הוי כאילו מכירו וצריך להסירו משם (נהגות מדרכי בחולין ובארוך כלל כ"ג). איסור שנתבטל בקדירה והסירוהו משם, ונפל לקדירה אחרת, צריך לחזור ולבטלו בששים נגד כולו, וכן לעולם. אבל אם נפל לקדירה הראשונה ב' פעמים, אין צריך רק ששים (פעם) אחת כנגדו (בארוך כלל כ"ד דין ב') ועיין לעיל סימן צ"ד. ה' אם ידוע כמה הוא האיסור,

כגון כף חדשה או שאינה בת יומא שניער בה ובלעה כזית חלב, ואחר כך ניער בה קדרה של בשר, אין צריך אלא ס' לבטל הכזית שבלעה. (ולא אמרינן גבי כלי חתיכה נעשית נכילה, אפילו אם ניערו בו איסור) (ר"ן בשם הרמב"ן) אבל כף ישנה ובת יומא, משערין בכולה (דכל מה שבלע נעשית איסור, ולא ידעינן כמה בלע). (שם). ויש מי שאומר שגם כזו אין צריך אלא ס' לבטל הכזית שבלעה. הגה: והסכרא ראשונה עיקר, כמו שנתבאר לעיל גבי טיפת חלב שנפלה על הקדירה. ויש שאינן מחלקין בין כף ישן לחדש, רק בין כלי חרס לשאר כלים (מרדכי פ' גיד הנשה) ואומרים דבכלי חרס דאי אפשר להפריד האיסור על ידי הגעלה אמרינן הכלי נעשה נבלה, אבל לא בשאר כלים, וטוב לחוש לחומרא וע"ל סימן צ"ב. ו' כחצי זית של איסור שנתערב בהיתר, צריך ששים חצאי זיתי היתר לבטלו. ז' ביצה שיש בה אפרוח או טפת דם שנתבשלה עם אחרות, צריך ששים ואחת לבטל פליטתה. ח' כחל מתבטל בתשעה וחמשים. הגה: כל האיסורים הנוהגין בזמן הזה כולם מתבטלים בששים, מלבד חמץ בפסח ויין נסך, כאשר נתבאר בהלכותיהם (טור), ובלבד שהאיסור אינו נותן טעם בקדירה, אבל אם נותן טעם באותה קדירה, והוא אסור מצד עצמו, אפילו באלף לא בטיל כל זמן שמרגישין טעמו. ולכן מלח ותבלין מדברים דעבידי לטעמא, אם אסורים מחמת עצמן אינן כטילים בששים (בארוך כלל כ"ה וע"ל סוף סימן ק"ה). ט' קדירה שיש בה נ"ט זיתים היתר, ונפלו בה שני זיתים, אחד של דם ואחד של חלב, כל אחד מצטרף עם הנ"ט של היתר לבטל חבירו. וכן כ"ט זיתים של היתר שנפל בהם כזית חלב, ובקדרה אחרת היו שלשים של היתר ונפל לתוכו כזית של דם, ונתערבו בשוגג, מותר. (וכ"ש בכ"ז זיתים, אחד של גבינה ואחד של בשר, דכל אחד מבטל חבירו) (בארוך כלל כ"ד).

צט דין העצמות אם מצטרפין לבטל איסור, ושלא לבטל איסור לכתחלה, וכו' ז' סעיפים

א חתיכת נבלה שיש בה בשר ועצמות שנפלה לקדירת היתר, עצמות האיסור מצטרפים עם ההיתר לבטל האיסור, ואצ"ל שעצמות ההיתר מצטרפין עם ההיתר, אבל המוח שבעצמות איסור מצטרף עם האיסור. וגוף הקדירה אינה מצטרפת, לא עם האיסור ולא עם ההיתר. הגה: ויש מחמירים שלא לצרף עצמות האיסור עם ההיתר לבטל (הגהה אחת בש"ד בשם א"י) ובמקום הפסד יש לסמוך אמקילין ומתירין, כי כן עיקר. ב' במה דברים אמורים שעצמות האיסור מצטרפין עם ההיתר, כשנפלה חתיכת הנבלה לקדרת היתר כשהיתה חיה, אבל אם נתבשלה תחלה ואח"כ נפלה לקדירת היתר, עצמות שבה מצטרפים עם האיסור, לפי שבלעו מבשר הנבלה כשנתבשלה לבדה. ג' בשאר איסורים, חוץ מבשר בחלב, חתיכה הבלועה מאיסור מצטרפת לבטל האיסור. הגה: ואין נוהגין כן, כי קיימא לן בכל איסורים חתיכה נעשית נבלה, כדלעיל סימן צ"ב. ד' משערים ברוטב ובקיפה (פירוש הדק דק של בשר ותבלין המתאסף בשולי קדרה) ובחתיכות. ומשערין ההיתר והאיסור כמו שבא לפנינו, אע"ג שהיה בהיתר יותר מתחלה ונתמעט בבישולו ונבלע בקדרה. והני מילי במין בשאינו מינו, אבל אם הוא מין במינו משערין גם במה שבלעה הקדרה ועומד בדופני הקדרה. ומשערים זה באומד יפה, ורואין אותו כאילו הוא בעין, אבל מה שכלה ואבד מחמת האור אינו מצטרף, שזה כלה לגמרי. ה' אין מבטלין איסור לכתחלה.

ואפילו נפל לתוך היתר שאין בו שיעור לבטלו, אין מוסיפין עליו היתר כדי לבטלו. עבר וביטלו, או שריכה עליו, אם בשוגג, מותר. ואם במזיד, אסור למבטל עצמו, אם הוא שלו, וכן למי שנתבטל בשבילו. (ואסורים למכרו גם כן לישראל אחר, שלא יהנו ממה שכתלו) (ארוך כלל כ"ד). ולשאר כל אדם, מותר. הגה: ודוקא שנתערב יבש ביבש, או אפילו לח בלח למאן דאמר שאין אומרים בו חתיכה נעשית נבלה, כדלעיל סי' צ"ב. אבל חתיכה שכלעה איסור, לא מהני שנתוסף אחר כך ההיתר, דהא אמרינן ביה חתיכה נעשית נבלה. (רשב"א סי' תצ"ה). ויש אומרים דאפילו במקום דלא אמרינן חתיכה נעשית נבלה לא מהני ההיתר לבטל, אלא אם נתוסף קודם שנודע התערובות, אבל אם נודע התערובות קודם, לא מהני מה שנתוסף אחר כך. ולפי זה היה צריך החכם המורה לבטל איסור לחקור אם נתוסף ההיתר לאחר שנודע (ארוך כ' ל"ז). ולא נהגו כן. ו' איסור של דבריהם, אין מערבין אותו בידים כדי לבטלו. ואם עשה כן, במזיד, אסור. אבל אם נפל מעצמו, ואין בהיתר כדי לבטלו, מרבה עליו ומבטלו. הגה: וי"א דאין לבטל איסור דרבנן או להוסיף עליו, כמו באיסור דאורייתא. וכן נוהגין, ואין לשנות. (טור בשם הרא"ש ובת"ה סימן צ"ד ובהגהת ש"ד ודא"ה כב"ה ור"ן ומררכי ואגודה פ"ק רביצה). איסור שנתבטל, כגון שהיה ס' כנגדו, ונתוסף בו אח"כ מן האיסור הראשון, חוזר וניעור ונאסר, ל"ש מין במינו ל"ש מין בשאינו מינו, לא שנא יבש ל"ש לח, לא שנא נודע בינתים או לא נודע בינתים. (הגהות ש"ד סימן נ"ט). כזית חלב שנפל למים ונתבטל בס', ואח"כ נפל מן המים לקדירה של בשר, מותר, אע"פ שאין בכשר ס' נגד החלב, שהרי נתבטל במים (בארוך). וכל כיוצא בזה. ו' אם נבלע איסור מועט לתוך כלי בשר, אם דרכו של אותו כלי להשתמש בו בשפע היתר, מותר להשתמש בו לכתחלה, כיון שהאיסור מועט וא"א לבוא לידי נתינת טעם, ולפיכך איסור משהו שנבלע בקדירה או בתוך קנקנים וכיוצא בהם, מותר להשתמש בו לכתחלה, ואפילו בכך יומו, לפי שא"א לבא לידי נתינת טעם. אבל אם נבלע בכלי שדרכו להשתמש לעתים בדבר מועט בקערה וכיוצא בה, אסור להשתמש אפילו בשפע, גזירה שמא ישתמש בה בדבר מועט ויבא לידי נתינת טעם.

ק בריה אפילו באלף לא בטיל, ובו ד' סעיפים

א בריה, דהיינו כגון נמלה או עוף טמא וגיד הגשה ואבר מן החי וכיצה שיש בה אפרוח וכיוצא בהם, אפילו באלף לא בטל. ואין לו דין בריה, אלא אם כן הוא דבר שהיה בו חיות, לאפוקי חטה אחת של איסור. וכן צריך שיהא דבר שאסור מתחלת ברייתו, לאפוקי עוף טהור שנתנבל ושור הנסקל. וכן צריך שיהיה דבר שלם, שאם יחלק אין שמו עליו, לאפוקי חלב. וכן צריך. שיהיה שלם. הגה: ועיקר גיד הנשה אינו אלא על הכף בלבד, והוא כרוחב ד' אצבעות, ואם הוא שלם מקרי בריה. (בארוך כלל כ' כ"ח). ב דבר שהוא בריה שנתבשל עם ההיתר, אם אינו מכירו הכל אסור, והרוטב בנותן טעם. ואם מכירו, זורקו. והאחרים והרוטב צריך שיהיה בהם ס' כנגדו, חוץ מגיד הנשה שאין טעמו אוסר, דאין בגידים בנותן טעם. אבל שמנו, אוסר, וצריך ששים כנגדו להתיר הרוטב. לפיכך ירך שנתבשל עם גידו, אם מכירו זורקו, וכל השאר מותר, אם יש בו ס' כנגד שמנו. ואם אינו מכירו, כל החתיכות אסורות. ואם יש בקדירה

ס' כנגד השומן, מותר הרוטב; ואם לאו, אסור. ואם נמוח הגיד ואינו ניכר, צריך גם כן ס' כנגדו. ג קדרה של מרק שנפל שם בריה ונאכדה, אסור הכל. ד ירקות מבושלות שנמצאו בהם ג' תולעים, הירקות אסורים; אבל מי השלקות, מסננן ומותרים. וכן הכשר, ירחצנו ויבדקנו ומותר.

קא דין חתיכה הראויה להתכבד, וכו' ט' סעיפים

א חתיכה הראויה להתכבד דינה ככריה, דאפילו באלף לא בטלה. ואפילו אם היא אסורה בהנאה, כיון שאם תתבטל היתה מותרת וראויה להתכבד. הגה: ואפילו אינה אסורה רק מדרכון, אינה בטילה (כ"י כשם הרמב"ן). ואם הוא ספק אם ראויה להתכבד או לא, אזלינן לקולא (ארוך כלל כ"ה) אפילו היא אסורה מדאורייתא. ב אין לה דין חתיכה הראויה להתכבד, אלא אם כן איסורה מחמת עצמה, כגון נבלה ובשר כחלב; אבל אם נאסרה מחמת שקבלה טעם מאיסור ולא היה בה ס' לבטלו, אפילו למי שסובר חתיכה עצמה נעשית נבלה אין לה דין חתיכה הראויה להתכבד. הגה: ואפילו חתיכה שלא נמלחה, בטלה, דאין איסורה מחמת עצמה רק מחמת דם הבלוע בה (שם ות"ה ס' ק"ע). כל חתיכה שלא נאסרה רק כדי קליפה, בטלה, דהרי הקליפה אינה ראויה להתכבד. (סכרת התוספות ובהגהות ש"ד). ג תרנגולת בנוצתה שנתערכה באחרות, בטלה, שהרי אינה ראויה להתכבד לפני האורחים כמות שהיא. ואף על פי שאחר שנתערכה הסירו הנוצה. וכן לא חשיבה ראויה להתכבד אלא אם כן היא מבושלת. וכן כבש שלם או חתיכה גדולה יותר מדאי, לא חשיבה ראויה להתכבד, שאין דרך ליתן לפני האורח כבש שלם או חתיכה גדולה יותר מדאי. ויש חולקים בכל זה. הגה: וכן נוהגין, מלבד תרנגולת בנוצתה דמחוסרת מעשה גדול, דנוהגים בה שהיא בטילה (טור כשם י"א וכמרדכי וכש"ד). וכן רגלים או ראש שלא נחרכו משערן. אבל אם כבר נחרכו, חשיבי חתיכה הראויה להתכבד, אפילו לא נמלחו עדיין. ואפילו כבש שלם אינו בטל (בהגהות ש"ד). מיהו רגלים של עופות, מלבד רגלי אווז, וכן רגלי בהמה דקה במדינות אלו, לא חשיבי כלל, ובטלים. ראש של עופות אינו חשוב, ובטל (ארוך כלל כ"ה). ד שומן הכנתא אינו ראוי להתכבד. (אבל עור שומן אווז מקרי ראוי להתכבד. ואינו בטל) (שם). ה קורקבן וכן שאר בני מעיים, אינם ראויים להתכבד. ו הא דכריה וחתיכה הראויה להתכבד לא בטלי, דוקא בעודם שלמים, אבל אם נחתכו או נתרסקו עד שנאבדה צורתן, בטלי, דתו לא חשיבי. ואפילו אם נתרסקו לאחר שנתערכו עם ההיתר. (ואפילו לאחר שנודע התערוכות) (הגהת ש"ד וד"ע לאפוקי או"ה). והוא שנתרסקו שלא במתכוין לבטל האיסור, אבל אם נתכוין לכך, אסור למרסק, אם הוא שלו, וכן למי שנתרסק בשבילו. (ואין חילוק בין נתערכו במינם או שלא במינם) (ד"ע ומשמעות הפוסקים ולאפוקי או"ה). ז אם נחתכה חתיכה אחת, אין תולין לומר של איסור נחתך, ומתבטל, ויהיו כולן מותרות, אלא אותה שנחתכה בלבד מותרת ממה נפשך, אם היא של איסור, אף כולן מותרות. ואם אינה של איסור, הרי היא מותרת. ואפילו נחתכו רובן אין תולין לומר שהאיסור מהרוכ שנתכחו, אלא כל הנחתכות מותרות והשלימות אסורות. ח קורקבן שנמצא נקוב, ונתערכה אותה תרנגולת עם אחרות, מדמין שומן שבקורקבן לשומן התרנגולת של מקום חיבור הקורקבן, ואם דומים לגמרי, מכשירים האחרות. (וכן כל כיוצא בזה). ט ראש כבש שנמצא טריפה, ולא נודע מאיזה כבש הוא, והקיפו הראש לצוארו של אחד מהכבשים ונמצאו חתיכות דומות ומכוונות יפה, יש לסמוך על זה להתיר האחרות.

קב דין דבר שיש לו מתירין, ובו ד' סעיפים

א כל דבר שיש לו מתירין, כגון ביצה שנולדה ביום טוב, שראויה למחר, אם נתערבה באחרות, בין שלימה בין טרופה, אינה בטלה אפילו באלף. ואפילו ספק נולדה ביום טוב, ונתערבה באחרות, אסורות. ואם נתערבה בשאינה מינה, בטלה בס' (טור וש"ד ותשו' הרא"ש ור' ירוחם והגהות ש"ד ורש"ל ורוקח וכנ"ד סמ"ג וסמ"ק בהל' י"ט וכ"כ או"ח כלל כ"ו כשם סמ"ג ות"ח כלל מ"ג ולא כ"ח סמ"ק סימן רי"ד וכ"מ באגורה ומרכי ריש כיצה כשם ראבי"ה וכ"כ טא"ח סימן תקי"ג והאגור כשמו והאו"ח כלל כ"ה כשם מרכי ריש כיצה כשם ראבי"ה ולא כ"ח).
 הגה: מיהו אם לבנו כה מאכל, או נתנו בקדירה לתקן הקרירה, כגון שמלאוה כתרנגולת, אינה בטלה (הגהת ש"ד ובארון) ועיין בא"ח סימן תקי"ג. **ב** יש מי שאומר שלא אמרו דבר שיש לו מתירין אלא כשהמתיר עתיד לבא על כל פנים, או אם המתיר בידו לעשותו בלא הפסד, אבל דבר שאינו בידו, ואינו ודאי שיבא המתיר, אינו בדין דבר שיש לו מתירין. לפיכך, כיצה של ספק טריפה שנתערבה באחרות, אינו בדין דבר שיש לו מתירין, לפי שאין המתיר בודאי ואינו בידו. **ג** כלי שנאסר בכליעת איסור, שנתערב באחרים ואינו ניכר, בטל ברוב ואין דנין אותו כדבר שיש לו מתירין (לפי שצריך להוציא עליו הוצאות להגעילו, וכל כיוצא בזה). **ד** יש מי שאומר דלא שייך דבר שיש לו מתירין היכא שהמאכל מתקלקל. הגה: הא דדבר שיש לו מתירין אינו בטל, היינו דוקא אם האיסור בעין או שיש עדיין ממשות האיסור בתערובת, אבל טעמו, בטל (טור א"ח סי' תקי"ג ובארון והג"א סוף עבות כוכבים ומהרא"י כשם מהרי"ח). וכן אם אין איסורו מחמת עצמו, בטל. ולכן חתיכה שלא נמלחה תוך ג' ימים, אע"פ שי"א רמקרי דבר שיש לו מתירין הואיל ומותרת לצלי, אפילו הכי בטילה, דאין איסורה אלא מחמת דם הבלוע בה (תורת הבית סימן ק"ע). כל איסור שלא היה ניכר קודם שנתערב, הוא בטל אע"פ שהוא דבר שיש לו מתירין (בארון כלל כ"ה כשם סמ"ג ומרכי פ"ק דשבת). מי שנדר מדבר אחד ונתערב אחר, לדירה מקרי דבר שיש לו מתירין (שם ובמיימון פ"ח הנדרים ובר"ן פ"ק ואו"ח והוא ש"ס ערוך פ"ז הנדרים דף נ"ט וירושלמי פ"ו הנדרים ומוסכס מכל הפוסקים), דהא אפשר לשאול על נדרו. דבר שיש לו היתר וחוזר ונאסר, כגון חמץ בפסח, לא מקרי דבר שיש לו מתירין (מרכי פרק כ"ש). ויש חולקין בזה. (רמב"ם פט"ו מהמ"א) ולא מקרי דבר שיש לו מתירין אלא א"כ הותר למי שנאסר, אבל אם נשאר לאחד לעולם אסור, אע"ג שמותר לאחרים כגון המכשל כשבת, לא מקרי דבר שיש לו מתירין (כ"י כשם רבינו ירוחם).

קג דין נותן טעם לפגם, ובו ז' סעיפים

א כל דבר שטעמו פגום, אינו אוסר תערובתו. ואפילו אין טעמו פגום מחמת עצמו, שבפני עצמו הוא מוטעם ומשובח, אלא שפוגם תערובתו, מותר. הגה: מיהו דברים החשובים ככריה או כיוצא בה, אם אינן פגומים כעצמן אע"פ שפוגמין התכשיל, אינן בטלים אפילו באלף (וכן כתב הארון כלל ל"ב). **ב** פגם זה אין צריך שיפגום לגמרי עד שיהא קץ לאכלו, אלא אפילו פוגם קצת אינו אוסר תערובתו. ויש מי שאומר דהיינו דוקא כשנתערב איסור מועט עם היתר מרובה, אבל איסור מרובה לתוך היתר מועט, ואפילו מחצה על מחצה, אין אומרים נותן טעם לפגם מותר, עד שיפגום לגמרי שאינו ראוי למאכל אדם. ואם אין שם ממשות של איסור, אלא טעמו בלבד, אפילו איסור מרובה והיתר מועט, מותר אם פוגם קצת. ויש מי שחוכך (פי' מקוה להחמיר, ואוסר) לומר שאם הגדיל האיסור מדתו של היתר עד שהוא משביח יותר כשאוכלו בגודל מדתו ממה שהוא פוגם בהפסד טעמו,

אסור, עד שיפסל מלאכול אדם. כמה דברים אמורים, שפוגם מתחלתו ועד סופו, אבל אם השביח ולבסוף פוגם, או פוגם ולבסוף השביח, אסור. הגה: י"א אף על גב דהאיסור נ"ט לפגם והמאכל מותר, מ"מ הקדרה אסורה ואם בשלו בה אח"כ תוך מעת לעת תבשיל שהאיסור הראשון נותן בו טעם לשבח, נאסר התבשיל השני אם לא היה בו סי' נגד האיסור הראשון. אבל אם נערו התבשיל הראשון בכף, ותחבו אח"כ הכף לתבשיל שני שהוא ג"כ פוגם, לא נאסרה הקדרה. וכן בדבר שאין לו טעם כלל, כגון היורה שמתיכין בו הדבש, אע"פ שיש שם רגלי הדבורים, לא נאסרה היורה וכל כיוצא בזה. (שם בארוך). ג אפילו אין כח באיסור לבדו לפגום אלא על ידי דבר אחר שמסייעו, כגון שנפל איסור לקדירה שיש בה מלח או תבלין מרוכין ואלמלא המלח והתבלין שבה לא היה כח באיסור לפגום, אפילו הכי מותר. ד שמן ודבש של עובד כוכבים, אע"פ שהם מבושלים, מותרים מפני שהבשר פוגם את השמן ומסריחו, וכן לדבש. הגה: ויש אומרים דבשר אינו פוגם דבש עצמו, רק משקה הנעשה מדבש (מהרי"ל בהגהת ש"ד סימן כ"ב ועוד הרכה פוסקים עיין ס"ק י"ג); ובמקום שאין הפסד גדול, יש להחמיר. בשר או חלב ביין, הוי לפגם, ומותר. (הגהות אשיר"י פ"ב דעבודת כוכבים). ה כל קדרה שאינה בת יומא חשיבה טעמה לפגם, ואינה אוסרת. ונקראת בת יומא כל זמן שלא שהתה מעת לעת אחר שנתבשל בה האיסור, וכיון שעבר עליה מעת לעת אחר שנתבשל בה האיסור אינה נקראת בת יומא. ואם בישל בה כשאינה בת יומא, התבשיל מותר דהוי נותן טעם לפגם והוא שתהיה מודחת שלא יהא שומן על פניה, שאם לא הדיחה, אוסר והרי היא כחתיכת איסור שלא נפגמה. ויש מתירין אפילו בישל בה קודם שהדיחה. הגה: ואם יש סי' נגד מה שדבוק עליו, לכולי עלמא שרי מאחר דהקדירה אינה בת יומא. והכי נהוג (או"ה). ו יש מי שאומר שאם שמו פלפלין בקדרה של איסור שאינה בת יומא, הכל אסור, דחורפיה משויא ליה לשבח. ז קדרה שהיא בלועה מבשר וחלב שנתבשלו בה ביחד או בזה אחר זה, וקודם שעבר לילה אחת הוחמו בה מים, חשיבה בת יומא עד שתשהה מעת לעת משעה שהוחמו בה המים. הגה: אבל אם עברה לילה, מותר. וכן אם עברה לילה בין בישול בשר לחלב, אע"ג דאח"כ הוחמו המים מיד, נמי דינא הכי. וה"ה בכל האיסורים לפי מאי דקיימא לן בכל האיסורים חתיכה נעשית נבלה (כ"י וסכרת הרב). וע"ל סימן צ"ב. ובמקום הפסד יש להתיר ככה"ג בשאר איסורים ככל ענין, רק שיהיה מעת לעת מזמן בישול האיסור.

קד דין עכבר שנמצא ביין או בשכר, ובו ג' סעיפים

א עכברא דדכרא נותן טעם לשבח הוא, שהרי עולה על שלחן מלכים. אבל עכברא דמתא, מספקא לן אם משביח בשכר וחומץ, או אם הוא פוגם. ולפיכך אם נפל לשכר או לחומץ, בצונן, והסירו שלם, אם לא שהה בתוכו מעת לעת, מותר. אבל אם היה רותח, או אפילו צונן ושהה בתוכו מעת לעת, בין שהסירו שלם בין שנחתך לחתיכות דקות, ויכול לסננו בענין שלא ישאר ממנו בתוכו כלום, בין שנימוח בתוכו לגמרי ונעשה כולו משקה ולא נשתייר ממנו שום ממשות, ניתן על ידי שיהא ששים בהיתר כנגד העכבר. ואם נחתך לחתיכות דקות, והוא בענין שאינו יכול לסננו כגון שנתערב השכר או החומץ במאכל עב, הכל אסור ואין שם ביטול, דחיישינן שמא יפגע בממשו של איסור ולא ירגיש. הגה: ודוקא בשרץ יש לחוש אם ישאר שם שלא יוכל להוציאו, אבל בשאר איסורין אין לחוש (כך משמע בארוך כלל ל"ב). ב אם נפל ליין ושמן או לשאר משקין, פוגם

בודאי ואין צריך ס' לבטל פליטתו. הגה: ולפי זה אם נפל לשומן נמי דינא הכי. ויש מחמירין בשומן ואפילו אם הוא קשה לפנינו, אם שפכו מדי יום יום שומן בקדירה ויש לספק שמא העכבר היה שם כשעירו עליו שומן רותח, הכל אסור, אפילו יש ס' בשומן נגד כל העכבר; ואם לא עירו עליו, או שעירו עליו וידוע שלא היה שם העכבר כשעירו עליו, והשומן בא לפנינו כשהוא קשה (תשובת הרא"ש והגהת מיימוני פ"טו והגהות מררכי רחולין ובהגהת ש"ר ובארון) וכן נמצא העכבר עליו, סגי ליה בנטילת מקום ולא מחזקינן איסור שמא היה השומן רך כשנפל שם דכבוש הוי כמבושל, דמותר מכת ספק ספיקא, ספק נפל שם כשהיה קשה, ואם תמצא לומר כשהיה רך, שמא נתקשה קודם שיעור כבישה. ובמקום שהשומן מאוס לאכול, אסור להדליקו ג"כ בבית הכנסת, משום הקריבהו נא לפחתך (מלאכי א, ח) (ר"ן בשם גאון ורשב"א פג"ה ור' ירוחם ואו"ה בשם מררכי פג"ה והמחבר בא"ח סי' קכ"ד סי"ב) ובמקום הפסד גדול יש לסמוך אדברי המקילין. ג דברים המאוסים, שנפשו של אדם קצה בהם, כנמלים וזבובים ויתושים שכל אדם בודל מהם למיאוסן, ואפילו נתערבו בתבשיל ונמחה גופן לתוכו, אם ההיתר רבה עליו, מותרים. ומכל מקום כל שאפשר לבדוק ולהעביר במסנת, בודק ומסנן. (מיהו כחלא ושכר, יש לחוש כמו בעכבר.) (ב"י לרעת הרשב"א).

קה דין איסור שנפל לתוך היתר, ובו י"ד סעיפים

א איסור שנשרה עם היתר מעת לעת בצונן, מקרי כבוש, והרי הוא כמבושל ונאסר כולו. אבל פחות מכאן, בהדחה סגי. הגה: וכל מקום דאמרינן כבוש כמבושל, אפילו מה שחזן לכבישה אסור, דעל ידי הכבישה שלמטה מפעפע למעלה, כמו בבישול. ויש מקילין במה שבתוך (ארוך כלל ל'). וספק כבוש, אסור, מלבד בכשר עם חלב דאזלינן לקולא, דמן התורה אינו אסורה רק בבשול ממש (שם ורש"ל). ואם הוא כבוש בתוך ציר או בתוך חומץ, אם שהה כדי שיתנגנו על האור וירתיה ויתחיל להתבשל, הרי הוא כמבושל; ובפחות משיעור זה, לא נאסר אלא כדי קליפה. (וע"ל סימן ע' מדין כשר שנפל לציר.) ב חום של כלי ראשון שהיד סולדת בו, מבשל ואוסר כולו. אבל חום של כלי שני אינו מבשל. ויש אומרים שגם כן אינו מפליט ואינו מבליע. וי"א דמכל מקום הוא מפליט ומבליע, ואוסר כדי קליפה. וראוי לחוש ליזהר בדבר לכתחלה (ועי"ל סי' ס"ח סעיף י"ג), אבל בדיעבד מותר בלא קליפה, ובהדחה בעלמא סגי. (ועיין לעיל סימן ס"ח וצ"ב וצ"ה נתבאר דיני כלי שני ועירו.) ג נפל איסור חם לתוך היתר חם דכלי ראשון, או אפילו איסור צונן לתוך היתר חם, הכל אסור דתתאה גבר על העליון ומחממו עד שמפליט בתחתון. ואין צריך לומר דהיתר צונן לתוך איסור חם, שהכל אסור. אבל אם העליון חם והתחתון צונן, אינו אוסר אלא כדי קליפה, אפילו אם העליון החם איסור. הגה: וכל זה לא מיירי אלא בחום כלי ראשון, כגון מיד שהסירו מן האש מניחו עם ההיתר. אבל אם כבר מונח בכלי שני, ואחר כך מניח ההיתר אצלו או עליו, אינו אוסר כלל, דכלי שני אינו אוסר, כמו שנתבאר (כך משמע מלשון הר"ן). ואם הניחה זה אצל זה, אם שניהם חמים מחום כלי ראשון, הכל אסור. ואם האחד צונן, ההיתר צריך קליפה במקום שנגע (ארוך כלל כ"ט ר"ב והגהת ש"ר). איסור שהניחו בכלי היתר או להיפך, אמרינן ביה גם כן דין תתאה גבר, כמו בכ' חתיכות (שם כלל ל'). ועיין לעיל סימן צ"ד אם חתך בשר בסכין חולבת. אסור לערות מכלי שיש בו שומן כשר לנו דולק שיש בו חלב או שומן איסור ג"ז שם ומררכי פכ"ה ועיין בתשובת מהר"ל ובפסקי מהרא"י סימן ק"ג), ובדיעבד אין לחוש (ארוך). ד במה דברים אמורים, כשנפל לתוך התבשיל, מפני שהרוטב מוליך פליטת האיסור ומערבו בכל התבשיל. אבל איסור, בין חם בין קר, שנפל על הצלי שאצל האש,

אינו אוסר אלא כדי נטילה, שהוא כעובי רוחב אצבע. לפיכך ירך שצלאו בגידו, או חתיכת איסור שצלאה עם חתיכת היתר ונוגע זה בזה, צריך להסיר כדי נטילה סביב הגיד וכן מן החתיכה מקום שנגעה בחתיכת איסור. וכן אם נפל איסור על חתיכה שבקדרה שהיא חוץ לרוטב, ולא ניער הקדרה ולא כיסה אותה, אינו אוסר אלא כדי נטילה. אבל אם היא ברוטב, לרש"י (כולה ולר"י) אפילו מקצתה, או אפילו כולה חוץ לרוטב וניער או כיסה הקדרה, הרוטב מפעפע הטעם ומערבו ונכנס ככולו. ה' במה דברים אמורים שאין הצלי אוסר אלא כדי נטילה, בירך עם גידו וכיוצא בו, דבר כחוש שאין בו כח לפעפע בכל החתיכה; אבל גדי שמן שצלאו בחלב, אם אין בכל הגדי ששים כנגד כל החלב שבו, אסור לאכול אפילו מראש אזנו, שכיון שהוא שמן מפעפע ככולו. אבל אם הוא כחוש, אף על פי שאין בו ס' כנגד כל החלב שבו, אינו אוסר אלא כדי נטילה, שהחלב של בהמה כחושה כחוש הוא בטבעו ואינו מפעפע. ואפילו חתיכת האיסור כחושה וחתיכת היתר שנצליית עמה שמינה, האיסור מפעפע ככולה. וכל דבר שיש לו פעפוע שנפל למקום ידוע מהחתיכה בצלי, אע"פ שיש בחתיכה ס' לבטל האיסור, צריך נטילת מקום. הגה: וכל מבושל בלא רוטב, או אפוי, דינו כצלי בכל דבר (טור ובי"י). וי"א דאין אנו בקיאין אידה מיקרי כחוש או שמן, ויש לאסור בכל ענין עד דאיכא ס' (הגהות ש"ד והג"מ פט"ו ואו"ה וסמ"ק ואגור בשם מהרי"ל). ואפילו איכא ס', צריך נטילת מקום (ארוך), והכי נהוג. ודווקא באיסור חלב או שאר איסור דשייך בו שמנונית, אבל באיסור דלא שייך ביה שמנונית, והוא בודאי כחוש, אינו אוסר רק כדי נטילה. (כך משמע בב"י). ו' דבר שיש לו פעפוע בצלי, אם היה אחד חם ואחד צונן, התחתון גובר. לפיכך אם נפל חם על צונן, אינו אוסר אלא כדי קליפה. ואם נפל צונן על חם, אם אין בהיתר ס' כנגד האיסור, הכל אסור. ז' הא דחתיכת איסור אוסרת חברתה בנגיעתה, דוקא כשאיסורה מתמת עצמה, כגון נבילה או בשר בחלב, אבל אם אין בה איסור אלא מה שבלע ממקום אחר, אינו אוסרת אחרת הנוגעת בה, אפילו אם נצלו יחד. במה דברים אמורים, כשבלעה איסור שאינו מפעפע, אבל בלעה מן הדברים המפעפים בטבען, כגון שומן, אוסרת חברתה בין בצלי בין בנוגעת זו בזו חם בחם או בתחתונה חמה ועליונה צוננת, שהאיסור הבלוע בעצמה מפעפע ויוצא מחתיכה לחתיכה (חדושי רשב"א פכ"ה דף ק"ז ע"ג ומהרא"י בשם א"ז ומהר"מ). הגה: וכל זה בב' חתיכות, אבל כלי שבלע איסור, אוסר היתר שנוגע בו אפילו באיסור שאינו שמן (הגהות ש"ד בשם ר"י מאיברא ואו"ה כלל ל"ו). ח' כוליא שצלאו בחלבו אינו אוסר אלא כדי קליפה, שהקרום מפסיק. הגה: ויש אוסרים, וכן נוהגין ואין לשנות, ודינו כשאר חלב הנצלה עם בשר, ואם נתבשל כך הכוליא נעשית נבלה וצריך ששים נגד כולה, וה"ה בקרום שעל היותרת (סמ"ק והגהות ש"ד והג"א). ט' מליח שאינו נאכל מחמת מלחו, דינו כרותח ומפליט לאסור כדי קליפה. ואם הוא שומן הגיד וקנוקנות שבו והקרומות, יש להחמיר ולהצריכם נטילת מקום. ואם הוא חלב ממש, צריך ששים לבטלו. ואם הבשר שנמלח עמו הוא שמן, אפילו בשומן הגיד וקנוקנות שבו, צריך ס' לבטלו וליטול ממקום שנגע כדי נטילת מקום, ולפחות קליפה. וכל זה לענין חתיכה עצמה שהיה החלב דבוק בה, ולענין שאר חתיכות שנמלחו יחד, אם אין בכל אחת מהם בפני עצמה ששים לבטל החלב, אסורות ואין מצטרפין ביחד לבטל החלב, דאין חלב מפעפע מחתיכה לחתיכה בלא רוטב. ואם אין ידוע אם נגע ככולן, כולן אסורות. ואם ידוע שלא נגע אלא באחת, ואין ידוע איזו היא, כולן מותרות, דחד בתרי בטיל, אפי' הן חתיכות הראויות להתכבד.

הגה: וי"א דכל מליחה אינה אוסרת רק כדי קליפה (טור ומרכי בשם ראב"ה ור' אפרים ופוסקים ור"ן ורשב"א במ"ה ורא"ה כב"ה דף צ"ב בשם רמב"ן וצ"ע אמ"ש כ"י סימן צ"א ות"ח ריש כלל ל"ח ע"ש רמב"ן להפך). ולפי שאין אנו בקיאים בין בשר שמן לכחוש, נוהגין לשער בכל מליחה בס' כמו כבישול (מהרי"ב וכארוך וכהגהת ש"ר ובמרדכי בשם א"ז וכל האחרונים), דאם איכא ס' בין הכל ביחד נגד כל החתיכה שהחלב דבוק בה, אז הכל שרי מלבד אותה חתיכה שהאיסור דבוק בה, מיהו אותה החתיכה שהאיסור נגע בה צריך קליפה מעט (רשב"א). ואם אינו יודע איזה נגע, הכל שרי (מרדכי פרק ג"ה וש"ד). ואם אין ס', הכל אסור. ואין לשנות המנהג, ואף על פי שיש בזה קצת קולא אם היה האיסור שמן ומפעפע, מ"מ יש לסמוך בכי האי גוונא אדברי המקילין וסבירא להו דאין אוסר במליחה רק כדי קליפה, כדי שלא נצטרך לשער בין איסור שמן לכחוש, כי אין אנו בקיאים. וכל זה באיסור ששייך בו שמנונית, כגון חלב או ציר וכי האי גוונא, אבל באיסור שאין בו שמנונית כלל, כגון חמץ בפסח, לכולי עלמא מליחה אינה אוסרת רק כדי קליפה (סברת הרב ממשמעות פוסקים הנ"ל). ועיין באו"ח הלכות חמץ כיצד נוהגין. וע"ל סימן ס"ד אם הקרומים או חוטמים של חלב נמלחו עם בשר. י"א דכהפסד מרובה יש להתיר במליחה ע"י קליפה, אע"ג שכבר נהגו לשער כל מליחה בס', אפילו באיסור כחוש; ויש לסמוך על זה באיסור כחוש, שאינו אלא מנהג לשער בס' (לפי סברת הרמב"ם והנמשכים אחריו ומהר"ם פרוזא כתשובה להרב סימן צ'), אבל לא באיסור שמן שמדינא צריך ס'. י' במה דברים אמורים, כשהאיסור וההיתר שניהם מלוחים. ואפילו איסור מליח וההיתר תפל. אבל אם ההיתר מלוח והאיסור תפל, אינו צריך אלא הדחה. (וע"ל סימן ע'). ויש אוסרין אם נוגעין זה בזה, ויש להקל במקום הפסד. י"א זה שאמרנו באיסור מליח והיתר תפל שאם הוא שמן אוסר עד שיהא בו ששים לבטלו, דוקא כשהיה האיסור המליח למטה וההיתר תפל למעלה, משום דתתאה גבר. אבל אם היה ההיתר תפל למטה, והאיסור המליח למעלה, אינו אוסר אלא כדי קליפה. הגה: ויש חולקין ואומרים דבמליח אין חילוק אם הוא למעלה או למטה (תוספות והרא"ש וסמ"ק והטור והגהות מיימוני). והכי נהוג. י"ב גבינות שנעשו בדפוסי עובדי כוכבים, אע"פ שנמלחו בתוכן, מותרים. הגה: וה"ה אם נמלח היתר בשאר כלי איסור (תשובת הרשב"א), ואפילו אינו מנוקב (ד"ע), דאין מליח כרותח כל כך להפליט מן הכלי מה שבלע בתוכו. ודוקא בדיעבד, אבל לכתחלה, אסור. (מרדכי והגהת ש"ד). י"ג מלח או תבלין שהם בקערה של בשר, מותר ליתנם בחלב. הגה: וה"ה אם היו בכלי איסור, דמאחר שהם יבשים אינן בולעים מן הכלי, רק שהבלי הוא נקי ואין איסור דבוק בו (הגהות ש"ד וכ"כ א"ח בשם הרא"ה). והמחמיר לכתחלה, תבא עליו ברכה (ארוך וסמ"ג ועי' לעיל ס"ס צ"ה). י"ד מלח הבלוע מדם, כגון ממליחת בשר, ונתנוהו בקדרה, או שנתנו בקדרה בשר מלוח בלא הדחה, אם יש ס' כנגד המלח, מותר. הגה: אעפ"י שהמלח עדיין נותן טעם בקדרה, מאחר שאין המלח אסור מחמת עצמו, אלא מחמת דם שבתוכו, דכל מקום שאין האוסר יכול לילך שם, אין הנאסר אוסר יותר מן האוסרו. (וע"ל סימן ט"ט בטור וכהגהות ש"ד ובש"ד).

קו דין היאך מבטלין בששים, וכו' ב' סעיפים

א חתיכה שבלעה איסור, ואין בה ס' לבטלו, שנפלה לקדרה, אינה אוסרת אלא לפי חשבון איסור שבה, שאם יש במה שבקדרה מצורף עם החתיכה עצמה ששים כנגד איסור הבלוע בה, מותר מה שבקדרה, אבל חתיכה עצמה אסורה, לפי שאיסור שבה אינו נפלט ממנה לגמרי (רשב"א ותוס' פרק ג"ה דף ק' ורא"ש ומרכי שם וסמ"ג דף נ"א ע"ג וסה"ת סי' נ"ב וכ"ה בלשון ר' אפרים גופיה שבחדושי רשב"א דף קי"ח ושכסוף ספר ראב"ן וכ"כ מהרש"ל

פרק ג"ה סי' נ"ז וכל האחרונים) (וכן עיקר, ודלא כמו שכתב לעיל סימן צ"ב דאף אותה חתיכה מותרת). מה שאין כן בדבר הנכלל ונימוח, שאם נפל דם וכיוצא בו לתוך רוטב של היתר ואסרו מחמת מיעוטו, ואח"כ נתרכה הרוטב של היתר עד שיש בין כולו ס' לבטל הדם כולו, מותר, שהכל נכלל ונתערב. הגה: ולפי מה שנוהגין לומר ככל האיסורים חתיכה נעשית נכלה, אין חלוק בין דבר לח לדבר יבש אלא לענין זה דאם הנאסר כבר הוא דבר יבש ויש ס' כנגדו, החתיכה הנאסרת תחלה נשארת באיסורה וצריך להסירה משם אם מכירה, ואם אינו מכירה בטילה אם אינה חתיכה הראויה להתכבד. ואם הוא דבר לח, הכל מותר מאחר דאיכא ס' נגד מה שנאסרה תחילה. ועיין לעיל סימן צ"ב וצ"ט. ב חתיכה שיש בה חלב שנתבשלה בקדירה שיש בה ס' לבטל החלב, צריך לזוהר שלא יסיר שום דבר מהקדירה בעוד חתיכת האיסור בתוכה, דחיישינן שמא תשאר באחרונה בשעה שאין בקדרה ס' לבטל החלב. וגם לא יוציאנה תחלה, שחלב שבה יאסור אותה. ומה תקנתה, יניחנה עד שתצטנן הקדירה. הגה: ולפי מה דקיימא לן חתיכה נעשית נכלה, מסיר החתיכה האסורה משם, והשאר מותר (ד"ע).

קז דין המבשל ביצה, ודבר מיאוס הנמצא כתבשיל, וכו' ב' סעיפים

א המבשל ביצים הרכה, בקליפתן, לא יוצאם מהמים שנתבשלו בהם עד שיצטננו, או יתן עליהם מים צוננים לצננם ואחר כך יוציאם, משום דחיישינן שמא ימצא באחת מהן אפרוח, ואם היה מוציא מהם קודם שיצטננו שמא היתה נשאר אותה שיש בה אפרוח עם האחרונות והיתה אוסרתן, לפי שלא היה נשאר שם ששים לבטלה. הגה: ואם לא עשה כן. אלא עירה אותן לקערה ונמצא אחת מהן טרפה, יש אוסרין הכל דחיישינן שמא הטרפה נשאר לבסוף ולא היה ששים בקדרה לבטל ונאסר מה שבקדרה וחוזר ואוסר כל מה שבקערה. (כ"י בשם סמ"ג ובארון) וכן בדגים קטנים שנמצא דג טמא בקערה ולא עירה כולם כפעם אחת אל תוך הקערה, דאז יש לחוש שמא נשאר האיסור לבסוף. ויש מתירין ככל ענין (טור כ"ש י"א), דלא מחזקינן איסור לומר דנשאר האיסור בלא ס' (כית יוסף בשם ר"ש). וכן עיקר. ואפילו לדעת האוסרים, אין לאסור הכלים שנתבשלו בו, דמעמידין הכלי על חזקתו. (כ"י כ"ש סמ"ג והגהות מיימוני). ב זכוב, וכיוצא בו מדברים המאוסים שנפשו של אדם קצה בהם, שנמצא כתבשיל, זורקן, והתבשיל מותר, שאין פליטת דברים אלו הפגומים אוסרת. הגה: וכן המנהג פשוט. אף על גב דיש מחמירין, דברי המקילין עיקר. (כ"י שפסק כרשב"א ורוקח וטור סי' ק"ד). ואין לשנות המנהג. ואם לקח עם הכף דג טמא מן הקדרה, או שאר דבר שאינו פוגם, אסור להחזיר הכף לקדרה. ואם החזיר, צריך ס' מן הקדרה נגד האיסור, ולא נגד כל הכף. (ד"ע ולא אמרין גבי כלי חתיכה נעשית נכלה). אבל אם היה מעט מן התבשיל עם האיסור בכף והוחזר לקדירה, צריך ס' גם נגד מעט התבשיל, דהרי נעשה נכילה בכף (ארון כלל כ"ז).

קח שלא לאפות היתר ואיסור בתנור א', וכו' ז' סעיפים

א אין צולין בשר כשרה עם בשר נכלה או של בהמה טמאה בתנור א', ואף על פי שאין נוגעים זה בזה. ואם צלאן, הרי זה מותר. ואפילו היתה האסורה שמינה הרכה והמותרת בזה. ואם התנור גדול שמחזיק י"ב עשרונים, ופיו פתוח, מותר לצלותם בו ובלבד שלא יגעו זה בזה. ואם אחד מהם מכוסה בקערה או בכצק וכיוצא בו, מותר לצלותם אפילו בתנור קטן ופיו סתום. הגה: וה"ה לבשר עם חלב נמי דינא הכי. (טור סימן צ"ז). ונוהגין להחמיר לכתחלה, אפילו בתנור גדול; ובדיעבד, להקל אפילו בתנור קטן. (ארון כלל ל"ט ובתשובת ר"י מינץ ובהגהת

ש"ד ואגור בשם מהרי"ל וטור בשם רשב"א שכן הסכמת רוב המורים והוא שיטת רש"י וה"ג ורי"ף ורמב"ם).
 ואם אפה פת עם בשר, אסור לאכלו עם חלב, אם יש לו פת אחר (שם). וכן אם עובר כוכבים אפה
 פת עם איסור, אסור לקנות אותו פת אם יש פת אחר, דכל זה מקרי לכתחלה. אבל אם אין לו פת אחר
 בריוח, מותר בשניהם, וזה מקרי לענין זה דיעבד. (אגור בשם ר"י מולין). י"א דאין מתירין ריחא, אפילו
 בדיעבד, אלא אם כן התנור פתוח קצת מן הצד או למעלה במקום שהעשן יוצא (שם בארוך). ובמקום
 הפסד אין להחמיר, בדיעבד (כי כן נראה מהפוסקים וכ"פ וכ"י), אפילו סתום לגמרי. ואם האיסור דבר
 חריף, וכל שכן אם ההיתר דבר חריף, ריחא מלתא היא ואפילו בדיעבד אסור, אם שניהם מגולים. אבל
 אם אחד מהם מכוסה, אפילו בכצק בעלמא, מותר. (מרדכי פ' ג"ה ואו"ה). אם אפו או צלאו איסור והיתר
 תחת מחבת אחת, מגולין, אסור (תוספות) אפילו בדיעבד (שם בארוך). וה"ה אם אפו בכה"ג פת עם בשר,
 אסור לאכלו בחלב (ש"ד סימן ס' ומהרא"י). אבל בזה אחר זה אין לחוש (תשובת מ"י סוף הלכה מ"א
 ותשובת ר"י ואו"ה), אלא אם כן הזיע המחבת משניהם, דאז אסור אפילו בזה אחר זה, אם היו שניהם
 מגולין, דהוי כביסוי של קדרה. (ד"ע ממשמעות הרא"ש סימן צ"ג, כדלעיל סימן צ"ג). י"א דכל מקום
 דאמרינן ריחא מילתא ואוסר בדיעבד, היינו דוקא דליכא ששים מן ההיתר נגד האיסור. אבל בדאיכא
 ששים מן ההיתר, אפי' בכל מה שבתנור, מבטל האיסור. (שם בארוך כלל ל"ט ד"ח). ולצורך הפסד יש
 לנהוג כן. י"א דאיסור האוסר במשהו, כגון חמץ בפסח, ריחא מלתא ואוסר אפילו בדיעבד, אם התנור
 קטן והוא סתום, והאיסור וההיתר מגולין תוך התנור. (ד"מ בשם הגהת סמ"ק ובשם תוספות עבודת כוכבים
 דף ס"ו ע"ב). ויש אומרים שאין לחלק. (ד"מ בשם מרדכי). ובמקום הפסד יש לסמוך אדברי המקילין.
 ועיין לקמן סוף סימן קי"ח אם יש להחמיר לכתחלה לשפות ב' קדירות, וא' מהן של איסור, על הכירה
 או לצלות איסור אצל היתר. **ב** בד"א, בצלי. אבל אם בא לבשלם בקדרה, זה לעצמו וזה
 לעצמו, אפילו בתנור קטן ופיו סתום, מותר, ואף על פי שפי הקדרות מגולה. הגה: ודוקא
 שהתנור פתוח קצת, אבל אם הוא סתום מכל הצדדים כדרך שמטמינים החמין לצורך שבת, אסור.
 (מהרי"ו סימן מ"ד ואו"ה והגהת ש"ד בשם מהר"ם). ואפילו בדיעבד יש מחמירין ואוסרין, אם האיסור
 וההיתר מגולה. (כך משמע בהגהת ש"ד). ובמקום הפסד מרובה יש להקל. **ג** אם יש שמנונית של
 איסור על המרדה שקורין פאל"א, אסור ליתן עליה היתר כל היום. מיהו כשאינה בת
 יומא, מותר להשתמש בה, משום דאי אפשר בענין אחר. הגה: כל זמן שהיא בת יומא לא
 מהני בה הגעלה ולא קליפה בכלי אומנות (ת"ח סימן ק"ל והגהת ש"ד ומרדכי). **ד** פת חמה שמונח
 על גבי חבית פתוחה של יין נסך, אסורה. (ודוקא אם מונחת נגד המגופה). (ארוך כלל ל"ט).
 אבל אם הפת צוננת, אפילו אם החבית פתוחה, או פת חמה וחבית מגופה (פי' סתומה),
 מותר. ואם היה פת שעורים, אסור אם הפת חמה, אפילו חבית מגופה. **ה** מותר לשאוף
 בפיו ריח יין נסך דרך נקב שבחבית, לידע אם הוא טוב. הגה: אבל אסור לטועמו, אף על
 פי שאינו בולעו (ריב"ש סימן רפ"ח). ואסור לזלף יין נסך שאסור בהנאה (בשערים בשם הגהות אשירי סוף
 ע"ז). אבל מותר לזלף סתם יינו, דמותר בהנאה (ארוך כלל ל"ט). **ו** שק של פלפלין וזנגביל שמשוימין
 בקנקני יין נסך, מותר להריח בהם. אבל לכשמים דהבדלה, אסור. **ז** כשמים של עבודת
 כוכבים וכלאי הכרם וערלה, אסור להריח בהם.

קט דיין יבש ביבש שנתערב, ובו ב' סעיפים

א חתיכה שאינה ראויה להתכבד שנתערבה באחרות מין במינו יבש ביבש, (דהיינו שאין
 נבלל, והאיסור עומד בעצמו אלא שנתערב ואינו מכיר) (כ"י בשם תשובת הרשב"א והרמב"ן וסה"ח)

חד בתרי, בטיל, ומותר לאכלן אדם אחד, כל אחת בפני עצמה. אבל לא יאכל שלשתם יחד. ויש מי שאוסר לאכלם אדם אחד א', אפילו זה אחר זה. הגה: וכן יש לנהוג לכתחלה. ויש מחמירין להשליך אחד או ליתן לא"י (הגהות ש"ר בשם מוהר"ם ורש"י בע"ז רף ע"ד ע"א). ואינו אלא חומרא בעלמא. וכל זה כשנתערב במינו, אבל שלא במינו ואינו מכירו, אפילו יבש ביבש צריך ששים (טור בשם בעל התרומה ועור הרכה פוסקים). ואין חילוק בכל זה בין אם האיסור מדרבנן או מדאורייתא (בית יוסף בשם הפוסקים ולא כהגהת ש"ר). וע"ל סימן קכ"ב אם נתערבו כלים ביחד. **ב** יבש ביבש שנתבטל חד בתרי, אם בשלן כולן כאחד אפילו לאכול כל אחד בפני עצמו, אסור אם אין שם ששים, מפני שהרוטב בנותן טעם ונבלע כחתיכות. ואם רוצה לבשלן יחד ואין שם ס', מותר להרבות עליהם כדי שיעור ששים ולבשלן, ואין בו משום מבטל איסור. הגה: וי"א דאם נודע התערובות קודם שנתבטלו ביחד, הכל שרי, דאין חזרין ונאסרין מאחר שנתבטל ביבש (טור בשם הרא"ש ורבינו ירוחם בשם התוספות וכתב שכן עיקר). ובמקום הפסד יש לסמוך אדברי המקילין ולהתיר.

קי דין ספק טריפות שאירע בבשר, ובו י' סעיפים

א דבר חשוב אוסר במינו בכל שהוא, והם ז' דברים ואלו הם: אגוזי פרך ורמוני בדין וחביות סתומות וחלפות תרדין וקלחי כרוב ודלעת יונית וככרות של בעל הבית. וכן בעלי חיים חשובים הם ואינם בטלים. אבל שאר דברים, אף על פי שדרכן למנות, הרי אלו עולים בשיעורן. הגה: ויש אומרים דכל דבר שבמנין, דהיינו שדרכו למנותו תמיד, אינו בטל (טור בשם ר"י וכ"י). וכן נוהגין. הא דדבר חשוב אינו בטיל, אינו אלא מדרבנן ואוליגן בספיקו לקולא. (ארוך כלל כ"ה והרמב"ם פט"ז ומאכלות אסורות ותוספות רוכחים סוף רף ע"ג ואגורה שם ורא"ש פרק ג"ה ורשב"א בת"ה ונ"י פ' הערל ועור הרכה פוסקים כמו שיתבאר בסי' זה בכמה דוכתי). כל דבר שהוא חשוב אצל בני מקום המקומות, כגון אגוזי פרך ורמוני בדין בארץ ישראל באותם הזמנים, הוא אוסר בכל שהוא, לפי חשיבותו באותו מקום ובאותו זמן, ולא הוזכרו אלו אלא לפי שהן אוסרים בכל שהן בכל מקום. וה"ה בכל כיוצא בהן, בשאר מקומות. **ב** בעלי חיים שנתערבו באחרות, ונשחטו, בטל חשיבותן ובטלין; והוא שנשחטו בשוגג. (ודוקא בעלי חיים קטנים, שאינם ראויים להתכבד לאחר שחיטתן) (ארוך כ' כה). **ג** ט' חנויות מוכרות בשר שחוטה, ואחת מוכרת בשר נבילה, לקח מאחת מהן ואינו מאיזה מהן לקח, הרי זה אסור, שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. אבל בשר הנמצא בשוק, או ביד עובד כוכבים, מותר, כיון שרוב החנויות מוכרות בשר שחוטה, דכל דפריש מרובא פריש. זהו דין תורה, אבל חכמים אסרוהו אף על פי שכל השוחטים וכל המוכרים ישראל. הגה: ועיין לעיל סימן ס"ג. והא דאמרינן כל דפריש מרובא פריש, היינו שלא פירש לפנינו, אבל אם פירש לפנינו או שרואה כשהא"י לקחו, הרי כאילו לקחו משם בידו (טור בשם רשב"א ותוס' פרק ג"ה רף צ"ה ור"ן שם והג"א בשם ר"י ותוס' ואגורה פ' התערובות ורא"ש כתשובה כלל כ' סימן ט"ו וסמ"ג סוף רף נ"ב וסמ"ק סימן ר"ד ור"ד סימן מ"ו ור"י ירוחם נט"ו והמ"מ פ"ה מהמ"א בשם המפרשים). **ד** רוב חנויות מוכרות בשר שחוטה, ומיעוט מוכרות בשר נבילה, לקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח ונתערבה באחרות ואינה ניכרת, בטילה כרוב משום ספק ספיקא. הגה: ויש אוסרין בכה"ג, משום דכל מקום דאיסור במקומו הוי כמחצה על מחצה, והואיל וספק הראשון אסור מן התורה ואין כאן עוד ספיקא להתיר, רק תערובת. לא מקרי ספק ספיקא (ארוך כלל כ"ה). והכי נהוג.

ה' מי שלקח בשר ממקולין (פי' בית המטבחים) ואפילו חתיכה הראויה להתכבד, ונמצאת טרפה במקולין ולא נודעו חתיכות הטריפה, ואינו יודע מאיזו לקח, כל מה שלקחו מהמקולין קודם שנמצאת הטריפה, מותר, שלא נפל הספק בקבוע אלא לאחר שפירש, וכיון שהרוב כשר, מותר. אבל ליקח מכאן ואילך, אסור, ואפילו חתיכה שאינה ראויה להתכבד, שאין הכל בקיאיין בזה, ויטעו בין ראויה להתכבד לשאינה ראויה. ובעלי חיים ושאר דברים החשובים שנתערבו בהיתר, שאינם בטלים אפי' באלף, אפי' אם פירש אחד מן הרוב אחר שנודע התערובות, אסור. והוא שהפירשו במתכוין, אבל אם פירש ממילא, שרי. הגה: והא דאסור אם הפירשו במתכוין, היינו שלא פירש רק מעט ונשאר מקצת האיסורים במקומם, דאז חיישינן שמא יקח מן הקבוע גם כן. אבל אם נתפרשו כולן ביחד, ולא נשאר במקומן, ובשעת עקירתן פירשו קצתן, אותן שפירשו אז, מותרים, (דברי קבלה מחמיו הגאון הרב ר' שכנא ז"ל), רק שנים האחרונים אסורים (טור ס"ס נ"ז). ואם נתערבה תרנגולת טריפה ככשרות, ונמצא ביצה כיניהם, הביצה מותרת אע"ג דהתרנגולים חשובים ולא מתבטלין, לגבי ביצה אזלינן בתר רובא (ארוך כלל כ"ו). ודבר שאינו בטל מחמת חשיבותו, כגון בעלי חיים ובריה וחתיכה הראויה להתכבד ודבר שיש לו מתירין, שנתערב באחרים ונאכל אחד מהם בשוגג, (כין שאכלו עצמו בשוגג בין שאכלוהו אחרים בשוגג), (ת"ה סימן קע"ה) או נפל מעצמו לים כענין שנאבד מן העולם, והתרו כל האחרים, שאנו תולין לומר האיסור הלך לו. ודוקא כשאוכל הנשארות שתיים שתיים ביחד, דממה נפשך איכא חדא דהיתרא, אבל לאוכלם אחת אחת, אסור. הגה: ואפילו לאכלם שתיים שתיים, אסור לאדם אחד לאכול את כולם. ואפי' ב' בני אדם, אין לאכלם כולם כבת אחת (ב"י לדעת טור). ודבר שאינו בטל מחמת חשיבותו, שנתערב באחרים ונפל מהתערובת הזאת אחד לשנים אחרים, ונפל מן השלשה אחד לשנים אחרים, הרי אלו האחרים מותרים. שהרי האחד של תערובת הראשונה בטל ברוב. ואם נפל אחד מהתערובת הראשונה לאלף, כולם אסורים, ולא נאמר בטל ברוב אלא להתיר ספק ספיקן, שאם יפול מן התערובת השניה למקום אחר, אינו אסור. הגה: ומכל מקום אין לאדם אחד לאכול את כולן. ודוקא שהאיסור שנתערב הוא ודאי איסור, אבל ספק איסור שנתערב ונפל מאותה תערובת למקום אחר, התערובת השנית שרי. (ארוך כלל כ"ז). יש אומרים דדבר שיש לו מתירין אין להתיר מכל ספק ספיקא (שם כלל כ"ה), וטוב להחמיר אם לא לצורך, מאחר שיש לו היתר כלאו הכי. **א** ספק טרפה שנתערב באחרות, כולן אסורות עד שיהא בהיתר כדי לבטל האיסור אם הוא מדברים המתבטלים. שכיון שספק הראשון היה בגופו, אין להתירו מספק ספיקא. הגה: ויש אומרים הטעם דאסור הואיל והספק הוא איסור מדאורייתא ולא נוכל לומר עוד ספק, שאין כאן איסור רק שנתערב באחרים, לא מקרי ספק ספיקא ואסור (שם). אבל אם היו ב' ספיקות אם היה כאן איסור כלל, ונודעו ב' הספיקות ביחד, מתירים ספק ספיקא ככל מקום, אפילו באיסור דאורייתא וגופו של איסור, ואפילו היה לו חזקת איסור, כגון עוף שבחזקת איסור עומד ונשבר או נשמט גפו ספק מחיים או לאחר שחיטה, ואם תמצא לומר מחיים, שמא לא נקבה הריאה, יש להתיר מכל ספק ספיקא; אע"פ שיש לברר על ידי כדיקת הריאה, אין לחוש. ועיין לעיל סימן נ"ג. **י** ריאה טריפה שנמצאת בין ריאות כשרות, ואמר הבודק שהיה יודע באותה סירכא, ובשגגה נתערבה אותה ריאה טריפה בין הכשרות, ולא היתה ככבשים ערוביא, הכבשים מותרים.

ה
שבט

קיא דין כלים טריפות שנתערבו בכשרות, וכו' ז' סעיפים

א שתי קדרות אחת של היתר ואחת של איסור, ולפניו שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור; אם החתיכה היא מאיסור דרבנן, כגון שומנו של גיד, ונפלו אלו לתוך אלו, מותרים, שאנו תולים לומר האיסור נפל לתוך האיסור וההיתר לתוך של היתר. ואפילו אם ההיתר שבקדרה אינה רבה על שלפניה. וכן הדין אם לא היה כאן אלא קדירה אחת של בשר שחוטה, ונפל בה אחת מאלו שתי החתיכות, ואין ידוע איזו היא, אנו תולין דשל היתר נפלה, אפילו אין ההיתר רבה על האיסור. או אם לא היה כאן אלא חתיכה אחת מאיסור דרבנן, ויש שתי קדירות, אחת של היתר ואחת של איסור, ואין ידוע לאיזו נפלה, גם כזו תולין להקל. **ב** כמה דברים אמורים שתולין בכל אלו להקל אפילו אין ההיתר רבה על האיסור, שאין האיסור גם כן רבה על ההיתר. אבל אם האיסור רבה על ההיתר, אין תולין להקל. **ג** היה האיסור של תורה, אין תולין להקל לומר לתוך האיסור נפל, עד שיהא ההיתר רבה על האיסור, כדי שיתבטל בתוכו מדברי תורה. **ד** היה ההיתר רבה על האיסור כדי שיתבטל בתוכו מדברי תורה, תולין להקל. כיצד, שתי קדרות אחת של בשר שחוטה ואחת של נבלה, ונפלה חתיכת נבלה לתוך אחת מהן, אם ההיתר שבקדרת ההיתר רבה קצת על חתיכת הנבלה, תולין להקל, לפי שדבר תורה מין במינו בטל ברוב, אלא שחכמים הצריכו ששים. היו שתי הקדירות ממין אחד, והאיסור ממין אחר, אין תולין להקל עד שירבה ההיתר ששים על האיסור. **ה** היו כאן שתי קדרות של היתר, ולפניהם שתי חתיכות, אחת של היתר ואחת של איסור, ונפלה אחת לתוך זו ואחת לתוך זו, אסורות שתיהן, אפילו באיסור דרבנן, אם אין בשום אחת כדי לבטל האיסור. אבל אם יש באחת מהן לבטל האיסור, שתיהן מותרות. **ו** היה כאן שתי קדירות של היתר, ונפל איסור לתוך אחת מהן, וידוע לאיזו נפל, וחזר ונפל איסור לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו נפל, אני אומר למקום איסור הראשון נפל גם השני. אבל אם נפל איסור לתוך אחת מהן, ואין ידוע לאיזו נפל, ואחר כך נפל איסור לתוך אחת מהן וידוע לאיזו נפל, שתיהן אסורות. הגה: ודוק שאין ס' לבטל האיסור שנפל שם, אבל אם היה ס' לבטל האיסור שנפל שם, הוי כאילו לא נפל שם איסור כלל (כ"י בשם הרשב"א). **ז** היה כאן שתי קדרות של היתר, ונפל איסור לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו נפל, ואין באחת כדי לבטל האיסור, ויש בשתיהן כדי לבטלו, שתיהן מצטרפות לבטלו. ולא עוד אלא אפילו אחת בבית ואחת בעליה, מצטרפות. והוא הדין אפילו למאה. בד"א, כששתיהן של אדם אחד, לפי שכל שהן של אדם אחד עתיד להתערב. אבל אם הם של שני בני אדם, אין מצטרפות. הגה: ויש מחמירים דאפילו באדם א' אין להקל. ולצורך הפסד יש להתיר באדם ח' ומיהו אין לאכלו אלא לאחר שיערבנו יחד, דאז כבר נתבטל האיסור (בארוך כלל כ"ו בשם מהר"ש).

הלכות מאכלי עובדי כוכבים**ק"ב דיני פת של עובדי כוכבים, וכו' ט"ז סעיפים**

א אסרו חכמים לאכול פת של עובדי כוכבים, משום חתנות. (ואפילו במקום דליכא משום חתנות, אסור (רשב"א סימן רמ"ח). ולא אסרו אלא פת של חמשת מיני דגן, אבל פת של קטניות ושל אורז ודוחן, אינו בכלל פת סתם שאסרו. הגה: וגם אינו אסור משום בישולי עובדי

כוכבים אם אינו עולה על שלחן מלכים (טור וכ"י כשם תשרי הרא"ש). **ב** יש מקומות שמקילין בדבר ולוקחים פת מנחתום העובד כוכבים, במקום שאין שם נחתום ישראל, מפני שהיא שעת הדחק. (וי"א דאפילו במקום שפת ישראל מצוי, שרי) (כ"י לדעת המדרכי וסמ"ק הג"א ומהרא"י ואו"ה ריש כלל מ"ד). אבל פת של בעלי בתים, אין שם מי שמורה בה להקל, שעיקר הגזירה משום חתנות, ואם יאכל פת בעלי בתים יבא לסעוד אצלם. הגה: ולא מקרי פת בעל הבית, אלא אם עשאו לבני ביתו, אבל עשאו למכור, מיקרי פלטר. אע"פ שאין רכזו בכך. וכן פלטר שעשאו לעצמו, מקרי בעל הבית (כך משמע כ"י). **ג** יש מי שאומר שאם פלטר הזמין ישראל, הרי פתו כפת בעל הבית. **ד** מקום שאין פלטר ישראל מצוי, לדעת המתירין ליקח פת מפלטר עובד כוכבים, אם הגיע שם פלטר ישראל הרי פת פלטר עובד כוכבים אסורה עד שימכור פלטר ישראל פתו, ולאחר שכלה פת ישראל חוזר פתו של עובד כוכבים להכשרו. **ה** יש אומרים שמי שיש בידו פת, או שיש פלטר ישראל, ויש פלטר עובד כוכבים עושה פת יפה ממנו, או ממין אחר שאין בידו של פלטר ישראל, מותר לקנות מפלטר עובד כוכבים במקום שנהגו היתר בפת של פלטר, דכיון דדעתו נוחה יותר בפת פלטר זה מפני חשיבותו בעיניו, הרי זה כפת דחוקה לו. **ו** במקום שנהגו היתר בפת של פלטר, אפילו הוא נלוש בכצים או שביצים טוחים על פניו, מותר. אבל אינפנד"ה שאפאה עובד כוכבים, אסור לאכול מהפת שלה. (ע"ל סימן קי"ג ס"ג). הגה: ויש אוסרים בפת שביצים טוחים על פניו, משום שהן בעין ואינם בטלים לגבי פת, ויש בהם משום בשולי עובדי כוכבים (תוספות וסמ"ג והגהות אשירי וארוך ומדרכי פא"ט וסמ"ק סי' ר"ז). וכן נוהגין. ואתון נילור"ש שקורין קיכלי"ך או מיני מתיקה שקורין לעקי"ך, הם בכלל פת ובמקום שנהגים היתר בפת של עובד כוכבים גם הם מותרים, ולא אמרינן שיש בהם משום בשולי עובד כוכבים. ויש מיני נילור"ש שקורין קיכלי"ך שאופין אותם על כדלים ומושחין הכרזל בשעת אפייה כחלב או חזיר, כאותן יש לזיזה ולאסרן. וכן המנהג (מהרא"י כהגהת ש"ד ואגוד כשם ר"י מפרי"ש). **ז** פת בעל הבית אסורה לעולם, אפילו קנאה פלטר ממנו, ואפילו שלחה לישראל לביתו. וכן אפילו שלחה אותו ישראל לאחר, אסורה לעולם. ושל פלטר, מותרת לעולם, אפילו קנאה בעל הבית ממנו, שלא הלכו באיסור זה אחר מי שהפת בידו עכשיו, אלא אחר מי שהיה לו בשעת אפייה. **ח** יש מי שאומר דבמקום שאין פלטר מצוי כלל, מותר, אפילו של בעלי הבתים. (וא"צ להמתין על פת כשר, וכן נוהגין) (כ"י כשם א"ח). **ט** הדליק עובד כוכבים התנור ואפה בו ישראל, או שהדליק ישראל ואפה עובד כוכבים, או שהדליק העובד כוכבים ואפה העובד כוכבים ובה ישראל וניער האש מעט, הרי זה מותר. ואפילו לא זרק אלא עץ אחד לתוך התנור, התיר כל הפת שבו, שאין הדבר אלא להיות היכר שהפת שלהן אסורה. (ואם נפח באש הוי כחיתוי) (טור סימן קי"ג וכאגוד כשם ר"י מולין והוא כחשוכת מהר"ל רכ"א). **י** אם אפו בתנור על ידי עובד כוכבים ג' פעמים ביום א' והכשירו התנור על ידי קיסם בב' הפעמים, ובפעם השלישית לא הכשירו, מותר. (מדרכי). הגה: וי"א דאם הכשיר התנור פעם א' ולא עמד התנור מעת לעת בלא היסק אפילו אפאו בו כך כמה ימים, הכל מותר מכח הכשר הראשון (ארוך כלל מ"ד ואגוד). ויש לסמוך על זה. **יא** פת של ישראל שאפאה עובד כוכבים בלא חיתוי דישראל ובלא קיסם, אסור. (ואסור) לזבוני לעובד כוכבים, דילמא אתי לזבוני לישראל. ואם פיתת הלחם לשנים, מותר לזבוני לעובד כוכבים. הגה: וה"ה לכל פת של עובד כוכבים, שאסור. ולכן נהגו שלא לקנות חתיכות פת מן העובד כוכבים, דחיישינן שמא הוא פת איסור ומכרה לו ישראל כך (מדרכי פא"ט וכארוך). **יב** אם אפה עובד כוכבים הפת בלא חיתוי ישראל ובלא קיסם, אפילו קרמו פני הפת בתנור,

מועיל חיתוי ישראל כל זמן שהפת צריך לתנור ומשביח באפייתו עדיין. ויש מי שאומר שאפילו הוציא הפת יש תקנה להחזירו לתנור על ידי ישראל, אם הוא משביח. יג מי שאינו נזהר מפת של עובד כוכבים, שהיטב אצל בעל הבית הנזהר מפת של עובד כוכבים, ועל השלחן פת ישראל ופת של עובד כוכבים היפה משל ישראל, יבצע בעל הבית מן היפה ומותר בכל אותה סעודה בפת של עובד כוכבים. יד כותח של עובד כוכבים, מותר, ואין חוששין לפת עובד כוכבים שבו. הגה: וכן כל מקום שנתערכה פת של עובד כוכבים בשאר מאכל, כטל כרוב, בין בלח בין כיבש. אבל אסור לערב כדי לאכלו (ארוך). טו מי שנזהר מפת עובד כוכבים, מותר לאכול בקערה עם מי שאינו נזהר ממנו, ואף על פי שטעם פת עובד כוכבים מתערב בפת ישראל, אינו חושש. הגה: י"א דמי שנזהר מפת של עובד כוכבים ואוכל עם אחרים שאינן נזהרין, מותר לאכול עמהם משום איכה וקטטה, הואיל ואם לא יאכל עמהם פת שהוא עיקר הסעודה, התירו לו משום איכה. ואין ללמוד מכאן לשאר איסורין (כ"י בשם תשובת אשכנזית והוא תשובת מהר"ל סימן ל"ה). טז יש מי שאומר שהנזהר מפת עובד כוכבים, והוא בדרך, אם יש פת של ישראל עד ד' מילין, ימתין. (וכבר נתבאר לעיל דנוהגין להקל).

קיג דיני בשולי עובדי כוכבים, ובו ט"ז סעיפים

א דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי, וגם עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת או לפרפת, שבישלו עו"ג, אפילו בכלי ישראל ובבית ישראל, אסור משום בישולי עובדי כוכבים. ב עירב דבר הנאכל כמו שהוא חי עם דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי בשלם העובד כוכבים, אם העיקר מדבר שיש בו משום בישולי עובד כוכבים, אסור. ואם לאו, מותר. הגה: ומותר לאכול אפונים קלויים של עובדי כוכבים, וכן הקטניות שקורין ערבש"ן, קלויים, דאינן עולים על שלחן של מלכים וכן נהגו בהם החר אם לא במקום שנהגו למשוח המכח כחלב, שאז נוהגים בהם איסור. רמב"ם פ"ז דמ"א ומהר"א מפרג ונהגות בארוך. אבל בלאו הכי, שרי ואין לחוש לכלים של עובדי כוכבים, דסתמן אינן בני יומן. וכל פרי שנאכל כמו שהוא חי, אע"פ ששלו אותו עובדי כוכבים ונמחה ונעשה תכשיל בידיהם, שרי. ועל כן אוכלין הפוכידל"א שעושין העובדי כוכבים (ר"ע ממשמעות הרמב"ם ור"ן וחס' והוא פשוט). ג פנאד"ה שאפאה עובד כוכבים, אסורה אפילו למי שנזהר היתר בפת של עובדי כוכבים, שהשומן נאסר כשהוא בעין משום בישולי עובדי כוכבים, ונבלע בפת. וכן ירקות הנאכלים חיים שבשלם עם בשר, אסורים, מפני ששומן של בשר נבלע בהם. ד יש מי שמתיר בשפחות שלנו, ויש מי שאוסר, ואפילו בדיעבד (תשובת הרשב"א ס' ס"ח). הגה: וכדיעבד, יש לסמוך אדברי מתירים (ארוך כלל מ"ג והגהות ש"ד). ואפילו לכתחלה נוהגין להקל בבית ישראל שהשפחות והעבדים מבשלים בבית ישראל, כי אי אפשר שלא יחתה אחד מבני הבית מעט (שם). ה עובד כוכבים שבישול, ולא נתכוין לבישול, מותר. כיצד, עובד כוכביה שהצית אור באגם כדי להעביר החציר, ונתבשלו בו חגבים, הרי אלו מותרים, ואפילו במקום שעולים על שלחן מלכים. וכן אם חרך הראש להעביר השער, מותר לאכול ראשי האזנים שנצלו בשעת החריכה. אבל אם כיון לשם בישול, כגון שהסיק התנור לבשל בו, והיה בו בשר תחלה ונצלה, אף על פי שלא כיון לזה הבשר, שהרי לא ידע בו, אסור. ו כל שבישלו ישראל מעט בישולו, בין בתחלה בין בסוף, מותר. לפיכך אם הניח עובד כוכבים בשר או קדרה על גבי האש, והפך ישראל בבשר והגיס בקדרה, או שהגיס ישראל וגמר העובד כוכבים, הרי זה מותר. (ואפילו לא היה מתבשל בלא סיוע העובד כוכבים).

ז אין שגירת (פי' הכערה. וכערו והשיקו (יחזקאל לט, ט), תרגום ויהוה שגרין) התנור מועלת אלא בפת, אבל בשאר המתבשלים אין שגירת התנור ולא הדלקת האש מעלה ומוריד, אלא ההנחה דווקא. לפיכך הרוצה לבשל מחבת בתנור של עובד כוכבים, צריך שיתן ישראל המחבת לתוך התנור, למקום הראוי להתבשל בו. הגה: ויש חולקין וסביא להו דהדלקת האש או חיתוי בגחלים מהני לענין בישול כמו לענין פת, וכן נוהגין. (הגהות ש"ד וכארוך וכמרדכי פא"מ). ואפילו חיתוי בלא כוונה מהני ומועיל. וי"א דאפילו לא חיתה ישראל ולא השליך שם קיסם, רק שהכותית הדליקה האש מאש של ישראל, שרי, אר"ה שם בשם מהר"ם. ז נתן ישראל קדרה על האש וסלקה, ובא עובד כוכבים והחזירה, אסור. אלא אם כן הגיע למאכל בן דרוסאי, שהוא שלישי בישולו, כשסילקה. ז אם בישלו עובדי כוכבים כמאכל בן דרוסאי וגמרו ישראל, יש לאסור, אלא אם כן הוא ערב שבת או ערב יום טוב או שיש הפסד מרובה בדבר. ויש מתירין בכל ענין, (טור כשם הרא"ש ור"ן ור"ף ומהר"ם ואר"ה וסמ"ק סימן שכ"ג שר' יקר עשה כן מעשה וכ"ה ככל כו ופ"כ כסה"ת ומרדכי ואגורה פא"מ ורא"ה כס" ב"ה וסמ"ג דף נ"ז ע"כ ושכן קבל מר"י ור' ירוחם גי"ז ח"ז שכן הסכימו רוב הפוסקים ולא כדת השיג הכ"י ככ"ה אר' ירוחם כזה עיין שם) וכן נוהגין. י הניח ישראל על גבי גחלים עוממות שלא היה ראוי להתבשל עליהם כמאכל בן דרוסאי, ובא עובד כוכבים והפך בו ונתבשל, אסור. יא הניח ישראל על גבי האש, והניח עובד כוכבים לשמרו, והפך בו ואין ידוע עם סלקו העובד כוכבים עד שלא הגיע למאכל בן דרוסאי, מותר. (דספק דבריהם להקל) (טור). וכן כל ספק בישולי עובדי כוכבים וכיוצא בו, מותר. יב דגים קטנים שמלחן ישראל או עובד כוכבים, הרי הן כמו שנתבשלו מקצת בישול. ואם צלאן עובד כוכבים, אחר כן, מותרים. אבל דגים מלוחים גדולים, אינם נאכלים אלא ע"י הדחק; לפיכך אם צלאן עובד כוכבים, אסורים, ויש מתירין. הגה: וכן כל דבר שנאכל חי על ידי הדחק, ובשלו עובדי כוכבים, דינו כדגים גדולים (ד"ע). ובשר מלוח אינו נאכל כלל כמו שהוא חי, ואסור אם נתבשל על ידי עובד כוכבים (תוספות פ' החולקין). יג דג שמלחו עובד כוכבים ופירות שעשנן עד שהכשירן לאכילה, הרי אלו מותרין, דמלוח אינו כרותח בגזירה זו, והמעושן אינו כמבושל. הגה: גם כבוש אינו כמבושל, ולא אסור אלא בישול של אש (טור). יד ביצה, אף על פי שראויה לגומעה חיה, אם בשלה עובד כוכבים, אסורה. טו תמרים המרים קצת, שאינם נאכלים אלא על ידי הדחק, אם בשלם עובד כוכבים, אסורים. טז כלים שבשל בהם העובד כוכבים לפנינו דברים שיש בהם משום בישולי עובדי כוכבים, צריכים הכשר. ויש אומרים שאינם צריכים. ואף לדברי המצריכים הכשר, אם הוא כלי חרס מגעילו שלש פעמים, ודיו, מפני שאין לאיסור זה עיקר מדאורייתא. הגה: עובד כוכבים שבשל לחולה בשכת, מותר למוצאי שבת, אפילו לכריא, ואין בו משום בשולי עובדי כוכבים, דכל כה"ג היכרא איכא. (כ"י כשם הר"ן שכ"כ משם הרא"ה).

קיד דיני שכר ושאר משקין של עובד כוכבים, ובו י"ב סעיפים

א כל שכר של כותים, אחד שכר של תמרים או של תאנים או של שעורים או של תבואה או של דבש, אסור משום חתנות. ואינו אסור אלא במקום מכירתו, אבל אם הביא השכר לביתו ושותהו שם, מותר, שעיקר הגזרה שמה יסעוד אצלו. ולא אסור אלא כשקובע עצמו לשותות כדרך שאדם קובע בשתייה, אבל אם נכנס בבית העובד כוכבים ושתה דרך עראי באקראי, מותר. וכן מי שלן בבית העובד כוכבים, חשוב כביתו, ומותר לשלוח בעיר לקנות שכר מהעובד כוכבים. הגה: ויש מתירין בשכר של דבש ותבואה (מרדכי כשם תוספות והרכה

מן האחרונים ואגודה פא"מ ואו"ה כלל מ"ג ד"ו וסמ"ק דף קי"ג), וכן נוהגין להקל במדינות אלו. ב מקום שישראל נוהגין קולא ביין של עובד כוכבים, אף השכר אסור. ג יין תפוחים ויין רמונים וכיוצא בהן, מותר לשותתו בכל מקום, דבר שאינו מצוי לא גזרו עליו. ד כל אלו המשקים, וכן החומץ של שכר, אסור לקנותו מהם אם דמיהם יקרים מדמי היין, שאנו חוששים שמא עירב בהן יין (ער שאין ס' לבטלו מרדכי בשם ראבי"ה). בד"א, כשמוכרים בחנות; אבל אם רואה שמוציאים אותו מהחבית, מותר, ולא חיישינן שמא עירב בו יין, שאם היה מערב יין בחבית היה מתקלקל. הגה: ואע"פ שרגילים למשוח הידות והכלים בשומן חזיר, אין לחוש, דהוי נתינת טעם לפגם, גם בטל בס' (ארוך כלל מ"ד ובמרדכי פא"מ); גם אין לחוש אם נתנו משקין אלו בכלים של יין. וע"ל סימן קל"ד במקום שנהגו לתת דם או שאר איסור לתוך המלח או דיו, אם מותר או אסור. ה יין רמונים שמוכרים לרפואה, מותר ללקחו מהתגר אפי"ו שלא מהחבית, אע"פ שדמיו יקרים מהיין, משום דכיון דאית ביה קפידא לא מרע נפשיה. (וכן כל דבר שקונים מן האומן דלא מרע נפשיה) (כן משמע מדברי הר"ן פא"מ ומרדכי ר"פ כיצד מברכין). ו צריך לזהר ולבדוק ולחקור בשכר ובמשקה של דבש שעושים העובדי כוכבים עכשיו, אם נותנים בהם שמרים של יין. הגה: ואם דרכן ליחן בו שמרים, אסור לקנות מהם אם אין במשקה ס' מן השמרים (כ"י כשם תוספות ומרדכי). והוא דלא עבירי לטעמיה, דלטעמיה אפילו באלף לא בטיל (ארוך כלל כ"ב וב"י ס"ס קל"ד כשם תשובת רשב"א וע"ל ס"י קכ"ג ס"ק כ"א). ז שמן ודבש של עובדי כוכבים, מותרים, ואינם נאסרים משום בישולי עובדי כוכבים ולא משום גיעולי עובדי כוכבים; וה"ה למים חמים שלהם. ח הקפריסין והקפלוטות והחגבים שלהם, הכבושים מותרין, והוא שרואה שמוציאים אותם מהאוצר, אבל הנמכרים בחנות, אסורים, שמא זילף עליהם יין. וכן זיתים שלהם הכבושים, מותרים, אפילו רכים הרבה עד שגרעינתן נשמטת, ולא חיישינן שמא זילף עליהם יין, ובכלבד שלא יהיו חתוכות בסכין שלהם. הגה: רמאחר שהם חריפים, בלעו מן הסכין. אבל אם נכבשו בכלים של עובדי כוכבים, מותרים, דמאחר שיש מים עמהם כבר נחבטל חריפתן. וכן כל כיוצא בזה (כ"י בשם א"ח סימן תמ"ז). ועיין לעיל סימן צ"ו. ט הענבים שלהם, אפילו הן לחות הרבה עד שמנטפות, מותרות. וכן כל הכבשים שאין דרכם לתת בהם יין וחומץ. וכן טרית (פ"י חתיכות דג גדול הנקרא טונינ"א בלע"ז) שאינה טרופה. וכן ציר של דגים שיש בו כולכית. וכן עלה של חלתית, מותר. י אסור ליקח מהם קורט של חלתית וטרית טרופה וחילק, דהיינו מיני דגים קטנים מעורבים, מפני שדגים טמאים מתערבים עמהם ואינו יכול להפרידם, וכבשים שדרך לפעמים שנותנים בהם יין. והני מילי לאסור באכילה, אבל בהנאה, מותר. ואם ידוע שהכל נותנים (בהם) יין, אסורים אפילו בהנאה. הגה: ומוכרו כולו, חוץ מדמי יין נסך שבו (בית יוסף וא"ח בשם רשב"א). ואם ידוע שעובר כוכבים אחד הוא בעיר שאינו מערב בו יין, אע"פ ששאר עובדי כוכבים רוכן לערב בו יין, מותר ליקח מכולן, כל זמן שלא ידוע כן בודאי שעירבו בו, רתלינן לקולא שמא לא ערכו בו. וכן כל כיוצא בזה באיסורי רבנן (מרדכי וארוך כלל מ"ד). ואם ידוע שמקצת עובדי כוכבים בודאי נותנים בו יין, ומקצתן בודאי אין נותנים בו יין, אזלינן בתר דובא, דכל דפריש מרובא פריש. אבל אסור לקנות מהם בבתיהם, דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי (ד"ע). יא המוריים (פ"י שומן של דגים), במקום שדרכן לתת לתוכו יין, אסור. ואם היה היין יוקר מהמוריים, מותר. ובמקום שאין דרכם לתת לתוכו יין, מותר לקנותו מהם וכן להפקידו אצלם ולשלחו על ידם (רשב"א). יב הרשב"א היה נוהר מהכרכום, מפני שבכל הארץ ההיא היו מזלפים עליו יין הרכה וגם מערבים בו חוטי בשר יבש.

קטו דין חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו, וגבינה וחמאה, וכו' ג' סעיפים
א חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו, אסור, שמא עירב בו חלב טמא. היה
חולב בביתו וישראל יושב מבחוץ, אם ידוע שאין לו דבר טמא בעדרו, מותר, אפילו
אין הישראל יכול לראותו בשעה שהוא חולב. היה לו דבר טמא בעדרו, והישראל יושב
מבחוץ והעובד כוכבים חולב לצורך ישראל, אפילו אינו יכול לראותו כשהוא יושב, אם
יכול לראותו כשהוא עומד, מותר, שירא שמא יעמוד ויראהו, והוא שיודע שחלב טמא
אסור לישראל. הגה: ולתחלה צריך להיות הישראל בתחלת החליבה ויראה בכלי שלא יהיה בכלי
שחולבין בו דבר טמא (אי"ו הארוך כלל מ"ה). ונהגו להחמיר שלא יחלוב בכלי שדרכו של עובד כוכבים
לחלוב בו, שמא נשארו בו צחצוחי חלב של עובד כוכבים (שם). מיהו כדיעבר אין לחוש לכל זה.
ושפחות שחולכות בהמות בכית ישראל או בדיר שלהם, כל מקום שאין בית עובד כוכבים מפסיק ואין
לחוש לדבר טמא, מותר אפילו לכתחלה להניח אותן לחלוב, אע"פ שאין שם ישראל כלל, דמאחר שהוא
בכית ישראל או בשכונתו אין לחוש לדבר טמא (ש"ד סימן פ"ב בשם ר"ת ומהרא"י שם). אבל אם בית
עובדי כוכבים מפסיק, צריך להיות ישראל, כאילו חולכות בכית עובד כוכבים (או"ה שם). ואפילו ישראל
קטן או קטנה מועילים, דהעובד כוכבים מרתת לפניהם (ג"ז שם). ואם חלבו עובד כוכבים מקצת בהמות
ולא היה שם ישראל, ואחר כך בא ישראל אל האחרים, עכשיו בזמן הזה שאין חלב דבר טמא מצוי
כלל, מותר. (הגהות ש"ד). מיהו אם לא בא שם הישראל ער אחר שנחלבו כולם, היי חלבו שחלבו עובד
כוכבים ראסור אע"פ שאין דבר טמא בעדרו (כ"י בשם הר"ף ובשם סמ"ק). חלב של עובדי כוכבים אוסרים
כלים שנתבשלו בהם כשאר איסור, אע"פ שאינו רק ספק שמא עירב בה דבר טמא. וכן גבינותיהם,
(תשובת הרשב"א סימן קמ"ג ובארוך), אבל לא חמאה שלהם, אפילו במקום שנהגו בה איסור אינה אוסרת
הכלים שנתבשלה בה ולא תערוכת שלה, שאם נתערכה בהיתר, הכל שרי (בערוך) כדלעיל גבי פת של
עובדי כוכבים. ועיין לעיל סימן קי"ב (תשובו מהרי"ל ל"ח ואו"ה שם). חלב של עובדי כוכבים שנאסרה,
אינו מועיל אם יעשו אח"כ גבינות או חמאה ממנה, אלא נשארת באיסורה וכל מה שנעשה ממנה אסור
(מדרכי פא"מ ואגודה שם ותשובת מהר"ם סי' רי"ו ואו"ה ורשב"א וכ"י ונ"ל שכ"ד הרמב"ם ודלא כהר"ם המגיד).
ב גבינות העובדי כוכבים, אסרום מפני שמעמידים אותם בעור קיבת שחיטתם שהיא
נבלה. ואפילו העמידוהו בעשבים, אסורה. הגה: וכן המנהג, ואין לפרוץ גדר (כ"י), אם לא במקום
שנהגו בהם היתר מקדמונים. ואם הישראל רואה עשיית הגבינות והחליבה, מותר (אגוד פ' שואל). וכן
המנהג פשוט בכל מדינות אלו. ואם ראה עשיית הגבינות ולא ראה החליבה, יש להתיר כדיעבר, כי אין
לחוש שמא עירב בו דבר טמא מאחר שעשה גבינות מן החלב, כי דבר טמא אינו עומד, ובודאי לא
עירב בו העובד כוכבים מאחר שדעתו לעשות גבינות (הגהות אשד"י פא"מ ובארוך). ומכל מקום אסור
לאכול החלב כך (שם). **ג החמאה של עובדי כוכבים, אין מוחין לאנשי המקום שנוהגין בו**
היתר. ואם רוב בני המקום נוהגים איסור, אין לשנות. ובמקום שאין מנהג, אם בשלה
ער שחלבו צחצוחי החלב, מותרת. הגה: גם מותר לבשלה לכתחלה כרי שילכו צחצוחי חלב
(כ"י). ואם בשלה עובד כוכבים, מותרת, דסתם כליהם אינן בני יומן (כ"י לדעת הפוסקים). ואם הולך
המקום שאין אוכלין אותה למקום שאוכלים אותה, אוכל שם עמהם, אבל אסור להביאה עמו ולאכלה
במקום שנוהגים בה איסור, אם לא שיש בה היכר שהיא ממקומות המותרים. וההולך ממקום שנהגו בה
היתר למקום שנהגו שם איסור, אסור לאכלה שם (ארוך). וי"א רה"ה אם הובאה ממקום היתר למקום
איסור, נמי אסורה, אפילו יש בה היכר (תשובת מהרי"ל סימן ל"ה). והכי נהוג.

קטז דברים האסורים משום גלוי, ובו ז' סעיפים

א משקים שנתגלו, אסורם חכמים דחיישינן שמא שתה נחש מהם והטיל בהם ארס. ועכשיו שאין נחשים מצויים בינינו, מותר. ב צריך ליזהר שלא לאכול בשר ודג ביחד, מפני שקשה לצרעת. הגה: וכן אין לצלות בשר עם דג, משום ריחא. מיהו ברעבד אינו אוסר (ארוך כלל ל"ט דין כ"ה). ג ירחוץ ידיו בין בשר לדג ויאכל פת שרוי בינתים, כדי לרחוץ פיו. הגה: ויש אומרים דאין לחוש לזה רק כשמבשלם יחד ואוכלן, אבל לאכלן זה אחר זה אין לחוש (הגהות מרדכי). וכן נוהגין שלא לרחוץ הפה ולא הידים ביניהם, ומ"מ יש לאכול דבר ביניהם ולשתות, דהוי קנוח והרחה (הגהות ש"ד סי' ע"ה ומביאו בגליון אר"ה שם). ד צריך ליזהר מזיעת האדם, שכל זיעת האדם סם המות חוץ מזיעת הפנים. ה צריך ליזהר מליתן מעות בפיו, שמא יש עליהן רוק יבש של מוכי שחין. ולא יתן פס ידו תחת שחיו, שמא נגע ידו במצורע או בסם רע. ולא יתן ככר לחם תחת השחי, מפני הזיעה. ולא יתן תבשיל ולא משקים תחת המטה, מפני שרוח רעה שורה עליהם. ולא ינעוץ סכין בתוך אתרוג או בתוך צנון, שמא יפול אדם על חודה, וימות. הגה: וכן יזהר מכל דברים המביאים לידי סכנה, כי סכנתא חמירא מאיסורא ויש לחוש יותר לספק סכנה מלספק איסור, ולכן אסור לילך בכל מקום סכנה כמו תחת קיר נטוי או יחירי בלילה, וכן אסרו לשתות מים מן הנהרות בלילה או להניח פיו על קלוח המים לשתות, כי דברים אלו יש בהן חשש סכנה (רמב"ם). ומנהג פשוט שלא לשתות מים בשעת התקופה, וכן כתבו הקדמונים, ואין לשנות (אבודרהם ומרדכי ס"פ כל שעה ורקח סימן ער"ה ומהרי"ל ומנהגים). עוד כתבו שיש לברוח מן העיר בשדבר בעיר, ויש לצאת מן העיר בתחלת הדבר, ולא בסופו (תשובת מהרי"ל סי' ל"ה). וכל אלו הדברים הם משום סכנה, ושומר נפשו ירחק מהם ואסור לסמוך אנס או לסכן נפשו בכל כיוצא בזה. (ועיין בחושן משפט סימן תכ"ז). ו אסור לאכול מאכלים ומשקים שנפשו של אדם קצה בהם, כגון משקים ואוכלים שנתערבו בהם קיא או צואה וליחה סרוחה וכיוצא בהם. וכן אסור לאכול ולשתות בכלים הצואים שנפשו של אדם קצה בהם, כגון כלים של בית הכסא וכלי זכוכית שמקיזים בהם וכיוצא בהם. וכן לא יאכל בידים מזוהמות ועל גבי כלים מלוכלכים, שכל אלו בכלל אל תשקצו את נפשותיכם (ויקרא יא, מד). ז מסוכנת, אף על פי שניתרת בשחיטה, המדקדקים מחמירים על עצמם שלא לאכלה. הגה: בהמה שהורה בה חכם מסכרא, ולא נמצא הדין בפירוש שהיא מותרת, בעל נפש לא יאכל ממנה (גמרא פ' א"ט והג"א שם).

קיז שלא לעשות סחורה מדבר איסור, ובו סעיף אחד

א כל דבר שאסור מן התורה, אף על פי שמותר בהנאה, אם הוא דבר המיוחד למאכל אסור לעשות בו סחורה, (או להלות עליו) (ת"ה סימן ר') (ואפילו לקנותו להאכילו לפועליו עוברי כוכבים אסור) (כך משמע מב"י מהגהות מיימוני פ"ח דמאכלות אסורות), חוץ מן החלב, שהרי נאמר בו: יעשה לכל מלאכה (ויקרא ז, כד). ואם נזדמנו לצייד חיה ועוף ודגים טמאים, (וכן מי שנודמנה לו נבלה וטריפה בביתו), (טור), מותר למכרם ובלבד שלא יתכוין לכך. הגה: וצריך למכרה מיד, ולא ימתין עד שתהא שמינה אצלו (ב"י בשם א"ח). וכן מותר לגבות דברים טמאים, בחובר, מן העוברי כוכבים, דהוי כמציל מידם (רשב"א בתשובה). ואסור למכור לעובר כוכבים נבלה בחזקת כשירה (טור). (ועיין בחושן המשפט סימן רכ"ח). וכל דבר שאין איסורו אלא מדבריהם, מותר לעשות בו סחורה.

ק"ח דין חתיכת בשר או דבר מאכל הנשלח על ידי עובד כוכבים, ובו י"ג סעיפים

ש"ב

א יין ובשר וחתיכת דג שאין בו סימן שהפקיד או שלח ביד עובד כוכבים, צריך שני חותמות. אבל יין מבושל ושכר, או יין שעירבו בו דברים אחרים, כגון דבש, וכן החומץ וחלב ומוריים ופת וגבינה וכל שאיסורו מדברי סופרים שהפקידו ביד עובד כוכבים, מותר בחותם אחד. ויש אומרים שאף בדברים שצריכים שני חותמות, לא אמרו אלא בשולח על ידי עובד כוכבים שאינו עתיד לראות החותם, אבל מפקיד שעתידי לראות חותמו די בחותם אחד, כי הוא ירא. ואף השולח, אם הודיע לחבירו צורת החותם וגם אמר לעובד כוכבים שהודיעו לחבירו, די בחותם אחד. הגה: ויש אומרים דלא בעינן ב' חותמות רק בישראל חשוד, אבל כעובד כוכבים, הכל שרי על ידי חותם אחד (טור והפוסקים בשם ר"ת). וכדיעבד יש לסמוך על זה (ארוך כלל כ"ג והגהות מיימוני ותוספות). ב כיון שהחתימו כראוי שני חותמות, דברים שצריך שנים, ואחד בדברים שדי באחד, אין צריך לחזור אחריו לראותו. אבל אם חזר על חותמו ולא הכירו, אסור אפילו עשה שתי חותמות. הגה: ומיהו דווקא אם הוא דבר שיש לחוש שהחליפו ונהנה בחליפין (טור וכ"י בשם תוספות ושאר פוסקים), או הוא יין ויש לחוש שאסרו בנגיעה. אבל אם רואה הדבר ששלח או הפקיד והוא טוב כמו ששלח, ולא נהנה העובד כוכבים אם החליפו, לא חיישינן, אף שהחותם מקולקל. ועיין לקמן סוף סימן ק"ל מדינים אלו. ג אות אחת חשוב כחותם א' שנים, הוי כשתי חותמות. ודפוסים, אע"פ שיש בהם כמה אותיות, לא חשיבי אלא כחותם אחד, כיון שקובעין אותם בבת אחת. ויש אומרים שבמקום שמצויים משומדים ועובדי כוכבים שיודעים לכתוב, אין כתב סימן אלא למי שמכיר הכתב. ד מפתח וחותם הוי ב' חותמות. אצל בדברים שדי בחותם אחד, אם לא היה בו אלא מפתח לא חשיב חותם. הגה: אם שולח איזה דבר בשק וחתם השק, אינו אפילו כחותם אחד (כל בו בשם הרי"ף ואו"ה וט"ו ר"ס ק"ל), אלא אם כן הפך התפירות לפנים (ארוך). ואם חתם הדבר ששלח וגם השק, הוי כב' חותמות (כל בו שם). ה אם שלח על ידי עובד כוכבים, ירך בלא חותם, אם היא חתוכה כדרך שישראל חתוכה אחר חטיטת הגיד, כשרה. וכן כל חתיכה שניכר בה ניקור הישראל, כגון בנטילת חוט דידא וחוט שאצל החזה וכיוצא בו. הגה: ושאר החתיכות שעמהן, אם יש לחוש להם שהוחלפו, אסורות (כך דקדק התה"ד סי' ר' מאשירי פג"ה). ודווקא בכשר או שאר איסור דאורייתא, אבל אם שלח איסור דרבנן, כגון גבינות שיש לחוש שמא החליפם העובד כוכבים, אם מכיר קצתם שלא הוחלפו, כולם מותרות. אם אותן שלא הוחלפו הם היותר טובים ששלח, דודאי אם החליף היה לוקח הטובים שבהם. ו שלח על ידי עובד כוכבים בהמה או עוף שחוטים, בלא חותם, אסורים, שאין סימן שחיטה סימן לסמוך עליו. ז אם שלח על ידי עובד כוכבים, בלא חותם, אם אותו מקום מעבר לרבים, מותר, שהוא ירא שמא יראנו אחד מהעוברים ויתפוס עליו כגנב. ומיהו לכתחלה לא ישלח על ידי עובד כוכבים בלא חותם. ח הלוקח בשר ושלחו ביד אחד מעמי הארץ, נאמן עליו אף על פי שאינו מוחזק בכשרות, ואין חוששין שמא יחליף. ואפי' עבדי ישראל ואמהותיהם נאמנים בדבר זה. ויש מי שאומר שאם הוא חשוד לאכול דברים שאין דרך הרבים להקל בהם, אף הוא חשוד להחליף. ט בשר הנמצא ביד עובד כוכבים וכתב עליו חותם או כשר, אע"פ שאינו יודע מי כתבו, כשר, דמידע ידיע שהוא של ישראל. והוא שלא יהיו מצוים שם עובדי כוכבים היודעים לכתוב. הגה: וכן מותר

לקנות גבינות החתומים כדרך שישראל חותמים (מרדכי פא"מ). ודוקא מקום שאין לחוש שמא נשאר הדפוסים ביד עובדי כוכבים וקבעו אותם בגבינותיהן (א"ו הארוך). ויש אוסרים בכל זה, מאחר שלא ידענו מי כתבו או חתמו (רשכ"א סימן קט"ו מהרי"ק סוף שורש ל"ג) וכדיעבד אין להחמיר. ^א המניח עובד כוכבים בביתו, ובו דברים שאם הוחלפו יש בהם אפילו איסור תורה, אם הוא יוצא ונכנס או אפילו שהה זמן רב ולא הודיעו שדעתו לשהות, מותר, ולא חיישינן שמא החליף, אפילו אם הוא נהנה בחליפין, והוא שלא סגר הבית עליו (טור והמחבר ר"ס קכ"ט), לפי שהוא מתיירא בכל שעה לאמר: עתה יבוא ויראני. אבל אם הודיעו שדעתו לשהות, אסור. ואם אינו נהנה בחליפין, מותר בכל ענין, דלא חיישינן שמא החליף להכשילו, כיון שאין לו הנאה בדבר. ^ב ישראל ועובד כוכבים ששפתו ב' קדירות זו אצל זו, זה בשר שחוטא וזה בשר נבלה, מותר, ואין לחוש שמא כשהחזיר הישראל פניו החליף העובד כוכבים שחוטא נבלה, אפילו אם של ישראל משוכח, ואפילו פיהן מגולה, מותר, ואין לחוש שמא יתזו ניצוצות מזו לזו. (וה"ה בשני דברים צלויים זה אצל זה (מרדכי פא"מ). אבל לכתחלה יש לזהר אפילו ב' קדירות) (טור). ^ב יש להחמיר שלא להניח הקדרות אצל השפחות כשאין ישראל בבית; הגה: ואינו יוצא ונכנס (תשובת הרא"ש כלל י"ט). ואם אירע קלקול שנתנה דבר איסור בקדירה, אין להאכילה אותה מאכל, שלא ירגילה בכך (כית יוסף כשם שבו"ל לקט). ^ג ישראל שעשה גבינות בבית עובד כוכבים וחתמם בחותם דפוס של עץ ושכח הדפוס בבית העו"ג, אין חוששינן שמא זייף העובד כוכבים וחתם אחרים באותו דפוס. וכן אין לחוש שמא החליק העובד כוכבים פני הגבינות בשומן חזיר. הגה: וי"א דאין להתיר אם שכח הדפוס בבית עובד כוכבים, אלא אם כן הניחו מונח על הגבינות שעשה הישראל, אבל אם הניחו כך ויש לחוש שמא עשה גבינות קטנים והחליפם בגדולים או היותר טובים, אסור (ארוך כלל מ"ז דין כ'). ובמקום הפסד יש להתיר בכל ענין.

קיט החשוד לרבר איסור אין לסמוך עליו בדברים הנאכלים, ובו כ' סעיפים

^א החשוד לאכול דברים האסורים, בין אם הוא חשוד באיסור תורה בין אם הוא חשוד באיסור דרבנן, אין לסמוך עליו בהם; ואם נתארח עמו, לא יאכל משלו מדברים שהוא חשוד עליהם. הגה: וי"א אפילו ממי שאינו חשוד, רק שאין מכירין אותו שהוא מוחזק בכשרות, אסור לקנות ממנו יין או שאר דברים שיש לחוש לאיסור. מיהו אם נתארח אצלו, אוכל עמו (כ"י כשם הרמב"ם פ"א רמ"א ופ"ג רין כ"א). ^ב אם אינו חשוד לאכול דברים אסורים, אבל הוא חשוד למכרם, מתארח אצלו ואוכל עמו. וכן אם שולח לביתו, מותר, דחזקה שמה שהוא אוכל משגר לו. (עובר עבירה לחיאבון, לא מקרי חשוד) (כ"י בשם הרשכ"א). ^ג מותר ליתן משלו לחשוד לאכול דברים האסורים, כדי שיתקן או יבשל לו, ולא חיישינן שמא יחליפנו, כיון שאינו חשוד על הגזל. ואם נותן למי שחושש בתקנתו, והוא חשוד לאכול דברים האסורים, אסור, שמא יתקלקל מה שנותן לו ויחליפנו בשלו. כיצד, הרי שנתן לחמותו החשודה על האיסור, אסור, שבושה מחתנה ורוצה בתקנת בתה ולפיכך מחלפת לו רע בטוב. וכן הנותן לפונדקית החשודה, פעמים שבושה מהאכסנאי ומחלפת לו רע בטוב. (ומכל מקום מותר להפקיד אצלו ושיחזיר לו הדברים כמו שהפקידו אצלו) (כ"י בשם הרשכ"א). ^ד החשוד לדבר אחד אינו חשוד לדברים אחרים, אבל כל מה שצריך לאותו דבר, חשוד גם עליו. כגון מי שהיה חשוד למכור חלב במקום שומן, והיה מרגיל הנערים לכא לקנות ממנו באגוזים

שהיה נותן להם, קונסים אותו שלא ימכור אפילו אגוזים. ה' החשוד על איסור חמור, חשוד על הקל ממנו בעונש, אלא אם כן חמור בעיני בני אדם שנוהרים בו יותר מבחמור. ו' החשוד על שני דברים, וחזר בו ויצא מידי חשד שניהם, ואח"כ נחשד על אחד מהם, אפילו הוא הקל שבשניהם, חוששין שמא חזר לסורו בשניהם, וחשוד על שניהם. ז' מי שהוא מפורסם באחד מעבירות שבתורה, חוץ מעבודת כוכבים ותלול שבת בפרהסיא, או שאינו מאמין בדברי רבותינו ז"ל, נאמן בשאר איסורים. ובשל אחרים נאמן, אפילו על אותו דבר, לומר מותר הוא. הגה: מי שהוא חשוד בדבר דלא משמע לאינשי שהוא עבירה, לא מקרי חשוד (רשב"א סימן ס"ד), מיהו לאותו דבר אינו נאמן. מי שנוהג באיזה דבר איסור מכת שסוכר שדינא הוא הכי, או מכת חומרא שהחמיר על עצמו, מותר לאכול עם אחרים שנוהגין בו היתר, דודאי לא יאכילוהו דבר שהוא נוהג בו איסור (הגהות מרדכי פ"ק דיבמות ובנימין זב"ב ש"ב ור' ירוחם סוף גתיב ג' בשם הרמ"ה). ח' החשוד על הדבר אינו נאמן עליו, אפילו בשבועה. ט' גר מעובדי כוכבים שחזר והמיר מחמת יראה, וכן ישראל שחטא מחמת יראה שלא יהרגוהו, ישראל גמור הוא ושחיטתו מותרת ואינו אוסר יין במגעו. י' מסור, שחיטתו כשרה ונאמן על האיסורים. (וע"ל סימן כ' דיש פוסלים שחיטת מסור). י"א מומר שבעיר אחת מאמין בעבודת כוכבים, בפני עובדי כוכבים, ובעיר אחרת נכנס בבית ישראל ואומר שהוא יהודי, אינו עושה יין נסך. י"ב האנוסים שנשארו בארצותם, אם הם מתנהגים בכשרות בינם לבין עצמם ואין בידם להמלט למקום שיוכלו לעבוד את ה', סומכין על שחיטתן ואין אוסרין יין במגען. י"ג המוכר לחבירו דבר שאסור באכילה, אם עד שלא אכלו נודע, יחזיר לו מה שקנה ממנו והוא יחזיר לו הדמים. ואם משאכלו נודע, מה שאכל אכל והוא יחזיר לו הדמים. מכרו הלוקח לעובד כוכבים או השליכו לכלבים, ישלם לו דמי טריפה. ואם היה דבר שאינו אסור באכילה אלא מדברי סופרים, או אם היו הפירות קיימים מחזיר הפירות ונוטל דמיו, ואם אכלם מה שאכל אכל ואין המוכר מחזיר לו כלום. וכל אסורי הנאה, אפילו מדברי סופרים, מחזיר הדמים ואין בו דין מכירה כלל. י"ד המוכר בשר, ואח"כ נודע שהבהמה לא נבדקה כהוגן, דינו כמוכר דברים שאסורים מדברי סופרים. הגה: ואם מכר לו דבר מבהמה שאיתרע חזקת כשרות, דאתיליד בה ריעותא ולא יכולין לבדוק אם היא כשרה וצריכים לאסרה מספק, אפילו הכי היו כאלו היתה ודאי טריפה וצריך להחזיר הדמים (תשובת הריב"ש). ט"ו המוכר דברים האסורים, מעבירים אותו ומשמתים אותו; ואין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבדה בדבר חשוב, או ישחוט לעצמו ויוציא טריפה לעצמו בדבר חשוב, שוודאי עשה תשובה בלא הערמה, כיון שאינו חס על ממונו. ט"ז טבח שמעשיו מוכיחים שהיה רוצה להכשיל הציבור להאכילם טריפות, כגון שחתך הסרכות, מסלקין אותו; ומכל מקום פטור מלשלם דמי הבהמה לבעלים. י"ז טבח שיצאת טריפה מתחת ידו, אין לו התנצלות לומר: שוגג הייתי. י"ח טבח שיצאו טריפות מתחת ידו, מחמת שאינו בקי, יש לו תקנה שילמד ויחכם. הגה: והא דצריך לילך למקום שאין מכירין אותו ולעשות תשובה, היינו שעשה כמזיד או מוחזק לכן, אבל אם נוכל לומר שכטעות נעשה לו, סגי בקבלת דברי חכירות ויעשה תשובה לפי ראות עיני הדיין (תשובת הרא"ש ותשובת הריב"ש). וע"ל סוף סימן ס"ד. י"ט האומר למי שהוא חשוד לאכול גבינה של עובד כוכבים: קנה לי גבינה כשרה מן המומחה, והלך והביא לו ואומר לו: כשרה, מהמומחה קניתי, אינו נאמן. מאיש פלוני מומחה קניתי, נאמן. הביא לו מנחה בשם אחד מהמומחין, נאמן, שאינו חשוד להחליף.

כמה דברים אמורים, כשאינו חשוד על הגזל, אבל אם הוא חשוד על הגזל כ"ש שהוא חשוד על החליפין. וכל זה אינו נוהג בחשוד על איסור דאורייתא (כ"י). **ב** החשוד לאכול דברים שאין הרבים רגילים להקל בהם, אף הוא חשוד להחליף. וי"א שאין מפקדין אצלו דבר האסור מן התורה, אלא בשני חותמות.

הלכות הכשר וטבילת כלים

קכ דיני טבילת הכלים, ובו ט"ז סעיפים

א הקונה מהעובד כוכבים כלי סעודה של מתכת או של זכוכית, או כלים המצופים באבר מבפנים, אף על פי שהם חדשים צריך להטבילם במקוה או מעיין של ארבעים סאה. הגה: יש אמרים דכלים המצופים באבר, אפילו בפנים, יטבול בלא ברכה (כ"י בשם סמ"ק וארוך). וכן נוהגין. **ב** צריך שיהא הכלי רפוי בידו בשעת טבילה, שאם מהדקו בידו הוי חציצה. ואם לחלח ידו במים תחלה, אין לחוש. (ודוקא שלחלח ידיו כמי מקוה, אבל לא במים תלושים). (כ"מ ממרדכי פרק השוכר). **ג** יברך: על טבילת כלי; ואם הם שנים או יותר, מברך: על טבילת כלים. **ד** טריפיד"ש ששופתים עליהם קדירות, אינם טעונות טבילה. אבל פדיליא"ש, טעונות טבילה מפני שנותנים עליהם המאכל עצמו. **ה** סכין של שחיטה (או סכין שמפשיטין בו). (ארוך). יש מי שאומר שאינו צריך טבילה. הגה: ויש חולקין (תשב"ץ). וטוב לטובלו בלא ברכה. הברזלים שמתקנים בהם המצות, אינם צריכים טבילה (ארוך). וכן כיסוי שכופין על הפת לאפוחו, אבל כיסוי קדירה צריך טבילה (הגהות אשרי). **ו** כלי עץ שיש לו חשוקים של ברזל מבחוץ שמעמידין אותו, אינו טעון טבילה. **ז** כוס של כסף מחובר בכלי עץ, צריך טבילה. הגה: וכן רחיים של פלפלין שבתוך העץ, יש ברזל קבוע שטוחנין בו צריך טבילה (מרדכי). וכן המשפכות של ברזל או הכרזות של ברזל ושאר מתכות, כולן צריכים טבילה (ארוך). ודווקא שעיקר הכלי הוא של מתכת, אבל אם עיקר הכלי הוא של עץ רק שמעט ברזל קבוע בו, הואיל ואפשר להשתמש בו בלא הברזל, אין צריך טבילה. אבל כלי המתוקן ביתדות של ברזל, ובלא היתדות לא היה אפשר להשתמש בו, והם מבפנים, צריך טבילה (כן משמע מכ"י בשם הגהות מיימוני פ"ז). **ח** השואל או שוכר כלי מהעו"ג, אינו טעון טבילה. אבל אם ישראל קנאו מהעובד כוכבים והשאילו לחבירו, טעון טבילה, שכבר נתחייב ביד הראשון. ויש מי שאומר שאם לא לקחו הראשון לצורך סעודה, אלא לחתוך קלפים וכיוצא בו, אין צריך להטבילו. הגה: אבל הראשון אסור להשתמש בו לצרכי סעודה, אפילו דרך עראי, בלא טבילה, אף על פי שלקחו לצורך קלפים (ד"ע ואריה). וכן אם קנאו ישראל השני מן הראשון לצורך סעודה, צריך טבילה גבי השני (בית יוסף). **ט** משכן עובד כוכבים כלי לישראל, אם נראה כדעת העובד כוכבים שרוצה לשקעו בידו, טעון טבילה. ואם לאו, יטבילנו בלא ברכה או יקנה כלי אחר ויטבילנו עמו. (ואם לכסוף נשתקע בידו, יחזור ויטבילנו בלא ברכה) (בית יוסף בשם תשובה אשכנזית ואגור והוא בתשובת מהרי"ל סי' ס'). **י** ישראל שנתן כסף לאומן עובד כוכבים לעשות לו ממנו כלי, אינו צריך טבילה. (כן משמע ממרדכי). הגה: ויש חולקין (טור בשם ריצב"א). ויש לטובלו בלא ברכה. ואם מקצת הכסף שנעשה ממנו הכלי של עובד כוכבים, צריך טבילה (משמע ממרדכי). וכן אומן ישראל שעשה כלי לעובד כוכבים וקנאו ממנו, יטבילנו גם כן בלא ברכה אם העובד כוכבים נתן כל המתכות (ארוך); אבל אם עשאו לעצמו רק שקנה המתכות מן העובד כוכבים, או שנתן מקצת מתכות משלו, אין צריך טבילה (כ"י בשם הגהות אשרי").

יא
שבט

ישראל שמכר כלי לעובד כוכבים וחזר ולקחו ממנו, צריך טבילה. אבל אם משכנו בידו וחזר ופדאו ממנו, אינו צריך טבילה. הגה: ישראל ועובד כוכבים שקנאו כלי בשותפות, אין צריך טבילה. ישראל שגנבו או גזלו ממנו כליו והחזירו לו, אין צריך טבילה; אבל שר או מושל שאנסו ישראל ולקחו כליו והחזירו לו, צריכין טבילה, דכבר נשתקעו ביד העובד כוכבים (ארוך). י"ב צריך להטביל ידי הכלי. י"ג צריך להעביר החלודה קודם טבילה; ואם לא העביר, אם מקפיד עליו, חוצץ. ואם שפסף ונתן בגחלים ונשאר עדיין מעט של חלודה שלא יכול לעבור על ידי כך, הוי מיעוטו שאינו מקפיד עליו, ואינו חוצץ (ועיין לקמן סימן ר"ב מדין חציצה). י"ד אין מאמינים קטן על טבילת כלים. (אבל אם טבלו לפני גדול, הוי טבילה) (ת"ה סימן רנ"ז). ט"ו אם הטביל כלים על ידי עובד כוכבים, עלתה להם טבילה. (אבל אינו נאמן על הטבילה) (ד"ע). ט"ז אם שכח ולא הטביל כלי מערב שבת או מערב יום טוב, יתננו לעובד כוכבים במתנה ואחר כך ישאלנו ממנו ומותר להשתמש בו. הגה: וכן יעשה אפילו בחול, במקום שאין לו מקוה (כ"י). ואם עבר והשתמש בכלי בלא טבילה, לא נאסר מה שנשתמש בו, ויטבלנו עוד. (טור והפוסקים).

קכא סדר הכשר כלים הנקנים מן העובד כוכבים, ובו ז' סעיפים

א הלוקח כלים ישנים מן העובדי כוכבים, כדרך שנשתמש בהן העובד כוכבים כך הוא הכשרן. לפיכך הלוקח כלי תשמיש ישנים שנשתמש בהם בצונן, כגון כוסות וצלוחיות וכיוצא בהן, מדיחין, וצריך לשפשפן היטב במים בשעת הדחה כדי להסיר ולמרק האיסור שעל גביהן, ואחר כך שוטפן במים ומטבילין, והם מותרין. הגה: יש מקומות שנהגו היתר לשום יין בכלים שנסריהם מדובקים בחלב, משום שטבע היין לברוח מן החלב, והחלב נקשר ועומד בעצמו ואינו נוגע כלל ביין (ריב"ש סימן קמ"ט). ב לקח מהן כלים שנשתמש בהם בחמין, בין שהם של מתכת או של עץ או אבן, מגעילין ואחר כך מטבילין, אם הם של מתכת, והם מותרים. ואם הטבילין ואחר כך הגעילין, מותרים. ויש אומרים שצריך לחזור ולהטבילין. הגה: דין כלי עצם עיין בהלכות פסח סי' תנ"א. אין להגעיל שום כלי כל זמן שהוא בן יומו (טור). ואין להשתמש במי הגעלה (ארוך). כל מקום שצריך הגעלה לא מהני אם קלפו לכלי בכלי אומנות (ת"ה סי' ק"ל ובמרדכי והגהת ש"ד). ועיין לעיל סימן ק"ח דין מרדה של איסור. ג דיני הגעלה וליבון הלא הם כתובים בהלכות פסח. ד מחבת שמטגנים בה, אע"פ שלענין חמץ בפסח די לה בהגעלה, לענין שאר איסורים צריכה ליבון. ה אם הגעיל כלי הצריך ליבון, אסור להשתמש בו בחמין אפילו שלא על ידי האש. הגה: אבל מותר להשתמש בו צונן, אפילו לכתחלה, ע"י הדחה ושפשוף היטב. וכ"ש בכלי שצריך הגעלה. ודוקא בדרך עראי, כגון שהוא בבית העובד כוכבים או בדיעבד, אבל אם רוצה להשתמש בו בקבע, יש מחמירים ואומרים דאפילו להשתמש בו צונן צריך הגעלה או ליבון, גזירה שמא ישתמש בו חמין (מרדכי ורוקח). והכי נוהגין. ואפילו כלים שתשמישן בצונן, אם יש לחוש שחממו בו יין, כגון כלי כסף, נוהגין להגעיל, ואין לשנות (ארוך בשם רבי"ה). ואפילו תיבות ושלחנות הנקחים מן העובד כוכבים, נוהגין להגעיל שמא נשפכו עליהם חמין. ודוקא לכתחלה, אבל בדיעבד אין לחוש לכל זה (שם). וכלי חרס שנשתמשו בו בצונן, מאחר דאי אפשר בהגעלה, מיקרי דיעבד וסגי ליה במריקה ושטיפה היטב (שם), ומותר ליתן בו אח"כ אפילו דברים חריפים כחומץ וכיוצא בו, וכ"ש דברים קשים כתבלין וכיוצא בהן. ועיין לעיל סימן צ"א. ו כללי

מתכות, אף על פי שי"א שאם נשתמש בו איסור במקצתו נאסר כולו, משום דחם מקצתו חם כולו, אבל לענין הכשרו לא עלה לו הכשר עד שיכשיר כולו, בין לענין הגעלה בין לענין ליבון. הגה: ודוקא אם נשתמש בכולו, אבל אם ידוע שלא נשתמש רק בקצתו, ככולעו כך פולטו. (טור). ז סכין ישן, בין גדול בין קטן, הניקה מהעובד כוכבים, אם בא להשתמש בצונן, אם אין בה גומות נועצה עשרה פעמים בקרקע קשה. וצריך שכל נעיצה ונעיצה תהיה בקרקע קשה, לפיכך לא ינעוץ במקום שנעץ נעיצה אחרת. (טור בשם הרמ"ה). ואפילו לחתוך בו דבר חריף כמו צונן, סגי בהכי. (ולהשתמש בו בקביעות, לא גרע משאר כלי שנוהגין להגעיל אפילו לצונן) (סכרת הרב בדברי הארוך כמו שנתבאר). ואם יש בה גומות (או) שרוצה לחתוך בה חמין או לשחוט בה, מלבנה או משחזת במשחזת של נפחים היטב על פני כולה. הגה: וי"א דהשחזת מהני רק לחתוך בה צונן, אבל לא לענין חמין (ב"י בשם פוסקים); והכי נהוג לכתחלה. ואם לא יוכל ללכך הסכין היטב, משום הקתא, ילכנו ויגעילנו אח"כ (ארוך). ומיהו אם לכנו ולא הגעילו, אפילו יש בו גומות; או אם הגעילו ולא לכנו ואין בו גומות וחתך בו מאכל חם, לא נאסר, אפילו הסכין בן יומו. ואם השחזתו במשחזת היטב בכל מקום, ומגעילו אחר כך, מהני אפילו לכתחלה, כמו ליבון (מרדכי פ"ב רעבורת כוכבים וארוך), אם יוכל לנקות הגומות שבו.

קכב דין נותן טעם לפגם בכלים, ובו י"ב סעיפים

א נותן טעם לפגם, מותר. **ב** קדירה שאינה בת יומא, דהיינו ששהתה מעת לעת משנתבשל בה האיסור, הויא נותן טעם לפגם ואפילו הכי אסרו חכמים לבשל בה, לכתחלה, גזירה אטו בת יומא; בין שבלועה מאיסור ובא לבשל בה היתר, ובין שבלועה מחלב ובא לבשל בה בשר, או איפכא. **ג** י"א הא דחשיבה פגומה כשאינה בת יומא, דוקא שהדיחה יפה וסר ממנה כל שמנונית איסור הדבוק בה, אבל אם לא הדיחה יפה, שהאיסור הוא בעין, אינו נפגם בשהיה מעת לעת. הגה: ומ"מ אם יש ששים רק נגד הדבוק בקדרה, הכל שרי, דמה שבקדרה כבר נפגם וא"צ בטול (כן משמע לעיל סימן צ"ה). י"א דכדברים חריפים לא אמרינן דין נותן טעם לפגם, כמו שנתבאר לעיל סימן צ"ה וצ"ו, ולכן אם כישל, בקדירה איסור שאינה בת יומא מאכל חריף, כגון תבשיל שרובו חומץ או תבלין או שאר דברים חריפים, אסור; אבל לא מיחשב התבשיל חריף משום מעט תבלין שבו (מרדכי פא"מ ורשב"א סי' תמ"ט) וכן נוהגין. ועיין לעיל סימן צ"ה וצ"ו. אבל אם היה האיסור דבר חריף, ואח"כ שהה הקדירה מעת לעת וכשלו בו היתר שאינו חריף, מותר, דאין החריפות הראשון משוי ליה לשבח. (ארוך כלל ל"ח). **ד** קדרה הבלועה מבשר וחלב, אם קודם שעבר לילה אחת חממו בה מים, חשיב כאלו חזר ונתבשל בה האיסור, ומונים מעת לעת משעה שהוחמו המים, מה שאין כן בשאר איסורים. (טור סימן קכ"א וסימן צ"ד וע"ל סימן צ"ד ס"ק כ"ב וסימן ק"ג). **ה** איסור מועט שנבלע בכלי שדרכו שלא להשתמש בו בהיתר מועט בכדי שיתן זה טעם בהיתר שישתמשו בו, כמו קדרה גדולה וחביית וכיוצא בהן, הרי זה מותר להשתמש בו לכתחלה, אף על פי שהוא בן יומו, לפי שאי אפשר לבא לידי נתינת טעם. אבל אם הוא כלי שמשתמשין בו בדבר מועט, כמו קערה וכיוצא בה, אסור להשתמש בו, שאין מבטלין איסור לכתחלה, אפילו איסור מועט ואפילו איסור הבלוע. **ו** סתם כלי עו"ג הם בחזקת שאינם בני יומן, לפיכך אם עבר ונשתמש בהם קודם הכשר, התבשיל מותר. הגה: אבל אם חמם מים בכלי של עובד כוכבים ללוש בהן פת, אסור ללוש באותן מים, דלדבר זה מקדי לכתחלה הואיל ועדיין לא התחיל הנאתו, שלא הוחמו לשתייה (ש"ד

והגהותיו). אבל דבר שנעשה בשבילו ולא בשביל דבר אחר, אע"פ שהוא של עובד כוכבים וישאל קונה ממנו, לכתחלה מותר דמאחר דכבר נעשה ביד עובד כוכבים מקרי דיעבד. אף על פי כן אסור לומר לעובד כוכבים: בשל לי ירקות בקדרתך, וכן לא יאמר לו: עשה לי מרקחת, שכל האומר: בשל לי, הרי הוא כאלו בישל בידיו. ואפשר שעל ידי הרקחים (או שאר אומנים) מותר, שכל האומנים מיחדים כלים נקיים למלאכתם, כדי שלא יפגמו אומנתם. ובעל נפש יחוש, שדברים אלו מביאים לידי טהרה ונקיות. ז' כשם שסתם כליהם של עובדי כוכבים אינם בני יומן, כך סתם כלים שלנו בחזקת שאינן בני יומן. ח' כלי שנאסר בבליעת איסור ונתערב באחרים ואינו ניכר, בטל ברוב (טור בשם רשב"א). ט' יש ליזהר מלהניח בבית עו"ג כלי סעודה, דחיישינן שמא ישתמש בהם. הגה: ואפילו אם נתנם לאומן לתקנם, צריך לעשות בהם סימן שלא ישתמש בהם העובד כוכבים (כ"י בשם א"ח). ואם עבר ולא עשה, כשחזר ולקחן מן העובד כוכבים צריכים הגעלה. ודוקא אם שהו קצת אצל העובד כוכבים, דהיינו כחצי יום, אבל לפי שעה אין לחוש (מרדכי פא"מ). וכל זה כשרוצה להשתמש בו ביום שנתנו לו, דליכא אלא חדא ספיקא שמא נשתמש בו העו"ג או לא, אבל אם לא לקחו מן העו"ג עד לאחר זמן, ונוכל לומר אף אם נשתמש בו העובד כוכבים כבר נפגם ונשתאה מעת לעת; או נשתאה ביד ישראל לאחר שלקחו מן העובד כוכבים מעת לעת, אזלינן לקולא ואין חוששין בדיעבד (סברת הרב). ואם לקחו מן העובד כוכבים באותו יום שנתנו לו, ועבר ונשתמש בו בלא הגעלה, יש אוסרים המאכל כמו בכלי שהוא בודאי בן יומו (ארוך); ובמקום צורך יש להקל בדיעבד, ולכתחלה יש ליזהר בכל ענין, אפילו בעבדים ושפחות העובדי כוכבים שבבית ישראל, שלא ליחד כלים שלנו אצלן, שמא ישתמשו בהן בדברים האסורים (שם במרדכי). וע"ל סימן קל"ו. י' קערות ששלח ישראל לעו"ג עם מאכל, ושהו שם, אם ניכר בהם המאכל ששלח הישראל בתוכה, מותר. ואם לאו, אסור אם רגילים להדיח הכלים בחמין, דחיישינן שמא הודח עם כלי איסור. י"א כלי סעודה שביד העו"ג, ומסיח לפי תומו ואומר שחדשים הם, ויראה שהוא כמו שהוא אומר, מותר לקנותם ממנו. הגה: ויש מחמירים ואומרים שאינו נאמן, ואין ליקח כלים מן העובד כוכבים רק כשמוכר הרבה כלים, וקונה כלי בין הכלים (רשב"א בשם ר' יונה). וכן נוהגין לכתחלה, אבל במקום הדחק, כגון שנתארח בבית עובד כוכבים ואין לו כלים, נוהגין כסברא הראשונה, וכן עיקר. ועיין לקמן סימן קל"ז. י"ב יש מי שאומר שקערות הבאות מעבר לים שקערורות ירקקות או אדמדמות, אסור להשתמש בהן לעולם בחמין, מפני שאינן חדשות, שהעובדי כוכבים משתמשים בהם ואינו ניכר. הלכות יין נסך

הלכות יין נסך

קכג כמה דינין מייזן נסך, (ואיזו יין נאסור משום יין נסך), ובו כ"ו סעיפים

א סתם יינם של עובדי כוכבים אסור בהנאה. וה"ה למגעם, ביין שלנו. הגה: משום גזירת יין שנתנסך לאלילים. ובזמן הזה, שאינו שכיח שהאומות מנסכים לעבודת כוכבים, י"א דמגע עובדי כוכבים ביין שלנו אינו אסור בהנאה, רק בשתייה; וכן סתם יין שלהם, אינו אסור ליהנות ממנו. ולכן מותר לגבות בחובו מן העובדי כוכבים סתם יינם, מפני דהוי כמציל מידם (טור בשם רשב"א והרא"ש ומרדכי). וה"ה בשאר הפסד, כגון אם עבר וקנה או מכר, אבל לכתחלה אסור לקנותו ולמכרו כדי להשתכר בו (הגהות מיימוני והג"א ומהר"מ פדוואה). ויש מקילין גם בזה, וטוב להחמיר. וע"ל סימן קל"ב (שם בשם

סמ"ג ואגור בשם הגאונים. ב אסור לעשות מרחץ מסתם יינם לחולה שאין בו סכנה (ועיין לקמן סוף סימן קנ"ה). ג יין מבושל שלנו שנגע בו העובד כוכבים, מותר. ומאימתי נקרא מבושל, משהרתיח על גבי האש. ד יין שמערבין בו דבש ופלפלין, אם נשתנה טעמו מחמתם אינו נאסר במגע עובדי כוכבים. (והוא הדין בדבש לחוד או פלפלין לחוד) (כ"י בשם תשובת רשב"א). ה תבשיל שיש בו יין ונגע בו העובד כוכבים, אפילו קודם שהרתיח, אין בו משום יין נסך. הגה: ודוקא תבשיל שאין היין ניכר בו בעין, אבל בשומן וחרדל שנתנו בו יין והוא בעין צף למעלה, הוי בו משום יין נסך (חוספות בשם ריצב"א). ונראה דדוקא אם לא נשתנה טעמו מחמת דבר המעורב בו (ד"ע). ואם נתערב ביין מבושל, אם יש בו דבש לכולי עלמא שרי, דהא לא גרע מאילו היה דבש לחוד (הג"א פא"ם וד"ע). ואם אין בו דבש, י"א דמשערין כאילו היה המבושל מים, (כ"י בשם רשב"ץ והג"א שם) וי"א דאם המבושל רוב, אין בו משום מגע עובדי כוכבים (כ"י בשם גדולי הרור). ויין שנקרש, אין בו משום מגע עובדי כוכבים (חידושי אגודה). וכ"ש אם נגע בחרס הבלוע מיין (הגהות אשרי). ו חומץ שמבעבע כשמשליכין אותו על הארץ, אינו נאסר במגע עובדי כוכבים (רשב"א ור" ירוחם ומרדכי). ז אם מצא חבית יין שנתחמץ עד שמבעבע כשמשליכין אותו על הארץ, ותוך שלשה ימים למפרע נגע בו העובד כוכבים, אין לחוש למגעו (נימוקי יוסף פרק המוכר פירות). ח מי הבוסר נאסרים במגע עובד כוכבים. הגה: יין מזוג, כל זמן שיש בו טעם יין, אסור (טור). ויש מתירין כששה חלקים מים (כ"י בשם הרשב"א), כמו שיחבאר סימן קל"ד. ט מים שנותנים על החרצנים שלנו שנדרכו ברגל ולא נעצרו בגלגל וקורה, פעם ראשון ושני אסור אפילו לא מצא כדי מדתו. ואם נעצרו בגלגל, אין בהם משום יין נסך, אלא א"כ נתן ג' מדות מים ומצא ד'. ויש מי שאומר שאין להתיר מגע עובדי כוכבים בשום תמד (פי' מים שנותנים על החרצנים והזגין וקובלת טעם היין), כל שהוא משוכה לשתייה, משום דמחליף ביין גמור. י יש להזהר מלהוציא החרצנים והזגים מהגתות על ידי עובדי כוכבים או כנענים, אפילו אחר שהוציאו מהם יין ראשון ושני. יא שמרים שלנו שתמדן ולא מצא אלא כדי מדתן, פעם ראשון אסור אם נגע בהם העובד כוכבים, ופעם שני מותר. אבל שמרים של עובדי כוכבים, לעולם אסורים אפילו לא מצא כדי מדתן, אפילו תמדן כמה פעמים. (יין צמוקים, פי' שנתן מים על ענבים יבשים, הרי זה כיון, ומתנסך) (בארוך סוף כלל כ"ב ותשובת ר"ל ב"ח סימן מ"א). יב חביות שפינה שמריהן ושכשכן במים, אין לחוש אחר כך לשום מגע, לפי שהיין בטל במים ששכשך בהם. יג חרסים שבלעו יין של עובדי כוכבים הרבה, עד שכשורין אותם במים פולטים יינם, אסורים בהנאה. יד החרצנים והזגים של עובדי כוכבים, וכן שמרי יין שלהם, תוך י"ב חודש אסורים בהנאה ולאחר שנים עשר חדש מותרים אפילו באכילה. וה"מ כשתמדן במים בתחלה, אבל אם לא תמדן, אסורים לעולם אפילו יבשם בתנור. הגה: וזה לא מיירי אלא בחרצנים שהיו על היין נסך, אבל אם שולה החרצנים מן הגת קודם שהמשיך היין, כמו שיחבאר, אינן אסורין (כ"י בשם הרי"ף והרשב"א). וכן אלו שדורכים הענבים בחבית, אע"פ שהיין צף עליהם למעלה, מותרים (כל בו). טו המחמיץ בשמרי יין של עובדי כוכבים תוך זמן איסורם, כל העיסה אסורה בהנאה. (ואם דרך העובדי כוכבים לחמץ בהם אם מותר לקנות מהם, עיין לעיל סי' קי"ד). טז יש מי שאומר שתמצית היין הנקרש על דופני החבית והקנקנים נהגו בו היתר, שמשתמשין בכלי עובדי כוכבים לאחר י"ב חדש או לאחר מילוי ועירווי ואין מקליפים התמצית הנקרש עליו, שכיון שנתייבש כל כך כבר כלה כל לחלוחית יין שבו וכעפר בעלמא הוא.

יב
שבט

יז מאימתי נקרא יין ליאסר במגע עובדי כוכבים, משהתחיל לימשך דהיינו משנמשך על הגת בעצמו, כי הגת הוא מדרון. ואם פינה החרצנים והזגים והיין לבדו נמשך מצד העליון לצד התחתון, ונשאר היין לבדו עומד, נקרא המשכה ונאסר כל מה שבגת, אפילו לא נגע אלא בחרצנים ובזגים, אם יש הם טופח על מנת להטפית. אבל כל זמן שלא הבדיל היין (עד שולי הגת) (כ"י בשם תוספות והרא"ש ומרדכי) מן החרצנים והזגים, לא הוא המשכה. יח אם מילא מהגת כוס יין וכיון לשלותו (פי' להסירו מענין של נעלך) (יהושע ה, ט"ו) מהחרצנים והזגים, הוא המשכה. וכן אם נתן סל לתוך הגת או גיגית דרוכה, נקרא המשכה (סה"ת וסמ"ג), כיון שהיין צלול נכנס לתוך הסל ונכדל מהחרצנים והזגים. אבל אם לקח החרצנים עם היין, לא הוא המשכה. ואפילו אם לקחן עובד כוכבים ביחד, מותר להחזיר המותר. יט גיגית מלאה ענבים דרוכים עומדת בבית העובד כוכבים, יש לאסור שמא המשיך ממנה. כ גת שהיא סתומה ומליאה, דלא שייך בה המשכה, וירד ממנה יין וחרצנים ביחד לתוך סל שלפני הגת שהיין מסתנן בו, אין על מה שבגת תורת יין אלא על מה שבסל בלבד, ואם נגע עובד כוכבים בסל, נאסר. ואם החזירו לגת, נאסר מה שבגת משום תערובת יין שבסל שנתערב בו. ואם יש בחרצנים וזגים שבגת ס' כנגד יין שנפל בו מהסל, מותר. כא אין דורכין עם העובד כוכבים בגת (או גיגית) (מרדכי ותוספות פ' ר"י ומהרי"ק שורש ל"ב), שמא יגע בידים וינסך, ואפילו היה כפות. הגה: ואם דרך כל מה שנמשך מכחו ויצא לחוץ, נאסר (וע"ל סימן קנ"ד). והא דאין דורכים עם העובדי כוכבים, היינו בגיגית או בגת שדרך להמשיך משם היין, וגזרינן קודם המשכה אטו לאחר המשכה. אבל בעריבה, שאין דרך למשוך משם, מותר לדרוך עמו; וכן לקנות ממנו ענבים דרוכות בעריבה, הואיל ואין דרך למשוך בעריבות. (מהרי"ק שורש ל"ב ועס"ק מ"ו). כב עובד כוכבים שדרך היין ולא נגע בו, והרי ישראל עומד על גבו וישראל הוא שכנסו בחבית, הרי זה אסור בשתייה. כג אם חבית של יין נסך מונחת עם חביות כשרות, צריך לעשות לה היכר. כד אגוא"ה ארדיינט"י של עובדי כוכבים, אסור בהנאה כיון עצמו. הגה: ופירוש דבריו: יין שרוף שעושין מיון נסך, אע"פ שאינו רק זיעה מן הנסך, הרי הוא כאיסור עצמו (ריב"ש סימן רצ"ה). כה מותר ליקח מהעובד כוכבים קוליינדר"י קונפיט"י, אע"פ שנותנין הקוליינדר"י בחומץ. (משום דהוי נתינת טעם לפגם. ועיין לקמן סוף סימן קל"ד). כו דבש של ישמעאלים, אסור. הגה: מי ששתה יין נסך בשוגג, י"א שיתענה ה' ימים נגד ה' פעמים גפן שבחומש (ר"ל לכר משנה תורה), ויתכפר לו (תשובת הרא"ש).

קכד מי הוא העושה יין נסך, ודיני נגיעת העובד כוכבים בחבית, ובו כ"י סעיפים א תינוק עובד כוכבים שאינו מזכיר עבודת כוכבים ומשמשיה, אינו אוסר יין במגעו אלא בשתייה. ב גר תושב, דהיינו שקבל עליו שבע מצות, וכן גר שמל ולא טבל, מגעץ אוסר בשתייה. הגה: וכל זמן שלא טבל כראוי, מקרי לא טבל (ר"ן פ' השוכר והגהות מרדכי דיבמות). ויש מקילין אפילו במגע גר תושב (טור בשם הרא"ש), אבל יין שלו ודאי אסור (כ"י). ג הלוקח עבדים מהעובדי כוכבים ומלו וטבלו מיד, אין מנסכין; ויין שנגעו בו, מותר בשתייה, ואף על פי שעדיין לא נהגו בדתי ישראל ולא פסקו שמות העבודות כוכבים מפיהם. ד בני השפחות העובדי כוכבים שנולדו ברשות ישראל, ומלו ועדיין לא טבלו, הגדולים אוסרים היין בשתייה במגעץ; אבל מגע הקטנים, מותר אפילו בשתייה, כיון שמלו, אע"פ שעדיין לא טבלו. ה אם השפחה טבלה לשם עבדות, יש מי שאומר שאין בנה עושה יין נסך,

אפילו עבר רבו ולא מל אותו, בין גדול בין קטן. ו כל עובד כוכבים שאינו עובד עבודת כוכבים, יינו אסור בשתיה ומותר בהנאה; ומגען ביין שלנו, שוה ליינם, שאסור בשתייה. ז יש מי שאומר שכל מקום שאמרו ביין שלנו שהוא מותר בהנאה ואסור בשתייה, מפני צד נגיעה שנגע בו הנכרי כשהיה הנכרי עובד כוכבים; אבל אם היה איסורו בגלל הנוכרי שאינו עובד כוכבים שנגע ביין שלנו שלא בכוונה, או שטפח על פי החבית, הרי זה מותר בשתייה, וכן כל כיוצא בזה. ח משוך בערלתו אינו עושה יין נסך. ומומר, אע"פ שהוא מהול, עושה יין נסך כמגעו; ונאמן לומר ששכב כתשוכה. ט האנוסים, אפילו הטובים שבהם אינם יכולים ליזהר ממגע עובד כוכבים, וכיון שהם חשודים עליו אינן נאמנים על שלהם, אפילו בשבועה, אבל נאמנים על של אחרים. הגה: ואין אוסרין יין כמגען. ודוקא אותם שדרים עדיין בין העובדי כוכבים ועושיין עבירות כפרהסיא מפני אונס, רק בצנעא וזהרים, ואפשר להם לברוח על נפשם, רק שממתינים משום מומן או כיוצא בו, אבל אם עוברין גם בצנעא על עבירות, אע"פ שעשו מתחלה כאונס, הרי הם כעובדי כוכבים. (ריב"ש סי' ד'). י מגע עובד כוכבים לאסור בהנאה צריך שלשה תנאים: אחד, שיתכוין ליגע, לאפוקי תינוק שנגע דלאו בר כוונה הוא, וכן לאפוקי נפל לבור ועלה מת; שני, שידע שהוא יין; ושלישי, שלא יהא עוסק בדבר אחר. יא כיצד היא הנגיעה שאוסר בה העובד כוכבים היין בהנאה, שיגע בידו או ברגלו (וי"א דאם נגע ברגלו אינו אוסר בהנאה, דאין דרך נסוך בכך) (כ"י) או בדבר אחר (שבידו), וישכשך, אפילו בפיו, כגון ששתה ממנו או שמציץ במניקה בחבית והעלהו לפיו, כל היין אסור בהנאה. מכל מקום כלי שיש לו חוטמין, כמו שיש לכלי שנוטלים ממנו לידים, ויש בו יין, יכול ישראל למצוץ מחוטם זה ועובד כוכבים מחוטם זה, כאחד, ובלבד שיפסוק הישראל קודם שיפסוק העובד כוכבים. (אם נגע ברתחה שעל היין, הוי כנוגע ביין עצמו) (מרדכי פרק בתרא דעבודת כוכבים וכ"י לדעת רי"ף ורמב"ם). יב עובד כוכבים שנכנס לבית או לחנות ישראל לבקש יין, ופשט ידו כשהוא מחפש ונגע ביין ושכשכו, נאסר בהנאה. ואם נתערב באחד, דמי היין המשוכשך אסור בהנאה והשאר מותר בהנאה. אבל אם הושיט ידו לחבית, כסבור שהוא של שמן, ונמצא של יין, מותר בהנאה. יג הרי שפשט ידו לחבית של יין (ליטול משם דבר שנפל שם) (תוספות ורא"ש ורי"ן וטור). ותפסו ידו קודם שיוציאה ולא ינידה, ופתחו החבית מלמטה עד שיצא היין וירד למטה מידו, מותר בהנאה. יד חבית שנטלה ממנו הברזא, והכניס בה עובד כוכבים אצבעו עד שנגע ביין, כולו אסור. וכן אם הוציא הברזא התחובה כנקב והיתה נוגעת עד היין, שא"א שלא שכשך. הגה: ודוקא כשידע שהברזא עוברת כל השולים, אבל אם לא ידע הוה ליה מגע עובד כוכבים שלא בכוונה על ידי דבר אחר, דמותר אפילו בשתייה (מרדכי פרק רכי ישמעאל והגה"מ פ"ב ופשוט הוא כדלקמן סעיף כ"ד כמו שיתבאר לקמן). אבל אם אינה עוברת כל עובי השולים, בעניין שאי אפשר לו לשכשך כשמוציא, הוי כמו כחו ומה שנשאר בחבית מותר אפילו בשתייה, ומה שיצא אסור בשתייה. הגה: ואם הוציא שלא בכוונה, אף מה שיצא לחוץ שרי, דכח עובד כוכבים שלא בכוונה, שרי, ועיין לקמן סי' קכ"ה. אם היתה ברזא ארוכה חוץ החבית, וכתוך אותה ברזא נקב ונותנים בו ברזא קטנה לסתום נקבו, אם לא הוציא רק הברזא הקטנה, כאינה עוברת עובי השולים דיינינן לה (כ"י בשם מרדכי וכל בו). טו עובד כוכבים שוטה שנכנס לבית שיש בו חביות של יין, ונכנס ישראל אחריו ומצא היין יוצא דרך הנקב שהברזא תחובה בו, מותר אפילו בשתייה. טז אם נדנד עובד כוכבים הברזא ולא יצא מן היין לחוץ, והברזא ארוכה ועברה הדופן

ונכנסה בתוך היין, אם הכרזא אינה מהודקת בחזקה נאסר היין בנדנוד זה; אבל אם היתה מהודקת בחזקה, מותר. יז יש מי שאומר שאם אחז עובד כוכבים בכלי פתוח של יין ושכשכו, אע"פ שלא הגביהו ולא נגע ביין, נאסר. הגה: ורכים חולקים לומר דאם שכשך בגופו של הכלי בלא הגבהה לא מקרי שכשוך (רשכ"א וראכ"ר והרא"ש ור' ירוחם בשם רוב הפוסקים), ולכן אין להחמיר במקום פסידא. יח נטל עובד כוכבים כלי של יין והגביהו ויצק היין, אע"פ שלא שכשך, נאסר, שהרי בא היין מכחו. הגביה ולא שכשך ולא נגע, מותר. הגה: וכ"ש שאינו אוסר בנגיעת הכלי לחוד (ר"ע, הפוסקים הנ"ל וריכ"ש סי' ש"י). יט מרד עובד כוכבים הכור שיש בו יין, בקנה, או שהיה מטפח על פי החביות הרותחת כדי שתנוח הרתיחה, או שנטל חבית וזרקה בחמתו לבור, מותר בהנאה ואסור בשתייה. הגה: שככל אלו יש הוכחה שלא כיון לנסך, רק למלאכתו, והוי מגע עובד כוכבים שלא ככוונה, ואינו אוסר רק בשתייה. ויש אומרים דאפילו מדרו בידו, אינו אוסר רק בהנאה (הרא"ש והר"ן והרשב"א וטור וראכ"ר ור' ירוחם), הואיל וכמלאכתו הוא עוסק; ויש להקל במקום הפסד. עובד כוכבים שדרך יין, אם שמרוהו וראו שלא נגע בידו, אין היין נאסר בהנאה רק בשתייה, דהא גם כן במלאכתו הוא עוסק (טור). ועיין לעיל סימן קכ"ג. וכן אם הכניס ידו לתוך חבית ואינו יודע שיש שם יין, אינו אסור בהנאה (שם). ואפילו נודע לו שהוא יין, אם הוציא מיד שנודע לו, מותר בהנאה הואיל כשהכניסה לא ידע שהוא יין (טור בשם ראכ"ר ורא"ש ור' ירוחם). ואין לדמות מילתא למילתא כדכריס אלו, ואין לך בו אלא מה שאמרו חכמים (טור ורא"ש וראכ"ר ורשב"א). כ עובד כוכבים שנפל לבור של יין והעלהו משם מת, מותר בהנאה ואסור בשתייה; אבל עלה חי, אסור בהנאה. הגה: וה"ה אם נתקל ונתגלגל בתוך היין ונתגלגל גם לחוץ, שהיה כאנסו גם לכסוף (כ"י בשם הרשב"א). כא ישראל שנפל לבור של יין, ושלח עובד כוכבים ידו ואחז בו והוציאו, וישראל אחר היה שם ששמר שלא נגע ביין, מותר אפילו בשתייה. הגה: ולא מקרי נגיעה מה שנוגע על ידי אדם (ריכ"ש סימן ש"י). כב חבית שנסדקה לארכה, וקדם עובד כוכבים וחבקה כדי שלא יתפרדו החרסים, הרי זה מותר בהנאה. אבל אם נסדקה לרחבה, ונתן ידו עליה והכביד עליה עד שהדקה ומנע יציאת היין, מותר בשתייה, משום דלא הוי נוגע ודוחק יין החבית, אלא מעשה לבינה בעלמא קא עביד, שהרי היא כלבינה הנתונה על פי החבית ומכבידתה. ובחביות של עץ שיש להם חשוקים, (צידק"אליש) בל"עז, גם כשנסדקה לארכה. וחבקה עובד כוכבים מותרת בשתייה. כג חבית שהיה נקב בצדה, ונשמט הפקק מהנקב והניח העובד כוכבים ידו במקום הנקב כדי שלא יצא היין, כל היין שמראש החבית עד הנקב אסור בהנאה, ושמן הנקב ולמטה מותר בהנאה ואסור בשתייה. הגה: וימכור הכל חוץ מרמי היין האסור בהנאה (כ"י בשם הר"ן וע"פ). ודוקא שהיה שם ישראל להציל היין, וכא עובד כוכבים והצילו, אבל אם לא היה כאן ישראל להציל וכא עובד כוכבים להצילו, לא גרע ממדרו בידו, מאחר דכמלאכתו הוא עוסק, והכל מותר בהנאה (כית יוסף בשם רשב"א וראכ"ר). וכל זה לא מיירי אלא שהניח ידו על הנקב או שתחב כרזא שם ואינה עוברת השוליים, אבל אם הכניס אצבעו לפנים או כרזא ארוכה, כבר נתבאר דכולו אסור בהנאה (גם זה שם וטור לעיל גם רין ניטל הכרזא ותוספו' ורא"ש וס' התרומה וסמ"ג ורשב"א ועור פוסקים). ואם הוא בענין שאילו לא הניח העובד כוכבים ידו על הנקב היה יוצא כל היין, כגון שעושינ מניקת כפופה שמניח ראשה לתוך היין שבחבית והראש האחד חוץ לחבית ומוציץ היין ועל ידי כן יוצא כל היין שבחבית, אם הניח העובד כוכבים אצבעו על פי המניקת ומגע היין מלירד, נאסר כל היין שבחבית בהנאה, שהכל היה יוצא ונגרר לולי ידו, ונמצא הכל כבא מכחו. ואם לא נגע עובד

מותר אפי' בשתייה. הגה: ואם יש בו כדי להטפח, אסור בנצוק (כית יוסף בשם ר' ירוחם וסמ"ג ותוס' ורא"ש פרק כתר דעבורת כוכבים). מיהו אינו אסור יותר מאילו היה מעורב בו, ואם הוא סתם יינם בטל בס'. כמו שיחבאר בסימן קל"ד. ו' קנקן יין שיש בו קיתון של מים ועירה ממנו לתוך צלוחית שיש בו יין של עובד כוכבים, אם יש במים של קנקן לבטל היין שבצלוחית, מותר. ושיעור הביטול היינו שיהיה במים ס' כנגדו. (ד"ע) (וע"ל סימן קל"ד סעיף ה'). ו' גת שהיין יורד ממנו לבור, ונגע עובד כוכבים בקילוח היורד, אם יש בחרצנים וזגים וענבים שבגת ששים כנגד הקילוח, לא נאסר מה שבגת. הגה: דאמרינן סלק את מינו כאילו אינו ושאינו מינו רב עליו ומבטלו. שמרי יין שלא נחמדו ולא עברו עליהם י"ב חדש, מקרי מין במינו עם יין (כ"י בשם תשובת ורשב"א).

קכז אם נאמן האדם לאסור יינו של חבירו, ובו ד' סעיפים

א האומר לחבירו: נתנסך יינך, אם הוא בידו, נאמן. ואפילו אם אינו עתה בידו, שכבר הוחזר לבעלים, אם בפעם ראשון שמצאו אמר לו: נתנסך יינך, נאמן אפילו אם הבעל מכחישו. אבל אם אינו בידו, ולא אמר כן לבעל בפעם ראשון שראהו, ואמר ליה אחר כך, אינו נאמן אם הבעל מכחישו (תוך כדי דבור) (מדרכי פרק האומר), או אומר: איני יודע; אבל אם שתק, שתיקה כהוראה דמיא. הגה: ומלמדים אותו לכתחלה שיאמר: איני מאמינך, ואז לכ"ע שרי, דבעלים נאמנים על שלהם (טור). ואם אין הבעלים מכחישין אותו, אף על פי שמכחישו אחר לא מהני (הגהות מיימוני פ"א), מאחר שהבעלים שם ושותקין; אבל אם אין הבעלים שם, מהני (ארוך). ויש מי שכתב דעד אחד בהכחשה לאו כלום הוא (רשב"א ס' תקמ"ה), ואם הבעלים אומרים: איני מאמינך, אע"ג דבלבו מאמין לו כבי תרי, אין להחמיר (כ"י בשם מרז"ק). ודוקא ביין נסך שאין לדקדק בו כל כך, אבל בשאר איסורים לא מהני אם אמר: איני מאמינך, אם מאמין בלבו (ארוך כלל י"ג). והוא שיאמר לו: נתנסך יינך בפניך, או שאמר לו: ידעת, דרגלים לדבר. ואם שתק ואחר כך הכחישו ואמר: מה ששתקתי תחלה לא בשביל שהודיתי, אלא להתיישב ולחשוב בלבי לזכור אם הוא אמת, נאמן. הגה: ואם לא הגיד לו בפעם ראשון שמצאו, ואומר לו אח"כ ואמר אמתלא למה לא אמר לו בראשונה, יש לחוש לדבריו (הגהות מרז"ק פ' האומר). וכל מי שנאמן על דבר ועדים מכחישים אותו, אף על פי שיש לו מגו שהיה נאמן לאסרו בענין שלא היו העדים מכחישין אותו, מ"מ מאחר שמכחיש העדים הוה ליה מגו במקום עדים ואינו נאמן אפילו בדבר איסור, מ"מ לדידיה אסור משום דשו"יה אנפשיה חתיכה דאיסורא. (כן משמע מכ"י בשם תשובת ורשב"א). טבח שעשה סימן בבהמה כדרך שעושים בבהמות טריפות, ואומר עליה שהיא טריפה, וחוזר ואומר שכשירה ולא אמר כן תחלה רק שתשאר לו ליקח ממנה בשר, יש מי שאומר מאחר שנותן אמתלא לדבריו, נאמן. ועיין לעיל סימן א' מדין עד אחד נאמן באיסורים. ב' אחים אינם אלא כעד אחד לענין איסורים (תשובת ורשב"א סימן תקמ"ד). וכל הפסולי עדות כשרים לענין איסורים, אם לא שחשוד לאותם דברים (ד"ן). אחד שאומר לשני שותפים: נתנסך יינכם, ואחר שותק והשני מכחישו, לזה ששותק, אסור; ולשני ולכל העולם, שרי (הגהות אלפסי). ג במה דברים אמורים, כשעושה עמו בתנם, או אפילו בשכר והוא בענין שלא יפסיד שכירותו כגון שאומר שנתנסך באונס או ששכרו דבר מועט, אבל אם שכרו הרבה והוא בענין שמפסיד כל שכרו, כגון שאומר שנתנסך בפשיעתו, נאמן אפילו אינו עתה בידו וגם לא אמר ליה בפעם ראשון שמצאו. הגה: ודוקא שאומר שנאסר היין בדרך שהוא גלוי וידוע לכל שמפסיד שכרו, כגון בפשיעה שנוכר, אבל אם אמר בדרך שאפשר לומר שטעה הפועל, שאינו מפסיד שכרו, אע"פ שמפסידו על פי הדין אינו נאמן (רבינו ירוחם). ד עד

אחד נאמן באיסורים, להתיר, אבל לא להחמיר. הגה: מיהו יש אומרים בדבר דאיכא לברורי, כגון שאמר לו אחד: בא ואראך עובד כוכבים מנסך יינך, צריך לחוש לדבריו (כ"י בשם התוספות). וכל דבר שלא אתחזק לא להתיר ולא לאיסור, עד אחד נאמן עליו אפילו לאסרו (אשירי פרק הניזקין ומדכי פ' האשה רבה). וכל היכא דאתחזק דבר באיסור, כגון טבל או חתיכת בשר שאינה מנוקרת, אין העד נאמן עליו להתירו אלא א"כ בידו לתקנו (ג"ז שם). ואם היו בכאן ב' חתיכות, אחת של איסור ואחת של היתר, נאמן העד לומר: זה היתר וזה איסור (הר"ן שם). ואדם נאמן על שלו, ואפילו היכא דאתחזק איסורא (שם באשירי). וע"ל סי' קי"ט דין החשוד על הדבר, אם מעיד עליו. וע"ל סימן קפ"ה מי שאומר: פלוני חכם הכשיר לי זה, והחכם כופר. ועיין באבן העזר סימן קנ"ב אם אמרינן לגבי עדות שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואשה נאמנת בדבר איסור לומר: תקנתיו (ר"ן פרק האומר וריש חולין), ודוקא כודאי איסור, כגון ניקור בשר וכדומה, אבל בספק שמא אין כאן איסור, כגון שצריכה לברר דגים טמאים מטהורים (א"ו הארוך), או איסור שיש בו צדדים להקל (שם בר"ן). אין אשה נאמנת, דאשה דעתה קלה להקל. קטן אין יש להחמיר אם מעיד על דבר איסור (רשב"א סימן כ"ד). ואם מעיד על איסור דרבנן להקל, ולא אתחזק איסורא, כגון בדיקת חמץ, נאמן, דהימנוהו רבנן בדרבנן (שם בריכ"ש): אבל אם אתחזק איסורא אינו נאמן כלל. ד' דברים שאין בהם חזקת איסור, אלא חששא שמא יתליפנו עובד כוכבים או יגע בו, יש מי שאומר שסומכין על הקטן מכיון שבא לכלל דעת שמירה.

קכח דין מקום שיש בו יין ונתיחד עובד כוכבים שמה, ובו ה' סעיפים

א עובד כוכבים שנתייחד עם היין, אפילו ברשותינו, אפילו שעה מועטת, אסור בהנאה. אבל מי שנודע לנו שאינו עובד עבודת כוכבים, מותר ליחד יין אצלו, ברשותינו, לזמן מועט, כגון כדי שילך כדי מיל או יותר, אפילו בעיר שכולה עובדי כוכבים, ואפילו הודיעו שהוא מפליג. אבל אין מפקדין אצלו יין בכיתו, ואפילו בכתינו אסור, אם הוא לזמן מרובה. ואם עבר והפקיד, אסור בשתיה. (עובדי כוכבים שבחוצה לארץ, אע"פ שאינן עובדי עבודת כוכבים, מ"מ אין מייחדים יין אצלם) (כ"י בשם הרשב"א). ב עובד כוכבים שנמצא בבית שבו יין, אם יש לו מלוח על אותו יין, כגון שעשאו אפותיקי (או משכנו לו) (טור), אסור ואפילו היה היין חתום בחותם אחד. אבל אם אין לו מלוח על היין, אף על פי שיש לו מלוח על ישראל בעל היין והגיע זמן המלוח, מותר. ואפילו היה עומד בצד היין סמוך לו ממש, בכדי פישוט ידים, ואפילו אין ביין שום חותם, מפני שמאחר שהוא יודע שיפסיד ישראל יינו הוא ירא ליגע. (הרא"ש). ואפילו נמצא בידו קצף שרגיל לעלות על פי היין, מותר, שאנו תולים לומר מדופני החבית לקחו ולא מפיו. הגה: אבל דברים שאינם נמצאים רק על פי החבית, אסור (טור). וכן אם מצא שהעובד כוכבים תופס הברזא בידו, היין אסור, ולא אמרינן דהברזא מנפשיה נפל והעובד כוכבים הגביהו (מרדכי פ' השוכר בשם ראבי"ה), דתלינן תמיד בדבר הרגיל. ג בית שיש לישראל ועובד כוכבים יין בתוכו, ונכנס העובד כוכבים וסגר הדלת אחריו במנעול מכפנים, שאם בא ישראל ליכנס אינו יכול ליכנס שלא מדעת העובד כוכבים, היין אסור. ואם היו נקבים בדלת שישראל יכול להסתכל ולראות משם, כל החביות מותרות בשתיה, אפילו הן פתוחות; ואם לאו, את שיוכל לראות דרך שם, מותר, והשאר אסור בהנאה, אפילו חביות סתומות, אם שהה כדי שיפתח ויגוף ותגוב (פירוש ויגוף ויעשה מגופה אחרת ופירוש ותגוב וינגב וייכש). ואפילו היה ישראל דר באותו בית.

יד
שבט

ד בית שאין בו אלא יינו של ישראל, ונמצא עובד כוכבים בתוכו, אם אין הדלה נעול, מותר בשתייה. ואם הוא נעול במפתח מבפנים, אם אינו נתפס כגנב אסור בהנאה, ואם הוא נתפס כגנב על הכניסה, מותר בשתייה. הגה: וי"א דכומן הזה שאין העו"ג מנסכין, אפילו אינו נתפס כגנב שרי, אלא א"כ יש לחוש שנגעו לשותת ממנו או להנאה אחרת (כך הוא בהגהות אשרי פ' השוכר). מיהו אם פי החבית רחב, או שהוא בקנקן שיש לחוש שמא נגע בו דרך מתעסק, חיישינן (מרדכי פ' השוכר ובכ"י בשם התוספות ובסמ"ג). ד' היו בשוק חביות יין, ונמצא עובד כוכבים ביניהם, אם הוא עובד כוכבים חלש שאימת שופטי העיר עליו ואם ימצאוהו נוגע נתפס כגנב, מותר בשתייה. ואם לאו, אסור בהנאה. (ועיין לקמן סימן קכ"ט עוד מדינים אלו).

קכז דין המניח יין ביד עובד כוכבים וישראל יוצא ונכנס, ובו כ' סעיפים

א המניח עובד כוכבים בחנותו ויצא, או שהיה לו יין בספינה או בקרון והניחו עם העובד כוכבים והלך לו לבית (הכנסת) או לבית המרחץ, או שהיה עובד כוכבים מעביר לו חביות יין ממקום למקום והניחו לברו עם היין ויצא, (לכתחלה לא יניח אדם בכיתו יין או חומץ אצל עובד כוכבים לכד כלל, אבל כדיעבד מותר) (מרדכי פ' ר"י בשם ראב"ן) אפילו שהה זמן רב, מפני שהוא ירא בכל שעה עתה יבא ויראני. והוא שלא נודע שסגר העובד כוכבים החנות, או שהרחיק הקרון והספינה בענין שאין יכולים לראותו. (ואפילו סגר החנות כל זמן שיש שם סדק או חור שיכולים לראות בתוכו חשוב כפתוח (שם במרדכי ובסמ"ג). בד"א, שיש דרך עקלתון שיכול לבא עליו פתאום, שלא יראנו, וכן כשהלך לבית המרחץ. אבל אם ראה שהלך ליכנס לבית המרחץ, יודע שלא ימהר לבא. וכן אם אמר לעובד כוכבים שהניח בחנות: שמור לי, יודע שנסתלק משמירתו. וכן אם אמר לעובד כוכבים המעביר החביות: לך, ואני אבא אחרריך; או שהודיעו שהוא מפליג, אם החביות פתוחות, כיון שנעלמו מעיניו, אסורות. ואם הם סתומות, אם יש בהפלגתו שיעור כדי שיוכל להסיר מגופות החבית כולן, בין שהיא של טיט בין שהיא של סיד, ולהחזירה ותגב, אסור. הגה: וי"א דאם הם סתומות, שרי בכל ענין, דייק סגי ליה בחותם א'. (רע"ת ר"ת) ויש לסמוך על זה כהפסד מרובה, וע"ל סימן ק"ל. ב' הא דשרי כשיש דרך עקלתון, דוקא כשהעובד כוכבים לברו. אבל אם הם שנים או יותר, אסור, שאפשר לאחד מהם לשמור הדרך עקלתון, והאחר יגע. ג' הא דשרי בחביות פתוחות לגמרי בלא פקק, הני מילי בספינה או בחנות שאין לו רשות ליגע בחביות עצמם. אבל במעביר חביות ממקום למקום, לא. ואפילו היא חסרה, אסורה, דחיישינן דילמא נגע ולא יירא כלל, שיכול להשמט ולומר: להתזיק בה כוונתי, שלא תפול. ד' אפילו הודיעו שהוא מפליג, אם החבית פקוקה והוא בזמן שיש הרבה עובדי דרכים כגון בין הגתות, מותר, שהוא מתירא מעוברי דרכים, אפילו הם עובדי כוכבים. ה' המוסר מפתח חנותו לעובד כוכבים, היין שבו מותר, אפילו לא נשאר שום יהודי בעיר, אפילו הודיעו שהוא מפליג, שלא מסר לו אלא שמירת המפתח והוא ירא ליכנס בו. ויש מי שאומר שלא התירו אלא כשאינו יודע שהוא מפליג, ואז מותר אפילו מצאו שנכנס, אבל אם הודיעו שהוא מפליג, אפילו אם נתפס עליו כגנב, אסור. הגה: ויש להקל כסכרא הראשונה (היא סכרת ר"ח שכ"ה בריב"ש סימן תכ"ד ות"ה סימן ר"ן ורשב"א). ואם עבר העובד כוכבים ונכנס שם, אם נתפס כגנב, שרי. ואם אינו נתפס כגנב, ויש לו התנצלות על מה שנכנס, אסור.

ודוקא אם סגר הדלת במנעול מבפנים ואין סדק בחדר שיכולים לראות משם, אבל אם הדלת פתוח (כ"י בשם רשב"א), או אפילו רק סדק שיכולים לראות היין, מותר (מרדכי פ"י). ואפילו אמר לו ליכנס שם (שם), אם לא אמר לו להפליג ויוכל לבא, דהעובד כוכבים מירתת. ואם העובד כוכבים אינו מירתת, כגון עבדי המושל שתפסו היהודי (ומחפשים ככית היהודי), הכל אסור אם אין לו סימן שלא נגעו (כ"י בשם התוס' והמרדכי ס"פ ר"י). ו' ישראל ועובד כוכבים שהיו בספינה ובה יין, ושמע ישראל קול תקיעת שופר שתוקעין לשבות ונכנס לעיר והניח היין שבספינה עם העובד כוכבים, אם יש דרך עקלתון שיוכל לבא עליו פתאום ואין שם אלא עובד כוכבים א', מותר היין, אפילו אם יש בינו ליינן יותר מאלפים אמה, שאין אנו בעיניהם בחזקת שומרי שבת כראוי. ז' היו יושבים ישראל ועובד כוכבים לשחות כל אחד מיינו, ושמע ישראל שקורין לבית הכנסת והלך שם להתפלל, מותר היין אם יש דרך עקלתון שיוכל לבא עליו פתאום. אבל אם היו שותים ביחד מיין אחד, ויין לפניהם על השלחן ויין אחר חוץ לשלחן, והניח העובד כוכבים לבדו, שעל השלחן, אסור; ואת שחוץ לשלחן, את שתוך פישוט ידיו, אסור, ושחוץ לפישוט ידיו, מותר. ואם אמר לו: הוי מוזג ושותה, כל החביות הפתוחות שבבית אסורות, והסתומות מותרות, אא"כ שהה כדי שיסיר המגופה כולה ויחזירנה ותנגב. ח' ישראל ששכר בית בחצר העובד כוכבים והניח בו יין וסגר הדלת והכניס הברית בטבעת, ושכח ולא סגרו במפתח, והפליג, ולסוף ימים הרגיש העובד כוכבים שלא היה סגור במפתח והודיע הדבר ליהודי, מותר. (הואיל ולא ידע העובד כוכבים שמפליג הישראל, מרתת ולא נגע) (תשובת הרא"ש כלל י"ט סימן י"ג). ט' בית שיש לישראל בו יין, ועובד כוכבים דר למטה וישראל בעליה, וארוכה מהעליה לבית, ויצאו שניהם בבהלה לראות חתן או הספד, וחזר העובד כוכבים וסגר הפתח ואחר כך בא הישראל, אף על פי שאין לישראל מעבר אלא דרך הבית ואי אפשר לעבור שלא יראנו, הרי היין הפתוח שבבית הישראלי בהיתירו, שלא סגר העובד כוכבים אלא על דעת שכבר נכנס הישראל לביתו ולא נשאר אדם בחוץ, וכמדומה לו שהוא קדמו. הגה: ודוקא שיצאו בבהלה וחזרו, דאפשר לומר שמתוך בהלתו חזר ולא דקדק יפה בכניסת ישראל; אבל שלא בבהלה, היין אסור (כ"י בשם הרמב"ם). י' עובד כוכבים ששמע קול שאגת אריה, ומפחדו נחבא בין החביות יין וסגר הדלת אחריו, מותר, אפילו הן פתוחות, מפני שהוא אומר: שמא ישראל אחד נחבא כאן ויראה אותי כשאגע. י"א גנבים שנכנסו למרתף ופתחו חביות יין, אם רוב גנבי העיר עובדי כוכבים, אסור. ואם רובן ישראל, מותר. ואם רובן ישמעאלים, אסור בשתיה ומותר בהנאה. ואם יש ליהודים שכונה לבדם, שאין דרך העובד כוכבים מפסיקתה, הולכים אחר רוב בני השכונה אע"פ שרוב בני העיר עובדי כוכבים. ובמקום שרגילים להצניע ממון בחביות ומניחים אותם בין חביות יין, אפילו אם רוב גנבי העיר עובדי כוכבים, מותר, דשמא לא באו אלא כשביל הממון וכשראו שהוא יין לא נגעו בו. הגה: וכל זה מיירי שראינו רעותא, כגון שהיו תחלה סתומות ונפתחו, אבל אם היו סתומות, ונמצאו סתומות, או שהיו כולם פתוחות ולא נמצא בהם רעותא, הכל שרי (כ"י ריכ"ש ס"י תכ"ד ומרדכי ואגודה וראב"ן), דסתם גנב אינו לוקח יין. ואם היה במקצת רעותא, ונפתחו האחרים שאין אנו רואים בהן רעותא, הכל שרי (כ"י ומרדכי ס"פ ר"י תשוכת מוהר"ם). וי"א שכל זה מיירי שיש גנבים ידועים מן העובדי כוכבים (כן משמע כמרדכי פ"י והביאו הכית יוסף), אבל אם ידוע גנב אחד מישראל, ומעובד כוכבים אינו ידוע, תלינן בישראל הידוע. ועיין לעיל סימן קכ"ח עוד מדינים אלו. י"ב חיל שנכנס לעיר ונכנס לבית ישראל, בשעת שלום, חביות

פתוחות, אפילו הן פקוקות, אסורות, וסתומות במגופה של טיט, מותרות. ובשעת מלחמה, אלו ואלו מותרות. ודוקא בפתוחות מתחלתן, אבל סתומות שנפתחו, חיישינן להו. יג עובד כוכבים שנמצא עומד אצל הגת, אם יש בה טופח על מנת להטפוח (פי' שהיד הנעשית לחה במגעו תחזור ותעשה לחה גם יד אחרת), צריך הדחה וניגוב. ואי לא, בהדחה סגי. יד זונה עובדת כוכבים במסיבת ישראל, היין מותר, שאינם מניחים אותה לנסך. אבל זונה ישראלית במסיבת עובדי כוכבים, יינה של הזונה גם כן אסור. טו הניח יין בכיתו בחלון פתוח, ובא עובד כוכבים והכניס שם זונה וסגר הדלת אחריו, ואחר כך בא הישראל ומצא יינו כמו שהניחו, מותר. טז חצר שחלוקה בראשי יתדות בין ישראל לעובד כוכבים, אף על פי שחביות פתוחות עומדות סמוך לחלקו של עובד כוכבים תוך פישוט ידיו, מותרות. וכן אם היה גגו של ישראל למעלה מגגו של עובד כוכבים, וחלוקים ביתידות, מניח שם יינו אע"פ שידו מגעת שם. יז חבית של יין שצפה בנהר ונמצא כנגד עיר שרובה ישראל, אם יש בנהר מכשולות וסכר (פירוש סתימה) אגמי מים שהיו מעמידים אותה אילו באה ממקום אחר, מותרות, שאין לתלותה אלא בעיר שנמצאת כנגדה. ואם אין בנהר סכר אגמי מים, אסורה, שאנו תולים אותה ברוב הסביבות שהם עובדי כוכבים. ואם נמצאת כנגד עיר שרובם עובדי כוכבים, אם רוב הסביבות ישראל ויכולה לבא שם דרך ישרה של תטבע, מותרת, אפילו קרובה הרבה לעיר של עובדי כוכבים, עד שמוכית קירבתה שהיא של עובדי כוכבים, מניחים הקרוב והולכים אחר הרוב. ואם לאו, היין אסור בהנאה והקנקן הוא של מוצאה. ואם בא ישראל ונתן בה סימן, אף היין מותר, והרי הוא של מוצאו, דכיון דרובא עובדי כוכבים, נתיאשו הבעלים. (ודווקא שהיא סתומה בפקק, אבל פתוח לגמרי, היין אסור דחיישינן שמא נגעו בו) (כך משמע מהר"ן פא"מ וכן הוא בתא"ו נ"ז). יח חבית של יין שנמצאת בכרמו של ישראל, ויש כרמים אחרים של ישראל סמוכים, וכרמים רבים מהם של עובדי כוכבים סביבותיהם, אע"פ שרחוקים משל ישראל, החבית אסורה דאולינן בתר רובא אף ע"ג דאיכא קורבא דמוכת דשל ישראל היתה. ואין צריך לומר כשאין שם של ישראל אלא אותו כרם. וה"ה להקל, כגון שנמצא בכרמו של עובד כוכבים אע"פ שיש כרמים אחרים של עובדי כוכבים, אי איכא כרמים של ישראל רבים מהם, אפילו רחוקים מהם, הולכים להקל, והוא שיושבת בין ההרים שאינו מעבר לעוברי דרכים, הא לאו הכי אסורה, שרוב עוברי דרכים עובדי כוכבים הם ושמא מהם נפל. והני מילי בכבוק, אבל חבית שאין דרך עוברי דרכים להוליך כיוצא בו. אין תולים בהם. יט נודות יין שנמצאו מושלכים בדרך, אם רוב שופכי יין ישראל, מותרים, אם הם נודות גדולים. אבל אם הם קטנים שדרך עוברי דרכים להוליך כיוצא בהם, אסורים, שאנו תולים בהם שרובם עובדי כוכבים. ואם היו גדולים וקטנים, מותרים כולם, שהגדולים מוכיחים על הקטנים שהם משופכי יין, והרי רובם ישראל, והקטנים להכריע המשא באו. כ ישראל שיש לו יין באוצר שלו ופתח האוצר סגור במפתח אחד, ומצא הפתח פתוח ועובד כוכבים אחד מודה שהוא פתחו לשאוב מים מבור שבאוצר כדי לבנות ביתו, מותר. הגה: בעל הבית שאמר לשפחתו להכין השלחן ומצא יין על שולחנו, ושפחתו העובדת כוכבים אומרת שלקחה היין ממרתפו שבו יין הרבה, היין שבמרתף שרי, דאין העובדת כוכבים נאמנת, ואימר במקום אחר לקחה (תשובת המרדכי פ' ר"י), ושעל השלחן אסור. וכן באחת שטמנה מפתח מרתף שלה, ולא מצאה במקומה, ומצאה כד יין טמון בתוכו, ואומרת שפחה עובדת כוכבים שהיא לקחה היין מן היין שבמרתף,

י"ד הלכות יין נסך סימן קל

תצא

שרי, ואין השפחה נאמנת (שם ואגורה ובהגהת אשרי^י). אבל גנבים שנכנסו למרתף ומשכו יין והניחו הכרות פתוחות, ונמצאו אחר כך הכרות סתומות, ואמרה שפחה עובדת כוכבים שהיא סתמתן, כיון שנתיחדה העובדת כוכבים עם היין ואינה נתפסת כגנב, ואיכא רגלים לדבר שהיא סתמתן, היין אסור (מררכי סוף פ' ר"י). מיהו בזמן הזה דאין העובדי כוכבים מנסכים, שרי, כמו שנתבאר לעיל סימן קכ"ג וקכ"ד.

קל דין חתימת היין, וכו' י' סעיפים

א מותר להפקיד ולשלוח יין ביד עובד כוכבים, אם הוא חתום בחותם בתוך חותם או מפתח וחותם. והני מילי בחביות של חרס, אבל לא בחביות של עץ, מפני שיכולין להוציא יין מבין הנסרים ולא ירגישו, וכל שכן בנודות, שבקל יכולים להוציא יין מבין התפירות. ואין להם תקנה, אלא שיכניס כל החביות של עץ או כל הנאד בשק שאין בו תפירה מבחוץ, ויחתום פי השק. הגה: ויש מתירין אפילו בחבית של עץ, ואין חוששין שמא יוציא בין הנסרים (מררכי ריש פרק א"מ וב"י בשם ס"ה וסמ"ג ורשב"א ובא"י הארוך), וכן נוהגין, וכלכד שיזוהר שיהא המגופה נסתם כראוי, וכן שלא יהיה שם כרזא, רק יחתוך כל הכרות וישים עור על המגופה, והברזא קבוע במסמרות, ויכתוב אותיות חציין על העור וחציין על הכרות, שאם יגביה העובד כוכבים העור לא ידע לחזור ולכוין העור ככתחלה (מררכי פ"ד וב"י בשם תוספות). ואם מצא סכין בחבית שהוציא יין בין הנסרים, ע"ל סי' קכ"ד. **ב** אם הפקיד ביד עובד כוכבים בחותם א', אסור בשתיה ומותר בהנאה, והוא שייחד לו קרן זוית. הגה: ויש שכתבו דכריעבד יש להתיר אפילו בחותם אחד (ב"י לרעת ר"ת ובארוך כלל כ"ב) ואין צריך להכיר חותמו, אלא אם כן רואה שחותמו מקולקל או אסור (ג"ז שם), אבל אין צריך לבדוק אחר זה, וכן נוהגין להקל ועיין לעיל סימן קי"ח. **ג** יין מבושל שלנו, וכן יין שלנו שעירכו עם דברים אחרים כגון דבש ושמן, וכן חומץ שלנו, מותר להפקיד ביד עובד כוכבים בחותם אחד. **ד** כיצד הוא חותם בתוך חותם, סתם החבית בכלי שאינו מהודק כדרך שסותמין כל אדם, וטח כטיט, הרי זה חותם אחד. היה כלי מהודק, וטח עליו מלמעלה, הרי זה חותם בתוך חותם. וכן אם צר פי הנאד, הרי זה חותם אחד. הפך פי הנאד לתוכו וצר עליו, הרי זה חותם בתוך חותם. וכן כל שינוי שמשנה מדברים שאין דרך כל אדם, הרי הם כחותם אחד, והטיחה או הקשירה חותם שני. **ה** שני קשרים משונים הוי כשני חותמות. **ו** שתי אותיות הוי כשני חותמות. והרפוסים, אף על פי שיש בהם כמה אותיות, לא השיבי אלא כחותם אחד, כיון שקובעין אותם בבת אחת. ובמקום שמצויים מומרים שיודעים לכתוב, אין כתב סימן אלא למי שמכיר הכתב. **ז** מפתח וחותם אחד הוי כשני חותמות. **ח** חתמו בשני חותמות וחזר עליו ולא הכירו, או שמצאו סתור, אסור. הגה: ודוקא אם רואים שנסתר ככוונה ע"י אדם, אבל במקום שיכולים לתלות שנסתר ונתקלקל מעצמו או ע"י בהמה או תנוקות שלא ככוונה, מותר בדיעבד (ת"ה סימן ר"ה ובארוך כלל כ"ב). ואפילו אם נתקלקל ככוונה, יש להתיר אם ישראל יוצא ונכנס תמיד (כית יוסף בשם ס"ה וסמ"ג). אבל אינו צריך לחזור עליו אלא אם כן הודיע לישראל שנשתלח לו שהוא חתום בשני חותמות, אע"פ שלא הודיעו ענין חתימותיו, כיון שמצאו הישראל השני חתום בשני חותמות, מותר. ומכל מקום נכון הדבר להודיעו צורת החותם, כדי שיחזור אחריו. הגה: מיהו אם כתב עליו אותיות אין צריך להודיעו, רסתם עובד כוכבים אינו בקי לכתוב אותיות (ה"ן והר"י). ואם העובד כוכבים אומר שהחבית היה מטפסוף והוא הדקו ונגע ביין, אינו נאמן לאסרו, ואפילו ניכר עדיין קצת יין מבחוץ ויש אומדנות דכריבו (ת"ה סימן ר"כ). **ט** ישראל

טו
שבט

ששכר או קנה בית בחצרו של עובד כוכבים ומילאו יין, אם ישראל דר שם, אף על פי שהניח היין בחצר ואין עליו לא חותם ולא מפתח, מותר. ואפילו היה גם העובד כוכבים דר באותו חצר. אבל אם לא היה ישראל דר באותה חצר, אם היה ביד ישראל המפתח וחותם, מותר וא"צ לומר שני חותמות; ואם לאו, אע"פ שהיין באותו בית ששכר או קנה, אסור אם העובד כוכבים דר בחצר. ואם אינו דר בחצר, מותר, אא"כ נמצא עומד בצד היין. י' במה דברים אמורים, בשוכר או לוקח בית בחצרו של עובד כוכבים. אבל בחצרו של ישראל ממש, שלא לקחו ולא שכרו מעובד כוכבים, אפילו היה עובד כוכבים דר באותו חצר ואין ישראל דר בו, מותר, ואע"פ שאין מפתח וחותם ביד ישראל, לפי שאין לו בה שום שייכות, ואפילו נמצא עומד בצד היין, שהרי מ"מ נתפס עליו כגנב. וה"מ ביום, אבל בלילה אסור. הגה: ודוקא בכי האי גוונא יש לאסרו בלילה, אבל בשאר מקומות דאמרינן לעיל סימן קכ"ח וקכ"ט דהעובד כוכבים מרתת, אין חילוק בין יום ללילה, ושאי הכא הואיל והעובד כוכבים יש לו שייכות בחצר ומסתמא נועלו בלילה, הואיל ואין ישראל דר שם ואינו מרתת כולי האי, ולכן אפילו ביום אם נעל ואין חור או סדק שיכולין לראות היין, אסור. אבל ע"י חור וסדק, מותר ביום, אפילו נעלו בוודאי, ובלילה אסור ככה"ג, אפילו מסתמא, וזהו החלוק שבין יום ללילה.

קלא רין יין כשר שנעשה ברשות עובד כוכבים, ובו ב' סעיפים

א ישראל שעשה יינו של עובד כוכבים בטרהרה כדי שיהא מותר לישראל, בין שמכרו לישראל ולא פרע לו מעות, בין שלא מכרו לו אלא שהוא מטהרו כדי למכרו ע"י לישראלים, אם נתנו ישראל בחצרו של אותו עובד כוכבים עצמו והישראל דר בחצר, מותר אפילו בלא חותם, אפילו אם העובד כוכבים גם כן דר שם. ואם אין ישראל דר באותה חצר, אם דר ישראל באותה העיר והבית שהיין בו פתוח לרשות הרבים, מותר אם יש לישראל מפתח וחותם (ובדיעבד אפילו בחותם אחד כמו שנתבאר לעיל סי' ק"ל). ואם אין הבית פתוח לרשות הרבים, אף על פי שישראל דר בעיר, או בעיר שכולה עובדי כוכבים אפילו הבית פתוח לרשות הרבים, אסור אפילו בחותם תוך חותם, עד שיהא ישראל יושב ומשמר. ויוצא ונכנס, הרי הוא כיושב ומשמר. במה דברים אמורים, כשהיין בבית העובד כוכבים בעליו, אבל אם נתנו בבית עובד כוכבים אחר, מותר במפתח וחותם, והוא שלא יהא עובד כוכבים האחר כפוף תחת יד העובד כוכבים בעל היין, שאם הוא כפוף תחתיו בענין שאם יבא ליגע ביין אינו רשאי למחות בו, הוי כאלו הוא ברשות בעל היין. ואם רוכלי ישראל רגילין לבא לעיר, ואין לה חומה דלתים ובריח, בענין שיכולים לבא לשם ככל שעה שירצו, חשוב כישראל דרים שם. ואם הבית פתוח לאשפה או שיש בחצר כנגד פתח הבית חלון פתוח לרשות הרבים, או שיש לישראל דקל כנגד פתח הבית, חשוב כפתוח לרשות הרבים. (וכבר נתבאר סוף סי' ק"ל דחלון פתוח לא מהני רק ביום ולא בלילה) (ראב"ד והגהת אשיר"י ממהרי"ח סי' ר' ישמעאל ותוס' שם). ואם כתב העובד כוכבים לישראל: התקבלתי, אם כשיבא ישראל להוציאו אינו מעכב עליו, הרי הוא כיינו, ומותר במפתח וחותם, (ובדיעבד אפילו בחותם א'), אפילו בעיר שכולה עובדי כוכבים. ואם כשבא ישראל להוציאו אינו מניחו עד שיתן לו מעותיו, דינו כאלו לא כתב התקבלתי. הגה: ויש מי שאומר שבחותם תוך חותם מותר בכל ענין (טור בשם בעל התרומות). ויש לסמוך עליו, להתירו בהנאה אבל לא בשתייה (ר"ן בתשובה).

ב עובדי כוכבים שקונים יין מישראל ומחתימין אותו חותם בתוך חותם ומוליכין אותו כמה ימים בספינה לבדם, מותר. הגה: ישראל ועובד כוכבים שטהרו יינו של עובר כוכבים א' כשותפות, והמפתח ביד ישראל, אם יש על היין עור חותם אחר הוי חותם בתוך חותם, כמו שנתבאר לעיל סימן ק"ל, ולא חיישינן לשותפות העובד כוכבים (תשובת רשב"א ועיין בב"י ס"ס ק"ל).

קלב שלא ליהנות מיין נסך, ובו ז' סעיפים

א עובד כוכבים שנגע ביין שלנו, אע"פ שאסור בהנאה, מותר ליקח דמיו מאותו העובד כוכבים שאסרו, או אותו העובד כוכבים ימכרנו ויתן דמיו לישראל; ואם מכרו הישראל לעובד כוכבים אחר, אם נתן לו המעות קודם שיתן לו הישראל היין, המעות אסורים בהנאה. ואם לקח העובד כוכבים היין תחלה, ואחר כך נתן המעות לישראל, יש מי שאומר שאף על פי שלבעל היין שמכרו אסורים בהנאה, לאחרים מותרים. הגה: וכל זה לא מיירי אלא בעובדי כוכבים שמנסכין, אבל בזמן הזה כל מגע שלהם אינו אסור רק בשתייה (רש"י בשם הגאונים), כמו שנתבאר לעיל סימן קכ"ג. **ב** ישראל שמכר יינו לעובד כוכבים, פסק עד שלא משך, דמיו מותרים שמשפסק סמכה דעתו, ומשמשך קנה, ויין נסך אינו נעשה עד שיגע בו, נמצא בשעת מכירה היה מותר. אבל אם משך העובד כוכבים היין עד שלא פסק, דמיו אסורים, שהרי לא סמכה דעתו אע"פ שמשך, (ומאחר שבא לרשות העובר כוכבים, אין הישראל נזהר בו ויש לחוש שנגע), ונמצא שכשנגע עדיין לא סמכה דעתו ליקח, ונאסר היין בנגיעתו, והרי זה כמוכר סתם יינם. במה דברים אמורים, כשמדד הישראל לכליו (או לכליו של עובד כוכבים שאין בו עכבת יין) (טור), אבל אם מדד לכלי העובד כוכבים שיש בו עכבת (פי' מקום שהיין מתעכב בו) יין, או לכלי ישראל שביד העובד כוכבים והיה העובד כוכבים מנדנד הכלי, אם היה מונח בקרקע או שהיה אוחזו בידו באויר, דאז ע"כ הוא מנדנד, צריך ליקח הדמים ואח"כ ימרו. הגה: מיהו אם מרר לכלי של עובר כוכבים שיש בו עכבת יין, שאינו נאסר רק מכח תערובות מעט יין שהיה בכלי, כריעבר כולו מותר בהנאה חוץ מדמי מעט היין שהיה בכלי; ואפילו לכתחלה אינו אסור רק כשהיה מעט מהיין כפי הכלי של עובר כוכבים, ונאסר היין מיד, אבל אם היה עכבת יין בשולי הכלי והכלי של עובר כוכבים היה עומר כחצירו של עובר כוכבים, או שתפסו בידו, או שעומר ברשות המוכר ואמר לו המוכר: יקנה לך כליך, מותר, דמיר שבא לאויר הכלי קנאו, ולא נאסר היין עד שנגע בעכבת יין שבשולי הכלי העובד כוכבים. וכן אם מדרר העובד כוכבים והגביהו תחלה לקנותו, הכל מותר, והרי קנאו תחלה קורם שמרד. אבל אם לא הגביהו ומרד, דינו כשאר יין הבא מכח עובר כוכבים, כמו שנתבאר לעיל סימן קכ"ה. וכל זה לא מיירי אלא כימיהם, שהיו העובדי כוכבים מנסכים ואוסרים בהנאה במגען, אבל בזמן הזה שאין העובדי כוכבים מנסכים ואין אוסרין במגען רק בשתייה, ככל ענין מותר בהנאה. וכן המנהג פשוט למכור יין לעובד כוכבים, ואין מקפידים בכל אלו הדינים. (הכל בטור). **ג** פועלים ישראלים שעשו מלאכה אצל עובד כוכבים ושלח להם חבית של יין בשכרם, אם עד שלא קבלוה בשכרם, מותר, שיאמרו לו: עד שאתה שולח לנו חבית זו, תהא שלך ותתן לנו דמים כנגדה. ואם משקבלוה בשכרם, אסור. (וע"ל סימן קכ"ג דאף משקבלוה שרי בזמן הזה). **ד** מי ששכר פועלים עובדי כוכבים ופסק להם מזונות, אסור להשקותם יין נסך. ואם אמר להם: צאו ושתו מחנוני פלוני ואני פורע, אם לא הקדים לו דינר, מותר. אע"פ שייחד לו דינר והוא בעין ביד בעל הבית. אבל אם הקדים לו דינר, אסור. ודוקא כשאמר לו: יהא דינר זה בידך

עד שתשקה לפועלים ואני אחשוב עמך באחרונה, אבל אם נתנו לו להוציאו עכשיו אם יצטרך לו, מותר. (וכן מי שמומן עובדי כוכבים אצלו, מותר ליתן מעות לעבדו לקנות להם יין נסך) (כל בו). ה' ישראל שיש לו יין וצריך ליתן ממנו חלק ידוע לשר, יכול לומר לעובד כוכבים: פייס לשר בשבילי, אע"פ שהעובד כוכבים נותן יין נסך, והוא חוזר ונותן לו דמים. אבל אסור לומר לו: היה במקומי ליתן לשר. ו' שר שהיה מחלק יינו לעם ולוקח מהם דמיו, לא יאמר ישראל לעובד כוכבים: הא לך ד' וזו והכנס תחתי באוצר השר, כדי שיקח העובד כוכבים אותו יין שכתבו בשם הישראל וליתן העובד כוכבים הדמים לשר, אבל אומר לו: הא לך ד' וזו ומלטני מן האוצר. ז' ישראל שהיה נושה בעובד כוכבים מנה, והלך ומכר עבודת כוכבים ויין נסך והביא לו דמיהם, הרי זה מותר. ואם אמר לו קודם שימכור: המתן לי עד שאמכור עבודת כוכבים או יין נסך שיש לי ואביא לך, אעפ"י שהוא סתם יינם, ומכר והביא לו, הרי זה אסור, מפני שהישראל רוצה בקיומו כדי שיפרע ממנו חובו. הגה: ויש אומרים דאין איסור זה של רוצה בקיומו אלא דיוקא אם אינו יכול להפרע ממקום אחר, אבל אם יוכל להפרע ממקום אחר, וכל שכן אם יש לו ערב, מותר (כל בו בשם הר"ן וטור בשם ר"י ורא"ש ור' יוחם בשם התוס' ומדרכי ריש פ' בתרא דעבודת כוכבים). מיהו בזמן הזה שאין העובדי כוכבים מנסכין, אין להחמיר בסתם יינם, ובכל ענין שאמר: המתן עד שאביא לך, שרי (רשב"א לדעת הגאונים). וע"ל סימן קמ"ד.

קלג שלא להשתכר ביין נסך ולא לעשות ממנו סחורה, ובו ז' סעיפים

א' כשם שאסור למכור סתם יינם ולהינות בו, כך אסור להשתכר בו. לפיכך ישראל שגשכר לעובד כוכבים לעשות לו מלאכה, אפילו בסתם יינם, או ששכר לו חמורו או ספינתו להוליכו בו או מרתפו להניחו בו, שכרו אסור בהנאה. ואם נטל ממנו מעות בשכרו, שוחק וזורה לרוח או מטיל לים. נתן לו פירות, יוליכם לים המלח או ישרפם ויקבור העפר בבית הקברות. אפילו לקח בשכרו קרקע או בהמה שאינם נאסרים בהשתתוה להם ועבדן, החמירו בהם לאסרם בהנאה. הגה: ועיין לעיל סימן קכ"ג דבזמן הזה מקילין לענין היתר הנאה מסתם יינם, ולכן אין להחמיר באלו הדינים רק ביין נסך גמור. ב' השכיר לו חמורו לרכוב עליו, אע"פ שהניח לגינו של יין עליו; או שהשכיר לו ספינתו להוליך בה סחורתו, אף ע"פ שנותן בה גם מאכליו ומשקיו, שכרו מותר כיון שעיקר השכירות לא היה בשביל יין נסך. ג' עובד כוכבים ששכר את הפועל ואמר לו: העבר לי מאה חביות של שכר במאה פרוטות ונמצאת אחת מהן יין, שכרו כולו אסור כיון שיש ביניהם שוה פרוטה משכר היין נסך. שאם היה פחות משוה פרוטה, מותר בדיעבד. ואם אמר לו: העבר לי כל חבית בפרוטה, ונמצא ביניהם חבית של יין ושכר, חבית של יין אסור, והשאר שכרו מותר. לכתחלה אסור לעשות כן. ד' היה עושה עמו ביין בחנם, ממשכנים מנכסיו כנגד שכרו. ה' לא יהא ישראל משמש ומוזג לעובד כוכבים ביין נסך. וכן אסור להיות תורגמן לעובד כוכבים למכור יין נסך. וכן אסור ליתן יין בכלי ביד עובד כוכבים המכריז להטעימו, שכיון שנגע בו העובד כוכבים נעשה יין נסך, וכשמכריזו ומטעימו (ס"א ומראהו וכן הוא בב"י ובכל בו) נהנה הישראל מיין נסך. ו' אפילו אמר לו העובד כוכבים: שמור בחנם חבית זו של יין נסך, אע"פ שפטור אם נשברה או נאבדה, מכל מקום מיצר הוא אם תשבר או תאבד מתוך שמירתו ורוצה הוא

בקיומו ואסור. ז ישראל ששכרו עובד כוכבים לשכר לו חבית של יין נסך, אעפ"י שרוצה בקיומם שלא ישתברו מאליהם עד שישכרם הוא ויטול שכרם, שכרו מותר ותבא עליו ברכה מפני שממעט בתיפלה.

קלד דין יין שנתנסך ונתערב, ובו י"ג סעיפים

א יין שנתנסך לעבודת כוכבים שנתערב ביין של היתר, אוסר בהנאה בכל שהוא. בד"א, כשהורק היין המותר על טפה של יין נסך, אבל אם עירה יין נסך מצרצור קטן (פי' פן קטן) לתוך הבור של יין, אפילו עירה כל היום כולו, ראשון ראשון בטל. עירה מהחבית, בין שעירה מהמותר לאיסור או מהאיסור למותר, הכל אסור, מפני שהעמוד היורד מפי החבית גדול. ב יין שאינו אסור אלא בשתייה, אינו אסור אלא בששים. נתערב סתם יינם ביין מותר, הרי זה אסור בכל שהוא בשתייה, וימכור כולו לעובד כוכבים, ולוקח דמי היין האסור שבו ומשליכו לים המלח, ויהנה בשאר המעות. וכן אם נתערבה חבית של יין נסך בין החביות, הכל אסורים בשתייה ומותרים בהנאה, ויוליך דמי אותה חבית לים המלח כשימכור הכל לעובד כוכבים. וכן בחביות של סתם יינם. הגה: הא דחבית של יין נסך אסור כל החביות שנתערבה בהן, היינו דוקא בחביות גדולות שחשוכות ואינן בטלות, אבל אם הם קטנים ואינם חשובים, חד בתרי בטיל, כמו בשאר איסורים (תא"ו נ' י"ז). ואפילו בגדולות, אם נפל אחד מן התערובת לים או נשרף, האחרים כולם מותרים כמו בשאר איסורים. (ג"ז שם) וע"ל סימן ק"י. ויש אומרים דכל סתם יינם בזמן הזה בטל בששים, (תשובת הרא"ש כלל כ"ט ומררכי פרק השוכר ובארוך כלל ט"ז דין י"ד ור"ש סוף תרומות וע"פ), וכן נוהגין להקל. ובמקום דנתערב על ידי נצוק חבור כדלעיל סימן קכ"ו, אין היין העליון מועיל ליין התחתון לבטל האיסור (כ"י). ג מים שנתערבו ביין, או יין במים, בנותן טעם; מפני שהם מיץ בשאינו מינו. במה דברים אמורים, שנפל המשקה המותר לתוך המשקה האסור. אבל אם נפל המשקה האסור לתוך המשקה המותר, ראשון ראשון בטל. והוא שיזרק מצרצור קטן שהיה מריק ויורד מעט מעט. ואם נתרכה המשקה האסור עד שיש בו כדי ליתן טעם, אוסר. והיאך יהיו המים אסורים, כגון שהיו נעבדים או תקרובת לעבודת כוכבים. הגה: דבריו בכאן סותרים זה את זה דכתב דאם נפל המשקה האסור להיתר ראשון ראשון בטל, ואח"כ כתב דאם נתרכה האסור חוזר ואסור, והוא מחלוקת בין הפוסקים. ולענין דינא סברא אחרונה היא עיקר. ד בור של יין שנפל בתוכו קיתון של מים תחלה ואח"כ נפל לתוכו יין נסך, רואין את יין ההיתר כאילו אינו, והמים שנפלו משערים אם יש בהם כדי לבטל טעם אותו יין נסך, הרי המים רבים עליו ומבטלים אותו ויהיה הכל מותר. ואם סתם יינם נתערב ביין של היתר, אפילו לא נפל לתוכו קיתון של מים אלא לבסוף, אם יש במים כדי לבטל טעם היין האסור, מותר. ה כמה יהא במים ויהא בהם כדי לבטל טעם היין, ששה חלקים כנגדו. וכל שיש במים כשיעור הזה, מותר אפילו בשתייה. הגה: ואם אין במים כשיעור הזה, מוכר הכל לעובד כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבו. (הרשב"א הסכים בזה לדעת רבותיו ודלא כהר"ן פרק השוכר). מיהו לא ימכור לעובד כוכבים הרבה ביחד, שמא יחזור וימכור המים לישראל (דעת התוספות). וה"ה בכל דבר שנאסר במשהו וניקח מן העובד כוכבים, דינא הכי. (כ"י בשם הר"ן שכ"כ בשם הראב"ד) ועיין לקמן סימן קל"ז אם נתן יין בכלים אסורים מחמת יין נסך, כיצד משערים לבטלו. ו חומץ (של) עובד כוכבים שנפל לתוך יין של היתר, או יין (של) עובד כוכבים שנפל לחומץ (של)

טו
שבט

היתר, בנותן טעם. ז חומץ של יין של עובד כוכבים שנפל לתוך חומץ שכו, אוסר בכל שהוא, מפני שהוא במינו, ששניהם חומץ הם. ח יין (של) עובד כוכבים, בין ישן בין חדש, שנפל על ענבים, אם הם שלמות ידיהם והם מותרים באכילה. ואם הם מבוקעות או שניטל עוקצן, אם יש בו בנותן טעם, אסורות באכילה ויעצרו וימכרו לעובד כוכבים חוץ מדמי יין נסך שבהן, אבל לא ימכרו כמו שהן, שמא יחזור וימכרו לישראל. ואם אין בו כדי ליתן טעם, מותרות באכילה. ט יין (של) עובד כוכבים שנפל על גבי תאנים, מותרים, מפני שהיין פוגם בטעם התאנים. י נפל על עדשים ושעורים וכיוצא בהם, ידיהם והם מותרים. ואם עבר עליהם זמן רב, ודאי בלעו ואין להם היתר בהדחה, ומשערים אותם בנותן טעם. יא נפל על גבי חטים, אין להם היתר בהדחה מפני שמתוך שיש בהם סדק היין נבלע בהם. לפיכך אם יש ביין כדי ליתן טעם, אסורות באכילה. ולא ימכרו לעובד כוכבים, שמא יחזור וימכרו לישראל, אלא כיצד עושה, טוחן אותם ועושה מהם פת ומוכרה לעובד כוכבים שלא בפני ישראל. ואם הוא במקום שנהגו לאכול פת עובד כוכבים, אין להם תקנה (למכרו לעובד כוכבים, כי אם בפרוסות, שאסור לקנות מעובד כוכבים בכל מקום) (כל בו) (כדלעיל סימן קי"ב). יב חומץ יין של עובד כוכבים שנפל לתוך גריסין רותחין, פוגמין ומותרים. אבל לתוך צוננים משיחיים ואסורים, אפילו הרתיחן אחר כך וחזרו להיות טעם לפגם. הגה: ובשמים הבלועים מיין נסך ונתנם לתבשיל, אם יש ששים נגד יין הבלוע בהן, הכל שרי אע"ג דהבשמים לטעמא עבידי, הואיל ואין אסורים מחמת עצמן, בטילי. ואם היין שבהן הוא לפגם בתבשיל, אפילו ס' אינו צריך (כ"י בשם הרשב"א). יג כל המשקים של עובדי כוכבים שדרכם לערב בהם יין או חומץ, אסורים. הגה: ועיין לעיל סימן קי"ד. וכל זה במשקים שהיין והחומץ הוא בהם לשבת, או שאינו פוגם, אבל אם הוא לפגם, כגון צבע שנתנו בהם חומץ או מלח שמבשלים עובדי כוכבים ונותנים בו יין או דם ללבנו (מרדכי פא"מ), או דיו של עובד כוכבים (ר"ת), מותר, דכל זה הוא לפגם. וה"ה בכל כיוצא בזה. ויש מחמירים בדיו של עובד כוכבים, מפני שלפעמים נותן קולמסו לתוך פיו והדיו עליו (ת"ה סימן קכ"ט כל בו בשם הר"ף). ועיין לעיל סימן קכ"ג דנוהגין היתר בדבר שנותניו בו חומץ, הואיל והוא לפגם, ונראה דהוא הדין בדיו, אפילו היה בו ודאי יין נסך אינו אלא פגם ושרי כן נראה לי.

קלה באיזו כלים יש לחוש משום ניסוך, ובו ט"ז סעיפים

א כלים שאין מכניסין לקיום, בין שהם של עור בין שהם של עץ ושל זכוכית ושל אבן ושל מתכת, אם אינן מזופתין משכשכן היטב במים, ומותרים, בין שהיה תחלת תשמישן ביד עובד כוכבים, בין ביד ישראל. היו מזופתין וחדשים, אם דרכן לשום בהם יין בשעת זפיחה, וכל שכן אם הם ישנים שנתיישנו ביד עובד כוכבים בתשמיש יין, קולף את הזפת ומשכשכן, ומותרים. לא רצה לקלוף, ממלאן ומערן ג' ימים. והוא הדין לכלים שלנו שנגע בהם העובד כוכבים בעוד היין טופח עליהם. הגה: י"א דבכלים שלנו שהיה משקה טופח עליהם ונגע בהן עובד כוכבים, אם הם של עץ ואבן או מתכת ושכשכן, אפילו הם זפותים ועבר ונתן בהם יין, אין לאסור כדיעבד (טור בשם ר"ת ובעל התרומה והרא"ש). ובהפסד מרובה יש להקל. ב כלי שניקב וסתמו בזפת אינו נידון ככלי מזופף. ולפי זה משפך שהוא מזופף מעט סביב הברזל, אין לו דין כלי מזופף. ג כלי שהוא שוע (פירוש שהחליקו וטחו) בשעוה, אין דינו כמזופף, דשעוה לא בלעה.

ד' כלי חרס, אם נשתמש בהם העובד כוכבים כל זמן שלא שבעו לבלוע, צריכים מילוי ועירוי אפילו אינם זפתיין. ומאימתי שבעו, מפעם שניה ואילך. לפיכך אם נשתמש בהם העובד כוכבים פעם ראשונה ושנייה, צריך מילוי ועירוי. ואם נתן בהם מים שלשה פעמים, ואח"כ נתן בהם יין ונגע בו העובד כוכבים, מותר בשכשוך. אבל אם לא נתן בהם מים אלא ב' פעמים, ואח"כ נתן בהם יין ונגע בו העובד כוכבים, יש אומרים שצריך עירוי. ואם נתן בהם מים פעם אחת ושהו בהם שעה גדולה כמו רביע היום, הווי בלועים ממים כמו נתן בהם מים שלש פעמים. ואם הם זפתיים, צריכים לקלוף הזפת או מילוי ועירוי, אפילו בשלנו, שנגע בהם העובד כוכבים בעוד משקה טופח עליהם. (ובדיעבד דינן ככלי אבן ועץ, כמו שנתבאר) (כך מפרש הב"י ל' הטור). ה' כלי נתר והם העשויים ממחפורת של צריף (פ"י קרקע שחופרין משם צריף בלע"ז אלו"ם וכלשון אשכנ"ז ביי"א רש"י) בולעים הרבה ביותר ואין להם טהרה עולמית אפילו ביישון י"ב חדש, ואפילו באין מכניסין בהם לקיום, ואפי' היה תחלת תשמישן ביד ישראל. ו' כלי חרס המצופים באבר או ברתוכי זכוכית (פירוש ממין כלי זכוכית שלא נתכשל כל צרכו והוא מן החול תוספות), אם הם ירוקים דינם ככלי נתר, מפני שיש בו קרקע מחפירת צריף. אבל לבנים או שחורים, אם הם חלקים שאין בהם בקעים, דינם ככלי מתכות. ואם יש בהם בקעים, דינם כשאר כלי חרס שאינם שועים. הגה: והא דכלי חרס מהני ליה עירוי היינו בדלא נשתמשו בו יין נסך רק בצונן, אבל אם השתמשו בו בחמין כלי חרס, אין לו תקנה, ובשאר כלים צריכים הגעלה כמו בשאר איסורים (מרדכי פרק ב' רעבודת כוכבים בשם רבא"ה). ז' כלים שמכניסים בהם יין לקיום, צריכים עירוי, בין שלקחם ישנים מהעובד כוכבים, בין שהם שלנו ונשתמש בהם העובד כוכבים אפילו לפי שעה. ומיהו בעירו סגי להו, אפילו הם זפתיים. ח' יש מי שאומר שלא החמירו בשביל שמכניסו לקיום אלא בכלי חרס בלבד. ויש מוסיפים של עץ ושל עור. ויש מי שמוסיף של אבן ושל מתכת, וכן ראוי לנהוג. אבל של זכוכית, לדברי הכל אין מחמירים בו בשביל שמכניסו לקיום. ט' גודות, אין חשובין מכניסין לקיום, שהרי אינם עשויים אלא להולך בהם יין מהגת לחבית. אבל חמת של טייעים, כיון שהיין נתון בו תמיד שמיד שמערין זה חוזרין וממלאים אותו, דינו כמכניסו לקיום. אבל כוסות, אע"פ ששותים בהם תדיר, מ"מ אין היין שווה בהם תמיד אלא ממלאן לפי שעה ושונה ומערה, והלכך אין להם דין מכניסין לקיום. (כלי שמכניסין בו יין לעמוד בו שלשה ימים, מקרי מכניסו לקיום ולכן העירוי גם כן הוא שלשה ימים) (מרדכי פא"מ ובכל בו ובארוך כלל כ"ח דין ס"ט). י' כלי עור הצריך מילוי ועירוי, צריך שיוסיף עור וכיוצא בו על פיו כעין גרנפא, כדי שיעלו המים על פיו, או הפכנו על פיו בתוך כלי מלא מים, ג' ימים אחרים. י"א כל מקום שאמרנו שצריך שכשוך צריך להדוחו שלש פעמים (במים, אבל לא ביין, אפילו רוצה לאסור יין שמשכשך) (טור וב"י בשם הרמב"ן). ויש מקילין בריעבד) (בא"ח בשם י"א). י"ב כל מקום שצריך עירוי, צריך למלאותו מים על כל גדותיו, ויניחם בו כ"ד שעות מעת לעת ולסוף כ"ד שעות ישפכם והמים מותרים, (ויש אוסרים המים) (מרדכי פא"מ ובארוך ואגודה בשם רבא"ה). ויתן בו מים שניים ויניחם בו כ"ד שעות, וכן יעשה פעם שלישית, ואף על פי שלא היו ג' ימים אלו רצופים אין בכך כלום. ואם עמדו בו המים כמה ימים ולא שפכם, לא עלו לו אלא ליום אחד. ואם שפך המים קודם שעמדו בו כ"ד שעות, לא עלו לו אותם המים. (מי מלח חזקים שיש בהן שליש מלח וב' שלישים מים, מועילים כמעט לעת) (טור בשם הרמ"ה) (כמו עירוי ג' ימים) (טור בשם הרא"ש).

יו"ד הלכות יין נסך סימן קלו

יג אפילו במכניסו לקיום אינו בולע יותר מכדי קליפה. לפיכך אם העביר עליהם מלקט ורהיטני, או קלפם בקרדום, הוכשרו. (אבל קליפת הזפת לא מהני בכלים המכניסים לקיום) (כך משמע מתשובת הרא"ש). יד כלי חרס שנשתמש בהם יין נסך, אם החזירין לכבשן והסיקן מבחוץ ונתלבנו, אפילו לא השהם בתוכו עד שנשר הזפת אלא שנרפה, שרי. אבל אם הסיקן מבפנים, לא מהני אא"כ הסיקן כ"כ עד שעבר חומם לצד חוץ כ"כ שהיד סולדת בו. טו כלי עץ וכלי עור וכלי חרס, אפילו מזופתים ואפילו מכניסין לקיום, ניתרים בהגעלה בכלי ראשון. הגה: ויש מתירין אפילו ע"י עירוי שמערה בהן רותחין ולגלגלן (טור בשם ר"ת ובתשובת הרא"ש). ויש לסמוך על זה בדיעבד (כ"י). ואפילו לכתחלה נוהגים ליתן אבנים קטנים מלוכנים תוך החבית או (גרוילים), ונותנו על המשפך ושופך עליהם רותחים ויורדים לתוך החבית ומגלגלו, ומחשכים זה לכלי ראשון (ארוך כלל נ"ח). טז כל הכלים שישנן י"ב חדש, שרי, שבוודאי כלה כל לחלוחית יין שבהם ואפילו נתן לתוכם מים תוך י"ב חדש, אין בכך כלום.

קלו השולח כלי יין ביד עובד כוכבים צריך לחתמו, וכו' סעיף אחד

א השולח ביד עובד כוכבים כלים המיוחדים ליין, צריך להחתימם בחותם אחד כדי שיהא ניכר אם הכניס בהם העובד כוכבים יין, ויש מי שמצריך חותם בתוך חותם. הגה: ואם עבר ושלחם בלא חותם, יש להכשירו כפי ענין ההכשר אם היה של עובד כוכבים (טור), אבל אם כבר עבר והשתמש בו אין לאסור בדיעבד (ועיין לעיל סימן קכ"ב). ואם הם חביות גדולות, מותר להשהותן בבית העובד כוכבים אומן יום או יומים, לתקנם, דבכלי גדול כזה אין רגילים להשתמש בו לפי שעה.

קלז דין יין כשר שהושם לתוך כלי שלא נכשר, וכו' סעיפים

א כל הכלים האסורים מחמת יין של עובד כוכבים שהכניס בהם ישראל יין קודם שהכשירן, אסור בשתייה ומותר בהנאה, אפילו הוא יבש, כל זמן שלא עבר עליו י"ב חדש. (ואם הוא כלי שמכניסו לקיום, אסור מיד) (טור בשם הרא"ש). ואם הוא כלי שאין מכניסו (לקיום) (והוא יבש) (כ"י), לא נאסר אא"כ עמד בו יינו של ישראל כ"ד שעות. ואם היה ביין מעורב קיתון של מים, אם יש במים ששה פעמים כנגד קליפת הקנקן, מותר אפילו בשתייה. הגה: ועיין לעיל סימן קל"ד דאפילו אין בו מים בטל בששים, ואין חילוק בין בכלים האסורים משום יין נסך בין שהם בני יומן או לא (טור ותשובת הרא"ש והר"ף סוף עבודת כוכבים). ב אם דרך ענבים בגת של עובד כוכבים שלא הכשירו, מותר, שהרי התרצנים והזגים יש בהם ס' כנגד קליפת הגת. אבל אסור להוציא היין דרך נקב שהיין של עובד כוכבים יורד בו, שהנקב אסור והיין היוצא משם צלול מבלי תערובת התרצנים. הגה: ואם עבר והוציאו דרך הנקב, נראה לפי מאי דק"ל דסתם יינם בטל בס' כדלעיל סי' קל"ד, דכאן ג"כ כל היין שרי ולא אמרינן דנאסר ראשון ראשון. וע"ל סימן צ"ט. ג יין שניתן לקנקנים של עובד כוכבים שלא הוכשרו, ואחר כך הריק אותו יין ועירבו עם יין אחר מרובה שהיה לו בקנקנים אחרים כשרים, אם יש ביין השני ס' כיון הראשון, הכל מותר אפילו בשתייה. ואם יש ביין השני מים כדי שיעור ששה חלקים כנגד קליפת האסורים, ג"כ מותר הכל בשתייה ואע"פ שלא היה מים ביין הראשון. ד כלים האסורים מחמת יין של עובד כוכבים, מותר ליתן לתוכם בין מים בין שכר בין שאר משקים, ובלבד שידיח בתחלה לחלוחי היין שעל פני הכלים. וכן מותר למלוח בהם.

ה' אם נתן יין בכלי אסור, לא נתיר לתת בו יין פעם אחרת, עד שיכשירונו. ו' אין עובד כוכבים מסיח לפי תומו נאמן בהכשר כלים האסורים. (ועיין לעיל סימן קכ"ב כיצד נוהגין).

קלח דיני הכשר כלי היין, וכו' י"א סעיפים

יז
שבט

א' גת של אבן שזפתה עובד כוכבים ונתן בה יין בשעת זפיתה, או שזפתה ישראל ונתן בה יין ונגע בה העובד כוכבים בעוד משקה טופח עליה, צריכה ניגוב. ואם דרך העובד כוכבים בזפתה, אין די לה בניגוב אלא יקלוף הזפת ואח"כ ינגב, או עירווי בלא קליפה, או יישנה י"ב חודש. ושל עץ, אם זפתה עובד כוכבים ונתן יין בשעת זפיתה, אפילו לא דרך בה, או שזפתה ודרך בה אח"כ, או שזפתה ישראל ונתן בה יין ונגע בה העובד כוכבים בעוד משקה טופח עליה, דין אחד להם שצריכה קליפה וניגוב, או עירווי בלא קליפה. ואם יש נעורת של פשתן בין נסר לנסר, או בלאי בגדים, אין די לה בניגוב אלא צריכה מילוי ועירווי או הגעלה. ושל חרס, זפתה העובד כוכבים ונתן בה יין בשעת זפיתה, אפילו לא דרך בה, או שזפתה ישראל ונתן בה יין ונגע בה העובד כוכבים בעוד משקה טופח עליה, אינה ניתרת בקליפה וניגוב, אלא במילוי ועירווי בלא קליפה. ואם זפתה העובד כוכבים ודרך בה, צריכה קליפה ומילוי ועירווי, או הגעלה בלא קליפה, או יישן י"ב חדש, או להסיקה בכבשן עד שירפה הזפת. וכל זה בזפתה, אבל אם אינה זפתה יש לחלק שאם תחלת תשמישה ע"י עובד כוכבים, צריכה ניגוב (ובשל חרס, עירווי אם דרך בה) (טור). ואם תחלת תשמישה ע"י ישראל, סגי בהדחה אם היא של עץ או אבן, אבל אם היא של חרס צריכה ניגוב. ב' גת הכנויה בלבנים או סיד וגפסים (פירוש חומר יותר לכן מהסיד וי"ו בלע"ז), דינה כשל חרס. ג' הגת וכליו הצריכים ניגוב, ניתרים בהגעלה ע"י עירווי שמערה מכלי ראשון עליהם, ולא תהא הגעלה זו פחותה מניגוב. ד' גיגית גדולה שדורכין בה והמשפך וכלי המדה והמחץ והוא כלי שדולין בו מהבור לחבית, כולם דינם כגת. ה' הקורה שעוצרים בה הענבים והדפים שמשמין על העביט (פי' כלי גדול), סגי להו בהדחה. ו' העקלים (פי' כמי קופות מסורגות כמצודה שפורטי"ם בלע"ז) שכורכים סביב העביט העשויים מחריות של דקל ושל קנבוס, מנגבין. ושל שיפה ושל גמי בולעים יותר וצריך ליישן י"ב חודש. (ויש להחמיר בשל קנים כמו בשל שיפה וגמי) (סמ"ג). ואם רצה לטהרן מיד, מגעילן ברותחין או חולטן במי זיתים או מניחן תחת צנור שמימיו מקלחין או במעיין שמימיו רודפין י"ב שעות, ואח"כ יותרו. ז' משמרת של יין של עובד כוכבים, אם היא של שער, מדיחה. ואם היא של צמר, צריכה ניגוב. ואם היא של פשתן, צריכה ליישנה י"ב חדש. ח' כלי חלף (פירוש מין עשב שעושין ממנו מחצלאות וחבלים) וחוצין וכיוצא בהן מכפיות שמסננים בהן יין, אם היו תפורים בחבלים, מדיחין. ואם היו אחוזות זו בזו בחיבור קשה, צריכים ניגוב. ואם היו תפורות בפשתן, מיישנן. (מפות שלנו שנפל עליהם יינם, סגי להו בהדחה אפילו נפל עליהם יין רותח) (טור והמדרכי פרק השוכר ובהגהת אשיר"י). ט' כל מקום שצריך ניגוב, צריך להתיר הקשרים. אבל בהכשר מילוי ועירווי, וכן ביישון שנים עשר חדש, אין צריך להתיר הקשרים. י' כל מקום שאמרנו צריך ניגוב, אם הם לחים מקנחין באפר ואח"כ מדיחין במים ואח"כ באפר פעם שנית, ואח"כ מדיחין במים. ואם הם יבשים, מקדים מים ואח"כ אפר ואח"כ מים ואח"כ אפר ואח"כ מים. י"א גת שדרך בה עובד כוכבים, כשבא ישראל לנגבה מכבד כדרכו, ואין מחייבין אותו ללקט החרצנים.

הלכות עבודת כוכבים

קל"ט דיני אלילים וביטולם ומשמשיהם וכליהם, וכו' ט"ו סעיפים

א עבודת כוכבים אסורה בהנאה, היא ותשמישה ונויה ותקרובתה, בין של עובד כוכבים בין של ישראל, אלא בשל עובד כוכבים אסורה מיד, ושל ישראל אינה אסורה עד שתיעבד. ותשמישיה ונוייה, בין של עובד כוכבים ובין של ישראל, אינם אסורים עד שישתמשו בהם. ותקרובתה, משהביאו לפניה ועשה ממנו תקרובת, נאסר. (ישראל שזקף לכינה והשתחוה לה עובד כוכבים, נאסרה) (הגהות אשר"י פי' ר"י ורמב"ם פ"ח מהל' עבודת כוכבים דין ג' וש"ס פרק כל הצלמים דף מ"ג סוף ע"א ופרק רבי ישמעאל דף נ"ג ע"ב). **ב** עבודת כוכבים של ישראל אין לה בטול, אבל של עובד כוכבים ותשמישיה ונוייה, יש להם ביטול. ותקרובתה, אין לה ביטול. **ג** איזהו נוי ואיזהו תקרובת, נוי כגון שמדליק לפניו נרות או שטח לפניו בגדים וכלים נאים לנוי. ותקרובת, כל שכיוצא בו קרב על גבי מזבח, כמו כל מיני מאכל, כגון בשר, שמנים וסלתות, מים ומלח, אם הניחו לפניו לשם תקרובת, נאסר מיד. אבל דבר שאין מקריבין ממנו בפנים, אינו נאסר אלא א"כ עשה ממנו כעין זביחה או כעין זריקה המשתברת, והוא דרך לעבדה באותו דבר, אף על פי שאין דרך לעבדה בזה הענין. כיצד, עבודת כוכבים שעובדים אותה שמקשקשים לפניו במקל ושיכר מקל לפניו, נאסר, מפני ששבירת המקל דומה לזביחה. אבל אם אין עובדים אותה במקל כלל, ושיכר מקל לפניו, אינו חייב ולא נאסר. ואם עבדה בקשקוש מקלו, והוא דרך עבודתה חייב ולא נאסר. וכן בכל דבר שעבדה כדרך עבודתה, בין אם הוא דרך כבוד או דרך בזיון, ואינו כעין פנים, חייב ולא נאסר. אבל אם לא עבדה במקל כדרך עבודתה, אלא זרקו לפניו, אינו חייב ולא נאסר. **ד** שחט לפניו חגב, נאסר, אפילו אין דרך לעובדה בחגב כלל. **ה** כל דבר שכיוצא בו קרב לפניו, אם מוצא אותו בפני עבודת כוכבים או שמוצא אותו לפניו מהמחיצה הפרוסה לפניו, אסור, שאנו תולים שהכניסה שם לשם תקרובת. ואפילו מים ומלח שאינו דרך כבוד. וכל שמוצא חוץ מהמחיצה, אם הוא דרך כבוד, אסור משום נוי. ואם לאו, מותר. ופעור ומרקוליס (פירוש עבודת כוכבים שעבודתה היה זריקת אבן, וקוליס שמה, וכנו אותה מרקוליס שם גנאי כלומר: חלופו של שבח, כי כן מר פי' חלופ), כל מה שמצא עמהם, אפילו דרך בזיון בחוץ, הכל אסור. **ו** מה שרואין שמכניסין אותו לעבודת כוכבים של עובד כוכבים ועדיין לא נכנס, מותר, שעדיין לא מעשה תקרובת. **ז** מצא בראשה מעות, כסות וכלים, אם מצאן דרך כבוד, אסורים. ואם הם דרך בזיון, כגון כיס תלוי בצוארו ובגד מקופלת על כתפו וכלי כפוי על ראשו, מותרים. **ח** הככרות שנותנים לכהנים (שלה), מותרים, שאין מקריבים אותם לעבודת כוכבים אלא חק לכהנים. **ט** נרות של שעוה שמדליקין לפניו, נוייה הם ואסורים. ואם משכנן או מוכרן לישראל, מותרים, דכיון שכיבן לצורך עצמו זהו ביטול. **י** חתיכות שעוה שנותנים לפניו מותרות, דלאו נוייהן (הן) ולא תקרובתן. **יא** מלבושים שלובשים הכהנים כשנכנסים לבית עבודת כוכבים, נוי שלהם הן ולא נוי של עבודת כוכבים, ואפילו ביטול אינם צריכים. ויש מי שמצריך ביטול. (אבל מה שלובשין לעבודת כוכבים עצמה, מקרי נוי וצריך ביטול) (בסמ"ג ובהגהות מיימוני פרק ז' ובמרדכי פי' ר"י). **יב** כלים שאוחזו בידו והמחתה שמקטיר בה, משמשיה הם וצריכים ביטול. ואם מכרם העובד כוכבים או משכנן לישראל, זהו ביטולם. ויש אומרים שאין זה ביטולם.

יג נרות ושעוה של עבודת כוכבים, אסורים לנר מצוה דשבת ודחנוכה ודבית הכנסת. וכן תכשיטי הכהנים (כגון המעילים שלוכבים כהניהם) לא יתקן מהם טליתות ולא שום דבר מצוה, משום דמאסי. (ועיין לעיל באורה חיים סימן קנ"ד). י"ד לא יכתוב ישראל על ספרי עובדי כוכבים, אלא אם כן מחקן שלא יהיה רישומן ניכר. ויש מי שאומר דאפילו הכי לא יכתוב עליו דברי תפילות ותחנונים, דאין קטיגור נעשה סניגור. טו ספרי עובדי כוכבים ביד ישראל, יש מי שאומר שאין איסור למכרם. הגה: וי"א שאסור למכרם לכל עובד כוכבים, אם הם ספרים השייכים לזמר בהם לעבודת כוכבים. (ב"י בשם ס"ה וסמ"ג ותוספות פ"ק דעבודת כוכבים דף י"ד והג"מ וכל בו) וי"א דרוקא לכהנים אסור למכור, אבל לא לשאר עובדי כוכבים. (פסקי מהרא"י סי' כ"ז) והמחמיר תבא עליו ברכה, ואפילו למכור להם קלפים ודיו לכתוב בהם ספרי דתן, יש מחמירין לאסרן (הגהות אשר"י פ"ק דעבודת כוכבים ופסקי מהרא"י סימן קי"ב). ויש מי שאומר שאסור להלוות לצורך בנין עבודת כוכבים של עובדי כוכבים או לתכשיטיה או למשמייה, וכ"ש למכור לה תשמישים כגון מחתות. והמונע מצליח. ואין לקשור ספרי עובדי עבודת כוכבים, חוץ מספרי הדיינים והסופרים. ואם חשש משום איבה, כל מה שיכול להשטט, ישמט. (וע"ל סימן קנ"א).

קמ דין תקרובת עבודת כוכבים שנתערב, ובו סעיף אחד

א עבודת כוכבים ומשמשיה ותקרובתה, אסורים בכל שהוא, שאם נתערב אחד מהם, אפילו באלף, כולן אסורות. ואם אחד מהתערובות הראשון נתערב בשנים אחרים, ונפל מהשלשה אחד לשנים אחרים, הרי אלו האחרים מותרים. וכן אם אחד מהתערובות הראשון נפל לים או נשרף בענין שנאבד מהעולם, כל הנשארים מותר ליהנות בהם שנים שנים ביחד, אבל לא מאחד לבדו. ובלבד שלא יהנה אדם אחד מכולם. ויש מי שאוסר אלא אם כן נפלו שתיים לים הגדול או נשרפים (וע"ל סימן קי"י).

קמא דין הצלמים והצורות של עבודת כוכבים, ובו ח' סעיפים

א כל הצלמים של עבודת כוכבים הנמצאים בכפרים, אסורים, דסתמא לשם עבודת כוכבים נעשו. והנמצאים בכרכים, מותרים, דודאי לנוי נעשו אא"כ עומדין על פתח המדינה והיה ביד הצורה צורת מקל או צפור כדור או סייף או עטרה וטבעת. הגה: צורות שמשתחווים להם, דינם כדין הצלם ואסורים בלא כיתול. אבל אותן שתולין בצואר לזכרון, לא מקרי צלם, ומותר. (מרדכי ריש פרק כל הצלמים בשם ראב"ה). ב המוצא שכרי צלמים מושלכים, או בתוך שכרי נחושת, או אפילו שכרי עבודת כוכבים עצמן, מותרים. אבל מצא תבנית יד או רגל והוא עומד על בסיסו, אסור. ג המוצא כלים ועליהם צורות חמה או לבנה. הגה: דהיינו צורות הנעשים לשם חמה ולבנה, כמו שעושים בעלי הטלסמאות צורות לכוכבים, כגון צורות המתייחסות לשמש מצייירים מלך מעוטר יושב על עגלה וכן יוצא בזה כלבנה יש להם צורה מיוחדת (רמב"ם בפירוש המשנה וברטנורה שם). או דרקון והוא דומה לנחש, ויש כמין סנפירין בין פרקי חוליות שבצואר, אם הכלים מכובדים, אסורים שוודאי נעשו לשם עבודת כוכבים. ואם הם מבוזים, מותרים שלא נעשו אלא לנוי. ואלו הם מכובדים, שעל השיראים נזמים וטבעות. ומבוזים, (מטבעות) (הג"א ומרדכי ואגורה ורא"ש וסמ"ג לאוין צ"ב ובה"ג וכן מצאתי בתוספתא ר"פ ד'), יורות, קומקומים חמי חמין וכוסות ששותים בהם, בין אם הם למטה מהמים או למעלה מהמים.

וכל זה בסתם שאין אנו יודעים שנעבדו כלים הללו, אבל כידוע שלא נעבדו כלים הללו, שעל המכובדים נמי מותרים. (דעת הר"ן) ויש מי שאומר שכל צורה שהיא נעבדת בודאי, אפילו על המכובדים אסורים, אף ע"פ שאין אנו יודעים שכלים הללו נעבדו. ולפי זה בזמן הזה שמחקקים חקק בכלים ומציירים בהם צורת כוכבים ומזלות, המוצא כלים שיש בהם כוכבים ומזלות, אסורים. הגה: והמנהג כסבא הראשונה. ובזמן הזה שאין הגוים עובדין לצורות הללו, מותרים בהנאה אם מוצאן, אבל אין להשהותן. (תא"ו נט"ז) ויש מחמירים בכל הצורות הנזכרות, אף על גב דידעינן דלא פלחי להו. (כן משמע בטור ובתוספ' פרק כל הצלמים). וצורת דרקון מותר לעשותה, אלא שאסור להשהותה אצלו משום חשד) (כ"י מהרא"ש הטור). ד אסור לצייר צורות שבמדור שכינה, כגון ד' פנים בהדי הדדי, וכן צורות שרפים ואופנים ומלאכי השרת. וכן צורת אדם לבדו, כל אלו אסור לעשות אפילו הם לנוי. ואם עובד כוכבים עשאם לו, אסור להשהותם. הגה: ומיהו אם מוצא אותם, מותרים, מלבד בחמה ולבנה שדרך העובד כוכבים לעבדם, או שיש הוכחה שעשאו לעבדם, שאז אסור ככל הצלמים, כמו שנחבאר בריש הסימן (טור). כמה דברים אמורים, כבולטת. אבל בשוקעת, כאותם שאורגים בבגד ושמצייירים בכותל בסמנין, מותר לעשותם. וצורת חמה ולבנה וכוכבים, אסור בין בולטות בין שוקעות. ואם הם להתלמד, להבין ולהורות, כולן מותרות אפילו כולטות. (ויש מתירין בשל רבים, דליכא חשדא (טור בשם הרא"ש). ה טבעת שיש עליה חותם, שהוא צורת אדם, אם היתה הצורה בולטת, אסור להניחה ומותר לחתום בה ואם היתה הצורה שוקעת מותר להניחה ואסור לחתום בה מפני שהנחתם תעשה בו הצורה בולטת. (ואפילו חתם לו העובד כוכבים אסור להשהותה (כן משמע במדכי פכ"ה ותוס') וה"ה בשאר צורות האסורות, (בטור וכ"כ הר"ן בשם הר"ף וכן משמע בכל הפוסקים). ו צורות בהמות, חיות ועופות ודגים, וצורות אילנות ודשאים וכיוצא בהם, מותר לצור אותם, ואפילו היתה הצורת בולטת. ז יש מי שאומר שלא אסרו בצורת אדם ודרקון אלא דוקא בצורה שלימה בכל איברייה, אבל צורת ראש או גוף בלא ראש, אין בה שום איסור לא כמוצאו ולא בעושה, (וכן נוהגין). ח לא יעשה בית, תבנית היכל כשיעור גבהו וארכו ורחבו. אכסדרה, תבנית אולם. חצר, תבנית עזרה. שלחן, תבנית שלחן. מנורה, תבנית מנורה. אבל עושה של חמשה קנים או של ששה או שמנה, אבל של שבעה לא יעשה אפילו משאר מיני מתכות, ואפילו בלא גביעים וכפתורים ופרחים, ואפילו אינה גבוהה י"ח טפחים.

קמב שהאלילים ותשמישיהם אסורים בהנאה, ובו ט"ו סעיפים

א כשם שהעבודות כוכבים אסורים בהנאה, כך כל הנאות הבאות ממנה אסורות, אפילו אם שרפה אסור ליהנות בגחלתה ואפרה. אבל מותר ליהנות משלהבתה. ב סכין של עבודת כוכבים ששחט בה, הרי זו מותרת, מפני שהוא מקלקל. (ואם הסכין חדש, או ישן ולבנו מאיסור שבו, אפילו לכתחלה מותר) (לעיל סימן י'). ואם היתה בהמה מסוכנת, הרי זו אסורה, מפני שהוא מתקן והרי זה התקון מהנאת משמשי עבודת כוכבים. וכן אסור לחתוך בה בשר, מפני שהוא מתקן. ואם חתך דרך הפסד והשחתה, מותר. ג נטל ממנה ברכר (פי' עץ או עצם שראשו חד ושובטין בו הבגד כשאורגים אותו למען יפרדו החוטין העליונים מן התחתונים) וארג בו את הבגד, אסור בהנאה. נתערב בכגדים אחרים, יוליך דמי אותו הבגד לים המלח ושאר כל הבגדים מותרים. ד נטל ממנה עצים, אסורים בהנאה. הסיק

בהם את התנור, בין חדש בין ישן, יוצן ואחר כך יחם אותו בעצי היתר. ואם לא צגנו ואפה בו את הפת (בעוד שהאבוקה כנגדו), הרי זה אסור בהנאה, דיש שבח עצי איסור כפת (טור). נתערכה באחרות, יוליך דמי אותה הפת לים המלח ושאר כל הככרות מותרים. גרף את כל האש ואחר כך בישל או אפה בחומו של תנור, הרי זה מותר, שהרי עצי האיסור הלכו להם. הגה: הא דאמרינן יש שבח עצים כפת היינו בדבר שאסור בהנאה, אבל אם אפה או בשל אצל דבר שאסור באכילה, אפי" אבוקה כנגדו מותר (מרדכי פרק השוכר ותוספות וע"פ). ה' קערות וכוסות וקדירות וצלוחיות שבשלן היוצר בעצי עבודת כוכבים, הרי אלו אסורים בהנאה, שהרי דבר האסור בהנאה עשה אותם חדשים. ו' פת שבשלה ע"ג גחלים של עצי עבודת כוכבים, מותרת כיון שנעשו גחלים הלך איסורן אע"פ שהן בוערות. ז' קדרה שבישלה בעצי עבודת כוכבים ובעצי היתר, הרי התבשיל אסור, ואע"פ שזה וזה גורם, שבשעה שנחבשלה מתמת עצי האיסור עדיין לא באו עצי ההיתר, ונמצא מקצת הבישול בעצי היתר ומקצתו באיסור. ח' אפרוחים שקננו באשרה ואינם צריכין לאמן, מותרין. אבל ביצים שעליה וכן אפרוחים שצריכים לאמן, אסורים. והקן עצמו שבראשה, מותר, מפני שהעוף מביא עציו ממקום אחר. (ולא יעלה על האשרה ליטלן, אלא יתיו בקנה והם נופלין) (טור). ט' האשרה, בין שהיתה נעבדת בין שהיתה עבודת כוכבים מונחת תחתיה, אסור לישב בצלה. ואם יש לו דרך אחרת קצרה כמוה אסור לעבור תחתיה. ואם לאו, עובר תחתיה כשהוא רץ. (ודוקא לעבור תחתיה, אבל לעבור בצלה בכל ענין, שרי) (ר"ן פ' כל הצלמים). י' צל בית עבודת כוכבים תוכו ונגד פתחו, תוך ארבע אמות אסור. צל שלאחריו, מותר, ואפילו תוכו, אם גוזל הרבים שקדם לו הדרך ואח"כ בנה שם בית עבודת כוכבים, מותר לעבור דרך שם. אבל אם קדם הבית לדרך, אסור. ויש אוסרים בכל גוונא. י"א מותר ליטע תחת האשרה ירקות, בין בימות החמה שהם צריכים לצל בין בימות הגשמים, מפני שצל האשרה, שהוא אסור, עם הקרקע, שאינה נאסרת, גורמים לירקות אלו לצמות, וכל שדבר איסור ודבר מותר גורמין לו, הרי זה מותר בכל מקום. לפיכך שדה שזבלה בזבל של עבודת כוכבים, מותר לזרוע אותה. ופרה שפטמה כרשיני עבודת כוכבים, תיאכל. וכן כל כיוצא בזה. י"ב אילן ששומרים פירותיו לעשות מהם שכר לשותותו ביום חגם, אסור, בידוע שהיא אשרה. י"ג אילני סרק (פירוש אילנות שאין עושין פירות) שרגילין ליטע בפני עבודת כוכבים, לא גרע מנוי עבודת כוכבים, ואסור. י"ד מרחץ שיש בה עבודת כוכבים, מותר לרחוץ בה, מפני שהיא נעשית לשם נוי ולא לעבדה, שנאמר: אלהיהם (דברים יב, ב), בזמן שנוהגים בה מנהג אלהות ולא בזמן שמבזים אותה, כגון זו שהיא עומדת על הכיב והכל משתינים בפניה. ואם היה דרך עבודתה בכך, אסור. ט"ו אסור לשמוע כלי שיר של עבודת כוכבים או להסתכל בנוי עבודת כוכבים, כיון שנהנה בראייה. (ומיהו דבר שאין מתכוין, מותר). (מצא הגה בשם רבי ישעיה האחרון ז"ל).

קמג שלא לבנות ביתו סמוך לבית עבודת כוכבים ובאיזה אופן מותר ליהנות מעבודת כוכבים, וכו' ו' סעיפים

א מי שהיה ביתו סמוך לבית עבודת כוכבים, ונפל, אסור לבנותו. כיצד יעשה, כונס לתוך שלו, ובונה, ואותו הריוח ממלאו קוצים או צואה, כדי שלא ירחיב בבית עבודת כוכבים. היה הכותל שלו ושל עבודת כוכבים, ידון מחצה למחצה, שלו מותר בהנאה, ושל עבודת

כוכבים (אסור, ואם אינו מכיר) (טור) הכל אסור בהנאה, אבניו ועציו ואפרו. (מיהו מותר למכור להם חלקו בכל מקום שהוא) (ר"ן פ' כל הצלמים). ב אסור לבנות עם העובד כוכבים כיפה שמעמידים בה עבודת כוכבים. ואם עבר ובנה, (אפי' עבודת כוכבים עצמה), (כל בו), שכרו מותר. אבל בונה הוא לכתחלה הטרקלין או החצר שיש בה אותה הכיפה. ג היה לעבודת כוכבים גנה או מרחץ, והטובה היוצאת מהם היא לכהנים, מותר ליהנות מהם שלא בטובה, ואסור ליהנות מהם בטובה, ואפי' יש לאחרים חלק בטובה עם הכהנים. ואם אין הטובה היוצאת מהם לכהנים, אלא לעובדיה, מותר ליהנות מהם אפילו בטובה, אפילו הגנה והמרחץ לעבודת כוכבים לברה (כן משמע בטור לדעת רש"י). הגה: וי"א שאין אסור ליהנות ממנה אם הטובה באה לכהנים, אלא כשהם עומדים כחצר עבודת כוכבים עצמה, אבל כשאין עומדין לפניה, אע"פ שהטובה היוצאת מהם היא לכהנים, מותר ליהנות ממנה, אם לא שהטובה לעבודת כוכבים עצמה. ויש לסמוך על זה להקל (טור בשם ר"ת ותוס' רף מ"ד ורא"ש ומרכי בשם ר"ת). ד חלילים של עבודת כוכבים, אסור לספור בהם. ה חנויות של עבודת כוכבים, אסור לשכור מהם. (ואם נופל השכר למדינה והם קונים צרכיהם, שרי) (טור והפוסקים מהירושלמי). ו גבאים שנוטלים מכס לעבודת כוכבים, אסור ליתן להם. הגה: וכן בכאן אינו אסור אלא כשנופל השכר לצרכי עבודת כוכבים עצמה, אבל כשנופל לכיס בני המדינה, אע"פ שהם קונים צרכי עבודת כוכבים, שרי (טור).

קמד דמי עבודת כוכבים מה דינם, וכו' ב' סעיפים

א דמי עבודת כוכבים ביד ישראל שמכרה, אסורים. אבל אם מכרה עובד כוכבים, אפילו מכרה כדי לעבדה, הדמים מותרים. ודווקא שהדבר ידוע שמכרה לעשות צרכיו בדמיה, אבל אם אינו ידוע, יש לחוש שמא מכרה לקנות בדמיה עבודת כוכבים אחרים והרי המעות מוקצין לעבודת כוכבים, ואסורים. (וע"ל סוף סימן קל"ב). ב יש אומרים שאם ביד ישראל יין נסך ועבודת כוכבים, ומכרם לעובד כוכבים בהקפה (פירוש בהמתנה), ומכרם העובד כוכבים לאחר קודם שיפרע לזה הישראל, הדמים מותרים בדיעבד.

קמה איזו עבודת כוכבים של עובדי כוכבים המותרים בהנאה, וכו' ט' סעיפים

א כל שאין בו תפיסת יד אדם ולא עשהו אדם, אע"פ שנעבד, הרי זה מותר בהנאה. לפיכך המשתחוה להר, לא נאסר. ואפילו אבני הר שנדלדלו, ועדיין הם במקומם ועבדם שם, אינן נאסרין. וכן הנהרות והמעיינות של רבים ואילנות שלא נטען לשם עבודת כוכבים, אינם נאסרים. ומ"מ אע"פ שלא נאסר גוף האילן כשמשתחוה לו, כל השריגים והעלים והפירות שיוציא כל זמן שהוא נעבד, אסורים בהנאה. ב דבר שאין בו תפיסת יד אדם, שנעבד, אע"פ שהנעבד עצמו מותר בהנאה, צפוי אסור בהנאה. (משמשי הר הוי כצפוי ואכור, אבל תקרובת הר אינו נאסר) (תא"ו נ"ו). ג בית שבנאו מתחלה שיהא הבית עצמו נעבד, וכן המשתחוה לבית בנוי, הרי זה אסור בהנאה. היה בנוי וסיידו וכיידו לשם עבודת כוכבים עד שגתחדש, נוטל מה שחידש והחידוש אסור בהנאה מפני שעשהו לעבדו, ושאר הבית מותר. הכניס עבודת כוכבים לתוך הבית, כל זמן שהוא שם, הבית אסור בהנאה. הוציאה, הותר הבית. הגה: ודווקא שלא הוקצה הבית לכך, אבל הוקצה לכך אינו מותר אלא א"כ הוציאה משם דרך כטול, דהיינו שלא להכניס עוד שם (טור בשם רש"י). וכישראל לא מהני כטול, (כרלעיל סימן קל"ט).

ד' אבן שחצבה לעבודה, אסורה בהנאה. היתה חצובה וציירה וכיידה שתיעבד, אפילו צייר וכייד בגוף האבן, נוטל מה שחידש והוא אסור בהנאה, ושאר האבן מותר. (ובעובד כוכבים, דמהני בטול, אפילו לא נטל משם רק מה שצייר, מותר, אם עשאו דרך בטול) (רבינו נסים). ה' אבן שהעמיד עליה עבודת כוכבים של עובד כוכבים, הרי זו אסורה כל זמן שהיא עליה. סילקה, האבן מותרת. ו' אילן שנטעו מתחלה שיהא נעבד, אסור בהנאה. היה אילן נטוע וגדעו ופסלו לשם עבודת כוכבים, אפילו הבריך והרכיב בגופו של אילן והוציא שריגים, כורת את השריגים והם אסורים בהנאה, ושאר האילן מותר. אילן שמעמיד תחתיו עבודת כוכבים, כל זמן שהיא תחתיו אסור בהנאה. נטלה מתחתיו, הרי זה מותר, מפני שאין האילן עצמו הוא הנעבד. ז' אע"פ שקרקע עולם אינו נאסר, אם עשה בו מעשה כגון שחפר בו בורות שיחין ומערות לעבודת כוכבים, נאסר. ח' בעלי חיים אינן נאסרים. שאפילו השתחוה לכהמה שלו, לא נאסרה. עשה בה מעשה, ששחטה לעבודת כוכבים, אפילו סימן אחד, נאסרה ואפילו אינה שלו. ודוקא עובד כוכבים אוסר דבר שאינו שלו, אבל ישראל אינו אוסר של חברו, שודאי אינו מכויין אלא לצערו. וי"א שאפילו אם יש לו חלק בה, אינו אוסר. ואם ישראל מומר הוא, או שהתרו בו וקבל התראה, הרי זה אוסר (וע"ל סי"ד). (תקובת בע"ח ומשמשיהם, נאסרים) (תא"ו נ"ז). ט' אע"פ שבעלי חיים אינם נאסרים, אם החליף בעלי חיים בעבודת כוכבים, נאסרו. אבל חליפי חליפין, כגון שהחליף בעלי חיים בחליפי עבודת כוכבים, מותרים. ויש אוסרים גם בזה.

קמו איזו עבודת כוכבים יש לה ביטול ואיזו אין לה ביטול, ובו ט"ו סעיפים

א' עבודת כוכבים של עובד כוכבים שביטלה עובד כוכבים, מותרת. אבל ישראל אינו יכול לבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים; וכל שכן של ישראל שאין לה ביטול עולמית. ואפילו אם יש לעובד כוכבים שותפות בה עמו, אין ביטול העובד כוכבים מועיל לחלק הישראל. ב' אפילו עבודת כוכבים של עובד כוכבים, משבאת ליד ישראל זוכה בה, שוב אין לה ביטול. והני מילי עבודת כוכבים עצמה, אבל משמשי עבודת כוכבים ונוייה, אם באו ליד ישראל ואחר כך ביטלם עובד כוכבים, מותרים. ג' הלוקח גרוטאות (פי' שברי כלי מתכות) מן העובד כוכבים ומצא בהם עבודת כוכבים, אם נתן מעות ולא משך, יחזירם לעובד כוכבים. וכן אם משך ולא נתן מעות, אף על פי שמשיכה בעובד כוכבים קונה, כמקח טעות הוא. נתן מעות ומשך, יוליכם לים המלח. ד' גר ועובד כוכבים שירשו את אביהם עובד כוכבים, יכול הגר לומר לעובד כוכבים: טול אתה עבודת כוכבים ואני מעות. אבל משבאת העבודת כוכבים לרשות הגר, אסור. ה' עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים אע"פ שאינה שלו, ואפילו אינו עובד לאותם עבודת כוכבים. ואפילו בעל כרחו. ובלבד שידע בטיב עבודת כוכבים. אבל קטן שאינו יודע בטיב עבודת כוכבים, וכן שוטה וכן מי שאינו עובד כוכבים, כגון גר תושב, אינם יכולים לבטלה. (ואומות שלנו וישמעאלים שאינן עובדי עבודת כוכבים, אינם יכולים לבטל) (בית יוסף בשם הרמב"ם פ"ח). ו' כיצד מבטלה, נטל מהאשרה מקל או אפילו עלה אחד לצרכו, נתבטלה. ובין האשרה עצמה ובין השפאים שנטל ממנה, מותרים. ואם נטל השפאים לצרכו, דהיינו ליפותה, לא נתבטלה, והיא אסורה והשפאים מותרים. ז' צלם של עובד כוכבים שקטע ראש אזנה או ראש חוטמה או ראש אצבעה, או שמיעכה בפניה אע"פ שלא חסרה, בטלה. מיעכה שלא בפניה ולא חסרה, או רקק בפניה

השתין בפניה או גררה או זרק בה את הצואה, לא בטלה. הגה: וי"א דאפילו בטלה באמירה בעלמא, הוי כטול. אבל אם בטלה מכח אונס, אינה מבוטלת עד שיעשה מעשה בגופה, כמו שנתבאר (מרדכי ר"פ כל הצלמים בשם הראב"ה). ח' מכרה או משכנה, אפילו לצורך ישראל, לא בטלה. ויש מתירין בצורך ישראל. הגה: ומשמשי עבודת כוכבים, אם משכנו או מכרו הוי כטול (וכן משמע בטור סימן קל"ט וכ"כ הבי"י). ט' נפלה עליה מפולת ולא פיננה; גנבה לסטים ולא תבעוה, אינה בטלה. י' הניחה עובדיה והלכו להם בשעת שלום, מותרת. בשעת מלחמה, אסורה והוא שאינם יכולים לחזור לה, אבל אם היו יכולים לחזור לה ולא חזרו, מותרת. י"א עבודת כוכבים של עובד כוכבים שנשברה מאליה, שבריה אסורים בהנאה עד שיבטלה. לפיכך המוצא שברי עבודת כוכבים, הרי אלו אסורים בהנאה שמא לא ביטלה העובד כוכבים. ואם היתה של פרוקים, והדיוט יכול להחזיר, צריך לבטל כל פרק ופרק מפרקיה. ואם אינו יכול להחזיר, כיון שבטל אבר אחד ממנה בטלו כל השברים. י"ב מזבח של עבודת כוכבים שנפגם, עדיין הוא אסור עד שינתן רובו על ידי עובד כוכבים. ובימים שנפגם, מותר. איזהו בימוס ואיזו מזבח, בימוס, אבן אחד; מזבח, אבנים הרבה. י"ג המבטל עבודת כוכבים, נתבטלו משמשיה. (אפילו הם כבר ביד ישראל, נתבטלו עם עבודת כוכבים שביד העובד כוכבים). (מרדכי פרק ר"י וכן כ' הר"ן בשם הראב"ה). ביטל משמשיה, לא נתבטלה היא. י"ד מצוה על כל המוצא עבודת כוכבים שיבערנה ויאבדנה. וכיצד מבערה, שוחק וזורה לרוח או מטיל לים. (וה"ה במשמשיה וכל הנעשה בשבילה, שנאמר: אבד תאבדון את כל המקומות (דברים יב, ב)) (בית יוסף בשם הרמב"ם). ט"ו צריך לשרש אחר האלילים ולכנות להם שם גנאי.

קמו שלא להשביע בשם עבודת כוכבים של עובדי כוכבים, ודיני הזכרת שמה, וכו' ה' סעיפים

א' הנודר או נשבע בשם עבודת כוכבים, הרי זה לוקה. ואסור להזכירה בשמה, בין לצורך בין שלא לצורך. ב' שם חגים שלהם שהם כשמות בני אדם, אין חשש להזכירם. והוא שלא יקראם כמו שמזכירים אותם העובדי כוכבים, בלשון חשיבות. (מרדכי ספ"ק דעבודת כוכבים בשם ראב"ה והגהות מיימוני ורבינו ירוחם). ג' אסור לגרום לעובד כוכבים שידור או שישבע בשם עבודת כוכבים. (ועיין בא"ח סימן קנ"ו ובח"מ ס"ס קט"ו). ד' מותר להזכיר שם עבודת כוכבים הכתובה בתורה, כמו כרע כל קרס נבו (ישעיהו מו, ב) העורכים לגד שולחן (ישעיהו סה, יא). ה' מותר להתלוצץ בעובדי כוכבים. הגה: מותר לומר לעובד כוכבים: אלהיך יהיה בעורך, או יצליח מעשיך (רמב"ם כפי המשנה).

קמז דיני חגי העובדי כוכבים, וכו' י"ב סעיפים

א' שלשה ימים לפני חגם של עובדי עבודת כוכבים אסור ליקח מהם ולמכור להם דבר המתקיים. ומותר למכור להם דבר שאינו מתקיים עד יום חגם, כגון ירקות ותבשיל. וכן אסור להשאיל ולשאול ולהלוותן (בלא רבית) (טור והפוסקים), ללוות מהם ולפורען וליפרע מהם מלוה בשטר או על המשכון, אבל מלוה על פה נפרעים מהם מפני שהוא כמציל מידם, ובזמן דירם תקיפה, אפילו בשטר חשיב כמציל מידם. ואם היא מלוה בריבית, אפילו במשכון חשיב כמציל מידם. ב' עבר ונשא ונתן ביום חגם, אסור בהנאה. ואם נשא ונתן בשלשה ימים שלפני החג, מותר בהנאה. ג' אם היה חגם של אותם העובדי כוכבים ימים הרבה, ג' או ד' או י', כל אותם הימים כיום אחד הם וכל אותם הימים אסורים

עם ג' לפניהם. ד' כמה דברים אמורים, בארץ ישראל. אבל בשאר ארצות אינו אסור אלא יום חגם בלבד. ה' אסור לשלוח דורון לעובד כוכבים ביום חגם, אלא אם כן נודע שאינו מודה בעבודת כוכבים ואינו עובדם. וכן עובד כוכבים ששלח ביום חגו דורון לישראל, לא יקבלנו ממנו. ואם חושש לאיבה, מקבלו, ויזרקנו בפניו לבור או למקום האבד, כלאחר יד. ו' יום שמתכנסים בו העובדי כוכבים להעמיד להם שר ומקריבים ומקלסים לאלהיהם, יום חגם הוא והרי הוא כשאר חגיהם. ז' עובד כוכבים שעושה הוא חג לעצמו ומודה לעבודת כוכבים ומקלסה, כיום שנולד בו ויום תגלחת זקנו ובלוריתו ויום שעלה בו מן הים ויום שיצא בו מבית האסורים ויום שעשה בו משה לבנו וכיוצא באלו, אינו אסור אלא אותו יום ואותו האיש בלבד. ח' אין יום החג אסור אלא לעובדים בו בלבד, אבל העובדי כוכבים ששמחים בו ואוכלים ושותים ומשמרים אותו מפני מנהג או מפני כבוד המלך, אבל הם אינם מודים בו, הרי אלו מותרים לשאת ולתת עמהם. ט' אסור ליכנס לבית העובד כוכבים ביום חגו וליתן לו שלום. מצאו בחוץ, מותר; אבל יאמר לו בשפה רפה ובכבוד ראש. י' אסור לכפול לו שלום לעובד כוכבים לעולם. לפיכך טוב להקדים לו שלום, כדי שלא יתחיל העובד כוכבים ויצטרך לכפול לו שלום. י"א עובדי כוכבים ההולכים לחגם למרחוק, בהליכה אסור לשאת ולתת עמהם. והבאים מותרים, והוא שלא יהיו קשורים זה בזה, שאם היו קשורים שמא דעתן לחזור. אבל אם ישראל הולך שם, בהליכה מותר לשאת ולתת עמו; ובחזרה, אסור. ואם ישראל מומר לע"ג הוא, גם בהליכה אסור. י"ב יש אומרים שאין כל דברים אלו אמורים אלא באותו זמן, אבל בזמן הזה אינם עובדי עבודת כוכבים לפיכך מותר לשאת ולתת עמהם ביום חגם ולהלוותם וכל שאר דברים. הגה: ואפילו נותנים המעות לכהנים, אין עושיין מהם תקרובת או נוי עבודת כוכבים, אלא הכהנים אוכלים ושותים בו; ועוד דאית בזה משום איבה אם נפרוש עצמנו מהם ביום חגם, ואנו שרויים ביניהם וצריכים לשאת ולתת עמהם כל השנה. ולכן אם נכנס לעיר ומצאם שמחים ביום חגם, ישמח עמהם משום איבה דהוי כמחניף להם (הכל בטור). ומ"מ בעל נפש ירחיק מלשמוח עמהם אם יוכל לעשות שלא יהיה לו איבה בדבר. (כ"י בשם הר"ן) וכן אם שולח דורון לעובד כוכבים בזמן הזה ביום אחד שיש להם סימן אם יגיע להם דורון בחג ההוא, אם אפשר לו ישלח לו מבערב; ואם לא, ישלח לו בחג עצמו (ת"ה סימן קצ"ה).

קמ"ט דיני יריד מעובדי כוכבים, וכו' ה' סעיפים

א עיר שעושים בה יריד ביום חגם והעובדי כוכבים מתקבצים ממנה מקומות. והולכים שם לכבוד עבודת כוכבים, מותר לילך חוצה לה ואסור ליכנס בתוכה. היתה חוצה לה, מותר ליכנס בתוכה. ההולך ממקום למקום, אסור לעבור בה אם הדרך מיוחד לה, (דהיינו שאין עוברין מאתה עיר לעיר אחרת). ב בד"א, באכסנאי. אבל בן עיר, מותר. ואם הולך בשירא, מותר. הגה: חצר של עבודת כוכבים, י"א דדינו כעיר של עבודת כוכבים (טור בשם הרשב"א), ובזמן שאין העובדי כוכבים מתקבצים שם לתרפותן מותר ליכנס שם (טור בשם ר' יונה והרא"ש). וי"א דבכל ענין אסור, אם אין דרך עובר בו למקום אחר. אבל כשדרך עובר למקום אחר, לכולי עלמא מותר. וכן המנהג פשוט לילך דרך אותו חצר למקום אחר, (רשב"א) ומ"מ מדת חסידות הוא להתרחק מלילך בו אם יש לו דרך אחרת קצר כמוהו (ד"ע וכן משמע בספר חסידים). ועיין לעיל סימן קמ"ב. ג הולכים ליריד של עובדי כוכבים ולוקחים מהם בהמה, עבדים ושפחות ובתים ושדות וכרמים, וכותב ומעלה בערכאות שלהם. בד"א, בלוקח מבעל הבית, שאינו נותן מכס,

אבל הלוקח שם מן התגר, אסור מפני שהוא נותן מכס והמכס לעבודת כוכבים. (ואף אם יניחו לו המכס אסור) (טור). עבר ולקח בהמה, נושר פרסותיה מהארכובה ולמטה. ואם כסות וכלים לקח, ירקבו. לקח מעות וכלי מתכות, יוליכם לים המלח. לקח עבד, לא מעלין ולא מורדין. ד' אם המכס הוא לכהנים, ואוכלים ושותים אותו ואין קונים ממנו לא תקרובת עבודת כוכבים ולא נוייה, מותר. הגה: וסתם ירד בזמן הזה מותר, דסתמא לאו לעבודת כוכבים הוא. במקום שדרך עובדי כוכבים המוכרים לומר: ועוד פשוט לאלוה, מותר לקנות ממנו דאפשר שיתנו לעניי עו"ג (טור כשם כ"ה), אבל אם מפרש בהדיא לעבודת כוכבים שלו, או שידוע שהוא לע"ג, או שאומר: לקדש פלוני, אסור לקנות ממנו (שם וכן פשוט בתוס' ובהגמ"י). ה' ישראל ההולך ליריד שמוכרים שם עבודת כוכבים וצרכיה, אסור לישא וליתן עמו, שאנו אומרים: עבודת כוכבים מוכר, ודמי עבודת כוכבים ביד ישראל אסור. (אבל מותר לישא וליתן עם עובד כוכבים שהלך שם) (טור).

קנ להתרחק מדרך עבודת כוכבים ושלא לשחות בפניה, וכו' ג' סעיפים

א מצוה להתרחק מדרך עבודת כוכבים ד' אמות. ב ישב לו קוץ ברגלו בפני עבודת כוכבים, או נתפזרו לו מעות לפניה, לא ישוח להסיר הקוץ וליטול המעות, מפני שנראה כמשתחוה לה, אלא ישב או יפנה אחוריו או צדו לצד עבודת כוכבים, ואחר כך יטול. ג פרצופות המקלחות מים בפני עבודת כוכבים, לא יניח פיו על פיהם וישתה, מפני שנראה כמנשק לעבודת כוכבים. הגה: י"א דכל שאינו אסור אלא מפני מראית העין, כגון בדין זה, אם יש סכנה בדבר כגון אם ימות אם לא ישתה, מותר לשחות ואין בזה משום יהרג ואל יעבור. (ר"ן פ"ק רעב"ז). שרים או כהנים שיש להם צורת עבודת כוכבים בכגדיהם, או שנושאים צורת חמה לפניהם כדרך הגמונים, אסור להשתחוה להם או להסיר הכובע לפניהם, רק בדרך שאינו נראה, כמו שנתפזרו מעותיו; או שיקום לפניהם קודם בואם. וכן יסיר הכובע וישתחוה קודם בואם (ת"ה סימן קצ"ו). ויש מקילין בדבר הואיל וידוע שגם העובדים עבודת כוכבים אינם מסירים הכובע או משתחוים לעבודת כוכבים, רק להשר (שם כשם ר"י מאפנו"ס ומהרי"ו). וטוב להחמיר כסברא הראשונה.

קנא דברים המוצרכים לעבודת כוכבים אסור לישראל למוכרם, וכו' י"ד סעיפים

א דברים שהם מיוחדים למין ממיני עבודת כוכבים שבאותו מקום, אסור למכור לעובדי אותן עבודות כוכבים שבאותו מקום. ואם קונה הרבה ביחד, שניכר הדבר שהוא קונה אותם לסחורה, מותר. וכן אם אומר שצריך אותם לדברים אחרים, והישראל יודע שכדבריו כן הוא, מותר. ודברים שאינם מיוחדים לה, מוכרים אותם סתם. ואם פירש העובד כוכבים שהוא קונה אותם לעבודת כוכבים, אסור למכור לו אלא אם כן פסלן מלהקריבו לעבודת כוכבים. הגה: אסור למכור לעובד כוכבים מים, כשיודעים שרוצה לעשות מהם מים להטביל. (תא"ו נ"ז). היו מעורבים דברים המיוחדים עם דברים שאינם מיוחדים, כגון לבונה זכה בכלל לבונה שחורה, מוכר הכל סתם ואין חוששין שמא ילקט הזכה לכדה לעבודת כוכבים. וכן כל כיוצא בזה. הגה: ודוקא לכהן או לעובד כוכבים, שחזקתו שיקטיר הלבונה לעבודת כוכבים, אבל לסתם עובד כוכבים, שרי. י"א הא דאסור למכור להם דברים השייכים לעבודתם, היינו דוקא אם אין להם אחרים כיוצא בו או שלא יוכלו לקנות במקום אחר, אבל אם יכולים לקנות במקום אחר, מותר למכור להם כל דבר. (מרדכי דפ"ק רע"ז). ויש מחמירין. ונהגו להקל כסברא הראשונה, וכל בעל נפש יחמיר לעצמו. (ר"ן שם ובתוספות ואשיר"י והגמ"ר פ"ק רשבת לרעת הרב).

ב אם העובד כוכבים מחזר אחר דברים המיוחדים לעבודת כוכבים, ומערים לכלול דברים אחרים עמהם כדי שלא יבינו שקונה לצורך עבודת כוכבים, אסור למכרם **ג** ד אסור למכור שעוה לעובד כוכבים ביום חגו. הגה: שדרכו לעשות בו נרות לעבודת כוכבים; או ביום שלפניו, אבל בשאר ימים שרי. (מרדכי פ"ק דעבודת כוכבים) (וע"ל סוף סימן קל"ט). **ד** מקום שנהגו שלא למכור בהמה דקה לעובדי כוכבים, אין מוכרין. ובכל מקום אין מוכרים להם, ולא לישראל החשוד למכור להם, בהמה גסה, אם לא ע"י סרסור, או שיודע שקונה אותה לשחיטה. ועכשיו נהגו היתר בכל. **ו** אין מוכרים להם ולא לישראל החשוד למכור להם, ולא לישראל לסטים, דבר שיש בו נזק לרבים כגון דוכים ואריות, ולא שום כלי זיין ולא סדן. (שטא"ק בלשון אשכנז כן פירש רש"י בעבודה זרה דף ט"ו), ולא כבלים וקולרין (פירוש מענין ויתנהו בסוגר יחזקאל י"ט, ט) ויהבוהו בקולרין (פירוש ברזל סביב הצואר) ושלשלאות של ברזל, ואפילו עשת של ברזל; ולא משחזים להם כלי זיין; ולא בונים להם מקום שדנים בו בני אדם. **ז** היו ישראל שוכנים בין עובדי כוכבים וכתרו להם ברית, מותר למכור כלי זיין לעבדי המלך וגייסותיו, מפני שעושים עמהם מלחמה עם צרי המדינה, להצילה, ונמצאו מגינים עליהם, שהרי הם שרויים בתוכה. **ח** אין מוכרין להם בארץ ישראל כל דבר המחובר, כגון אילן וקמה, אבל מוכרים על תנאי שיקוץ, וקוצץ. **ט** אין מוכרים להם בתים ושדות בארץ ישראל; אבל משכירין להם בתים, ולא שדות. ובסוריא, מוכרים בתים ומשכירים שדות. ובחוצה לארץ, מוכרים אלו ואלו. **י** לא ימכור ולא ישכיר לג' עובדי כוכבים ביחד, בשכונות היהודים. אבל לאחד או לשנים, מותר למכור או להשכיר כל מה שירצה, ולא חיישינן שמא ימכור או ישכיר הוא לאחרים. **יא** אף במקום שהתירו להשכיר, לא התירו אלא לאוצר וכיוצא בו, אבל לא לדירה, מפני שמכניס לתוכו עבודת כוכבים בקבע. הגה: והאידנא נהגו להשכיר אף לדירה, כיון שאין נוהגים להכניס עבודת כוכבים בבתיהם. (טור). השוכר בית מעובד כוכבים, יש להחמיר שלא להניח שם דמות עבודת כוכבים של העובד כוכבים. (הגהות אשרי ספ"ק דע"ו). **יב** אסור ליתן מתנת חנם לעובד כוכבים שאינו מכירו. **יג** מותר לפרנס ענייהם ולבקר חוליהם ולקבור מתייהם ולהספידן ולנחם אבליהם, משום דרכי שלום. **יד** אין ממחין ביד עניי עובדי כוכבים מליטול לקט שכחה ופאה. **טו** אסור לספר בשבחן של עובדי כוכבים, אפילו לומר: כמה נאה עובד כוכבים זה בצורתו, קל וחומר שיספר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריו. אבל אם מכויץ בשבחו להודות להקב"ה שברא בריה נאה כזו, מותר.

קנב שלא יאכל הישראל עם העובד כוכבים, אף על פי שאוכל משלו, ובו ב' סעיפים

א עובד כוכבים העושה משתה לחופת בנו או בתו, אסור לישראל לאכול שם אפילו אוכל משלו ושמש שלו עומד עליו ומשמש. ומאימתי אסור, משיתחיל להכין צרכי הסעודה; ולאחר ימי המשתה, ל' יום. ואם אומר שמזמינו בשביל החופה, אסור עד י"ב חודש; ולאחר י"ב חודש מותר, אלא אם כן הוא אדם חשוב. **ב** אם העובד כוכבים שעושה חופה שולח לבית הישראל עופות חיים או דגים, מותר. (וה"ה דמותר אם שלח לו לביתו כשר שחוט כדניו). (ב"י בשם תשובת הרא"ש).

קנג דיני יחוד ישראל וישראלית עם עובדי כוכבים, וכו' ד' סעיפים

כ
שבט

א אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים, ואין מוסרין בהמה לרועה שלהם, מפני שהם חשודים על הרביעה. ובמקומות שאינם חשודים בה, אדרבה מכים ועונשים עליה, מותר. (אין מוסרים להם תינוק ללמד ספר או ללמדו אומנות, דמשכי ליה למינות). ב לא יתייחד ישראל עם עובדי כוכבים, מפני שהם חשודים על שפיכות דמים. ג אם נודמן לו בדרך עובד כוכבים חגור סיף, טופלו לימינו. (היה לעובד כוכבים מקל בידו, טופלו לשמאלו). (טור). היו עולים בעליה או יורדים בירידה, לא יהא ישראל למטה והעובד כוכבים למעלה. (ומ"מ טופלו קצת לימינו). (ר"ן פרק אין מעמירין). ולא ישחה לפניו לעולם. שאל לו: להיכן אתה הולך, אם היה צריך לילך פרסה יאמר: שתי פרסאות אני הולך. הגה: במקום שנהגו לילך למרחץ בלא מכנסיים, אסור לילך למרחץ שרוחצים בו עובדי כוכבים ערומים. אבל אם הישראל כבר במרחץ ובאו עובדי כוכבים, אין צריך לצאת (מרכי פ' כ"ה). ד לא תתייחד ישראלית עם עובדי כוכבים, אפילו הם רבים ונשותיהם עמהם.

קנד מיילדת עובדת כוכבים וישראלית, וכו' ב' סעיפים

א עובדת כוכבים לא תיילד לישראלית בינה לבינה, ואפילו אם היא מומחית. וכן לא תניק לבן ישראל בכיתה, ואפילו אחרים עומדים על גבה. אבל בבית ישראל מותרת ליילד ולהניק, אם אחרים עומדים על גבה או יוצאים ונכנסים, והוא שלא יניחנו עמה לבדה בלילה. ב ישראלית לא תניק לבן עובד כוכבים, אפילו בשכר. (אא"כ יש לה חלב הרבה ומצערת אותה, מותרת להניקו). (מרכי ואגודה ר"פ אין מעמידין) ולא תיילד לעובדת כוכבים, אלא אם כן היא ידועה למילדת, שאז מותרת, ודוקא בשכר ובחול. (אסור ללמד לעובד כוכבים אומנות) (הגהת אשירי שם וירושלמי). % כל ההלכות שבסימן קנ"ג קנ"ד קנ"ה וקנ"ז נאמרו ונהגו בזמן התלמוד כשהיו עו"ג פראים שלא שמרו דת ותורת האדם והיו חשודים על כל הדברים שמזכרו בסימן הנ"ל, אבל עתה תמו חוטאים כאלה מרוב מדינות העולם ולכן אינן נהוגין הדינים הללו בישראל כזה"ז.

קנה אם מותר להתרפאות מעובד כוכבים, וכו' ג' סעיפים

א כל מכה וחולי שיש בהם סכנה, שמחללים עליהם שבת, אין מתרפאים מעובד כוכבים שאינו מומחה לרבים. (וכל המקזים דם הוו מומחים לענין הקזה), (טור וב"י בשם תוספות והרא"ש ובהגהות מיימוני פ"ט ור' ירוחם ואגודה וסמ"ג), דחיישינן לשפיכת דמים. ואפילו הוא ספק חי ספק מת, אין מתרפאים ממנו. אבל אם הוא ודאי מת, מתרפאים ממנו, דלחיי שעה לא חיישינן בה. ואם אמר: סם פלוני יפה או רע, יכול לסמוך עליו, והוא שלא יקח ממנו אותו סם. (וי"א דכל זה אינו אסור אלא כשהעובד כוכבים עושה בחנם, אבל אם עושה בשכר, בכל ענין מותר, דחייש לפסידא דאגריה (הגהות אשירי פא"מ מא"ז). (וכן נהגו להקל). אבל אם בא לרפאותו בלחש, מותר, והוא שלא ידע שמזכיר שם עבודת כוכבים. אבל אם יודע שמזכיר שם עבודת כוכבים, אסור, אפילו אם יודע שודאי ימות. ואם הוא אפיקורוס, אפי' סתם לחש

יו"ד הלכות עבודת כוכבים סימן קנו

תקיא

אסור, שודאי מזכיר שם עבודת כוכבים. (וכן אסור ללמוד ממנו לחש). (הגהות מרדכי פא"מ).
ב עובד כוכבים שבא לרפאות את ישראל, ואמר ליה: קח ממים אלו או מאילן פלוני שהם של עבודת כוכבים, אסור. אבל אם אמר ליה: קח ממים אלו או מאילן זה, ולא הזכיר לו שם עבודת כוכבים, אע"פ שאין מאותן מים ואותו אילן מצויים אלא של עבודת כוכבים, מותר כיון שלא תלה הרפואה במה שהן עבודות כוכבים ויש אוסרים גם בזה, אפילו באומר לו: הבא עלים סתם, והביא לו מעצי אשרה. ג בשאר איסורים מתרפאים במקום סכנה, אפי' דרך הנאתן. ושלא במקום סכנה, כדרך הנאתן אסור; שלא כדרך הנאתן, מותר, חוץ מכלאי הכרם ובשר בחלב שאסורים אפילו שלא כדרך הנאתן אלא במקום סכנה. הגה: ועיין לעיל סימן קכ"ג. י"א דכל איסורי הנאה מדרבנן מותר ולהתרפאות בהן אפילו חולה שאין בו סכנה. (ר"ן פכ"ש בשם י"א וריב"ש סי' מ"ה). ואפי' יין נסך, בזמן הזה, מותר להתרפאות בו ולעשות ממנו מרחץ אע"פ שהוא כדרך הנאתן, ובלבד שלא יאכל וישתה האיסור, הואיל ואין בו סכנה. וכל שכן דמותר לזלף יין על גבי אש, דאפי' לבריא מותר, דריחא לאו מילתא היא. (ארוך כלל ל"ט). מותר לשרוף שרץ או שאר דבר איסור ולאכלו לרפואה, אפילו חולה שאין בו סכנה, חוץ מבעצי עבודת כוכבים. (ארוך כלל ל"ב) וכל חולה שמאכילין לו איסור צריכים שתהא הרפואה ידועה או על פי מומחה. (שם כלל נ"ט). ואין מתירין שום דבר איסור לחולה, אם יוכל לעשות הרפואה בהיתר כמו באיסור אע"פ שצריך לשהות קצת קודם שימצא ההיתר, מאחר שאין סכנה בדבר. (בית יוסף ותשובת הרשב"א סוף סימן קצ"ד).

קנו אם מותר להסתפר מעובד כוכבים, ובו ג' סעיפים

א אין מסתפרים מהעובד כוכבים אלא במקום שמצויין בני אדם, או אם אותו העובד כוכבים מדמה שאותו ישראל הוא אדם חשוב. הגה: ויש מחמירין שלא להסתפר מעובד כוכבים, אפילו במקום רבים, כתער, אם לא שיראה במראה. (תוספות ומרדכי פא"מ). ונהגו להקל כסברא ראשונה. ב אסור לאיש להסתכל במראה, משום לא ילבש גבר (דברים כב, ה), אלא אם כן משום רפואה, כגון שחושש בעיניו, או שמספר עצמו, או אם מסתפר מן העובד כוכבים בינו לבינו. וכדי ליראות אדם חשוב, מותר לראות במראה. הגה: וי"א הא דאסור לראות במראה היינו דוקא במקום דאין דרך לראות במראה רק נשים, ואית ביה משום לא ילבש גבר (דברים כב, ה) אבל במקום שדרך האנשים לראות ג"כ במראה, מותר. (ר"ן פא"מ). ואפילו במקום שנהגו להחמיר, אם עושה לרפואה שמאיר עיניו, או שעושה להסיר הכתמים מפניו או נוצות מראשו, שרי. (סמ"ג בשם הר"ד זעלקיל). וכן נהגו. ועיין לקמן סימן קפ"ב. ג ישראל המספר את העובד כוכבים, כיון שהגיע סמוך לבלוריתו ג' אצבעות מכל רוח, שומט ידו. וכן הקרחה שעושים כהני עבודי כוכבים, אסור לישראל לעשות להם.

קנז על איזה עבירות יהרג ואל יעבור, ובו ג' סעיפים

א כל העבירות שבתורה, חוץ מעבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכות דמים, אם אומרים לו לאדם שיעבור עליהם או יהרג, אם הוא בצנעה יעבור ואל יהרג. ואם ירצה להחמיר על עצמו וליהרג, רשאי, אם העובד כוכבים מכוין להעבירו על דת. הגה: ואם יוכל להציל עצמו ככל אשר לו, צריך ליתן הכל ולא יעבור לא תעשה. (ר"ן פרק לולב הגזול ורשב"א וראב"ד וריב"ש סימן שפ"ז). ובמקום שאמרו: כל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה הוא נתפס כאותו עון, מכל מקום

כדבר שיש חשש סכנה אין צריך להוציא ממונו על זה. (מהרי"ו סימן קצ"ו). ואם הוא כפרהסיא, דהיינו בפני עשרה מישראל, חייב ליהרג ולא יעבור אם העובד כוכבים מכויץ להעבירו על דת (אפילו על ערקתא דמסאנא) (ב"י). אבל אם אינו מכויץ אלא להנאתו, יעבור ולא יהרג. ואם הוא שעת הגזירה (על ישראל לכדם), (ב"י בשם נ"י), אפילו אערקתא דמסאנא (פירוש רצועת המנעל) יהרג ואל יעבור. הגה: ודוקא אם רוצים להעבירו במצות לא תעשה, אבל אם גזרו גזרה שלא לקיים מצות עשה, אין צריך לקיימו ושיהרג (ר"ן פרק כמה טומנין ונ"י פרק סורר ומורה). מיהו אם השעה צריכה לכך, ורוצה ליהרג ולקיימו, הרשות בידו (מהרי"ק שורש פ"ח בשם הר"ן). ובעבודת כוכבים, ג"ע, ש"ד אפילו בצנעה ושלא בשעת הגזרה, ואפילו אין העובד כוכבים מכויץ אלא להנאתו, יהרג ועל יעבור. הגה: ודוקא כשאומרים לו לעשות מעשה, כגון שאומרים לאיש לגלות ערוה או שיהרג, אבל אם אונסים לאשה לכא עליה, או שרוצים להשליכו על התינוק להרגו, או שהוא כבר מוקשה ורוצים לתקוע אותו בערוה, אין צריך ליהרג. (ב"י בשם תוספות ור"ן פרק כ"ש). וכל איסור עבודת כוכבים וג"ע וש"ד אע"פ שאין בו מיתה, רק לאו בעלמא, צריך ליהרג ולא לעבור. אבל אלאו דלפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט, יד) יעבור ואל יהרג. (ר"ן פרק כ"ש ופרק בן סורר ומורה). עובד כוכבים הבא על כת ישראל, אינו ככלל גילוי עריות. (ב"י בשם הרמב"ן והפוסקים הג"ל). עובדי כוכבים שאמרו לישראל: תנו לנו אחד מכם ונהרגנו, לא יתנו להם אחד מהם אלא א"כ יחדוהו ואמרו: תנו לנו פלוני. (משנה פ' ה' תרומות והרמב"ם פ"ה מהלכות יסודי התורה). ויש אומרים דאפילו ככה"ג אין למסרו, אא"כ חייב מיתה כשבע בן בכרי. (ב"י בשם רש"י ור"ן). וכן נשים שאמרו להן עובדי כוכבים: תנו לנו אחת מכם ונטמא אותה, יטמאו כולם ולא ימסרו נפש אחת מישראל. (רמב"ם פ' הנזיר). כל מקום שנאמר: יהרג ואל יעבור, אם עבר ולא נהרג, אע"פ שחלל השם, מכל מקום נקרא אנוס ופטור. ודוקא שלא יוכל לברוח, אבל אם יכול לברוח ואינו עושה, הרי הוא ככלל שב על קיאו ונקרא עובר במזיד. (ב"י בשם הרמב"ם פ"ה מיסודי התורה). **ב** אסור לאדם לומר שהוא עובד כוכבים כדי שלא יהרגוהו. אבל אם כדי שלא יכירוהו שהוא יהודי משנה מלבושו בשעת הגזרה, מותר כיון שאינו אומר שהוא עובד כוכבים. הגה: ואפילו לובש כלאים. (נ"י פרק הגזל בתרא). ואף על גב דאסור לומר שהוא עובד כוכבים, מ"מ יוכל לומר להם לשון דמשתמע לתרי אפיין (נמוקי יוסף פ' הגזל), והעובדי כוכבים יכינו שהוא אומר שהוא עובד כוכבים והוא יכוין לדבר אחר. וכן אם יוכל להטעותם, שהם סוברים שהוא עובד כוכבים, שרי. (ת"ה סי' קנ"ז) וכן בדרך זה. מי שלבו העלה טינא וחושק באשת איש אם תוכל אשתו לכא אליו ושיסבור שכא על הערוה, שרי. (שם בנ"י). וכל זה לא שרי רק במקום סכנה, אבל שלא במקום סכנה כגון שילבש בגדי עובד כוכבים שלא יכירוהו שהוא יהודי ויעביר מכם, או כדומה לזה, אסור. (סכרת הרב). **ג** מי שנתחייב מיתה מותר לברוח לבית עבודת כוכבים ולהציל את עצמו. (וי"א דבשעת השמד, אסור). (כל בו ועיין לעיל סימן קנ"ג). %פ"י שגזרו עליהם להעבירם על דתם. % עיין בא"ה סימן ט"ז ובהג"ה שם עונש הבא על הכותים ושיש בו משום יהרג ואל יעבור (באר הגולה). % בספר בדק הבית להרב ב"י נראה דס"ל דאין אדם רשאי לפגוע בעצמו או לתינוקות כדי שלא יעבירם על דת וע"ש בסימן זה (באר הגולה). % לפי שהיו פרוצים בגזל מאד. % ברית נכרת בישראל ע"פ התורה שיהיו יחד לחברה גומלי חסד זה לזה חנם לכלי יקח איש מאת רעהו רכית ונשך והנכרי שאינו מבעלי החברה. או מומר שפירש עצמו מהחברה. מוכן שאין להם הזכות הוה שיש לאחד מבעלי החברה ומותר לקחת רכית מהם.

יו"ד הלכות עבודת כוכבים סימן קנח

תקיג

קנח דין עובדי עבודת כוכבים להצילם מהמות, ובו ב' סעיפים

א עובדי גלולים משבעה העממין, בעת שלא היה בינינו וכיניהם מלחמה, ורועי בהמה דקה מישראל בארץ ישראל בזמן שהיו רוב השדות של ישראל וכיוצא בהן, אין מסבכין להם המיתה ואסור להצילם אם נטו למות, כגון שראה אחד מהם שנפל לים, אינו מעלהו אפילו אם יתן לו שכר. לפיכך אסור לרפאותן, אפילו בשכר, אם לא היכא דאיכא משום איבה. (דאז אפילו בחנם שרי, אם לא יוכל להשמט אפילו בחנם). (ב"י בשם הרמב"ן) וכן היה מותר היה לנסות רפואה באחד משבעה העממים אם תועיל (תוספות ומרדכי פא"מ ובסמ"ג). וכן הוא בישראל בעל עבירות והעומד ברשעו ושונה בו תמיד, כגון רועי בהמה דקה שפקרו בגזל והם הולכים כאולתם. אבל ישראל בעל עבירות שאינו עומד ברשעו תמיד אלא עושה עבירות להנאת עצמו, כגון אוכל נבלות לתיאבון, מצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו. **ב** מיני ישראל, והם שעובדים לעבודת כוכבים, או העושה עבירות להכעיס, אפילו אכל נבילות או לבש שעטנז להכעיס; והאפיקורסים, והם שכופרים בתורה ובנבואה מישראל, היו נוהגין בארץ ישראל להרגן. אם היה בידו כח להרגן כסייף, כפרהסיא, הורגו. ואם לאו, היה בא בעלילות עד שיסבכ הריגתו. כיצד, ראה אחד מהם שנפל לכאר והסולם בכאר, קודם ומסלקו ואומר: הריני טרוד להוריד בני מן הגג ואחזירנו לך, וכיוצא בדברים אלו. הגה: (ועיין בחושן המשפט סימן תכ"ה). מומרים שהיו ממירים עצמם לאנסים ומטמאים עצמן בין העובדי כוכבים לעבוד עבודת כוכבים כמותם, הרי הם כמו מומרים להכעיס והיו מורידין אותם ולא מעלין. (תוספות פא"מ). ומכל מקום אם בא לשוכ, לא מחמירין עליו, שקשה לפרוש מהם וחיישינן שמא יחזור לסורו. (ת"ה סימן קנ"ח). הלכות רבית

הלכות רבית

קנט שמותר להלוות לעובד כוכבים ולמומר ברבית, ובו ג' סעיפים

א דבר תורה, מותר להלוות לעובד כוכבים בריבית. וחכמים אסרוהו, אם לא כדי חייו, או לת"ח, או בריבית דרכנן. והאידינא, מותר (בכל ענין). (הטור). **ב** מומר מותר להלוותו ברבית, ואסור ללוות ממנו ברבית. הגה: ויש מחמירין אף במומר להלוותו. (המרדכי והגהות מיימוני בשם ראב"ה ורש"י וסמ"ג ומהרי"ל). וטוב להחמיר אם אפשר להשמט ממנו. **ג** כותים, יש להם דין מומר לעבודת כוכבים. הקראים, אין להם דין מומרים ואסור להלוותם ברבית, ואין צריך לומר שאסור ללוות מהם ברבית. הגה: וע"ל סימן קנ"ז וקכ"ד דין אנוסין. תינוק שנשבה לבין העובד כוכבים ואין יודע מתורת ישראל כלל, דינו כקראים ואסור להלוות לו ברבית. (כך משמע מב"י לדעת הרמב"ם). ולכן מומרת לעבודת כוכבים שיש לה בן מן העובד כוכבים שהבן הרי הוא כמוה ונקרא מומר, אסור להלוות לו ברבית, (מרדכי פ' החולץ), דהוי כתינוק שנשבה לבין העובדי כוכבים.

קס גודל איסור הרבית ועד היכן צריך לזוהר ממנו, ובו כ"ג סעיפים

א צריך לזוהר ברבית, וכמה לאוין נאמרו בו. ואפי' הלוח הנותנו והערב והעדים עוברים. הגה: ואין חילוק בין אם מלוה לעני או לעשיר. (הגהות מיימוני פ"ד מהל' מלוה ולוה). והא דלוה עובר, דוקא ברבית דאורייתא אבל ברבית דרבנן אינו עובר אלא משום לפני עור וגו' (ויקרא יט, יד).

כא
שבט

(ר"ן פ' זה בורר ובניי פא"ג וכ"כ ר' ירוחם נ"ח). ב כל הנותן רבית נכסיו מתמוטטים, וכאלו
 כפר ביציאת מצרים ובאלהי ישראל. ג התולה מעותיו לומר שהם של עובד כוכבים,
 ומלוה אותם ברבית, הקב"ה יפרע ממנו. ד אפילו אם הלוה נותן לו יותר, מדעתו, בשעת
 הפרעון, שלא התנה עמו, ואינו אומר שנותנו לו יותר בשביל רבית, אסור. (ומיהו אם לא
 היו המעות בידו דרך הלואה, רק דרך מכר, מותר ככה"ג. (כ"י בשם תלמידי רשב"א ובנימוקים בשם תוס').
 ה אפילו אם אמר ליה בשעת לקיחת הרבית: אני נותנו לך כמתנה, אסור לקבלו ממנו.
 אבל אם לקח ממנו רבית וצריך להחזירו לו, מועלת מחילה לפטרו, כמו בכל גזל. (מתנה
 על מנת להחזיר, ברבית, אסור). (ר"ן פ"ב דקרושין). ו אסור להקדים הרבית או לאחר אותו. כיצד,
 נתן עיניו ללוות ממנו והיה משגר לו דורון (ופירש בשביל שילוהו, (טור וכ"י שכ"ג מרא"ש),
 או שהוא מתנה מרובה דמסתמא הו"ל כאלו פירש לו) (שם בשם סמ"ג) בשביל שילוהו זו היא רבית
 מוקדמת. לזה ממנו והחזיר לו מעותיו, והיה משגר לו דורון בשביל מעותיו שהיו בטלות
 אצלו, זו היא רבית מאוחרת ואם עבר ועשה כן, ה"ז אבק רבית. ז צריך המלוה ליוזר
 מליהנות מהלוה שלא מדעתו, כל זמן שמעותיו בידו, אפילו בדבר שהיה עושה לו אף
 אם לא הלווהו. אבל אם נהנה ממנו מדעתו, מותר בדבר שהיה עושה לו אף אם לא
 הלווהו. ובלבד שלא יהא דבר של פרהסיא, כגון לדור בחצרו ולהשתמש בעבדיו. ח אפילו
 לבניו ובני ביתו, אסור להלוות ברבית אעפ"י שאינו מקפיד עליהם ובוראי נותנו להם
 כמתנה. ט לא יעשה מלאכה לחבירו על מנת שחבירו יעשה עמו אח"כ מלאכה שהיא
 יותר כבדה. ואפילו לעשות עמו אותה מלאכה עצמה, אסור אם הוא בזמן שהיא יותר
 כבדה, כגון שזה מנכש. (פי' תולש העשבים הרעים מתוך הטובים) עמו בגריד וזה מנכש עמו
 ברביעה. הגה: ואם אחד מלוה מעות לחבירו על זמן מה כדי שיחזור וילוהו פעם אחרת כזמן הראשון,
 יש אומרים שאסור (מרדכי ס"פ א"ג ותשובת הרא"ש כלל ק"ח סי' ט"ז) ולא דמי לעושה עמו מלאכה וחוזר
 ועושה עמו, דגבי הלואה שכר הלואה הוא נוטל. וי"א דמותר אם אינו מלוה לו לזמן ארוך יותר ממה
 שהלוהו. (כ"י בשם ס"ה ומרכי בשם מהר"מ) (ועיין לקמן סימן קע"ז). י אסור ללמד את המלוה או
 את בנו מקרא או גמרא, כל זמן שמעותיו בידו, אם לא היה רגיל בזה מקודם. יא אם
 לא היה רגיל להקדים לו שלום, אסור להקדים לו. יב לא יאמר לו: הודיעני אם בא
 איש פלוני ממקום פלוני. הגה: וכן שאר רבית זכרים בעלמא, אסור. (טור). ואפילו לטובת הנאה
 בעלמא, כמו שיחבאר בסוף הסימן. אסור לקדש אשה בהנאת מלוה, כגון שהיא חייבת לו ומרויח לה
 הזמן כדי שחתקדש לו (גמרא פ"ק דקרושין). יג מותר לומר לחבירו: הילך זוזו והלוה עשרה
 דינרים לפלוני, והוא שלא יחזור ויקחנו מהלוה וגם לא יאמר הלואה למלוה: פלוני יתן
 בשבילי. ויש אומרים שצריך גם כן שלא יפייסנו הלואה לתת למלוה בשביל שילוהו.
 יד אסור לומר: אלוך מנה על מנת שתתן זוזו לפלוני (או להקדש), (במררכי דא"ג) אפילו אם
 אותו פלוני הוא עובד כוכבים, אע"פ שאינו חייב לו, ורבית קצוצה (פי' שקצץ והתנה לתת
 כך וכך בשביל שמלוהו) הוא. (ואין חילוק בין אמר המלוה כך או שאמר הלואה מעצמו כך והוא מלוה
 לו משום זה) (כ"י בשם תשו"ר רשב"א). טו יש אומרים שאסור לומר לו: אמור לפלוני שיתן
 לך ד' דינרין ואלוה לך מעות. טז מותר לומר לחבירו: הילך זוזו ואמור לפלוני שילוהני.
 ואפילו לבן המלוה מותר לומר כן, והוא שיהא גדול ואינו סומך על שלחן אביו. הגה:
 י"א דאסור למלוה ליקח ממקבל זה הזון, שלא יבואו להערים. (המ"מ פ"ה דה"מ). י"א שמותר לישראל
 לומר לחבירו ישראל: לך והלוה לי מעות מפלוני ישראל ברבית ומותר לתת אחר כך הרבית לשליח

להביאו לו, דלא אסרה תורה אלא רבית הבא מיד לזה למלוה והשליח אינו עושה שום איסור, דהאי רבית לאו דידיה הוא, ואי משום ששלוחו של אדם כמוותו, אין שליח לדבר עבירה. ואין לפרסם הדבר בפני עם הארץ. (מררכי בשם רש"י). וכן עיקר, אע"ג דיש מפקפקין בהיתר זה ומחמירים לאסרו, (ב"י ובנמוקים), יש לסמוך עליו לעת הצורך. ומ"מ אם הלזה קבל המעות בעצמו מן המלוה, רק ששולח לו הרבית, אסור. (שם במררכי). אבל אם שליח המלוה הלזה ללוה בריבית ועשה שטר על שם המלוה, הוה כאילו הלזה לו המלוה עצמו ואסור, אפילו עשה השליח בלא דעת משלחו, דהשטר עביד לה עיקר הלואה והוא נכתב על שם המלוה (מהרי"ק שורש י"ז). **יז** תלמידי חכמים שהלוח זה את זה דברים של מאכל, ונתן לו יותר על מה שלוה ממנו עד חומש, הרי זה מותר, שהדבר ידוע שלא נתן לו אלא מתנה. הגה: ויש מתירין אפילו בהתנו מתחלה כך, וכלכד בכר מועט. (הגהות אשר"י וכ"מ רעת הטור וכ"ג רעת הרב המגיד). ומכל מקום לא ירגילו תלמידי חכמים עצמם בכך, מפני המון העם שלא ילמדו מהם (הגהת מ"י פ"ד מהל' מלוה וסמ"ג לאוין קצ"ג). **יח** כל רבית דרבנן, מותר במעות של יתומים, או של הקדש עניים, או תלמוד תורה, או צורך בית הכנסת. הגה: וכן נוהגין להקל, (ב"י בשם הרמב"ם והרא"ש) אע"ג דיש מחמירין דאינו מותר רק בבית דין. (מררכי ד"ג וכן משמע במהרא"י ובת"ה סימן ס"ה ובת"ה ס"י ר"ן ורש"י פרק א"ג רף ע' סוף ע"א). יש מקומות שנוהגים שאפטרופוס מלוה מעות יתומים בריבית קצוצה, ומנהג טעות הוא ואין לילך אחריו (מהרי"ל בתשובה); וכל אפטרופוס שעושה כן, עיין בחושן המשפט סי' ל"ד אם נפסל. אבל ברבית דרבנן, שרי כל זמן שלא הגדיל היתום לעסוק במעותיו כדרך שאר אנשים, אע"פ שכבר הוא בן י"ג שנה הואיל ולא הגיע לכלל דעת מקרי יתום לענין זה. (ב"י בשם ת"ה ורבר"י ב"י גופיה). מי שחייב ליתומים וכשבא לפרוע טוען שנתן להם רבית ורוצה לנכות מחובו והיתום טוען שלא קבל, היתום נאמן בלא שבועה (כית יוסף בסימן קע"ז בשם תשובת הרשב"א). **יט** אפטרופוס שהלוה מעות היתומים בריבית קצוצה, אם הלוח נטל לחלקו כל כך ריוח כמו שהתנה לתת להם, חייב ליתן להם. **כ** אם עבר האפטרופוס והלוה מעות יתומים בריבית קצוצה והאכיל היתומים, פטורים מלשלם אפילו לכשיגדלו. הגה: וגם האפטרופוס פטור מלהחזירו. (תשובת הרשב"א) וה"ה מעות של הקדש עניים או שאר מצות. (ב"י בשם תשובת הרשב"א). ומיהו אין המלוה נאמן לומר רמעות של הקדש היו, אלא בראיה (ריב"ש). ועיין לקמן סימן קס"ט אם אפטרופוס מותר ללוות מעוכד כוכבים לצורך יתומים. **כא** אי אוזיף ק' בק"כ, מעיקרא ק' בדנקא ולבסוף ק"כ, אסור מדאורייתא. ואי אוזיף מאה במאה, ואייקר, אסור מדרבנן. **כב** מותר ללוות בריבית מפני פקוח נפש. הגה: ועי"ל סי' קס"ט ובסי' קע"ג דאסור ללוות בריבית לצורך קהל, ואפילו אינו רבית קצוצה, כל שכן בריבית קצוצה דאסור, ולא כמו אלו שנהגו להקל בקצת מקומות להלוות וללוות לצורך קהל בריבית קצוצה ואין להם על מה שיסמוכו, אם לא שנאמר שמחשבים צרכי קהל לפקוח נפש או לצורך מצוה, כמו שיכתבאר לקמן סימן קע"ב. אבל אין לסמוך על זה, כי אם לצורך גדול. (רוכ הג"ה ה"ס ר"ע). **כג** המלוה מעות על מנת שכל מלאכה שתבא לידו יתן אותה למלוה לעשותה, אסור. הגה: ולמאן דאמר טובת הנאה הוי ממוק, מיקרי רבית קצוצה. (כך דרקק הב"י מלשון הרא"ש), מאחר שהתנו מתחלה בו כך. ואפילו לא התנו מתחלה, אם אינו רגיל לעשות בלאו הכי, אסור. וכן כל טובת הנאה. אבל אם כל אחד מחזיק טובה לחבירו, לפעמים הלוח למלוה ופעמים להיפך, שרי. (הגהות מררכי רא"ג והגהות מיימוני פ"ה דה"מ).

קסא דין אבק רבית ואיזו נקרא רבית דאורייתא, וכו' י"א סעיפים

א כל דבר אסור ללוות בתוספת, (ואפילו) (טור בשם רמ"ה) בפחות משהו פרוטה יש איסור רבית, אבל אין מוציאין אותו בדיונין. הגה: כללא דרבית דכל שהוא אגר נטר, אסור, בין שהוא דרך מקח בין שהוא דרך הלוואה, אלא שכדרך מקח אינו רק אבק רבית שהוא מדרכנן (לשון הטור). **ב** אבק רבית, אינה יוצאה בדיונים. ואם בא לצאת ידי שמים, חייב להחזיר. (מלכד רבית מוקדמת ומאוחרת אפילו לצאת ידי שמים אינו חייב להחזיר). (ב"י בשם תשובת הרשב"א). **ג** אבק רבית, אם תפס לזה משל מלוה, מפקינן מיניה. **ד** לא אמרו דאבק רבית אינה יוצאה בדיונים. אלא כשאכל המלוה מדעת הלוה, אבל אם קודם שאכל טען עליו שלא יאכל, והוא הוציא ממנו על כרחו בדיני העובדי כוכבים או בדיני ישראל שטעה והכריחו לשלם, יוצא בדיונים. **ה** רבית דאורייתא שהוא בדרך הלוואה בדבר קצוב, יוצאה בדיונים שהיו כופין ומכין אותו עד שתצא נפשו אבל אין בית דין יורדין לנכסיו. וכן בהלוהו על חצרו ואמר לו: על מנת שידור בו חנם או שישכרנו לו בפחות וכיוצא בו. **ו** לקח רבית קצוצה ומת, אין הבנים צריכים להחזיר אלא אם כן היה דבר מסויים, כגון פרה וטלית, ועשה אביהם תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת. **ז** אם בא לעשות תשובה מעצמו להחזיר הרבית, אם הוא דבר מסויים מקבלים ממנו. ואם אינו דבר מסויים, אם רוב עסקו ומחייטו ברבית, אין מקבלין ממנו, כדי לפתוח לו דרך לתשובה; וכל המקבל ממנו, אין רוח חכמים נוחה הימנו. **ח** מי שהיה נושה בחבירו דינר של רבית, ונתן לו בשבילו ה' מדות של חטים, והיו נמכרים ד' בדינר, צריך להחזיר לו ה' מדות. ואם רצה להחזיר לו דמיהם דינר ורביע, רשאי, שהמקח קיים אף על פי שנעשה באיסור. (ועיין לקמן סוף סימן קע"ה). **ט** היה חייב לו דינר של רבית ונתן לו בו גלימא או כלי, צריך להחזיר לו, (הואיל והוא רב מסוים). (טור). **י** אם המלוה שכר מהלוה חפץ באותו דינר של רבית ולא היה ראוי לשכרו אלא בחצי דינר, מוציאין ממנו כל הדינר. **יא** שטר שיש בו רבית, בין של תורה בין של דבריהם, גובה את הקרן לבדו, והוא שיהא ניכר שהוא רבית. הגה: כגון שהוא מפורש בשטר, הקרן בפני עצמו, (הרא"ש והמרדכי והגהות מיימוני ונ"י דלא כהרמב"ן); או שלא היה נכתב בשטר רק הקרן, ועדים מעידים על הרבית. וכל מי שבא לידו יקרע השטר דחיישינן שמא יגבה בו הרבית (הגהות מיימוני פ"ד ותוס' ומרדכי והג"א בשם תוספתא). אבל אם אינו מפורש, אלא שכולל הקרן עם הרבית, אינו גובה בו אפילו הקרן. (ועיין בחושן המשפט סימן נ"ב).

קסב שלא להלוות סאה בסאה, וכו' ה' סעיפים

א אסור ללוות סאה בסאה, אפילו לא קצב לו זמן לפרעון. וכן כל דבר, חוץ ממטבע כסף היוצא בהוצאה, דשמא יתייקרו ונמצא שנותן לו יותר ממה שהלוהו, אם לא שיעשו דמים שאם יתייקרו יתן לו אותם הדמים. ואם לא עשהו דמים, ונתייקרו, נותן לו הדמים שהיו שוים בשעת הלוואה, ואם הוזלו נותן לו הסאה שהלוהו. הגה: יש מי שכתב דכומן הזה מטבע של זהב דינו ככסף ולוין זהוב כזהוב, וכן נוהגין להקל ואין למחות בידם, כי יש להם על מי שיסמכו. %כזמן שהיה ממשלה וסנהדרין לישראל בא"י. (פסקי מהרא"י סי' נ"ד) יש מי שאומר דמותר ללוות ככר לחם בככר לחם, כמטבע של כסף, דמאחר דדבר מועט הוא לא קפדי בני אדם להדדי כזה. (הטור והרבה פוסקים ועכ"ל). וכן נוהגין להקל.

ב אם יש לו מעט מאותו המין, אפילו אין המפתח בידו, לזה עליו כמה סאין לפרוע סאה בסאה. ואם אין לו כלום מאותו המין, יתן לו המלוה מעט מאותו המין או ילוהו לו, ואחר כך ילוה לו כמה סאין (ד"ע דלא כתלמידי רשב"א). הגה: היה ללוה מעט מאותו המין פקדון ביד אחר, הרי זה כאילו היה בידו. אבל אם אחרים חייבים לו, לא מקרי יש לו. (כ"י וכן משמע בגמרא ראיזהו נשך). וכן אם יש לו במקום אחר ואין למלוה דרך לשם. (הגהות מרדכי). לזה שאמר שיש לו מעט מזה המין, יוכל המלוה להלוות לו ואינו צריך ראייה לדבריו. (שם בשם ר"ת). הא דמותר להלוות לו כשיש לו מאותו המין, היינו סתם, אבל אם המלוה מתנה שאם יתייקרו חטים ישלם לו חטים ואם יחלו יתן לן מעות דמי שוויין כשער של עכשיו, אסור דהוי קרוב לשכר ורחוק להפסד (ריב"ש סימן י"ח). **ג** היה לאותו מין שער בשוק, קבוע וידוע לשניהם, מותר ללוות סאה בסאה. הגה: וע"ל סימן קע"ה איזה מקרי שער קבוע. והא דיכול ללוות על שער שבשוק, היינו דהלוה יכול לפרוע לו אימת שירצה, אבל אם התנה שלא יקבל פרעון עד שעת היוקר, אסור. (הרא"ש בתשובתו וסמ"ק וכל בו). **ד** מלוה אדם את אריסו (פי' אריס הנוטע או זורע שדה חבירו ויש לו חציו או שליש בפירות) סאה בסאה לזרע, בין קודם שירד האריס לשדה בין אחר שירד. כמה דברים אמורים, במקום שנהגו שיתן האריס הזרע, אבל במקום שדרך בעל הקרקע ליתן הזרע, אם כבר ירד האריס לשדה, אסור. ה' הלוה לו סאתים חטים ועשה לו שטר עליהם, אם לא יכרר המלוה שיצא השער בשעת הלואה, או שהיה ללוה מעט מאותו המין, ישבע הלוה שלא יצא השער ושלא היה לו כלום מאותו המין, ולא יפרע אלא דמים שהיו שוים בשעת הלואה (ואין המלוה יכול לומר הקניתי לו מעט משלי ע"י אחר, דלא מהני בלא דעת הלוה). ואם יתחייב לו חטים, וההלואה היתה במקום אחד והתביעה במקום אחר, והחטים יקרים יותר במקום התביעה, לא ישלם לו אלא כשוויין במקום ההלואה. הגה: לא התירו ללוות כשיש לו אלא סאה חטים בסאה חטים, אבל סאה חטין בסאה דוחן, אסור אפ"י שהן בשער אחד ויש לו דוחן (טור בשם הראב"ד ובה"ת).

כב
שבת

קסג דין הפוסק חיטין לחייבו כשער של עכשיו, וכו' ג' סעיפים

א מי שהיה נושה בחבירו מעות ואמר לו: תן לי מעותי שאני רוצה ליקח בהם חטים, א"ל: צא ועשה אותם עלי כשער של עכשיו ויהיה לך אצלי חטים בהלוואה, אם יש לו חטים כשיעור מעותיו, מותר אפילו לא יצא השער. ואם לאו, אסור אפילו יצא השער (נ"י בשם רמב"ן והרב המגיד שם ושכן כתב רמב"ן ורשב"א) (ונאמן המוכר לומר שיש לו, וא"צ ראייה לרב"ן) (הגהות מרדכי ראיזהו נשך), כדלעיל סימן קס"ב. **ב** הרי שהיה לו חטים ועשה הלואה עליו, ובא אחר זמן ואמר ליה: תן לי חטים, שאני רוצה למכרם וליקח בדמיהם יין. א"ל: צא ועשה אותם עלי יין כשער שבשוק עתה, אם יש לו יין, הרי זה מותר. ואם לאו, אסור (ר"ן ונ"י). **ג** אמר לו: הלויני מנה. א"ל: מנה אין לי, חטים במנה יש לי, ונתן לו חטים במנה כמו שהוא השער וחזר ולקחם ממנו בצ', (ועדיין הם שוים מאה), אם פרע לו לבסוף המנה בפירות, מותר. אבל אסור לפרוע במעות, מפני הערמת רבית, מאחר שא"ל תחלה הלויני מנה. ואם עבר ועשה, הרי הוא מוציא ממנו ק' בדין, שאפילו אבק רבית אין כאן. הגה: וי"א דהוי אבק רבית. (טור בשם הרמב"ן והרא"ש). וכל זה לא מיירי אלא כשלא התנו מתחלה על כך, אבל אם התנו מתחלה לקנות ממנו בפחות, הוי רבית גמור, (המ"מ פ"ה רה"מ בשם הרמב"ן והרשב"א, וכן הוא בנ"י), אפילו פרע לו פירות, (אסור) (נימוק"י פ' א"ג).

קסד הממשכן שדה לא יחכירנו, ובו ד' סעיפים

א מי שהיתה שדה ממושכנת בידו, לא יחזור וישכיר אותה לבעל השדה. ויש מי שמתיר לעשות כן במשכנתא דסורא. הגה: וכלכד שלא התנה מתחלה על כך, (ריב"ש סימן ש"ה), וגם שכבר החזיק המלוה בשדה; אבל בלאו הכי, לכולי עלמא אסור (ב"י סימן קע"ב בשם תשובת רשב"א).
 ב משכנתא דסורא, אם בא אחד ושכר אותה מהמלוה, מותר לחזור ולהשכיר אותה לבעל השדה. (וע"ל סימן קע"ב). ג מותר למכור שדהו לאחד ולהתנות עמו שיחכירנו (פי' החוכר הוא איש שמקבל עליו שדה חברו לעבדה כתנאי שיתן לבעל כך וכך פירות, בין יעשה השדה פירות בין לא יעשה) לו אחר כך. ד הלווהו על שדהו וא"ל: אם לא תתן לי מאן ועד ג' שנים הרי הוא שלי, ולא אמר מעכשיו, בענין שאין המקח קיים תוך ג' שנים, לא יאכל הפירות. ואם אכלם הוי רבית קצוצה ויוצאה בדיינים. הגה: ויש אומרים דמה שאכל תוך ג' שנים לא הוי אלא אבק רבית, דהוי כמשכנתא בלא נכייחא. (ב"י לדעת הרא"ש וטור ורש"י ותוס' ותלמידי רשב"א וראב"ד מכי"אם ב"י בח"מ סימן ר"ז ס"ס י"ג), וכמו שיתבאר לקמן סימן קע"ב, אבל מה שאכל לאחר שלשה שנים, צריך להחזיר, וכן עיקר.

קסה דין המלוה על המטבע והוסיפו עליו, ובו סעיף אחד

א המלוה את חברו על המטבע והוסיפו על משקלו, אם הוזלו הפירות מחמת התוספת מנכה לו שיעור התוספת, ואפילו הוסיפו עליו כל שהוא. ואם לא הוזלו מחמת התוספת, אינו מנכה לו אלא נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה. כמה דברים אמורים, כשהוסיפו עליו עד חמישיתו, כגון שהיה משקלו ד' ועשאוהו ה'. אבל אם הוסיפו עליו יותר על חמישיתו, מנכה לו כל התוספת, אעפ"י שלא הוזלו הפירות. וה"ה למלוה על המטבע ופחתו ממנו. הגה: ועיין בח"ה סימן ע"ד אימת יוכל להחזיר המטבע שהלוה לו, אע"ג דנפסלה. ואם הוזלו הפירות מחמת המטבע החדשה, ולא הוסיפו עליה, נותן לו מטבע החדשה (גמרא). והיכא שעשו מטבע חדשה ולא ידענו אם הוסיפו אם פחתו חומש, סמכינן אאומנים עובדי כוכבים דבקיאים בכך, כמסיחין לפי תומן, או הערכאות הממונים על כך. (ב"י בשם ס"ה). ואם גזר המלך שכל מי שיפרע יפרע ממטבע חדשה, הולכים אחר גזירת המלך, דדינא דמלכותא דינא ואין כזה לא משום רבית ולא משום איסור גזל (ב"י בשם הרמב"ן) ועיין בח"ה סימן ע"ד.

קסו המלוה לחבירו לא יעשה מלאכה בעבדו ולא ידור בחצרו, ובו ג' סעיפים

א המלוה את חברו לא יעשה מלאכה בעבדו, אפילו הוא בטל, ולא ידור בחצירו חנם, ולא ישכור ממנו בפחות, אפילו בחצר דלא קיימא לאגרא (פירוש שאינה עומדת להשתכר) וגברא דלא עביד למיגר. ואם דר בו כבר, כיון דחצר לא קיימא לאגרא אין צריך לתת לו אפילו לצאת ידי שמים, ואפילו אם הוא גברא דלא עביד למיגר. ולהרמב"ם, אפילו אם הוא גברא דלא עביד למיגר, הוי אבק רבית וצריך להחזיר אם בא לצאת ידי שמים. (וכחצר דקיימא לאגרא, הוי אבק רבית (לכ"ע) (טור). ועיין עוד בח"ה ריש סימן ע"ב). ב אמר ליה: הלוני ודור בחצירי, אי קיימא לאגרא הוי רבית קצוצה, ואי לא קיימא לאגרא הוי אבק רבית. הגה: ודוקא כסתם, אבל אם אמר לו: דור בחצירי בשכר הלוואה, אפילו לא קיימא לאגרא הוי

כרבית קצוצה, דמאחר שאמר לו: בשכר מעותיך, הוה ליה כאלו השכירו לו עבשיו. (כ"י בשם תלמידי הרשב"א). ואם הלוחו ואחר זמן תבע חובו ואמר לו הלוח: דור בחצרי, יש אומרים שאינו אלא אבק רבית ויש אומרים שהוא רבית קצוצה, והוא שיאמר לו כן בשעה שמרויח לו זמן. הגה: והוא הדין בכל רבית שכא לאדם ולא קצץ מתחלה, יש מחלוקת זו אם הוא אבק רבית או קצוצה. ג' היכא דהוי אבק רבית, יש אומרים שאפילו אם לא פרעו עדיין ותובע הלוח שינכה לו מחובו שיעור השכירות לא מנכינן ליה. ויש אומרים דמנכינן ליה. הגה: והסכרא אחרונה היא עיקר. (היא סכרת הרא"ש והטור ור' אפרים ורשב"א). מי שקבל מעות בהלואה מאחד, וגם לומד עם בנו, והתנה עמו שיתן לו משום זה ההוצאה, אע"ג דהוא נותן לו ההוצאה בלא הלואה משום שלמד עם בנו, אפי' הכי אסור דהוי ליה כהלוגי ודור בחצרי. דאסור אפילו לא קיימא לאגרא. (במרדכי פרק איזהו נשך בשם תשובת מהר"ם ומהרי"ק שורש קי"ט) והוא הדין בכל כיוצא בזה. מיהו אם נותן המעות בדרך מתנה, ואם ירצה הלוח יוכל לעכבם לעצמו ולא ישלם לו, מותר אע"ג דמשלם לו אחר כך. מי שאינו צריך ללות מעות רק לטובת המלוה אומר לו בנה לך חורבה זו ובל מה שתוציא על זה עלי שלם לך וכל זמן שאיני משלם לך דור בה בתנם, מותר הואיל ואין כאן הלואה, רק עשה לטובת המלוה (כ"י בשם בעל התרומות).

קסז באיזה אופן מותר להלוות מעות בתנאי שיתעסק בו לריוח, ובו סעיף אחד
א מלוה אדם לחבירו מנה, על תנאי שיתעסק בו לריוח המלוה עד שיהא שני מנים, ויהיו באחריות המלוה עד אותו זמן, ולכשיהיו שני מנים יחזרו שני המנים למלוה ומשם ואילך יהיה כל הריוח ללוח, ובלבד שיתן שכר עמלו עד שיהיו שני מנים. ואם התנה עמו מתחלה, אפילו בכל שהוא שהתנה לתת לו בשכר עמלו, סגי. הגה: והוא הדין איפכא, שמלוה לו תחלה לצורך הלוח ואחר כך יעסוק בו לצורך המלוה, ונותן לו (בית יוסף).

קסח-קסט כמה דיני רבית הנעשות באמצעות העובד כוכבים, ובו כ"ז סעיפים
א ישראל שלוח מעות מעובד כוכבים ברבית, ובקש להחזירם לו, ואמר לו חבירו: תנם לי ואני אעלה לו כדרך שאתה מעלה לו, אסור. ואפילו כתב ישראל שני שטר בשמו לעובד כוכבים, ונתן משכונות וגם נתן הרבית לעובד כוכבים, אסור. (וכל מה שנתן לעובד כוכבים מפקינן מישראל ראשון, דהוי רבית קצוצה). (כ"י בשם תשובת הרא"ש כלל ק"ח). והוא הדין אם הישראל היה חייב מעות בלא רבית, יש לו דין זה. ואפילו העמידו אצל העובד כוכבים ואמר לו העובד כוכבים: תנם לישראל זה והפטר, ואני אתנה עמו שיתן לי קרן ורבית, אסור. **ב** אבל אם קבל העובד כוכבים המעות מיד הישראל הראשון ונתן לשני, מותר אפילו אם נותן הרבית ליד הישראל הראשון. **ג** וכן אם העמידו אצל העו"ג ואמר: הניחם על גבי קרקע, וכן עשה, ונסתלק, ולקחן השני משם, מותר. הגה: וי"א אם אמר העובד כוכבים ליתנם לישראל השני דרך פקדון, ואחר כך יהא בידו הלואה, דשרי הואיל ולא יצא מתחת הראשון בתורת הלואה. (כ"י בשם תלמידי הרשב"א וני"י). ואם הישראל השני לא עשה הלואה עם ישראל הראשון, רק עם העובד כוכבים, והעובד כוכבים א"ל לקבלם מישראל ראשון, והישראל ראשון אינו רק כשלוחו של עובד כוכבים, מותר אפילו נותן הרבית לישראל. (שם בשם הגהות מרדכי). **ד** עובד כוכבים שמלוה לישראל ברבית על מנת שיתן הרבית לישראל, מותר. **ה** אם ישראל הלוח לעובד כוכבים ברבית, והעובד כוכבים מלוה אותם לישראל ברבית, וחוזר

ישראל הראשון ונוטל רבית מהעובד כוכבים, אסור. הגה: ודוקא אם העובד כוכבים הלוה לישראל השני בשליחות ישראל הראשון, וכמאן דאמר יש שליחות לעובד כוכבים לחומרא, (וכן משמע בטור ורש"י וסיעתו), ואפילו אי אין שליחות לעובד כוכבים לחומרא מיירי דישאל כופה לעובד כוכבים ליתן לו רבית ויודע שהעובד כוכבים יכופ הישראל השני להוציא ממנו הרבית משום דמחזי כרבית, אבל אם אית ליה לעובד כוכבים משכון מישראל שני, שאין צריך לכופ אותו, ולא עשה בשליחות של ישראל ראשון, לכולי עלמא שרי (ב"י בשם מרדכי והגהות מ"י פ"ה מה"מ), כמו שיתבאר בסמוך. ו עובד כוכבים שלוה מעות מישראל ברבית וביקש להתזירם לו, ומצאו ישראל ואמר לו: תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו, מותר. ואפילו א"ל: אני אעלה לו כדרך שאתה מעלה לו, מותר שבשכיל העובד כוכבים נותנם לו. ואם העמידו אצל ישראל, אע"פ שנתן העובד כוכבים המעות בידו, הואיל ומדעת ישראל נתן, אסור. הגה: ויש מקילין. ואפילו אם העמידו אצלו (טור בשם ר"ת ורא"ש). אבל העיקר כסברא הראשונה (ב"י בשם נימוק"י שכ"כ בשם ר"ן), אבל במקום שנהגו להקל אין למחות בידם (תשובת הרא"ש והגהמ"י). ו ישראל שאמר לעובד כוכבים: לזה לי מעות ברבית מישראל בשמך, והמלוה לא ידע שבשכיל ישראל הם, המלוה מותר והלוה עושה איסור (רא"ש וטור לרש"י). (ויש מקילין, משום דאין שליחות לעובד כוכבים. וכבר נתבאר דאין להקל רק במקום שנהגו להקל) (שם לר"ת). ו ישראל שאמר לעובד כוכבים: לזה לי מן העובד כוכבים ברבית, והלך העובד כוכבים ולוה מישראל ברבית, מותר. ו עובד כוכבים שלוה מישראל מעות ברבית על משכון, ובשעת פדיית המשכון בא ישראל ואמר: שלי הוא המשכון, לא יאמינו המלוה. ועדים לא יוכל להביא, כי לא יוכלו להעיד שאלו המעות עצמם שנתן המלוה לעובד כוכבים חזר ונתן לישראל, כי יוכל לומר עכבם לעצמו וממעותיו הלוה לו. ואם הוא יודע שהמשכון של ישראל, אסור להלות עליו. ואף אם אינו יודע בודאי, אם ידוע שהוא של ישראל, כגון שהוא מלכוש שאין העובדי כוכבים רגילים בו, מכוער הדבר ליקח רבית. הגה: וכל זה אינו אלא למאן דאית ליה שליחות לעובד כוכבים לחומרא, אבל למאן דלית ליה, מותר בכל ענין (ב"י). ולכן כתבו בשם ר"ת, דמותר ליתן לכתחלה משכנות לעובד כוכבים, אפילו לעבדו ושפחתו, למשכנם אצל ישראל אחר, אפילו הם ספריו והמלוה מכירן, ואפילו אם חזר המלוה ומפקדם אצל הלוה, שרי, הואיל ויד עובד כוכבים באמצע אין שליחות לעובד כוכבים. (ב"י בשם מרדכי פ' א"נ ובהגהות אשר"י בשם אביאסף וטוד והגהת מיימוני וע"פ). וכבר כתבתי דאין למחות ביד הנוהגין להקל. ואפילו אם הולך העובד כוכבים והישראל פודה המשכון, שרי. מיהו אם המלוה אינו רוצה ליתן המשכון לישראל ששלח העובד כוכבים, הרשות בידו, שהרי אין לו עסק רק עם העובד כוכבים (תשובת הרא"ש כלל ק"ת סימן ת' וכו"מ בפוסקים). ולכן צריך גם כן בתחלה שיהא המשכון שוה נגד מעותיו, כדי שלא יהא לו עסק עם הלוה כלל, אם ירצה (כן משמע שם). ו עובד כוכבים שמשכן לישראל בחובו, ומשכן העובד כוכבים אותו משכון לישראל ברבית, אם הישראל פודהו, אסור ליקח ממנו רבית. ואם אחריות החוב והרבית אינו על המשכון לבד, אלא גם על העובד כוכבים, מותר. וכן אם הישראל הממושכן לא ידע שהעובד כוכבים הממשכן רוצה למשכנו ביד ישראל, מותר לקבל הקרן והרבית מיד הישראל. הגה: ישראל שחייב לעובד כוכבים חוב על רבית, והעובד כוכבים הקנה אותו חוב לישראל אחר, אם העובד כוכבים מקבל הרבית ונתנו לישראל השני, מותר. אבל אסור לישראל השני לקבל מיד הראשון, משום חומר רבית. (תשובת הרשב"א סימן תשס"ד).

יא אם ישראל השאיל משכנו לעובד כוכבים ללות עליו ברבית לעצמו, ומשכנו העובד כוכבים, מותר לישראל להלות לעובד כוכבים עליו ברבית. ואפילו הלך לו העובד כוכבים ופורע ישראל בעל המשכון קרן ורבית, מותר. הגה: אבל לא יוכל לזכות לעובד כוכבים משכון ע"י אחר, למאן דאמר אין זכיה לעובד כוכבים. (כ"י בשם בה"ת). ואם העובד כוכבים אנס, ואינו רוצה לפדות המשכון ולהחזירו לבעליו, צריך ישראל המלוה ליתן לפדות המשכון לבעליו, דהוי העובד כוכבים כגולן שהשכין לו. (מרדכי פרק א"נ). אבל אם אינו אנס, ויוכל בעל המשכון לכוף לעובד כוכבים לפדות (שלו), יוכל ישראל המלוה לומר לו: לאו בעל דברים דידי את. (כ"י דקדק מהמרדכי). ואם העובד כוכבים אנס, ואלו היה בא לפדותו היו צריכין לתת לו בלא רבית, צריך לתת גם כן לבעל המשכון בלא רבית (שם). עובד כוכבים שהשכין משכון לישראל זה, וחזר ומכרו לישראל אחר, כשבא לפדותו צריך ליתן למלוה קרן ורבית (מרדכי והג"א והג"מ פ"ו מה"מ ואגודה ובי" ס"ס קע"ב כתב זה בשם מ"כ). **יב** ישראל שהלוה לעובד כוכבים ברבית על משכון, ואח"כ א"ל: תן המשכון לראובן והוא יתן לך מעותיך, וכן עשה, נתן המשכון לראובן למכור, וראובן עיכב המעות בידו אחר מכירת המשכון, והמלוה תובע רבית עד שיביא מעותיו בידו, והעובד כוכבים אינו רוצה ליתן יותר מעד שעת מכירה בענין שראובן צריך ליתן המותר, יכול המלוה ליטול כל הרבית מהעובד כוכבים, ואם העובד כוכבים יכוף את ראובן לפרוע הרבית בשביל שעיכב, מאי נפקא ליה מינה. **יג** עובד כוכבים שאמר לישראל: לזה לי מעות מישראל ברבית על משכוני, מותר למלוה ליקח הרבית מיד ישראל השליח. והוא שיאמר המלוה לשליח: אתה תהיה שלוחי להביא לי המשכון מיד העובד כוכבים, באחריותי, ולהוליך לו המעות על אחריותי. הגה: ואם נתן העובד כוכבים המשכון לישראל קודם שהלוה הישראל השני, אפילו היה אחריות המשכון על השליח, מותר, (סכרת הרב ולא כב"י), רק שיהיה אחריות המעות על המלוה. וכן בשעת פדיה תהא שלוחי להביא לי מעותי מן העובד כוכבים ויהיו באחריותי מיד כשיצאו מיד העובד כוכבים, וכן תהיה שלוחי להחזיר לו המשכון. ואם אינו מאמינו, יאמר כך בלבו ואינו צריך להודיעו, או יתנה עמו שלא יהא נאמן לומר נאנס או נאבד, אלא בעדים. ואם עשה כן, ובשעת פדיה אומר השליח: לא אמרתי לך אמת תחלה, אלא שלי הוא, יאמר המלוה: איני מאמינך, אלא לדברייך הראשונים אני מאמין, אבל חושש אני לדברייך ואיני רוצה לקבל ממך המעות, וכשיבא העובד כוכבים ויתן לי המעות אתן לו משכונו. ואפילו אם ירצה לישבע, אינו נאמן. ואפילו עדים מעידים שהוא של ישראל, לא מהני, כיון שהודה תחלה שאינו שלו. הגה: וכל שכן דשכועת לזה לא מהני. (בית יוסף בשם תשוכה אשכנזית). אמנם אם נודע הדבר שכן הוא האמת, אסור ליקח ממנו הרבית. והמערים לעשות כן, נקרא רשע. (כ"י בשם הרשב"א). וכל זה לא מיירי אלא במלוה על המשכון. אבל אם נתן (כ"י בשם ריב"א) לו מעות להלות לעובד כוכבים על רבית, ואח"כ אמר הלוקח: לא הלויתי לעובד כוכבים, אבל לקחתי לצורך עצמי, הלוקח נאמן שלצורך עצמו לקחם. ואם חשדו שהוא משקר, מחרים עליו שכדבריו כן הוא. והעושה כן נקרא רשע. (תשוכת רשב"א סימן תרנ"ג). **יד** ישראל שלוה מחבירו לצורך העובד כוכבים, וקצב עם העובד כוכבים על הרבית ביוקר ועם הישראל המלוה קצב בפחות, זכה הלוחה במה שקצב עם העובד כוכבים יותר ממה שקצב עם הישראל המלוה. אבל אם קצב עם המלוה ביוקר, והעובד כוכבים אלם ואינו רוצה לפרעם, לא יפרע הלוחה מכיסו (מרדכי והג"א). הגה: ויש אומרים דצריך הלוחה לפרוע לו מכיסו, אלא אם הזכיר לו שם העובד כוכבים תחלה אז פטור מלשלם לו מכיסו. (טור ומרדכי והג"א בשם אבי העזרי).

ומכל מקום לכתחלה אסור ללות על משכון עובד כוכבים ולומר שהוא יפרע קרן ורבית, דהוי כלוה מישראל וחזר ולזה לעובד כוכבים, אלא תחלת הלואה צריכה להיות לצורך העובד כוכבים. אם השליח בא לפדות המשכון ממעותיו, מותר לקבל ממנו קרן ורבית. (בית יוסף כשם תשובת רשב"א). מיהו דוקא שהמלוה נותן לו לפדותו מרצונו, אבל אם פודה השליח משלו, הוי רמאות שמתחלה על מנת כן הלוהו שיהא המשכון בידו עד שיפדנו העובד כוכבים. (הגהות אשרי"י וב"י כשם תשובת הרא"ש). ואם אין השליח רוצה לפדותו והמלוה רוצה שיפדהו, לא יוכל לכופו, כמו שיתבאר טוף סימן זה (ב"י). **טו** ישראל שלוה מישראל ברכית לצורך עובד כוכבים, על משכונו של עובד כוכבים, ואחר זמן רוצה המלוה למכרו, והשליח אומר: אל תמכרהו כי העובד כוכבים אלם, אין המלוה צריך לחוש לדבריו, כי אין למלוה עם העובד כוכבים כלום. ואם השליח ירא ממנו, יציל עצמו ויפדה המשכון, או יוסיף משכון ללוה, כדי שלא יפסיד בהמתנה. **טז** ישראל שאמר לחבירו: טול מעות הללו והלוה אותם לעובד כוכבים ברכית, אם אחריות המעות על השליח בהולכה או בהבאה, אסור למלוה ליקח הרבית מיד השליח או מיד שלוחו של שליח, ואפילו עד מאה. ואם אין האחריות עליו אלא כשאר שלוחים, אם שומר חנם, שומר חנם; אם שומר שכר, שומר שכר; מותר. **יז** ישראל שאמר לחבירו: לזה לי מעות מהעובד כוכבים ברכית, אם נתן לו משכון ללות עליו, אם אחריות העובד כוכבים על המשכון בלבד ולא על השליח כלל, מותר לשליח ליקח הרבית וליתנו לעובד כוכבים. ואם לא נתן לו משכון, אסור אלא אם כן אמר לו: לזה לי מעות ברכית מהעובד כוכבים על שמי, והאמינו העובד כוכבים והוא סומך על הלוה ולא על השליח. הגה: ועיי' לקמן סימן ק"ע אם מותר לשליח להיות ערב. יש אומרים דמנהיגי הקהל מותרין ללוות מן העובד כוכבים ברכית לצורך הקהל, אע"ג דהוי כשלוחי הקהל, ואע"ג דאחריות עליהם וחזרין ולקוחין מן הקהל, שרי, דהוי כאפוטרופוס של יתומים דשרי בכהאי גוונא. וכן נהגו להקל, אע"ג דאין כאן היתר ברור. (כ"י כשם תשובת הרשב"א) ומ"מ אסור אח"כ ליקח מקצת הפרעון ממקצת הקהל, שילוו לצורך הקהל ולנכות להם אח"כ יותר ממה שהלוו, כי הרבית עולה על האחרים והוי כאילו לוו זה מזה ברכית (גם זה שם). **יח** משכונו של עובד כוכבים ביד ישראל, והביאו לישראל חבירו שילוה- עליו וכשיבא העובד כוכבים לפדותו שיקח הוא הרבית שעלה עליו עד אותו היום, והשני יקח הרבית שיעלה עליו מאותו היום והלאה, מותר, ובלבד שיאמר לו: הריני מוכר לך כל כח וזכות ושעבוד שיש לי על משכון זה, ואין לי עסק עמך ולא לך עמי. ואם לאחר זמן רצה שני לחזור וליטול מהראשון קרן ורבית להחזיר לו משכונו, מותר. הגה: וי"א דאפילו אינו מוכרו לו ולא אמר לו: אני מסולק ממך, אלא חוזר ומשכנו אצלו סתמא, שרי, דוודאי מכוין להיתירא וכמאן דא"ל דמי. (כ"י בשם מרדכי ותשובת הרא"ש). ואם בא הראשון לפדות המשכון, ואין השני רוצה להחזיר לו המשכון, הרשות בידו, (מרדכי פא"נ), דהוי לגמרי כשלו, דהוי כאלו מכרו לו בהדיא עד שיבא העובד כוכבים לפדותו. (שם ובתשובת הרא"ש). וכן המנהג פשוט. ואם התנו מתחלה שצריך לחזור וליתן לו כשבא לפדותו, הכל כפי תנאם. ואפשר דאפילו מסתמא הוי כאלו התנו בכך, הואיל והמנהג כך. (סכרת הרב). ומותר ללוה לקצוב עם ישראל השני בפחות, אע"פ שהעובד כוכבים נותן לו יותר, או שיוכל לומר: אני אקח חלק ברכית הבא מן העובד כוכבים כל שבוע (כ"י וכן משמע בת"ה סי' ש"ג). גם אם ירצו הלוה והמלוה שלא ליקח המלוה השני המשכון לידו, רק יניחנו ביד הלוה הזה שהלוה עליו לעובד כוכבים, שרי. (בית יוסף וסכרת הרב). ובלבד שיהיה המשכון מכאן ואילך באחריות המלוה השני. (ר"ע). ואם התנו זה עם זה שהמלוה הראשון לעובד כוכבים שהוא הלוה עכשיו מישראל השני

יתחייב באחריותו, הרשות בידם, דהא מתנה שומר חנם להיות כשואל. (גם זה ר"ע ורש"ל תשובה ג"כ). וי"א דאפילו להקנות הלוה אלו המשכנות למלוה השני אינו צריך, אלא מיד שהמלוה השני נותן לו מעות ההלוואה קנוי לו המשכון בכ"מ שהוא, דדבר תורה מעות קונות. ואע"ג דמדרכבן בעי משיכה, מ"מ כהאי גוונא יש לסמוך על דבר תורה. מיהו טוב שיקנה לו על ידי אחר (בית יוסף). ונאמן הלוה לומר שיש לו משכון מעובד כוכבים, ואין צריך להביא ראיה לדבריו, ויוכל המלוה להלוות לו אם לא שאינו מוחזק בכך דאז ודאי משקר. כך הם עיקר הדברים בדינים אלו (ד"ע מלעיל סי' קס"ב ס"ב בהג"ה), אע"פ שיש קצת מפקפקים בהיתרות אלו (מהרי"ק שורש ק"ט), כבר פשט המנהג להקל, ואין למחות ביד העושים כנוכר, כי דינא הוא. וכל זה לא מיירי אלא כשלא זקף הישראל שלוה לעובד כוכבים קרן עם רבית, אבל אם כבר זקף הישראל על העובד כוכבים קרן ורבית ביחד, כגון שחשב עמו רבית שיעלה עליו עד שנה וחשבו הכל ביחד, מעתה הרי הכל כאילו הוא קרן של ישראל (תה"ד סימן ש"ג). בין שהלוה על המשכון או בלא משכון, אסור ללוות על זה מישראל חבירו ושיעלה לו רבית מן החוב, כל זמן שהלוואה גביה דהוי כאילו נותן לו הרבית מכיסו (סברת הרב), אך ימכרנו לו סתם וכשרוצה לחזור ליקח חובו יחזור ויקנהו ממנו מעט יותר ממה שמכרו לו כפי ערך הרבית שהיה ראוי לעלות עליו. ואסור להתנות מתחלה בכך, אלא יקנה לו החוב בקנין גמור ואח"כ יחזור הקונה ויבטיחנו בדברים אמתיים שכשיהיו לו מעות יחזור וימכרנו לו בדרך הנזכר (ת"ה סימן ש"ג). ובחובות של אשכנזי צריך שיאמר לו: אתה תפטור העובד כוכבים בכך וכך מכל וכל, ובכך וכך אני קונה ממך כל מה שאני יכול להוציא מיד העובד כוכבים (וע"ל סימן קע"ג בדין מכירת חובות). **יב** ישראל הבא לחבירו וא"ל: הלויני מעות על משכונות אלו שהם של עובד כוכבים, והלוה לו, והמעות הם לצורך הישראל והוא מעלה לו רבית משלו, או שאומר לחבירו: הלויני מעות ברבית ואני אשלח לך משכון על ידי עובד כוכבים, והעובד כוכבים הביא המשכון למלוה והולך המעות ללוה, תחבולות רשעים היא זו ולא יטול רבית כלל. **כ** משכונו של ישראל ביד עובד כוכבים, מותר להלוות עליו ישראל ברבית. ויש אוסרין אלא אם כן אמר ישראל בעל המשכון: קנה מעכשיו המשכון אם לא אתן לך עד יום פלוני. הגה: ולסברא הראשונה, אפילו מישראל הראשון מותר לקבל הרבית (טור בשם הרא"ש). ואם יש לעובד כוכבים חוב על ישראל ועשה עמו שעבודים ליתן לו כל השנה כך וכך רבית, או שיאכל פירות שדה שלו, אם אין ביד הלוה לסלק העובד כוכבים ולהחזיר לו מעותיו מותר לישראל אחר לקנותו ממנו. ואם יוכל לסלקו, אסור לקנותו מן העובד כוכבים (כך משמע מתשובת ריב"ש שהביא הב"י). **כא** מעותיו של ישראל מופקדים ביד עובד כוכבים והלוה אותם לישראל ברבית, אם היו באחריות העובד כוכבים מותר ליקח הרבית. ואם היו באחריות ישראל, אסור. (ואם הלוה אותן שלא מדעת ישראל, מסתמא הם באחריות עובד כוכבים, וש"י (ג"י בשם רשב"א, מרדכי וב"י בשם הרשב"א, וב"י בשם תלמידי רשב"א). **כב** מעותיו של עובד כוכבים מופקדות ביד ישראל, אם הם באחריות הישראל אסור לו להלוותם ברבית. ואם הם באחריות העובד כוכבים, מותר. אבל אסור לעשות כן מפני מראית העין. **כג** ישראל שאמר לעובד כוכבים: הילך שרכך (או פליגנא לך בריוח) (כ"מ בטור) והלוה מעותי ברבית, אסור, שהם באחריות הישראל. ועובד כוכבים שאמר לישראל: הילך שרכך והלוה מעותי ברבית, מותר. אבל אסור לעשות כן מפני מראית העין. (מיהו אם הדבר מפורסם לרבים, מותר). **כד** עובד כוכבים שעשה לישראל אפוטרופוס על נכסיו, מותר ללוות ממנו ברבית. וישראל שעשה לעובד כוכבים אפוטרופוס על נכסיו, אסור ללוות ממנו ברבית; וגם זה תלוי במי שאחריות עליו. **כה** ראובן שאמר

לשמעון: לקחת ממני רבית מיד ליד, ושמעון משיב: לא לקחתי, אלא על ידי עובד כוכבים, נאמן בלא שבועה. ואם משיב: איני יודע אם נתת לי מעולם רבית, ישבע שאינו יודע. הגה: וכן בשאר טענות שכין לזה למלוה, שזה טוען שהלוה לו כאיסור וזה טוען שהלוה לו כהיתר, המלוה פטור אפילו בלא שבועה (כ"מ בפוסקים ועי' ב"י). ודוקא שהלוה בא להוציא מן המלוה, כגון שהיה לו משכון או שכבר פרע לו (ב"י) אבל אם המלוה בא להוציא מן הלוה, הלוה נשבע ופטור. ואם יש שטר ביד המלוה, נשבע ונטל (סברת בית יוסף ממשמעות המרדכי) ועיין לעיל סימן ק"ס ולקמן סימן קע"ו. **ב**ו משכון שביד ישראל מישראל חבירו, וא"ל הלוה: לך ומשכנו לעובד כוכבים ברבית, ועלי לפרוע קרן ורבית, מותר. **ב**ז ראובן הרהין (פירוש משכון) משכונות של עובד כוכבים אצל שמעון, ולימים תבע שמעון את ראובן שיפרדה אותם משכונות, אין ראובן חייב לפדות המשכונות, אבל חייב הוא להעמיד את שמעון אצל העובד כוכבים.

קע שלא יוכל ישראל להיות ערב לישראל שלוה מן העובד כוכבים ברבית, וכו' **ב' סעיפים**

א ישראל שלוה מעות מעובד כוכבים ברבית, אסור לישראל אחר להיות לו ערב. שכיון שבדיניהם תובע הערב תחלה, נמצא הערב תובע את ישראל ברבית שהערב חייב בה לעובד כוכבים. לפיכך אם קבל עליו העובד כוכבים שלא יתבע את הערב תחלה, הרי זה מותר. הגה: והאידינא מסתמא הוי כאלו קבל עליו הכי, דסתם ערבות כן הוא. (טור). ודוקא במקום שהמנהג כן שתובעין הלוה תחלה. וי"א שאינו אסור אלא בערב שלוף דוץ (פירוש ערב שמנקה את הלוה מדין המלוה, כשלוף דוץ שהוא מין עשב שמיכשין אותו ורוחצין בו את הידים להעביר הזוהמא) דהיינו שאין דין המלוה עם הלוה כלל, שהוא יכול לדחותו אצל הערב. הגה: ואם עבר ונעשה ערב בעדו, צריך לשלם כל הפסד המגיע לו על ידו אבל אינו צריך לתת הרבית שנותן בשבילו, דאין אומרים ליתן רבית (טור). ואי כבר פרע לו הרבית, אין מוציאין מידו דלא גרע מאבק רבית. (סברת הרב). **ב** וכן עובד כוכבים שלוה מישראל ברבית, אסור לישראל להיות לו ערב. הגה: אלא אם התנה עם העובד כוכבים שכל זמן שיש לו לפרוע לא ידחנו אצל הערב, או שרי לקבל הקרן והרבית מישראל אם לא יפרע העובד כוכבים. (טור). ואם הישראל ערב לו בעד הקרן ולא בעד הרבית, אלא יש לו ליקח הרבית מן העובד כוכבים, או להיפך, שערב לו בעד הרבית ולא בעד הקרן, מותר. ודוקא שהעובד כוכבים לוקח המעות מיד המלוה, אבל אם ישראל ערב ולקחן מידו, אע"פ שעושה בשביל העובד כוכבים, אסור. (ת"ה סי' ש"א). ודוקא בלא משכון, אבל אם נותן לו משכון של עובד כוכבים בעד הקרן, יכול לערב לו בעד הרבית, דעיקר הלוואה על המשכון, אע"ג דהוא נטלן מיד ישראל המלוה, וכאלו הלוה ליד עובד כוכבים דמי. (סברת הרב). ואם היה לישראל משכון מעובד כוכבים, או ערב עובד כוכבים, וכו' ישראל וא"ל למלוה שיחזור לעובד כוכבים משכון שלו או שיפטור ערב העובד כוכבים והוא ערב לו, צריך לשלם לו כל הקרן והרבית שעלה עליו עד אותו היום, אבל לא הרבית שיעלה עליו מכאן ואילך (מרדכי פ' א"ע בשם רבבי"ה), אם לא שהמשכון היה שוה יותר דאו צריך להעלות לו רבית עד כדי דמיו של המשכון או להחזיר לו משכונו. (ב"י וב"ו סימן שס"ד) ואם זקף העובד כוכבים הקרן עם הרבית, או אפילו מה שיעלה עליו אח"כ הוי כקן וצריך לשלם לו הכל (מרדכי ולדעת ת"ה אף הרא"ש סובר כן ומהרי"ק שורש קל"ו) אפילו לא היה המשכון שוה, או אפילו לא היה לו משכון כלל אלא פטר ערב עובד כוכבים שהיה לו.

כד
שבט

קעא דין עובד כוכבים שהלוה ברבית ונתגייר, ובו סעיף אחד

א ישראל שלוה מעות מהעובד כוכבים ברבית וזקפן עליו במלוה, ונתגייר, אם עד שלא נתגייר זקפן עליו במלוה, גובה קרן ורבית. ואם משנתגייר זקפן עליו במלוה, גובה הקרן ולא הרבית. אבל עובד כוכבים שלוה מישראל ברבית וזקף עליו את הרבית במלוה, אף על פי שזקפן עליו אחר שנתגייר, גובה את הקרן ואת הרבית, שלא יאמרו: בשביל מעותיו נתגייר זה, וגובה הישראל ממנו אחר שנתגייר כל מעות הרבית שנתחייב בהם כשהיה עובד כוכבים.

קעב דין הממשכן בית או שדה על מנת שיאכל פירות, ובו ו' סעיפים

א המלוה את חבירו ומשכן לו בית או שדה על מנת שיאכל פירותיו כל ימי המשכונא, אם היא כמשכנתא דסורא, דהיינו שמשכנה לו לשנים ידועות וכותב: במשלם שנין אילין תיפוק ארעא בלא כסף, אפילו מרחיב הזמן הרבה שאין מגיע לכל שנה אלא דבר מועט, כגון שהלוה מנה והתנה עמו שאחר עשר שנים תחזור קרקע זו לבעליו, חנם, והיה שכר אותה קרקע שוה אלף דינרים בכל שנה, מותר. שאין זה אלא כמי ששכר בפחות. וכן אם התנה בעל הקרקע עמו שבכל זמן שירצה הלוה לסלק שיביא לו מעות ויחשוב לו עשר בכל שנה, ויסלק מהשדה או מהבית והוא יחזיר לו שאר דמים %בסימן ע"ב. ויסתלק, מותר שמאחר שאין כח ביד המלוה לגבות מחובו כלום ולהחזיר הקרקע ללוה, אינו אלא שכירות. הגה: וי"א דאפילו בלא משכנתא דסורא יש היתר ללוות. כיצד, אם הלוה לזמן קצוב, כך וכך שנים, אם הלוה יוכל לסלקו תוך הזמן ומנכה לו כל שנה ושנה אפילו דבר מועט, דזהו מקרי משכנתא בנכיתא, שרי. ואם לא מנכה ליה כלום, אסור והוי אבק רבית. ואם אין הלוה יכול לסלקו תוך הזמן, אפילו בלא נכיתא שרי. (טור בשם רש"י ורא"ש). וי"א דאין חלוק בין אתרא דמסלקי ובין אתרא דלא מסלקי, אלא בשניהם בנכיתא שרי, בלא נכיתא אסור. (ב"י בשם רשב"א). ויש לילך בדבר זה אחר המנהג (תשובת רש"י ובה"ת). ובמדינות אלו נוהגים היתר במשכנתא בנכיתא, אפילו יכול לסלק (רשב"א ונ"י והרב המגיד כתבו מנהג זה), ואין חילוק בזה בין שדה לבית (טור בשם ר"י ור"ת ורבינו ירוחם ועב"ח שגם רא"ש סובר כן) או שאר מטלטלין (מרדכי ובית יוסף ס"ס זה בשם תשובת רשב"א ועיין בח"מ ר"ס ע"ג בהג"ה) דבכל מירי בנכיתא שרי. ויש מתירין להלוות על ספרים או מקומות כ"ה ולישב עליהם אפילו בלא נכיתא, דהוי לצורך מצוה ומותר ללוות ברבית לצורך מצוה (תשובת מהר"ל סימן ל"ז והאגודה), וטוב להחמיר לעשות בנכיתא. וכל זה לא מיירי אלא כשאחריות המשכונות על המלוה. אבל כשהלוה כותב לו אחריות על שאר נכסיו, ולא יוכל להגיע למלוה שום הפסד, אסור (טור). ובכל מקום דהמשכנתא הוי אבק רבית, אם בא הלוה לנכות למלוה הפירות שאכל לא מנכינן ליה, דהואיל והמשכנתא הוי ברשות המלוה ולוה עליה מתחלה, אילו מנכין ליה מחובו הוי כאילו מוציאין האבק רבית ממנו כדיינים (טור). מיהו אם אמר לו: לא בעינא דתיכול עוד פירותי בריבית, אם אכלן אח"כ אפילו באתרא דלא מסלקי מנכין לו פירות שאכל אח"כ (ב"י בשם הראב"ד ובה"ד סי' ש"ה בשם הרמב"ן). **ב** משכונא זו אם בא המלוה לחזור ולהשכירה ללוה בדבר קצוב לשנה, יש אוסרין (בה"ת וריב"ש סי' ש"ה בשם רמב"ן), ויש מתירין (ריב"ש בשם י"א מביאו ב"י בסי' קס"ד). ואם אדם אחר שכרה מהמלוה, יכול הוא לשכרה ממנו. הגה: ועיין לעיל סימן קס"ד. גם נתבאר לעיל אם אכל המלוה הפירות לאחר זמן המשכנתא. **ג** במשכנתא זו אם נותן המלוה ללוה דבר מועט לשנה בשביל שיקבל עליו

איזה תיקון קל, כגון שבירת קורה וכיוצא בזה, מותר. ואם נותן לו דבר קצוב לשנה כדי שיקבל אחריות מנפילה או שריפה, יש מי שאוסר. הגה: כל משכנתא אינה נפדית לחצאין. ואם הביא לו קצת מעותיו, המלוה אוכל פירותיו עד שיתן לו כולם (כ"י כשם הרשכ"א). הא דמשכנתא שריא דווקא כשהשכין לו השדה בשעה שנותן לו המעות, דהוי כמכר, אבל אם נתנה לו כחוב קדום, אסור (כ"י כשם עיטור). ואם עשו משכונא סתם, ולא התנו זה עם זה במשכנתא דסורא או בכנייתא, אזלין כתר מנהג העיר ומסתמא דעתייהו כמנהג העיר. וכן אם יוכל לסלקו, הולכים אחר המנהג (כ"י כשם כעל התרומות). ועיין בחושן המשפט נכתבנו בו שאר דיני המשכנתא. ד' הממשכן בית או שדה ביד חבירו, והיה בעל הקרקע הוא אוכל פירותיהן, ואמר לו המלוה: לכשתמכור קרקע זו לא תמכרנה אלא לי, בדמים אלו, אסור. אבל אם א"ל: אל תמכרנה אלא לי, בשוויה, ועל מנת כן אני מלוה אותך, הרי זה מותר. ה' עובד כוכבים שמשכן חצרו לישראל, וחזר העובד כוכבים ומכרה לישראל אחר, אין הממושכן חייב להעלות שכר לישראל מעת שקנה הישראל, אלא דר בחצר בלא שכר עד שיחזיר לו העובד כוכבים את המעות שיש לו על חצר זו, שהרי הוא ברשות הממושכן כדיניהם עד שיתן מעותיו ויסתלק. ו' הנותן חורבתו לחבירו שיבנה וידור בה עד שיכלו דמי ההוצאה, ואם שוה ג' זהובים בשנה אינו חושב אלא זהוב אחד, מותר. הגה: לזה מותר לתת המס מן השדה שהשכין כדרך המותר. ודווקא כשהמס מעות, אבל אם נותנין המס מפירות השדה כגון שנותנין חלק מן הפירות הגדילים אסור (כ"י כשם כעל התרומות ורמב"ן). מי שהשכין בית שאינו שלו, ובא בעל הבית והוציא הבית שלו מן המלוה, והוצרך לתת שכר לבעל הבית שדר בו הלזה, צריך להחזיר לו מעותיו למלוה גם השכר שהוצרך ליתן (כ"י כשם הרשכ"א).

קעג הרבה פרטי דיני רבית, ובו י"ט סעיפים

א' מכר לחבירו דבר ששוה עשרה זהובים ב"ב, כשביל שממתין לו, אסור. אפילו אם המוכר עשיר ואינו צריך למעות ולא היתה הסחורה נפסדת אצלו. במה דברים אמורים, בדבר שיש לו שער ידוע או דבר ששומתו ידוע, כמו פלפל או שעוה, אבל טלית וכיוצא בו שאין לו שער ידוע ואין שומתו ידוע, מותר למכרו ביוקר לפרוע פלוני, ובלבד שלא יאמר לו בפירושו: אם תתן לי מיד הרי הוא לך בעשרה זהובים, ואם לזמן פלוני ב"ב. ויש מי שאומר שאפילו אינו מפרש בהדיא אין היתר אלא במעלהו מעט, אבל אם מעלהו הרבה עד שניכר לכל שבשביל המתנת המעות הוא מעלהו, הוה ליה כמפרש ואסור. הגה: דבר הנמכר בעשרה ולפעמים כשבאים שרים לעיר נמכר ב"ב, אם רגילות כרוכ פעמים שבאין השרים לעיר, מותר למכרו ב"ב. (הגהות מררכי פרק א"ג). ב' היו לו פירות שאם ירצה למכרם בשוק וליקח דמיהם מיד מוכרם ב', ואם תבע אותם הלוקח לקנותם ויתן המעות מיד, יקנה אותם ב"ב, הרי זה מותר. ג' מכר לו סחורה ב"ב על מנת לפרעו לאחר זמן, יכול לומר לו: תפרע לי מיד ולא אקח ממנך אלא עשרה. הגה: ודוקא שכר נגמר המקח ב"ב זוכה בו הלוקח כבר. (כית יוסף בשם נ"י ומרכי). אבל קודם שנגמר המקח, אם אמר לו: תפרע לי עכשיו י' שוב אסור ליקח אחר זמן י"ב (פ"י רכ"י נ"י הנוכר לרעת כ"י), אם לא ירצה הלוקח ליתן עכשיו. ד' מי שיש לו שטר חוב על חבירו, או מלוה על פה, מותר למכרה לאחר בפחות, ואפילו לא הגיע זמן הפרעון, ואין בו משום רבית (כעל התרומות). ובלבד שיהא אחריות השטר והמלוה על הלוקח, כגון אם יעני הלזה שלא יהיה לו ממה לפרוע שלא יחזור על המוכר. אבל אחריות שבא מחמת המוכר, כגון שנמצא פרוע או שטרפו בעל חוב מוקדם, א"צ שיהיה על הלוקח. ואם יש

יו"ד הלכות רבית סימן קעג

תקכו

ביד המוכר משכון של הלוה, מותר למכרו ללוקח. וכן מותר שיבטיחנו הלוה בערכות או במשכון. ואם עבר וקבל עליו המוכר אחריות, תנאו קיים ואם אינו יכול לקבל חובו, מחזיר לו מעותיו. ואם יש בו ריוח, יהיה למוכר. וכשם שיכול למכרו לאחר בפחות, כך יכול למכרו ללוה בעצמו. הגה: אסור לאדם לומר לחבירו: הא לך עשרה דינרין ופטרני ממה שאני חייב י"ב דינרין לפלוני, אע"ג דאפשר שיפטור עצמו ב"י דינרין. ודוקא שחייב י"ב דינרין, אבל אם אינו חייב אלא שהמלך יטיל עליו אומנות עם שאר בני מדינתו כעד י"ב דינרין, אם אומר: שקול עלי לאומנות, אסור. אבל אם אומר: מלטני מן האומנות, מותר דלמא יפייס אותו בפחות. (חשובת הרשב"א סימן תרפ"ו).
ה' אם הקהל צריכים מעות, ימכרו עזר היין או הבשר לשנים או שלשה מיחידי הקהל לפרוע הסך לזמנים ידועים, והקונים יתחייבו לקהל כשטר, ואחר כך ימכרו הקהל החוב הוא למי שיתן להם המעות מיד. ו' היו חמריו ופועליו תובעים אותו בשוק, ואמר לשולחני: תן לי דינר טבוע (פירוש דינר שיש עליו צורה ויוצא בהוצאה) לפרעם ואתן לך יותר משוויו מעות שאינם טבועות שיש לי בבית, מותר, והוא שיש לו כל דמי הדינר. הגה: ולי נראה מדברי האשירי והתוספות דאין צריך שיהיו כל דמי הדינר בידו, אלא אפי' מעט מהם, כמו בהלואת סאה בסאה דלעיל סימן קס"ב, וכן הוא בקצת ספרי הטור, והוא הנכון לדעתי. וכל זה לא שרי אלא דינר במעות, דהוי דרך מקח וממכר, אבל מעות במעות דהוי בהלואה, אפילו יש לו הכל, אסור. (טור וב"י בשם תוספות וריב"ש). ז' אם קונה דבר ששוה י"ב ב"י בשביל שמקדים המעות, אם ישנם ברשות מוכר אלא שאינו מצוי לו עד שיבא בנו או עד שימצא המפתח, מותר. ואם אינו ברשותו, אסור אפילו יש לו מאותו דבר הקפה ביד אחרים. הגה: ונאמן המוכר לומר שיש לו (הגהות מרדכי ריש איזהו נשך). וכל זה לא שרי אלא בסתם, אבל אם מפרש לומר: אם תתן לי עכשיו אתן לך ב"י, ואם לאחר זמן ב"י, אסור. (טור בשם הר"ר ישעיה). וכל זה בדבר ששומתו ידוע, אבל אם אין שומתו ידוע, אפילו אין לו, שרי. (ב"י בשם תוספות ורא"ש), וכלכך בסתם, אבל לא במפרש. ח' המקדים לבעל הגנה מעות דמי עשר דלועים אלו שיתנם לו כשיהיו בני אמה בזו, אע"פ שעתה בני זרת בזו, מותר. (הואיל וממילא קא רבו וגם כבר גדלו קצתו). ט' ההולך לחלוב עיזיו, לגוזז רחליו, לרדות כוורתו ואמר לחבירו: מה שעזי חולבות, מה שרחלי גוזזות, מה שכוורתי רודה מכור לך המדה בכך וכך, ומוזיל גביה בשביל הקדמת המעות, אסור. אבל אם אמר לו: כל מה שעזי חולבות ורחלותי גוזזות וכוורתתי רודה, הן רב הן מעט, מכור לך בכך וכך, מותר, שהוא קרוב להפסד כמו לשכר. י' אסור לקנות פרי הפרדס קודם שיגמר ויתבשל, מפני שזה שמוכר עתה בעשר הוא פרי ששוה עשרים כשיגמר, נמצאת התוספת בשביל ההקפה. (ולא דמי לדלועין דלעיל דשרי, דאין דרך למכור פירות פרדס כך) (המ"מ פ"ט מה"מ ונ"י פא"ג). אבל מותר לקנות עגל בזול, ולהניחו ביד המוכר עד שיגדל, שאם ימות או יכחיש הוא ברשות לוקח, והמיתה דבר מצוי תמיד. י"א המקדים מעות לבעל הכרם על השריגים ועל הזמורות לכשיכרתו, שהם ביוקר והוא קונה אותם בזול עד שיכשו ויכרתו, אסור, אלא אם כן הפך בהם כשהם מחוברים, שנמצא כקונה אילן לזמורתו. י"ב שומרי השדות שבעלי השדות חייבים ליתן להם שכירותם מיד אחר הקציר, אסור להוסיף להם בשכר כדי שימתינו אחר דישה ומירוח (פירוש טהרת התבואה מן הקש ועשותה כרים שוין פני הכרי בלוח), אלא אם כן יסייע לדוש ולהבר. י"ג מותר להקדים מעות על יין בשעת הבציר על מנת שיתן לו יין טוב בניסן. וכן מותר להקדים מעות על חבית ידוע של יין, ולהתנות עם המוכר שאם יוזיל או יתייקר עד זמן מכירת היין יהיה ברשות הלוקח ואם יחמיץ יהיה ברשות המוכר.

אבל אם אין הלוקח מקבל עליו אחריות הזול, אסור, אפילו מושכו לרשותו. יד חבית של יין שהיא שוה עתה דינר, ומכרה לו בשתים עד הקיץ על מנת שאם תארע בה תקלה הרי היא ברשות המוכר עד שימכרנה הלוקח, הרי זה מותר, שאם אבדה או נשברה אינו משלם כלום, ואם לא מצא למכרה ולהרויח בה, הוה ליה להחזירה לבעלים. וכן אם מכרה לו בשתים ואמר ליה: היתר על שתים יהיה בשביל שאתה מיטפל למכרה, ואם לא תמצא למכרה כמו שתמצא החזירה לי, הרי זה מותר, אע"פ שאם אבדה או נגנבה או החמיצה תהיה ברשות לוקח. הגה: וכל זה כשקצץ קצבה לדמי החבית שמוכר, אבל אם מוכר לו בלא קצבה, כגון שמכר לו שבע חביות ואמר לו: תשלם לי כל החביות כמו שיהיה השער בעת שתקח כל חביות, שרי, אע"ג דעכשיו אינו שוה כל כך. (הגהות מרדכי בשם רב האי וכן משמע מתשובת הר"ף שהביא הבי"י). **ל**ו מי שיש לו סחורה שנמכרת כאן בזול ובמקום אחר ביוקר, וא"ל חבירו במקום הזול: תנה לי ואוליכנה למקום היוקר ואמכרנה שם ואעשה צרכי במעות עד זמן פלוני ואפרענה לך כפי מה ששוה שם, אם האחריות בהליכה על הלוקח, אסור. ואם האחריות על המוכר, מותר, והוא שיתן לו שכר טרחו על הולכתה למקום היוקר. ואם המוכר אדם חשוב, שפוטריין ללוקח המכס בשבילו, אין צריך לתת לו שכר טרחו. **ל**ז היו החטים במדינה ד' סאין בסלע, ובכפרים שש בסלע, מותר ליתן סלע לתגר כדי שיביא שש סאין מהכפר לזמן פלוני, והוא שיהיו באחריות לוקח אם נגנבו או נאבדו בדרך. ואדם חשוב אסור לעשות זה. ובמיני סחורה אסור לכל אדם, לפי שאין מיני סחורה מצויים בפירות. הגה: ויש מתירין בפירות, אפילו אחריות הדרך על התגר המביאם. (טור בשם רש"י וב"י בשם תוספות והמ"מ, ובלבד שיתן לו שכר טרחו ועמלו). **י**ז המוליך פירות ממקום הזול למקום היוקר, ואמר לו חבירו: תנם לי ואני אתן שם פירות תחתיהם לזמן פלוני, אם יש לו שם פירות, מותר. ואם לאו, אסור. **י**ח להלוות דינר זהב השוה כ' דינרים על אחריות ספינה ההולכת מעבר לים ושיתן לו בשוכה כ"ד דינרים, אסור. הגה: ויש מתירין להלוות לאחד י"ב דינרין ושיקנה בהם סחורה על היריד ושיתן למלוה בשוכו לביתו י"ג דינרין, ובלבד שיקבל המלוה ברשות מוכר אלא שאינו מצוי לו עד שיבא בנו או עד שימצא המפתח, מותר. ואם אינו ברשותו, אסור אפילו יש לו מאותו דבר הקפה ביד אחרים. הגה: וגאמן המוכר לומר שיש לו (הגהות מרדכי ריש איזהו נשך). וכל זה לא שרי אלא בסתם, אבל אם מפרש לומר: אם תתן לי עכשיו אתן לך ב', ואם לאחר זמן ב"ב, אסור. (טור בשם הר"ר ישעיה). וכל זה בדבר ששומתו ידוע, אבל אם אין שומתו ידוע, אפילו אין לו, שרי. (בי"י בשם תוספות ורא"ש), ובלבד בסתם, אבל לא במפרש (שם). **י**ט המקדים לבעל הגנה מעות דמי עשר דלועים אלו שיתנם לו כשהיו בני אמה בזוז, אע"פ שעתה בני זרת בזוז, מותר. (הואיל וממילא קא רבו וגם כבר גדלו קצת). **כ** ההולך לחלוב עיזו, לגזוז רחליו, לרדות כוורתו ואמר לחבירו: מה שעזי חולבות, מה שרחלי גוזזות, מה שכוורת רודה מכור לך המדה בכך וכך, ומוזיל גביה בשביל הקדמת המעות, אסור. אבל אם אמר לו: כל מה שעזי חולבות ורחלותי גוזזות וכוורת רודה, הן רב הן מעט, מכור לך בכך וכך, מותר, שהוא קרוב להפסד כמו לשכר. **כ**א אסור לקנות פרי הפרדס קודם שיגמר ויתבשל, מפני שזה שמוכר עתה בעשר הוא פרי ששוה עשרים כשיגמר, נמצאת התוספת בשביל ההקפה. (ולא דמי לדלועין דלעיל דשרי, דאין דרך למכור פירות פרדס כך) (המ"מ פ"ט מה"מ וגי' פא"ג). אבל מותר לקנות עגל בזול, ולהניחו ביד המוכר עד שיגדל, שאם ימות או יכחיש הוא ברשות לוקח, והמיתה דבר מצוי תמיד.

כה
שבט

כב המקדים מעות לבעל הכרם על השריגים ועל הזמורות לכשיכרתו, שהם ביוקר והוא קונה אותם בזול עד שיכשו ויכרתו, אסור, אלא אם כן הפך בהם כשהם מחוברים, שנמצא כקונה אילן לזמורותיו. **כג** שומרי השדות שבעלי השדות חייבים ליתן להם שכירותם מיד אחר הקציר, אסור להוסיף להם בשכר כדי שימתינו אחר דישה ומירוח (פירוש טהרת התבואה מן הקש ועשותה כרים שוין פני הכרי בלוח), אלא אם כן יסייע לדוש ולהכר. **כד** מותר להקדים מעות על יין בשעת הבציר על מנת שיתן לו יין טוב בניסן. וכן מותר להקדים מעות על חבית ידוע של יין, ולהתנות עם המוכר שאם יזויל או יתייקר עד זמן מכירת היין יהיה ברשות הלוקח ואם יחמיץ יהיה ברשות המוכר. אבל אם אין הלוקח מקבל עליו אחריות הזול, אסור, אפילו מושכו לרשותו. **כה** חבית של יין שהיא שוה עתה דינר, ומכרה לו בשתים עד הקיץ על מנת שאם תארע בה תקלה הרי היא ברשות המוכר עד שימכרנה הלוקח, הרי זה מותר, שאם אבדה או נשברה אינו משלם כלום, ואם לא מצא למכרה ולהרויח בה, הוה ליה להחזירה לבעלים. וכן אם מכרה לו בשתים ואמר ליה: היתר על שתים יהיה בשביל שאתה מיטפל למכרה, ואם לא תמצא למכרה כמו שתמצא החזירה לי, הרי זה מותר, אע"פ שאם אבדה או נגנבה או החמיצה תהיה ברשות לוקח. הגה: וכל זה כשקצץ קצבה לדמי החבית שמוכר, אבל אם מוכר לו בלא קצבה, כגון שמכר לו שבע חביות ואמר לו: תשלם לי כל החביות כמו שיהיה השער בעת שתקח כל חביות, שרי, אע"ג דעכשיו אינו שוה כל כך. (הגהות מרכי כשם רב האי וכן משמע מתשובת הרי"ף שהכיא הב"י). **כו** מי שיש לו סחורה שנמכרת כאן בזול ובמקום אחר ביוקר, וא"ל חבירו במקום הזול: תנה לי ואוליכנה למקום היוקר ואמכרנה שם ואעשה צרכי במעות עד זמן פלוני ואפרענה לך כפי מה ששוה שם, אם האחריות בהליכה על הלוקח, אסור. ואם האחריות על המוכר, מותר, והוא שיתן לו שכר טרחו על הולכתה למקום היוקר. ואם המוכר אדם חשוב, שפוטרין ללוקח המכס בשבילו, אין צריך לתת לו שכר טרחו. **כז** היו החטים במדינה ד' סאין בסלע, ובכפרים שש בסלע, מותר ליתן סלע לתגר כדי שיביא שש סאין מהכפר לזמן פלוני, והוא שיהיו באחריות לוקח אם נגנבו או נאבדו בדרך. ואדם חשוב אסור לעשות זה. ובמיני סחורה אסור לכל אדם, לפי שאין מיני סחורה מצוים בפירות. הגה: ויש מתירין בפירות, אפילו אחריות הדרך על התגר המביאם. (טור בשם רש"י וב"י בשם תוספות והמ"מ), ובלבד שיתן לו שכר טרחו ועמלו. **כח** המולין פירות ממקום הזול למקום היוקר, ואמר לו חבירו: תנם לי ואני אתן שם פירות תחתיהם לזמן פלוני, אם יש לו שם פירות, מותר. ואם לאו, אסור. **כט** להלוות דינר זהב השוה כ' דינרים על אחריות סיפנה ההולכת מעבר לים ושיתן לו בשובה כ"ד דינרים, אסור. הגה: ויש מתירין להלוות לאחר י"ב דינרין ושיקנה בהם סחורה על היריד ושיתן למלוה בשוכו לביתו י"ג דינרין, ובלבד שיקבל המלוה הסחורה ויוליכנה לביתו ויהיה אחריות הדרך על המלוה, דהוי כמו שיש לו חלק בריוח הסחורה, הואיל ומקבל עליו אחריות. וכן נהגו בימי רש"י להקל (בנימין זאב סימן שס"ד). **ל** לתת כ' לטריין למי שיבטיח ק' שיש לו בספינה, מותר.

קעד דין המוכר לחבירו על מנת להחזיר, וכו' ח' סעיפים

א מכר שדה לחבירו ואמר לו: לכשיהיו לי מעות תחזיר לי קרקע, לא קנה וכל הפירות שאכל, רבית קצוצה הוא ומוציאין אותם בדיינים. הגה: ואפילו לא התנה כך, אלא שהמנהג כן בעיר שכל מי שקונה צריך להחזיר כשיהיו למוכר מעות, דכל המוכר אדעתא דמנהגא מוכר ואסור

ללוקח לאכול הפירות (כ"י בשם תשובת הרשב"א). אבל אם אמר לו הלוקח מדעתו: כשיהיו לך מעות אחזיר לך הקרקע, אינו תנאי והמקח קיים מיד, לפיכך הלוקח אוכל פירות. ואם כשאמר כן הלוקח חלטו ממנו המוכר וחזקו, הרי הוא תנאי. אבל כל שעשאו הלוקח, ואפילו בתוך המכר, ושתק המוכר ולא חזקו, אין זה תנאי אלא כפטומי מילי, והמכר מכר הואיל שלא עשאו המוכר שהיה לו לעשותו. הגה: וכן אם מכר לו קרקע מעכשיו והמתין לו המעות. הלוקח מותר לאכול הפירות והמוכר אסור, דבשכר המתנת מעותיו קא אכיל (טור). **ב** מכר לו שדה במנה ובאותו יום עשה לו שטר שאם יחזיר לו מעותיו יחזיר לו שטר המכר, אם נעשה תנאי זה קודם המכר, או בשעת המכר, אין לו דין מכר אלא דין הלואה. והלוקח חייב להחזיר כל מה שאכל. אבל אם נעשה לאחר המקח, אפילו שעה אחת, הרי זה מכר גמור. ואפילו עשה לו שטר על זה בקנין ובכל מיני חיזוקים, חסד הוא שרוצה להתחסד עמו ולהחזיר לו מקחו (תשובת הרשב"א הג"א בשם ר"ח וכו' בח"ה סי' ר"ז סי"א לדעת הרמב"ם). **ג** האומר לחבירו: קנה לי שדה מפלוני, ואמר המוכר לשליח: אני מוכר לך על תנאי שיחזירנו לי כשיהיו לי מעות, והשיב השליח: אתה והלוקח חברים בטוב תתפשרו, אינו מוכר אלא על זה התנאי וצריך להחזירה, ומוציאים ממנו פירות שאכל. (ועיין בח"מ סימן ר"ז איזה תנאי מבטל מקח). **ד** מכר לו שדה ונתן לו מקצת, אם אמר ליה מוכר ללוקח: קנה כשיעור מעותיך, כל אחד מהם אוכל פירות כשיעור מעותיו. **ה** אם אמר המוכר ללוקח: לכשתביא שאר המעות תקנה מעכשיו, שניהם אסורים לאכול הפירות, אלא מניחים אותם ביד שלישי אם יביא שאר המעות יתנם ללוקח, ואם לא יביא יחזירם למוכר והוא יחזיר המעות שקבל. ואם יאמר הלוקח: אוכלם, ואם לא יגמר המקח כשיבוא המוכר להחזיר לי מעותי אנכה דמי הפירות, מותר. וה"ה אם המוכר אומר כן. הגה: ודוקא שאומר: אנכה לך מן הדמים, אבל אם אמר: אשלם לך הפירות שאכלתי, אסור, דסוף סוף רבית קא נוטל אלא שחחר ומשלם לו (טור). **ו** אמר ליה המוכר: כשתביא שאר המעות קנה, ולא אמר מעכשיו המוכר אוכל פירות עד שיביא הלוקח, ואם אכל הלוקח מוציאים ממנו. **ז** זבין ולא אצטריכו ליה זוזי, דאמרינן דהדרי זביני וכן בזבין ארעא אדעתא למיסק לארעא דישראל ולא סליק או לא איתדר ליה הדרי זביני, א"א ללוקח למיכל פירות, אפילו כתנאי, עד דידע דליקום זביני. **ח** השוכר מחבירו בית או שדה בדבר מועט בשנה, והקדים לו שכר עשרים שנה והתנו שאחר שנה או שנתיים אם ירצה המשכיר להחזיר לו ינכה שכר הזמן שהיה הקרקע תחת ידו כמו שפסקו ויחזירו לו קרקעו, מותר. ובדרך זה יהיה אחריות קרקע מנפילה או שריפה על בעל הקרקע.

קעה דין הפוסק על הפירות כפי השער, וכו' ח' סעיפים

א אין פוסקין על הפירות. על שער של עיירות, מפני שאינו קבוע. אבל פוסקים על שער שבמדינה, שהוא קבוע. ומשיצא השער של מדינה מותר להקדים מעות לחבירו ולפסוק עמו שיתן לו אותם פירות כל השנה כשיעור מעותיו כפי אותו השער, אפילו אם יתייקרו ואפילו אם אין למוכר פירות. הגה: וי"א דפוסקין על שער של עיירות (תוספות והרא"ש וטור והג"א). ויש להקל באיסור דרבנן (ר"ע). **ב** היו החדשות במדינה ד' סאין בסלע וישנות שלשה בסלע, אין פוסקין על שיצא השער לחדש ולישן. **ג** היו חטין של לקוטות (פירוש עניים המלקטין לקט שכחה ופאה) ד' סאין בסלע ושל בעל הבית ג', פוסק ללקוטות כשער הלקוטות. ולא יפסוק לבע"ה עד שיקבע השער לבעל הבית. **ד** אם היה למוכר מאותו המין, אעפ"י

שעדיין לא נגמרה מלאכתו, מותר לפסוק עליו על כדי השיעור שיש לו, אף על פי שעדיין לא יצא השער, והוא שלו יהא מחוסר אלא מלאכה אחת או שתיים, אבל אם מחוסר שלשה מלאכות, אסור. ה' הפוסק כל השער צריך שלא ירויח בדבר כלום, כגון שאם מנהג שהלוקח נותן שכר הסרסור צריך שיתן הוא, וצריך שינכה למוכר החסרון שראויין להתחסר לפי המדה ולפי הזמן. ו' הפוסק על הפירות ונתייקרו בשעת הפרעון, יכול לשום הפירות שנפסק עליהן במעות וליתן לו פירות אחרות, אבל מעות אינו יכול ליתן. ויש מי שאומר שיכול ליתן מעות. הגה: ויכול לפסוק על שער שבשוק על פירות האחרות באילו נותן לו מעות עכשיו. ודוקא שלא שם הפירות הראשונים על מעות, רק אומר: כך וכך סאה חטין יש לי אצלך תן לי בהם כך וכך יין או שאר דבר, אבל אם שם אותו על דמים שאמר: כך וכך הם דמי החטין תן לי בהם יין, אסור, דהוי כאילו הלוח לו מעות דאין פוסקין עליהן כשאינן המעות בעין אלא כשיש לו (כך דקדק הבי"מ מל' ר"ן ת"י). כמו שנכתב סימן קס"ג. ז' כיון שנקבע השער, מותר לפסוק על שער הגבוה. כיצד, היו חטין נמכרות ד' סאין בסלע, ופסק עמו שיתן לו החטין כשער הזול, אם עמדו אח"כ עשר סאין בסלע נותן לו עשר סאין בסלע. נתן לו המעות סתם, ולא פסק עמו כשער הגבוה, והזול, נותן לו כשער שהיו שוים כשנתן לו המעות, ומי שחזר מקבל מי שפרע. ואם היה שליח לאחרים, אינו נוטל אלא כשער הזול או מחזיר דמים, ואין השליח ולא המשלח מקבלים מי שפרע. ח' מקח שנעשה באיסור, כגון שהוסיף במקח משום אגר נטר וכיוצא בזה, המקח קיים בענין שלא יהא בו רבית, והוא שנתיקיים המקח באחת מדרכי ההקנאות, אבל אם לא נתיקיים המקח אלא לענין מי שפרע, בטל לגמרי.

קעו איזהו השכרה מותרת ואיזו אסורה, ובו ח' סעיפים

א אסור לאדם להשכיר מעותיו, שיאמר לו: אשכיר לך י' דינרין כדינר לחודש. והני מילי כששוכר להוציאם, אבל אם שכרם כדי להתלמד בהם, או ליראות, ומחזירם לו בעין, מותר. הגה: ודוקא שלא קבל עליו רק אחריות גנבה ואבדה, אבל אם קבל עליו כל אחריות, אסור (כ"י בשם בעל התרומות). ואם קיבל עליו המשכיר כל אחריות, בין דגנבה ואבדה בין אחריות דאונסין, יש מתירין אפילו משכיר לו להוציאם (ת"ה סימן ש"ב), כדלקמן סי' קע"ז. ומיהו אם לא קבל עליו רק גנבה ואבדה ולא אונסין, או אונסין ולא גנבה ואבדה, אסור להוציאן בשכרן (כ"י בשם תוס' והגהות מיימוני פ"ה וסמ"ג וריב"ש סי' ש"ה וש"ח ות"ה שם וע"פ). מיהו לא הוי אלא כאבן רבית, אבל אם לא קבל המשכיר אחריות כלל, הוי רבית קצוצה (ריב"ש שם). ב כלים, מותר להשכירם, אפילו נותן לו רשות למכרם ולעשות בהם כל חפצו רק שלבסוף יחזיר לו כלי אחר כזה. ג מקום שנהגו לשכור הספינה וליטול שכרה ואם נשכרה שמין לו מה שפחתה ומשלם יתר על שכרה, הרי זה מותר. וכן מותר להשכיר סיר של נחושת וכיוצא בו ונוטל השכר ודמי מה שפחת ממשקלו, וכן כל כיוצא בזה. הגה: וי"א דוקא כלים כאילו דאפילו מה שנשאר נפחת קצת ובעד זה נוטל שכר ולכן אם נשכר משערין כמה היה שוה בשעת שבירה (ב"י בשם החוספות וכן כ' ורינו ירוחם והגהות אשיר"י וכן משמע לשון הטור). ד מותר לשכור פרה ולשומה בדמים, כגון שיאמר: הרי פרתך עשויה עלי בשלשים דינר אם תמות, וכל זמן שהיא אצלי אעלה לך סלע בחדש בשכירות. (וי"א דאם תמות משערין כמה היתה שוה בשעת מיתה) (רמב"ן ורינו ירוחם והטור). ה המשכיר שדה לחבירו ב' כורים לשנה, ואמר ליה: תן לי ר' זוז שאפרנס בהם השדה ואני אתן לך י"ב כור בכל שנה, הרי זה מותר, מפני שאם יפרנס השדה כדינרין אלו יהיה שכרה יותר. וכן אם השכיר

לו חנות או ספינה בעשרה דינרין בשנה, ואמר לו: תן לי מאתים זוז שאבנה בהם ואציירנה ואכיירנה, או אתקן בהם ספינה זו וכלי תשמישה ואני אעלה לך י"ב דינר בכל שנה, הרי זה מותר (הואיל והוא מוציא המעות בגוף הספינה או החנות). (טור). אבל אם א"ל: תן לי ר' זוז כדי להתעסק בהם בחנות או להוציא בסחורה של ספינה או לשכור בהם מלחים, ואני אוסיף לך בשכירות, הרי זה אסור. ו מותר להרבות בשכר הקרקע. כיצד, השכיר לו את החצר וא"ל קודם שהחזיק בו: אם מעכשיו אתה נותן לי הרי היא לך בעשרה סלעים בכל שנה, ואם תתן שכר חדש בחדש הרי הוא בסלע בכל חדש, הרי זה מותר. וכיוצא בזה בשכר האדם גם כן מותר. הגה: אבל אם כבר החזיק בו לשכור לו ב' סלעים לשנה, אסור לומר לו: תתן כל חדש סלע א' ואני אמתין לך המעות (ב"י בשם תלמידי הרשב"א). וכל שכן אם כבר נתחייב לו השכירות ונותן לו דבר בהמתנת המעות דאסור. (הגהות אשרי פ' איזהו נשך ובהגהות מיימוני פ"ח). מותר להרבות בנדונית חתנים, כגון שנדר נדוניה לבתו והתנה עם חתנו שכל שנה שנייה לו הנדוניה אצלו יתן לו כך וכך שכר, מותר, שאין זה אלא כמוסיף לו נדוניה. ודווקא כשהתנו כן קודם הנשואין אבל לא אח"כ, דהוי אגר נטר (רשב"א סימן תקכ"ט וריב"ש סימן תק"ב). ועיין לקמן סימן קע"ז. ו אסור לומר לאדם: עשה עמי מלאכה היום ששוה דינר ואני אעשה עמך בשבוע אחר מלאכה ששוה שתיים. ו השוכר את הפועל בימות החורף לעשות עמו בימות הקיץ בדינר ליום, ומקדים לו שכרו מעתה, ושכרו שוה בימות הקיץ סלע ליום, אסור. אבל אם אמר לו: עשה עמי מלאכה מהיום ועד זמן פלוני בדינר ביום, מותר, דכיון שמתחיל לעשות עמו מעתה אינו נראה כנוטל שכר מעותיו שמקדים לו.

קעז שלא לקבל צאן ברזל מישראל, וכמה דיני משא ומתן האסורים משום רבית, ובו מ' סעיפים

א אין מקבלים צאן ברזל מישראל, דהיינו שמקבל ממנו מאה צאן ויהיו הגזות והולדות והחלב לאמצע, לשליש או לרביע עד שנה או עד שנתיים כמו שהתנו ביניהם, ואם מתו הצאן הרי המקבל משלם דמיהם, הרי זה אסור, שהרי בעל הצאן קרוב לריוח ורחוק להפסד. לפיכך אם קבל עליו בעל הצאן שאם הוקרו או הוזלו או נטרפו הרי הן ברשותו, הרי זה מותר. וכן כל כיוצא בזה. וכן הדין במקבל עליו סחורה בענין זה (טור). הגה: וכל זה לא מיירי אלא כשיש למקבל ריוח, אבל אם אין לו ריוח כלל במה שמקבל, אין כאן הלואה כלל ואפילו קבל עליו כל האחריות, שרי, דהא מותר לש"ח לקבל עליו להיות כשואל. (ב"י ובעל התרומה בשם חכמי לונ"ל והר"ן בחשובה). ב הנותן מעות לחבירו בתורת עיסקא, דהיינו שחצי האחריות על הנותן וחצי על המקבל, אסור. שכל עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון, ונמצא שטורח בחלק הפקדון בשביל חלק המלוה. לפיכך צריך לו ליתן שכר טרחה שבכל יום ויום מימי השותפות כפועל בטל של אותה מלאכה שבטל ממנה. ואם היה לו עסק אחר כל שהוא להתעסק בו עם מעותיו של זה, אינו צריך להעלות לו שכר של כל יום אלא אפילו העלה לו דינר בכל ימי השותפות, דיו, ואם פחתו או הותירו יהיה לאמצע בשוה. וכן אם א"ל: כל הריוח יהיה לך שלישו או עשיריתו בשכרך, הואיל ויש לו עסק אחר הרי זה מותר, ואם הפסידו יפסיד מתצה. ואם היה המתעסק אריסו והיה לו עסק אחר, אינו צריך להעלות לו שכר אחר כלל שהאריס משועבד הוא לבעל השדה. הגה: וצריך להיות כל אחריות פלגא הפקדון על הנותן אפילו אחריות דאונסין (טור ופוסקים בשם ר"י ומהרי"ק שורש קי"ט), ודלא כיש מקילין ומתירין במקצת אחריות (ב"י לרע"י וריב"ן).

ג כמה דברים אמורים, כשלא פסק עמו בתחלת העסק אלא נתן לו למחצית שכר, אבל אם פסק עמו בתחלת העסק שכר טרחו בדבר ידוע, ואפילו בדינר, מותר. הגה: וכל זה כשאחד נותן המעות, אבל אם כל אחד נותן מעות אפי' אחד מתעסק לבד, אין כאן עיסקא אלא הוי כשותפות בעלמא (כית יוסף בשם רי"ף וסמ"ג). ד הנותן מעות לחבירו סתם להתעסק בהם, ולא פסק עמו בתחלת העסק דבר לשכר טרחו, וכשבאו לחשבון לא רצה ליתן לו שכר כל יום ויום מימי השותפות, ואם היה לו עסק (אחר) לא רצה ליתן לו דינר לכל ימי השותפות, יהיה שכר המתעסק בחצי הפקדון שלישי ריוח הפקדון, שהוא שתות ריוח כל המעות, לפיכך אם הרויחו יטול המתעסק ב' שלישי הרויח, חצי הרויח של חצי המעות שהם מלוה, ושתות הרויח בשכר שנתעסק בפקדון, נמצא הכל ב' שלישי הרויח, ויטול בעל המעות שלישי הרויח. ואם פחתו, יפסיד המתעסק שלישי הפחת, שהרי הוא חייב בחצי הפחת מפני שחצי המעות מלוה, ויש לו שתות בשכרו באותו החצי של פקדון, ונמצא שנשאר עליו מהפחת שלישו ובעל המעות יפסיד שני שלישי הפחת. ה כשהוא נוטל שכר על חלק הפקדון שבידו הרי הוא כשומר שכר. מותר ליתן עיסקא למחצית שכר ולהתנות שלא להתעסק אלא בדבר פלוני, ואם ישנה שיהיה כל האחריות על המקבל, וכך כל תנאי שירצה, כגון שיתנה שלא ישמור הכספים אלא תחת הקרקע, ואם שינה והפסיד כל ההפסד למקבל, ואם הרויח הוא לאמצע, אע"פ שעתה הוא קרוב לשכר ורחוק להפסד לא חשיב רבית, כיון שאם לא שינה היה קרוב לשכר ולהפסד. הגה: ומותר למקבל לשנות לכתחלה, ולא אמרינן ההוי כגזולן בכך. (כ"י כשם הר"ן ובהגהות פ' א"צ ובמרדכי). מיהו אם שינה ואמר: לעצמי אני עושה ולא בתורת עיסקא, הוי כגזולן ומה שעשה עשה לעצמו (ר' ירוחם). ולכן יתנה הנותן תחלה שאם יטול לפעמים קצת מן העסק לצרכו שלא יהא מקרי שולח יד בפקדון בכך, דאז הוי כגזולן וכל הרויח שלו והמעות מלוה עליו ואסור ליטול אח"כ רבית. (כ"י בשם תשוכת מיימוני). ואם נהגו שלא להקפיד בכך מסתמא, כאלו התנו דמי וכמ"ש לעיל סימן קס"ח. ועיין לקמן סוף סי' זה מדין זה. ו נתן מעות לעיסקא למחצית שכר וקצץ בדבר ידוע, אפילו אם כל האחריות על הנותן, אסור. הגה: וי"א דאם מקבל עליו כל האחריות, מותר. (כ"י בשם מהרי"ק שורש קי"ט, וכן משמע כת"ה סימן ש"ב) בכל רבית דרבנן, כגון נותן בעיסקא או בשאר רבית דרבנן, אבל ברבית קצוצה לא מהני אם המלוה מקבל עליו כל האחריות, אבל אם לא מקבל עליו כל האחריות, רק קצתו, אפילו בדרבנן אסור. ויש להקל ברבית דרבנן כסברא זאת. ז הנותן מעות לחבירו למחצית שכר שנתיים ושלש, ושוב נמלכו ועשו קצבה ביניהם לתת לו כך לשנה, אם הלוח הוציא המעות ביציאותיו ונתן ריוח, הוי רבית. אבל אם היה מתעסק והולך ופרע מריוח שהרויחו הנכסים, כיון דמעיקרא לאו בתורת איסורא אתא לידיה, אם חצי ריוח שהרויחו המעות עלה למה שנתן לו, מותר. ח הלוח מנה לחבירו לכל הנאתו, אלא שהתנה עמו שישלק מעל אותו המנה מס המלך, אסור. ט לוח שקבל עליו לזון היתום, וכשבא היתום לתבוע חובו טען לנכות מה שנתן לו ממזונות, והיתום טוען שלא קבל ממנו, דבר היתום נאמן. י א"ל: הילך ר' זוז מעכשיו כדי שיפול תחתיו לאומנות המלך שהוא בשי"ן, אסור. אבל אם אמר לו: פרשני מן האומנות, מותר. (ועיין בסימן קע"ג). יא האומר לחבירו: מנה לי בידך מרבית קצוצה שגבית ממני, והלה אומר: לא היו דברים מעולם, משביעין את הנתבע היסת. (פ"י שהסיתו אותו חכמים לישבע להסיתו להודות, כי מדאורייתא אין משביעין אלא שבועת השומרים וע"פ עד אחד ובהוראה

מקצת הטענה), ויש חולקין (ר' יוחס בשם הר"ם) (וע"ל ס"ס קס"ח). **יב** המקבל מעות לחצי ריוח וטוען שמלוה ברכית היא, אינו נאמן. **יג** המלוה מעות לבעל הבית וגם חוזר ההלכ' עם בנו של בעל הבית ובעל הבית נותן לו הוצאה, אסור, אלא אם כן יתן לו הקרן במתנה גמורה שאם ירצה לעכבו יהא רשות בידו (ולעיל סימן קס"ז בארתי). **יד** האומר לחבירו: אם לא אפרעך לזמן פלוני הריני חייב לך מעכשיו ולזמן העיכוב כך דינירין (יותר ממה שהלוהו), אסור מפני הערמת רבית. הגה: ויש מתירין אם נותן לו מעות ומקבל פירות (ריב"ש סימן של"ה). ויש להקל בזה וע"ל בסימן קס"ג אם עבר ועשה ערמה ברכית אי מוציאין מידו. **טו** המתחייב לפרוע לחתנו לנדוניא לזמן פלוני ואם יעכב מלפרוע יוסיף על סך הנדוניא על כל עשרים דינר מהם ז' פשיטים בכל חדש, מותר, שזה דומה לנותן מתנה לחבירו ואומר לו: אני נותן לך כך וכך לזמן פלוני, ואם לא אתן לך לזמן פלוני עוד אני מוסיף כך וכך, שהוא מותר (וכבר נתבאר לעיל סי' קע"ו). **טז** אם חייב עצמו לתת למלוה כך וכך בכל שבוע בעוד שמעכב ממנו, הרי זה רבית גמורה. הגה: אע"ג דכתב לו כך דרך קנסא: אם לא אפרע לך לזמן פלוני אתן לך כל שבוע כך וכך, ואע"ג דאם היה פורע לו בזמנו לא הוי כאן רבית כלל, מ"מ הואיל וכתב לו ליתן לו קצבה בכל שבוע ושבוע, הוי רבית גמורה. (רוב הפוסקים). וכן עיקר, אע"ג דיש מקילין והתירו ללוות ברכית בדרך זה (הגהות מרדכי פא"נ בשם ר"י דארליינש). **יז** המלוה על המשכון ואמר: אם לא אפדנו לזמן פלוני יהיה שלך כל ששורה יותר על החוב, יש מי שאוסר משום הערמת רבית. (ועיין בח"ה סימן ע"ב וע"ג). **יח** המוכר סחורה לחבירו בס' זהובים שקבל מיר והתנה לתת לו לחצי שנה, ואם יעבור על זה שיתן בעבורה ק' זהובים, וקנו מידו והגיע הזמן ולא נתן, חייב ליתן הק' זהובים. והוא שכשפסק על הסחורה ההיא יצא השער וקנה כפי השער, או היתה לו הסחורה ההיא. **יט** אם הפקיד מעות אצל חבירו והנפקד הלואה לעובד כוכבים, הנפקד חייב באונסין ואין למפקיד בריוח כלל. ואם הנפקד רוצה לתת דבר מעצמו למפקיד, אין בו משום רבית (ועיין בחושן המשפט סימן רצ"ב). **כ** המתעסק בשל חבירו ונותן לו ריוח כל שנה ולבסוף טוען שלא היה שם ריוח, אינו נאמן, מאחר שנתנו לשם ריוח (ועיין בח"ה סימן פ"א). **כא** אם נותן לחבירו סחורה בתורת עיסקא, אם דרך לשכור כתף להוליכה לשוק לא יאמר לו: כיון שאני נותן לך שכר טרחך אתה תתן שכר הכתף, (אלא שמין כמה צריך ליתן והוא בכלל הקרן) (טור). **כב** אם יש למקבל סחורה שקנה בזמן הזול, ועכשיו נתייקרה, לא ישום אותה כמו שקנאה, אלא כמו ששורה עתה. הגה: ובמקום שנהגו לתת מעשר מריוח המעות, אין המקבל יכול ליתן המעשר אלא יתן חציו לנותן והוא יתנו למי שירצה (מרדכי פרק הגזול). **כג** הנותן בהמה לחבירו בעיסקא באתונות, חייב ליטפל י"ח חדש, ובדקה כ"ד, ובתוך זה הזמן כל אחד מעכב על חבירו. והולדות, מקום שנהגו לחלקם מיד, חולקים. ובמקום שאין מנהג, יגדלם המקבל בדקה שלשים יום, ובגסה חמשים יום, ומשם ואילך נוטל חצי השבח והחצי מהחלק השני וא"צ ליתן לו שכר טרחו מהחלק השני. ואם בא לחלוק צריך להודיעו לחבירו או לשום ולהתנות בפני שלשה, ואם לאו אין החלוקה כלום. (ואינו נוטל רק מחצית השבח כמו בראשונה) (טור). **כד** הנותן עסקא לחבירו לא יצרף הריוח עם הקרן ויעשה כולו קרן, דשמא לא יהיה כל כך ריוח ונמצא נוטל ממנו רבית. וכן לא יתן לו מעות בתורת עיסקא או שותפות ויכתוב אותם מלוה, שמא ימות ונמצא השטר ביד היורש וגובה בו את הרבית. **כה** אם כתוב בשטר: פלגא באגר והפסד, אם

הנותן או המקבל אדם גדול וידוע שלא היה עושה איסור רבית דנין אותו להיתר לומר אם יטול חצי הריוח שיקבל עליו שני חלקים באחריות, ואם לא יקבל עליו אלא חצי האחריות שלא יטול אלא שליש הריוח. אבל באינש אחרינא דלא אתחזק בהכי, דיינינן לשטרא כפשטיה והוה ליה שטר שיש בו רבית ואם יש הפסד יפסיד החצי כפי תנאו, ואם יש בו ריוח לא יקבל כלום. (וכן הוא הדין בכל עיסקא שנעשה כאיסור) (תשובת הרא"ש כלל פ"ח). **כז** והיכא שהוא אדם גדול דדיינינן להתירא, אם יש בו ריוח ואמר הנותן: אני אטול החצי מיד, ואם יהיה בו הפסד אקבל אחריות ההפסד שני חלקים, או אם יש בו הפסד אומר: איני מקבל אלא חצי ההפסד ולכשיהיה בו ריוח לא אקבל אלא השליש, והמקבל אומר בהפך אם יש בו ריוח שיטול הוא מיד ב' חלקים ואם יהיה בו הפסד יקבל עליו חצי האחריות, או אם יש בו הפסד אומר שאינו מקבל אלא השליש, וכשיהיה ריוח לא יקח ממנו אלא החצי, אם כתוב בשטר: דיהיב מרי עיסקא למקבל פלגא באגר ובהפסד, משמע דמלתא במרי עיסקא קיימא ובדידיה תליא מלתא למיתב למקבל מאי דניחא ליה, ואי כתיב ביה: למשקל פלגא באגר ובהפסד, משמע דבמקבל תליא מילתא למשקל מאי דבעי. **כז** אם התנו על חלוקת הריוח ולא התנו על חלוקת ההפסד, אם יהיה שם הפסד יפסיד המתעסק שני שלישי החלק שהיה מרויח. וכן אם התנו על חלוקת ההפסד ולא התנו על חלוקת הריוח והרויחו, יטול כמו אותו החלק שהיה מפסיד ותוספת שליש חלק חבירו. כיצד, אם התנו שיטול המתעסק רביע השכר ולא התנו על ההפסד, אם הפסיד הרי זה משלם שתות. ואם התנו שיפסיד המתעסק רביע בהפסד ולא התנו על הריוח, אם הרויח נוטל מחצה. **כח** אם התנו שהנותן יפסיד שני חלקים ולא יטול בריוח אלא חלק א', ולא היה שם לא ריוח ולא הפסד, והמתעסק תובע שכרו, לא יטול כלום (תשובת ראב"ד כשם תשובת רי"ף והוא כרי"ף פרק המקבל). אבל אם התנו למחצה בשכר ומחצה בהפסד, ולא היה שם ריוח ולא הפסד, נוטל המתעסק שכרו מהקרן. (תשובת ראב"ד שם). **כט** המושיב חבירו בחנות להתעסק ויחלקו הריוח, לא יהיה לוקח ומוכר דברים אחרים ממעותיו, ואם עשה כן, חצי הריוח לבעל החנות. **ל** הנותן מעות לחבירו להתעסק, אע"פ שהחצי יש לו דין מלוה אינו יכול להוציא החצי לצרכו ולהתעסק בחציו לכד לצורך חבירו, וכן אינו יכול לומר: אתעסק בחצי שלי ואניח החצי של פקדון בבית דין. **לא** מתעסק שמת ויש עדים שמעות או מטלטלין אלו הם מזה העסק, נוטלן בעל הממון בלא שבועה ואין הבעל חוב ולא האשה נוטלים כלום מהקרן ולא מחלק ריוח הנותן. הגה: ויוכל הנותן ליקח כל העיסקא מידם אע"פ שעדיין לא כלה הזמן שקצב עם המקבל (מיימוני פ"ה והלכות שלוחים ורוכ הפוסקים) (ועיין בת"ה סימן קע"ו). **לב** נתן המתעסק מתנה מהמטלטלין של העסק או מהמעות לאחרים, והביא בעל הממון ראייה ברורה שהם מזה העסק, מוציא מידם. אפילו שינה אותם מקבל המתנה או מכרם או נתנם לאחרים או הפסיד, חייב לשלם, והכל בראייה ברורה. **לג** מי שנתן לחבירו עיסקא אחת וכתב עליה שני שטרות אין שטר אחד משועבד לחבירו, שאם היה באחד ריוח ובשני הפסד שימלאו הקרן ואח"כ יחלקו הריוח, אלא יחלקו כל שטר לפי תנאם. ואם נתן לו שתי עיסקות בשתי פעמים, וכתבם בשטר אחד והרויח באחד והפסיד באחרת, ימלאו הקרן תחלה ואח"כ יחלקו המותר. **לד** המקבל עיסקא מחבירו והפסיד ולא הודיעו אלא נתעסק ומילא הקרן, אינו יכול לומר: תפסיד חלקך מההפסד, אלא יתמלא הקרן מהריוח ואם יש בו מותר יחלקוהו

כז
שבט

לפי הנאם. הגה: ורוקא שלא הודיעו, אבל אם הודיעו, וא"ל: לא אעסוק עוד עד שנפלוג בריות, הרשות בידו, (ב"י בשם תלמידי הרשב"א ונ"י), דהא יכול לחזור בו אימת שירצה כמו שיתבאר. המקבל עיסקא נותן מס מן הריוח תחלה ואח"כ יחלקו, אא"כ התנו שיוכל ליקח ריוח מתי שירצה, או שהודיעו ליקח חלקו מן הריוח, ואז אם נתן אח"כ מס נחשב להפסד (מרכי פרק המקבל). ל"ה שנים שקבלו עיסקא מאחד לזמן, ואמר אחד לחבירו בתוך הזמן: נחלוק העסק ואתעסק אני בחציי ואתה בחצייך, אין שומעין לו. ואפילו אם יאמר: אני אקבל אחריות בחציי שלך שאם תפסיד אני אפרענו לבעל המעות, אין שומעין לו ואפילו אם יאמר: ישאר הקרן בין שנינו ולא נחלוק רק הריוח, אין שומעין לו. ל"ז יחיד המקבל עיסקא לזמן קצוב, המקבל יכול לחזור בו כדין פועל שחוזר בחצי יום, ובעל המעות אינו יכול לחזור בו. ל"ח הלוקח מעות מחבירו ליקח בהם פירות למחצית שכו, לא יהא לוקח בשלו חטים ובשל חבירו שעורים. ל"ט הנותן מעות לחבירו ליקח בהם פירות למחצית שכו, לוקח בהם כל מין שירצה, אפילו בעלי חיים, אבל לא יקח בהם לא כסות ולא כלים. מ' הנותן מעות לחבירו לקנות בהם פירות למחצית שכו רשאי לקנות גם לעצמו מאותו המין, ובלבד שלא ימסרם ביחד, אלא אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן. מ"א הנותן מעות לחבירו ליקח בהם פירות למחצית שכו ואומר: לא לקחתי, אין לו עליו אלא תרעומת. ואם יש עדים שלקח במעות משלחו ומכר, מוציאים ממנו בע"כ. ואם שלח בהם יד בפני עדים או שאמר בפניהם שחוזר בו משליחתו, קנה לעצמו. (ועיי' בח"ה סימן קפ"ג מדין זה). הלכות חוקות העובדי כוכבים

הלכות חוקות העובדי כוכבים

קעח שלא ללבוש כמלבושי עובדי כוכבים, וכו' ג' סעיפים

א אין הולכין בחוקות העובדי כוכבים (ולא מדין להם). (טור בשם הרמב"ם) ולא ילבש מלבוש המיוחד להם. ולא יגדל ציצת ראשו כמו ציצת ראשם. ולא יגלח מהצדדין ויניח השער באמצע. ולא יגלח השער מכנגד פניו מאוזן לאוזן ויניח הפרע. ולא יבנה מקומות כבנין היכלות של עובדי כוכבים כדי שיכנסו בהם רבים, כמו שהם עושים. הגה: אלא יהא מובדל מהם במלבושיו ובשאר מעשיו (שם). וכל זה אינו אסור אלא בדבר שנהגו בו העובדי כוכבים לשום פריצות, כגון שנהגו ללבוש מלבושים אדומים, והוא מלבוש שרים וכדומה לזה ממלבושי הפריצות, או בדבר שנהגו למנהג ולחוק ואין טעם בדבר דאיכא למיחש ביה משום דרכי האמורי ושיש בו שמץ עבודת כוכבים מאכותיהם, אבל דבר שנהגו לתועלת, כגון שדרכן שכל מי שהוא רופא מומחה יש לו מלבוש מיוחד שניכר בו שהוא רופא אומן, מותר ללבושו. וכן שעושין משום כבוד או טעם אחר, מותר (מהרי"ק שורש פ"ח). לכן אמרו: שורפין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי (ר"ן פ"ק דעבודת כוכבים). ב מי שהוא קרוב למלכות וצריך ללבוש במלבושיהם ולדמות להם, מותר בכל. ג מי שאכל ושייר פתיחין על שלחנו, לא יביא פת שלימה ויניח על השלחן. הגה: יש מקומות שנהגו לערוך שלחן ולשום עליו מיני מאכל כליל שלמחר מלין תינוק, ויש בזה איסור משום העורכים לגד שלחן (ישעיהו סה, יא) (תא"ו נ"ז), אבל לערוך מטה למזל התינוק יש מתירין. (כן כתבו האחרונים). הלכות מעונן ומכשף

הלכות מעונן ומכשף

קעט שלא לכשף, לעונן ולנחש, וכו' י"ט סעיפים

א אין שואלים בחוזים בכוכבים ולא בגורלות. הגה: משום שנאמר: תמים תהיה עם ה' אלהיך (דברים יח, יג) (ב"י בשם תוספות ד"פ ובשם ספרי). וכ"ש דאסור לשאול בקוסמים ומנחשים ומכשפים (פסקי מהרא"י סי' צ"ג). **ב** נהגו שאין מתחילין בב' וכו', ואין נושאים נשים אלא במילוי הלבנה. הגה: ולכן נהגו ג"כ להתחיל ללמוד ב"ח, כי אע"פ שאין נוחש יש סימן (סמ"ק סימן קל"ו). כמה שאדם יודע שהוא כנגד המזל, לא יעשה ולא יסמוך על הנס, אלא שאין לחקור אחר זה משום תמים תהיה (דברים יח, יג) (תשובת רמב"ן סימן רפ"ו) כמו שנתבאר. **ג** האומר: פתי נפלה מפני, או מקלי מידי, או בני קורא לי מאחרי, או שצבי הפסיקו בדרך, או שעבר נחש מימינו או שועל משמאלו, ולמי שאירע לו אחד מאלו עושה ממנו נוחש שלא לצאת לדרך או שלא להתחיל במלאכה, וכן המנחשים בחולדה ובעופות ובכוכבים, וכן האומר: אל תתחיל לגבות ממני, שחרית הוא, מוצאי שבת הוא, מוצאי ר"ח הוא, וכן האומר: שחוט תרנגול שקרא כעורב ותרנגולת זו שקראה כתרנגול, אסור. הגה: י"א אם אינו אומר הטעם למה מצוה לשחוט התרנגולת, אלא אומר סתם שחטו תרנגולת זו, מותר לשחטה כשקראה כתרנגול (ב"י בשם הר"א). וכן הוא המנהג. **ד** בית, תינוק ואשה אף על פי שאין נוחש, יש סימן. הגה: אם הצליח אחר זה ג' פעמים או לא (ב"י בשם רש"י). וכן מותר לומר לתינוק: פסוק לי פסוקין (טור). י"א דאדם מותר לעשות לו סימן בדבר שיכוא לעתיד, כמו שעשה אלעזר עבר אברהם או יהונתן (טור והר"ד קמח), ויש אוסרין (רמב"ם וסמ"ג). וההולך בתום ובוטח בה', חסד יסוכבנו (תהילים לב, י). ה' חובר חבר זהו שעל ידי לחש מקבץ חיות או נחשים ועקרבים, יתושים ופרעושים. ו' מי שנשכו עקרב מותר ללחוש עליו, ואפילו בשבת, ואף על פי שאין הדבר מועיל כלום הואיל ומסוכן הוא התירו, כדי שלא תטרף דעתו עליו. ז' מי שרודפים אחריו נחש ועקרב, מותר לחבר כדי שלא יזיקוהו. ח' הלוחש על המכה או על החולה ורוקק ואחר כך קורא פסוק מן התורה, אין לו חלק לעולם הבא. ואם אינו רוקק, איסורא מיהא איכא. ואם יש בו סכנת נפשות, הכל מותר. הגה: וי"א דכל זה אינו אסור אלא כשקורא הפסוק כלשון הקודש, אבל כלשון לנו, לא. (רש"י בשם רבו וכו'). ומיהו ברוקק טוב ליהרר בכל ענין, בפרט אם מוכירין השם, שאין לו חלק לעולם הבא (כן משמע מהטור לדעת ר"י). ט' תינוק שנפגע, אין קורין עליו פסוק ואין מניחין עליו ספר תורה. י' הבריא, מותר לקרות פסוקים להגן עליו מהמזיקין. י"א למרוד האזור וללחוש עליו, מותר ואפי' בשבת. הגה: ועיין בא"ח סימן ש"ו. וה"ה שאר לחשים. ועיין בא"ח סי' ש"א איהו לחש וקמיע אסור. י"ב מותר להתרפאות בקמיע, אפי' יש בהם שמות. וכן מותר לישא קמיעין שיש בהם פסוקים. ודווקא להגן שלא יחלה, אבל לא להתרפאות בהם מי שיש לו מכה או חולי, אבל לכתוב פסוקים בקמיעין, אסור. י"ג דורש אל המתים (דברים יח, יא), זה שמרעיב עצמו ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח הטומאה. י"ד להשביע את החולה לשוב אליו לאחר מיתה להגיד לו את אשר ישאל אותו, מותר. ויש מתירין אפי' לאחר מותו, אם אינו משביע גופו של מת רק רוחו (כן משמע בהגהות מיימוני בשם רא"ם ולא כבית יוסף). ט"ו אוהז את העינים, אסור. וע"י ספר יצירה, מותר. (אפילו לעשות מעשה) (טור). ט"ז מעשה שדים, אסור. ויש מי שמתיר לישאל בהם על הגניבה. הגה: וכיוצא בזה. (ב"י והגהות מיימוני פ"א מהלכות גזילה). וע"י השבעה שמשביע אותם ע"י שמות, יש מתירין בכל

ענין, (כ"י בשם ר"י ושם כהגה הג"ל), מ"מ רוב העוסקים בזה אינן נפטרים מהם בשלום, על כן שומר נפשו ירחק מהם (משלי כב, ה) (ב"י). י"ז הנהגים לערוך שלחן עם מיני מאכל כליל המילה ואומרים שהוא למזל התינוק, אסור (ועיין לעיל סוף סימן קע"ח). י"ח לקטר הבית בעשב שיש לו ריח טוב, יש מי שאוסר, אא"כ עושה כן כדי להסיר ריח רע. י"ט המקטר לשד לחברו ולכופו לעשות רצונו, חייב משום עובר עבודת כוכבים. והלומד מן האמגושי, אפילו דברי תורה, חייב מיתה. הלכות כתובת קעקע וקריחה

הלכות כתובת קעקע וקריחה

קפ איסור כתובת קעקע וקריחה על מת, וכו' י"ב סעיפים

א כתובת קעקע, היינו ששורט על בשרו וממלא מקום השריטה כחול או דיו או שאר צבעונים הרושמים. **ב** אם עושה כן על בשר חבירו, אותו שנעשה לו פטור, אא"כ סייע בדבר. **ג** מותר ליתן אפר מקלה על מכתו. **ד** הרושם על עבדו שלא יברח, פטור. (ונראה דלכתחלה מיהא אסור) (ר"ע). **ה** השורט בבשרו אינו חייב אא"כ עושה כן על מתו או לעבודת כוכבים, אלא שעל מתו חייבים בין ביד בין בכלי, ולעבודת כוכבים אינו חייב אלא בכלי. **ו** גרידה ושריטה על מת, אסור, אפילו שלא בפני המת. (ועל צער אחר, שרי) (כ"י מפ"י הטור). **ז** יש מי שאומר דדוקא שריטה, אבל אם מכה בידו על בשרו עד שדמו שותת, מותר. ויש מי שאוסר. **ח** המשרט ה' שריטות על מת אחד, או על ה' מתים שריטה אחת, חייב ה'. **ט** קרחה הוא שתולש משער ראשו על המת בכל מקום בראש, בין ביד בין בסם, ושיעורו כדי שיראה מראשו כגריס פנוי בלא שיער, וי"א שתי שערות. ויש מי שאומר דאיסורא איכא אפילו בשיער אחד. **י** קרח קרחה אחת על ה' מתים, אינו חייב אלא אחת. אבל אם קרח ה' קרחות על מת אחד, חייב על כל אחת ואחת. **יא** הקורח בראשו של חבירו, והמשרט בבשר חבירו וחבירו מסייע, אם שניהם מזידיים שניהם לוקים. אחד שוגג ואחד מזיד, המזיד לוקה. **יב** גם הנשים מוזהרות בכל יקרחו (ויקרא כא, ה). הגה: וכל שכן בכל ישרטו (ויקרא כא, ה) ויש להזהירם שלא תתלשנה בשעריהן על מת, שלא תבאנה לידי קרחה (טור כשם הירושלמי). וכן בשריטה. הלכות גילוח

הלכות גילוח

קפא איסור גילוח הפאות, וכו' י"ב סעיפים

א פאות הראש הם שתיים. סוף הראש הוא מקום חיבורו ללחי מימין ומשמאל. **ב** בין שגילח הפאות בלבד, בין שגילח כל הראש עם הפאות, חייב. **ג** אינו חייב אלא בתער. ויש אוסרים במספרים כעין תער, ויש לחוש לדבריהם. **ד** גם הניקף חייב אם סייע בדבר שמטה עצמו אליו להקיפו, אבל איסורא איכא אף על פי שלא סייע, לפיכך אסור להיות ניקף אפילו על ידי עובד כוכבים. **ה** המקיף את הקטן, חייב. (אבל מותר להקיף את העובד כוכבים או את האשה). (ב"י כשם הרא"ש). ויש מסתפקים בדבר (כ"י כשם י"א). קטן, ומותר להיות ניקף מן העובד כוכבים) (ר"ן פרק אלו הן הגולין). **ו** אשה אינה במצות הקפה, וי"א שאף על פי

י"ד הלכות לא ילבש גבר שמלת אשה סימן קפב תקלט

שמותרת להקיף פאת ראשה, אסורה להקיף פאת ראש האיש ואפילו הוא קטן. ז עבדים חייבים בהקפת הראש כאנשים. ח טומטום ואנדרוגינוס אסורין בהקפת הראש. ט שיעור הפאה מכנגד שער שעל פדחתו ועד למטה מן האוזן, מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם, וכל רוחב מקום זה לא תגע בו יד. י אינו חייב על השחתת פאת הזקן אלא בתער, אבל במספרים מותר, אפילו כעין תער. הגה: ומ"מ נזהרים כשמסתפרין במספרים שיעשה היקף הגילוח בחלק העליון מן המספרות ולא כתחתון, פן יעשה הכל עם חלק התחתון והוי כתער (ת"ה סימן רצ"ה). מיהו נראה דתחת הגרון אין לחוש כזה, הואיל ואינו עיקר מקום הפאות (ר"ע). י"א פאות הזקן הם ה', ורכו בכס הדעות, לפיכך ירא שמים יצא את כולם ולא יעביר תער על כל זקנו כלל. (ואפילו תחת הגרון (כ"י בשם אגרת ר"י וסמ"ג). י"ב אשה שיש לה זקן, מותרת להשחיתו; ודינה בהשחתת זקן האיש, כדינה בהקפת ראש האיש. הלכות לא ילבש גבר שמלת אשה

הלכות לא ילבש גבר שמלת אשה

כח
שבט

קפב דברים האסורים משום לא ילבש גבר שמלת אשה (דברים כב, ה), ובו ו' סעיפים א המעביר שער בית שחי ובית הערוה, אפילו במספרים כעין תער, היו מכין אותו מכת מרדות. ב"א, במקום שאין מעבירין אותו אלא נשים, כדי שלא יתקן עצמו תיקון נשים. אבל במקום שמעבירין אותו גם האנשים, אם העביר אין מכין אותו. הגה: ואפילו לכתחלה שרי (ר"ן פ"ב דע"ז). רק החכמים נמנעים בכל מקום (שם ובכ"י בשם נ"ה) (וע"ל סימן קנ"ו). ומותר להעביר שיער (שאר) איברים במספרים בכל מקום. ב מי שמגלח כל שיער שבו, מראשו ועד רגליו, י"א שמוותר לו לגלח גם של בית השחי ובית הערוה. ג אסור לחוך בידו בשער בית השחי ובית הערוה כדי להשירו, אבל מותר לחוך בכגדו להשירו. ד מי שיש לו חטטין בכית השחי ובבית הערוה, ומצטער מצד השיער, מותר להעבירו. ה לא תעדה אשה עדי האיש, כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע או תלבש שריון וכיוצא בו (ממלכושי האיש לפי מנהג המקום ההוא), (טור) או שתגלח ראשה כאיש. ולא יעדה איש עדי אשה, כגון שילבש בגדי צבעונים וחלי זהב במקום שאין לובשין אותם הכלים ואין משימין אותו החלי אלא נשים. הגה: ואפילו באחד מן הכגדים אסור, אף על פי שניכרים כשאר בגדיהם שהוא איש או אשה (כ"י). טומטום ואנדרוגינוס אסורים להתעטף כאשה. ז אסור (לאיש) ללקט אפילו שער אחד לבן מתוך השחורות, משום לא ילבש גבר (דברים כב, ה) וכן אסור לאיש לצבוע (שערות לבנות שיהיו) (כ"י) שחורות, אפילו שיערה אחת. וכן אסור לאיש להסתכל במראה. (וע"ל סימן קנ"ו). הלכות נדה

יב לחודש
לסהמ"ח

הלכות נדה

קפג אשה שרואה טיפת דם צריכה לישב ז' נקיים, ובו סעיף אחד

א אשה שיצא דם ממקורה, בין באונס בין ברצון, טמאה, והוא שתרגיש ביציאתו. ומיהו משתרגיש בו שנעקר ממקומו ויצא, טמאה אף על פי שלא יצא לחוץ, ואפילו לא ראתה אלא טיפת דם כחרדל, יושבת עליו שבעה נקיים. הגה: כאשר יתבאר לקמן סימן קצ"ו. ואין חילוק בין פנויה לנשואה לענין איסור נדה (ריב"ש סימן תכ"ב מביאו ב"י), כי כל הבא על הנדה חייב כרת.

קפד שצריך לפרוש מהאשה עונה קודם לוסתה, וכו' י"ב סעיפים

א רוב הנשים יש להם וסתות (פי' זמן קבוע אורח כנשים) לראות בזמן ידוע, כגון מעשרים לעשרים יום או משלשים לשלשים יום, וכל אשה שיש לה וסת קבוע, בא עליה שלא בשעת וסתה ואינה צריכה בדיקה לפני תשמיש. הגה: גם אין לה להחמיר לבדוק עצמה, לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש, שלא יהא לכו נוקפו ופורש (טור ומררכי ריש הלכות נדה ורוב הפוסקים). אבל שלא בשעת תשמיש, כל המרבה לבדוק הרי זו משובחת. ב בשעת וסתה, צריך לפרוש ממנה עונה אחת, ולא משאר קריבות אלא מתשמיש (המטה) בלבד. אם הוא ביום, פורש ממנה אותו היום כולו אפילו אם הוסת בסופו, ומותר מיד בלילה שלאחריו, וכן אם הוא בתחלתו, פורש כל היום ומותר כל הלילה שלפניו. וכן הדין אם הוא בלילה, פורש כל הלילה ומותר ביום שלפניו ולאחריו, בין שקבעה וסת בג"פ או בפ"א. הגה: וכל זה לא מיירי אלא כוסת התלוי בימים אבל לא כוסת התלוי בשינוי הגוף (כ"י בשם הראב"ד), וע"ל סימן קפ"ט. ואשה שמשנית וסתה להקדים ב' או ג' ימים, או לאחר כשמגיע זמן וסתה, צריך לפרוש ממנה ב' או ג' ימים קודם או אחריו. (הגהות מיימוני פ"א רהלכות איסורי ביאה). וע"ל סי' קפ"ט. ג במה דברים אמורים, בגדולה, אבל בקטנה שלא הגיעה לימי הנעורים, ולא הביאה סימנים, אין צריך לפרוש סמוך לוסתה כל זמן שלא קבעתו ג' פעמים. והוא הדין לזקנה שנסתלקו דמיה. ד אם רגילה לראות בהנץ החמה, ולא קים לן שפיר אי קודם הנץ החמה או אחריו, אינה אסורה אלא ביום. ה אם רגילה לראות ראייה מקודם הנץ החמה עד אחר הנץ החמה, אסורה בלילה וביום כשיעור הנמשך בו. ו אם וסת נמשך ב' או ג' ימים, ששופעת או מזלפת, אינה צריכה לפרוש אלא עונה הראשונה של הוסת, וכיון שעברה עונה ולא ראתה, מותרת. ז אם הגיע וסתה בימי עיבורה, משהוכר עובריה, או בימי מניקתה שהם כ"ד חדשים משנולד הולד, אפילו מת הולד, אין צריך לפרוש סמוך לוסתה, ואפילו בתוך וסתה מותרת בלא בדיקה. (וע"ל סוף סימן קפ"ט). ח היתה נחבית במחבא מפני פחד, והגיע שעת וסתה, אינה חוששת לו. הגה: וי"א דוקא אם עבר הוסת ולא בדקה ולא הרגישה, טהורה בלא בדיקה. אבל לכתחלה צריכה בדיקה. (ויכ' משמע בכ"י). ט שאר נשים, צריכות בדיקה כשיגיע הוסת. עבר הוסת ולא בדקה ולא הרגישה, טהורה בלא בדיקה. וי"א שאסורה עד שתבדוק, אם יש לה וסת קבוע, או שהוא יום ל' אע"פ שאינו קבוע. (והכי נהוג, וכן הוא לקמן סימן קפ"ט). י הרוצה לצאת לדרך צריך לפקוד אשתו אפילו סמוך לוסתה. הגה: ואפילו בתשמיש שרי. (טור בשם י"א וכ"י בשם רש"י וראב"ד ורשב"א ור' ירוחם). ומ"מ המחמיר שלא לפקדה רק בדברי רצוי, תע"ב (כ"י בשם סמ"ג). וכבר נתבאר דכל מיני קורבה ואהבה שרי, מלבד תשמיש. ואם הולך לדבר מצוה א"צ לפקוד אשתו. (המ"מ פ"ד דא"ב ובהגהות ש"ד). וי"א אם אדם רוצה לילך לדרך, ואשתו נדה ותטבול תוך עונה אחת, צריך להמתין. (נ"י פרק הבא על יבמתו). י"א אשה שיש לה וסת לימים לבד, והגיע שעת וסתה, אסור לבא עליה עד שישאלנה. ואם אין לה וסת, יום ל' לראייתה הוי כהגיע שעת וסתה. ואם שהתה אחר הוסת שיעור שתספור ותטבול, בא עליה ואין צריך לשאול. י"ב היה לה וסת לימים (טור בשם רשב"א) לוסת מוסתות הגוף (כ"י בשם הגהות מ"י פ"ד בשם רמב"ן). כגון קפיצה וכיוצא בה, כיון שהוסת תלוי במעשה, אימור לא קפצה ולא ראתה, אבל חוששת לעונה בינונית שהיא ל' יום (כ"י בשם רשב"א וטור לקמן סי' קפ"ט).

קפה דין אשה שאמרה טמאה אני ואחר כך אמרה טהורה אני, ובו ד' סעיפים

א האשה שהיא בחזקת טמאה, אסור לו לבא עליה עד שתאמר לו: טבלתי. הגה: ומאחר שעברו ימים שאפשר לה למנות ולטבול, נאמנת. אפילו רואה בגדים מלוכלכים בדם, נאמנת לומר, בשוק טבחים עברתי, או נתעסקתי בצפור וכדומה לזה. (כ"י כשם הרא"ש ורבינו ירוחם). **ב** ואם הוחזקה נדה בשכנותיה, שראוה לובשת בגדים המיוחדים לימי נדותה, חשיבה כודאי טמאה. **ג** אמרה לבעלה: טמאה אני, ואחר כך אמרה: טהורה אני, אינה נאמנת. (אם הוא לאחר כדי דבור) (כ"י כשם רבינו ירוחם). ואם נתנה אמתלא לדבריה, כגון שאומרת שלא אמרה לו כן, תחלה אלא מפני שלא היה בה כח לסבול תשמיש, או טענה אחרת כיוצא בזה, נאמנת. הגה: ומכל מקום מי שרוצה להחמיר על עצמו, שלא להאמין לה, מדת חסידות הוא. (כ"י), אבל מדינא נאמנת, אפילו בשתיקה אח"כ רק שהיא באה ושוכבת אצל בעלה והוא יודע ומכיר שמה שאמרה תחלה: טמאה אני, עשתה מחמת קטטה שהיה לו עמה, (מהרי"ו סימן כ"ב), וכדומה לזה. אבל אם ראוה לובשת בגדים המיוחדים לימי נדותה, ואח"כ אמרה: טהורה אני, אע"פ שנתנה אמתלא לדבריה, אינה נאמנת. (אמרה: פלוני חכם טהר לי כתם, והחכם אומר שהיא משקרת, החכם נאמן, וטמאה היא. (כ"י כשם הרמב"ם ורבינו ירוחם). **ד** היה משמש עם הטהורה ואמרה לו: נטמאתי, ופירש מיד, חייב כרת, שיציאתו הנאה לו כביאתו. כיצד יעשה, נועץ צפרני רגליו בארץ, ושוהה בלא דישה, עד שימות האבר, ופורש באבר מת. הגה: וימלא פחד ורתת על העבירה שבאה לידו. (כ"י כשם סמ"ג). ולא יסמוך עליה, רק יסמוך על רגליו וידידו, שלא יהנה ממנה. ואם פירש ממנה בקשוי ובשוגג, שלא ידע שאסור לפרוש ממנה, יתענה מ' יום, ואינן צריכין להיות רצופים, רק כל שבוע שני ימים, כגון שני וחמישי, ובליל התענית אסור ביין וכשר. ואם לא יוכל להתענות, יפדה כל יום בממון שיתן לצדקה, כפי ערך ממון שיש לו, כי עשיר יתן יותר קצת מעני, ויש להחמיר בתשוכתו. וכל המרבה לשוב, זכות הוא לו. (פסקי מהרא"י סימן ס'). והאשה אינה צריכה כפרה. ואם שמשה שלא בשעת וסתה, ומצאה אחר התשמיש דם, אפילו נמצא על עד שלו, מקרי אונס, אפילו לא בדקה תחלה. וא"צ כפרה לא הוא ולא היא (מרדכי והרא"ש כלל כ"ט כשם מהר"ם).

קפו דיני בדיקת אשה בין לפני תשמיש בין לאחר תשמיש, ובו ה' סעיפים

א אשה שיש לה וסת קבוע, אינה צריכה בדיקה כלל, לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש. ואדרבה, אין לה לבדוק בפני בעלה בשעת תשמיש, כדי שלא יהא לכו נוקפו. והרמב"ם ז"ל מצריך לבדוק אחר תשמיש, היא בעד אחד והוא בעד אחד, ולראות בהם שמא, ראתה דם בשעת תשמיש. ולדעתו, הצנועות בודקות עצמן אף קודם תשמיש. (וסכרא הראשונה היא עיקר, וכן נהגו). (רוקח והגהות מיימוני ורוכ המורים). **ב** אם אין לה וסת קבוע, שלשה פעמים הראשונים צריכין לבדוק קודם תשמיש ואחר תשמיש, הוא בעד שלו והיא בעד שלה, ואם הוחזקה באותם שלשה פעמים שאינה רואה דם מחמת תשמיש, שוב אינה צריכה בדיקה כלל, לא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש. ולהרמב"ם והרא"ש, כל זמן שאין לה וסת צריכה היא בדיקה לעולם, קודם תשמיש ואחר תשמיש, והרמב"ם מצריך שגם הבעל יבדוק עצמו אחר תשמיש. הגה: ואין צריכין לבדוק עצמם אחר כל תשמיש ותשמיש

שעושין כלילה אחת, אלא מקנחין עצמן כל הלילה בעד, ולמחר צריכין כדיקה, ואם נמצא דם טמאה. (ב"י בשם הרמב"ם). קנחה עצמה בעד, ואכרה, לא תשמש עד שתכרוק עצמה, הואיל ואין לה וסת (שם).
 ג' אשה שאינה רואה בפחות מי"ד ימים אחר טבילתה, אבל לאחר י"ד ימים אין לה קבע עד י"ד יום, דינה כדין אשה שיש לה וסת. ד' יש לאדם להניח את אשתו שתכרוק בעד שלו, מתוך שנאמנת על שלה, נאמנת על שלו. ה' אם ראתה דם מחמת תשמיש שלש פעמים רצופים, אסורה לשמש לעולם עם אותו בעל, ויתבאר בסימן שאחר זה.

קפז דיני אשה הרואה דם מחמת תשמיש, וכו' י"ד סעיפים

א אשה שראתה דם מחמת תשמיש מיד, בכדי שתושיט ידה לתחת הכר, או לתחת הכסת, ותטול עד לכדוק בו, ותקנח עצמה, משמשת ג"פ. אם ככל ג' פעמים רצופים ראתה דם, (וכ"ש אם מצאה ג' פעמים דם על עד שלו), (מרדכי וכן כ' ב"י בשם תרומת הרשן וסמ"ג), אסורה לשמש עם בעל זה, אלא תתגרש ותנשא לאחר. נשאת לאחר, וראתה דם מחמת תשמיש ג' פעמים רצופים, אסורה לשמש גם עם אותו בעל, אלא תתגרש ותנשא לשלישי. ואם גם עם השלישי ראתה דם מחמת תשמיש ג"פ רצופים, לא תנשא לאחר אלא אסורה לכל עד שתכרוק. הגה: וי"א שאין אנו בקיאיין איזה מקרי מחמת תשמיש, כי אין בקיאיין כשיעור הנוכר, ולכן כל שרואה ג"פ סמוך לתשמיש מקרי לדידן מחמת תשמיש, ונאסרה על בעלה. (ב"י בשם הראב"ד שכ"כ בש"א). ואלו ג"פ צריכים להיות רצופים, אבל אם לא היו רצופים לא נאסרה על בעלה. (ב"י בשם הרמב"ם וכ"כ הרשב"א סימן תתל"ט ומהרי"ו נ"ג). ואין חילוק בין אם ראתה ג' פעמים מיד שנשאה, ובין נתקלקלה אח"כ וראתה ג' פעמים. (מרדכי ריש ה"ג ובתשובת הרשב"א סימן תתל"ט ובתוס'). וכל זה לא מיירי אלא בראתה סמוך לתשמיש, אבל אם לא ראתה סמוך לתשמיש, לא נאסרה על בעלה, ומותרת לו לאחר טהרתה תמיד (ב"י בשם סה"ת וסמ"ג) ודינה כמו שאין לה וסת. ב' כיצד בודקת, נוטלת שפופרת (פירוש קנה של עופרת) של אבר, ופיה רצוף לתוכה, ונותנת בתוכה מכחול ובראשו מוך, ומכנסת אותו באותו מקום עד מקום שהשמש דש, נמצא דם על ראשו בידוע שהוא מן המקור, ואסורה, ואם לאו, בידוע שהוא מן הצדדין, ומותרת. (ב"י מהרמב"ם) (ואף בזמן הזה יש לסמוך אבדיקה זו). (טור וב"י לדעת הרמב"ם והרא"ש ורשב"א ורי"ף וכן כתב הר"ן והר"ם פדואה סימן י'). ג' אם רוצה לכדוק עצמה בעודה תחת הראשון, אחר ששמשה שלש פעמים, הרשות בידה, ומותרת לו. ויש אומרים שאסורה לראשון מתשמיש שלישי ואילך, אפילו בכדיקה. הגה: ויש לסמוך אסכרא ראשונה להקל. (טור וב"י בשם הסכמת הפוסקים והגהות מיימוני). ואם הרגישה צער וכאב כשעת תשמיש, לכ"ע יש לסמוך אבדיקה כבעל הראשון (שם בהגה בשם ריצב"א). ד' אם שמשה סמוך לוסתה, אנו תולין ראייתה משום וסתה ולא חשבינן לה רואה מחמת תשמיש. ה' אם יש מכה באותו מקום, תולין בדם מכתה. ואם דם מכתה משונה מדם ראייתה, אינה תולה בדם מכתה. הגה: וכל זה באשה שיש לה וסת קבוע, ואז יכולים לתלות שלא כשעת וסתה במכתה, אע"פ שאינה יודעת כודאי שמכתה הוציאה דם. (כך משמע בפסקי מהרא"י סימן מ"ז ובהגהות ש"י) וכן אם אין לה וסת קבוע, והוא ספק אם הדם בא מן המקור או מן הצדדין, תלינן במכה מכה ספק ספיקא, ספק מן הצדדין או מן המקור, ואת"ל מן המקור, שמא הוא מן המכה. אבל אם ידוע שבא מן המקור, אע"פ שיש לה מכה במקור, אינה תולה במכה, אם אין לה וסת קבוע, אלא אם כן יודעת כודאי שמכתה מוציאה לו (כן משמע במרדכי ה"ג ובהג"מ פ"א רא"ב). ומ"מ כשעת וסתה, או מל' יום לל' יום, אינה תולה במכתה, דאל"כ לא תיטמא לעולם. (ג"ז שם ובב"י בשם סמ"ג וסמ"ק).

וכתמים, תולה בה בכל ענין (במרדכי). ז נאמנת אשה לומר: מכה יש לי באותו מקום שהדם יוצא ממנה. (וכן אם אומרת: כרי לי שאין דם זה בא מן המקור, נאמנת וטהורה. (מהרי"ו סימן כ"ה). ח אם כל זמן שהיא בודקת בכל החורים והסדקים אינה מוצאה כתמים, כי אם במקום אחד בצדדין, יש לתלות שממכה שבאותו צד בא. וכל שכן אם מרגשת בשעת בדיקה, כשנוגעת בצד המקום ההוא כואב לה קצת, ובשאר חוריין וסדקים אינה מרגשת כאב כלל. ט אם תרצה להתרפאות, צריך שיהיה קודם שתתחזק. אבל לאחר שתתחזק, יש מסתפקים אם מותר לסמוך על הרפואה לשמש אח"כ. ויש מי שמתיר אם אמר לה רופא ישראל: נתרפאת. ואם תראה האשה שפסק דם וסתה וראייתה על ידי הרפואות, וניכר שהועילו, יש לסמוך אף על עו"ג. י הפחידה פתאום ונפל ממנה חררת דם, נתרפאת ומותרת לבעלה. ואם חזרה וראתה מחמת תשמיש, אפילו פעם אחת, בידוע שלא נתרפאת. ובזמן הזה אין מתירין ע"י רפואה זו (הרמב"ן וראב"ד בס' כ"ה). ומיהו אין מוציאין אותה מבעלה אחר רפואה זו, עד שתבעל ותחזור לקלוקלה (ראב"ד שם). יא הרואה דם בשעת תשמיש, מותרת לשמש פעם שנית כשתטהר. מיהו מיחש חיישינן חדא זימנא אחר ראייתה, כגון ראתה פעם אחת או פעמים כליל של טבילתה, כשתגיע טבילה אחרת (צריכה לפרוש) ליל של טבילתה, ואין צריך לפרוש ליל של טבילה שלישית, דכל מידי דלא קבעה וסת לא חיישינן אלא חדא זמנא. הגה: ואם ראתה ג"פ, כל פעם בכיאה ראשונה שאחר טבילתה, אסורה לבעלה כאילו ראתה ג"פ רצופים, שהרי אי אפשר לה לטבול ולשמש עמו, שהרי היא רואה כל פעם אחר טבילתה. (תשובת רשב"א סימן תל"ט מביאה כ"י). ואם אירע לה שראתה ג"פ בכיאה ראשונה שאחר לידתה, או ראתה אחר כל לידה ג' פעמים, ובנתיים לא ראתה, יש שכתבו להקל להחזירה לבעלה, כי תלינן הראייה בחולשתה עדיין מכח לידתה, שהוכו הצדדים מכח לידתה, ולכן רואה סמוך ללידה ולא אחר כך, ותלינן בלידה כמו שתלינן במכה. (הגהות ש"ד סימן מ"ז ותשובת רבי יוחנן). וכל זה אם כבר עברה ושמשה בין לידות הראשונות שהוחזקו ביאות של היתר, אחר ביאות של איסור. אבל אם ראתה ג' פעמים רצופין אחר לידה, לא תלינן בלידה, אלא צריכה בדיקת השפופרת. (כך משמע שם). מיהו כ"מ צריכה בדיקה, אם עברה ושמשה, ולא ראתה, מותרת, דתשמיש זה שלא ראתה בו, עדיף מבדיקת השפופרת כנ"ל (ד"ע). יב אשה שראתה מחמת תשמיש, ולאחר חצי שנה חזרה וראתה מחמת תשמיש, מותרת לבעלה, שהרי לא קבעה בג' וסתות שוים, ולא בדילוג. מיהו חוששת לאחרון פעם אחד, וכשיגיע חצי שנה מיום ראיית דם האחרון, אסורה עונה אחת. ואם קבעה וסת לראיית דם מחמת תשמיש שלש זימני וסת שוה, מותרת לשמש בין וסת לוסת. אך ימי הוסת פורשת עד שיעקר שלש פעמים. יג הרואה מחמת תשמיש ג' פעמים, אסור להשהותה אף אם אינו רוצה לבא עליה, אלא א"כ רוצה להשהותה ע"י שליש. ולא ילך אצלה, אלא בעדים. יד הבועל את הבתולה כמה פעמים, וראתה דם מחמת תשמיש, לעולם מחזקינן שהם דם בתולים עד שתשמש פעם אחת ולא תראה דם מחמת תשמיש. ואם אחר כך תראה שלש פעמים מחמת תשמיש, הוחזקה להיות רואה דם מחמת תשמיש. הגה: ואפילו אם לא פסקה לראות פעם א', אם אין לה צער כלל בשעת תשמיש, הרי היא ככל הנשים ולא תלינן בדם בתולים. (תשובת מהר"ם פדואה סימן י'). מי שיוצא דם ממנו דרך פי אמה, ושמש, האשה תולה בו (ב"י בשם תשובת הרשב"א). וע"ל סימן ק"ץ (סעיף כ'). טו אשה שיש לה מכות ופצעים שאינה יכולה לטבול, תצא מתחת בעלה, כדי שלא יבטל מפריה ורביה.

כט
שבת

קפח דיני מראות הרם, ובו ו' סעיפים

א כל מראה אדום, בין אם הא כהה הרבה, או עמוק, טמאים. וכן כל מראה שחור. ואין טהור אלא מראה לבן וכן מראה ירוק, אפילו כמראה השעוה או הזהב, וכ"ש הירוק ככרתי או כעשבים. (מרדכי). (וכן מראה שקורין בל"א בל"א בכלל ירוק הוא), ואפילו יש בו סמיכות דם והוא עב הרבה, ואפילו הרגישה שנפתח מקורה, ובדקה מיד ומצאה מראות הללו, טהורה (ד"ע דלא כת"ה סימן רמ"ו ומגמגם בזה). הגה: וכן עיקר. (ב"י וטור), דלא כיש מחמירין לטמאה אם יש בו סמיכות והוא ב' (ת"ה סימן רמ"ו). (ואם הרגישה שנפתח מקורה, ובדקה מיד ולא מצאה כלום, ע"ל סימן ק"ץ). ג נאמנת אשה לומר: כזה ראיתי, ואבדתיו. אם הוא מראה לבן או ירוק, טהור. אבל אם הביאו לפנינו דם, והחזקנוהו בטמא, או אפילו נסתפקנו אם הוא טמא או טהור, והיא אומרת: חכם פלוני טיהר לי כיצא בזה, אין סומכין עליה. ד הכניסה שפופרת והוציאה בה דם, טהורה. וכן אם ראתה דם בחתיכה, אפילו היא מבוקעת והדם בבקעים, בענין שנוגע בבשרה, טהורה, כיון שאין דרך לראות כן. וכן אשה שנעקר מקור שלה, וכמין חתיכות בשר נופלים בבית החיצון, טהורה. הגה: אפילו ראתה דם, כל זמן שהחתיכות בבית החיצון שלה, טהורה, דתלינן הדם בחתיכה זו, הואיל וירעה וראי שנעקר מקורה, ומחמת מכה היא. (כן משמע בטור וריבנו ירוחם והרא"ש). והוא שהטילה החתיכות במים פושרין, ולא נמוחו, ודוקא חתיכות קטנות דומיא דשפופרת, אבל חתיכה גדולה, טמאה, אפילו לא ראתה כלום, לפי שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, אפילו בנפל שלא נגמרה צורתו. ה' כל דם היוצא מן האשה, בין לח בין יבש, טמאה. ולא עוד, אלא אפילו יצא ממנה צורת בריה, כמין קליפות או כמין שערות או כמין יבחושים אדומים, טמאה. והוא שיהיו נמוחים בתוך מעת לעת, על ידי ששורים אותם במים פושרין, ויהיו המים פושרים כל משך מעת לעת שהם בתוכו. ושיעור החימום, כמו מים ששאבו בקיץ מהנהר או מהמעין, ועמדו בבית, שחום הבית מחממתן. וכחימום של אלו כך הוא שיעור פושרין בימות החורף. (וסתם פושרין אינם חמין יותר מחמימות הרוק (ב"י בשם ריטב"א פ' המפלות). ואם הם קשים כל כך, שאינם נמוחים בתוך מעת לעת, טהורה, אפילו הם נמוחים על ידי מיעוץ שממעכין בצפרניו. (ואם מעכבן בצפרניו ולא נימוחו, טהורה ואין צריך לבדוק ע"י שריה). (המ"מ פ"ה וכ"כ הב"י בשם הרשב"א). ו' במה דברים אמורים שאם לא נימוחו טהורה, בזמן שהם יבשים גמורים, שאין עמהם דם כלל. אבל אם יש עליהם שום לחלוח דם, טמאה. הגה: והוא הדין אם נתמעכו או נימוחו קצתן, וקצתן לא נימוחו, דטמאה. (פסקי מהרא"י סימן מ"ז). מיהו נראה לי דאם ברקה ג' פעמים, כל מה שראתה ולא נימוחו כלל, שוב אינה צריכה לבדוק מה שהיא רואה אח"כ, כדרך זה, שהרי החזקה שרברים אלו אינם דם, רק באים ממכה שבגופה. ודווקא באשה שיש לה וסת, ושלא בשעת וסתה, כמו שנתבאר גבי מכה, לעיל סימן קפ"ז. ז במה דברים אמורים שצריך בדיקה בשרייה, במפלת כמין קליפות ושערות, אבל חתיכת דם, אע"פ שקשה ואינו נימוח, טמאה. וי"א שגם לזה צריך בדיקה בשרייה, אם היא חתיכה קטנה כשיעור שפופרת הקנה דק שבדקים.

קפט דיני אשה שיש לה וסת קבוע ושאין לה וסת קבוע, ובו ל"ד סעיפים

א כל אשה שאין לה וסת קבוע, חוששת ליום ל' לראייתה, שהוא עונה בינונית לסתם נשים, ואם יש לה וסת קבוע לזמן ידוע מכ' לכ' או מכ"ה לכ"ה, חוששת לזמן הידוע.

ב כיצד קובעתו, כגון שתראה ד' פעמים, וכיניהם ג' זמנים שווין, כגון שראתה היום, ולסוף כ' יום פעם אחרת, ועוד לסוף עשרים יום, ועוד לסוף כ' יום, וזה נקרא וסת ההפלגות. ולכך צריכה ד' ראיות, שראיה ראשונה אינה מן המנין, לפי שאינה בהפלגה. ואפילו קודם שקבעתו שלש פעמים חוששת, שמיד אחר שראתה פעם אחת לסוף כ' חוששת מכאן ואילך כשיגיע כ', וכן בראיית הימים שהיא לימים ידועים לחדש, מיד אחר שראתה פעם אחת ליום ידוע לחדש, כגון כ"א או כ"ה בו, חוששת לפעם אחרת לזה היום, ואסורה לשמש כל אותה העונה. והוא הדין לשאר מיני וסת שצריכה לחוש להם כן, חוץ מוסת הדילוג, וכמו שיחבאר בסימן זה. ולא אמרו שצריך לקובעם ג"פ, אלא לענין עקירה, שכיון שקובעתו בשלושה פעמים אינו נעקר בפחות מג' פעמים, שכל זמן שלא עקרתו ג"פ צריכה לחוש לו. אבל ליאסר, אפילו בפעם אחת חוששת לו פעם שנייה. ומיהו אע"פ שחוששת לו, נעקר בפעם אחת, אפילו קבעתו כ' פעמים. שאם ראתה כ' ימים ליום ידוע, ובשלישית לא ראתה, אינה חוששת לה עוד. ג אם קבעה וסת לשעות ולא לימים, אינה חוששת אלא שעתה בלבד, והוסת הזה הוא נעקר בשעה אחת, ואפילו בלא בדיקה. ד עוד יש חילוק בין קבעתו ג' פעמים ללא קבעתו ג' פעמים, שהקבוע אף על פי שעברה עונתה ולא הרגישה, אסורה לשמש עד שתכדוק ותמצא טהורה. ושלא קבעתו ג"פ, אם הגיע זמן הוסת ולא בדקה ולא ראתה, כיון שעברה עונתה, מותרת. ועונה בינונית, שהיא לל' יום, דינה כוסת קבוע (הרשב"א). ה פעמים שתהיה ההפלגה שקובעת בהם הוסת, בדילוג. כגון שראתה היום, וראתה שנית לסוף ל', ושלישית לל"א, ורביעית לל"ב, קבעה וסת לדילוג של הפלגות. בין שהרחיקה דילוגה הרבה, בין שלא הרחיקה אלא יום אחד, קבעה וסת לדילוג השוה. שבכל ענין שתהא משהו ראייתה, קבעה לה וסת. ו כשם שקובעת וסת בהפלגה מימים שוים ושאינם שוים, כך קובעת בימי החדש ובימי השבוע שוים ושאינם שוים. כיצד, ראתה ג"פ באחד בשבת או בה' בשבת, או באחד בניסן ובאחד באייר ובאחד בסיון, או בה' בניסן ובה' באייר ובה' בסיון, קבעה לה וסת באחד בשבת או בה' בו, ובאחד בחודש או בה' בו, אף על פי שאחד מלא ואחד חסר, אין מדקדקין בכך. ז כיצד קובעת בימי החדש בדילוג, כגון שראתה בט"ו בניסן וט"ו באייר וי"ז בסיון, לא קבעה וסת עד שתראה בי"ח בתמוז, שאין ראה ראשונה מצטרפת, כיון שאין ההפלגות שוות. ומיהו אם היה לה וסת קודם שהתחילה, ואח"כ שינתה וראתה בדילוג ג' פעמים, קבעה וסת בדילוג. לפי שאף הראשונה בדילוג ראתה אותה, שדילגה מוסת הקבוע לה (רמב"ם ורמב"ן כשמואל וטור לדעת רא"ש אבל בפרק שור שנגח ד' וה' פסק רא"ש כרב וכן הוא ברמזים שם) וי"א שאע"פ שלא ראתה אלא בט"ו בניסן וי"ו באייר וי"ז בסיון, קבעה וסת וחוששת לי"ח בתמוז וי"ט באב, וכן לעולם. ויש לחוש לדבריהם ולהחמיר. ח ראתה ג"פ בג' חדשים, בדילוג, וחזרה וראתה באותם דילוגים עצמן, אם נהגה כן ג"פ, הרי זה וסת קבוע לדילוג חלילה. כיצד, ראתה ט"ו בניסן וי"ו באייר וי"ז בסיון, וחזרה חלילה וראתה ט"ו בתמוז וי"ז באב וי"ז באלול, ועוד חזרה וראתה ט"ו בתשרי וי"ו בחשוון וי"ז בכסליו, קבעה לה וסת לדילוג חלילה, וחוששת לעולם ט"ו לחודש זה וי"ו לחודש זה וי"ז לחודש זה. ט ראתה באחד בניסן ובאחד בסיון ובא' באב, קבעה לה וסת לר"ח לדילוגים, אבל ראתה באחד בניסן ובאחד באייר ובאחד בתמוז, ובאחד בסיון לא ראתה, לא קבעה לה וסת. י ראתה ט"ו בניסן וי"ו באייר

וי"ח בסיון, לא קבעה לה וסת, כיון שסירגה בחודש השלישי ולא ראתה עד י"ח בו. י"א דילגה פעם אחת או שתיים, אינה חוששת לדילוג, אף על פי שחוששת לשאר וסתות בפעם אחת, אינה חוששת לוסת הדילוג, עד שתקבענו. י"ב וסת הסירוג, ראייה ראשונה מן המניין, לדברי הכל, ואע"פ שהרחיקה ראיותיה. אלא שלענין חשש וסתה בתחלה הוא שוה לדילוג, שאינה חוששת אלא מר"ח לר"ח הסמוך לו. כגון שראתה בר"ח ניסן, חוששת לר"ח אייר, ואם לא ראתה עד ר"ח סיון, חוששת לר"ח תמוז, הסמוך לו, ואם לא ראתה בר"ח תמוז, אינה חוששת לר"ח אב, אע"פ שהם הפלגת ב' חדשים כעין ההפלגה הראשונה, מפני שהפסקת החדש השני ביטלה ראיית הראשון, וראיית החדש השלישי היא התחלת וסת, וחוששת לר"ח הסמוך, ולא יותר. י"ג אין האשה קובעת לה וסת, אפילו ראתה שלשה ר"ח זה אחר זה, אלא אם כן יהיו כולם בעונה אחת, ביום או בלילה. ואם ראתה שלש פעמים ביום, והרביעית בלילה, או שלש פעמים בלילה והרביעית ביום, חוששת ביום ובלילה מפני חשש הוסת הראשון ומפני חשש השני, שהוא האחרון, ואם ראתה פעמים ביום ופעמים בלילה, שלא על הסדר, (ולא קבעה אחד מהן ג"פ), או שתראה הראשונה ביום, וג' האחרונות בלילה, או הראשונה בלילה והג' אחרונות ביום, או שלש בזה ושלש בזה, חוששת לאחרונה בלבד. הגה: האשה שראתה, חוששת לוסת החדש ולהפלגה, עד שתקבע וסת החדש בג"פ, או וסת הפלגה בד"פ, או שתעקר א' מהן. כיצד, ראתה בא' בניסן וכ' בו, חוששת לאחד באייר, מפני ר"ח ניסן. ראתה באחד באייר או לא ראתה בו, חוששת לט' באייר, שהוא יום כ' מראיית יום כ' שראתה. ראתה בט' באייר או לא ראתה, חוששת לעשרים באייר, שמא קבעה לה וסת כ' לחדש, שהרי ראתה עשרים לחדש ניסן. וכן היא חוששת לעולם עד שתקבע וסת א' כדינו, דאז אינה חוששת לשני שלא נקבע, או עד שאחד מהן נעקר, אז אינה חוששת לו, אעפ"י שלא נקבע השני (הכל בטור בשם רמב"ן). ואינה חוששת לוסת הדילוגין, עד שתקבענו. כיצד, ראתה ט"ז בניסן, חוששת לט"ז באייר. לא ראתה בט"ז באייר, אינה חוששת לט"ז בו. ראתה ט"ז בו, חוששת לט"ז בסיון ואינה חוששת לשבעה עשר בו. ראתה י"ז בו, חוששת לי"ז בתמוז ואינה חוששת לי"ח י"ד ראתה י"ח בתמוז, קבעה לה וסת דילוגין לימי החדש וחוששת לי"ט באב. (ג"ז ממשמעות הטור). וכן בדרך זה בהפלגה ודילוגין, כי אין חלוק ביניהן. רק י"א כי בדילוג חדש, הראייה הראשונה מן המניין, כמו שנתבאר. ראתה ט"ז בניסן והמשיכה ראייתה ד' ימים, וביום ט"ז באייר ראתה והמשיכה ראייתה ג' ימים, ובסיון התחילה לראות בי"ז בו, י"א שחוששת לדילוג ולוסת שוה, שהרי שילשה לראות ג"פ בי"ז לחדש, (הטור והרמב"ן) וי"א שאין כאן וסת שוה כלל, דהולכין תמיד אחר תחלת הראייה, וכן עיקר. (בית יוסף בשם הר"ה והרשב"א והרא"ש והראב"ד בס' בה"נ מביאו כ"ח סוף סעיף כ'). מ"ז היתה רגילה לראות יום עשרים, (ויש לה בזה וסת קבוע), ושינתה ליום שלשים, זה וזה אסורים, וכשיגיע יום כ' לראיית שלשים, אסורה משום וסת הראשון, ואם לא תראה בו חוששת ליום ל'. שינתה פעמים ליום ל' זה וזה אסורים. שינתה ג"פ ליום ל', הותר יום כ' ונאסר יום ל'. ואם לאחר ששינתה פעם או פעמים ליום ל' ראתה לסוף כ', חזר וסת של כ' למקומו והותר שלשים. מ"ז שינתה ראיותיה ולא הושה אותם, כגון ששינתה פעם אחת ליום ל' והשני לל"ב, והג' לל"ד, נעקר וסת הראשון ואין לה וסת כלל. ואם חזרה לראות ביום הוסת הראשון, חוזר לקביעותו הראשון וחוששת לו תמיד עד שיעקר ממנה שלש פעמים. וה"ה להפסיקה מלראות שלש עונות, ואחר כך חזרה לראות ביום הוסת הראשון. י"ז כיוצא בזה דין עקירת

יו"ד הלכות נדה סימן קפמ

תקמו

וסת ר"ח. כיצד, היתה רגילה לראות בר"ח, ועבר עליה ר"ח ולא ראתה, חוששת לר"ח עד שיעברו עליה שלשה ר"ח. עברו עליה שלשה ר"ח ולא ראתה, אינה חוששת להם. חזרה וראתה בר"ח, חזר הוסת למקומו. י"ח כל וסת שנקבע מחמת אונס, כגון שקפצה וראתה), אפילו ראתה בו כמה פעמים, (אם לא קבעה אותן לימים) (תוספות ורשב"א ור"ח), אינו וסת, שמפני האונס ראתה. (ומ"מ חוששת לו כמו לוסת שאינו קבוע) (הג"מ פ"ח). קפצה וראתה, קפצה וראתה, קבעה לה וסת לימים, בלא קפיצות. כיצד, קפצה באחד בשבת וראתה דם, ולאחר כ' יום קפצה באחד בשבת וראתה דם, ולאחר י"ט יום קפצה ביום השבת ולא ראתה דם, ולאחר השבת ראתה בלא קפיצה, הרי נקבע אחד בשבת אחר כ', שהרי נודע שהיום גרם לה, ולא הקפיצה, וכבר נקבע יום זה ג"פ. וכן כל כיוצא בזה. י"ט קפצה ביום ידוע, כגון בר"ח או באחד בשבת, וראתה בו, ואירע כן בג' ר"ח או בג' אחד בשבת, קבעה לה וסת וחוששת לכל פעם שתקפוץ באותו זמן. ואם אח"כ הגיע א' בשבת ולא קפצה, או שקפצה בשני בשבת, אינה חוששת, שהרי לא קבעה אלא לקפיצות של אחד בשבת. כ' יש קובעת וסת על ידי מקרים שיארעו בגופה כגון שמפקת, דהיינו כאדם שפושט זרועותיו מחמת כובד, או כאדם שפותח פיו מחמת כובד, או כאדם שמוציא קול דרך הגרון, וכן אם מתעטשת דרך מטה, או חוששת בפי כריסה ובשיפולי מעיה, או שאחזה צירי הקדחת, או שראשה ואיבריה כבדים עליה, בכל אחד מאלו אם יארע לה שלשה פעמים, וראתה, קבעה לה וסת, שבכל פעם שהיא חוששת מהם, אסורה לשמש. ומיהו בפיהוק או עיטוש של פעם אחד אין הוסת נקבע, אלא כשעושה כן הרבה פעמים זה אחר זה. ואם אירע לה שלשה פעמים, שבכל פעם עשתה כן הרבה פעמים, הרי זה וסת. וכל אלו הוסתות שבגופה אין להם זמן ידוע, אלא בכל פעם שיקרה לה זה המקרה, הוא וסת. ואם בא וסת הגוף לזמן ידוע, כגון מר"ח לר"ח או מכ' יום לכ' יום, קבעה לה לזמן ולמיחוש הוסת, ואינה חוששת אלא לשניהם ביחד, ואם הגיע העת ולא בא המיחוש, או שבא המיחוש בלא עתו אינה חוששת. הגה: ורוקא שקבעה לה וסת לשניהם ביחד, אבל מתחלה חוששת לכל אחד בפני עצמו, כי אינה יודעת איזהו מהן תקבע, וכמו שנתבאר לעיל גבי וסת הדילוג וימים, או מהפלגה וימים, וכן יתבאר בסמוך. כ"א פיהקה ב' פעמים בר"ח, וראתה ואחר כך פיהקה שלא בר"ח וראתה, הוברר הדבר שאין ר"ח גורם אלא הפיהוק. וכן אם בפעם השלישית ראתה בר"ח בלא פיהוק, הוברר הדבר שאין הפיהוק גורם אלא הר"ח. אבל אם פיהקה ב' פעמים בר"ח, ובפעם השלישית פיהקה בכ"ט לחדש, ולא ראתה, ובר"ח ראתה בלא פיהוק, קבעה לה וסת לפיהוק של ר"ח, שפיהוק של אתמול גרם לראייה של ר"ח. כ"ב פיהקה בר"ח וראתה, וחזרה ופיהקה בתוך ימי החדש, חוששת לאותו הפיהוק ואסורה לשמש עד שתברוק. שכל וסת בין של ימים בין של הגוף חוששת לו בפעם אחת, ויש לחוש שמא תקבע וסת לפיהוק בלא זמן ידוע. ואם ברקה ונמצאת שלא ראתה, אינה חוששת עוד לפיהוק גרידא אבל חוששת לראש חדש, שמא תקבע לראש חדש. כ"ג וכן הדין בימים. אם פיהקה היום, ופיהקה לסוף ל', אם תפק אפילו שלא ביום שלשים חוששת לאותו פיהוק שמא תקבע לפיהוק גרידא. פיהקה בתוך שלשים ולא ראתה, אין צריך לחוש עוד לפיהוק גרידא אבל צריכה לחוש לסוף שלשים, וכן צריכה לחוש ליום הקבוע בחדש שפיהקה בו, שמא תקבע וסת לימים. כ"ד כל אלו הוסתות שנקבעים על ידי מקרה אין אחד קובע עם חבירו, אלא כל שפיהקה שלש פעמים

וראתה, קבעה וסת. אבל אם פיהקה פעם אחד ונתעטשה שתי פעמים, אין מצטרפים. הגה: אכלה שום וראתה, אכלה בצל וראתה, אכלה פלפלין וראתה, יש אומרים שקבעה לה וסת לראיה ע"י כל אכילת דברים חמים. (הרא"ש פרק האשה ומדרכי ריש שכועות). וי"א שכל זה שתראה ע"י אונס ואינה קובעת וסת אלא עם הימים. שתראה ע"י קפיצה ושאר מעשה שהיא עושה, שמקרי ראייה ע"י אונס ואינה קובעת וסת אלא עם הימים. (כ"י לרעת הרשב"א) וי"א שדינו כוסת שתראה על ידי מקרה שבגופה וקובעת אותו אפילו בלא ימים שוים. (כ"י בשם חוספות). **כה** וכולם, אין חוששין להם אלא לשעתה, כיצד, היתה רגילה לראות עם התחלת הוסת מיד, אסורה כל זמן המשכת הוסת. היתה רגילה לראות בסופו, אינה אסורה אלא בסופו. כמה דברים אמורים, בזמן שכל הראיה מובלעת בתוך הוסת, אבל אם אין כל הראייה מובלעת בתוך הוסת, אלא נמשכת גם אחר הוסת, אסורה מתחלת הוסת עד סוף עונה אחת. **כו** אם אחד מאלו בא לזמן ידוע, אז ודאי אסורה כל עונת הוסת, כמו וסת ימים גרידא. **כז** כשם שחוששת לוסת הימים בפעם אחת, כך חוששת לוסת הגוף בפעם אחת. כיצד, היתה מפהקת פעם אחת, וראתה, כשתפהק פעם אחרת, חוששת לו, וכשם שוסת הימים שאינו קבוע נעקר בפעם אחת, שאפילו ראתה שני פעמים ליום ידוע אם הגיע זמן שלישי ולא ראתה, נעקר לגמרי, כן הוא וסת הגוף. וכשם שוסת הימים הקבוע בג' פעמים צריך עקירה ג' פעמים ובדיקה, כן הוא וסת הקבוע בגוף. ומאימתי עקירתו, משיקרה מקרה, ולא תראה. היה המקרה לזמן ידוע, אינו נעקר אלא אם כן בא המקרה שלש פעמים בזמנו, ולא ראתה, אבל במקרה לבדו, או זמן לבדו שלא ראתה בהם, אינו נעקר. **כח** תינוקת שלא הגיע זמנה לראות, והיא קטנה שלא הגיעה לימי הנעורים אפילו הביאה שתי שערות, וכן אפילו הגיעה לימי הנעורים אם בדקה ולא הביאה שתי שערות, היא קובעת וסת כשאר נשים בשלש ראיות בשאר הוסתות, ובארבעה בוסת ההפלגות, אלא שיש הפרש בינה לגדולה שאף על פי שהוחזקה רואה וקבעה לה וסת, אם פסקה ג' עונות בינוניות שהם צ' יום ולא ראתה, אינה חוששת לוסת הראשון כלל, וחזרה לקדמותה. ואפילו חזרה לראות באותן עונות שהיתה למודה (פי' נהוגה) לראות בהן, אינה חוששת עד שתחזור ותקבענו ג' פעמים, לפי שאינה בת דמים ונתגלה שדמים הראשונים מקרה היה. ראתה ג' ראיות בג' עונות מכוונות שלא פחתה ולא הותירה, נתגלה שדילוג הראשון אינו סילוק דמים, אלא שינוי וסת. לפיכך, ראייה ראשונה שממנה התחילה (לדלג) מצטרפת לג' ראיות אחרונות, ונמצאו ד' ראיות וג' הפלגות ביניהם מצ' לצ'. אבל אם פחתה או הותירה, שלא היו הראיות מכוונות, אז אי אפשר לראשונות להצטרף, ועד שתראה ד' ראיות מכוונות אינה קובעת וסת להפלגות. **כט** וכן זקנה שעברו עליה שלש עונות משהזקינה, ולא ראתה, הרי זו מסולקת דמים ואינה חוששת לוסתה הראשון. (וקטנה וזקנה אינן חוששות לוסת שאינו קבוע) (כ"י בשם הרשב"א). **ל** איזו היא זקנה, כל (שזקנה כל כך שראויה) (טור) שקורין לה אימא בפניה מחמת זקנותה ואינה חוששת. **לא** חזרה וראתה, דינה כדין תינוקת שלא הגיע זמנה לראות. **לב** חזרה לראות בעונות קטנות שהיתה למודה להיות רואה בהן, חזרה לקביעותה הראשון. אם וסת ההפלגות חזרה לקדמותה, אם תהיה ההפלגה כמו שהיתה למודה תחלה, אם בשאר הוסתות, אפי' בפעם אחת חוזרת לקדמותה, שהרי נתגלה שדילוג הראשון לא סילוק דמיה היה אלא מקרה. וכזה חמור דין הזקנה מדין הקטנה שלא הגיע זמנה לראות. **לג** פעמים שהאשה קובעת לה וסת בתוך וסת. כיצד, ראתה שלש פעמים בראש חודש, ורביעית בכ' לחודש ובר"ח וכן בחמישית ובששית, הרי קבעה שתי וסתות.

ל"ד מעוברת, לאחר שלשה חדשים לעיבורה ומניקה כל כ"ד חודש אחר לידת הולד, אינה קובעת וסת. אפילו מת הולד או גמלתו, דמים מסולקים מהן כל זמן עיבורה וכל כ"ד חודש. ומ"מ חוששת לראיה שתראה כדרך שחוששת לוסת שאינו קבוע. ל"ה מעוברת, משהוכר עוברת, ומניקה, כל כ"ד חדש, אינה חוששת לוסת הראשון. אפילו היה לה וסת קבוע והגיע תוך הזמן הזה, אינה צריכה בדיקה ומותרת לבעלה. ואפילו שופעות ורואו דם באותן עונות שהן למודות לראות בהן, אינו אלא במקרה. עברו ימי העיבור וההנקה, חוזרות לחוש לוסתן הראשון. כיצד, היה לה וסת לימים, אם למודה לראשי חדשים, חוששת לר"ח ראשון שהיא פוגעת בו. וכן כל כיוצא בזה. וכן הדין אם היה לה וסת הגוף או לזמן ידוע, אבל אם היה וסתה וסת ההפלגות, אי אפשר לחוש עד שתחזור לראות. חזרה לראות אפילו פעם א' חוששת יום ההפלגה שהיתה למודה להפליג.

קצ דיני כתמים ובדיקת האשה, וכו' נ"ד סעיפים

א דבר תורה אין האשה מטמאה ולא אסורה לבעלה עד שתרגיש שיצא דם מבשרה, וחכמים גזרו על כתם שנמצא בגופה או בכגדיה, שהיא טמאה, ואסורה לבעלה אפילו לא הרגישה ואפילו בדקה עצמה ומצאה טהורה. וצריכה הפסק טהרה, שתבדוק עצמה ותמצא טהורה, ואח"כ תמנה שבעה נקיים מיום המציאה (כאילו ראתה ודאי, וכמו שיתבאר לקמן סימן קצ"ו). ואם הרגישה שנפתח מקורה להוציא דם ובדקה אחר כך ולא מצאה כלום, יש מי שאומר שהיא טמאה. ב לא גזרו בתינוקת שלא הגיע זמנה לראות, דהיינו שהיא פחותה מ"ב, אפילו הביאה שתי שערות, וכן אפילו היתה יתירה מ"ב אם בדקה ולא הביאה ב' שערות, בין שהיא בתולה בין שהיא בעולה, ואפילו אם ראתה כבר ב"פ. אבל לאחר שראתה שלש פעמים חוששת לכתם. ג היתה שופעת כמה ימים, או שהיתה מזלפת טיף אחר טיף בלא הפסק, אינו אלא כראיה אחת עד שתפסיק. אבל אם פסקה מעט, וחזרה וראתה שלש פעמים אפילו ביום אחד, הרי זו מוחזקת בדמים וכתמה טמא. ויש מי שאומר שאין כתמה טמא אלא א"כ ראתה דם שלשה וסתות. ויש להחמיר כסבא הראשונה. (היא סברת רש"י ורשב"א והטור). ד תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וראתה ג"פ, ופסקה מלראות שיעור שלש עונות, שהם צ' יום, חוזרת לקדמותה וכתמה טהור עד שתחזור ותראה שלש פעמים. ה לא גזרו על הכתם אלא אם כן יש בו כגריס ועוד, ושיעור הגריס הוא כט' עדשים (ג' על ג') (טור), ושיעור עדשה כד' שערות (שהוא ל"ו שערות כמו שהן קבועות בגופו של אדם) (תשובת מהר"י סימן כ"ב). וכל זמן שאין בו כזה השיעור אנו תולין לומר דם כנה הוא, אף על פי שלא הרגה כנה. אבל כשיש בו כזה השיעור אין תולין בכנה, בין אם הוא מרובע או אם הוא ארוך. ואם נודמן לה גריס יותר גדול מזה השיעור, משערין בו. ו' הא דבעינן שיעורא, בין בכתם הנמצא על חלוקה בין בכתם הנמצא על בשרה. וי"א שלא אמרו אלא בכתם הנמצא על חלוקה, אבל כתם הנמצא על בשרה כלכד, במקומות שחוששין להם, אין לו שיעור. ז אם הרגה פשפש או הריחה ריחו, תולה בו עד כתורמוס (פירוש מין ממיני הקטניות שהוא מר ובלע"ז לופינו). ח אם אין בכתם במקום אחד כגריס ועוד, אע"פ שיש שם טיפין הרבה סמוכין זה לזה עד שאם נצרפם יש בהם יותר מכגריס, טהורה, שאנו תולין כל טיפה וטיפה בכנה עד שיהא בו

כגרים ועוד במקום אחד. וי"א דהני מילי כשנמצאו על חלוקה, אבל אם נמצאו על בשרה, מצטרפין לכגרים ועוד. **ז** כתם הנמצא על בשרה, שהוא ארוך כרצועה או עגול, או שהיו טיפין טיפין, או שהיה אורך הכתם על רוחב יריכה, או שהיה נראה כאילו הוא ממטה למעלה, הואיל והוא כנגד בית תורפה (פי' גנאי הוא והוא כנוי לערוה), טמאה, ואין אומרים אילו נטף מן הגוף לא היה כזה. **י** כתם שנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה, לא גזרו עליו. כיצד, בדיקה קרקע עולם (או בית הכסא שאינו מקבל טומאה), (מרדכי ה"נ בשם סמ"ג וסמ"ק) או כל דבר שאינו מקבל טומאה, וישבה עליו ומצאה בו כתם, וכן כתם שנמצא על בגד צבוע, טהורה. (לפיכך, תלכש האשה בגדי צבעונין, כדי להצילה מכתמים) (הרמב"ם ובגמרא פרק האשה). **יא** לא בכל מקום שימצא שם כתם טמאה, אלא במקום שאפשר שבא שם מן המקור. כיצד, נמצא על עקבה, טמאה. וכן אם נמצא על כל אורך שוקה ופרסותיה מבפנים, והם המקומות הנדבקים זה בזה בעת שתעמוד ותדבק רגל ברגל ושוק בשוק, וכן אם נמצא על ראש גודל רגליה (וכ"ש על רגליה ממש) (כ"י בשם רשב"א), וכן אם נמצא על ידיה, אפילו על קשרי אצבעותיה, שהידיים עסקניות הן ושמא נגעו באותו מקום. אבל אם נמצא על שוקיה ועל פרסותיה מצד חוץ, או אפילו מהצדדין, ואצ"ל למעלה מאותו מקום, טהורה. ואם יודעת שנזדקרה והגביהה רגליה למעלה, טמאה בכל מקום שתמצאנו, אפילו למעלה מהחגור, בין מלפניה בין מלאחריה, אפילו עברה בשוק של טבחים או נתעסקה בכתמים. ודוקא כשנמצא על בשרה לבד, אבל אם נמצא על בשרה וגם על חלוקה, אם עברה בשוק של טבחים או נתעסקה בכתמים, תולה בו בין שנמצא למטה מהחגור או שהגביהה רגליה ונמצא למעלה מהחגור (הרמב"ן והרשב"א). **בד"א**, שכשנמצא הכתם על בשרה בלבד אינה תולה, כשאין לה לתלות אלא בעסק הכתמים או בשוק של טבחים, אבל אם יש מכה בגופה שיכולה לתלות בה, שאפשר שיבא הדם ממנה, תולה בה, וטהורה. ואם המכה בכתפה והכתם על יריכה במקום שאי אפשר לבא מהמכה, טמאה. **יב** נמצא הכתם על חלוקה למטה מהחגור, או במקום החגור עצמו, טמאה. **יג** אפילו נמצא לצד חוץ. (ואין חילוק בין נמצא בחלוק לפניה או מאחריה או מן הצדדין, מפני שהכגרים חוזרין הנה והנה) (כ"י בשם הראב"ד בס' כנה"ג ורשב"א בת"ה). ואם עברה בשוק של טבחים, טהורה, אפילו נמצא לצד פנים ועל בשרה. ואם נמצא על חלוקה בלבד, מהחגור ולמעלה, טהורה אפילו נזדקרה והגביהה רגליה, ואפילו לא עברה בשוק של טבחים, שאילו בא מן המקור היה נמצא על בשרה. **יד** נמצא על בית יד של חלוקה, אם המקום שנמצא בו הדם בבית יד מגיע עד בית תורפה, טמאה אפילו אינה יכולה להגיע שם אלא אם כן תשחה הרבה, ואם אינה יכולה ליגע שם כלל, טהורה. **יד** היתה פושטתו ומתכסה בו בלילה, בכל מקום שימצא בו, טמאה, מפני שהוא (חזור) הילך והילך. וכן הדין אם נמצא במעפורת שמכסה ראשה או שחוגרת בו (רמב"ם) ואם קשרה בו ראשה היטב וכשנעורה גם כן מצאתו קשור יפה, אינה חוששת. **טו** שתי נשים שכיסו ראשון בחלוק א', שתיהן טמאות. ואם אחת כיסתה והאחרת לא כיסתה, אף על פי ששתיהן לבשו החלוק, ונמצא הכתם למעלה מהחגור, אותה שכיסתה טמאה, והאחרת טהורה. **טז** אם יש לה מכה בצוארה ונמצא הכתם בחלוק אפילו למטה מהחגור שאי אפשר ליגע שם מהמכה, אם פושטתו ומתכסה בו תולה במכתה, שאני אומר נתהפך ובא לו שם. **יז** מצאה כתם למעלה מהחגור וכתם למטה ממנו, ויודעת שלא נזדקרה, טהורה, שאני אומר כמו שהעליון בא

א
א"ת

מעלמא כך בא התחתון. בד"א כשיש בעליון כגריס ועוד, או יותר, שודאי מעלמא בא, שהרי אין לתלותו בכנה. אבל אם אין בו כגריס ועוד, אין תולין אותו מעלמא, דשמא דם כנה הוא. ואם יש בתחתון כגריס ועוד, שאין לתלות בכנה, טמאה. י"ח כיון שכתמים דרבנן, מקילין בהם ותולה בכל דבר שיכולה לתלות. כיצד, שחטה בהמה חיה או עוף, או נתעסקה בכתמים, או ישבה בצד המתעסקים בהם, או שעברה בשוק של טבחים ונמצא דם בכגדיה, תולה בה וטהורה. אפילו לובשת ג' חלוקים זה על זה, ונמצא אפילו בתחתון, טהורה. אבל אם נמצא על בשרה, אינה תולה אלא א"כ יש לה מכה בגופה או תולה בה, אפילו על בשרה אם הוא במקום שאפשר לדם לנטף משם. ואפילו נתרפאת, אם אפשר לה להתגלע ולהוציא דם ע"י חיכוך, תולה בה, ואע"פ שעכשיו עלה עליה קרום ואינה מטפטפת (רשב"א ומרדכי וסה"ת וסמ"ג). י"ט כשם שתולה בה כך תולה בכנה ובבעלה אם נתעסקו בכתמים או אם יש בהם מכה, לפי שדרכם ליגע בה. אבל אם היו עסוקים בדם ולא נמצא בהם דם, אינה תולה בהם א"כ היו עסוקים בדבר שדרכו לינתז כגון שחיטה וכיוצא בה. הגה: וה"ה אם שכבה במטה עם נשים שיש להם מכות בגופן, תולה בהן כמו בכנה ובעלה (מרדכי ה"ג ובש"ד). כ"מי שרגיל לצאת ממנו דם דרך פי האמה, ובשעת תשמיש נמצא בעד האשה דם, תולה בבעלה. כ"א היכא דאישתכח כתם בשיפולה מאחורה, ומכה איכא מקמא, תליא בה, דאפשר אדיתבא, הך דבתרא אתא לקמה ונטפה בה מההיא מכה. כ"ב ספק אם עברה בשוק של טבחים או אם ישבה בצד המתעסקים בכתמים, אינה תולה בהם. כמה דברים אמורים, בעיר שהטבחים או המתעסקים בכתמים יושבים במקום ידוע, אבל אם דרכם להתעסק כאן וכאן, תולין אפילו מספק, שמא נתעסקו במקום שעברה, ולא הרגישה. כ"ג נתעסקה בדבר אדום ונמצא עליה כתם שחור או איפכא, אין תולין בו. כמה דברים אמורים, אדום בשחור ושחור באדום, אבל אדום באדום ושחור בשחור, אפילו אם אינו ניכר ממש שדומה לו, תולה בו, כגון שנתעסקה במי תלתן או במי בשר או בקילור אדום קצת, תולה בו האדום. כ"ד נתעסקה בתרנגולת, תולה בו אדום ושחור וכרכומי, לפי שדם שחיטתה אדום, ודם איכריה שחור, ודם בני מעיה כרכומי. כ"ה שתי נשים שנתעסקו בצפור אחת שאין בו דם אלא כסלע, ונמצא על כל אחת כסלע, שתיהן טמאות. כ"ו נתעסקה בדם שאי אפשר שיהיה ממנו כתם אלא כגריס, ונמצא עליה כשני גריסין, הרי זה תולה כגריס בדם שנתעסקה בו וכגריס במאכולת (ופירש דם כינה). אבל אם נמצא הכתם יותר מכשני גריסין, טמאה. (רמב"ם פ"ט ורשב"א ורא"ה בכ"ה וה"ה) (ויש מחמירין ומטמאין בכל זה, (הרא"ש והטור). ומכל מקום נראה דיש לסמוך אמקילין, דבכתמים שומעין להקל). כ"ז נתעסקה בפחות מכגריס, ונמצא עליה כגריס ועוד, טהורה. שאני אומר כתם זה מעסק הכתמים הוא וכבר היה שם דם מאכולת שנצטרף אליו עד שחזר ליותר מכגריס. וכן אם נתעסקה בפחות מכגריס, ונמצא עליה כשני גריסין, טהורה. הגה: ויש מחמירין ומטמאין. ומכל מקום אם נתעסקה בדם ואינה יודעת בכמה, אזלינן לקולא ואמרינן שהיה בדם כשיעור הכתם, (בית יוסף וכן כתב הרשב"א ורא"ש וטור ובל"ח כתב דדעת הרב דהכא מחמדין כ"ע וכמ"ש בס"ק ל"ז). כ"ח האשה שמצאה על חלוקה כשני גריסין וכינה מעוכה בו, טהורה. שהגריס הא' ודאי מכינה המעוכה בו, והגריס השני אנו תולין אותו בכינה אחרת, כיון שאין בו כגריס ועוד. כ"ט הרגה פשפש שאנו תולין בו עד כתורמוס, חזר כתורמוס לשיעור הגריס לכל הדינים שאמרנו. ל' אינה צריכה להקיף (פי' ענין הקפה הוא לדמות דבר לדבר) הכתם לדבר שהיא תולה בו, אלא תולה מן הסתם עד שתדע שזה שחור וזה אדום.

לא מצאה כתם ואין לה במה לתלות, והדבר מסופק אם הוא דם או צבע, מעברת עליו ז' סמנים אם עמד בעיניו הרי זה צבע וטהורה, ואם אינה מעברת עליו, טמאה מספק. ועכשיו אין לנו העברת ז' סמנים, מפני שאין אנו בקיאים בקצת משמותם. **לב** האשה שהיתה עוסקת במלאכתה, ונמצא דם במקום שעברה על דבר שהיה בדוק לה מתחילה (והוא מקבל טמאה) (ד"ע בר"מ וכ"ה ברא"ש פרק האשה ורשב"א סוף שער ר' ותוספות ריש דף נ"ח), תחזור להתעסק כמו שעשתה, אם יזדמן שתעבור על המקום שנמצא בו הדם, טמאה. ואם לאו, טהורה. **לג** האשה שבדקה עצמה בעד (פירוש סמרטוט מענין וכבד עדים כל צדקותינו) (ישעיה סו, ה) הבדוק לה, ונמצא עליו אפילו טיפה כחרדל, בין עגול בין משוך, טמאה. ולא עוד, אלא אפילו נמצא על הכתם מאכולת מעוכה, טמאה. וכן הדין כשבדקה בו והניחתו בקופסא ואחר שעה בדקה אותו ומצאה עליו דם כל שהוא, בין משוך בין עגול, טמאה. **לד** בדקה עצמה בעד הבדוק לה והניחתו תחת הכר או תחת הכסת, ולמחר נמצא עליו דם, אם משוך, טמאה, שחזקתו מהקינות. ואם עגול, ואין בו כגריס ועוד, טהורה, שאין זה אלא דם מאכולת שנהרגה תחת הכר. הגה: וה"ה אם הוא יותר מכגריס, ויש מקום לתלות בו, (ב"י), כמו שנחבאר לעיל באיזה דבר תלינן כתם. **לה** בדקה עצמה בעד הבדוק לה וטחתו בירכה, ולמחר נמצא עליו דם, אם משוך, טמאה אפילו בכל שהוא, ואם עגול, טהורה, אם אין בו כגריס ועוד. ויש אומרים שאף עגול טמא בכל שהוא. **לו** בדקה עצמה בעד שאינו בדוק לה, אפילו הניחתו שמור בתיבתה ומצאה עליו דם, (אינה) טמאה (אלא) אם יש בו כגריס ועוד (טור כשם הרא"ש וע"פ). הגה: ודוקא בעד כינוני, דהיינו שאין חזקתו בדוק ולא מלוכלך (ר"ע). אבל אם בדקה עצמה בעד שחזקתו מלוכלך, כגון שלקחה עד ממקום שדמים מצויין שם, שחזקתו שכבר היו בו כתמים, ובדקה עצמה בו ונמצא עליו כתם, טהורה אפילו יותר מכגריס, (כן משמע מהריטב"א שהביא הב"י). **לז** בדקה עצמה בעד שאינו בדוק לה, וטחתו בירכה, ואח"כ נמצא עליו דם, אפילו כגריס ועוד, טהורה. הגה: וכל שכן אם הניחתו אחר הבדיקה במקום שיש לתלות הכתם, וטהור אפילו ביותר מכגריס (ד"ע וב"י), אבל הניחתו במקום שאין דם שכיח, טמאה, אם הוא יותר מכגריס. **לח** איזהו עד הבדוק, כל שבדקתו, בין היא בין חברתה, ולא נודע שנכנס בו כתם, ולא העבירתו בשוק של טבחים, ולא בצד המתעסקים בכתמים, הרי זה בחזקת בדוק. **לט** אין האשה טמאה משום כתם שמצאה בחלוקה, אלא אם כן היה בדוק לה קודם שלבשתו. אבל אם אינו בדוק קודם שלבשתו, ולבשתה בלא בדיקה ומצאה בו כתם, טהורה. **מ** בדקה חלוקה ופשטתו ומצאה טהורה, והשאלה לחברתה, ולבשתה, ומצאה בו כתם, הראשונה טהורה, והשניה טמאה. **מא** לבשה חלוקה הבדוק לה, ופשטתו, והשאלתו לישראלית נדה או לעוברת כוכבים שהגיע זמנה לראות וראתה פעם א', אע"פ שאינה רואה בימי השאלת החלוקה, ואחר כך נמצא בו כתם, תולה בהן וטהורה. והוא הדין אם בדקתו והשאלתו להן, ואח"כ לבשתו היא ומצאה בו כתם, שתולה בהן ואפילו היא בספירת שבעה נקיים. (וע"ל סי' קצ"ו, דבג' ימים הראשונים של ז' נקיים אין מקילין בכתמים לתלות בדבר אחר). **מב** השאלתו לקטנה, שלא ראתה מעולם, ולבשתו קטנה זו לאחר שנבעלה קודם שחיתה המכה, או שהשאלתו לנערה שלא ראתה, ולבשתו תוך ארבעה לילות לבעילתה, או שהשאלתו ליושבת על דם טהור, תולה בהן ואפילו בזמן הזה (ראב"ד וטור כשם י"א וה"ה ור' ירוחם לדעת רמב"ם ורא"ה בכ"ה). וכן אם השאלתו לסופרת ז' שלא טבלה, תולה בה ובעלת החלוקה טהורה, וחברתה ששאלתו מקולקלת.

מג השאילתו לבעלת הכתם, בין שהיתה יושבת כבר על הכתם קודם שאלה בין שראתה כתם בחלוק אחר לאחר ששאלה את זה, אין תולות זו בזו ולא זו בזו ושתייהן צריכות לחוש. וכל שכן אם השאילה לטהורה, וחזרה ולבשתו, ששתייהן צריכות לחוש (טור וכן מורים בפשיטות בש"ס ופוסקים טובי זימני). מ"ד לבשה חלוק בימי נדתה ולא בדקתו, ולבשתו בימי טהרתה ונמצא בו כתם, תולה שמימי נדתה הוא. מ"ה לבשה חלוק קודם שהיתה מעוברת, ואחר שנתעברה לבשתו בלא בדיקה ומצאה עליו כתם, תולה ללבישת הימים שלא היתה מעוברת. וכן המניקה, תולה בעצמה כמו שתולה בחברתה. וכן זקנה תולה בעצמה בימים שלא היתה זקנה, (ב"י בשם הרשב"א). מ"ז חלוק שלבשתו בימי נדתה ונתכבס, וחזרה ולבשתו בזמן שהיא טהורה בלא בדיקה, אם נתכבס על ידי ישראלית ואינה בפנינו לשאול, חזקה בדקתו בשעת כיבוס, ואינה תולה בו. ואם היא בפנינו ואומרת שלא בדקתו, תולה לומר שמתחילה היה ולא עבר על ידי הכיבוס. ואם נתכבס ע"י שפחה או עובדת כוכבים, אפילו אינה לפנינו, תולה לומר שמתחילה היה. ואם אפשר לעמוד על הברור, כגון שמכרת במראיתו, אם מקדיר דהיינו שנכנס לתוך הבגד, בידוע שקודם כיבוס היה. ואם מגליד, דהיינו שאינו נכנס לתוך הבגד, בידוע שאחר כיבוס היה. ואם אינה בקיאה בכך, חוששת להחמיר (דעת הראב"ד). מ"ז לבשה חלוק הברוק לה, ופשטו וכבסתו והשאילתו לחבירתה, ונמצא עליו כתם, אם מגליד, בידוע שמהשניה היא והיא טמאה והראשונה טהורה. ואם הוא מקדיר, בידוע שמהראשונה היא, והיא טמאה והשניה טהורה. מ"ח שתי נשים שלבשו אחד ברוק ונמצא בו כתם, אם הוא מהחגור ולמטה לשתייהן, שתייהן טמאות. ואם הוא למעלה מהחגור לשתייהן, שתייהן טהורות. היתה אחת ארוכה ואחת קצרה, אם הוא מהחגור ולמטה לארוכה כשם שהוא לקצרה, שתייהן טמאות. ואם הוא מהחגור ולמטה לקצרה, ולמעלה מהחגור לארוכה, קצרה טמאה, וארוכה טהורה. כמה דברים אמורים, כשלא פשטו אותו בלילה לכסות בו את ראשו, אבל אם כיסו בו את ראשו, שתייהן טמאות. כיסתה אחת מהן את ראשה ולא השניה, אותה שכיסתה את ראשה טמאה, וחבירתה טהורה. מ"ט שלש נשים שלבשו חלוק אחד, או שישבו על ספסל אחד זו אחר זו, ואח"כ נמצא עליו כתם, כולן טמאות והוא שיהא הספסל מדבר המקבל טומאה. כמה דברים אמורים, בזמן שכולן שוות. אבל אם היתה אחת מהן ראוייה לראות יותר מחברתה, כגון שהיא זקנה או מעוברת או מניקה או שלא ראתה דם מימיה אע"פ שנסואה, אותה שאינה ראויה לראות תולה בראויה. נ שלש נשים שישנות במטה אחת ומשולכות, (פי" תכופות ודבוקות יחד כשליכות הסולם), שרגליהן מעורות זו בזו ונמצא דם תחת אחת מהן, כולן טמאות. ואם אינן משולכות זו בזו ונמצא דם תחת האמצעית, כולן טמאות. נמצא תחת הפנימית, היא ואמצעית טמאה, והחיצונה טהורה. נמצא תחת החיצונה, היא והאמצעית טמאה, והפנימית טהורה. כמה דברים אמורים, כשעלו דרך מרגלות המטה, אבל אם עלו דרך החיצונה, כולן טמאות, שאולי דרך עברתה נטף ממנה. והני מילי כשלא נמצא על סדין העליון (טור בשם הרא"ש), אבל אם נמצא בו, בין כך ובין כך כולן טמאות, מפני שהוא עשוי להתהפך אילך ואילך. נ"א כל זה מיירי שלא בדקה שום אחת מהן, או שבדקו שלשתן ומצאו טהורות, אבל אם בדקה אחת או שתיים ומצאו טהורות, הן טהורות והאחרת שלא בדקה, טמאה. ואם בדקה גם השלישית ומצאה טהורה, כולן טמאות. ואם בדקה אחת

ומצאה טמאה, האחרות שלא בדקו תולות בה, והן טהורות. בדקו שתים ומצאו טמאות, הן טמאות, והשלישית טהורה, מפני שתולה בהן. והא דתלינן באותה שמצאה טמאה, לטהר האחרת, וכן הא דמטהרינן לאותה שמצאה טהורה, דוקא שקנחה עצמה בעד שבידה מיד תיכף למציאת הדם, אבל אם שהתה כדי שיעור בדיקה, דהיינו כדי שתקנח בחורין ובסדקים, אין הבדיקה מועלת לטמאה לטהר האחרת, ולא לטהורה לטהר עצמה. ^ב ^א ^א במה דברים אמורים, כשכולן שוות. אבל אם אחת ראויה לראות יותר מחבירתה, שאינה ראויה תולה בראויה. כיצד, אחת זקנה שעברו עליה שלשה עונות ולא ראתה, ואחת ילדה, זקנה טהורה, וילדה טמאה. אחת מעוברת שהוכר עוברת, ואחת שאינה מעוברת, מעוברת טהורה, ושאינה מעוברת, טמאה. אחת בתולת דמים שלא ראתה מעולם, ואחת שראתה, שלא ראתה, טהורה. ושראתה, טמאה. אחת מניקה ואחת שאינה מניקה, מניקה, טהורה, ושאינה מניקה, טמאה. וכשם שתולה בחברתה כך תולה בעצמה, שאם לבשה חלוק בזמן שאינה מעוברת, ואח"כ לבשתו בזמן שהיא מעוברת, ונמצא עליו דם, תולה בימים הראשונים שלא היתה מעוברת, וכן מניקה וזקנה, וטהורה. ואם היו כולן שוות מניקות או זקנות או אחת זקנה ואחת מניקה, אין תולות זו בזו. היו שלשתן ערומות ושוככות על המטה או יושבות על הספסל כאחת, ונמצא דם תחת אחת מהן, אפילו תחת האמצעית, כיון שכל אחת מכרת מקומה אותה שתאמר: כרי לי שלא באתי למקום שנמצא הדם, טהורה. ואם נמצא ביניהן, השתים שנמצא ביניהן טמאות, והאחרת טהורה. ואם עלו דרך החיצונה ונמצא תחת החיצונה, כולן טמאות. תחת האמצעית, אמצעית ופנימית טמאות, והחיצונה טהורה. תחת הפנימית, היא לבדה טמאה, ושתיים החיצונות טהורות. ואם היה להן עסק לצד פנים שדרכן לקרב לצד הפנימי, כגון שהן טוחנות ברחים, ונמצא דם תחת הפנימית, שתיים הפנימיות טמאות, ואם נמצא תחת החיצונה, היא טמאה ופנימית טהורה, שאין פנימית דוחקת לבא לצד החיצונה. ^ג ^ג ^ג הא דאמרינן: נמצא דם בחלוק או מטה או ספסל כולן טמאות, אם נתעסקה אחת בכתמים, כולן טהורות, שכולן תולות בה והיא תולה בכתמים. ^ד ^ד ^ד אין בכתמים משום וסת. כיצד, מצאה כתם בר"ת, אפילו שלש פעמים, לא קבעתו ולא עוקרתו. חוץ מכתמי עד הבדוק לה, שהם מטמאים בכל שהן, והרי הן כראייתו לכל דבר.

קצא דין אשה שמצאה דם בהשתנה, ובו סעיף אחד

א האשה שהשתינה מים ויצא דם עם מי רגליה, בין שהשתינה והיא עומדת, בין שהשתינה והיא יושבת, הרי זו טהורה. ואפילו הרגישה גופה ונזדעזעה, אינה חוששת, שהרגשת מי רגליה היא זו שאין מי רגלים מן החדר, ודם זה דם מכה הוא בחלחולת או בכוליא. הגה: וי"א דאין להתירה אלא ביושבת והשתינה, אבל בעומדת, אם מקלחת לתוך הספל ונמצא שם דם, טהורה. אבל אם שותחת על שפת הספל ונמצא שם דם, טמאה, דהואיל (והמקום) צר חוזרין למקור ומביאים דם, (הטור בשם הרא"ש). וי"א דאפילו ביושבת אין להתיר אלא במקלחת ונמצא הדם תוך הספל, אבל על שפת הספל, טמאה. ובעומדת, בכל ענין, טמאה. (מרדכי ה"נ וב"י בשם הגהות מיימוני וש"ד וב"ז סימן ק"צ וכן משמע מתשובת הר"ן ומהר"ם בתשובות סימן תר"ל ואגודה והגהת ש"ד בשם מהר"ט), והכי נהוג. ודוקא כשנמצא הדם בספל שהיא משתנת שם לחוד, דידוע שהוא ממנה, אבל אם נמצא בספל שאיש ואשה מטילין שם מים, טהורה בכל ענין (טור ופוסקים מהש"ס). וכל זה אם נמצא דם במקרה, אבל אשה

יו"ד הלכות נדה סימן קצב

תקנה

שרגילה לראות דם במי רגלים ומרגשת כאב בשעה שמטלת מים כגון החולי שקורין (האר"ן וי"ד), נראה דיש להתיר בכל ענין, דהא איכא ידיים מוכיחות שיש לה מכה המכאיב אותה בהטלת מי רגלים וממנו הדם יוצא. ואפילו אם מצאה דם אחר הטלת מי רגלים, כשמקנחת עצמה, טהורה, דמאחר דמרגשת כאב ואינה מוצאה דם רק אחר הטלת מי רגלים, ודאי דם מכה הוא, (בהגהת ש"ד בשם מהרי"ל והוא בתשובת מהרי"ל סימן ר"ג שכ"כ בשם מהר"ש וכ"י בשם אגור בשם מהר"ש). אך יש מחמירין שלא להתיר רק באשה שיש לה וסת להצריכה בדיקה (דעת מהרי"ל שם), דהיינו קודם שתשתין, תברוק עצמה היטב בחורין ובסדקין ואם לא תמצא דם תכניס מוך נקי על המקור בפנים, ותשתין ותקנח עצמה יפה ממי רגליה ותוציא המוך, אם נקיה היא הוכחה גדולה דאין הדם מן המקור, (שם וכמהרי"ו), והכי נהוג. ואם בדקה עצמה ג' פעמים ככהאי גווני ומצאה המוך נקי, מותרת אחר כך בלא בדיקה שלא בשעת וסתה, דחוקה דדם מכה הוא מאחר שאינה מוצאה אותו רק אחר שהשתינה. וכל זה דוקא שמרגשת כאב עם מי רגליה, אבל אם אינה מרגשת כאב וכודקת עצמה אחר הטלת מים ומוצאה דם, אם לא מצאה דם במי רגליה ודאי טמאה, (כן משמע שם ובהגהת מיימוני ובמרדכי שם). אבל אם מצאה דם תוך מי רגליה וגם על העד שבדקה עצמה בו, יש אומרים דהיא טמאה, דלא התירו רק דם שנמצא תוך מי רגליה, (מרדכי ה"ג). וי"א שהיא טהורה דדם שנמצא תולין שעדיין נשאר מתמצית מי רגליה, (ב"י ממשמעות הרא"ש והר"ן). ויש להחמיר, מיהו אינה צריכה לברוק אחר זה. ואפילו אם היתה רגילה לראות אם בדקה עצמה שלש פעמים ומצאה טהורה, שוב אינה צריכה בדיקה, (שם במרדכי). ואם אינה רגילה לראות רק לפרקים, קובעת לה וסת אם הוא בדרך קבע, בין וסת שוה בין וסת דילוגין. ואם אינה מוצאה דם אח"כ כשבודקת עצמה, רק קרטין קרטין כמו חול וחוצץ אדום, וגמצא כזה ג"כ במי רגליה ובשעת וסתה, או לפעמים אחרים רואה דם ממש כשאר נשים, ואינה מוצאת אותו חול רק אחר מי רגליה, טהורה, דאינו דם רק חול שדרכו להוולד בכליות, (כ"י בשם תשובת הר"ן).

קצב דיני כלה הנכנסת לחופה, ובו ה' סעיפים

א תבעוה לינשא ונתפייסה, צריכה לישב שבעה נקיים, בין גדולה בין קטנה, ואפילו בדקה עצמה בשעת תביעה ומצאה טהורה, שמא מחמת חימוד ראתה טיפת דם כחרדל ולא הרגישה בו. ומונה ז' ממחרת יום התביעה ואינה צריכה הפסק טהרה, שאף על פי שלא בדקה ביום התביעה להפסיק בטהרה, מונה מיום המחרת ז' נקיים. ומיהו צריכה בדיקה תוך ז' (כל יום לכתחלה (ב"י כשם הרא"ש וב"ח שג"כ דעת רמב"ן), מיהו כדיעבד אם לא בדקה עצמה רק פעם אחת תוך ז' סגי) (ב"י והאחרונים). **ב** שבעת ימים הללו מונים אותה משעה שהיא סומכת בדעתה ומכינה עצמה לחופה, אף על פי שלא נתקדשה עדיין. הגה: ויש לסמוך הטבילה סמוך לבעילת מצוה בכל מה דאפשר, (כן משמע במרדכי בשם רשב"ם ור"מ ורוקח בשם אביו ורבתי' ובהגהת מיימוני פ"א דהלכות א"ב), והמנהג לטבול הכלה ליל ד' אף על פי שלא תבעל קודם מוצאי שבת (מרדכי שם), אבל אין להרחיק הטבילה מן הבעילה יותר מזה. ואם לא תבעל במוצאי שבת, יש לה לברוק עצמה בכל יום עד בעילת מצוה, (שם ובהגה ובתוספות פ"ק דיומא רף י"ח), ודוקא לכתחלה, אבל כדיעבד אין להחמיר אם בדקה רק פעם אחת תוך ז' (ב"י). וכל חתן ישאל לכלה קודם שיגע בה, אם שמרה ז' נקיים, (הג"ה ש"ד). **ג** אם דחו הנשואין מחמת איזה סבה אף על פי שישבה ז' נקיים צריכה לחזור ולישב ז' נקיים (ולטבול) כשיתפשרו לעשות הנשואין, (אף על פי שבדקה עצמה תמיד בימים שבינתיים, לא מהני), (מרדכי ה"ג ובמהרי"ק שורש קנ"ט). **ד** עבר וכנסה תוך זמן זה, וכן חתן שפירסה כלתו נדה קודם שבא עליה, לא יתיחד עמה, אלא הוא ישן בין

האנשים והיא ישנה בין הנשים. הגה: יש אומרים אם היתה טהורה כשנשאת ולא בא עליה, ופירסה נדה אחר כך, א"צ שימור עוד, (ת"ה סימן רנ"ג והגהות אלפסי), והמחמיר תע"ב (ת"ה שם). ואין לחלק בזה בין בחור לאלמון או בתולה לאלמנה, (רכינו ירוחם נתיב כ"ו). י"א שאסורה ליחד עמו ביום, כמו בלילה, וא"צ להיות שתי שמירות, רק הוא בין האנשים או היא בין הנשים (טור בשם הרא"ש). ואם אינם ישנים בחדר א' אינן צריכים שימור כלל, (ב"י בשם הרשב"א). וי"א דבלילה צריך שתי שמירות, וביום מותר להתייחד, (הראב"ד). והמנהג ליקח קטן אצל החתן וקטנה אצל הכלה, ואין מתיידין ביום בלא קטן או קטנה.

קצג דין דם בתולים, ובו סעיף אחד

א הכונס את הבתולה, בועל בעילת מצוה וגומר ביאתו ופורש מיד. אפילו היא קטנה שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה, ואפילו בדקה ולא מצאה דם, טמאה שמא ראתה טיפת דם כחרדל וחיפהו שכבת זרע. הגה: ויש מקילין אם לא ראתה דם, (הגהות מיימוני); ונהגו להקל אם לא גמר ביאה רק הערה בה ולא ראתה דם; אבל אם בא עליה ביאה ממש, צריך לפרוש ממנה אע"פ שלא ראתה דם (טור וב"י בשם רוב הפוסקים). ובעל נפש יחוש לעצמו שלא לשחוק בתינוקות. וצריכה שתפסוק בטהרה ותבדוק כל שבעה, ולא תתחיל למנות עד יום ה' לשימושה. ונוהג עמה ככל דיני נדה לענין הרחקה; אלא שנדה גמורה אסור לו לישן על מטתה אפילו כשאינה במטה, וזו מותר לו לישן באותה מטה, לאחר שעמדה מאצלו, ואפילו בסדין שהדם עליו.

קצד דיני יולדת ומפלת, ובו י"ד סעיפים

א יולדת, אפילו לא ראתה דם, טמאה כנדה; בין ילדה חי, בין ילדה מת ואפילו נפל. וכמה הם ימי טומאתה, עכשיו בזמן הזה כל היולדות חשובות יולדות כזוב וצריכות לספור שבעה נקיים; נמצאת אומר שיוולדת זכר יושבת ז' ללידה וז' לנקיים לזיבה, והיולדת נקבה יושבת שבועים ללידה וז' נקיים לזיבה. ימי לידה, שהם ז' לזכר וי"ד לנקבה, אם לא ראתה בהן עולים לספירת זיבתה; ואם שלמו ז' נקיים בתוך י"ד לנקבה, הרי זו אסורה עד ליל ט"ו; ואם טבלה קודם לכן, לא עלתה לה טבילה. הגה: ולאחר ז' לזכר וי"ד לנקבה, מותרת לבעלה מיד, מאחר שספרה ז' נקיים ולא חזרה וראתה. מיהו יש מקומות שנוהגין שאין טובלין תוך מ' לזכר ושמונים לנקבה, (בית יוסף בשם מהרי"ק שהביא התניא ובאגורה פרק ע"פ וכמהרי"ל), ואין להתיר במקום שנהגו להחמיר (ריב"ש); אבל במקום שאין מנהג, אין להחמיר כלל רק מיד שלא ראתה דם אחר ז' לזכר וי"ד לנקבה וספרה ז' נקיים, מותרת לבעלה (ת"ה סימן רנ"ה). אבל אם חזרה וראתה, אפילו טפת דם כחרדל, טמאה אע"ג דמדאורייתא דם טהור הוא כבר פשט המנהג בכל ישראל שאין בועלין על דם טהור (ב"י ואגור וטור ופוסקים בשם הגאונים), ודינו כשאר דם לכל דבר. ב המפלת בתוך מ' אינה חוששת לולד אבל חוששת משום נדה, אפילו לא ראתה. הגה: מפני שא"א לפתיחת הקבר בלא דם, ונפקא מינה דמיד לאחר שספרה ז' נקיים מותרת ואינה חוששת לולד (רי"ע). ג המפלת כמין בהמה חיה ועוף או כמין דגים וחגבים ושקצים ורמשים, וכל צורת ולד או שפיר או שליא או חתיכה שקרעוה ויש בה עצם עכשיו שאין אנו בקיאים בצורות, חוששת לולד; ואם כלו ז' נקיים בתוך י"ד יום, אם טבלה קודם ליל ט"ו לא עלתה לה טבילה.

כא שבת

ד ילדה ולד חי ואח"כ הפילה שליא, אינה חוששת לולד אחר אלא תולה אותה בולד שילדה כבר, עד כ"ג יום; אבל אם הפילה נפל תחלה, אין תולין בו השליא שהפילה אחר כך וחוששת לשליא ליתן לה ימי טומאה של נקבה. ה' יצאה השליא תחילה, אין תולין אותה בולד שתלד אחר כך, אפילו הוא בן קיימא, וחוששת לשליא ליתן לה ימי טומאה של נקבה. ו' יצאה מקצת שליא ביום ראשון, ולא נגמרה יציאתה עד יום ב', וחוששת מיום ראשון אבל אינה מונה אלא מיום שני. ז' המפלת דמות בהמה חיה ועוף, ושליא קשורה בה, אינה חוששת לולד אחר; ואם אינה קשורה בה, חוששת לולד אחר; ואף על פי שהולד הנדמה זכר, חוששין ליתן לה ימי טומאה של נקבה בשביל השליא. ח' היולדת טומטום או אנדרוגינוס, נותנין לה ימי טומאה של נקבה. ט' הרגישה שהפילה ואינה יודעת מה, אפילו לא היתה בחזקת מעוברת הרי זו טמאה לידה וחוששת שמא נקבה היתה. י' נחתך הולד במעיה ויצא אבר אבר, בין שיצא על סדר האברים כגון שיצא הרגל ואחריה השוק ואחריה הירך, בין שיצא שלא על הסדר, אינה טמאה לידה עד שיצא רובו; ואם יצא ראשו כולו כאחד, הרי זה כרובו; ואם לא נתחתך, ויצא כדרכו, משתצא פדחתו ה"ז כילוד אף על פי שנחתך אח"כ. ולא סוף דבר שיצא לחוץ ממש, אלא אפילו משיצא חוץ לפרוזדור. י"א הוציא העובר את ידו והחזירה, אמו טמאה לידה. י"ב היתה מקשה לילד ושמעה קולו של ולד, חשוב כילוד שאי אפשר שלא הוציא ראשו חוץ לפרוזדור. י"ג היולדת תאומים ושהה ולד אחר חבירו, כגון האחד קודם שקיעת החמה והאחר אחר שקיעת החמה, משיצא הראשון טמאה לידה ומונין ימי טומאה משיצא האחרון; ואם הראשון ניכר שהוא זכר והשני ניכר שהוא נקבה, או שאינו ניכר שני זה אם הוא זכר או נקבה, מונה משיצא השני ימי טומאה לנקבה. י"ד יוצא דופן, אם לא יצא דם אלא דרך דופן, אמו טהורה מלידה ומנדה ומזיבה.

קצה דברים האסורים בזמן נדותה, וכו' י"ז סעיפים

א חייב אדם לפרוש מאשתו בימי טומאתה עד שתספור ותטבול. (ואפילו שהחה זמן ארוך ולא טבלה, תמיד היא בנדחה עד שתטבול) (כ"י בשם הפוסקים). ולא ישחוק ולא יקל ראש עמה (אפילו בדרכים) (טור וכ"י בשם רש"א מאבות דר"ן) שמא ירגיל לעבירה; אבל מותר להתייחד עמה, דכיון שבא עליה פעם אחת תו לא תקיף יצריה (ל' עצמו). ב לא יגע בה אפילו באצבע קטנה, ולא יושיט מידו לידה שום דבר ולא יקבלנו מידה, שמא יגע בבשרה. (וכן על ידי זריקה מידו לידה או להיפך, אסור). (כ"י והגהות ש"ד בשם המהר"ם). ג לא יאכל עמה על השלחן אא"כ יש שום שינוי שיהיה שום דבר מפסיק בין קערה שלו לקערה שלה, לחם או קנקן, או שיאכל כל אחד במפה שלו. הגה: וי"א הא דצריכין הפסק בין קערה שלו לקערה שלה היינו דוקא כשאינן אוכלין בקערה אחת כשהיא טהורה, אבל אם אוכלין בקערה אחת כשהיא טהורה סגי אם אוכלת בקערה בפני עצמה, וא"צ היכר אחר, (הגהות אשרי בשם ר"י והגהות אלפסי), וכן נוהגין. י"א שאסור לו לאכול משיוירי מאכל שלה, (מצא בקונטרס דהלכות נדה), כמו שאסור לשתות משיוירי כוס שלה, וכמו שיחבאר. ד לא ישתה משיוירי כוס ששתתה היא. הגה: אם לא שמפסיק אדם אחר ביניהם (טור בשם סמ"ג), או שהורק מכוס זה אל כוס אחר אפילו והחזר לכוס ראשון (הגהמ"י בשם ר"ם ורוקח סימן ש"ח ומרדכי ואגורה פ"ק דשבת); ואם שתתה והוא אינו יודע ורוצה לשתות מכוס

ג
אד"א

שלה, אינה צריכה להגיד לו שלא ישחה (שם); והיא מותרת לשתות מכוס ששתה הוא (ג"ד שם). ואם שנתה מכוס והלכה לה, י"א שמותר לו לשתות המותר, דמאחר שכבר הלכה אין כאן חבה. (כקונטרס הנ"ל). ה' לא ישב במטה המיוחדת לה, אפילו שלא בפניה. הגה: ואסור לישוב על ספסל ארוך שמתנודת ואינה מחוברת לכותל, כששחה נדה יושבת עליו, (מרדכי פ"ק דשבת בשם צפנת פענח כשם רש"י). ויש מתירים כשאדם אחר מפסיק ויושב ביניהן (אגודה פרק התינוקת ות"ה סימן רנ"א). וכן לא ילך עם אשתו בעגלה אחת או בספינה אחת, אם הולך רק דרך טיול כגון לגנות ופרדסים וכיוצא בזה; אבל אם הולך מעיר לעיר לצרכיו, מותר אף על פי שהוא ואשתו הם לבדן, ובלבד שישבו בדרך שלא יגעו זה בזה (כל זה כת"ה סימן רנ"א). ו' לא יישן עמה במטה, אפילו כל אחד בכגרו ואין נוגעין זה בזה. הגה: ואפילו יש לכל אחד מצע בפני עצמו, ואפילו אם שוכבים בשתי מטות והמטות נוגעות זו בזו, אסור (מרדכי פ"ק דשבת בשם הר"מ). ז' לא יסתכל אפילו בעקבה, ולא במקומות המכוסים שבה, (אבל מותר להסתכל בה במקומות הגלויים אע"פ שנהנה בראייתה). (כ"י בשם הרמב"ם). ח' ראויה לה שתייחד לה בגדים לימי נדותה, כדי שיהיו שניהם זוכרים תמיד שהיא נדה. ט' בקושי התירו לה להתקטט בימי נדתה, אלא כדי שלא תתגנה על בעלה. י' כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה, עושה לו, חוץ ממזיגת הכוס, שאסורה למזוג הכוס (בפניו), (כ"י) וכן משמע ממרדכי פ"ק דשכונות וכ"מ מדברי הפוסקים), ולהניחו לפניו על השלחן אא"כ תעשה שום היכר, כגון שתניחנו על השלחן ביד שמאל או תניחנו על הכר או על הכסת, אפילו ביד ימינה. י"א אסורה להציע מטתו בפניו; ודוקא פריסת סדינים והמכסה שהוא דרך חבה, אבל הצעת הכרים והכסתות שהוא טורח ואינה דרך חבה, שרי. ושלא בפניו, הכל מותר אפילו הוא יודע שהיא מצעת אותם. י"ב אסורה ליצוק לו מים לרחוץ פניו ידיו ורגליו, אפילו אינה נוגעת בו ואפילו הם מים צוננים. י"ג כשם שאסורה למזוג לו כך הוא אסור למזוג לה; ולא עוד, אלא אפילו לשלוח לה כוס של יין אסור, לא שנא כוס של ברכה לא שנא כוס אחר, אם הוא מיוחד לה; אבל אם שותים הם מאותו הכוס ושתיית אינה ליבונה, שיהם כל ימי ספירתה, י"ד כל אלו ההרחקות צריך להרחיק בין בימי נדותה בין בימי ליבונה, שהם כל ימי ספירתה, ואין חילוק בכל אלו בין רואה ממש למוצאת כתם. הגה: וי"א דאין להחמיר בימי ליבונה בענין איסור אכילה עמו בקערה (הגה כמרדכי כשם ראב"ה), וכן נוהגין להקל בזה, ויש להחמיר. ט"ז אם הוא חולה ואין לו מי שישמשו זולתה, מותרת לשמשו רק שתזהר ביותר שתוכל להזהר מהרחצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה בפניו. ט"ז אשה חולה והיא נדה, אסור לבעלה ליגע בה כדי לשמשה, כגון להקימה ולהשכיבה ולסמכה. (וי"א דאם אין לה מי שישמשה, מותר בכל (הגהות ש"ד והגהות מרדכי פ"ק דשבת בשם הר"מ), וכן נוהגין אם צריכה הרבה לכך). י"ז אם בעלה רופא, אסור למשש לה הרפק, הגה: ולפי מה שכתבתי דנוהגין היתר אם צריכה אליו דמשמש לה, כ"ש דמותר למשש לה הרפק אם אין רופא אחר וצריכה אליו ויש סכנה בחליה, (כך דקדק הכ"י מלשון הרמב"ן סימן קכ"ז), ועיין בא"ח סימן פ"ח אם מותר לנדה ליכנס לבית הכנסת ולהתפלל.

קצו דיני לבישת הלבוש ובדיקתה, ובו י"ג סעיפים

א' שבעה ימים שהזכה סופרת מתחילין ממחרת יום שפסקה בו. וכך משפטה, אם תראה ב' ימים או ג' ופסקה מלראות, בודקת ביום שפסקה כדי שתפסוק בטהרה; ובדיקה זו תהיה סמוך לבין השמשות. (וכן נוהגין לכתחלה; ובדיעבד, אפילו לא בודקה עצמה רק שחרית ומצאה עצמה טהורה, סגי בכך). (טור כשם הרשב"א וכ"י אף לפי דברי הרא"ש). ולעולם ילמד אדם

(להחמיר לכתחלה) בתוך ביתו שתהא בודקת ביום הפסק טהרתה במוך דחוק ושיהא שם כל בין השמשות, שזו בדיקה מוציאה מידי ספק (רשב"א בתה"ק). הגה: וי"א אם התפללו הקהל ערבית ועוד היום גדול, אינה יכולה לבדוק או ללבוש לבנים ולהתחיל ולמנות מיום המחרת, מאחר דהקהל כבר עשו אותו לילה (ת"ה), י"א דמותר אפילו עשו הקהל שבת (אגור בשם ר"י מולין); ונוהגין לכתחלה ליהרהר, ובדיעבד אין לחוש. ומקצת נשים נוהגות שאם פסקה קודם ברכו וחזרה לראות כתם או דם תוך ימי ספירתה, אז מפסיקין אפילו לאחר ברכו אם נתקלקלה סמוך לערב, וחושבים דבר זה לדיעבד; ואין למחות בידם, כי כן קבלו מאיזה חכם שהורה להן, והוא מנהג ותיקין. **ב** ראתה יום אחד בלבד ופסקה בו ביום, צריכה לבדוק עצמה במוך דחוק ושיהא שם כל בין השמשות. הגה: ובדיעבד אם בדקה עצמה סמוך לבין השמשות ומצאה עצמה טהורה, אע"פ שלא היתה המוך אצלה כל בין השמשות, סגי (טור בשם הרשב"א וה"ה כשם רמכ"ן וכ"י להרמב"ם וכ"מ כש"ס). אבל בדיקת שחרית לא מהני, הואיל ולא ראתה רק יום אחד (רשב"א ורמכ"ן בשם י"א וכ"ד רמכ"ם פ"ו מהא"ב ובפ"י משנה סוף פ"ד וברטנורה שם). **ג** ביום שפסקה מלראות ובודקת עצמה כאמור, תלכש חלוק הבדוק לה שאין בו כתם, ובלילה תשים סדינים הבדוקים מכתמים, ומיום המחרת תתחיל לספור שבועה נקיים. הגה: ומנהג כשר הוא כשהאשה פוסקת בטהרה שתרופץ ולובשת לבנים; אמנם אם לא רחצה רק פניה של מטה, די בכך (מרדכי כשם וקח), וכן נוהגין ואין לשנות; אבל בשעת הרחוק, כגון אשה ההולכת בדרך ואין לה בגדים, תוכל לספור ד' נקיים רק שהחלוק יהיה נקי ובדוק מדם (אגור והגהות ש"ד ס"ס י"ט). **ד** בכל יום מזו ימי הספירה צריכה להיות בודקת לכתחלה פעמים בכל יום, ואחת שחרית ואחת סמוך לבין השמשות (טור בשם סה"ת וע"פ); ואם לא בדקה בכל השבועה אלא פעם אחת, לא שנא בדקה ביום ראשון של השבועה או ביום השביעי או באחד מהאמצעים, מאחר שבדקה ביום שקודם השביעי ומצאה טהורה, עלו לה. אבל אם לא בדקה בכל הז', וביום השמיני בדקה ומצאה טהורה, אין לה אלא יום ח' בלבד ומשלמת עליו. וי"א שצריך שתבדוק ביום ראשון מהשבועה וביום השביעי, ואין להקל. והבדיקה תהיה לאור היום ולא לאור הנר (תא"י נכ"ו והרשב"א בת"ה), ובדיעבד מהני אפילו לאור הנר (כן משמע ככ"י). **ה** בדקה עצמה ביום שפסקה מלראות ומצאה טמאה, ובדקה לאחר שלשה או ד' ימים ומצאה טהורה, הרי זו בחזקת טמאה עד שתפסוק בטהרה, שלעולם אינה סופרת עד שתבדוק אם פסקה, ואז מונה למחרתו. **ו** כל בדיקות אלו, בין בדיקת הפסק טהרה בין בדיקת כל השבועה, צריכות להיות בכגד פשתן לבן ישן, או בצמר גפן, או בצמר לבן נקי ורך, ותכניסנו באותו מקום בעומק לחורים ולסדקים עד מקום שהשמש דש ותראה אם יש בו שום מראה אדמומית, ולא שתכניסהו מעט לקנה עצמה. ואם יקשה בעיניה מאוד להכניסו כל כך בעומק, לפחות בדיקה של יום הפסק טהרה ובדיקה של יום ראשון מהשבועה תהיינה עד מקום שהשמש דש. הגה: ואם לא עשתה כן בבדיקת יום ראשון, תעשה פעם אחת כן מבדיקות שאר הימים (ב"י); מיהו בדיעבד אם לא עשתה כן כלל רק שבדקה עצמה יפה בחורין ובסדקין בעומק היטב כפי כחה, אע"פ שלא הגיע למקום שהשמש דש, סגי לה (ב"י שכ"ד רוב הפוסקים וכן מהרא"י כפסקיו סימן ע"ז וכ"ח). **ז** הסומא בודקת עצמה ומראה לחכירתה. **ח** החרשת ששומעת ואינה מדברת או שמדברת ואינה שומעת, הרי הן כפקחות; אבל אם אינה שומעת ואינה מדברת, וכן השוטה או שנטרפה דעתה מחמת חולי, צריכות פקחות לבדוק אותן ולקבוע להן וסתות כדי שתהיינה מותרות לבעליהן. הקובע להן וסת, הרי הן כשאר כל הנשים; לא הוקבע להן, חוששות משלשים יום לשלשים יום ובודקות

על ידי פקחות. **ט** האשה שמרבה לכדוק, בין בימי ספירתה בין בימים שלא ראתה בהם, הרי זו משובחת אף על פי שיש לה וסת קבוע. **י** השבעה נקיים צריך שיהיו רצופים שלא תראה דם בהם, שאם ראתה דם אפילו בסוף יום השביעי סתרה כל הימים וצריכה לפסוק בטהרה ולחזור ולמנות שבעה נקיים. הגה: יש אומרים דבשלשה ימים ראשונים של ימי הספירה אם מצאה כתם אין תולין אותו להקל כמו שתולין שאר כתמים, דג' ימים ראשונים צריכים להיות נקיים לגמרי (מרדכי הלכות נדה ובהגהות מיימוני פ"ט דא"ב ות"ה סימן רמ"ט ואגור פ' תנוקת וא"ח ור"ף); אבל אח"כ דינו כשאר כתם, וכן נוהגין. ודוקא כתם שהוא יותר מכגריס ועוד, אבל פחות מכגריס ועוד תולה בכינה אפילו בג' ימים ראשונים (ת"ה סימן רמ"ט). וה"ה אם היה לה מכה בגופה ויודעת שמוציאה דם, תולה בה אפילו ביתר מכגריס ועוד (סברת הרב וכן משמע לשון המרדכי), אלא שאין מקילין בשלשה ימים הראשונים לתלות במכה שאין ידוע שמוציאה דם או בשאר דברים שתלינן בהם כתם, כמבואר לעיל סימן ק"צ. **יא** הפולטת שכבת זרע בימי ספירתה, אם הוא תוך ז' עונות לשמושה סותרת אותו יום. לפיכך המשמשת מטתה וראתה אחר כך ופסקה, אינה מתחלת לספור שבעה נקיים עד שיעברו עליה ו' עונות שלימות שמא תפלוט; לפיכך אינה מתחלת לספור עד יום ה' לשמושה, כגון אם שמשה במוצאי שבת אינה מתחלת לספור עד יום ה', דקיי"ל אין שכבת זרע מסריח עד שיעברו עליו ששה עונות שלימות מעת לעת; ואם שמשה במוצאי שבת ופלטה ליל ד', קודם עת שימושה במוצאי שבת, עדיין היא עומדת בתוך עונה ששית לשמושה וסותרת, הילכך יום ה' יהיה ראשון לספירתה. הגה: ותפסוק יום ד' לעת ערב, ויום ה' עולה למניין. ויש שכתבו שיש להמתין עוד יום אחד, דהיינו שלא תתחיל למנות עד יום הששי והוא יהיה יום ראשון לספירתה, דחיישנן שמא תשמש ביום הראשון בין השמשות ותסבור שהוא יום, ואפשר שהוא לילה, ואם תתחיל למנות מיום חמישי יהיה תוך ששה עונות לשמושה, על כן יש להוסיף עוד יום אחד דמעתה אי אפשר לבא לידי טעות (ת"ה סימן רמ"ה והאגור בשם ר"י מולין וש"ד וכ"כ מהרא"י ומהרי"ק שורש ל"ה), וכן נוהגין בכל מדינות אלו, ואין לשנות. ויש נשים שנהגו להחמיר עוד להמתין עד שבעה ימים (שם בת"ה), ואין טעם ברבד והמחמיר יחמיר והמיקל נשכר להקדים עצמו למצוה. ויש שכתבו שעכשיו אין לחלק בין שמשה עם בעלה ללא שמשה, וכל אשה שרואה, אפילו כתם, צריכה להמתין ה' ימים עם יום שראתה בו ותפסוק לעת ערב ותספור ז' נקיים (שם בת"ה בשם א"ו ומהרי"ק) וכן נוהגין במדינות אלו ואין לשנות (סה"ת וסמ"ג). **יב** אם טעתה במנין יום אחד וטבלה ושמשה, צריכה להמתין ששה עונות שלימות ואחר כך תמנה יום אחד נקי ותטבול; אך סתירה שלאחר שבעה, כגון שלא טבלה כראוי ושמשה, הרי זו טובלת בכל עת. **יג** האשה ששמשה מטתה וראתה אחר כך ופסקה, ורוצה לספור מיום מחרת ראייתה, תקנח יפה יפה אותו מקום כמוך או כבגד הפליט כל הזרע או תרחוץ במים חמין והם יפליטו כל הזרע. הגה: ויש אומרים דאין אנו בקיאים בזמן הזה ואין לסמוך על זה (הגהות מיימוני פ"ו וסמ"ק), והכי נהוג דהרי כבר נתבאר שאנו נוהגין להמתין אפילו לא שמשה כלל, כדי שלא לחלק בין ספירה לספירה, כ"ש ככהאי גוונא; וכל הפורץ גדר בדברים אלו במקום שנהגו להחמיר, ישכנו נחש.

קצו דין שלא תטבול האשה ביום, וכו' ה' סעיפים

א אין הנדה והזבה והיולדת עולות מטומאתן בלא טבילה, שאפילו אחר כמה שנים חייב כרת הבא על אחת מהן אלא אם כן טבלו כראוי במקוה הראוי.

ב אם בעלה בעיר, מצוה לטבול בזמנה שלא לבטל מפריה ורביה אפילו לילה אחת. הגה: ומותרת לטבול לילה שבת (ר"ח ור' אליה וא"ז ובה"ג וסה"ת וסמ"ג בשם ר' שמואל שהנהיג כך בתו) אם לא יכולה לטבול קודם לכן, (ב"י ומרדכי בשם כמה רבוותא ע"ש). ודוקא אם בעלה בעיר, אבל בלאו הכי אסור, (כן משמע בת"ה סימן רצ"ה). ואם היה אפשר לה לטבול קודם לכן, כגון שהיה אחר לידה או שלא היה בעלה בעיר ובא בערב שבת, י"א שאסורה לטבול (שם ובמהרי"ו בפסקיו סימן מ"ח כדעת ב"י); וכן נהגו במקצת מקומות, אבל במקום שאין מנהג אין להחמיר; ובמקום שנהגו להחמיר, גם במוצאי שבת לא תטבול דמאחר שהיה אפשר לה לטבול קודם לכן אין מרחיקין הטבילה מן החפיפה (אגור ובמהרי"ל). וכן אלמנה שאסורה לטבול טבילה ראשונה בלילה שבת, משום דאסור לבא עליה ביאה ראשונה בשבת, אסורה לטבול ג"כ במוצאי שבת (מהרי"ל). ויש מקילין ומתירין לטבול במ"ש, הואיל שלא טבלה בשבת משום חשש איסור (בית יוסף). **ג** אסורה לטבול ביום ד'; ואפילו אם ממתנת מלטבול עד יום ח' או ט' אינה יכולה לטבול ביום משום סרך בתה. (פי' דבוק הבת וקורבתה לעשות כמעשה האם שחטבול ביום כמותה ולא תבחיץ שאמה לאחר שכעה טבלה ולא בשביעי עצמו). הגה: והכלות הטובלות קודם החופה יכולות לטבול ביום דהא לא באין אצל החתן עד הלילה, אבל אחר החופה דינן כשאר נשים (מהרי"ל). **ד** היכא דאיכא אונס, כגון שיראה לטבול בלילה מחמת צינה או פחד גנבים וכיוצא בו, או שסוגרין שערי העיר, יכולה לטבול בשמיני מבעוד יום; אבל בשביעי לא תטבול מבעוד יום אף על גב דאיכא אונס. **ה** אם עברה וטבלה בח' ביום בלא אונס, אפילו הכי עלתה לה טבילה; וכן אם עברה וטבלה בז' ביום, עלתה לה טבילה. הגה: ומכל מקום לא תשמש אפילו בשמיני עד הלילה, ותסתיר טבילתה מבעלה עד הלילה (ב"י בשם האגור).

קצח דיני טבילה וחציצתה, ובו מ"ח סעיפים

ד
אד"א

א צריכה שתטבול כל גופה בפעם אחת; לפיכך צריך שלא יהיה עליה שום דבר החוצץ. ואפילו כל שהוא, אם דרך בני אדם לפעמים להקפיד עליו, חוצץ אפילו אם אינה מקפדת עליו עתה, או אפילו אינה מקפדת עליו לעולם כיון שדרך רוב בני אדם להקפיד עליו, חוצץ; ואם הוא חופה רוב הגוף, אפילו אין דרך בני אדם להקפיד בכך, חוצץ. הגה: ולכתחלה לא תטבול אפילו בדברים שאינם חוצצין, גזרה אטו דברים החוצצים (הגהות ש"ד). **ב** אלו הדברים שחוצצין, חוטי צמר וחוטי פשתן ורצועות שכורכין בהם השיער בראש, לא תטבול בהם עד שתרפם; ואם הם בתוך קליעת שיערה אינו מועיל בהם רפיון. ואם הם כרוכים בשאר מקומות בגוף, לא תטבול בהם עד שתרפם, חוץ מאם הם כרוכים בצואר שאינם חוצצין לפי שאינה מהדקן; אבל קטלא, שהיא רצועה חלקה ורחבה שכורכת סביב צוארה, חוצצת, מפני שחונקת עצמה בחווק כדי שיהיה בשרה בולט ותראה בעלת בשר, ומתוך שהרצועה חלקה ורחבה אינה מזיקתה (רש"י). **ג** אם החוטין האלו חלולין, עשויין מעשה רשת, אינם חוצצין (טור בשם ראב"ד). **ד** חוטי שער אינם חוצצין. הגה: ואם היו מזהבות, חוצצין, דמקפדת עליהם שלא תטנפם; וכן אם היו מטונפים תחלה, מקפדת עליהם שלא תתלכלך מהן כמים, וחוצצין (טור). **ה** שתי שערות או יותר שהיו קשורים ביחד קשר אחד, אינם חוצצין. הגה: ואין חלוק בין אם קשר ב' שערות עם שתי שערות, או שקשר ב' שערות בפני עצמן (ב"י בשם רשב"א ור"ן); ושערה אחת שנקשרה, חוצצת והוא שתהא מקפדת עליה, אבל אם אינה מקפדת עליה עלתה לה טבילה עד שיהא רוב שיערה קשור נימא נימא בפני עצמו. **ו** שיער שכנגד הלב ושבוזקן הנדבק זה בזה מחמת זיעה, חוצץ; שבראש ושכבית

השחי, אינו חוצץ; ושכאותו מקום, באיש אינו חוצץ; ובאשה, כנשואה חוצץ, כפנויה אינו חוצץ. הגה: ואותן שיש להן כמין קליעות שערות דבוקות זו בזו, ונעשית כלילה על ידי שד וסכנה להסירם, לא חייצי (מרדכי ה"ג בשם ראב"ה וכאגור וכהגהות ש"ד). ז לפלוף (פי' צואת העין) שחוץ לעין, חוצץ אפילו הוא לח; ולפלוף שבעין אינו חוצץ, ואם היה יבש, חוצץ; והוא שהתחיל להוריק (כ"ד התוספות וסמ"ג בשם ר"ת ורמב"ם). ח כחול שבעין אינו חוצץ, ושחוץ לעין חוצץ; ואם היתה פותחת ועוצמת (פירוש סוגרת) עיניה תדיר, אף שחוץ לעין אינו חוצץ. ט דם יבש שעל המכה, חוצץ; וריר שבתוכה, אינו חוצץ. יצא הריר מתוכה, כל תוך ג' ימים לח הוא ואינו חוצץ; לאחר מכאן, יבש הוא וחוצץ. לפיכך אשה בעלת חטטים צריכה לחוף במים עד שיתרככו. י רטיה שעל המכה, חוצצת. יא חץ או קרץ התחוב בבשר, אם נראה מבחוץ, חוצץ; ואם אינו נראה, אינו חוצץ. יב לכלוכי צואה שעל הבשר מחמת זיעה, אינם חוצצין; נגלד כגלד, חוצץ. יג מלמולין שעל הבשר, חוצצין. יד טיט היון וטיט היוצרים וטיט דרכים הנמצא שם תמיד, אפילו מימות החמה, כל אלו חוצצין; ושאר כל הטיט, כשהוא לח אינו חוצץ שהרי הוא נמחה במים; וכשהוא יבש, חוצץ (ומיהו אם היא מקפדת אפילו בדבר לח חוצץ) (רוקח ומרדכי הלכות נדה). טו הריו, החלב והדבש והדם, שרף התאנה ושרף התות ושרף החרוב ושרף השקמה (פירוש מין ממיני התאנים), יבשים, חוצצין; לחים, אינם חוצצין. ושאר כל השרפים, אפילו לחים, חוצצין. טז דם שנסרך בבשר, אפילו לח, חוצץ. יז צבע שצובעות הנשים על פניהן וידיהן ושער ראשן, אינו חוצץ. וכן מי שהוא צבע וידיו צבועות, אינו חוצץ. הגה: וכן מי שאומנתו להיות שוחט או קצב וידיו תמיד מלוכלכות בדם, אינו חוצץ, שרוב בני אומנות זו אינן מקפידים (כ"י בשם ר"י). יח צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר, חוצץ; כנגד הבשר, אינו חוצץ. ובצק שתחת הצפורן, אפילו כנגד הבשר חוצץ. ואיזהו שלא כנגד הבשר, זה שהצפורן עודף על הבשר. ולפי שאינן יכולות לכזיז מה נקרא כנגד הבשר או שלא כנגדו, נהגו הנשים ליטול צפרניהם בשעת טבילה. יט אם יש לה נפח על מקום הצפורן ואינה יכולה לא לחתוך ולא לחטט, אם נפוחה כל כך שאין הטיט שתחת הצפורן נראה, אינו חוצץ. כ דוקא בצק שתחת הצפורן חוצץ, אבל הצפורן עצמה אינה חוצצת. ואפילו אם היתה גדולה ועומדת ליחתך ופורחת ועוברת מכנגד הבשר, אינה חוצצת. הגה: מיהו כל זה דוקא שאין צואה או בצק תחתיו בשעה שטבלה. ומאחר דכבר נהגו ליטול הצפרנים, אפילו אם צפורן אחת נשאר בידה וטבלה, צריכה טבילה אחרת. (הגהות ש"ד) וכן נוהגין. כא צפורן המדולדלת שפירשה מיעוטה, חוצצת; פירשה רובה, אינה חוצצת. כב אבר ובשר המדולדלים, חוצצים. (אכל יבלת או יתרת ואינן מדולדלין, אינם חוצצים) (כ"י בשם סמ"ג סימן רמ"ח בשם ר"י). כג השירים והגזמים והטבעות והקטלאות אם הם רפויים, אינם חוצצים; ואם הם מהודקים, חוצציט. וכן הדין באגד של המכה וקשקשים שעל השכר. כד צריכה לחצוץ שיניה שלא יהא בהם דבר חוצץ, שאם טבלה ונמצא שום דבר דבק בהם לא עלתה לה טבילה. ויש נוהגים שלא לאכול בשר ביום לכתן לבית הטבילה, מפני שהוא נכנס בין השינים יותר ממאכל אחר; ואף על פי שבודקות וחוצצות השינים, חוששת דילמא תשתיר מיניה ולא אדעתה, ומנהג יפה הוא. הגה: ואין לה לאכול בין הרחיצה לטבילה (הרא"ש כה"ג); ואין לה לעסוק כל היום קודם הטבילה בכצק או בנרות של שעה, שלא ידבק בה (ש"ד), וכן נהגו. כה אם לא הדיחה בית הסתרים ובית הקמטים שלה ונמצא בהם דבר חוצץ, לא עלתה לה טבילה.

ואם לא נמצא עליה דבר חוצץ, אף על פי שלא בדקה קודם טבילה עלתה לה טבילה; ואינו דומה לבדיקת הגוף וחפיפת הראש. כו אם לא בדקה קודם טבילה בין שינייה ולא בית הסתרים שלה, ואחר טבילה נמי לא בדקה עד שנתעסקה בכתמים ובתכשילין, ואחר כך בדקה ומצאה עצם בין שינייה או דבר חוצץ בין סתריה, תלינן לקולא ואמרינן דבתר טבילה עיילי בה. כז נתנה שערה בפיה או קרצה שפתותיה או קפצה ידה בענין שלא באו המים בהם, לא עלתה לה טבילה. כח לא תאחזו בה חבירתה בידיה כשעת טבילה אלא אם כן רפתה ידה, כדי שיכואו המים במקום אחיזת ידיה; ואם הדיחה ידיה במים תחלה, שרי, שמשקה טופח שעל ידיה חבור למי המקוה. כט הטובל במקוה שאין בה אלא מ' סאה מצומצמין, אם אמר לחכירו: ככוש יריך עלי במקוה, הרי זה מגונה. ל אינה צריכה להגביה רגליה בשעת טבילתה אם אין שם טיט, אעפ"י שדורסת על הרצפה אין כאן חציצה, מפני שהמים מקדמים לרגליה. לא אין טובלין בכלים. לפיכך אם היה טיט במקום שטובלת, לא תעמוד על גבי כלי עץ שמקבלין טומאה מגבן, ולא על גבי נסרים שראויים למדרסות ולא על שום כלי הראוי למדרס ותטבול, משום גזירת מרחצאות של כלים; עברה וטבלה, לא עלתה לה טבילה. אבל נותנת היא חבילי זמורות תחת רגליה, מפני הטיט. וכן לא תעמוד על גבי כלי חרס ולא על גבי בקעת ותטבול; ואף על פי שאין כלי חרס מטמא מגבו ולא ראוי למדרס חשש חכמים הוא שמא תפחד שלא תפול ולא תטבול כראוי. עברה וטבלה על גבי אלו, עלתה לה טבילה; ולפי זה מקוה שיש בו שליכות (פי' מדרגות) של עץ, אם טבלה על גבי השליכות (אפילו אם הם מחוברים לכותלי המקוה) (תשובת הרשב"א) לא עלתה לה טבילה דפשוטי כלי עץ הם, וצריך לעשות במקומן מדרגה של אבנים ותהיה המדרגה רחבה ד', מקום הנחת הרגל, כדי שיהא בה שיעור מקום לכל תפחד ליפול ממנה. לב סילון של עץ הקבוע בקרקעית הטבילה, אם אין לו לבזבו (פירש מסגרת שאו אין לו בית קבול), מותרת לעמוד עליו ולטבול. לג לא תטבול במקוה שיש בקרקעיתו טיט, משום חציצה, אלא אם כן תתן עליו זמורות וכיוצא בהם, דבר שאינו מקבל שום טומאה; ואם טבלה, י"א שלא עלתה לה טבילה (ראב"ד ורש"י אבל רוב הפוסקים מתירין). לד לא תטבול במקום שיש חשש שיראוה בני אדם, מפני שמתוך כך ממהרת לטבול ואינה מדקדקת בטבילה; ומיהו כדיעבר, עלתה לה טבילה. לה לא תטבול בקומה זקופה, מפני שיש מקומות שמסתתרים בה; ואל תשחה הרבה עד שידבקו סתריה זה בזה, אלא שוחה מעט עד שיהיו סתרי בית הערוה נראים כדרך שנראית בשעה שהיא עורכת; ויהיה תחת דדיה נרא' כדרך שנראה בשעה שמניקה את כנה; ויהיה תחת בית השחי נראה כדרך שנראה כשאורגת בעומדין, ואינה צריכה להרחיק ירכותיה זו מזו יותר מדאי וגם לא להרחיק זרועותיה מהגוף יותר מדאי, אלא כדרך שהם בעת הילוכה; ואם שינתה, כגון ששחתה ביותר או זקפה ביותר, עלתה לה טבילה (ערוך וסמ"ג ורשב"ץ ורמב"ם); ויש מי שאומר שלא עלתה. לו וצריך שיהיה המקוה גבוה ממעל לטיבורה זרת, לפחות. לז יש מי שאומר שאעפ"י שאין בגובה מי המקוה לעלות בהם כל גופה אלא אם כן פניה וגופה כבושים בקרקע, שפיר דמי (ועיין לקמן סימן ר"א בדיני מקוה). לח אינה צריכה לפתוח פיה כדי שיכנסו בה המים, ולא תקפוץ אותה יותר מדאי; ואם קפצה, לא עלתה לה טבילה, אלא תשיק שפתותיה זו לזו דיבוק בינוני. לט לא תעצים עיניה ביותר ואל תפתחם ביותר, ואם עשתה כן יש אומרים שלא עלתה לה טבילה (ב'.

דעות בטור ופוסקים עכ"ל). **ב** צריך לעמוד על גבה יהודית גדולה יותר מי"ב שנה ויום אחד בשעה שהיא טובלת שתראה שלא ישאר משער ראשה צף על פני המים; ואם אין לה מי שתעמוד על גבה, או שהוא כלילה, תכרוך שערה על ראשה בחוטי צמר או ברצועה שבראשה, ובלבד שתתפס או כשרשרות של חוטים חלולות או קושרת בגד רפוי על שערותיה. **בז** המפשלת בנה לאחוריה כשהיא ערומה, וטבלה, לא עלתה לה טבילה שמא היה טיט ברגלי התינוק או בידיו ונדבק באמו וחצץ בשעת טבילה ואחר שעלתה נפל. **בב** נכנסו צרורות וקסמים בסדקי רגליה מלמטה, חוצצים. **בג** אספלנית, מלוגמא ורטיה שעל בית הסתרים, חוצצין; אף על פי שאינם צריכים שיכנסו בהם המים, צריכים שיהיו ראויים ולא יהא בהם דבר חוצץ. הגה: יש אומרים שהאשה צריכה להטיל מים קודם טבילה אם היא צריכה לכך. גם צריכה לכדוק עצמה בגדולים ובקטנים שלא תהא צריכה לעצור עצמה ולא יהיו ראויים לכיאת מים. גם צריכה להסיר צואת החוטם (ש"ד וראב"ן סימן שכ"ו דף ס' ע"ג). **בד** היתה בה שערה אחת או שתיים חוץ למכת ראשה מודבק למכה, או שהיו שתי שערות ראשה מודבקות בטיט או בצואה, או שהיו שתי שערות בריסי עיניה מלמטה ונקבו והוציאתן בריסי עיניה מלמעלה וכן אם היו ב' שערות ריסי עיניה של מטה מודבקות בריסי עיניה שלמעלה, הרי אלו חוצצים. **בה** לא תטבול באבק של רגליה; ואם טבלה, יש מי שאומר שאינו חוצץ ויש מי שאומר שחוצץ, אלא אם כן שפשפה או שטבלה בחמין. **בו** נדה שטבלה בבגדיה מותרת לבעלה. **בז** מין כנים שדבוקים בבשר ונושכים בעור במקום שיער ונדבקים בחוץ בבשר, צריך להסירן ע"י חמין ולגורדן בצפורן; ואם אינו יכול להסירן, אינו חוצץ. **בח** נדה שטבלה בלא כוונה, כגון שנפלה לתוך המים או שירדה להקר, הרי זו מותרת לבעלה. הגה: ויש מחמירין ומצריכין אותה טבילה אחרת (כ"י בשם רשב"א ור' ירוחם ורוקח והגהות אשר"י); ויש להחמיר לכתחלה. יש שכתבו שיש לאשה להיות צנועה כליל טבילתה, וכן נהגו הנשים להסתיר ליל טבילתן שלא לילך במהומה או בפני הכריות, שלא ירגישו בהן בני אדם; ומי שאינה עושה כן, נאמר עליה: ארוור שוכב עם כהמה (דברים כז, כא). ויש לנשים לזהר כשיצאו מן הטבילה שיפגע בה חכרתה, שלא יפגע בה תחילה דבר טמא או חיה וכהמה; ואם פגעו בה דברים אלו, אם היא יראת שמים תחזור ותטבול (ש"ד וכל בו ורוקח). ועיי' לקמן סוף סימן ר"א אם מותר להטיל חמין למקוה או אם מותר לרחוץ אחר הטבילה.

קצט שצריכה האשה לכדוק בית הסתרים ודיני חפיפה בשבת ובחול, וכו' י"ג סעיפים

א צריכה להדיח בית השחי ובית הסתרים שלה במים, (ולא כשאר משקין) (מהרי"ק שורש קנ"ט), ולסרוק שיער ראשה יפה במסרק שלא תהיינה שערותיה נדבקות זו בזו; וכן צריכה האשה לעיין בעצמה ובבשרה ובדוקת כל גופה סמוך לטבילתה, שלא יהא עליה שום דבר מיאוס שחוצץ; ותחוף כל גופה ותשטוף במים חמין בשעת חפיפת גופה ושערה. **ב** חפיפה שבמקום שיער לא תהיה במים קרים, לפי שמסבכין את השיער, אלא במים חמין; ומיהו אפילו בחמי חמה סגי. ולא תחוף בנתר הנקרא בערבי: טפל (רמב"ם פ"ב המשנה פ"ב רכלים) ובלע"ז: גריד"א (ריב"ש), לפי שמחתך השיער וחוזר ומסתבך, ולא באהל, לפי שמסבך השיער, ולא בכל דברים המסבכים השיער. הגה: וכל זה לכתחלה, אבל אם חפפה בנתר וכיוצא בו וראתה כעצמה שאין שערות שלה קשורין ומסוככין, שרי (מהרי"ק שורש קנ"ט). ואשה שצוה אותה הרופאים שלא תחוף ראשה במים, רק ביון, יש לשאול לרופאים אם היין מסבך השערות, ואם אומרים שאינו מסבך יש לסמוך עליהן; ואם אין הרופאים בקיאים בדבר, יש לאשה לנסות עצמה תחילה אם היין אינו מסבך השערות, (גם זה שס).

ג חפיפה צריכה להיות לכתחלה סמוך לטבילתה. והמנהג הכשר שתתחיל לחוף מבעוד יום ועוסקת בחפיפה עד שתחשך, ואז תטבול. וכן מנהג כשר שאף על פי שחפפה, תשא עמה מסרק לכית הטבילה ותסרוק שם. הגה: ובשעת הדחק שצריכה לחוף ביום, או שא"א לה לחוף ביום וצריכה לחוף בלילה, יכולה לעשות (בית יוסף בשם הפוסקים וכשם הרמב"ם פ"כ דמקואות).
 ובלבד שלא תמהר לכיתה ותחוף כראוי. ד חל טבילתה כמוצאי שבת, שא"א לחוף מבעוד יום, תחוף בליל טבילתה. הגה: ומ"מ מנהג יפה הוא שתרחץ היטב בערב שבת, וכמוצ"ש תחזור ותחוף ותסרוק מעט (טור). ה נזדמנה לה טבילה בליל שבת, תחוף ביום. ו חל ליל טבילתה^ה כמוצאי שבת והוא יום טוב שאי אפשר לחוף, אז תחוף בערב שבת; וכן אם חלו ב' ימים טובים ביום חמישי וששי, וחל ליל טבילתה בליל שבת, תחוף ביום רביעי בשבת ותקשור שערותיה כדי שלא יתבלבלו. הגה: גם תזהר בימים שבין החפיפה לטבילה מכל טינופת, ושלא ידבק בה שום דבר; גם מנגיעת חבשילין, או מנתינתן לבניה הקטנים, תיזהר, אם אפשר לה לזהר, אם הם דברים הנדבקים (טור וכן כתב הב"י בשם הרא"ש וסמ"ג וסה"ת). ואם אי אפשר לה לזהר, כגון שאין לה מי ישעשה במקומה או שצריכה ליגע בהן בשעת אכילה, אין לחוש, ומ"מ תרחוץ ידיה כל פעם שלא תבא לידי חציצה. ובשעת טבילה תעיין ותברוק היטב כל גופה ושערות ראשה, שלא יהא דבר חוצץ, ותדיח בית הסתרים במים חמים שהוחמו, אפילו ביום טוב, וכן תחצוץ שיניה בטוב בשעת הטבילה שלא ישאר פירורין ולא בשר ולא עצם. (וע"ל סימן קצ"ו אם לא חל טבילתה כמוצ"ש, אם תוכל לטבול כמוצ"ש). ז במקום שיראה לטבול בלילה, אין להתיר לחוף מערב שבת ולטבול ביום שבת, דתרי קולי בהדרי לא מקילינן; קולא דסרך בתה, וקולא דהרחקת חפיפה מטבילה. ח בימי חול (וכל שכן ב"ט), אם חפפה ועיינה עצמה היום וטבלה בליל יום אחר, עלתה לה טבילה בדיעבד, אע"פ שלא היו חפיפה ובדיקה סמוך לטבילה; אבל אם לא חפפה כלל, לא עלתה לה טבילה אע"פ שעיינה בעצמה בגופה, ואפילו חפפה מיד אחר הטבילה וסרקה במסרק ולא מצאה שום נימא קשור, לא עלתה לה טבילה; ואין צ"ל אם חפפה במקום שיער, ולא עיינה בשאר גופה, שלא עלתה לה טבילה, שעיון הגוף הוא דבר תורה. ט בד"א, בשאר כל הגוף, אבל בבית הסתרים כיון שאין צריכים לביאת מים, אם לא עיינה אותם קודם לכן ואחר כך עיינה אותם ולא מצאה בהם שום דבר, עלתה לה טבילה. י חפפה ועיינה וטבלה, ובעלייתה נמצא עליה דבר חוצץ, אם בתוך עונה שחפפה טבלה, אינה צריכה טבילה אחרת; ואם לאו, צריכה טבילה אחרת. הגה: אף על פי שהיתה החפיפה סמוך לטבילה, כגון שחפפה ביום סמוך לערב וטבלה בתחילת הלילה, הואיל והיה בשתי עונות (כ"י בשם הרמב"ם). ולהרמב"ם, בין כך ובין כך צריכה טבילה אחרת, אלא שזו אינה צריכה לחזור לחוף וזו צריכה (וכן דעת רבינו ירוחם). יא כמה דברים אמורים, כשלא נתעסקה באותו המין אחר טבילה, אבל אם נתעסקה בו בין טבילה לבדיקה אינה צריכה טבילה אחרת, שאני תולה אותו במיין שנתעסקה בו; אבל אם לא חפפה קודם טבילה, אין תולין בו אף על פי שנתעסקה בו אחר טבילה. יב בד"א, בשאר כל הגוף, אבל בית הסתרים, אם לא עיינה אותם קודם טבילה ואחר טבילה גם כן לא עיינה עד שנתעסקה בדבר החוצץ, ואחר כך נמצא בהם מאותו המין, תולין להקל. יג חפפה קודם טבילה, ובין חפיפה לטבילה נתעסקה בדברים החוצצין, או שנתנה לבנה חבשיל הראוי לידבק בה, לא עלתה לה טבילה אפילו אם בדקה מיד אחר טבילה ולא מצאה עליה שום

דבר חוצץ, שאני אומר בעלייתה מהמים נפל ממנה, וצריכה טבילה אחרת. הגה: מיהו אם בדיקה עצמה קודם טבילה וראתה שלא נדבק בה שום דבר, א"צ טבילה אחרת (הגהת ש"ד ומדכי וכ"י בשם הרשב"א); אבל מותרת ללבוש בגדיה בין חפיפה לטבילה, ולא תקח תנוק אצלה (כ"י בשם הרמב"ם וע"ל סימן קצ"ח).

ר אימתי תעשה ברכת הטבילה, ובו סעיף אחד

א כשפושטת מלבושיה, כשעומדת בחלוקה, תברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה, ותפשוט חלוקה ותטבול; ואם לא ברכה אז, תברך לאחר שתכנס עד צוארה במים; ואם הם צלולים, עוכרתן ברגליה ומברכת. הגה: ויש אומרים שלא תברך עד אחר הטבילה (טור בשם בעל הלכות גדולות והוא כה"ג דף פ"ה ע"ב ורש"י ורמב"ן סימן שכ"ח וש"ד), וכן נוהגים שלאחר הטבילה, בעודה עומדת תוך המים, מכסית עצמה בכנדה או בחלוקה, ומברכת.

הלכות מקואות

רא דיני המקוה ומימיו, ובו ע"ה סעיפים

א אין האשה עולה מטומאתה ברחיצה במרחץ. ואפילו עלו עליה כל מימות שבעולם, עדיין היא בטומאתה וחייבין עליה כרת עד שתטבול כל גופה בבת אחת במי מקוה או מעיין שיש בהם ארבעים סאה; ושיעורם, אמה על אמה על רום שלש אמות במרוכע, באמה בת ששה טפחים וחצי אצבע, ואם הוא רחב יותר ואינו גבוה כל כך, כשר אם יכולה להתכסות כל גופה בהן בבת אחת; וצריך שיעלה בתשבורת מ"ד אלף וקי"ח אצבעות בגודל ועוד חצי אצבע (ד"ע בכ"ה); וצריך שיהיה החריץ שבו המים גדול יותר משיעור זה, כדי שכשתכנס הטובלת ויתפתחו המים ישארו שם ארבעים סאה (תוס' פ' ערכי פסחים). ב מי מעיין מטהרין אף בזוחלין (פירוש זוחלין נמשכים והולכים ואינן מכונסים); מי גשמים אין מטהרין אלא באשבורן (פירוש מקום עמוק שמתכנסים בו המים ונקרא אשבורן) (אבל על ידי זחילה פסולין מן התורה (כ"י בשם מהרי"ק שורש קט"ו) אם הם לחוד בלא מעיין) היו הזוחלין מן המעיין מתערבים עם הנוטפים שהם מי גשמים, הרי הכל כמעין לכל דבר; ואם רבו הנוטפים על הזוחלין, וכן אם רבו מי גשמים על מי הנהר, אינם מטהרים בזוחלין אלא באשבורן. לפיכך צריך להקיף מפץ (פי' כעין מחצלת) וכיוצא בו באותו הנהר המעורב, עד שיקוו המים ויטבול בהם. הגה: וכן נכון להורות ולהחמיר (מהרי"ק ות"ה שם ושאר אחרוני' כתבו ויש להחמיר כשטת הר"ם ורא"ש וסייעתם); אבל יש מתירים לטבול בנהרות כל השנה, אף בשעת הגשמים והפשרת שלגים ורבו הנוטפים על הזוחלין, משום דעיקר גידול הנהר הוא ממקום מקורו (טור בשם ר"ת וכ"י בשם רש"י וסה"ח וסמ"ג); וכן נהגו ברוב המקומות במקום שאין מקוה, ואין למחות ביד הנוהגין להקל כי יש להם על מי שישמוכו (מהרי"ק ובת"ה שם ומהר"י סימן ע' וכ"ז סימן קנ"ד). מיהו יש ליזהר מלטבול בנהר המתהווה לגמרי ע"י גשמים, וכשאין גשמים פוסק לגמרי, אף על פי ששאר נהרות שופכים לתוכו בשעת הגשמים ומתהווה על ידן, מ"מ הואיל ופוסק לגמרי בשעה שאין גשם, אסור לטבול בו דרך זחילתו עד שיקוו המים שכתוכו (שם במהרי"ק); אבל בנהר שאינו פוסק, אע"פ שבשעת הגשמים מתרחב ומתפשט על כל גדותיו, מותר לטבול בו

ככל מקום (ב"י לדעת המרדכי והאשירי והתוספות), לפי סברת המקילין ולפי מה שנהגו. ג ארבעים סאה שאמרו, צריך שלא יהיו שאובים; שאם הם שאובים, פסולים. הגה: ואם כל המקוה הוא שאובין, פסול מן התורה, וספיקא לתומרא; אבל אם רוב המקוה כשר והמיעוט הוא שאובין, אינו אלא מדרבנן וספיקא לקולא (טור בשם הרא"ש ור"ש והרבה פוסקים). ד מקוה שהיא של עובד כוכבים ומקבל ממנו שכר, אין להאמינו לסמוך עליו אא"כ יש (תמיד) במקוה כ"א סאה. הגה: דמאתר דרובו כשר, ספיקא לקולא. מקוה שהיתה חסרה לפנינו, ובא ומצאה מלאה (ב"י בשם תשובת הרשב"ץ) ולא ידענו מי מילא אותה, אי היתה כבר רובה בהכשר, דהיינו שהיה בה כ"א סאין, אולינן לקולא; ואם לא היה רובה בהכשר, דעכשיו איכא ספיקא דאורייתא, אם יש לחוש שעובד כוכבים מילאה כדי לרתוח בה, פסולה (כך משמע בחוספתא); ואם לאו, דודאי ישראל מילא אותה כדי לטבול בה, כשרה, (רשב"ץ שם) דרוב המצויין אצל מקוה ועושין כדי להכשירה בקיאינן הן ובודאי בהכשר מילא אותה; וכל שכן אם הישראל לפנינו ואומר שבהכשר מילא אותה, דנאמן (מהרי"ק שורש קט"ו ודלא כרשב"ץ) מאחר שבידו לחקנה וכהאי גוונא עד אחד נאמן באיסורין (שם עד"מ) כדלעיל סימן קכ"ז ועיין עוד לקמן סוף הסימן בדין ספק שאובים. ה כל הימים יש להם דין מעיין לטהר בזחילה; הילכך גל שנתלש מהים וכו' ארבעים סאה ונפלו על האדם או על הכלים, עלתה להם טבילה. אבל אם הטביל בגל כשהוא באויר, קודם שיפול על הארץ, אע"פ שיש בו ארבעים סאה, או שזרק כלים באמצעית הגל שהוא עשוי ככיפה, לא עלתה להם טבילה. ו צריך שלא יהיו ארבעים סאה של מקוה בתוך הכלי, שאין טובלין בכלים. ז הלוקח כלי גדול, כגון חבית גדולה או עריבה גדולה, ונקבו נקב המטהרו (וי"א דבעינן נקב כשפופרת הנוד (טור והרא"ש כתשובה) וכן יש להתמיר) וקבעו בארץ ועשהו מקוה, ה"ז כשר. וכן אם פקק הנקב בסיד ובבגין, אינו פוסל והמים הנקיים בתוכו מקוה כשר. סתמו בסיד או בגפסית, עדיין הוא פוסל את המקוה עד שיקבענו בארץ או יבנה. ואם הוליכו על גבי הארץ ועל גבי הסיד, ומירח בטיט מן הצדדין, ה"ז כשר. הגה: מותר לעשותו על הגג, ובלבד שלא יהיה תוך כלי או אבן אחת שחקקו ולבסוף קבעו, אבל חבור אבנים הרבה לא מקרי כלי (תשובת הרשב"א סימן ת"ח). ח מעיין שמקלח לתוך כלי, פסול לטבול בין במים שבתוך הכלי בין לאחר שיצאו מהכלי. ואם המעין מקלח על שפת הכלי ולתוכו, תוך הכלי אסור לטבול; וחוצה לו, מותר, אפילו אם המים שבתוכו מרובין. ט כל טמא שנתן בתוכו כלים אחרים והטביל הכלי, עלתה להם טבילה אף על פי שפי הכלי צר ביותר, שהרי המים נכנסים לו, ומתוך שעלתה טבילה לכלי הגדול עלתה טבילה לכלים שבתוכו; ואם הטהו על צדו והטביל, לא עלתה להם טבילה עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנאד; וכן אם היה הכלי טהור ונתן לתוכו כלים טמאין והטבילין, לא עלתה להם טבילה, עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד. הגה: ומותר לטבול כלים בסל או בשק, דכיון דאינו מחזיק מים עדיף טפי מניקב כשפופרת הנוד (בית יוסף בשם משנה ופירש הר"ש פ"ו רמקואות ורמב"ם פ"ו). י מעיין שהמשיכו לבריכת מים שהם נקיים ועומדים, יש לו דין מעיין; ואם הפסיק ראש הקילוח, חזר להיות לה דין מקוה; ואם חזר והמשיך קילוח המעין לתוכה, חזרה לדין מעיין. יא מקוה מים שאובים שהמשיכו עליו מי מעין, אפילו מי המעין מועטים, המועטים של מעין מטהרין את השאובים המרובים, בין קדמו מי מעין לשאובים בין קדמו שאובים למעין. הגה: כמו שיחבאר למטה; ומכל מקום אין לטבול בו רק באשכורן, דלא עדיף מנהרות שרכו הנוטפים על הזוחלין (מהרי"ק). יב מעיין

שהעבירו על גבי אחורי כלים והמשיכו למקום אחר חזר להיות לו דין מקוה, ובלבד שלא יטבול על אחורי כלים ממש. יג מעין שיורד מההר טיפין טיפין בהפסק, יש לו דין מקוה אלא אם כן יורד בקילוח בלא הפסק. יד נוטפין שעשאן זוחלין, כגון שסמך למקום המנטף טבלא של חרס חלקה והרי המים זוחלים ויורדים עליה, הרי הם כשרים. וכל דבר שמקבל טומאה, ואפילו מדברי סופרים, אין מזחילין בו. וזוחלין שקלחן בעלי אגוז, כשרים. טו מקוה שיש בו ארבעים סאה, ומעין כל שהוא, יכול לשאוב כל מה שירצה ליתן לתוכה והם כשרים, אע"פ שהם רבים על המים שהיו בתוכה תחלה. (ואין חילוק בין קדם המעין לשאובין או לא, כמו שנתבאר, ועיין לקמן סעיף מ' דיש חולקין) (כ"י בשם תשובת רמב"ן סימן רל"א). אבל כל זמן שאין במקוה מ' סאה, אפילו אם אינו חסר אלא כל שהוא, אם נפלו לתוכו ג' לוגים מים שאובים, פסלוהו. לא שנא שאבן בכלי, לא שנא סוחט כסותו והגביהו והמים שבה נופלין ממקומות הרבה; וכן המערה מהצרצור ומטיל ממקומות הרבה לתוכו, או שזרקם בחפניו, ואפילו נפלו בו משני כלים או משלשה, מזה מעט ומזה מעט, מצטרפין. כמה דברים אמורים, שמתחיל מכלי השני עד שלא פסק מהכלי ראשון, אבל אם פסק הראשון קודם שהתחיל השני, אין מצטרפין. ואם התחיל השני עד שלא פסק (הראשון), דוקא משלשה כלים, אבל מד' אין מצטרפין. בד"א שמארבעה אין מצטרפין, שלא היה דעתו מתחלה ליתן כל השלשה לוגין; אבל אם מתחלה היה דעתו ליתן כל הג' לוגין, אפילו אם לא נתן אלא מעט מעט מכמה כלים עד שהשלים לג' לוגין, פסול. הגה: ואם העביר ג' לוגין בידי ע"ג קרקע, או שנתזו מרגלי בהמה, כשר (טור). וי"א דרגלי הבהמה כדין רגל אדם, ובשניהן אינו כשר אלא בהעביר על גבי קרקע דהוי כהמשכה, אבל לא בנתזו (ר"ש פ"ב דמקואות רמב"ם פ"ה) ועיין לקמן בסימן זה סעיף ל"ט. טז הספוג שבלועין בו ג' לוגין וכשנפל למקוה נתערבו המים הבלועין עם מי המקוה, וכן דלי שפיו צר וכו' ג' לוגין מים שאובין ונפל למקוה ולא יצאו כל המים שבתוכו אלא נתערבו עם מי המקוה, לא פסלוהו, שלא אמרו אלא שלשה לוגין שנפלו ונתערבו כולם עם מי המקוה. יז מים שאובין שהיו בצד המקוה, אע"פ שהמים נוגעים במי המקוה, לא פסלוהו. יח שתי בריכות זו למעלה מזו וכותל ביניהן ואחד מהן מלאה מים כשרים וחבירתה מלאה שאובין ונקב ביניהם, אם יש כנגד הנקב שלשה לוגין מים שאובין, נפסלה. כמה יהא בנקב ויהיה בו שלשה לוגין, אחד משלש מאות ועשרים לכריכה. י"ט שתי מקואות שאין בשום אחת מהן מ' סאה, ונפל לזו לוג ומחצה ולזו לוג ומחצה ונתערבו ב' המקואות, הרי אלו כשרים מפני שלא נקרא על אחד מהם שם פסול; אבל מקוה שאין בו מ' סאה, שנפלו לתוכו ג' לוגין מים שאובין ואחר כך נחלק לשנים, וריבה מים כשרים על כל אחד מהם, הרי אלו פסולין. כ בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו, לעולם הוא בפסולו עד שיתחשב שלא נשארו מהשאובים שהיו בכור שלשה לוגין. כא מקוה שנפל לתוכו מים שאובים ונפסל, ואחר כך ריבה עליו מים כשרים עד שנמצאו הכשרים מ' סאה, הרי הוא בפסולו עד שיצאו כל המים שהיו בתוכו ויפחתו השאובים פחות מג' לוגין. וכן אם עשה מקוה שיש בו ארבעים סאה מים כשרים, ועירבו עם המקוה הזה הפסול, טהרו אלו את אלו (וה"ה במעין כל שהוא שהמשיך אליו השאובין, נטהרו כמו שנתבאר לעיל).

כב היה המקוה חסר ג' לוגין, ונפלו לו ג' לוגין מים שאובים, לעולם הוא בפסולו עד שירבה עליו מי גשמים או שישטפו עליו מים כשרים עד כדי שנשער שנפלו עליו במלואן הראשון ועוד, שהמים הבאים עליו דוחין את המים שבתוכו ומוציאין אותן. היה המקוה פחות, ואפילו קורטוב, ונפלו עליו מים שאובין פחות מג' לוגין והשלימוהו, לא פסלוהו ולא הכשירוהו; כיצד, הרי הוא בפסולו עד שירדו עליו מי גשמים או שישטפו כשיעור המים שהיה חסר. נפלו עליו מי גשמים כשיעורן, הרי זה כשר. היה חסר אפילו קורטוב, ונפלו לתוכו שלשה לוגין מים, פסלוהו והרי הוא בפסולו עד שיצא ממנו מילואו ועוד. הגה: ודוקא בג' לוגין שאובין מכשירין בכהאי גוונא, אבל אם היתה כולה שאובה אפילו נתן עליה עד שיצאו כדי מילואה ועוד, לא מהני אלא מחשבין המים היוצאין לפי ערך הכשרים והפסולים (כ"י בשם הראב"ד). **כג** אין ג' לוגין פוסלין אלא אם כן יהיו של מים ומראיהן מראה מים; לפיכך ג' לוגין מים שנפל לתוכן יין, והרי מראיהן מראה יין, שנפלו למקוה, לא פסלוהו. וכן שלש לוגין חסרים כל שהוא, שנפל לתוכן מעט חלב והשלימוהו לג' לוגין ונפלו למקוה חסר, לא פסלוהו. **כד** מי כבשים ומי שלקות ותמד שלא החמיץ, וכן מי צבע, פוסלין המקוה בג' לוגין; אבל כל שאר המשקין ומי פירות ומוריים ותמד משהחמיץ, אין פוסלין מקוה החסר בג' לוגין וגם אין משלימים אותו להכשירו, שאם היה בו ל"ט סאין ונפל לתוכו סאה אחת מאלו, אין משלימים אותו; אבל אם יש בו מ' סאה ונפל לתוכו סאה אחת מאלו, ונטל מתוכן סאה אחרת, כשר אפילו עשה עד י"ט פעמים. אבל במים שאובים שנפל סאה למ' סאה כשרים, ונטל מתוכן סאה אחת ונפל לתוכן סאה מים, כשרים, אפילו עשה כן עד עולם, כשר. **כה** מי צבע יש להם דין מים לפסול את המקוה החסר בג' לוגין, אע"פ שמשונים מראיהן ממראה המים. אבל המקוה השלם, אעפ"י שנפלו בו מי צבע ושינו מראיו, לא נפסל. וכן אם הדיח בו כלים ונשתנו מראיו, או ששרה בו סמנים או אוכלין ונשתנו מראיו, לא נפסל (ראב"ד ורשב"א). אבל אם נפל לתוכו יין או מוהל (פי' המים היוצאים מהזיתים בתחילת טעינת הזיתים ויש בהן צחצוחי שמן) ושינו מראיו מכמות שהיה, נפסל. כיצד יעשה, אם הוא חסר ימתין לו עד שירדו גשמים ויתמלא ויחזרו מראיו למראה מים; ואם יש בו מ' סאה שאינו נפסל עוד בשאיבה, ימלא בכתף ויתן לתוכו עד שיחזרו מראיו למראה המים. **כו** היו בו מ' סאה, ונפל לתוכו יין ונשתנו מראיו של חציו, אם אין בו מראה מים מ' סאה הרי זה לא יטבול בו. **כז** מקוה שנשתנו מראה מימיו מחמת עצמו ולא נפל לו דבר, הרי זה כשר. **כח** אין שינוי מראה פוסל אלא במי גשמים שנעשו מקוה, אבל מעיין אינו נפסל בשינוי מראה (רמב"ם ורשב"א בשער המים); ולא עוד, אלא אפילו המקוה שנפסל, אם המשיך אליו מי מעין, המעין מטהר אותו אפילו לו חזרו למראיתו. **כט** נפלו לו שלשה לוגין יין, כאילו לא נפל (ומותר לטבול) בין במקום היין בין במקום המים; היה שאוב והשיקו, השיק במקום היין, זה וזה לא טהר. השיק במקום המים, מקום המים טהר, מקום היין לא טהר. הגה: מקוה חסר שנפל שם יין ונשתנו מראיה ונפל שם ג' לוגין מים שאובין, אינן פוסלין וכשחזרו והשלים המקוה במים כשרים וחזרה למראה מים, כשרה (כ"י בשם התוספתא בשם הראב"ד). **ל** אין שאיבה פוסלת אלא במים, אבל השלג והברד והכפור והמלח והטיט שהוא עב קצת אפילו יש בו רכות שיכולין להריקו מכלי אל כלי, אין שאיבה פוסלת בהם שאם שאב מאלו למקום החסר, לא פסלוהו. ולא עוד, אלא אפילו עשה כל המקוה משלג או כפור או ברד שהביאו בכלי ועשה מהן מקוה, כשר. הגה: וכשמשער שיעור המקוה בשלג, ימעך חללו תחילה (כ"י בשם הראב"ד והרא"ש וכ"כ הרמב"ם) ואז מותר לטבול בו כמות שהוא (מרדכי ס"פ כמה טומנין ש"פ כד שבת

בשם ר' שמריה). ויש מחמירין לטבול ככל אלה, עד שנימוחו ונעשו מים (שם במדרכי כשם הר"ר שמחה והר"א מביהם). וטוב להחמיר לכתחלה (כ"י) ועיין בא"ח סימן ק"ס. **ל**א מקוה שאוב שהגליו, טהור משום מים שאובים. נימוחו, כשר להקות. **ל**ב מקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט רך שהפרה שוחה ושותה ממנו, אם המים צפים ע"ג הטיט יכולין לטבול אפילו בטיט; אין המים צפים על גבי הטיט, אין טובלין במקום הטיט. אבל במים, טובלין אפילו אין בו מ' סאה אלא ע"י הטיט. **ל**ג כל שתחלת ברייתו מן המים, כגון יבחושים אדומים, מטבילין בו. ומטבילין בעינו של דג גדול שנימוק שומן עינו בחורו. **ל**ד אין הכלי חשוב לפסול המים שבו משום שאיבה, אלא אם כן הוא ראוי לקבל קודם שיקבענו ושיתמלא לדעת, ואז פוסל בין אם הוא כלי גדול המחזיק ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביכש, בין אם הוא כלי קטן ביותר, ואפילו הם כלי גללים, כלי אבנים, כלי אדמה. **ל**ה המניח טבלא תחת הצנור אצל המקוה כדי שיפלו ממנו המים למקוה, אם יש לה ד' שפות שראויה לקבל המים, פוסלת; ואם לאו, אינה פוסלת. זקפה על צדה לידוח, אפילו יש לה שפות, אינה פוסלת כיון שאינה עומדת בענין שראויה לקבל; וכגון שהמים ראויים לבא למקוה זולתה, אבל אם אין המים ראויים לבא למקוה זולתה, אפילו זקפה על צדה או כפאה על פיה, פוסלת. **ל**ו צינור שאין לו ד' שפות אינו חשוב כלי וראוי להביא על ידו מים למקוה; ואם חקק בו גומא אחת קטנה קודם שקבעו, אם הוא של עץ אפילו אין הגומא מחזקת אלא כל שהוא נעשה כולה על ידה כלי וכל המים שעוברין עליו חשובין שאובים; ואם הוא של חרס, אין החקיקה פוסלתו אלא אם כן היא מחזקת רביעית, ואם נפלו צרורות או עפר בגומא אינו חשוב סחימה לבטלו מתורת קבלה אלא אם כן יהיו מהודקים לתוכה. סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע, אינו חשוב קבלה לפסול בו המקוה. הגה: ולכן מותר לעשות מקואות ע"י צנורות וסלונות של עץ שמביאין מים מן הנהר או שאר מעין אל המקוה (מדרכי רדקושין בשם הר"ר שמריה ור"ן ה"נ ותשובת רא"ש וכן הוא דעת הטור ורמב"ם), או צנורות של הגגות (מהרי"ק שורש נ"ד); ולא חיישינן שמא נעשה בהן גומא מכח לחלוחית ומקבלים, דלא מקרי קבלה אף אם היה בהן גומא הואיל ולא עשאו אדם ככונה (שם טעמא דהר"ש). ואם המים באים אל הצינור על ידי כלים הקבועים בגלגל והם נקובים בדרך שלא מקרי כלי, מותר לטבול בהן אם יש מ' סאה במקוה (מדרכי הלכות נדה בשם רוקח); אבל אם אין בה מ' סאה, אין לטבול שם דלא מקרי חבור לנהר ע"י זה ועיין בא"ח סימן קנ"ט (כ"י ס"ס זה ולא כרוקח). **ל**ז רעפים שמכסין בהן הגגות, אף על פי שיש בהן גומות וחקקים, אינן פוסלין המקוה לפי שלא נעשו לקבל בהם. **ל**ח המניח שק או קופה תחת הצנור, אין המים הנמשכין מהן פוסלין את המקוה. **ל**ט זה שאמרנו כל שאינו עשוי לקבל את המים אינו פוסל את המקוה, לא אמרו אלא כשנפלו מתוכן למקוה מעצמן; אבל אם נתנם אדם למקוה, הרי זה פוסל; שכל על ידי אדם, אפילו זילף בידיו וברגליו ואפילו עובר במים ונודלפו מאליהם ברגליו למקוה, פסלוהו. כד"א, כשנודלפו ברגליו. אבל אם היה רוכב על גבי בהמה ונודלפו מים ברגלי הבהמה, לא פסלוהו; אעפ"י שע"י בהמה שהוא רוכב עליה נודלפו, אין זה כמזלף ברגליו (וכבר נתבאר דיש חולקין ועיין לעיל סעיף ט"ו). **מ** כל שניקב בשוליו, אפילו כל שהוא, אינו חשוב כלי לפסול המקוה; ומ"מ אין להקל לעשות מקוה לכתחלה ולהביא מים בכלי מנוקב כזה. ואם הנקב בצדידן, אינו בטל מתורת כלי עד שיהא ברוחב הנקב כשפופרת הנאד, שהוא כשתי אצבעות ראשונים מהארבעה שבפס היד, מתהפכות בחלל הנקב בריות, בין שהוא מרובע בין שהוא עגול, ויהא קרוב לשוליו, שאינו יכול לקבל שום מים ממנו ולמטה, אבל אם מקבל שום מים למטה ממנו, ש"פ כד שבט

לא נתבטל מתורת כלי. ואם עירב סיד וצרורות וסתם בהם הנקב, לא חשיב סתימה להחזירו לתורת כלי. או אם הושיבו על גבי הארץ, ואפילו על גבי סיד וגפסית, לא חשיב סתימה; אבל אם עירב סיד וגפסים וסתמו, חשוב סתימה. הילכך הרוצה לשאוב מים מהמקוה לנקותו, וירא שמא יחזרו מהכלי שמוציאין בו המים ג' לוגין למקוה, אחר שחסרו מ' סאה, ויפסלוהו, יקוב הכלי בשוליו כל שהוא, ואז לא יחשבו המים שבו שאובין; ואם הם מים נובעים, אין צריך לכך כי המעיין אינו נפסל בשאיבה. הגה: ומכל מקום נהגו להחמיר גם במעיין (מדרכי ה"נ בשם השאלות מהר"ק שורש נ"ה ותה"ד סימן רנ"ח), כי יש חולקין אפילו במעיין ואומרים דשאיבה פוסלת; ולכן לכתחלה יש להחמיר לנקוב הכלי ששואבין בו, אף במעיין, ואם לא עשו כן ושאובו בכלי שלם ונפלו שם שלשה לוגין שאובין ונפסלה המקוה ורוצין לנקותה ולהכשירה, אם אפשר לפקוק נקבי הנביעה בקלות טוב להחמיר ולעשות כן; אבל אם יש טורח גדול בדבר, או בדיעבד שלא עשו כן, יש לסמוך אמקילין וסוכרין דאין שאיבה פוסלת במעיין (מהר"ק שורש נ"ה), כי כן עיקר; ואפילו במקוה שאין בה מעיין, אם אין הכלי גדול כל כך שכודאי יפלו שם ג' לוגין שאובין, אלא שיש לחוש שמא נפלו בזה אחר זה וכיוצא בזה, אזלינן לקולא; הספיקא דג' לוגין שאובין הוי ספיקא דרבנן, ואין לחוש בדיעבד. (מהר"ק שורש ל"ו והגהות סמ"ק). **ב"א** המניח כלים תחת הצנור לקבל מימיו שיפלו מהם לתוך המקוה, אם הניחם בשעת קשור עבים וקודם שנתפזרו העבים ירדו גשמים ונתמלאו, חשובים לדעת והווי שאובין; אבל אם לא נתקשרו העבים בשעה שהניחם, ואח"כ נתקשרו ונתמלאו; או אפילו הניחן בשעת קישור העבים, ונתפזרו, ונשאר שם עד שחזרו ונתקשרו וירדו גשמים ונתמלאו, לא חשיבי לדעת ואינם פוסלין; ובלבד שישבור את הכלי או יהפכנו בענין שלא יגביהנו מעל הארץ, שאם מגביהו מן הארץ עם המים, חשובים שאובין ופוסלים את המקוה. **ב"ב** המניח קנקנים בראש הגג, לנגבם, וירדו עליהם גשמים ונתמלאו, אע"פ שהיא עונת גשמים, הרי זה ישבור הקנקנים או יכפם; והמים שהיו בקנקנים, כשרים לטבול בהן ואף על פי שכל המים האלו היו בכלים, שהרי לא מילאן בידו; אבל אם הגביה הקנקנים ועירם, הרי כל המים שבהם שאובים. **ב"ג** הסייד ששכח עציץ במקוה ונתמלא מים, אע"פ שלא נשאר במקוה אלא מעט והרי העציץ יש בו רוב המקוה, הרי זה ישבור העציץ במקומו ונמצא המקוה כולו כשר. וכן המסדר את הקנקנים בתוך המקוה כדי לחסמן, ונתמלאו מים, אף על פי שבלע המקוה את מימיו ולא נשאר שם מים כלל אלא מים שבתוך הקנקנים, הרי זה ישבור את הקנקנים, והמים הנקיים מהם מקוה כשר. **ב"ד** אין המים שאובים פוסלים את המקוה בג' לוגין עד שיפלו לתוך המקוה מהכלי, אבל אם נגררו המים השאובים חוץ למקוה ונמשכו וירדו למקוה, אינם פוסלים את המקוה עד שיהיו מחצה למחצה; אבל אם היו רוב מהכשרים, הרי המקוה כשר. כיצד, מקוה שיש בו עשרים סאה ומשהו מים כשרים, והיה ממלא ושואב חוץ למקוה והמים נמשכים ויורדים למקוה, בין שהיו נמשכים על גבי קרקע או בתוך הסילון וכיוצא בו מדברים שאינם פוסלים את המקוה, הרי הוא כשר ואפילו השלימו לאלף סאין, שהשאוכה שהמשיכוה, כשרה אם היה שם רוב מ' סאה מן הכשר. וכן גג שהיה בראשו כ' סאה ומשהו מי גשמים, ומילא בכתפו ונתן לתוכו פחות מכ', שנמצא הכל פסול, ופתח הצנור ונמשכו הכל למקוה אחר, הרי זה מקוה כשר, שהשאוכה שהמשיכוה כולה כשרה, הואיל ויש שם רוב מהכשר. הגה: אבל אם המשיך תחילה מים פסולים, ואח"כ הביא עליהם רוב מים כשרים, לא מהני (דקוק הבי' מדרכי הרמב"ם). **ב"ה** שיעור המשכה זו אין פחות מג' טפחים. **ב"ו** אין המשכה מועלת אלא על גבי קרקע או על גבי צנור שלא היה עליו שם כלי בתלוש, אבל אם המשיך על גבי כלים, אפילו ש"פ כד שבט

כלי גללים וכיוצא בהם, לא הוי המשכה (הראב"ד). הגה: וי"א ראין המשכה מועלת אלא דוקא על גבי קרקע הראוי לבלוע בה, אבל אם המשיך על גבי רצפת אבנים שאין ראוי לבלוע בה, וכל שכן על גבי דף או כלי, אע"פ שאינו פוסל המקוה, לא מהני (ב"י בשם מרדכי פ"ב דשבועות שכ"כ בשם הרוקח). וטוב להחמיר לכתחילה. מוז מקוה שנובע ונתייבש בקיץ, והיה בור רחוק ממנו קצת ומלאוהו מים שאובים ונתמלא המקוה מתחת הקרקע מאותם מים שאובים, המקוה כשר כאלו הוא נובע. מוז הבא להמשיך מים למקוה, צריך שלא יהא בדבר המקבל טומאה, כגון מי גשמים שרוצה להמשיכם למקום אחר לעשות מקוה, לא יאחז בידו דף ויעבירם עליו, אלא יניח הדף בקרקע ויסיר ידו משם מטרם יעברו המים עליו. וכן סילון של מתכת, אסור להמשיך בו מים למקוה, שמקבל טומאה; והוא שיהיו המים נופלים להדיא מדבר המקבל טומאה לתוך המקוה, אבל אם נופלים על שפתו בחוץ, ונמשכין לתוכו, או שמחבר לפי הסלון של אבר צנור קטן של עץ או של חרס שהמים מקלחין ממנו למקוה, כשר. ואם הסלון של מתכות מחובר לקרקע, אפילו מקלח, להדיא לתוך המקוה, כשר שהרי אינו מקבל טומאה, לפי שהוא בטל אגב קרקע. (ואין חילוק בין אם טמון תחת הקרקע או לא) (כתב הב"י שכן משמע מתשובת הרא"ש ותשובת רמב"ן ורשב"א ומרדכי בשם הרא"מ ור"ש בר"ב). מוז במה דברים אמורים, בממשיך מי גשמים בעלמא, אבל אם ממשיך ממעין או ממקוה, אפילו על ידי דבר המקבל טומאה, כשר דחשבינן לזה המקום שממשיך המים לתוכו כאילו הוא מחובר למעין או למקוה שממשיך המים משם; ויש מי שאינו מחלק בכך. ג מקוה של מי גשמים שנפרץ אחד מכתליו והמים יוצאים דרך הסדק, אם ישארו בו מ' סאה אחר שיצאו קצתן שעד הסדק, כשר; ואם לאו, פסול משום דהוי ליה זוחלין ואין מקוה מטהר בזוחלין. הגה: ויש מחמירין אפילו אם ישארו מ' סאה עד הסדק, ויש לחוש לדבריהם לכתחלה לסתום הסדק (טור בשי"א וב"י בשם המרדכי). וכל זה דוק במקוה שאינה באה ממעין, אבל אם היא באה ממעין, אין לחוש לזחילתה (ב"י בשם מהרי"ק שורש קנ"ז). ואין יציאת המים קרוי זוחלין, אלא כשאין חודרין למקוה אבל כשיוצאין מעט וחודרין שם, לא מקרי זחילה. (ריב"ש סימן רצ"ב). ואם בא לסתום הסדק כדי שישארו בו מ' סאה, לא יסתום אותו בידו ולא בכל דבר המקבל טומאה; ויש מי שמתיר לסתום בכל דבר שמקבל טומאה. גא ניקב המקוה ומימיו נוטפים מעט מעט או נבלעים בקרקע מעט מעט, כשר לפי שאין זחילתן ניכרת. גב הבא לערב מקוה פסול או חסר עם מקוה כשר, להכשירו; או ששניהם חסרים ובא לערבם להכשירם, צריך שיהא נקב שביניהם רחב כשפופרת הנאד (וקילוח המים יהיה כרוחב הנקב) (ריב"ש סימן רל"ב בשם א' מהמפרשים וכן כתב הבית יוסף), ולאחר שנתערב הפסול עם הכשר, אפילו רגע, נשאר לעולם בהכשרו, אפילו נסתם הנקב אח"כ. כל שיעמוד כשפופרת הנאד ממעטו, אפילו דבר שהוא מבריות המים. ספק אם הנקב רחב כשפופרת הנאד אם לאו, פסול. אם יש שם נקבים דקים הרבה, מצטרפיין לכשפופרת הנאד, אם המקוה האחד שלם והשני חסר. הגה: ומותר לחפור מקוה בצד הנהר ולטבול בה, אע"פ שאין בה מ' סאה, רהא ארעא חלחולי מתחלחלת והואיל והוא סמוך לנהר ואנו רואין החלחולים שביניהם, שהמים באין מן הנהר ררך החלחול, רהיינו מנקבים רקים שבקרקע, הוו חבור (מרדכי ה"ג בשם ראב"יה). אבל אם שניהם חסרים, אין הנקבים הדקים מצטרפיין לכשפופרת הנאד (וה"ה אם חלק מקוה בסל או שק, אם אין שיעור מקוה בצד אחד, פסול).

ז
אד"א

יו"ד הלכות מקואות סימן רא

תקעג

גג הבא להכשיר מקוה שאוב ממקוה שלם שאינו שאוב, אף על פי שאינו משיקו אלא כשערה, כשר ואפילו אין מי ההשקה רואין פני האויר. הגה: ודוקא בפסול שאיבה שהיא מדרבנן, אבל בפסול דאורייתא בעינן כשפופרת הנאד (ת"ה ור"ש במקואות) כמו שנתבאר; ואפילו בפסול שאובה יש חולקין (טור והרא"ש), וכן ראוי להורות. גד כותל שבין ב' מקואות שנסדק מצד זה לצד זה, אפילו כל שהוא לשתי, מצטרף לערב שני המקואות להכשירם; ואם לערב, אינם מצטרפים עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנאד, ואם נפרץ הכותל למעלה זה לזה על רום כקליפת השום ועל רוחב כשפופרת הנאד, כשר. הגה: וה"ה אם היה גל של עפר בין ב' המקואות, אם נטל מגובה הגל מעט עד שמקלחין זה לזה כרוחב שפופרת הנאד ברום קליפת השום, סגי דלא בעינן כמלא שפופרת הנאד אלא בנקב (מדרכי ה"ג). גה שלשה מקואות שיש בשנים מהם בכל אחד עשרים סאה מים כשרים, ובאחד מהם עשרים סאה מים שאובין, ועומדין זה בצד זה, אם השאוב מן הצד וירדו שלשה וטבלו בהם ומתוך כך נתמלאו ויצאו על שפתם ונתערבו יחד, הוכשרו שלשתם, כיון שפעם אחת היו מחוברים ביחד מ' סאה מים כשרים, ואותם שטבלו בהם, טהורים. ואם השאוב באמצע, שאין שני הכשרים יכולין להתערב אלא על ידו, לא הוכשרו אלא נשאר כמות שהיו תחלה ואותם שטבלו בהם לא נטהרו. גו שני מקואות של כ' כ' סאה, אחד שאוב ואחד כשר, ירדו שנים והשיקום וטבלו בהם, אפילו אדומים והלבינום או לבנים והאדומים, המקואות כמות שהיו והטובלים כמות שהיו. גז כל המעורב למקוה הרי הוא כמקוה ומטבילין בו. גומות הסמוכות לפי המקוה ומקום רגלי פרסות בהמה שהיו בהם מים מעורבים עם מי המקוה כשפופרת הנאד, מטבילין בהם. הגה: ולכן כלי המונח בצד המקוה, מנענע בידו המקוה כדי שיעשה גל במים ויעבור על הכלי, ועולה לו הטבילה; ובלבד שלא יעקור הגל ממקומו, אלא יהא מחובר למקוה. (כן משמע בפ"ו דמקואות לדעת המפרשים). גח חורי המערה וסדקי המערה, מטבילין בהם אף על פי שאין המים שבהם מעורבים עם מי המקוה (אלא) בכל שהוא. גט עוקה (פי' חפירה) שבתוך המקוה, אם היתה הקרקע המבדלת בין העוקה ובין המקוה בריאה ויכולה להעמיד את עצמה, אין מטבילין במים שבעוקה עד שיהיו מעורבין עם המקוה כשפופרת הנאד; ואם אינה יכולה להעמיד את עצמה, אפילו אינם מעורבים אלא בכל שהוא, מטבילין בהם. ס ג' גומות שבנחל, התחתונה ועליונה של כ' סאה, והאמצעית של מ', ושטף של גשמים עובר בתוך הנחל, אע"פ שהוא נכנס לתוכן ויוצא מתוכן, אין זה עירוב ואין מטבילין אלא באמצעית, שאין הנזחלין מערבים א"כ עמדו. סא הכופת ידיו ורגליו וישב לו באמת המים, אם נכנסו מים דרך כולו, טהור. סב מקוה שיש בו מ' סאה מצומצמות, האדם הטובל בתוכו לא יקפוץ לתוכו, שלא יחסרו המים בקפיצתו בתוכו; ולא יטבול בו פעמים זה אחר זה; טבלו בו שנים זה אחר זה, אע"פ שרגליו של ראשון נוגעות במים, השני בטומאתו, שהרי חסרו המים מארבעים סאה. סג הטביל בו בגד עבה שהמים נבלעים בתוכו, כל זמן שהבגד נוגע במקוה, הוא כשר אף על פי שזכו ממנו שלשה לוגין למקוה; העלהו ממנו, פסול, שנעשה שאוב מהמים שירדו מהבגד לתוכו; ואם מטביל בו יורה או שאר כלים, מורידן לתוכו דרך פיהן, שלא ינתזו המים כשמכניסין לתוכו ונמצא שהוא חסר, ומעלהו דרך שוליו כדי שלא ישאר בו מהמים ויחסר מהמקוה. הגה: כל המים שבכלי, וגם שהמים שבכלי יהיו שאובים, ואם יפלו אח"כ למקוה יפסלו אותה מאחר שלא נשאר בה כשיעור מקוה (מלשון הרמב"ם). סד המטביל כר או כסת במקוה שיש בו מ' סאה מכוונות, כיון

שהגביה שפתותיה מהמים נמצאות המים שבתוכן שאובין; כיצד יעשה, מטבילין ומעלין דרך שוליהן. אבל הקופה והשק, מטבילין ומעלין כדרך ואינו חושש. **סד** מקוה שהוא מוחזק להיות מימיו מתמעטים ולעמוד על פחות ממ' סאה (וטבלה בו), צריכה לחזור ולטבול כל זמן שלא ידענו בודאי שבשעה שטבלה היה בו מ' סאה; אבל אם לא הוחזק להיות מימיו מתמעטין כל כך שיעמדו על פחות מארבעים סאה, אע"פ שפעמים שמימיו עולין ופעמים מתמעטין, אינה צריכה לחזור ולטבול; ומכל מקום כשר הדבר לעיין קודם טבילה אם יש בו ארבעים סאה (ועיין לקמן סעיף מ"א). **סו** מקוה שמימיו מתפשטין ואינו יכול להתכסות בו, נותן בו מצד אחד אבנים או חבילי עצים, כדי שיקבצו מימיו אל מקום אחד ויעלו בענין שיוכל להתכסות בו, ובלבד שלא יחלקו כל המקוה; אבל בכלים, פסול. הגה: ואפילו אם יכולה להתכסות במים, אם אין המים עמוקים עד טבורה ולמעלה ממנו זרת, לא תטבול בה לכתחלה שמא לא תטבול יפה (ב"י בסימן קצ"ח בשם תשובת הרשב"א וכ"כ רשב"ץ). מיהו אם אין מקוה אחרת וא"א לתקן, אפילו צריכה להשתטח על פניה מחמת שאין המים עמוקים, אם מתכסה גופה בדרך זה בפעם אחת, טובלת שם (תשובת הרשב"א סימן תתי"ח) וע"ל סימן קצ"ח. **סז** ספק מים שאובים, טהור. כיצד, מקוה שנסתפק אם נפלו לו מים שאובים או לא נפלו; ואפילו ידע בודאי שנפלו, ספק יש בהם ג' לוגין ספק אין בהם; ואפילו ידע בודאי שיש בהם ג' לוגין, ספק שהיה במקוה שנפלו בו מ' סאה ספק לא היה, ה"ז כשר. **סח** ב' מקואות, אחד יש בו מ' סאה, ואחד אין בו; נפלו ג' לוגין מים שאובין לאחד מהם ואינו יודע לאיזו מהם נפלו, ספקו טהור מפני שיש לו במה יתלה; היו שניהם פחותים ממ' סאה ונפלו לאחד מהם ואין ידוע לאיזה מהם, כל אחד משניהם פסול שאין לו במה יתלה. **סט** מקוה שהניחו ריקן ובא ומצאו מלא, כשר מפני שזה ספק מים שאובין למקוה (ועיין לעיל ריש סימן זה מה שכתבתי בזה). **ע** צנור שמקלח למקוה והמכתשת נתונה בצדו, ספק מהצנור למקוה ספק מהמכתשת למקוה, הרי זה כשר שזה ספק מים שאובים, שהרי יש שם מקוה כשר במקוה רובו מים כשרים, הרי זה כשר שזה ספק מים שאובים, שהרי יש שם מקוה כשר קבוע. **עא** טמא שירד לטבול, ספק טבל ספק לא טבל; ואפילו טבל, ספק יש בו ארבעים סאה ספק אין בו, שני מקואות אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו, טבל באחד מהם ואין ידוע באיזה מהם, טמא לפי שהטמא בחזקתו עד שיודע שטבל כראוי. וכן מקוה שנמדד ונמצא חסר, בין שהיה המקוה ברשות הרבים בין שהיה ברשות היחיד, כל הטהרות שנעשו על גביו למפרע טמאות, עד שיודע זמן שנמדד בו שהיה שלם (ועיין לעיל סעיף ס"ה). **עב** ב' מקואות שאין בהם ארבעים סאה, ונפלו שלשה לוגין לתוך אחד מהם וידוע לאיזה מהם נפלו, ואח"כ נפלו שניים ואין ידוע לאיזה מהם נפלו, הריני יכול לתלות ולומר: למקום שנפלו ראשונים נפלו שניים; אבל אם בראשונים לא נודע לאיזה מהם נפלו, ובשניים נודע לאיזה מהם נפלו, אין יכול לתלות ולומר: למקום שנפלו שניים נפלו הראשונים. אחד יש בו ארבעים סאה ואחד אין בו, הריני אומר: לתוך של ארבעים נפלו. אחד שאוב ואחד שאינו שאוב, הריני אומר: לתוך של שאוב נפלו. **עג** שני מקואות שאין בהם ארבעים סאה ונפלו שלשה לוגין לתוך אחד מהן ואין ידוע לאיזה מהם נפלו, ואחר כך ירדו גשמים ונתמלאו, לא יטבול בשום אחד מהם לכתחלה. **עד** כל המקואות הנמצאים, פסולין, שחזקתם שאובין. **עה** יש מי שאוסר להטיל יורה מלאה מים חמין לתוך המקוה לחממו, וכן למלאת מקוה מים חמין ולחברו לנהר בשפופרת הנוד. הגה:

ויש מקילין ומחירין להטיל חמין למקוה כדי לחממו (הגהות מרדכי דהל' גדה בשם ראבי"ה וריכ"א). ומכל מקום יש להחמיר אם לא במקום שנהגו להקל, אז אין למחות בידן (כנימין זאב); ובחמי טבריא מותר לכולי עלמא (מרדכי בסוף שכועות). ולאחר הטבילה במי מקוה כשרים, מותרת ליכנס למרחץ כדי שתחמם עצמה (מרדכי); אבל לחזור ולרחוץ אח"כ, יש אוסרים (מרדכי כשם ר' שכת), וכן נהגו.

רב דברים החוצצים בטבילה, ובו ט' סעיפים

א אלו חוצצין בכלים, הזפת והמור (יש מפרש החמר ויש מפרש המסתיכ"ו או המוסק"ו) בכלי זכוכית, בין מבפנים בין מבחוץ. **ב** כל דבר שדרך להקפיד עליו, חוצץ; ואם לאו, אינו חוצץ אא"כ היה חופה את רובו (רמב"ם פ"ג). הגה: שחרוזית הדבוק ביורה מבחוץ הוי כדופן הכלי, ודרכו בכך, ואינו חוצץ (כ"י ס"ס ק"כ כשם הרא"ש). **ג** ידות הכלים שאינן עומדים להיות קבועים, כגון שהכניסן שלא כדרךן או שלא הכניסם כולן או שהכניסם כולן ונשברו, חוצצין. **ד** כל ידות הכלים שנשתברו, כגון המגל והסכין, אם משמשין מעין מלאכתן ראשונה, אין חוצצין; ואם לאו, חוצצין. **ה** מגל שנשברה ידו מן השפה ולפנים אינה חוצצת, מפני שהיא כבית הסתרים; מן השפה ולחוץ, אם משמשת מעין מלאכתה אינה חוצצת; ואם לאו, חוצצת. סירגה בגמי או במשיחה, הרי זו חוצצת; דבקה בשרף, אינה חוצצת. **ו** כלי שכפה פיו למטה והכניסו למים, אם פיו צר קצת ולא הפך פיו למעלה, לא עלתה לו טבילה לפי שלא יגיעו המים לשוליו אפילו אם מכניסו כולו למים. הגה: מותר לטבול כלי בתוך כלי, אם יש כפי החיצון כשפופרת הנוד (טור), ויזהר שכלי הפנימי יהא רפוי בתוך כלי החיצון (מרדכי סוף עבודת כוכבים), ולכן לא יתחוב סכינים תוך דלי ויטבלם, כי לא תעלה טבילה בראשה (או"ה כלל נ"ח). וכן אם הכלי הפנימי הוא ככר ומונח תוך החיצון, לא תעלה לו טבילה במקום שמונח, ועיין לעיל סימן ר"א סעיף ט'. **ז** כלי שצר מכאן ומכאן ורחב באמצע, אין המים באים לו לכל צד עד שיטהו על צדו. **ח** כל כלי שפיו צר (יותר משפופרת הנוד) צריך להשהותו במים עד שיתמלא, או ימלאנו קודם שיכניסנו למקוה. **ט** ידות הכלים שהם ארוכות ועתיד לקוצצן, מטביל עד מקום שעתיד לקוצצן, ודיו.

הלכות נדרים

רג איזה דברים משובחים ואיזה הם מגונים, ובו ז' סעיפים

א אל תהי רגיל בנדרים. כל הנודר, אף ע"פ שמקיימו, נקרא רשע ונקרא חוטא. **ב** איחר אדם נדרו, פנקסו נפתחת. **ג** הנודר, כאילו בונה כמה בשעת איסור הבמות; והמקיימו, כאילו הקריב עליה קרבן, שטוב יותר שישאל על נדרו. והני מילי בשאר נדרים, אבל נדרי הקדש מצוה לקיימן. ולא ישאל עליהם אלא מדוחק (וכן אם נשבע על איזה דבר, לא ישאל עליו אלא מדוחק) (מרדכי פ"ג דשכועות בשם מוהר"ם וע"פ עכ"י ס"ס ר"ל). **ד** צריך ליזהר שלא ידור שום דבר, ואפילו צדקה אין טוב לידור; אלא אם ישנו בידו, יתן מיד; ואם לאו, לא ידור עד שיהיה לו. ואם פוסקים צדקה וצריך לפסוק עמהם, יאמר: בלא נדר. **ה** בעת צרה מותר לנדור. **ו** האומר: אשנה פרק זה, וירא שמא יתשל בדבר, שרי ליה למנדור לזרוזי נפשיה. וכן אם ירא שיתקפו יצרו ועבור על איזו מצוה ממצות לא תעשה, או יתשל מקיום מצות עשה, מצוה לישבע ולנדור כדי לזרוז עצמו. **ז** מי שנדר נדרים כדי

לכונן דעותיו ולתקן מעשיו, הרי זה זריז ומשובח. כיצד, מי שהיה זולל ואסר עליו הבשר שנה או שנתים; או שהיה שוגה ביין ואסר היין על עצמו זמן מרובה; או אסר השכרות לעולם; וכן מי שהיה רודף שלמונים ונבהל להון ואסר על עצמו המתנות או הניית אנשי מדינה זו; וכן מי שהיה מתגאה ביופיו ונדר בניזר וכיוצא בנדרים, כולם דרך עבודה לשם הם; ובנדרים אלו וכיוצא בהם אמרו חכמים: נדרים סייג לפרישות; ואע"פ שהם עבודה, לא ירבה אדם בנדרים איסור ולא ירגיל עצמו בהם, אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהם, בלא נדר.

רד רין המתפס בנדר, ובו ד' סעיפים

ה
אד"א

א עיקר נדר האמור בתורה הוא שיתפס בדבר הנדור, כגון שאומר: ככר זה עלי כקרבן, או שאמר: יאסר עלי ככר זה, או שאמר: ככר זה עלי איסור. וכן אם אסר עליו ככר אחד שתלאו בדבר הנדור, ואמר על אחר: יהא כזה, אסור; ואפילו עד מאה, כולם אסורים. או שנדר על יום אחד להתענות בו, או שלא לאכול בו בשר, ואמר על יום אחר: יהא כזה, אסור (יש חלוקי לשונות בענין הנדר והרב לא כתבם, ועיין בפנים). ב לאו דוקא מתפס בקרבן, אלא ה"ה בכל דבר הקדוש בקדושת הפה, כגון שאומר: ככר זה כאימרא, כדירים, כמזבח, כהיכל, כירושלים או כאחד מכל משמשי מזבח, הרי זה נדר. הגה: אם נדר בשלחן שבמקדש, הוי נדר; אבל אם אמר: כשלחן, סתם, ולא אמר: כשלחן הקדש, אין זה כלום; ומכל מקום בעם הארץ יש להתיר שלא יהא פרוץ בנדרים (הגהות מדרכי דשבועות בשם מוהר"ם) מביאה ב"י בס"י רל"ז. ג שמע חבירו ואמר: ואני כמותך, בתוך כדי דבור, הרי זה אסור במה שנאסר בו חבירו. שמע הג' זה שאמר: ואני, ואמר: ואני, אפי' היו ק' וכל אחד אומר: ואני, בתוך כדי דיבורו של חבירו, הרי כולם אסורים. ד אדם אוסר על עצמו דבר שלא בא לעולם לכשיבא לעולם.

רז רין האוסר דבר עליו באיסור תורה, ובו ב' סעיפים

א האומר: פירות אלו עלי, או: מין פלוני עלי, או: מה שאוכל עם פלוני עלי כבשר חזיר או כעבודת כוכבים או כנבלות וטריפות וכיוצא באלו, וכן האומר לאשתו: הרי את עלי כאמי, או: כאחותי או: כערלה או: ככלאי הכרם, הרי אלו מותרים ואין כאן נדר; ואם היה האומר עם הארץ, צריך שאלה לחכם ומראין בעיניו שאשתו אסורה ושאותם פירות אסורים, ומחמירים עליו שאין די לו בחרטה אלא צריך לפתוח לו פתח ממקום אחר ומתירים לו נדרו, כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים. הגה: יש אומרים דבזמן הזה לכולי עלמא דיילינן ליה כדין עם הארץ, לפי שרובן אינן בני תורה (תשובת הרשב"א). ומיהו יש אומרים דאפילו בעם הארץ אין צריך שאלה רק באוסר אשתו עליו, אבל לא בשאר נדרים (טור). ב כשאמר אחד שיהא יינו יין נסך ופתו פת כותים, לא נאסר בכך; אבל אם אמרו בדרך קנס, כגון שאמר: אם אעשה כך או אם אעבור על כך יהיה פתי פת כותים וייני יין נסך, ועבר, יש אוסרים ויש מתירים. הגה: ואפ"ה בעם הארץ יש להתירו. וכל זה ביחיד שקבל על עצמו, אבל רבים היו יכולים לרדות המורדים והפושעים שיינם יהיה יין נסך ופתן פת כותים, וכל מה שגזזרים בזה הוא קיים (תשובת הרשב"א), ע"ל סימן רכ"ט מי שאמר: אם אעשה דבר פלוני לא אהיה יהודי.

כו שבט

רו דיני ידות הנדרים, וכו' ה' סעיפים

א ידות (פי' ידות שהתחיל לנדור ולא גמר הדבור, ואעפ"כ הוא נאסר כאילו נדר כל הדבור, כאדם שאוחז ביד הכלי ועל ידי כך משתמש בכלי כאילו אחז בו בעצמו) נדרים, כנדרים; והוא שיהו מוכיחות קצת על הנדר. כיצד, האומר לחבירו: מודרני ממך שאיני אוכל לך, או: מופרשני ממך שאיני אוכל לך, או: מרוחקני ממך שאיני אוכל לך, אסור לאכול עמו. (ויש אומרים דאפילו אמר: שאני אוכל לך, באלו לשונות, אסור לאכול עמו) (הר"ן בשם יש גודסין ועסק ב'). אבל אם אמר: שאיני אוכל לך, לבד בלא מודרני ממך, לא הוי יד. ואם אמר: מודרני ממך, או: מופרשני ממך, או: מרוחקני ממך, ולא סיים דבריו: שאיני אוכל לך; במודרני ממך, אסור לדבר עמו; ובמופרשני ממך, אסור לשאת ולתת עמו; ובמרוחקני ממך, אסור לעמוד בד' אמותיו. ב אמר לחבירו: מודר אני לך מאכילה או מהנאה, שניהם אסורים לאכול או ליהנות זה מזה; אבל אם אמר: מודר אני ממך מאכילה או מהנאה, הוא אסור בחבירו וחבירו מותר בו. ג אמר: מנודה אני לך, או: משמתינא ממך, אם סיים דבריו: שאיני אוכל לך, אינו נדר ומותר בכל; ואם לא סיים דבריו, אסור לעמוד בד' אמותיו. אבל אם אמר: גדינא ממך, וסיים בדבריו: שאיני אוכל לך, אסור לאכול עמו; לא סיים דבריו: שאיני אוכל לך, אסור ליהנות ממנו. הגה: וכבר נתבאר דיש חולקין וס"ל דכל שלא אמר שאיני אוכל לך או שאני אוכל לך, לאו כלום הוא. ד אמר: כנדרי רשעים כבר זה עלי, או שאמר: כנדרי רשעים הימנו, והיה כבר מונח לפניו, אסור בו; אבל אם אמר: כנדרי כשרים עלי, או: כנדרי כשרים כבר זה עלי, אינו כלום, ואפילו אמר: כנדרי כשרים כבר זה עלי קונם (פירוש קונם אחד מכנויי הקרבן); אבל אם אמר: כנדבת כשרים עלי, או כנדבת כשרים כבר זה עלי, הוי נדר. ה הנודר: שלא אוכל עמך, או: שאוכל עמך, אפילו יד לא הוי, דלשון זה לשון שבועה הוא ולא לשון נדר, אם לא שנדר לעשות מצוה. ומיהו כיון דהאידינא מרגלא בפומייהו דאינשי למינדר בהאי לישנא, אין להקל וצריך התרה, כדי שלא ינהגו קלות ראש כנדרים. ויש מי שאומר דנדר שאמרו בלשון שבועה ושבועה בלשון נדר, מהני מדין ידות; ומיהו כנזירות שהוציאו בלשון שבועה, לדברי הכל אסור.

רז דין כנוי נדרים, וכו' סעיף אחד

א כינויי נדרים כנדרים, כיצד, קונם קונח קונס; שאם אמר: קונם, או: קונח, או: קונס כבר זה עלי, אסור בו; וכן בכל מקום הולכים אחר הלשון שרגילין בו, שאם יש להם כנוי לנדר ונדר בו, הוי נדר; (וכן אם אינו מכיר אלו הלשונות שדכרו בהם חכמים, אעפ"י שנדר בהם לאו כלום הוא) (ב"י וכן נראה מדברי הרמב"ם פ"ח דנדרים ודגור ופ"ב דשבועות); אבל כינויי כינויים, דהיינו כינוי שרחוק הרבה מהלשון, אינו כנדר. (הנדר הוא ככל לשון שיאסר עליו מקרי נדר) (וכן משמע בב"י ודמב"ם רפ"א מה"נ).

רח דיני סתם נדרים והנודר בחרם, וכו' ה' סעיפים

א סתם נדרים להחמיר. כיצד, אמר: פירות אלו כבשר מליח או: כיון נסך, שיש כמשמעו מליח של קדרים או יין נסך לשמים שהוא נדר, שהרי הוא מתפיס בדבר הנודר, ויש עוד כמשמעו כשר מליח ויין נסך לעו"ג שאינו נדר, שהרי הוא מתפיס בדבר האסור, אנו תולין אותו להחמיר. ואם הוא אומר שדעתו כבשר מליח ויין נסך של עבודת כוכבים,

נאמן ואין צריך שאלה, ואפילו הוא עם הארץ. ואם רוב אנשי המקום קורים לבשר מליח של קדשים בשר מליח סתם, וליין נסך לשמים יין (נסך) סתם, אינו נאמן. ב נדר בחרם ואמר: לא נדרתי אלא בחרמו של ים (פי' רשת שצדין בה דגים בים); בקרבן, ואמר: לא נדרתי אלא בקרבנות מלכים; הרי עצמי קרבן, ואמר: לא נדרתי אלא בעצם שהנחת מאשתי הראשונה שגרשתי, אם הוא תלמיד חכם נאמן ואינו צריך התרה; ואם הוא עם הארץ, צריך שאלה, שלא ינהגו קלות ראש בנדרים. ומיהו בחרטה סגי, וא"צ לפתוח לו פתח. ואם עבר על הנדר, אין קונסין אותו לנהוג איסור כימים שעבר על הנדר ונהג בהם היתר; אבל הנודר נדר גמור דאורייתא ועבר עליו (במזיד), קונסין אותו ואין מתירין לו אלא א"כ ינהוג איסור כימים שעבר עליו ונהג בו היתר. ואם יש מכשול בדבר, כגון שנדר בדבר שאינו יכול לזיזוהו בו, כגון שאסר עליו כל הפירות שבעולם חוץ מדגן, ועבר עליו, מתירין לו מיד ואין קונסין אותו לנהוג איסור כימים שעבר עליו, כדי שלא יבא לידי מכשול. ויש מי שאומר שמ"מ יש להחמיר עליו שלא להתירו בחרטה אלא בפתח; ומזה נלמוד למי שאסר על עצמו בשר ויין אם יעבור עכירה פלונית, ועבר עליה ולא נזהר מבשר ויין ובא להתיר נדרו, שמתירין לו מיד ואינו צריך לנהוג איסור כימים שנהג בהם היתר, כיון שיש חשש מכשול בדבר. הגה: מיהו אם נראה לחכם שיוכל לעמוד על עצמו ולא יעבור עוד, אין מתירים לו עד שינהוג איסור כימים שנהג בהן היתר (מרדכי ריש שבועות שתיים ובתשובת הרמב"ן סימן רנ"ה). ג כמה דברים אמורים שצריך לנהוג איסור כימים שנהג בהם היתר, בימים מועטים; אבל במרובים, דיו ל' יום. ד מי שעבר על נידוי אין צריך לנהוג איסור כימים שנהג בהם היתר, מפני שנידוי הוא דרבנן. ה נשבע שלא ישא אשה תוך ג' שנים, ועבר ונשא, אם אמר לשון שמשמעו שלא יעשה נישואין עמה, הוה ליה כנשבע על הככר ואכלה, דנשאל ומתירין לו; אבל אם אמר לשון שמשמעו שלא תהיה אשתו, אין מתירין לו עד שיגרשנה כימים שנהג בהם קלות ראש בנדרו (וכבר נתבאר דבשלשים יום סגי) (תשובת הרשב"א ותשובת הרמב"ן וריב"ש לענין הלכתא).

רט השומע שחבירו נודר ואמר אמן, ובו סעיף אחד

א אחד הנודר מעצמו או שהדירו חבירו ואמר: אמן, או דבר שעניינו כעניית אמן שהוא קבלת דברים, אסור; אבל כשחבירו מדירו משלו אין צריך לקבל דבריו.

רי שצריך לפרוט הנדר בשפתיו, ובו ג' סעיפים

א אין הנדר חל עד שיוציא בשפתיו ויהיו פיו ולבו שוים. לפיכך היה בלבו מפת חטים, והוציא בשפתיו פת שעורים, מותר בשניהם. אבל אם היה בלבו פת חטים (או פת שעורים), והוציא בשפתיו פת סתם, אסור בשל חטים לבד (או בשל שעורים לבד) (וכן משמע בסו' רי"ז ס"ט). ואם נדר על דעת אחרים, אינו תלוי בלבו אלא כפי מה שיאמר אחרים שהוא דעתם, כך יחול הנדר. ב הנודר בחלום, אינו כלום ואינו צריך שאלה; ויש אומרים שיתירו לו עשרה דידעי למקרי (ויתירו לו בחרטה כאלו נדר בהקיץ) (תשובת הגאונים), ויש לחוש לדבריהם. (מיהו אי לית ליה בקלות עשרה דידעי למקרי, יתרנו בשלשה כשאר נדר) (רשב"א סימן תרס"ח). ג הנודר וחוזר בו תוך כדי דיבור, או שמיחו בו אחרים תוך כדי דיבור וקבל דבריהם (תוך כדי דיבור לנדרו) (סברת הרב, ובהו יישוב השגת הראב"ד על הרמב"ם ורלא כב"י), לא הוי נדר; והוא שאומר כך בפיו, אבל אם אמר חזרתי בלבו, אינו כלום.

ר"א המתנה שנדריו לא יהיו נדרים, וכו' ד' סעיפים

א האומר נדר שאני רוצה לידור לא יהא נדר, ונדר, אינו נדר. בד"א, שהוציא תחלה בשפתיו לומר שלא יהא נדר; אבל אם חשב כך בלבו, הוי דברים שבלב ואינם מבטלים הנדר שהוציא בשפתיו. וי"א דאפילו אמר כן בלחש, הוי דברים שבלב. הגה: והא דאמרינן כל נדרי בליל יום כפורים הוי כאילו התנו בהדיא ומכל מקום לא סמכינן על זה להתיר בלא שאלה לחכם, כי אם לצורך גדול (מהרי"ו סימן ב'). ב מי שהתנה ואמר: כל נדרי שאדור עד זמן פלוני יהיו בטלים, ונדר בתוך הזמן, אם הוא זוכר לתנאו בשעת הנדר, נדרו קיים שהרי מבטל תנאו בשעה שנודר; ואם אינו זוכר לתנאו בשעת הנדר, התנאי קיים והנדר בטל. ויש אומרים שאין התנאי מועיל לבטל הנדר, אלא אם כן יזכרנו תוך כדי דיבור לנדר ויאמר בלבו שהוא סומך על התנאי, ויש לחוש לדבריהם. ג התנה על קצת דברים שיהא נדרו בטל בהם ואינו יודע על מה התנה, אם על אכילת בשר או שתיית יין; אם אומר בשעת הנדר: על דעת ראשונה אני נודר שאם אזכור על מה שהתנתי שאלך אחר התנאי, ונזכר על מה התנה, התנאי קיים והנדר בטל; ואם לא אמר: על דעת ראשונה אני נודר, התנאי בטל והנדר קיים. ד אין דברים הללו אמורים אלא בשכועה או נדר שנשבע ונדר לעצמו, אבל מי שהשיעו חבירו או הדירו, אין ביטול זה מועיל לו כלום.

ר"ב דין הנודר בתורה, וכו' סעיף אחד

א הנודר בתורה, כגון שאמר: פירות אלו עלי כזו, לא אמר כלום ואין צריך התרה אם הוא תלמיד חכם; אבל אם הוא עם הארץ, צריך התרה כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים. ואם נדר במה שכתוב בה, אסור שהרי כתוב בה איסור. נטלה בידו ונדר בה, כמי שנדר במה שכתוב בה דמי; (אבל הנשבע בתורה, בכל ענין צריך התרה וענין לקמן סימן רל"ז) (כ"י לענין מעשה).

ר"ג שאין הנדרים חלים על דבר שאין בו ממש, וכו' ג' סעיפים

א נדרים אין חלין על דבר שאין בו ממש. כיצד, אמר: קונם שאני מדבר עמך, שאני עושה לך, שאני מהלך לך, שאני ישן עמך אינו נדר; וכן אם אמר: דיבורי ועשייתי והליכתי אסורים עליך ושינה אסורה עלי, אינו נדר; ומיהו מדרבנן צריך שאלה (פי' לשאול על נדרו ולמצוא פתח להתירו). לפיכך ראובן האוסר עליו שמיעת תפלת שמעון, צריך שאלה מדרבנן; אבל אם אמר: קונם פי מדבר עמך, קונם ידי עושות לך, קונם רגלי מהלכות לך, קונם עיני בשינה, הוי נדר גמור מן התורה. וכל שכן אם אמר: יאסר עליך פי לדבורי וידי לעשייתי ורגלי להילוכי. הגה: האומר: דבור פי עליך או נטילת אבן עלי, י"א דהוי נדר הואיל והזכיר הפה והאבן (תא"ו נ"ד וכן משמע כר"ן בשם התוס' שבב"י ס"ט רל"ט). ב האומר: אשנה פרק זה, הוי כאלו נדר לתת צדקה. (או לעשות שאר מצות נדרו קיים) (וכן משמע בטור ורא"ש ופוסקים). ג אמר: קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר, לא יישן היום שמא ישכח וישן למחר; אבל אם אמר: קונם עיני בשינה למחר אם אישן היום, יכול לישן היום ולא חיישינן שמא למחר ישכח נדרו וישן.

ר"ד לעבור על מנהג צריך התרה, וכו' ב' סעיפים

א דברים המותרים והיודעים בהם מותרים נהגו בהם איסור, הוי כאילו קבלו עליהם בנדר^ט ואסור להתירם להם; הלכך מי שרגיל להתענות תעניות שלפני ראש השנה ושכין ראש

השנה ליום כיפורים, ומי שרגיל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מ"ח אב או מ"ז בתמוז ורוצה לחזור בו מחמת שאינו בריא, צריך ג' שיתירו לו. אם בשעה שהתחיל לנהוג היה דעתו לנהוג כן לעולם, ונהג כן אפילו פעם אחת, צריך התרה ויפתח בחרטה שמתחרט שנהג כן לשם נדר. לפיכך הרוצה לנהוג בקצת דברים המותרים, לסייג ופרישות, יאמר בתחלת הנהגתו שאינו מקבל עליו כן בנדר, וגם יאמר שאין בדעתו לנהוג כן אלא בפעם ההוא או בפעמים שירצה, ולא לעולם. אבל הנוהגים איסור בדברים המותרים מחמת שסוכרים שהם אסורים, לא הוי כאילו קבלום בנדר. ויש מי שאומר שאם טועה ונהג איסור בדבר המותר, נשאל ומתירים לו בשלשה כעין התרת נדרים; ואם יודע שהוא מותר ונהג בו איסור, אין מתירין לו אפילו כעין התרת נדרים, דהוי כאילו קבלו על עצמו כאיסורים שאסרתן תורה שאין להם היתר לעולם (והמנהג כסברא הראשונה). ב קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם; ואפילו בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה, אלא שנוהגין כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה; וכן הבאים מחוץ לעיר לדור שם, הרי הם כאנשי העיר וחייבים לעשות כתקנתן, ואף בדברים שהיו אסורים בהם בעירם מפני מנהגם ואין מנהג העיר שבאו לדור בה לאסור, הותרו בהם אם אין דעתם לחזור.

רטו שהנדרים חלים על דבר מצוה, וכו' ו' סעיפים

א נדרים חלים על דבר מצוה. כיצד, אמר: קונם סוכה שאני יושב, לולב אני נוטל, אסור לישב בסוכה וליטול לולב. הגה: ויש אומרים שמלקין אותו על שנדר לבטל המצוה, ומתירין לו נדרו ומקיים המצוה (מרדכי ריש שבועות שטים בשם ר"ח); ויש אומרים דאין מלקות בנדר שוא, רק גבי שבועת שוא (מרדכי מצא בשם ראבי"ה ור"ן ורא"ש בנדרים ועב"י סימן רל"ו), וכן עיקר. ב נדר להתענות זמן ידוע ואירע בו שבתות וימים טובים ור"ח, מתירין לו נדרו ופותחין לו בהם שאומרים לו: אילו שמת על לבך שיפגעו בתוך הזמן הזה אלו הימים לא היית נודר, והותר כל הנדר. ג כמה דברים אמורים שצריך התרה, כשקבלו בלשון נדר, שאמר: קונם אכילת ימים כך וכך עלי; אבל אם לא הוציאו אלא בלשון קבלת תענית, אינו דוחה לא שבת ויו"ט וראש חודש ולא חנוכה ופורים ואינו צריך התרה, ואפילו לא קיבל עליו להענות אלא בשבת ויום טוב בלבד (ועיין בא"ח סימן תי"ח). ד המקבל עליו בלשון נדר לצום בשבת ויו"ט, חל הנדר. וכן הנודר לצום יום א' או ב' כל ימיו, ופגע בהם יום טוב או ערב יום כפור, חייב לצום; ואין צריך לומר ר"ח, אבל אם פגע בהם חנוכה ופורים, נדרו בטל. (ועיין בא"ח סימן תק"ע דלא פסק כן). ה הא דנדרים חלים על דבר מצוה, דוקא במצות עשה בין שיש בה עשה גרידא בין שיש עשה בקיומה ולא תעשה בכיטולה, ואין הפוש בזה בין איסור הבא מאליו לאיסור הבא ע"י עצמו; אבל על מצות לא תעשה דעלמא, אינו חל בין בכיטולו בין בקיומו. כיצד, הרי שאמר: אכילת נבלה עלי, אין הנדר חל עליו; והוא הדין לאיסור הבא ע"י עצמו, כגון שאמר: שבועה שלא אוכל ככר זה, וחזר ואמר: ככר זה עלי, אינו חייב אלא אחת דהיינו משום כל יחל דשבועה; וכן אם אמר: שבועה שלא אשתה וחזר ואמר הריני נזיר, ושתה, אינו חייב אלא אחת דהיינו כל יחל דשבועה; אבל דנזירות לא, אא"כ נשאל על השבועה שאז חל הנזירות עליו. והנדר חל על מי שנשבע שיישן או שישתה, ואע"פ שיש בכיטולו לא תעשה.

ו וי"א שאם נדר מדברים האסורים, כגון נבלות וטריפות, חל הנדר ואם אוכל מהם עובר בלא יחל; אבל אם התפיס בהם דבר אחר, אינו נתפס, שאין דעתו אלא בעיקר האיסור דהוי ליה מתפיס בדבר האסור; אבל דבר שאסור מדרבנן, ואסרו עליו בלשון נדר והתפיס בו דבר אחר, נתפס בנדר ואסור. הגה: הנודר או הנשבע שלא לאכול מצה כליל פסח, אין מצה עשירה בכלל; אבל אם נדר שלא לאכול מצה כל השנה, אפשר דמצה עשירה בכלל (ריב"ש מביאו ב"י ס"ס רל"ו).

רמז חלוק בין האומר פירות אלו או לא אמר אלו, ודין הנודר מהמבושל, (וכיצד הולכין בנדרים אחר לשון תורה), וכו' י"ב סעיפים

א קונם פירות האלו עלי, אסור בחילופיהם ובגידוליהם ואצ"ל במשקין היוצאין מהם, וכן אסור בגידולי גידוליהן, אבל חילופי חילופיהן מותרים, ואם הוא דבר שזרעו כלה גידולי גידוליו מותרים; וכן הדין אם לא אמר: האלו, אלא היו לפניו ואמר: קונם הם עלי. הגה: וכן אם אמר פירות פלוני או מקום פלוני הם קונם עלי, הוה כאילו אמר: פירות אלו (כ"י כשם הר"ן). **ב** אמר: קונם מה שאני אוכל או טועם מהם, אם הוא דבר שזרעו כלה כגון חטים וכיוצא בהם, מותר בחילופיהם ובגידוליהם; ואם הוא דבר שאין זרעו כלה כשזרעיהם אוחו, כגון שום ובצלים, אפילו גידולי גידולין אסורים וכן משקים היוצאים מהם אסורים. וכן אם אמר: קונם פירות האלו על פלוני, אסור בחילופיהם ובגידוליהם. **ג** אמר לאשתו: קונם מעשה ידיך עלי, אסור בחילופיהם ובגידוליהן. אמר: קונם שאני אוכל או שאני טועם ממעשה ידיך, מותר בחילופיהן ובגידוליהן בדבר שזרעו כלה; אבל בדבר שאין זרעו כלה, אפילו גידולי גידולין אסורין. **ד** אמר לחבירו: קונם לביתך שאני נכנס, שדך שאני לוקח, מת או שמכרן או נתנן לאחר, מותר; אבל כל שהוא ברשותו, אסור אפילו מכרו ואחר כך קנאו או שנפל ובנאו, ואפילו לא בנאו במקומו הראשון. הגה: אמר לו: קונם בית אביך שאני נכנס בו, אע"פ שמת האב, אסור, דכל יוצאי חלציו קרויין בית אב (מרדכי ספ"ק דגיטין ובא"ע סימן קמ"ג). **ה** אמר: קונם לבית זה שאני נכנס בו, אסור בו לעולם בין שמת מכרו או נתנו לאחרים; ואם נפל ובנאו, אפילו במקומו ובמדתו הראשונה, מותר. **ו** אמר: קונם לביתך זה שאני נכנס, אסור בו לעולם, בין שמת או מכרו או נתנו לאחר בין שנפל ובנאו. ויש מי שמתיר במת או מכרו או נתנו, ואוסר בנפל ובנאו. ויש מי שאוסר בזו ומתיר בזו. **ז** אמר ראובן לשמעון: קונם בית זה שאתה נכנס, ומת או שמכרו לאחר, אסור, שהאוסר דבר שהוא שלו על חבירו, אע"פ שיצא מרשותו, הרי הוא באיסורו עומד. אבל אם אמר לו: קונם לביתי שאתה נכנס, אם מת או מכרו או נתנו לאחר, מותר. האומר לבנו: הרי אתה אסור בהנייתי, או שנשבע שלא יהנה בו, אם מת, יירשנו, שזה כאומר: נכסי עליך אסורין. אבל אם אסר עליו הנייתו ופירש: בין בחייו בין במותו, אם מת לא יירשנו, שזה כאומר: נכסי אלו עליך אסורים. (וע"ל סימן רכ"ג). הגה: קהל שנדרו כל מה שיגבוי יהיה לצורך בנין בית הכנסת ובנין בית המדרש, יתנו מחצה לזה ומחצה לזה אף על פי שלא גבו להספיק א' מהם (כ"י ס"ס רכ"ח בשם תשו' הרשב"א). מי שהשביע את בנו או חבירו שלא לזה מעותיו לאחרים אם לא ברשות ראובן ושמעון, ומת אחד מהם, מותר להלוות ברשות האחד, דכל מקום שנאמר פלוני ופלוני משמע אפילו אחד מהם, עד שיפרוט לך שניהם ביחד (כ"י ס"י רכ"ח דף ע"ב ע"ד

בשם תשובת הרשב"א). מי שנשבע לאשה המשוודת לו שלא ישא אשה עליה, וקודם שכנסה נפלה לו יבמה, מותר ליבמה, דלשון עליה אינה במשמע אלא אם נשאה תחלה. ולא יכנסו המשוודת אא"כ יתירו לו שבועתו (שם סוף דף רע"ג בשם תשובת רשב"א והיא כסימן תתי"ב). ח' אמר לחבירו: ככרי זו אסורה עליך, אפי' נתנה לו במתנה או מכרה לו, אסורה לו. מת ונפלו לו בירושה, או שנתנה לאחר והוא נתנה לו, מותרת לו; שלא אמר אלא ככרי, ועתה אינה שלו. ט' אמר: קונם בשר ויין עלי, מותר בתבשיל שיש בו בשר ויין, אע"פ שנותניו בו טעם. ואם אמר: קונם בשר ויין שאני טועם או שאני אוכל, או שאמר קונם בשר או יין זה עלי, אסור בתבשיל שיש בו טעם (בשר או) יין. י' נתערב יין זה שאסרו על עצמו ביין אחר, אפי' טפה בחבית, נאסר הכל, מפני שיש לו להשאל על נדרו נעשה כדבר שיש לו מתירין שאינו בטל במינו. י"א האוסר על עצמו יינו של פלוני או של מקום פלוני. דינו כדין האוסר על עצמו יין זה שאסור בתבשיל שנפל בו ויש בו טעם יין. והוא הדין אם אותו יין נעשה חומץ אחר הנדר, שהוא אסור עליו. אבל מה שהיה חומץ בשעת הנדר, מותר, (דין אסור עליו ולא חומץ). (כ"י בשם תשובת הרשב"א). י"ב אמר: קונם זיתים וענבים עלי, מותר בשמן ויין היוצא מהם, אפילו הוא חדש. ואם אמר: קונם זיתים וענבים שאני טועם, או שאמר קונם זיתים וענבים אלו עלי, אסור אף במשקים היוצא מהם ובתבשיל שנותניו בהם טעם.

ריו דין הנודר מהמבושל, מהמליח, ממעשה קדירה, ודומיהם, וכיצד הולכין בנדרים אחר לשון בני אדם, ובו מ"ח סעיפים

א נדר נשבע מהמבושל, אם דרך אותו מקום באותו לשון ובאותו זמן שקוראין מבושל אפי' לצלי ולשלוק, הרי זה אסור בכל. ואם אין דרכם לקרות מבושל אלא לבשר שנתבשל במים ובתבלין, הרי זה מותר בצלי ובשלוק. וכן המעושן והמטוגן והמבושל בחמי טבריא וכיוצא בהם, הולכים בו אחר הלשון של בני העיר. ב הנודר ממעשה קדירה, אינו אסור אלא מדברים שמרתיחים אותם בקדירה כגון ריפות ולביבות וכיוצא בהם. אסור עצמו מכל היורד לקדירה, הרי זה אסור בכל המתבשלים בקדירה. נדר מהיורד לתוך התנור, אינו אסור אלא בפת. ואם אמר: כל מעשה תנור עלי, אסור בכל הנעשה בתנור. ג נדר או נשבע מן המליח, אם דרכם לקרות מליח לכל המלוחים, הרי זה אסור בכל המלוחין אפילו אינו מליח אלא להתקיים לשעה. ואם אין דרכם לקרות מליח אלא לדג מליח בלבד, אינו אסור אלא בדג מליח (טור ורא"ש ור"ן בשם הירושלמי). נדר או נשבע מן הכבוש, אם דרכם לקרות כבוש לכל הכבושים, הרי זה אסור בכל. ואם אין דרכם לקרות כבוש אלא לירק כבוש בלבד, אינו אסור אלא בכבוש של ירק. וכן כל כיוצא בזה. היו מקצת בני המקום קורין לו כך ומקצתן אין קורין, אין הולכין אחר הרוב, אלא הרי זה ספק נדרים וכל ספק נדרים להחמיר. ד אמר: קונם ירק עלי, אינו אסור אלא בנאכלין חיים. ואם אמר ירקי קדירה עלי, אסור אף בנכבשים בה. ואם אמר ירק המתבשל בקדירה אינו אסור אלא במתבשל בה; ומיהו אסור בכל המתבשל בה, אף בדילועין פירוש מין ירק שעליו גדולים ביותר, ערוך; שכל דבר שהשליח נמלך עליו, הוא בכלל המין ההוא. ואם אמר לשלוחו: קח לי ירק, ואינו מוצא אלא דילועים, הוא נמלך בו לומר: תרצה דילועין. אבל אם נדר מהדילועין, מותר בירק. ה הנודר מהירק, אסור אפילו ביבש, מאחר שאין

לו גורן; ומותר בפולין יבשים, מאחר שיש לו גורן, ואינם נקראים ירק אלא הלחים. ו ה הנודר מהירק, נסתפק בירושלמי אם הוא אסור בקולקס (פירש הערוך שהוא מין לוף ומונח בתרמיל ארוך ויש בו גרגרין הרבה). ז הנודר מהבשר, (אסור) בגידין; מהגידין, מותר בבשר. ח מקום שדרכם אם ישלח אדם שליח לקנות לו בשר אומר לו: לא מצאתי אלא דגים, אם נשבע או נדר במקום זה מהבשר, נאסר אף בבשר דגים. וכן כל כיוצא בזה. ובכל מקום, הנודר מהבשר אסור בבשר עופות ובקרבנים ובראש וברגלים, בקנה ובלב; ומותר בחגבים. ואם מראים הדברים, בעת שנדר, שלא נתכוון אלא בבשר בהמה בלבד (או לבשר עוף ובהמה בלבד), ה"ז מותר בבשר דגים, ואפי' במקום שהשליח נמלך עליהם. (ואפילו בבשר עופות נמי שרי, דהא לא נתכוון רק לבשר בהמה). (כן משמע לשון הטור, וכן מטין רברי הר"ן). ט הנודר מהקיפה, מותר ברוטב; מהרוטב, מותר בקיפה; מהבשר, מותר בשניהם, אם לא שאומר: קונם בשר עלי שאני טועם או שאני אוכל. י הנודר מהגריסין, אסור במקפה (פי' מרק קפוי ועב) של גריסין; מהמקפה, מותר בגריסין. מהמקפה, אסור בשום; מהשום, מותר במקפה. מהתבלין, אסור בחיין ומותר במבושלין. ואם אמר: קונם תבלין שאני טועם, אסור בחיין ומבושלין. מהכרוב, (אסור) באספרגוס (פי' מין מים שבשלו בהם הכרוב, רמב"ם. ורש"י פי' מין כרוב). מהאספרגוס, מותר בכרוב. מהכרישים, מותר בקפלוטות. מהירק, מותר בירקות שדה מפני שהוא שם לווי (משנה ס"פ הנודר מן המבושל) (דבלשון בני אדם אינם קורין ירק סתם, רק לירקות הגדלים בגנות) (כ"י ורש"י שם כפי' המשנה). יא הנודר מהחלב, מותר בקום (פירוש מים המוכדלים מהחלב כשמעמידים אותו הנקראת סורו). נדר מהקום, מותר בחלב. (וי"א דאם קורים לקום על שם חלב, כגון שקורין אותה קומא דחלבא, אסור). (טור וכ"י בשם הר"ן). מהחלב, מותר בגבינה. מהגבינה, מותר בחלב; ואסור בה בין מלוחה בין תפילה בין לחה בין יבשה. יב הנודר מן הדגים, מותר בציר ומוריים של דגים (לשון הרמב"ם שם). יג הנודר מהתמרים, מותר בדבש תמרים. הגה: אע"פ ששם התמרים עליו, ונקרא דבש תמרים, הואיל ונשתנה צורתן ממה שהיה תחלה, משא"כ בקומא דחלבא (ר"ן בשם רשב"א). ועוד דמה שנקרא דבש תמרים אינו אלא כדי להבדילו משאר דבש (כ"י בשם הר"ן וכ"כ הרשב"א). מדבש תמרים, מותר בתמרים. מסתוניות (פי' ענבים רעים הנשארים בגפן בימות הסתיו ועושין מהם חומץ), מותר בחומץ היוצא מהם. יד הנודר מדבש, מותר בדבש תמרים. מהחומץ, מותר בחומץ סתוניות. טו הנודר מהיין, מותר ביין תפוחים ואסור ביין מבושל ומותר בקונדיטון (פי' משקה שיש בו דבש ויין ופלפלין). ויש מי שאוסר בקונדיטון. (ודין חומץ עיין לעיל סוף סימן רט"ז סעיף י"א). טז הנודר מהתירוש, לדין אסור ביין ומותר בכל מיני מתיקה. יז הנודר מהשמן, אם הוא במקום שמסתפקים בשמן זית, אסור בו ומותר בשמן שומשמן; ואם הוא במקום שמסתפקין בשמן שומשמן, אסור בו ומותר בשמן זית. ואם מסתפקין בשניהם, אסור בשניהם אע"פ שרוב סיפוקן מאחד מהם. יח הנודר מהתבואה או הנודר מעללתא, אינו אסור אלא בחמשת המינים. והוא הדין לנודר מהדגן. יט הנודר מפת, סתם, אינו אסור אלא בפת חטים ושעורים; ובמקום שנוהגים לעשות פת מכל דבר, ונדר מהפת או מהמזון, אסור בחמשת המינים. ואם אמר: כל הזן עלי, אסור בכל חוץ ממים וממלח. כ הנודר מהחטים, אסור בהם בין חיים בין מבושלים; חטה חטים שאני טועם, אסור בהם בין קמח בין פת חטה; שאני טועם, אסור בהם באפויה ומותר לכוס; חטים שאני טועם,

אד"א

מותר באפויה ואסור לכוס; חטה חטים שאני טועם, אסור בין באפויה בין לכוס. הגה: האומר: פת חטים ושעורים וכוסמין עלי, אינו אסור אלא כפת חטים ופת שעורים ופת כוסמין, דפת דקאמר קאי על כולם (הר"ן פ' שבעות שתיים). ויש מחמירין לאסור בשעורים וכוסמין לגמרי, אלא אם כן אומר שלא היתה כוונתו רק אפת, או שידוע לשון בני אדם שבאותו העיר, דאו הולכין אחר לשון בני אדם (כ"כ הר"ן בשם הרמב"ן). **כא** גרים שאני טועם, אסור לאכול מבושל ומותר לאכול חי. גריסין שאני טועם, אסור לאכלם חיים ומותר לאכלם מבושלים. גרים גריסין שאני טועם, אסור לאכלם חיים ומבושלים. **כב** הנודר מפירות השנה, אסור בכל פירות השנה ומותר בגדיים וטלאים, בחלב ובביצים ובגוזלות. ואם אמר: גידולי שנה עלי, אסור בכולם. **כג** הנודר מפירות הארץ, אסור בכל פירות הארץ ובפרי העץ, ומותר בכמיהין ופטירות. ואם אמר: גידולי קרקע עלי, אסור בכולם. **כד** הנודר מהקיץ, אינו אסור אלא מהתאנים. **כה** הנודר מהמים הנמשכים ממעיין פלוני, אסור בכל הנהרות היונקות ממנו, ואין צריך לומר מהנמשכים ממנו, אע"פ שנשתנה שמו ואין קורין אותו אלא נהר פלוני או מעיין פלוני. אם אמר: מנהר פלוני או ממעיין פלוני, אינו אסור אלא בנקראים על שמו. **כו** הנודר הנאה ממעיין, טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים, אבל לא בימות החמה. **כז** הנודר מהכסות, מותר בשק וביריעה ובחמילה (פי' מיני בגדים גסים שאין דרך בני אדם להתכסות בהם). **כח** הנודר מהבית, אסור בעליה. מהעליה, מותר בבית. **כט** הנודר מהעיר, אסור ליכנס לעיבורה דהיינו תוך שבעים אמה ושירים. **ל** הנודר מהבית, אינו אסור אלא מהאגף ולפנים, דהיינו מסתימת הדלת ולפנים; אבל מסתימת הדלת ולחוץ, על עובי המפתן, מותר. **לא** הנשבע לעמוד בבית אחד, אסור מהאגף ולחוץ. הגה: הנודר לרור בשכונת היהודים צריך לרור בשכונה הגדולה וברחוב שלה, דכן הוא לשון בני אדם, ולא אמרין דג' בתים מקרי שכונה (כ"י סי' רכ"ח דף רע"ד סוף ע"ב בשם תשובת הרשב"א). קהל שגזרו שלא לקנות בתים מעוכדי כוכבים, אסור להחליף עמהם דזה נמי מקרי קנייה ומכירה (מרדכי פרק המקבל). **לב** נדר מיושבי העיר, אסור במי שישב שם שלשים יום. מבני העיר, אינו אסור אלא במי שישב שם י"ב חדש. הגה: ואם נדר ממי שדר שם, אפילו דירת עראי מקרי דירה (רשב"א סימן תרס"ו). מיהו הולכים אחר לשון בני אדם שאין נקרא דירה אלא שדר שם עם בני ביתו דרך קבע, אע"פ שהוא פתוח מל' יום. ואם לשון בני האדם הוא בדרך אחר, הולכין אחריו אחר כוונת הנודר. **לג** נדר מיורדי הים, אסור בכל יורדי הים, אפילו באותם שאין הולכים אלא מעכו ליפו, ואפילו באותם שיוורדים לטייל, ומותר ביושבי יבשה. **לד** נדר מיושבי יבשה, אסור גם ביורדי הים, ואפילו באותם שמפליגים בו הרבה, שסופם לירד ליבשה. **לה** אמר: יורדי הים לאחר ל' יום עלי, מי שהוא בשעת הנדר מיורדי הים אסור בו, ומי שאינו מיורדי הים בשעת הנדר מותר בו, אע"פ שלאחר ל' יום, כשחל הנדר, הוא מיורדי הים. **לו** נדר מרואי החמה, אסור אף בסומים, שלא נתכוין אלא למי שהחמה רואה אותו, לאפוקי דגים ועוברים. הגה: ואפילו אמר: לא נתכוונתי לכך, לא מהני (כ"י בשם הרא"ש), הואיל והלשון ודאי כך הוא. ומותר בכל דבר שאינו בעל חיים, אע"פ שהחמה רואה אותו (כ"י בשם התוספות). ואם נדר מרואים החמה, מותר בסומים. **לז** נדר משחורי הראש, אסור בקרחים ובעלי שיבה ומותר בנשים ובקטנים, שאין נקראים שחורי הראש, אלא האנשים. ואם דרכם לקרות שחורי הראש לכל, אסור (ככל). (הנודר מכל דבר שהוא אדום, אסור לראות בחמה, שגם כן היא אדומה). (נימוקי יוסף פ' המוכר את הספינה ותוסי' שם דף ע"ד ע"א וחדושי רמב"ן שם).

ל"ח הנודר משובתי שבת, אסור אף בכותים. ל"ט נדר מעולי ירושלים, אסור בישראל ומותר בכותים. מ' נדר מבני נח, אסור באומות העולם ומותר בישראל. נדר מזרע אברהם, אסור בישראל ובגרים ומותר באומות העולם, אפי' בכני ישמעאל ועשו. מ"א נדר מהערלים, אסור במולי אומות העולם ומותר בערלי ישראל. מ"ב נדר מהמולים, אסור בערלי ישראל ומותר ומולי אומות העולם. מ"ג נדר מישראל, אסור בגרים. מהגרים, מותר בישראל. מ"ד נדר מישראל, אסור בכהנים ולוים. בכהנים ולוים, מותר בישראל. מ"ה נדר מכהנים, מותר בלוים. מלוים, מותר בכהנים. מ"ו נדר מבנים, מותר בכני בנים. מ"ז מי שנדר, או נשבע, על דבר חוץ ממועדות וי"ט, אם אמר שבדעתו היה להוציא גם חנוכה ופורים מהכלל, נאמן. (ועיי' בא"ח סימן תק"ע). מ"ח מי שנדר או שנשבע שלא יצחוק שום צחוק, אסור להטיל גודלות, ולא שום אדם בשבילו. וכן אסור להמרות עם חבירו, שקורין אפוסטא"ר (תשובת חזה התנופה). הגה: צבור שגזרו שלא להתפלל כמנין משום איזה דבר, אסורים לקרות בתורה; דכל דבר קדושה נקרא תפלה (תשובת הרא"ש כלל ג' סימן ט'). מי שנדר שלא לקבל פקדון, אסור להלוות על משכון לישראל (מהרי"ל). מיהו נראה דהולכין אחר כוונתו, וכדרך שיתבאר בסימן רי"ח (ד"ע). מי שנדר או נשבע להתענות סך ימים, ואירע תענית חובה, עולה לו למנין הימים. וכן מי שנדר לילך לבית הקברות, או למקום, ואירע לו שהלך ע"י עסק שם, יצא ידי נדרו (תשובת מהרי"ל סימן קי"ח). וע"ל סימן רל"ט עוד מזה.

ריח כיצד הולכין אחר כוונת הנודר, וכו' ו' סעיפים

א כל הנודר, או נשבע, רואין דברים שבגללן נשבע או נדר, ולומדים מהם לאיזה נתכוון. והולכין אחר הענין, ולא אחר משמעות דבור. כיצד, היה טעון משא של צמר או פשתים, והזיע והיה ריחו קשה, ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר או פשתים לעולם, הרי זה מותר ללבוש בגדי צמר או פשתים ולהתכסות, ואינו אסור אלא להפשילן לאחוריו. היה לבוש בגדי צמר, ונצטער בלבישתו ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר לעולם, אסור ללבוש, ומותר לטעון עליו ומותר להתכסות בגיזי צמר, שלא נתכוון זה אלא לבגד צמר. וכן כל כיוצא בזה. הגה: וכל זה דוקא כנודר בינו לבין עצמו, אבל כנודר לחבירו, כל שלשון הנדר כולל הולכין אחריו, אם לא באומדן דמוכח (כך משמע בריב"ש ובהרמב"ן). ב מי שהעלילו עליו מפני שמכר יין לישמעאלים ומפני כך נשבע שלא יעשה יין למכור, והיה לו יין עשוי מקודם, אסור למכרו. הגה: דאף על פי שקאמר שלא יעשה, אזלינן בחר כוונתו (כ"י בשם תשב"ץ). וכל שכן קהל שעשו תקנה כיוצא בזה, שאסורין למכור אפילו מה שהיה להם קודם לכן (סברת הרב ממשמעות רשב"ץ ולא כת"ה סימן רפ"א). ג היו מפצירין בו לישא בת אחותו, ואמר: קונם שהיא נהנית לי לעולם, וכן המגרש את אשתו ואמר: קונם שהיא נהנית לי לעולם, הרי אלו מותרות ליהנות לו, שלא נתכוון אלא לשום אישות. ד היה מפציר בחבירו שיאכל אצלו, ומיאן ואמר: קונם לביתך שאיני נכנס וטיפת צונן שאני טועם, מותר ליכנס לביתו ולשתות לו צונן, שלא נתכוון אלא שלא יאכל וישתה עמו בסעודה זו. וכן כל כיוצא בזה. (מי שנדר צדקה או שאר נדר מחמת חולה, ומת, עיין לקמן סימן ר"כ). ה אמר לחבירו: השאילני פרתך, אמר לו: אינה פנויה. אמר: קונם שאיני חורש בה לעולם, אם היה דרכו לחרוש שדהו בעצמו הוא אסור לחרוש באותה

פרה, אבל אחרים מותרין לחרוש לו בה. ואם אין דרכו לחרוש בעצמו, אלא אריסין חורשין לו, הוא וכל אדם אסורין. ו הסכמה שצוה השר לבטל מקצתה, אין ההסכמה בטילה מפני צויו. הגה: קהל שהחרימו על א' שלא ידור עמהם, ואח"כ רוצה לישב שם בחנות, דנין כפי הענין שנדרו עליו, אם לא כווננו רק על דירת קבע עם אשתו ובניו, חנות שרי; ואם לאו, הכל אסור (רמב"ן סימן רנ"ז).

רי"ט הנודר בלא קביעות זמן, ובו ג' סעיפים

א מי שנדר, או נשבע, לישא אשה או לקנות בית וכיוצא בו, ולא קבע זמן, אין מחייבין אותו לישא או לקנות, עד שימצא הראוי לו. ב הנשבע לשכור מלמד לבנו עד עשרה לטריין, כל זמן שישכור מלמד הגון הוא פטור; ויזהר שלא ישלח המלמד הראשון, עד שיבא השני. (כי צריך לשכור המלמד הראשון ההגון לו, אם לא שבא לו מלמד אחר) (תשובת הרשב"א). ג מי שאסר דבר אחד עליו בלא זמן, אסור בו לעולם.

רכ חלוק שבין קונם יין להיום או לזמן, ודין הנודר על דבר שאינו קבוע, ובו כ"ג סעיפים

א קונם יין שאני טועם יום אחד, או קונם יין שאני טועם יום, אסור בו מעת לעת. ואם אמר: קונם יין שאני טועם היום, אינו אסור אלא עד שתחשך, בין עומד בתחלת היום או בסופו; וצריך שאלה לחכם, גזירה שמא פעם אחרת יאסור עליו יום אחד, ולא ידע להפריש בין היום ליום אחד, ויבא לשנות כלילה. וי"א שאם היה נדר של מצוה, כגון ללמוד או לקיים שום מצוה, אינו צריך התרה. (ומיהו בקבלת תענית בעלמא, מותר לאכול מיד כלילה ואין צריך התרת חכם) (כ"י בשם הר"ן). ב אמר: כיום שאעשה דבר פלוני לא אוכל אותו היום, דינו כהיום שמותר כלילה. ואם אמר: אותו היום ולמחרתו, אסור אותו היום ומחרתו ולילה שבינתים. ג היה עומד באמצע השבוע, או קודם לו, ואמר: קונם יין שאני טועם שבוע זה, אסור עד תשלום כל השבוע ויום השבת הבא אסור ג"כ. (ומותר אחר כך בלא שאלת חכם) (רבינו ירוחם נ"ד). ואם אמר: שבוע אחד, או שבוע, סתם, אסור מעת לעת. ד היה עומד בתוך החדש, או קודם לו, ואמר: חדש זה, אסור עד תשלום החדש ומותר כיום ר"ח, אפילו ר"ח שני ימים שהראשון לתשלום חדש שעבר, אפילו כי מותר בו, כיון שכלשון בני אדם קורין אותו ר"ח. (וכל שכן אם נדר לעשות קודם ר"ח, שצריך לקיימן קודם יום ראשון). ה אמר: חדש אחד, או חדש, סתם, אסור מיום ליום. ו היה עומד בתוך השנה, או קודם לה, ואמר: השנה זו, אסור עד תשלום השנה ומותר כיום ר"ה. ושנה זו מונים מתשרי, שאפילו אם עומד בכ"ט כאלול, כיון שהגיע תשרי, מותר. ז אמר: שנה אחת, או שנה, סתם, אסור מעת לעת. ואם נתעברה השנה, אסור בה ובעיבורה. ואם עומד בחורף ואמר: שנה זו, והיא מעוברת, אסור עד תשרי ולא אמרינן שאדר שני יעלה במקום אלול. ח אמר: עד ר"ח אדר, עד ר"ח אדר ראשון. עד סוף אדר, עד סוף אדר שני. ולהרמב"ם, אם ידע שהשנה מעוברת ואמר: עד ר"ח אדר, אסור עד ראש חדש אדר שני. ט היה עומד בתוך שמטה, או קודם לה, ואמר: שמטה זו, אסור עד סוף שמטה ואסור גם בשנה השביעית. י אמר: שמטה אחת, או שמטה, סתם, אסור שבע שנים מעת לעת. יא האוסר עצמו בדבר עד הפסח, או שאמר עד פני הפסח, אינו אסור אלא עד

יו"ד הלכות נדרים סימן רכא

תקפז

שיגיע בלבד. ואם אמר: עד שיהיה הפסח, הרי זה אסור עד שיצא הפסח. ויש אומרים דעד פני הפסח, אסור עד שיצא. יב אמר: עד הקציר, או עד הבציר, או שאמר: עד שיהיה הבציר או הקציר, אינו אסור אלא עד שיגיע, שכל דבר שאין זמנו ידוע, בכל לשון שיאמר, אינו אסור אלא עד שיגיע. יג בכל מקום, זמן הנדר הוא לפי מה שממהרין או מאחרין לקצור בו, ואנו הולכים אחר המקום שעומד בו הנודר בשעת הנדר אפילו אם הלך אח"כ הנודר אל מקום אחר, בין להחמיר כגון שהלך למקום (שממהרין) הקציר, בין להקל שהלך למקום (שמאחרין) אותו. יד קציר, סתם, הוא קציר חטים. ואם המקום שנדר בו רובו קציר שעורים, הולכין אחריו. טו אם קבע זמן למשתה בנו, ונדר עד זמן משתה בנו, מספקא לן אם חשוב זמנו קבוע, והולכין בו להחמיר. הגה: ואפילו אם מת הבן קודם שיגיע משתה שלו, צריך להמתין עד אותו זמן. וכן אם נדר לעשות דבר עד שיהיה בנו בר מצוה, ומת, צריך להמתין עד שיהיה ראוי להיות בר מצוה (ת"ה סימן רע"ו). ועיין בא"ח סימן תקס"ט יחיד או רבים שקבלו עליהם תענית מחמת איזה צרה, ועברה, אם צריכים להשלים תעניתם. והוא הדין בנדר נדר לעשות צדקה או שאר נדרים (א"ז פסק רחייב לקיים נדרו). ונ"ל דכל זה מייירי בקבלו עליהם, סתם, אבל אם פירש דבריו, כגון מי שנדר ואמר: אם יהיה פלוני החולה אתענה כך וכך או אתן כך וכך לצדקה, אם מת אותו פלוני, פטור מנדרו, דהרי התנה בפירוש ולא בעינן תנאי כפול בנדרים, ולא גרע דבורו מכוונת הנודר כדלעיל סימן רי"ח. וכן יתבאר לקמן סוף סימן רל"ב (ד"ע), וכל שכן האומר: אתן סלע לצדקה כדי שיהיה בני, ואם לא יהיה לא אתן, אף ע"ג דעובד ע"מ לקבל פרס מכל מקום פטור אם לא יהיה (ב"י סי' רנ"ט בשם מ"כ והוא תשובת מהר"ל סי' ק"ץ וד"מ ספ). טז עד הקיץ, עד שיקוצו הרבה ומכניסין התאנים בכללות. יז עד שיעבור הקיץ, עד שישמרו הסכינים שקוצצים בהם התאנים. יח האוסר עצמו בדבר עד הגשם, הרי זה אסור עד זמן הגשמים שהוא בא"י ר"ח כסלו. הגיע זמן הגשמים, הרי זה מותר בין ירדו גשמים בין לא ירדו. ואם ירדו מי"ז במרחשון, מותר. ואם אמר: עד הגשמים, הרי זה אסור עד שירדו הגשמים, והוא שירדו מזמן רביעה שניה שהוא בארץ ישראל ומקומות הסמוכים לה מכ"ג ממרחשון ואילך. הגה: ובגולה, זמן הגשמים ששים יום אחר התקופה שמתחילין או השאלה, וזמן רביעה שניה שבעים יום אחר התקופה (טור). יט אמר עד שיפסקו הגשמים, אסור עד שיעבור הפסח. כ קונם יין שאיני טועם בחג, אסור כ"ט האחרון. כא האומר לאשתו: מה שאת עושה קונם שאיני נהנה ממנו עד הפסח, עשתה לפני הפסח מותר ליהנות ממנו אחר הפסח. אבל אם אמר: מה שאת עושה עד הפסח קונם שאיני נהנה ממנו, אסור ליהנות לעולם כמה שעשתה לפני הפסח. כב אמר לאשתו: קונם שאת נהנית לי מהיום עד פסח אם תלכי לבית אביך עד החג, הלכה לפני הפסח אסורה ליהנות ממנו עד הפסח; ואפי' לא הלכה, אסורה ליהנות ממנו עד הפסח, שמא תלך אח"כ ותעבור למפרע. כג אמר לה: קונם שאת נהנית לי עד החג, אם תלכי לבית אביך עד הפסח, אסור ליהנות מיד. ואם הלכה לפני הפסח ונמצא מהנה אותה, הרי זה לוקה ואסורה בהנייתו עד החג. ומותרת לילך לבית אביה משהגיע הפסח.

יג לחודש
לסתמ"ח

רכא דיני הנודר הנאה מחבירו, וכו' י"ד סעיפים

א ראובן שאסר נכסיו על שמעון, או שאסר עצמו מנכסי שמעון, הנאסר אסור לעבור על שדה האחר אפילו בבקעה בימות החמה שאין בני אדם מקפידים על דריסת רגל

שבה; ואסור לשאול ממנו כל כלים שבעולם. ואם לא נדר ממנו אלא מאכל, אינו אסור אלא לאכול משלו. אמר: הנאת מאכלך עלי, אסור לאכול משלו ואסור ללעוס חטים ליתן על גבי מכתו, אבל לשאול ממנו נפה וכברה, מותר. אמר: הנאה המביאה לידי מאכל עלי, אסור לאכול משלו ומותר ללעוס חטים וליתן על גבי מכתו ואסור ליהנות בכל דבר שמשכירין כיוצא בו, ומה שאין משכירין כיוצא בו, מותר אם אין בו שייכות מאכל, אבל אם יש בו שייכות מאכל, כגון נפה וכברה, ואפילו שק להביא בו פירות וחמור להביא עליו פירות וכן סוס לרכוב עליו לבית המשתה וטבעת להראות בו בבית המשתה ולעבור דרך שדהו לבית המשתה, אף על פי שאין משכירין כיוצא בו, אסור. וכן אסור לקנות לו צרכי סעודה. וכן אסור לחמם ידיו בככר שלו. הגה: קרדום שמקעים בו עצים לבשל בו מאכל, מקרי הנאה המביאה לידי מאכל; אבל קרדום שמנכש בו, מותר לשאול לו (ב"י בשם רבינו ירוחם). ב המודר הנאה מחבירו, יכול לפרוע חובו. ואפילו אם היה לו משכון ביד המלוה ופרע זה בשבילו ונטל המשכון, צריך להחזירו ללוה הנאסר (דעת רש"י וריכ"ש ורמב"ם). ויכול לזון את אשתו ובניו ועבדיו, ואפילו הכנענים; אבל אסור לזון בהמתו, בין טמאה בין טהורה; ואסור ללמדו מקרא, כיון שמותר ליטול שכר עליה והוא מלמדו חנם נמצא שמהנהו; אבל מלמדו מדרש הלכות ואגדות, והוא שלא יאמר הנאסר לאוסר שילמדנו. והאידינא שמותר ליטול שכר אף על המדרש, הכל אסור. אבל ללמד את בנו, אפילו מקרא, מותר. ומותר לשמשו בכוס של בית האבל ובכוס של בית המרחץ. הגה: ויש חולקין ומתירין אפילו אם אמר לו שילמדנו. (הרא"ש והטור). וה"ה בכל דבר מצוה; ובלבד בדבר הצריך שליחות, כגון לתרום תרומתו, אסור להיות שלוחו (ב"י בשם הרא"ש ורבינו ירוחם). ג ראובן שאסר נכסיו על שמעון, אסור להשיאו בתו קטנה או נערה, לפי שעדיין היא ברשותו והרי מוסר לו שפחה לשמשו. ואם נכסי שמעון אסורין עליו, מותר לישא בתו אע"פ שפטרו מחיוב מזונותיה. ומחזיר לו אבידתו, בין שנכסי בעל אבידה אסורין למחזיר בין שנכסי מחזיר אסורין לבעל אבידה. ובמקום שנוטלין שכר על החזרת אבידה, אם נכסי בעל אבידה אסורין למחזיר, אסור לו לקבלו אלא מחזיר לו בחנם; ואם נכסי מחזיר אסורים על בעל אבידה, אינו רשאי להחזיר לו בחנם. ואם נכסי שניהם אסורין זה על זה, אינו יכול לקבל השכר, שאם כן הוא נהנה; ולא להניחו, שא"כ הוא מהנה; אלא יפול השכר להקדש. ד ראובן שאסר הנאתו על שמעון, וחלה שמעון, יכול ראובן ליכנס לו לבקר. ובמקום שנותנין שכר למי שיושב אצל החולה לצוות לו, לא ישב אצלו אלא מבקרו מעומד. ואם אין דרך ליתן שכר לרופא, יכול לרפאותו, אפילו בידים, אפילו אם יש רופא אחר שירפאנו; אבל אם דרך ליתן שכר לרופא, לא ירפאנו בחנם. ולא ירפא לבהמתו, ואפילו אם אין דרך ליתן שכר לרופא, אבל יכול לומר לו: סם פלוני יפה לה, והוא יעשנה. ואם אינו יודע לעשותו, והיא תמות אם לא יעשנה, מותר המדיר לעשותו. ואם מת, יכול להביא ארון ותכריכין. ואם חלה בן שמעון, יכול ראובן ליכנס לו ולישב עמו ולבקר (מעומד). ואם נכסי שמעון אסורין על ראובן, שהדירו שמעון מנכסיו, וחלה שמעון, נכנס ראובן לבקר מעומד, אבל לא מיושב. חלה בנו, אינו נכנס כלל, אלא שואל עליו בשוק. ויכול ראובן להעיד לשמעון, הנאסר, בין עדות ממון בין עדות נפשות.

ז' ראובן שאסר הנאתו על שמעון, יכול לישן במטה קטנה בימות החמה; אבל לא בימות הגשמים, מפני שהוא מהנהו. ובגדולה, מותר בין בימות החמה בין בימות הגשמים. ורוחץ עמו באמבטי גדולה. אבל לא בקטנה, מפני שמהנהו שמגביה עליו המים. ומזיע עמו אף בקטנה. ומיסב עמו במטה ואוכל עמו על השלחן, אבל לא בקערה אחת, שמא יאכל מחלקו. ואם דרך שבעל הבית חוזר וממלא הקערה לאחר שאכלו כל מה שהיה בה, מותר. הגה: או שהיה מתחילה כל כך בקערה שהמותר חוזר לבעל הבית, מותר (ב"י בשם הר"ן והראב"ד). אם היו שניהם חופרים בכרם ביחד, לא יחפור בשורה הקרובה לו מפני שמהנהו שמרפה הקרקע לפניו, אבל ברחוק ממנו, מותר. ולא ימכור לו ולא יקנה ממנו ולא ישאלנו ולא ילונו ולא ישאל ולא ילוה ממנו. ו' המודר הנאה מחבירו ויש לו מרחץ ובית הבד מושכרים בעיר, אם יש לו בהם תפיסת יד, אסור. אם אין לו בהם תפיסת יד, מותר. אבל אם אסרו עליו בפירוש, חל האיסור גם עליו. ז' המשכיר בית לחבירו ואח"כ הדייר השוכר מנכסיו, לא חל איסור על הבית שהשכיר לו. ואם פירש הבית בפירוש, יש אומרים שחלה האיסור גם עליו. וי"א שאפילו אם פירשו בפירוש, אינו יכול לאסרו כלשון קונם, אם לא כלשון הקדש ממש. ושוכר יכול לאסרו, דהא פירותיו הם. וממשכן דינו כמשכיר, ובעל משכונה דינו כשוכר. הגה: המשאל בית לחבירו, אין יכול לאסרו עליו כל זמן השאלה (הגהת מ"י פ"ו). והשואל יכול לאסרו על אחר כל זמן השאלה, דכרדידה דמי (בית יוסף ס"ס זה בשם הרשב"א). ח' הנותן טבלא לאומן לצייר, ואסרה על בעלה אחר שציירה, קודם שפרעו, מותרת. המודר הנאה מחבירו, יכול המדיר לומר לחנוני: פלוני מודר הנאה ממני ואיני יודע מה אעשה, והחנוני נותן לו וחוזר ונוטל מהמדיר, אם ירצה המדיר לפרעו. (אבל אינו מחוייב לפרעו). וכן אם היה למודר בית לכנות, גדר לגדור, שדה לקצור, יכול לומר לפועלים: פלוני מודר הנאה ממנו ואיני יודע מה אעשה, הם עושים עמו ובאים ונוטלין שכר מהמדיר, אם ירצה המדיר לפרעם. וכן מותר לומר: כל הזן לפלוני או עושה עמו, אינו מפסיד. אבל אסור לומר: כל השומע קולי יזון לפלוני, דכיון שהוא לשון ציווי הוי כשלוהו. וכן אסור לומר לחבירו: אם תזון לפלוני לא תפסיד, דכיון שאומר כן ליחיד נראה כשלוהו. ט' היו מהלכין בדרך ואין לו מה יאכל, נותן לאחר לשם מתנה והלה מותר י' ואם אין עמהם אחר, מניח על הסלע ואומר: הרי הוא מופקר לכל מי שירצה, והלה נוטל ואוכל. כמה דברים אמורים, בנותן לאחר לשם מתנה, בסתם. אבל אם אמר לחבירו: הסעודה נתונה לך במתנה, ויבא פלוני שהוא אסור בהנייתו ויאכל עמכם בסעודה, הרי זה אסור. ולא עוד אלא אפילו נותן לו, סתם, וחזר ואמר לו: רצונך שיבא פלוני ויאכל עמכם, אם הוכיח סופו על תחלתו שלא נתן לו אלא על מנת שיבא פלוני ויאכל, אסור, כגון שהיתה סעודה גדולה והוא רוצה שיבא אביו או רבו וכיוצא בהם שהם אסורים בהנייתו לאכול מסעודתו, שהרי סעודתו מוכחת עליו שלא גמר להקנות. וכן כל כיוצא בזה. י"א מי שנשבע או נדר שלא לדבר עם חבירו, יכול לכתוב לו כתב, לדבר עם אחד והוא שומע. י"ב אם אסר ספרו על חבירו, אסור לנאסר ללמוד בו. י"ג המודר הנאה מחבירו, אסור בגחלתו ומותר בשלהבתו. המודר הנאה מחבירו, תוקע לו תקיעה של מצוה. הגה: המודר הנאה מחבירו, מותר לשחוט לו בהמה בריאה, אבל לא מסוכנת. (כן משמע מב"י בשם אהל מועד). י"ד המודר הנאה משופר, מותר לחקוע בו תקיעה של מצוה. המודר הנאה ממעיין, טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים, אבל לא בימות החמה (כפול סי' רי"ז סכ"ו). ט"ו הנודר הנאה מחבירו ונתן לו לולב לצאת בו על מנת שיחזירנו כיום שני, יצא. אבל כיום ראשון, לא יצא.

רכב מי שחתנו מודר הנאה ממנו ורוצה ליתן מעות לכתו, ובו סעיף אחד
 א המודר מחתנו והוא רוצה לתת מעות כדי שתהא נהנית בהם ומוציאה אותם
 בחפציה, הרי זה נותן לה ואומר לה: הרי המעות האלו נתונים לך במתנה, ובלבד
 שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא יהיו למה שאת נותנת לתוך פיך או למה שתלכשי,
 וכיוצא בזה. אפילו אמר: על מנת שאין לבעליך רשות בהם אלא מה שתרצי עשי בהם,
 לא קנה הבעל ומה שתרצה תעשה בהם. אבל אם נתן לה מתנה ואמר לה: על מנת שאין
 לבעליך רשות בהם, ולא פירש שתהא המתנה הזאת לך ולכך או למה שתרצה תעשה
 בהם, הרי זה יקנה אותה הבעל לאכול פירותיה ודבר זה אסור, שהרי הוא אסור בהניית
 חותנו. ויש אומרים דאפילו באומר לה: על מנת שאין לבעליך רשות בהם ומה שתרצי
 תעשי בהם, קנה הבעל ואסור בהם.

רכג דין המדיר בנו לתלמוד תורה, ובו ד' סעיפים

א המדיר עצמו מהנאת בנו, כדי שלא יתבטל הבן מלימודו כשכילו, מותר הבן למלאות
 לו חבית של מים ולהדליק לו את הנר ולצלוח לו דג קטן. וכן מותר לקנות לו מהשוק
 מה שצריך, אם הוא אדם שאין דרכו לקנות בעצמו או אם היא אשה שהדירה את בנה.
 ב האומר לבנו: הרי אתה אסור בהנאתי, או שנשבע שלא ינהג בו, אם מת, יירשנו.
 אסור עליו הנאתו ופירש בין בחיי בין במותי, אם מת, לא יירשנו (וע"ל סי' רט"ז). ג אסור
 בנו מהנאתו ואמר: אם יהיה בן בני זה תלמיד חכם יקנה בני זה נכסי כדי להקנותם
 לבנו, הרי זה הבן אסור בנכסי האב וכן הבן מותר בהם, אם יהיה תלמיד חכם כמו
 שהתנה. ד זה הבן האסור בירושת אביו אם נתן ירושת אביו לאחיו או לבנו, הרי זה
 מותר. וכן אם פרעם בחובו או בכתובת אשתו. וצריך להודיעם שאלו נכסי אביו שאסרם
 עליו.

רכד מי שאמר נכסיך עלי חרם, ובו סעיף אחד

א ראובן שאמר לשמעון: הריני עליך חרם, או הרי אתה אסור בהנאתי; ראובן מותר
 בהנאת שמעון, ושמעון אסור בהנאת ראובן. ואם אמר לשמעון: הרי אתה עלי חרם,
 ראובן אסור בהנאת שמעון, ושמעון מותר בהנאת ראובן. הריני עליך חרם ואתה עלי,
 שניהם אסורין ליהנות זה מזה, ומותרים בדברים שהם בשותפות לכל ישראל, כמו הר
 הבית והעזרות, ואסורין בדברים שהם בשותפות לבני אותה העיר, כמו בית הכנסת והתיבה
 והספרים. ומה תקנתם, שיקנו חלקם שיש להם בו לאחר, ונמצא שאין אחד מהם נהנה
 משל חברו. וי"א שהם מותרים בכל דבר שאין בו דין חלוקה. הגה: ומי שהשאל כיתו
 לבית הכנסת, יש חקנת ר' גרשון שאינו רשאי לאסרה על א' מכני הקהל, אא"כ יאסרנה על כולם (כ"י
 בשם א"ח וכל בו סי' קי"ו).

רכה דין האוסר פירות פלוני על חברו, ובו סעיף אחד

א האומר לחבירו פירותיו של פלוני אסורין עליך, אינו כלום אלא אם כן ענה
 הנאסר: אמן.

רכו שותפים שהדירו זה את זה, וכו' ג' סעיפים

יב
אד"א

א שנים שהם שותפים בחצר ונדרו הנאה זה מזה, אם יש בו דין חלוקה חל הנדר ואסורין ליכנס בו עד שיחלקו ויכנס כל אחד בשלו. וכ"ש אם אחד מהם הדיר לאחד מן השוק מנכסיו, שאסור ליכנס בו (ד"ע ומשמעות ר' ירוחם). ואם אין בו דין חלוקה, לא חל הנדר ומותרין ליכנס בו, בין אם הדירו זה את זה או שהדיר אחד מהם לאחד מן השוק מנכסיו. ודוקא כשאותו מן השוק שהוא מודר נכנס לצורך השותף, בין שהוא צריך לשותף בין שהשותף צריך לו, אבל ליכנס בו שלא לצורך השותף, אסור. הגה: וכן הדין בשנים שהיה להם יחד מקום בבית הכנסת, ואמר אחד לחבירו: חלקי יהא לך הקדש, דמאחר דקאמר לך הקדש, ודאי כוונתו לאסרו עליו. אבל אם אמר: יהא הקדש, ולא אמר: לך, לא כיון אלא שיהיה הקדש לעניים, ומותר חבירו ליהנות ולישב עליה (ב"י סימן רכ"א בשם תשובת רשב"א). והוא הדין בכל כיוצא בזה. וכן אם היו שותפין בדבר המטלטל, אם יש בו דין חלוקה אסורים בו. ואם אין בו דין חלוקה, מותרין בו (טח"מ סימן ק"פ). ב כשהדירו שניהם זה את זה, אסורין להעמיד בו תנור וכירים וריחים ותרנגולים. היה אחד מהם מודר הנאה מחבירו, הוא אסור בהעמדת תנור וכירים וריחים ותרנגולים, ואסור ליכנס בו אם יש בו דין חלוקה, וחבירו מותר בכל. והיו כופין את הנודר למכור חלקו אם נאסר בלשון חצרי, שמותר בו לאחר שימכר. ג בעל שאוסר הנאתו על אחרים, אסורים ליכנס בנכסי מלוג של אשתו, ואינו דומה לשותף שהדיר את אחד מן השוק.

רכז דין מי שאסר עצמו מכל ישראל, וכו' ג' סעיפים

א מי שאסר עצמו מכל ישראל, אסור לקנות מהם ולמכור להם זבינא מציעא דאית ביה הנאה ללוקח ולמוכר, אלא לוקח ביותר ומוכר בפחות. ואם אסר הנאתו עליהם, לוקח בהם בפחות ומוכר ביותר, אם ישמעו לו. וזבינא חריפא הוא הנאת הלוקח ולא הנאת המוכר, הילכך אם אסר עצמו מהם יקננו מהם ביותר, ומוכר להם שוה בשוה. ואם אסרם עליו, ימכרנו להם ביותר, אם ישמעו לו, ויקננו מהם שוה בשוה. וזבינא דרמי באפיה, הוי הנאת המוכר ולא הנאת הלוקח הילכך אם אסר עצמו מהם ימכרנו להם בפחות, ויקננו מהם שוה בשוה. ואם אסרם עליו, יקננו מהם בפחות אם ישמעו לו, וימכרנו להם שוה בשוה. ב אסר הנייתם עליו, ה"ז משאילין ומלוה אותם, אבל הוא לו ישאל ולא ילוה מהם. ואם אסר הנאתו עליהם והנאתם עליו, לו ישאל ולא ילוה להם ולא הם ממנו. ג מי שאסר הנאתו על הכהנים ועל הלויים, באים ונוטלין תרומותיו ומעשרותיו בעל כרחו. ואם אמר: כהנים אלו ולויים אלו, יתן לכהנים ולויים אחרים; וכן הדין במתנות עניים לעניים.

רכח דיני התרת נדרים, וההבדל שבין פתח לחרטה, והיאך נקרא דעת רבים, וכו' נ"א סעיפים

א מי שנדר ונתחרט, יש תקנה ע"י חרטה, ואפילו נדר באלהי ישראל. כיצד יעשה, ילך אצל חכם מומחה, דגמיר וסביר, ואם אין יחיד מומחה ילך אצל שלשה הדיוטות, והוא דגמירי להו וסבירי וגם יודעים לפתוח לו פתח, ויתירו לו. והאידינא אין מומחה שיהא ראוי להתיר ביחיד. ב אין לאדם להתיר לכתחלה במקום רבו, ולא במקום שיש גדול ממנו, אלא א"כ נתן לו רשות (רא"ש ור"ן). הגה: ומתירין ב' נדרים ביחד לומר לו: מותר לך. וכן מתירין לב' או לג' אנשים ביחד, ויוכלו לומר: מותר לכם (ב"י ס"ס זה בשם תשובת הרמב"ן ס"י

רע"ד) (ועיין לקמן סוף סימן זה סעיף מ"ו). ג כיצד היא ההתרה, יאמר לו ג' פעמים: מותר לך, או שרוי לך, או מחול לך, (בכל לשון שיאמר), (כ"י בשם הרמב"ם), אפילו מעומד, ובקרובים, ובלילה, ובשבת, אפילו אם היה אפשר לו מאתמול לישאל עליו, ובלבד שיהיה לצורך השבת, כגון שנדר שלא לאכול או ליבטל מעונג השבת. וחרמי צבור, נהגו להתיר אף על פי שאינם לצורך השבת. ד כמה דברים אמורים שמתירין מעומד, כשמתירין על ידי חרטה, בלא פתח. אבל מי שאינו מתחרט מעיקרו, וצריך למצוא לו פתח, צריך להתיישב בדבר וצריך עיון גדול, דמה שאינו מתחרט מעיקרו היינו מפני שהיו לו תועלת בנדר, כגון שהיו אוהביו רוצים להעבירו על דעתו כגון שיאכל עמהם או שישא בנו או בתו לפי דעתם וכיוצא בזה, ובשביל הנדר נמלט מהם ולא היה רוצה שלא נדר, הילכך צריך למצוא לו פתח שאילו היה יודע שיבא לידי כך היה נמנע מלידור אע"פ שהיה צריך לשמוע לקול אוהביו ולעבור על דעתו. ואם הוא משקר לחכם, אין התרתו כלום. וכיון שצריך ישוב דעת, צריך שיהיה מיושב. ה אסר על עצמו הניית בני העיר, אסור להשאל על נדרו לחכם מבני אותה העיר. ואם נשאל והתיר לו, הרי נדרו מותר. ו נשבע שלא יהיה גבאי או נאמן מהעיר, אינו נשאל לחכם שבעיר. ז מי שנתחרט בעיקר הנדר, אינו צריך פתח אלא שישאלנו החכם: אתה חפץ בנדר זה, והוא אומר: איני חפץ בו, מתחרט אני שנדרתי ומתיר לו. ומיהו צריך שיתחרט בעיקר הנדר, שהיה רוצה שלא נדר מעולם; אבל אם אמר שעתה הוא מתחרט, ועד עתה הוא חפץ במה שנדר, לא הוי חרטה, שצריך שיעקור הנדר מעיקרו. ויזהר הנדר שלא יאמר שמתחרט מעיקרו, אלא אם כן הוא ברור לו שהיה רוצה שלא נדר מעולם, שאם לא כן אין ההתרה התרה והוא באיסור נדר כל ימיו. ואם אינו מתחרט, צריך לבקש לו פתח לומר: לו אילו היית יודע דבר זה לא היית נודר, ונמצא הנדר נעקר מעיקרו. וכיצד היא הפתח, כגון שנדר על דבר אחד ומפצירין בו הרבה שישאל עליו, אומרים לו: אילו ידעת שיפצירו בך כ"כ ולא תוכל להשיב פניהם לא היית נודר, והוא אומר: כן. (ויש אומרים דחורין ושואלין לו אם מתחרט (מרדכי פרק שבועות שתיים). ואפילו פתח שמגוף הנדר הוי פתח, כגון שהדיר פלוני מנכסיו אם יעשה דבר פלוני, ועבר ועשאו, פותחין לו: אילו היית יודע שהיה עובר על דבריך לא היית נודר, והוא אומר: כן. ויש מי שמצריך שניהם פתח, וגם חרטה. הגה: ונהגו להחמיר ולעשות מן החרטה פתח, שלאחר שאומר שמתחרט מעיקרא, אומרים לו: אילו ידעת שנתחרט, כלום נדרת, והוא אומר: לא. ואז מתירין לו. ח החרם, אינו צריך לא פתח ולא חרטה. ט פותחין לו לאדם בכבוד עצמו, כגון שנדר לגרש את אשתו, פותחין לו: אילו ידעת שלמחר יהיו אומרים מה ראה פלוני לגרש את אשתו, אלא שמצא עליה שם רע, ונמצאת פוגם בניך; או שיאמרו לו: אילו ידעת שאתה צריך לפרוע לה כתובתה לא היית נודר, והוא אומר: כן. י נדר שלא להשאל כליו לחבירו או שלא לשאול בשלומו, פותחין לו: אילו ידעת שאתה עובר על לא תקום (ויקרא יט. יח) או על לא תשנא אחיך בלבבך (ויקרא יט. יז), לא היית נודר. אבל אין פותחין בכבוד המקום לומר: אלו היית יודע שהיית מיקל בכבוד המקום, שהנודר הוא כאלו נודר בחיי המלך, או שיאמר לו: אילו היית יודע שהנודר רע בעיני המקום, שאין אדם חצוף לומר שלא היה נמנע בשביל כך, והוא אומר שהיה נמנע, אפילו אם אינו אמת, ונמצא שאין הנדר נעקר מעיקרו. ומטעם זה אין פותחין בההיא דאילו ידעת דפותחין פנקסך וממשמשין בעובדך, ולא בההיא דכל הנודר ראוי לדקרו בחרב, ולא בההיא דכל המקיימו כאילו הקריב עליו קרבן.

יא אין פותחין בכבוד אביו ואמו לומר: אילו ידעת שיאמרו לאביך ולאמך, ראו גדולים שגידלתם, כמה בניכם קל בנדרים, ונמצאת מזלזל בכבוד אביך ואמך, מהאי טעמא שאינו חצוף לומר שלא היה נמנע בשביל כך. ומהאי טעמא אין פותחין לו בכבוד רבו. אבל פותחין לו בדברים שבינו לאביו ואמו, כגון אם הדין מנכסיו שפותחין לו: אילו ידעת שאתה חייב במזונותיהם לא היית נודר. יב אין פותחין אלא בדבר ההוה ורגיל, דשכיח טובא, אבל אין פותחין במלתא דלא שכיח טובא. כגון אם אמר: קונם שאני נהנה לפלוני או שאני נכנס לבית פלוני, ונעשה אותו פלוני תלמיד חכם שהכל צריכין לו, או אותו בית נעשה בית הכנסת, אין פותחין לו לומר: אלו ידעת שיעשה פלוני תלמיד חכם או אותו בית נעשה בה"כ לא היית נודר, לפי שע"י פתח נעקר הנדר מעיקרו, ופתח כזה אינו עוקרו, ואף אם היה מעלה אותו על לבו לא היה נמנע בשבילו מלידור, כיון דלא שכיחא טובא. הגה: וכן מיתה לא שכיחא, אבל עניות שכיחא. (כ"י בשם הגמרא פרק ר"א והגהות מיימוני פרק ו') וכן הדין אשה שכיח, ולא מקרי נולד (הגהות מיימוני פרק ו'). יג אף על פי שאין פותחין בנוולד, פותחין בתנאי נולד, כגון מי שנדר בנזיר קודם שחרב הבית, וחרב אין פותחין לו לומר: אילו ידעת שיחרב הבית, כלום היית נודר. אבל פותחין לומר: אלו בא אדם בשעת הנדר והיה משקר ואומר שבאותה שעה חרב הבית, כלום היית נודר, וכן כל כיוצא בזה. הגה: הא שאין פותחין בנוולד, היינו לעשות מן הנוולד פתח כדי שיתחרט, דודאי אינו מתחרט רק מן הנוולד ואילך. אבל אם מתחרט מעיקרו, אע"פ שעושה מכח הנוולד, מיקרי חרטא ומתירין לו. (מרדכי רא"ס שהביא המרדכי פ' שבועות שתיים וכן משמע מסמ"ג וכהגהות מיימוני פרק ו'). יד קודם שיתירו צריך שיפרט להם הנדר והסיבה שבשבילה נדר. ואם לא פרט, אין התרתן התרה. ומיהו כשיפרוט לאחד מהמתירין, סגי. טו אין מתירין נדר של דבר איסור, אפילו אינו אלא איסור דרבנן, כגון לשחוק. ואם התירו נדר של שחוק, יש מתירין ויש אוסרים. הגה: ואם יש מכשול בנדר זה, כגון שיש לחוש שיעבור בלא התרה, מתירין לו לכתחלה (הגהות מרדכי דשכועות בשם ר"ת והג"ה כסמ"ג). וכן מי שנדר שלא לשחוק, ונשתטה לפעמים, וכששוחק ירווח לו, מתירין לו. (תשובת הדמכ"ן סי' רפ"א) ועיין לעיל סוף סימן רי"ז הנודר שלא לשחוק מהו בכללו. טז צריך הנודר לבא לפני המתירין, כשיתירו לו, ואינו עושה שליח לשאול על נדרו. (ומתירין ע"י תורגמן). (ר"ן פ"ק נדרים וכ"י בשם הירושלמי הריב"ש סי' ש"ע). יז אין מתירין הנדר, עד שיחול. כיצד, הרי שנשבע שלא יאכל בשר ל' יום מראש חדש אייר, וניחם, אינו נשאל עד שיכנס אייר. ואפילו במקום שיש לחוש למכשול הנודר, אין מתירין לו עד שיחול. (וכ"ש נודר על תנאי, שאין מתירין לו עד שיחול) (תא"ו נ"ד). והוא הדין למנדה עצמו על תנאי, שאין מתירין לו עד שיחול הנידוי. אבל בהפרת הבעל, וכן בהתרת חרמי ציבור, אינו צריך שיחול הנדר (תשובת רשב"א וריב"ש ועיין לקמן סי' רל"ד סכ"ח). יח מי שנשבע או נדר שאם לא יפרענו חמיו קודם הפסח שלא יהיה חג העצרת בעיר, והגיע פסח ולא פרעו, ונתחרט, אין מתירין לו נדרו עד העצרת. ונראה לי שטוב שיתירו לו פעמים, אחת אחר הפסח ואחת אחר העצרת. יט מי שנשבע, או נדר, לעשות דבר פלוני תוך שנה, מעתה חלה עליו השבועה, ויכולים להתיר לו מיד. כ נדר על דעת חבירו, אין מתירין לו אלא אם כן הודיעו לאותו שנדר על דעתו. (וי"א דאפילו הודיעו, אין מתירין אלא מדעתו ורצונו), (מהרי"ק שורש כ"כ וטור ורא"ש), (וכן עיקר). ודוקא שנדר על דעתו בשביל שום טובה שעשה לו (בשביל השבועה)

(כ"י בשם הריב"ש סי' קפ"ו וש"ע), כמו משה שנדר על דעת יתרו כשביל שהשיא לו בתו, (והשבועה היתה לתועלת יתרו) (ריב"ש סימן תס"א), אבל אם מעצמו נדר ע"ד חברו, יכולים להתיר לו בלא דעתו. הגה: וי"א שצריך שידיע לו שהתיר לו, כדי שלא יחשוד ואותו שעבר על נדרו (מרדכי פ' שבועות שתיים בשם הירושלמי ומהרי"ק שורש נ"ב וע"פ). ואם כבר מת, שא"א להודיעו, מתירין לו כך, דשוב ליכא חשדא (תשובת רמב"ן סי' ר"ן). ואפילו נדר על דעתו כשביל טובה שעשה לו, אם כדיעבד התירו לו בלא דעתו, הויה התרה, והוא שפרט הנדר וידע החכם שלתועלת חברו נעשה. ומיהו הבית דין שנוקק לכך, ראוי ליסרו ולהוכיחו. ויש אומרים דלא הוי התרה. הגה: מאחר שעשה לו טובה, ונשבע לו משום זה, אבל אם נשבע לחבירו לעשות לו איזה דבר, ולא עשה כן משום טובה שעשה לו, אעפ"י שאין מתירין לו לכתחלה בלא דעתו, מ"מ אם התירו לו כדיעבד הוי התרה (כן משמע במהרי"ק שורש נ"ב בחלוקה ב'). ואם נשבע לחבירו שלא יזוז מעיר פלוני, ועבר ויצא, מתירין לו אפילו שלא מדעתו, כיון שאין הנאה שוב למשביע בדבר. וי"א שאין חילוק בין עשה לו טובה ללא עשה לו טובה, לעולם אין מתירין לו אלא בידיעתו. הגה: ואם מת אותו שנדר על דעתו, יכול להתיר כך. מיהו אם השבועה היתה לתועלת חברו, כגון שנשבע לתת לו איזה דבר או שלא לעסוק בסחורה בלתי רשותו, והיה לתועלת חברו, באי כחו ויורשיו הם במקומו (תשובת הרמב"ן סי' רמ"ט). כל מקום שהנשבע קבל טובה מן המשביע, אע"ג שהמשביע קבל יותר טובה ממנו, אפילו הכי מקרי הטבה. שהרי יתרו קבל יותר טובה ממה שנשא בתו, ואפילו הכי מקרי הטבה (ריב"ש סי' ש"ע). י"א דלצורך מצוה מתירין נדר שנשבע על דעת חברו, אפי' בלא דעת חברו (כ"י בשם התוס'). איש ואשה שקבלו חרם או שנשבעו זה לזה לישא זה את זה, אין מתירין לאחד בלא דעת חברו, דזה מקרי הטבה, שכל אחד רוצה לישא חברו ונשבעו משום כך זה לזה (הגהות מרדכי רשבועות ומהרי"ק שורש נ"ב ומהר"מ פדוא"ה סי' ע'). אבל אם האשה אומרת ששונאת אותו ונתנה אמתלא טובה לדבריה, מתירין לה שלא מדעתו, דאפילו אם כבר נשאה, האומרת: מאיס עלי, חייב להוציא (כ"י בשם מהר"י וי"ל סי' קל"ז קפ"ו). וע"ל סי' רל"ט מי שנשבע שלא לישא אשה על אשתו. **כ"א נדר שעל דעת רבים, אין לו התרה בלא דעתם.** הגה: ויש מחמירין דאפילו עם דעתם אין להתיר לדבר הרשות (כ"י בשם תשובת הרמב"ן והרשב"א וסמ"ג וריב"ש), וכן נכון להחמיר לכתחלה, אלא אם כן יש מצוה בהתרתו. הגה: מי שנשבע שלא יכנס חברו לביתו, ויש בית הכנסת בביתו, מקרי דבר מצוה ומתירין לו שיבא חברו להתפלל ברבים (סמ"ג והגהות מיימוני והביאו מהרי"ק שורש נ"ב ותשובת ר"י) וכן לעשות שלום בין איש לאשתו (תשובת מ"י), או משום צרכי רבים, מקרי דבר מצוה להתיר בשבילם נדר שהודר על דעת רבים (ריב"ש סי' תס"א). וכן לצורך פרנסתו (רשב"ץ). ודוקא אם אי אפשר לקיים המצוה בלא התרת הנדר (שם במהרי"ק). ואם אותן הרבים אומרים שלא להתיר לו, אפילו לצורך מצוה אין מתירין לו (כ"י בשם ריב"ש ומהר"מ פדוא"ה סי' ס"ב) מי שנשבע שלא ליהנות מאביו, ומתחרט, מקרי דבר מצוה ומתירין לו (כ"י בשם תשובת רשב"א). ואין נקראים רבים כפחות מג', וכגון שיפרוט אותם: על דעת פלוני ופלוני ופלוני, אבל אם אמר, סתם: עד"ר, יש לו התרה. וי"א שאם נדר בפני ג', אפילו לא פרט אותם, אלא אמר, סתם: ע"ד רבים, אין לו התרה. דמסתמא על דעת רבים, אותם שעומדים לפניו, קאמר. הגה: והוא הדין אם נשבע סתם, וידעו על מי נתכוין, כגון שנשבע על דעת הקהל או שאמר שנשבע על דעת ג' רבני העיר, ואין שם אלא שלשה רבנים,

יג
אד"א

יו"ד הלכות נדרים סימן רכח

תקצה

שבוודאי לאלו נתכוין, מקרי על דעת רבים (כ"י בשם ריב"ש). י"א ד' שנשבעו יחד מעשות דבר אחד, מקרי על דעת רבים, דכל א' נשבע לג' חבריו, ועל דעתן נשבע (מהרי"ק שורש קס"ב). ועיין למטה סעיף ל'. יש אומרים דנדר על דעת רבים שהתירו בדיעבד, הותר (שם שורש נ"ב בשם הר"ר אביגדור). ואין לסמוך על זה, כי אם בשעת הדחק ויש צורך בדבר (כ"י בשם תשובת הרשב"א). אם נשבע על דעת רבים בדבר שיש בו נדנדוד עברה, מותר להתיר לו בלא דעתם, כי אין דעת רבים מסכמת בדבר שיש בו עבירה (כ"י בשם תשובת הר"ן סי' מ"ב). מי שנשבע שלא לעשות דבר פלוני כי אם ברשות שלשה אנשים נקובים בשמותם, לא מקרי על דעת רבים, דאדרכה אלו הרבים דנקט להקל עליו לעשות ברשותם בלא התרה, וכן כל כיוצא בזה (גם זה ככ"י ריש דף רע"ג בשם הר"ן סי' י"ז). **כב** נדר שנדר מעצמו על דעת אחד או על דעת שנים, יש לו התרה אפילו בלא דעתם. (הגה: מיהו אם נשבע או נדר ע"ד המקום, דינו כנדר שעל דעת רבים. (ר"ן פ' שבועות שתיים וריב"ש סימן תל"ו בשם הרמב"ן והרשב"א). ויש מקילין אם נשבע לדבר הרשות (שם בהר"ן בשם י"א). **כג** נדר שהודר ברבים, יש לו התרה מאחר שלא אמר על דעתם. **כד** בעל מפר נדר שנדרה אשתו על דעת רבים, אפילו לדבר הרשות. **כה** נדרים וחרמים שמטילין הקהל, לא מקרי על דעת רבים אעפ"י שאמרו על דעת המקום (וע"ד הקהל) (תוס' וע"פ), ויש להם התרה בלא פתח וחרטה, ואין צריך לא יחיד ולא ג' הדיוטות, שאינו אלא כעין גזירה ונידוי על כל מי שיעבור על גזירתם. הלכך נודרין ומתירין הם בעצמם (אפי"ה הזכירו שבועה עם החרם) (תשובת הרא"ש). ואם התנו בפירוש שלא יוכלו להתירו, או שאמרו על דעת הקהלות הרחוקות, וכן אם הוסיפו בחרם על מנהגם הראשון, כגון התרעות או נאדות נפוחים או כיבוי נרות וכיוצא באלו, גליא דעתייהו דלהחמיר באו ואינו נותר כשאר חרמות, אלא על ידי שאלה. ואם הוחרם או הודר על דעת רבים, אין לו התרה. הגה: וי"א דאפילו התנו בפירוש שלא יהא לו התרה, אפלו הכי יכולין לחזור ולהתירו. ואם התירו, ואם התירו חרם האחרון תחלה, ואח"כ מתירין חרם הראשון. (תשובת הרא"ש כלל ה' סימן ז'). וע"ל סימן רכ"ט. **כו** אין נדרי צבור ניתרים, אלא מכאן ולהבא, אבל לא על מה שעבר. **כז** אפילו לא בטלה הסיבה שבשבילה תקנו והחרימו, אם רצו להתיר, מתירין ואפי"ה בתוך הזמן שקבעו להמשך התקנה, ואפילו לא בא זמן הנדר ולא חל הנדר, יכולים להתיר. (ויכולין להתיר קצתו ולהניח קצתו). (ריב"ש סי' קנ"ה ורפ"ב). **כח** אם היתה ההסכמה גדר לרבים או סייג לתורה ולדבר מצוה, אינם יכולים להתירו. וכן בנדר של שחוק (שם וכ"י בשם תשובת רשב"א). **כט** ויש מי שאומר שאם קהל אחד עשו הסכמה בחרם, למגדר מילתא, והלכו קצתם לעיר אחרת לדור ואין דעתם לחזור, אם הפרצה היא מצוייה שם חייבין להתנהג בנדר שקבלו עליהם בעירם הראשונה, ואם עברו הרי הם עבריינים. הגה: ולכן מי שיצא ממקום שנוהג חרם רבינו גרשון שלא לישא ב' נשים למקום שמקילין, אסור לו לישא ב' נשים (כ"י בשם תשובת הר"ן סימן נ"ג). **ל** צבור שהסכימו על ענין אחד ונשבעו כל איש מהם עליו, ואח"כ רצו להתיר, אין להם תקנה עד שיתחרטו כולם וימצאו פתח לשבועתם, כשאר שבועות דעלמא, ויתירו להם ג' אנשים שאינם מבני העיר. ואם פתחם וחרטתם שוה, אחת לכולם, יכולים המתירים להתיר לכולם יחד; ואם לאו, מתירין לכל אחד כפי פתחו וחרטתו. הגה: ועיין לעיל כתבתי דיש מי שאומר דכהאי גוונא מקרי נשבע על דעת רבים (מהרי"ק שורש קפ"ב), מיהו יש חולקין סבירי להו דכל אחד מהם יכול להתחרט ולשאל על נדרו, אעפ"י שאין חבריו מתחרטין (ריב"ש סימן תס"ב). **לא** קהל שרוצים להתיר הסכמה בחרם ויש מוחים, הולכים אחר הרוב שאם הרוב מסכימים להתיר, מתירין, מי שלא הסכים

בהתרה, לדידיה לא הותר (תשובת הרא"ש כלל ז' סימן ה') (ואם נתנו רשות לטובי העיר, הם במקום כל הקהל) (שם כלל ה'). **ל"ב** כיון שלא נהגו לנהוג עם העובר על הסכמת הקהל כדין מוחרם, יש לנו לומר שעל דעת המנהג הזה הם מתקנים. (אם לא שהתנו כפירוש שניהגו בו דין מוחרם (כ"י בשם הר"ן). **ל"ג** הנשבע שלא ליכנס בתקנת הקהל, הוי שבועת שוא ועל כרחו חל עליו תקנת הקהל, ואם אינו נוהג כמותם נכשל בחרם תקנתם. הגה: ואפילו נשבע על איזה דבר שלא לגלותו, ואחר כך נתנו עליו חרם, חייב להגיד (מהרי"ק שורש ק"י). ולא יוכל שום אדם לומר: לא שמעתי החרם, כי אף על פי שלא שמעו כלל אפילו הכי חל חרם הצבור על כל אדם (מרדכי ריש פ"ג דשבועות וב"י בשם הרמב"ן). וצבור שגזרו חרם על כל בני עירם, כולם בכלל, אפילו אותן שאין נותנין מסים (תשובת הרא"ש כלל ו' סי' כ"ט). ואסור לעבור על חומרי המקום, כל זמן שהוא בתחום העיר (מרדכי פ' כל הבשר). וע"ל סימן של"ד מדין חרמי צבור. **ל"ד** אם מקצת הקהל מוחה בהסכמה, כיון שהם מיעוט אינו מועיל המחאתן. **ל"ה** אי אפשר להשביע הנולדים אחר זמן, אבל נדווי וחרם חל על דורות הבאים. הגה: קהל שגזרו חרם על איזה דבר, וקודם שהתירו חרם הראשון גזרו ותקנו איזה דבר שהוא נגד חרם הראשון, י"א דאין החרם השני חל כלל (הרא"ש כלל ה'). ויש מחמירין (שם כלל ו'). וע"ל סימן רל"ח סעיף ט"ז. **ל"ו** מי שנדר לעלות לארץ ישראל, יש לו התרה כשאר נדרים. **ל"ז** הנשבע על דעת חבירו שלא לעשות דבר פלוני, אף על פי שנתן לו חבירו רשות לעשותו, צריך שיתירו לו ג' הדיוטות; אלא אם כן אומר שדעתו היה, כשנשבע, שיוכל אותו פלוני להתירו (ריב"ש ורמב"ן סי' רפ"ח ור"ן פרק נערה המאורסה) (ועיי' לקמן סי' רל"א). **ל"ח** נשבע שלא לעשות דבר פלוני שלא ברשות פלוני, כיון שנתן לו אותו פלוני רשות, הותר, ואינו צריך התרה. **ל"ט** הנשבע לפרוע לחבירו לזמן פלוני, יכול להתירו שלא על פי חכם, שיאמר: הריני כאילו התקבלתי. אבל להאריכו ושיעמוד בחיובו, לאו כל כמיניה, אלא אם כן התנה שיוכל להאריכו (וע"ל סוף סימן רל"ב). **מ** אב שהשביע את בנו שלא יוכל להלוות כי אם ברשות שמעון ולוי, מותר להלוות ברשות אחד מהם (וע"ל סי' רי"ז). **מא** הנשבע לפרוע לחבירו לזמן פלוני או להזמין בתו לנשואין לזמן פלוני, עובר, (לאחר זמן), בכל יום על שבועתו, (הואיל והיה מחויב בלא שבועה) (בסימן זה בכ"י תמצא מבוטא). אבל אם נשבע לעשות הדבר כיום פלוני, (ולא היה מחויב בדבר בלא שבועה זו), ועבר היום, שוב אין חיוב שבועה עליו, ולוקה על שעבר שבועתו ואינו חייב לעשות אותו דבר מכח שבועה. ויש מי שחולק ואומר שעדיין הוא חייב לעשותו מכח השבועה (ועיי' בחושן המשפט סימן ע"ג). **מב** נדר להתענות או לצדקה, יש לו התרה על ידי פתח וחרטה, והוא שלא באה הצדקה ליד גבאי. ואם נתן מקצת, יכול הוא להשאיל על השאר. **מג** נשבע לתת בתו לפלוני לאשה לזמן פלוני, ובחורף הזמן קלקל המשורדך (פירוש המזדווגין עצמם יקראו משדוכים מענין ומצאן מנוחה (רות א, ט) כי תרגום ותשקוט הארץ (שופטים ה, לא) ושדיכת ארעא) מעשיו, פטור הלה משבועתו. וה"ה אם המירה אחות המשורדך. הגה: וי"א דוקא אם נשאר בקלקולו, או שכא לבית דין בעודו בקלקולו ואי אפשר להנשא לו, כגון שהמיר רתו, אבל אם חזר בתשובה ואח"כ בא הנשבע לבית דין, צריך התרה לשבועתו אפ"י שפטור מן הקנס ששיעבר עצמו אם יעבור מכל מקום צריך התרה לשבועתו (הגהות מרדכי דשבועות דלא בכ"י ועיי' בתשוב' הרב סי' ק' שאלה י"ד). אבל אם בא לבית דין בעודו בקלקולו, אפילו התרה לא צריך, דהא אי אפשר שתנשא למומר, ומאחר דהותר כאותו הזמן, הותר לעולם אף אם יחזור בו אחר כך, וכן נראה לי עיקר (שם). **מד** שנים שנדרו ללכת יחד לארץ ישראל תוך שתי שנים, והאחד מתעכב, חבירו פטור (ועיי' לקמן סוף סימן רל"ו).

מזה המנדה עצמו בעולם הבא אם יעשה כך, יש מי שאומר שיש לו התרה, ויש מי שאומר שאין לו התרה, לכן יש לזהר מלנדות עצמו בעולם הבא, על שום דבר. הגה: ואם כבר נדר כך, אין להתירו אלא במקום מצוה, כדין נדר שהודר על דעת רבים (מהר"ם מפדואה סי' י'). וכן נדר שנדר בשעת צרה, אין להתיר אלא לצורך מצוה או לצורך גדול, כמו נדר על דעת רבים (ב"ז סימן רע"ז ותשובת מהר"ל סי' רי"ג). ומיהו אם התירו כדיעבד, מותר (ד"ע), כמו שנתבאר בנדר שעל דעת רבים. מן מתירים כמה נדרים לאיש אחד, אפילו בהיתר אחד; ולכמה אנשים, בהיתר אחד. והני מילי דלאיש אחד סגי בהיתר אחד, בנדרים מחולפים, אבל מי שנשבע על דבר אחד פעמים ושלש, צריך התרה לכל אחד ואחד. מן אם צוה השר שלא יחרימו שום חרם כי אם בהסכמת ראובן, ואם החרימו שיהא מבוטל, ואח"כ החרימו הקהל שלא בהסכמת ראובן, חל החרם. הגה: ואם צריכין לעבור מכח גזירת המלכות, אין איסור בדבר. ומ"מ החרם בתקפו כשיעבור גזירת המלך, ויש להם להשתדל בכל מאמצי כחם ולבקש לבטל הצווי. (ב"י בשם ריב"ש) וע"ל סוף סימן של"ד. מזה הנשבע לפרוע לחבירו מנה בר"ח אדר, חייב לפרוע ביום ראש החודש הראשון. מזה קהל שהחרימו שיפרעו חובותיהם ויכנו בית הכנסת מהמעות שיגבו מהרבית שיחזירו להם העו"ג, ועכשיו כשגבו הרבית מהעובדי כוכבים אין בו כדי לפרוע חובותיהם, יתנו מחצה לזה ומחצה לזה. נ לשון מסופק בהסכמה בחרם, נידון כפי מה שיאמרו רוב הקהל שהיתה כוונתם בשעת החרם. הגה: וכן בשאר דברים שהצבור מחולקים בו בענין תקנתם וחרם שלהם. ואם התנו שכל לשון המסופק יהא נידון על פי פלוני, לא יוכל לדרן על פי אומד דעתו, אלא כפי מה שנראה לו מלשון ההסכמה והתקנה (ב"י בשם הריב"ש בח"מ סימן ט"ו בשם תשו' רשב"א). קהל שגזרו חרמות שאין הצבור יכולין לעמוד בהם, אין צריכין לקיימם (פסקי מהרא"י סי' רצ"ב). נא היתר שנעשה באונס, אינו כלום.

רכט דין נדר שהותר מקצתו, או מי שנדר על דבר א' שני פעמים, ובו ט' סעיפים א נדר שהותר מקצתו, הותר כולו. כיצד, נדר להתענות או שלא לאכול בשר זמן ידוע, ואירעו בו שבתות וי"ט, אומרים לו: אלו נתת ללבך שיארעו בו שבתות וי"ט לא היית נודר, והותר הכל (רא"ש ורמב"ם). וכן אם אמר לחבורת אנשים: קונם שאני נהנה לכולכם, או שאמר: שאני נהנה לך, לך, לך, לך, לך, ואלהם הותרו כולם. אבל אם אמר: קונם שאני נהנה לך, קונם שאני נהנה לך, כל אחד נדר בפני עצמו, ואם הותר אחד לא הותרו כולם. ולהרמב"ם, אם אמר: שאני נהנה לזה ולזה ולזה, הותר הראשון הותרו כולם; הותר האחרון, האחרון מותר וכולם אסורים. שאני נהנה לזה, לזה, לזה, צריך פתח לכל אחד ואחד. וי"א דלא אמרינן נדר שהותר מקצתו הותר כולו, אלא כשניתר על ידי פתח, אבל על ידי חרטה, ב וי"א דאפילו ניתר בחרטה, נמי. ואין דברים אלו אמורים אלא בנודר לעצמו, אבל אם נדר או נשבע לחברו לפרעו או לעשות לו מלאכה, והתיר לו חבירו מקצתו, לא הותרו לו השאר. והוא הדין אם היו שנים והותר האחד. ג אם החרימו או נידו עשרה בני אדם, והתירו אחד מהם, הוא מותר וכולם אסורים. וכן בהפרת בעל, אם הפר נדר אשתו במקצת, לא הותר כולו. ד נדר מאחד, ואמר על אחר: יהא כפלוני, כולם אסורים, אפילו עד מאה. הותר הראשון, הותרו כולם. הותר האחרון, הוא מותר וכולם אסורין. הותר האמצעי, כל שקודם לו, אסורין, הוא וכל שלאחריו

מותרים. וכן מי שנדר, ושמע חבירו ואמר תוך כדי דיבור: ואני; ושמע שלישי ואמר: ואני, ונשאל הראשון על נדרו, והותר, הותרו כולם. נשאל האחרון, והותר, האחרון מותר וכולם אסורים. נשאל השני, והותר, השני והאחרון מותרים, והראשון אסור. וה"ה לנודר מבשר, והתפיס פת בבשר, והתפיס דבש בפת. אסר עליו ככר ב' פעמים, או שנשבע עליו ב' פעמים, אף על פי שנשאל עליו והתירו לו, אסור עד שישאל עליו ויתירו לו פעם שנית. ה' נשבע על דבר אחד, ונשבע שלא ישאל על שבועתו, נשאל תחלה על האחרונה שנשבע שלא יתירו לו, ואחר כך ישאל על הראשונה. וכן אם נשבע או נדר שלא לעשות דבר פלוני בלא התרה ובלא הפרה, נשאל תחלה על מה שאמר: בלא התרה, ואח"כ נשאל על עיקר הנדר (תשובת רשב"א וע"פ ב"י סי' רכ"ח דף ע"ב סוף ע"א). וכן צבור שהטילו חרם והתנו שלא יעשו התרה ולא התרה להתרה עד סוף העולם, יתירו תחילה חרם האחרון שהחרימו שלא להתיר, ואחר כך יתירו הראשון. הגה: מי שנשבע על דבר אחד ואמר: שאם ישאל על נדרו, אינו יהודי; אסור לשאול על נדרו. ואפילו אם נשאל עליו כדיעבד, יש להוכיחו וליסרו שתלה אמונתו בנדרו, וצריך כפרה וסליחה (מרדכי פ' האומנים). ודוקא בכה"ג אין להתיר לו, אבל אם אמר: אם אעשה דבר פלוני לא אהיה יהודי, אפי' היתר אינו צריך (פסקי מהרא"י סי' קצ"ב). ומ"מ נראה דלא טוב עשה מי שנשבע, ויש להוכיחו על זה. ו' אסר על עצמו מין מאכל אם יעשה דבר פלוני, ואמר שיהא באיסורו בכל פעם ופעם שישאל ויותר מהאיסור שיחול עליו פעם אחרת, וכן לעולם, יתירו לו פעמים רבות כמו שישערו שאמר: וכן בכל פעם ופעם וכו', ועוד יתירו לו על מה שאמר: וכן לעולם. ז' אם נשבע על דבר אחד והתנה שלא יוכלו להתיר לו אלא פלוני ופלוני שהם בארץ מרחקים, יתחרט על אותו תנאי ויתירוהו לו אחרים, ואח"כ יתירו לו אחרים הדבר שנשבע עליו (תשו' מ"י ב"י סי' רכ"ח דף ע"ב סוף ע"א והיא כתשכ"ץ סימן ח' וכסמ"ק). ח' אם התנה בשעת שבועתו שלא תהא ניתרת לעולם, אין תנאו כלום, דדברים בעלמא הם כיון שלא כלל בשבועתו שלא ישאל על שבועתו, דאם כן מתירין תחלה השניה ואחר כך הראשונה כאמור. ט' קבל עליו חרם ונודי לעשות דבר פלוני בלי שום פתח וחרטה, מתירין לו, שאין החרם צריך לא פתח ולא חרטה. ואם אמר: בלי שום פתח היתר וחרטה, יש לחוש למלת היתר שאמר, ומתירים לו תחלה הב' ואחר כך הראשונה. י' נשבע שלא ידבר עם פלוני, ונשבע אחר כך שאם ידבר עמו שיאסר בבשר. נשאל על הראשונה ואחר כך על השניה, שאין מתירין לא נדר ולא שבועה, כל זמן שלא חלו. וכן אם נשבע שלא יהנה לפלוני, או לחכם שישאל לו על השבועה, נשאל תחלה על הראשונה, ואח"כ על הב' של חכם. וכן אם נשבע שלא יהנה לפלוני, והרי הוא נזיר אם ישאל על שבועתו זו, ישאל על שבועתו תחלה ואח"כ על נזירותו, וכן כל כיוצא בזה.

רל דין מתירין שבועות ונדרים אפילו נשבע בהזכרת השם, ובו סעיף אחד

א מתירין שבועות ונדרים, אפילו נשבע בהזכרת השם. (כן נהגו על פי ש"ס ופוסקים עיין בית יוסף). הגה: ומ"מ לא ישאל עליו לכתחלה, אלא מדוחק. ועיין לעיל סימן ר"ג (הגאונים וע"פ) כל נדר שיש בהרתו נדונד עבירה אין להתירו (הר"ד כהן וריב"ש סי' תל"ב). י"א כל מי שנשבע שלא לעשות איזה דבר, כגון שנשבע שלא למכור חפץ פלוני, ועבר ומכרו, אין במכירתו כלום, הואיל ועבר על שבועתו. (במרדכי הגהות דשבועות).

רלא הנודר על תנאי, או שתולה נדרו בדעת אחרים, וכו' סעיף אחד

א אין הנדר והשבועה ניתנים, אלא על פי מומחה או בג' הדיוטות, שאפילו פירש והתנה בשעת הנדר או השבועה אימתי שירצה שיבטלנו מעיקרו, או שתולה (כאחר) שיבטלנו אימתי שירצה, אינו כלום, דמיד כשחל הנדר אין לו התרה אלא ע"י מומחה או ג' הדיוטות ואפילו אם תלאו בדעת אחד וקיימו ושוב נשאל על הקיום אינו מועיל. הגה: אבל אם לא קיימו ומיד ששמעו אמר שלא יהיה נדר, הנדר בטל (כ"מ מדברי הרא"ש כלל י' סימן ג' ומלשון הטור). וכ"ש אם התנה בפירוש שחבירו יוכל לבטלו, דיוכל חבירו לבטל כל זמן שלו חל הנדר (ריב"ש סימן ק"ב ותפ"ו וע"ל סימן רכ"ח סעיף ל"ז ול"ח). ומיהו אם נדר לזמן, אין צריך התרה אלא כשיגיע הזמן בטל ממילא.

רלב דין נדרי זרוזין והבאי ושגגות ואונסין, וכו' כ' סעיפים

א יש נדרים שאין צריכין התרה; נדרי זרוזין, נדרי הבאי, נדרי שגגות, נדרי אונסין והתולה בדבר ולא נתקיים. ב נדרי זרוזין כיצד, היה מוכר חפץ לחבירו ואמר: קונם עלי ככר זה אם אפחות מסלע, ואמר הלוקח: קונם ככר זה עלי אם אוסיף על שקל, ונתרצו שניהם בג' דינרים, (או בפחות מעט או יותר מעט ר"ן), לא נאסר שום אחד מהם, שכן דרך התגרים לידור או לישיבע כדי לזרוז חבירו, ואין בלבו לשום נדר. (וי"א אף על גב דאמרינן לזרוזי נתכוונו, מכל מקום לא יוכל המוכר ליתנו בשקל ולא יוכל הלוקח לקנותו בסלע). (שם בשם הר"ן) (ויש מקילין) (שם בשי"א). ודוקא כשאין מעמידים דבריהם, אלא שניהם נתרצו בשלשה דינרים, אבל אם לא נתרצו, אלא זה בסלע וזה בשקל ונתבטל המקח, ודאי לנדר גמור נתכוונו וחל הנדר, וכל מי שיעבור על נדרו הרי חילל דבריו. ואם האחד העמיד דבריו והשני לא העמיד, מתוך שנתבטל לאחד נתבטל גם לשני. וכל זה מיירי בסתם, אבל אם אומרים שלנדר גמור נתכוונו, הוי נדר. ואם המוכר אמר: קונם אם אפחות מיותר מסלע, או שאמר הלוקח: קונם אם אוסיף לך על מעט פחות משקל ונתרצו בג' דינרים, הרי זה נדר, שאין דרך לזרוז כשמפליגין כל כך, ולנדר גמור נתכוונו. הגה: נדר לשנים שרוצים לקנות ממנו, ואמר לאחד מהם: לנדר גמור כוונתי, ולאחר: לזרוזין, כיון שהנדר בטל לגבי אחד, בטל לגבי שני הואיל ונקרא נדר אחד לשניהם. (כ"י בשם הר"ן כפי"י הירושלמי). ג המזמין את חבירו שיאכל עמו, ומסרב, ומדירו אם אינו אוכל עמו, או שאמר לו: קונם שאני הנהה לך אם אין אתה מתארח עמי ואוכל פת חמה ושותה כוס של צונן, וזה מסרב, ה"ז נדר של זרוז. אבל אם זימן ראובן לשמעון לאכול עמו, והיו מזמינים אותו גם במקום אחר וחפץ לאכול יותר עם ראובן ואומר לו: הדירני מנכסיך אם לא אוכל עמך כדי שלא יפצירו כי במקום אחר, הרי זה נדר גמור. הגה: ואין למדין מדיני נדרי זרוזין למקום אחר. שאין לך בהם אלא מה שאמרו חכמים (כ"י בשם רבינו יוחנן). ד נדרי הבאי כיצד, כגון שאמר: קונם ככר זה עלי אם לא ראיתי כיוצאי מצרים, אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד או חומה גבוהה לשמים, (אינו נדר). שכן דרך העולם להפליג, ולא כוון לשם נדר. (ואם מעמיד דבריו, שאמר שכיון לשם נדר, הוי נדר) (תא"ו נ"ג וכן משמע לקמן בטור סימן רל"ט גבי שבועה). ה אמר: קונם כל פירות שבעולם עלי, אינו נדר, כיון שאי אפשר לו להיות בלא כל הפירות הוי ליה נדר שוא. וכן אמר: קונם כל פירות שבעולם עלי אם לא עשיתי דבר פלוני, אינו

נדר. הגה: אבל אם אמר כלשון עתיד: אם אעשה דבר פלוני יאסר כל פירות עלי, י"א דאסור (ב"ב בשם סמ"ג ותוס' פ' המריר ריש דף ע"א והג"א מהרי"ח). וכן אם אסר עליו כל פירות חוץ מחטים, י"א דהוי נדר (סמ"ג ומרדכי פ"ג רשבעות), ויש חולקין. (תשובות מיימוני סוף הלכות נדרים). ו' נדרי שגגות כיצד, אמר: קונם עלי ככר זה אם אכלתי ושתיתי, ונזכר שאכל ושתה; או אם אוכל ואשתה, ושכח ואכל ושתה, כיון שהוא שוגג בשעת הוצאת הנדר מפיו או בשעה שיש לה לחול, ואם היה יודע שהוא כן לא היה נודר, אינו נדר. וכן אם אמר: קונם אשתי נהנית לי שגנבה כיסי או שהכחה בני, ונמצא שלא גנבה ושלא הכחה, וכן אם אמר: קונם שאיני נושא פלונית שהיא כעורה, והיתה יפה בשעת הנדר, שאם היה יודע שהיא נאה לא היה נודר. אבל אם היתה כעורה ויפופה, חל הנדר. הגה: וכן האומר אם היה פלוני אצל זה הדבר אתן אלף זוז לצדקה, והיה שם, פטור, דהוי נדר בשוגג (מהרי"ו ברניים והלכות סימן נ"ט). ז' וכן אם ראה מרחוק אנשים אוכלים פירותיו, ולא הכירם, ואמר: הרי הם עליכם כקרובן, וכשקרב אליהם ראה שהם אביו או אחיו שלא היה רוצה לאסרם עליהם, אינו נדר אע"פ שלא פירש, כיון שהדבר מוכיח שאין אדם אוסר פירותיו על אביו ואחיו. ואפילו נמצאו עמהם זרים, דכיון שבטל הנדר אצל אביו ואחיו, בטל גם אצל אחרים. ח' כמה דברים אמורים, כשהחליף את דבריו, שאמר תחילה: כולכם אסורים, ולבסוף אמר: אלו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר פלוני ופלוני אסורים ואבא מותר, או כשאמר תחלה כשראם מרחוק ולא הכירם: יהו אסורים לזה ולזה, ואחר כך החליף דבריו לומר: אלו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר כולכם אסורים חוץ מאבא, אבל אם בשעת האיסור אומר: כולכם אסורים, וגם בשעת חזרה אומר: הייתי אומר כולכם אסורים חוץ מאבא; או שאמר בשעת האיסור: יהו אסורים לזה ולזה, ובשעת חזרה אומר: הייתי אומר פלוני ופלוני אסורים ואבא מותר, שלא החליף לשון הנדר בין שעת איסור לשעת חזרה, לא הותרו האחרים. ט' אמר: היין עלי קרבן מפני שהוא רע למעים, אמרו לו: הרי המיושן יפה למעים, אמר: אילו הייתי יודע לא הייתי נודר; ואפילו אמר: אילו הייתי יודע הייתי אומר החדש אסור והישן מותר, מותר בישן ובחדש. אבל אם אמר: אילו הייתי יודע הייתי אומר כל היינות אסורים עלי חוץ מן המיושן, הרי זה מותר במיושן בלבד. וכן כל כיוצא בזה. י' נשבע שלא יעשה כך, מפני שהיה סבור שהוא איסור גדול, ואח"כ נודע לו שאין בו איסור כל כך, לא חלה השבועה כלל, כי היתה בטעות. י"א מי שאמר לחבירו שהשר כלל אותו בפשרה שלו, וע"י כך נשבע לתת לו כך וכך מעות, ואיגלאי מילתא שהשר פטרו לזה, אין ממש באותה שבועה, כיון שהטעהו. י"ב נדרי אונסין כיצד, הדירו חבירו שיאכל אצלו, וחלה או שחלה בנו או שעכבו נהר, הרי אלו נדרי אונסין. הגה: ואם אירע לו אונס והיה אפשר לסלקו על ידי ממון הרבה שיתן, מקרי אונס (ריב"ש סי' קפ"ו). וכן אם צוה עליו השר שלא לקיים שבועתו ונדרו, אפי' לא הוי הקנס רק ממון, מקרי אונס. מ"א אם בנקל יכולים להשתדל, לא מקרי אונס (שם וב"י בשם תשובת הרשב"א), ע"ל סימן רכ"ח סעיף מ"ז בדין חרם שגחור המושל לעבור עליו. מי שנשבע או נדר לעשות דבר ביום פלוני, ונאנס, כגון שנשבע לשלם וכשהגיע הזמן אין לו לשלם, פטור משבועתו. ואם יכול לקיימה אח"כ, דינו כאילו עבר על שבועתו במזיד (ב"י סי' רכ"ח דף רע"ג ע"ד בשם תשובת הרשב"א) וכבר נתבאר דינו לעיל סי' רכ"ח סעיף מ"א. ואם כשהגיע הזמן לפרוע הכריחו השר למלוה להרויח הזמן ללוה, או שפטרו לגמרי, השבועה קיימת (ב"י בשם תשובת הרשב"א ורמב"ן סי' רמ"ו) ולכולי עלמא צריך לפרוע לו אחר כך.

ועיין בח"מ סימן ע"ג מדינים אלו. קהל שעשו חרם על ה' שנים וקבעו זמן שיתחיל החרם ובאותו הזמן היו אנוסים או שוגגים ולא התחילו לקיים הנדר, צריכים לקיימו אחר כך כי אינו בטל משום זה (תשובת הרא"ש כלל ז'). מי שנשבע או נדר לעשות דבר תוך שנה, או ביום פלוני, יש לו לעשותו מיד או בשחרית כשיגיע אותו היום, שמא ישכח אחר כך ולא יעשנו, ויעבור על נדרו ושבועתו. ואם לא עשהו מיד, כי אמר עדיין יש לי פנאי לעשותו, ושכח או נאנס אח"כ ולא עשהו, י"א דמקרי אונס (הר"ן פ' כיצד הרגל). ויש אומרים דלא מקרי אונס (חידושי אגורה פרק מי שאחוז). ולא מקרי אונס בשבועה אא"כ היה מגיע לו איזה רעה אם לא היה נשבע, אבל אם לא היה מגיע לו טובה ונשבע כדי שיהא לו טובה מזה, אין מקרי אונס בשבועה (מהרי"ק שורש קס"ז ופסקי מהרא"י סימן ע"ג). כל שהוא אונס בשבועה, אע"פ שאמר על דעת רבים או על דעת המקום, אינו כלום (כ"י בשם רשב"ץ). נאמן אדם לומר ששבועתו היתה באונס או על תנאי כך וכך (שם). ודוקא קודם שעבר על שבועתו, אבל אם כבר עבר, אינו נאמן לפטרו ממלקות (בסי' רכ"ח דף רע"ד ע"א בב"י בשם הרשב"א). וכן מי שהודה ברבים או כתב עליו שטר והודה לו שנשבע, ואומר אחר כך שלא נשבע, ונותן טעם למה אמר שנשבע, נאמן וכ"ש אם האמת שלא נשבע, שאין עליו איסור שבועה משום הודאחו (ת"ה סימן שכ"ד). יג' אע"פ שארבעה נדרים אלו אינם צריכים התרה, אסור לידור בהם, אם לא שרוצה לקיים דבריו. יד' הנודר או הנשבע לאנס, לא הוי נדר ולא שבועה. לפיכך נודרים להורגים ולמוכסים אם הוא מוכס העומד בלא ציווי המלך, או שבא ליטול ממנו יותר מקצבתו, יכול לידור או ליטול כדי ליפטר ממנו, ואומר: יאסרו עלי כל פירות שבעולם אם איני מבית המלך, ליפטר מן ההרג. או אם אין מה שאני מביא מבית המלך, ליפטר מן המכס. וחושב בלבו יאסרו עלי רק היום, אף על פי שמוציא מפיו, סתם, וקיימא לן דברים שבלב אינם דברים, גבי אונס שרי. (ובלבד שלא יוציא בפיו דבר שהוא בפירוש עד מה שבלבו) (כתוספות נדרים ובפ' הגזול כתר א ועור הרבה פוסקים). ואפילו לא בקש ממנו שידור, והוא נודר מעצמו או הוסיף לידור יותר ממה שביקש, כגון שאמר לו: אמור קונם שתהנה מאשתך אם אינו כדברך, והוא אומר: קונם אשתי ובני נהנים לי, או שבקש ממנו שידור, והוא נשבע, אינו כלום, שכל מה שעושה אינו עושה אלא מחמת האונס ולחזק דבריו נגד האנס. הגה: ודוקא כשנשבע לו בפיו, או צריך לבטל בלבו באיזה תנאי ודרך שלא יסתור מה שהוציא בפיו, אבל אנוסים שצו להחרים על איזה דבר שלא כדין, אין באותו חרם כלום, ואפילו בטול בלב אינו צריך. (הגהות מיימוני פ"ב מהלכות שבועות בשם הגאונים וכ"כ רבינו ירוחם). וכל זה לא מיירי אלא כשאפשר לעבור על שבועתו ונדרו שלא יודע להאנס, אבל אם יודע להאנס, אסור מפני חלול השם. ולכן נענש צדקיהו שעבר על שבועתו לנבוכדנצר (ר"ע), אף על פי שהיה בדרך אונס (תשובת הרא"ש כלל ט' ותשו' מ"ע ס" מ"ט מהרי"ו סימן נ"ג). מיהו אם הודיע להאנס מיד שיצא מאנסו שהיה לו תנאי בלבו ולכן יעבור על שבועתו, ליכא למיחש, הואיל והיה אונס מתחילה (כך משמע בפ"ח ריומא). מיהו הכל לפי צורך הענין (ר"ע). הגמון או אנס שצו ליטול על אחד או בעל ארמית, כדי להענישו מיתה, מקרי שבועת אונס (כ"י בשם הרא"ש כלל ח') ויש לבטלה בלבם. וכן אם ראוהו הפקיד ממון ביד שמעון, וצוה ההגמון או השר להחרים על מי שיודע ממון של ראוהו, אם ההגמון רוצה ליקח ממון של ראוהו באונס שלא כדין, אין החרם כלום. וכן יוכל הנפקד ליטול עליו משל ראוהו (הכל בכ"י בשם תשובת הרא"ש כלל ח' וט'). ובלבד שיבטלנו בלבו ובלבד שלא יהא חלול השם בדבר (שם כתשובה), כמו שנתבאר. ב' יהודים שהכו זה את זה, וגזר הגמון אחר עדות. אם יענישו המכה יותר מדאי נקרא אונס. ואם אינם יכולים להשטמ, וצריכין להגיר, יעידו וישלמו לניזק נזקו ואל יצילו עצמן בממון חביריהם (חירושי אגורה פרק הגזול כתר א ושם הג"ה

במרדכי בשם מהר"מ). ועיין לקמן סימן רל"ט עוד מדינים אלו. **ל**ו מי שאנס את חבריו ויסרו במיני אסורים עד שנשבע לתת לו כך וכך מעות, אין באתה שבועה או נדר או חרם, ממש. (וכל שכן אם קבלו חרם או שבועה עליהם מכח אונס מיתה דאין כלום). (כן משמע במרדכי פ' הניזקין וכ"כ מהר"ך בית י' תשו"י ולא כתשו' מהר"י סי' נ"ג ופסקי מהרא"י סי' ע"ג). **ל**ז מי ששידך בתו ונדר לתת עמה סך מעות, (ונשבע), ואחר כך נתקלקלו החובות שהיו חייבים לו, אם אין לו ממה לפרוע לא חובות ולא קרקעות וחפצים חוץ מבית דירתו וכלי תשמישו, פטור, דאין לך אונס גדול מזה. הגה: ראובן ושמעון שהיו דרים בעיר אחת, ונשבעו שניהם להשיא בניהם זה לזה, ואחר כך יצא ראובן וכנו מן העיר, שמעון פטור ואין צריך להוליך בתו אחריו, גם ראובן פטור אם הוצרך לצאת, דמקרי אונס. וכן אם נשבע הבן, ואביו הוצרך לצאת ואין לבן פרנסה זולת אביו (ב"י סי' רכ"ח דף רע"ד ע"ב בשם הרמב"ן סי' רע"ח). ועיין בח"מ סימן ע"ג סעיף ח'. **י**ז מי שנשבע שידור במקום חמיו אם לא יעכבנו אונס, אם סיכב הוא או אחרים בשבילו איום עליו שלא לילך למקום חמיו, אין זה אונס. הגה: אשה שנדרה לבעלה כחליו שלא תנשא אחרי מותו, או להפך (ר"ד כהן בית י"ז ובהרמב"ן סימן מ') או מי שנדר לחולה איזה דבר (תשובת הרשב"א), אם עשו זה משום הפצרת החולה שלא תטרופ דעתו עליו הוי הנדר אונס, אבל אם לא עשה כן מפני זה אלא מפני דבר אחר, הוי כנדר על דעת חבריו (שם). ועיין לעיל סימן רכ"ח. **י**ח שותפים שבררו דיינים בכח חרם לקיים מה שגזרו עליהם, ואחד מהם מסר מודעה שלא קבל עליו הנכררים אלא כדי שיתאמת מה שחייב לו, שהיה ירא שמא יכחיש להתחיל לומר שאין בידו כלום ואחר שגזרו הנכררים הראה מודעה זו ואמר שאינו רוצה לקבל אלא מה שידין עליו דיין הקהל בדין תורה, כיון שקבל עליו בחרם אסור לו לסתור דינם. **י**ט מי שפירש בשעת נדרו על מה נדר, הרי זה כתולה נדרו באותו דבר ואם לא נתקיים הדבר שנשבע בגללו, מותר. כגון שאמר: שאני נושא את פלונית שאביה רע, ושמעו שמת או שעשה תשובה, אין צריך התרה דהוי כאלו פירש שנודר על זה התנאי, וכיון שנתבטל נתבטל הנדר. (וע"ל סימן ר"כ ס"טו"ב בהג"ה). **כ** ועוד יש נדר שא"צ התרה, כגון שאמר לחבירו: קונם שאני נהנה לך אם אין אתה נוטל ממני כך וכך ה"ז יכול להתיר נדרו שלא על פי חכם, שיאמר לו: כלום נדרת אלא לכבדני, וזהו כבודי שלא אטול ממך. ואפילו אין המדיר אומר בפירוש שכך היתה כוונתו, אלא מן הסתם. וכן אם אמר לו: קונם שאתה נהנה לי אם אין אתה נותן לי כך וכך, יש לו היתר בלא שאלת חכם, שיאמר לו: הרי הוא כאילו קבלתי. הגה: וע"ל סימן רכ"ח סעיף ל"ט. **י**א דוקא בדבר קיום מעשה יכול לומר כאלו עשית, אבל כביטול מעשה כגון שיאמר: קונם נכסי לך אם תלך למקום פלוני, לא יוכל לומר: לך והוי לי כאלו לא הלכת (ר"ן בשם רשב"א). **י**ב דאין חילוק (ב"י בשם הר"ן פ"ד דנדרים ות"ה סי' שי"א ור"ל ה' חביב סי' קל"ז) וכל תנאי שהוא לטובת הנודר יכול לומר: הרי לי כאילו קיימת התנאי. מי שאמר: קונם אתה נהנה לי אם אין אתה נותן לבני כך וכך, אם הבן סומך על שלחן אביו א"כ האב מתכוין לטובתו ויוכל לומר: כאלו התקבלתי; ואם לאו, אין האב יכול לומר כך, רק הבן (ג"ז שם בשם הר"ן).

רלג עונות נדרים לזכר ולנקבה, ובו סעיף אחד

א קטן בן י"ב שנה ויום אחד וקטנה בת י"א שנה ויום אחד, אם יודעים לשם מי נדרו ונשבעו, נדריהם נדר ושבועתם שבועה אע"פ שלא הביאו ב' שערות. ובודקין שנת י"ג לזכר ושנת י"ב לנקבה וקודם שיש י"ב לזכר וי"א לנקבה, אפילו יודעים לשם מי נודרים

אינו נדר. הגה: וגוערים בהם ומכין אותן שלא ילמדו לשונם כנדרים ושכועות. ואם הוא דבר קטן וקל ואין בו עינוי נפש, אומרים להם שיעמדו כנדרם ושכועתם, כדי שלא ירגילו עצמם כזה (רמב"ם פ"ב מה"ש סמ"ג וכל כו). ומי"ג ויום אחד ואילך לזכר, ומי"ב ויום אחד לנקיבה, אע"פ שאין יודעים לשם מי נודרים, נדריהם נדר.

רלד מתי האב והבעל מפירין ומתי מפירין שניהם יחד, וכו' ע"ב סעיפים

א האב מפר נדרי בתו כל זמן שהיא קטנה או נערה, אפילו נדרה על דעת רבים. בגרה (פי' כשהאשה עברה שנים עשרה שנה ויום אחד, או אם הביאה כ' שערות נקראת נערה עד ו' חדשים אחר כך, שאז נקראת כוגרת, כלומר מלאה שער כי תרגום ירושלמי של איש שער גבר כגו), או נשאת, שוב אינו יכול להפר לה. ב הבעל מפר נדרי אשתו, לבדו, משתכנס לחופה עד שתתגרש והגיע הגט לידה. היתה מגורשת מספק, לא יפר לה. ג נתן גט על תנאי, או לאחר זמן, לא יפר לה בימים שבינתיים. ד שמעה שמת בעלה, ונשאת, והרי הוא קיים, אין בעלה ראשון ושני מפירים נדריה. וכן כל מי שנשאת באיסור כרת. ה נשאת לאיסורי לאוין או לחייבי עשה, והפר לה בעלה, הרי זה מופר. משתתארס עד שתכנס לחופה, אין הבעל מפר לבדו, אפילו אם הוא חייב במזונותיה, ולא האב לבדו מפר, אלא שניהם מפירים בשותפות, ואפילו נדרים שהיו עליה קודם שנתארסה. ואם הפר א' בלא השני, אינו מופר ומיהו חלקו של שני נשאר קלוש והקל איסורו, שאין בו מלקות. וצריך שישמעו שניהם ביום א', אבל אם שמע א' היום, והפר, ושמע השני ביום אחר, אינו יכול להפר. ויש אומרים שכל אחד מפר ביום שמעו, אף על פי שלא שמעו ביום אחד. (ואם נתארסה ואין לה אב, אין הארוס יכול להפר) (רשב"א סימן תקס"ו). ו אם קיים האחד, אפילו חזר ונשאל על ההקמה, אינו יכול להפר עם השני. ז שומרת יבם, אין היבם מפר, אפילו אין שם אלא יבם אחד, ואפילו עשה בה מאמר (פירוש שקדשה ככסף). ח הלך האב או שלוחיו עם שלוחי הבעל להביאה לו להכניסה לחופה, עדיין היא ברשות שניהם להפרה. מסרה האב או שלוחיו לשלוחי הבעל, יצאת מרשות האב (ר"ן ותוספות). וי"א דמכל מקום אין הבעל מפר לה עד שתכנס לחופה (טור). ט נערה מאורסה שלא שמעו אביה ובעלה את נדרה עד שבגרה, שיצאה מרשות האב, אין הארוס (פי' המקדש וכו' הפעול במקום תאר ע"ד הוי שקוד ללמוד תורה) יכול להפר לבדו. י נדרה, ושמע אביה והפר חלקו, ולא שמע בעלה עד שכנסה, אינו יכול להפר. לכך דרך תלמידי חכמים לומר לה קודם שיכניסנה: כל נדרים שנדרת משארסתיך, יהיו מופרים. וכן יאמר האב לבתו קודם שתצא מביתו: כל נדרים שנדרת, יהו מופרים. יא מת הארוס בעודה נערה, חוזרת לרשות האב, ומפר אפילו מה שנדרה בחיי הארוס ושמע ומת, מפר האב לבדו ביום שמעו. ואפילו יש לה יבם ועשה בה מאמר, מפר האב לבדו. ודוקא שמת הארוס קודם שמעו, או שמת ביום שמעו ולא קיים הנדר, וכן אם הפר צריך האב לחזור ולהפר, אבל אם קיים הנדר קודם שמת, או שמת אחר יום שמעו, אין האב יכול להפר. ולהרמב"ם, שמע ארוס והפר לה ומת, ואחר כך שמע האב, אין האב יכול להפר. יב כנסה או שמסרה לו האב או שלוחיו להכניסה, ומת בעודה נערה, אינה חוזרת לרשות האב. יג נדרה, והיא ארוסה, ונתגרשה וחזרה ונתארסה לארוס זה או לאחר אביה וארוס האחרון מפירין לה. יד כנסה, ונדרה ולא שמע הבעל, וגירשה ואחר כך אירסה, אינו יכול להפר אותה נדר, משום דאין ארוס

מפר אלא בשותפות האב, והכא כיון שהאב אינו יכול להפר לפי שכיון שכנסה יצא מרשותו, (הארוס) נמי אינו יכול להפר. **טז** מת האב משנתארסה, אין הארוס יכול להפר, אפילו אם שמעו הארוס והאב יחד והפר האב קודם שמת. וכן אם שמע הארוס והפר לה, ולא הספיק האב לשמוע עד שמת, אין הארוס יכול להפר חלק האב. **טז** שמע אביה והפר לה, ולא הספיק הארוס לשמוע עד שמת, אין האב יכול להפר חלקו של ארוס. ודוקא שמת אחר יום שמיעה, אבל אם מת ביום שמיעה, חוזר ומפר הכל ביחד. ואם חזרה ונתארסה בו ביום, אע"פ שמת הארוס הראשון אחר יום שמיעת האב, חוזר ומפר עם הארוס השני. ויש חולקין בזה לומר שאין האב חוזר ומפר עם הארוס השני. **יז** נדרה והיא ארוסה, ומת הארוס בין קודם שמיעה בין לאחר שמיעה, ושמע האב, וחזרה ונתארסה בו ביום, אפילו כמה פעמים, האב והארוס האחרון מפירין נדריה. ואם לא שמע האב בו ביום, ונתארסה לאחרים ושמע אחר כך, אפילו אחר כמה ימים, האב והארוס האחרון מפירים ביחד ביום שישמעו. **יח** נדרה והיא ארוסה, ושמע אביה ולא שמע הארוס, ונתגרשה בו ביום ונתארסה לאחר בו ביום, אפילו למאה, אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה שנדרה בפני ארוס ראשון, מפני שלא יצאתה לרשות עצמה שעה אחת, שעדיין היתה ברשות האב, מפני שהיא נערה. **יט** נערה המאורסה שנדרה ולא שמע אביה ולא בעלה, ונתגרשה ונתארסה לאחר, אפילו לאחר כמה ימים, כשישמע האב והארוס האחרון, מפירין נדריה שנדרה בפני הארוס הראשון, הואיל ולא שמע אותם הארוס הראשון. **כ** הא דאמרינן שחוזרת לרשות האב לבטל מה שנדרה תחת הארוס והוא שמען, דוקא כשמת הבעל מן האירוסין, אבל אם גירשה, לא, דמספקא לן אי גירושין כהקמה דמי. הילכך אם שמע נדרה וגירשה, אין האב יכול להפר, לא לבדו ולא בשותפות אם ארוס אחר, ואפילו עם הראשון נמי לא, אפילו החזירה ביום השמיעה. אבל אם לא שמע הארוס נדרה וגירשה, דינה כמו לא שמע ומת, לכל דבר. **כא** אין האב מפר נדרי בחו, ולא הבעל נדרי אשתו, אלא ביום שמעם. ודוקא כל היום, ולא מעת לעת, שאם שמע בתחלת הלילה מפר כל הלילה ויום המחרת, ואם שמע סמוך לחשיכה, אינו מפר אלא עד שתחשך. ואם עבר היום ושחק, אפילו לא כוון בשתיקתו אלא לצערה, אינו יכול להפר. ואם שחק מפני שאינו יודע שיש ביד הבעל להפר, או אפילו יודע אלא שנדרה נדר שסבור שאינו יכול להפר, כגון שסבור שאינו עיניו נפש, יכול להפר אפילו לאחר כמה ימים ולא היא שתיקתו קיום, ושעת ידיעתו כאילו הוא שעת הנדר או יום שמיעה, ויפר לה כל אותו היום. **כב** נדרה אשתו וקיים לה באחד מלשונות של הקמה, וכסבור שאינן לשון הקמה, וכו' ביום הפר לה, הקמתו הקמה. והוא הדין למי שיודע שיש בידו להפר אותו נדר שנדרה, אבל לא ידע שצריך להפר ביום שמעו, כיון שעבר יום שמיעה אינו יכול להפר. ואם נשאל על ההיקם, הפרתו שהפר, הפרה, ואינו צריך לחזור ולהפר. **כג** בעל שקיים נדרי אשתו, והלכה לפני שלשה הדיוטות והתירו לה, מותר. הגה: ו"א דאין חכם או ג' הדיוטות יכולין להתיר אחר הקמה של בעל (מהרי"ז סי' ט"ו ומרכיז פוק השולח בשם ר"י והגהמ"ר דשבת בשם ר' יונתן). אבל אם לא הפר לה הבעל והחריש לה, יוכל חכם או ג' הדיוטות להתיר (מהרי"ק שורש ג'). וטוב להחמיר לענין אם קיים לה הבעל, שישאל הבעל על ההקם ויתיר לה. ואם אינו ביום שמעו, יתיר ג"כ חכם או ג' הדיוטות (ת"ה סי' רע"ט ע"ל סעיף מ"ט). וכל זה לכתחילה לחוש לסכרת המחמירים, אבל העיקר כסברא הראשונה דחכם או ג' הדיוטות מתירים אחר היקם הבעל, כסברא הראשונה. (היא סכרת הגהות מרכיז רשכ"ט ורשכ"ט בשם ר"י ורא"ם, כ"י בשם רשכ"ק ות"ה).

כד מפירין נדרים בשבת, אף על פי שאינם לצורך השבת. ולא יאמר לה: מופר ליכי, כמו שאומר בחול, אלא מבטל בלבו ואומר לה: טלי אכלי, וטלי ושתי, וכיוצא בזה (רמב"ם וטור לקמן סימן זה). כה הבעל, (או האב), יכול להפר בלא שמיעה אם הוא פקח, אבל אם אינו שומע והוא מדבר, אינו יכול להפר. הגה: ויש חולקין דאף פקח אינו יכול להפר, עד שישמע (הטור והרא"ש וסמ"ק). ומיהו אם הפר ואח"כ שמע, הוי הפרה. (רבינו ירוחם ועס"ק מ"ג). כו השוטה אינו מפר. כז קטן אינו מפר, לפי שאין לו אישות. כח אין האב והבעל מפירין קודם שתידור, אבל משנדרה מפירים, אף על פי שלא חל הנדר, ואפילו שלא בפניה. הגה: וי"א דוקא נדר שתלוי בזמן, דממילא חייל, אבל אם תלוי במעשה לא יוכל להפר עד שיחול (רבינו ירוחם סוף נכ"ז בשם רבינו יונה). כט הבעל מפר לשתי נשיו כאחת, וכן האב לשתי בנותיו. ויש חולקין. ל אין יכולים לעשות שליח, לא להקמה ולא להפרה. לא צריך שיכוין לשם האשה שהפר לה, ולשם הנדר שהוא מפר. כיצד, נדרה אשתו וסביר שנדרה בתו (כי כן אמרו לו) (אליבא דחר שנוי"א כגמרא), או איפכא; נדרה מהתאנים וסבור שנדרה מהענבים (כי כן אמרו לו), או איפכא; והפר לה על דעת זה לא הוי הפרה, אלא אם כן נודע לו תוך כדי דבור ורצה גם בהפרה זו. לב כשנודע לו אחר כדי דבור דלא הוי הפרה, יש לו להפר כל יום ידיעה שנייה. ואם קיים בידיעה קמייתא, לאו כלום הוא. ואם רצה להפר בידיעה שנייה, מפר. לג אמרו לו: נדרה אשה בתוך ביתך, וסבור שהיא בתו והפר לה, ונמצא שאשתו היא שנדרה, אע"פ שלא נמצא אלא לאחר כדי דבור, הרי זה מופר, והוא שרוצה בהפרת אשתו. לד כל ההפרה תלויה בשעת הנדר. כיצד, אם בשעת הנדר היא נשואה, אע"פ שלא יחול עד שתתאלמן, כגון שאמרה קונם ככר זה עלי לאחר ל' יום, והפר לה, ונתאלמנה בינתיים, מופר. וכן אם אמרה: קונם עלי ככר זה לאחר שתתאלמן, הרי זה מופר. לה היתה אלמנה בשעת הנדר, אינו מופר אע"פ שנשאת קודם שיחול, לא שנא אמרה: קונם עלי לאחר ל' יום, ונשאת בינתיים, לא שנא אמרה: קונם עלי לאחר שאנשא. והוא הדין אם היתה ארוסה בשעה שנדרה וחל הנדר אחר שנשאת לו, אינו יכול להפר. לו אסרה עצמה בתאנים וענבים, בין בנדר בין בשבועה בין שאסרה עצמה בכל המין בין שאמרה תאנים וענבים אלו, וקיים לתאנים והפר לענבים, או שקיים לענבים והפר לתאנים, מה שקיים קיים, ומה שהפר מופר, וכן כל כיוצא בזה; ואין אומרים בהפרה נדר שהופר מקצתו, הופר כולו. הגה: ויש חולקין, וסבירא להו דאם קיים קצתו קיים כולו, ואם הפר קצתו אינו מופר כלל (טור והרא"ש ורמב"ן ור"ן) ודוקא בנדר אחד, אבל אם אמרה: קונם ענבים עלי, קונם תאנים עלי, ב' נדרים הם ואין שייך אחד לחבירו. (ג"ז בטור). לז מפר אדם או מקיים נדרי אשתו ובתו בכל לשון, ואע"פ שאינה מוכרת. (וכל לשון שיאמר שמורה שקיים לה, אפילו עשה כדי לצערה, הוי קיום) (כ"י בשם תשובת הרשב"א ומהרי"ק שורש נ' אלא ומביא שם ראייה מנורדן להרגין ודברים שכלב אינם דברים ולרעתי פשוט כן מלעיל סכ"א והוא ש"ס ס"פ נערה המאורסה ודוק). וכיצד מפר, אומר ג' פעמים: מופר, או בטל, או אין נדר זה כלום וכיוצא בדברים שענינם עקירת הנדר מעיקרו, בין בפניה בין שלא בפניה. אבל אם אמר לה: אי איפשי שתדורי, או אין כאן נדר, הרי זה לא הפר. וכן האומר לאשתו או לבתו: מחול לך, או שרוי לך, או שרוי לך וכן כל כיוצא בענין זה, לא אמר כלום. ויש מי שחולק ואומר דהאומר אין נדר זה כלום, לא הוי הפרה (הרא"ש וטור). לח חשב לשון הפרה בלבו ולא הוציאו

טז
אד"א

בשפתיו, אינו כלום. בד"א, שלא אמר לה: טלי ואכלי. אבל אם אמר לה: טלי ואכלי, וחשב לשון ההפרה בלבו, הוי הפרה. ל"ט כל זמן שלא הפר הנדר לאשתו, אינו יכול לכופה שתעבור על הנדר אלא אם כן אמר לה: טלי ואכלי, ויחשוב בלבו לשון הפרה. ולהרמב"ם, המבטל נדרי אשתו ובתו א"צ לומר כלום, ונתבטלו כל הנדרים. ומהו הבטול, שיכוף אותה לעשותה דבר שאסרה אותו. אבל ההפרה, אינו כופה אותה, אלא מפר לה ומניחה, אם רצתה עושה, ואם רצתה אינה עושה. כיצד, נדרה או נשבעה שלא תאכל או שלא תשתה, ואמר לה: מופר לך, הרי זה מופר, ומותרת לאכול ולשתות. נטל ונתן לה, ואמר לה: טלי אכלי, טלי ושתי, הרי זו אוכלת ושותה והנדר בטל מאליה. מ המפר נדרי אשתו ובתו, צריך להוציא בשפתיו. ואם הפר בלבו, אינו מופר. אבל המבטל, אינו צריך להוציא בשפתיו, אלא מבטל בלבו בלבד, וכופה אותה. הגה: כל זה הוא סברת הרמב"ם, אבל לסברא הראשונה אין חילוק בין הפרה לביטול, ובשניהם אינו מופר או בטל (טור והרא"ש ותוספות ור"ן והראב"ד). רק כשמפר או מבטל בלבו ואמר: טלי ואכלי, וכן עיקר. מ"א המקיים בלבו, הרי זה קיום. והמפר בלבו, אינו מופר. לפיכך אם הפר בלבו, הרי זה יכול לחזור ולקיים. ואם קיים בלבו, אינו יכול לחזור ולהפר אלא אם חזר בתוך כדי דבור. מ"ב אמרו לו: אשתך נדרה, ואמר: בלבי היה להפר לה, והפרתי לה, שומעין לו. אמרו לו: נדרה, והוא אומר: לא נדרה, וכיון שרואה אותם העידו עליה אמר: בלבי היה להפר, אין שומעין לו. מ"ג אמר לה: קיים ליכי ומופר ליכי ולא תחול ההקמה אלא אם כן חלה הפרה, הרי זה מופר. (וי"א דהוי קיום). (טור בשם י"א ומסקנת הרא"ש). מ"ד אמר לה בכת אחת: קיים ומופר ליכי, (או שאמר לה: קיים ליכי ומופר, בכת אחת) (ר"ן הביא נוסחאות), אין כאן לא הקמה ולא הפרה, ולהרמב"ם קיים. מ"ה אמר לה: קיים ליכי היום, הרי זה קיים לעולם. מ"ו אמר לה: מופר ליכי למחר, אינו מופר. (וי"א דהוי קיום) (טור ורא"ש). מ"ז אמר לה: קיים ליכי שעה אחת, ועבר היום ולא הפר, הרי זה קיום. מ"ח אמר לה: קיים ליכי שעה אחת, וכשעבר השעה אמר לה: מופר ליכי, הרי זה ספק. מ"ט המקיים נדרי בתו או אשתו וניחם, הרי זה נשאל לחכם ומתיר לו הקמתו, וחוזר ומפר לה בו ביום. אבל אם הפר לה וניחם, אינו יכול להשאל לחכם כדי שיחזור ויקיים. וי"א שאינו יכול להשאל על ההקם אלא ביום השמיעה. (ויש להחמיר כסברא האחרונה (ר"ן והתוספות וכ"כ ר' יוחם ובת"ה בשם סמ"ג) ויתיר לה חכם ג"כ כרלעיל סעיף כ"ג). נ אמר לה: קיים ליכי, שתי פעמים, ונשאל על הראשון, חל השני. נ"א האשה שנדרה והתפס אחר בנדרה, או שאסרה עליה ככר בנדר ואחר התפס בו, והפר לה הבעל או האב, היא מותרת והמתפס בה אסור, שאין הבעל והאב עוקרין הנדר מעיקרו, כמו החכם. נ"ב נדרה היא, והתפס בה הבעל או האב, שוב אינם יכולים להפר, דהוי כקיום. נ"ג נדר הוא, והיא התפסה בו, מפר שלה, ושלו קיים. נ"ד נדר לעצמו, והדירה כמותו וגמר בלבו להדירה, ואמרה: אמן, הרי זה אינו יכול להפר. ואם נדר והדירה דרך שאלה לידע מה בלבה, כגון שאמר לה: התרצי בנדר זה להיות כמותי או לא, ואמרה: אמן, הרי זה מפר לה. כיצד, אמר לה: הריני נזיר, ואת, כלומר: ואת נזירה כמותי, ואמרה: אמן, אינו יכול להפר לה. אמר לה: הריני נזיר, ומה תאמרי, האת נזירה כמותי, ואמרה: אמן. הרי זה יפר; ואם הפר לה, שלו בטל, שזה כמו שתולה נדרו בנדרה. אמרה לו: הריני נזירה, ואתה, ואמר: אמן. אינו יכול להפר. נ"ה אלו נדרים שהבעל מפר, נדרים שיש בהם עינוי נפש ודברים שבינו לבינה. אלא

שנדרים שיש בהן עינוי נפש, כשמתירים לה מותרת בהם לעולם. ודברים שבינו לבינה, אין ההתרה אלא לעצמו, כל זמן שיש לו בו תועלת, דהיינו כל זמן שהיא תחתיו, ולאחר שתתגרש כל זמן שלא תנשא שאפשר שתחזור אליו. אבל לאחר שתנשא, חל הנדר גם לדידה. ונדרים שאין בהם עינוי נפש ואינם בינו לבינה, אינו יכול להפר. **נז** הבעל נעשה שליח להשאל על נדרי אשתו, ובלבד שמצא שלשה מקובצים, אבל הוא לא יקבצם. **נח** אין הבעל מצטרף עם שנים להתיר נדרי אשתו בלשון התרה, אבל האב מותר להתיר נדרי בתו בלשון התרה, כשאר חכם. **נח** יש אומרים שגם האב אינו מפר נדרים שאין בהם עינוי נפש. ויש מי שמתיר. ויש מי שחולק, שקודם שנתארסה מפר לה כל נדריה, אבל נתארסה ומת הארוס וחזרה לרשותו, אז אינו מפר אלא נדרי עינוי נפש. **נט** איזו הם דברים שיש בהם עינוי נפש, כגון רחיצה וקישוט, כיחול ופרכוס, כגון שנשבעה שלא תרחץ או שלא תתקשט, או שאמרה הנאת רחיצה וקישוט עלי אם ארחץ או אתקשט אפילו לא תלתה אלא ברחיצה וקישוט של היום, ואפשר שלא תרחץ ולא תתקשט היום ולא תיאסר, הוי עינוי נפש אע"פ שאין חל הנדר אלא ליום א'. וי"א דרחיצה וקישוט הוי דברים שבינו לבינה. הגה: וכל זה לא מיירי אלא בקישוט הפנים, אבל קישוט של מטה, לכולי עלמא לא הוי רק דברים שבינו לבינה (כ"י בשם הרב רבינו נסים). **ס** אמרה: קונם פירות העולם עלי, או אפילו פירות מדינה אחת, או אפי' אסרה עליה פירות של איש אחד לבדו, הוי עינוי נפש ואפילו אינו חנוני. ולהרמב"ם, אינם אלא דברים שבינו לבינה. **סא** אפילו נדרה ממין שהוא רע לה ולא טעמה אותו מעולם, הוי עינוי נפש. **סב** נדרה שלא תלך לבית האבל או לבית המשתה או לבית אביה ואמה או שלא תלך במחול או שלא לשורר או שלא לשמוע קול שיר, הוי נדרי עינוי נפש. **סג** נדרה משני ככרות ביחד, על אחד מצטערת אם לא תאכלנו ועל השני אינה מצטערת, והפר לשתייהן, על אותה שמצטערת חלה ההפרה, ולא על אותה שאינה מצטערת. **סד** אמרה: קונם שאיני נהנה לבריות, יש מי שאומר דהוי נדרי עינוי נפש, ויש מי שאומר שאינם אלא דברים שבינו לבינה. **סה** נדרה שלא ליהנות לבריות, ולא הפר לה, מותרת ליהנות מהבעל כל זמן שהיא תחתיו שאינו בכלל הבריות, ולאחר שתתגרש חל הנדר גם עליו, ואי אפשר לה ליהנות אלא מלקט שכחה ופאה. **סו** נדרה מתשמיש וכיוצא בו, דברים שגורמים איבה בינה לבינו, הוי דברים שבינו לבינה. **סז** הא דחל נדר מתשמיש, דוקא שאמרה: הנאת תשמישך עלי, אבל אמרה: הנאת תשמישי עליך אינו צריך להפר, שהיא משועבדת לו. וכך הוא שאמר: (הנאת) תשמישי עליך, אינו נדר, אבל אם אמר: הנאת תשמישך עלי, הוי נדר. הגה: בעל שנדר שלא לקרב אל אשתו עד זמן פלוני, אם עשה ברצון אשתו חל הנדר, ואם לאו אינו חל (כ"י בשם הגהות מ"י פ"ד מהלכות אישות בשם הר"מ). האשה שבקשה מבעלה שלא לשמש עמה, ובעלה כעס ונשבע שלא לשמש עמה, וכראות האשה שבעלה כועס ורצה לישבע מיחתה בו, חל הנדר. דכיון שבקשה ממנו שלא לשמש עמה, הרי מחלה לו שיעבורו, ומה שמחתה בו לא עשתה רק שלא יכעוס (מהרי"ו סימן א'). **סח** אסרה עליה תשמיש כל אדם שבעולם, יפר חלקו ותהא משמשתו, וכשימות או יגרשנה הרי היא אסורה בתשמיש כל אדם, וכן כל כיוצא בזה (ל' רמב"ם פ' י"ב מהל' נדרים דין ג'). **סח** אמרה: קונם שאיני נהנית לאבא ולאביך אם אני עושה לך, או קונם שאיני נהנית לך אם עושה אני לאבא ולאביך, יכול להפר; אע"פ שלא חל הנדר עדיין, ודברים אלו הוי דברים שבינו לבינה. **ע** אמרה: קונם שאיני עושה על פי אבא אביך, או על פי

אחי ועל פי אחיך, אינו יכול להפר, שאינה משועבדת להם. **לא** אמרה: קונם שאינו עושה על פיך, יפר אע"פ שהיא משועבדת לו, שמא יגרשנה ואז יחול הנדר ולא יוכל להחזירה, הלכך קרינן ביה השתא דברים שבינו לבינה. (ודוקא שאמרה: יקדשו ידי לעושיהם) (בית יוסף וטור וש"ס ופוסקים ועיין באבן העזר סימן פ"א). **לב** נדרה שלא תתן לפני בקרו וכיוצא בדברים אלו, שאין בהם עינוי נפש ואינם מדברים שבינו לבינה, ואינם ממלאכות שהיא חייבת בהם, אינו יכול להפר. **לג** נדרה שלא לרחוץ פניו ידיו ורגליו, או שלא למזוג לו הכוס ושלא להציע לו המטה, אינו צריך להפר, לפי שמשועבדת לו. **לד** אשה שנדרה לשנות סם להתעבר, אין הבעל יכול להפר.

רלה המדיר אשתו מתשמיש או שלא תלך לבית אביה ודומיו, וכו' סעיפים

א המדיר את אשתו מתשמיש המטה, שאמר: קונם תשמישך עלי, יקיים אותה שבעה ימים, בין שהדירה בפירוש לשבעה ימים או יותר או שהדירה סתם, ולאחר שבעה ימים יוציא ויתן כתובתה. **ב** הדירה שלא תהנה ממנו, אינו חל, שהרי הוא משועבד לה. ואם אמר לה: צאי (מעשה) ידיך במזונותיך, והיא מספקת בהם לדברים גדולים ואינה מספקת לדברים קטנים, אם כל משפחה רגילין באותם דברים קטנים, אינו חל שהרי הוא משועבד לה גם בהם; ואם אין כל משפחתה רגילים בהם, אלא העשירים, ואביה עשיר ורגיל בהם, ובעלה אינו עשיר ואינו רגיל בהם, חל הנדר שהרי אינו חייב לה בהם. ומכל מקום כיון שהדירה ממנו והיא חזרה לבית אביה, הוא מתחייב לה עתה בהם. הילכך עד ל' יום יפרנסנה באלו הדברים הקטנים על ידי פרנס, שיאמר: כל הזן אינו מפסיד, ויזון אותה אחר ויקח מהבעל, לא שנא הדירה שלשים יום או יותר או שהדירה סתם. אחר שלשים יום, יוציא ויתן כתובה. **ג** הדירה שלא תתקשט או שלא תאכל אחד מהמינים, אפילו הוא רע ולא טעמתו מעולם, ותלאו בתשמיש, שאמר: קונם תשמישך עלי אם תתקשטי או תאכלי מין פלוני, או שאמר: קונם הנאת תשמישך עלי אם תלכי לבית אביך יותר מחדש, אם הוא דר עמה בעיר, או יותר מרגל אם הוא דר בעיר אחרת, יקיים ז' ימים ואז יוציא ויתן כתובתה. ואם היא נדרה, שאמרה: קונם מין פלוני עלי או קונם שלא אתקשט בקישוט פלוני, או שאמרה: יאסר תשמישך עלי אם אוכל מין פלוני או אתקשט בקישוט פלוני או אם אלך לבית אבי, והוא שמע ולא הפר לה, יוציא מיד ויתן כתובה. ולהרמב"ם בנדרה היא וקיים לה הוא, אם רוצה לישב ולא תאכל מאותו המין, תשב. ואם הוא אומר אי איפשי באשה נדרנית, יוציא ויתן כתובה. והוא הדין אם נדרה תלך לבית אביה, שאמרה: קונם תשמישך עלי אם אלך לבית אבי, ושמע הבעל ולא הפר, וכך אם אמרה: קונם תשמישך עלי אם אלך לבית האבל או לבית המשתה ושמע ולא הפר לה, והוא הדין אם אמרה: קונם תשמישך עלי אם אעשה שום מלאכה, ושמע ולא הפר לה, והוא הדין אם אמרה: קונם תשמישך עלי אם אשאל משכני כלום או אם אשאל כלי, ושמע ולא הפר. **ד** נדרה נדר מדברים שבינו לבינה או של עינוי נפש והפר לה על מנת שתאמר לפלוני דבר של קלוז, או שתהא מתהפכת אחר התשמיש כדי שלא תתעבר, או שתהא ממלאה עשרה כדי מים ותשפכם לאשפה, והיא אינה רוצה לעשות אחד מאלו הדברים ונתקיים הנדר, יוציא ויתן כתובה. **ה** אסרה כלי שכניה עליה כדי שלא תשאל מהם, או שנדרה שלא לארוג בגדים נאים לבנה, אינו יכול להפר ואסורה לשאול משכניה ולארוג בגדים, הילכך תצא בלא כתובה, שמשאיו שם רע בשכניו.

ו בעל שאמר לאשתו: אוסר אני עליך שלא תלך לבית אביך או שאמר לה קונם עליך בית אביך, אינו כלום (ועיין חילוקי דינים שבסימן זו באה"ע סימן ע"ד).

הלכות שבועות

רלו מה היא שבועת ביטוי ושבועת שוא, וכו' ו' סעיפים

א נפש כי תשבע לבטא בשפתים (ויקרא ה, ד) היינו שנשבע בין על דבר שעבר, כגון שנשבע שאכל ולא אכל או שלא יאכל ואכל, בין על דבר שהוא להבא, כגון שאוכל ואינו אוכל או שלא אוכל ואוכל, וכן כל דבר אפילו אין בו לא הרעה ולא הטבה, כגון שזרקתי לים ולא זרקתי או שאזרוק ולא אזרוק, ואפילו בדבר שאין בו ממש, כגון שישנתי ולא ישנתי או שאישן ולא אישן, ואפילו בדבר שאינו יכול לעשותו אלא ע"י אחרים, כגון שנחתי לפלוני או שלא נתתי, או שאתן לפלוני או שלא אתן, ואפילו נשבע על אחרים כגון שזרק פלוני צרור לים או שלא זרק, כל אלו שבועות ביטוי הן, ואם שיקר בשבועתו חייב קרבן. ב יש דברים שאפילו שיקר בשבועתו אינו חייב קרבן, כגון שנשבע לקיים המצוה ולא קיים, או שנשבע להרע לפלוני, כגון להכותו או לקללו. (אכל אם נשבע להכות עצמו, אע"פ שאינו רשאי, חיילא שבועה) (כ"י בשם הר"ן פ"ג דשבועות). ונשבע שיעשה חבירו דבר פלוני, כגון שיזרוק פלוני צרור לים או שלא יזרוק, וכיוצא בו; אבל עבירה איכא בכל דבר שמשקר בשבועתו. וגם אין לו לישבע על חבירו שיעשה שום דבר, שאינו ברשותו שיעשנו על כל פנים, ואין חבירו מחויב לעשותו, אלא אם כן יקבל שבועתו דהיינו שיאמר: אמן, או דבר שעניינו כענין אמן, כגון שאמר: הן, או מחוייב אני בשבועה זו, או קבלתי עלי שבועה זו, וכן כל כיוצא בזה. ואע"פ שלא קבלו אותם האחרים בשבועה, אם קיימו דבריו הרי אלו משובחים. הגה: וכ"ש שהנשבע עצמו צריך לקיים שבועתו, אם אפשר, אע"פ שבתחלה היה שבועת שוא. כגון שנשבע לישא אשה פלונית, ושלא לא תתרוצצו ואיכא שבועת שוא, מכל מקום כשהיא רוצה, צריך לקיים שבועתו (מהרי"ק שורש כ"ב). וי"א דכבי האי גוונא לא מקרי שבועת שוא, רק שבועת ביטוי, והנשבע ליתן דבר לחבירו והוא אינו רוצה לקבלו, פטור משבועתו, וה"ה אם אינה רוצה להנשא לו, ולכן לא הוי רק שבועת ביטוי (כ"מ מתשובת ריב"ש סימן פ"ו הביאו הב"י). ג כמה דברים אמורים, שנשבע על דבר שאינו ברשותו, כגון שנשבע על שמעון שלא ילך בסחורה וכיוצא בזה. אבל אם משביעו על דבר שהוא שלו, כגון שלא יכנס לביתו וכיוצא בו, צריך ליזהר בשבועתו. ד נשבע לשנות את הידוע לאדם, כגון על איש שהוא אשה או על אשה שהוא איש, חייב משום שבועת שוא. וכן אם נשבע לאמת האמת על דבר שהוא ידוע לכל, כגון על שנים שהם שנים וכיוצא בו; או על דבר שאי אפשר לעשותו, כגון שלא אישן ג' ימים, או שנשבע שלא יאכל ז' ימים, או שנשבע שלא יאכל מכל פירות שבעולם, הוי שבועת שוא ומלקין אותו, וישן לאלתר ואוכל לאלתר. הגה: נשבע סתם שלא ישן ושלא יאכל, הוי כאילו נשבע שלא יעשה לעולם, והוי שבועת שוא (כ"י וד"מ ס"ס רי"ג בשם רבינו ירוחם וכ"כ הרא"ש פרק ג' דשבועות והט"ו ס"ס רי"ט). ה נשבע שראה גמל פורח באויר, הרי זה שבועת שוא, אפילו אומר שראה לעוף גדול פורח והוא מכנהו גמל. (הנשבע על דבר שהוא גוזמא קצת, כרי להחזיק דבריו לא הוי שבועת שוא) (מרדכי פרק

שבועות שתיים) אמר: שבועה שלא אוכל מצה, אסור לאכול מצה בליל פסח. שבועה שלא אוכל מצה בליל פסח, לוקה ואוכל מצה בליל פסח. שבועה שלא אשב בצל, אסור לישוב בצל סוכה. שבועה שלא אשב בצל הסוכה, לוקה וישב בצל סוכה. (הא דשבועות חלין על דבר מצוה ככולל, היינו דוקא כמצות עשה, אבל מצות לא תעשה, לא). (מורה"ם מפרואה סימן ע"ד וב"י בשם ריב"ש ורי"ף ותוספות פ"ג רשבועות דף כ"ד ע"א בשם ר"י). ו' שנים שנשבעו לעשות דבר אחד, ועבר אחד מהם על השבועה, השני פטור ואינו צריך התרה. לפיכך איש ואשה שנשתדכו זה לזה וקבלו חרם לינשא לזמן קבוע, מי שיעכב והעביר המועד אסור לינשא לאחר, והלה מותר ואינו צריך התרה. וגם המעכב עצמו מותר בלא התרה לאחר שנשא שכנגדו. הגה: ואפילו אם טען זה העובר המועד שהיה אנוס, אינו נאמן שיתחייב שכנגדו עדיין בשבועתו. ומ"מ אם רצה זה לפטור משבועתו, ילך אצל חכם ויתיר לו שבועתו, שמא יביא זה שכנגדו עדים שהיה אנוס כדבר שהעביר המועד ונמצא עבר זה על שבועתו אם נשא בלא התרה (תשובת מהרי"ו סימן קל"ז). וכל זה לא מיירי אלא בשנים שנשבעו זה לזה, אבל שנים שנשבעו יחד לעשות דבר, כגון שלא לדבר עם פלוני, ועבר אחד מהם, השני חייב לקיים שבועתו. ואפילו אם נשבעו זה לזה והם ג' או יותר, שאף אם עובר האחד השבועה, השנים הנשארים צריכין לקיים שבועתן (מורה"ם פארוואה סי' כ"ו ובריב"ש סי' תנ"ג). ונראה הא דאם נשבעו שנים ביחד ולא נשבעו זה לזה ועבר האחד השני חייב לקיים שבועתו, היינו דוקא שאינן תלוין זה בזה, אבל אם תלוין זה בזה ואי אפשר לאחד לקיים שבועתו בלא חבירו, כגון שנשבעו לילך ביחד לארץ ישראל, והאחד עובר וקשה לשני לילך לבד, פטור גם כן, וכמו שנתבאר לעיל סימן רכ"ח סעיף מ"ד (תשובת הרא"ש כלל ח').

רלז הנשבע אם צריך לישבע בשם או בכינוי, ובו י"ב סעיפים

א' האומר: אני נשבע שאעשה דבר פלוני, או שלא אעשנו, הרי זה שבועה אע"פ שלא הזכיר לא שם ולא כינוי. הגה: ואין חילוק אם הוציא השבועה בלשון הקודש או בכל לשון שיאמרנה (תשובת הרשב"א סימן תתמ"ב ובמרדכי פ' שבועות שתיים וברמב"ם פ"ב מהלכות שבועות). ב' השביעו אחר, שאמר לו: אני משיבעך שתעשה דבר פלוני, או שלא תעשנו, וענה: אמן, או דבר שנשמע ממנו שמקבל שבועתו, כגון שאמר: הן, או: קבלתי דברך, הוי כאלו נשבע בעצמו. ואפילו השביעו עובד כוכבים או קטן. ג' אמר: אהא באלה או בארור אם לא אעשה דבר פלוני, או שאמר לו אחר כן, וקבל דבריו, הוי כשבועה אף על פי שלא הזכיר לא שם ולא כינוי. ד' האומר: מבטא שאעשה דבר פלוני, או שלא אעשנו, הוי כאילו אומר: שבועה. ה' האומר פעמים על דבר אחד אעשנו, או לא אעשנו, הוי שבועה. והוא שיתכוין לשם שבועה. כמה דברים אמורים, כשאמרם זה אחר זה בלא הפסק, אבל אם מבקשים אותו עליו, והוא אמר: לא אעשנו ובקשוהו עוד, ואמר: לא אעשנו, לא הוי שבועה. ו' מי שנשבע בשמים ובארץ ובשמש וכיוצא בהם, אע"פ שאין כונתו אלא למי שבראם, אינה שבועה. וה"ה לנשבע בנביא מהנביאים, (או כשאר בתכ מכתבי הקדש), (הרמב"ם), או בשלחן המקדש או באחד מכלי הקדש. ואף ע"פ כן מאיימין עליהן ומראין להם שזו שבועה, כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועות, ומתירים להם. הגה: וכל זה שלא נטל בידו, אבל אם נטל בידו כתב אשורית, אפילו אינו רק חכמה היצונית או אל"ף כ"ת שאין בו רק אותיות, אם נשבע בהן והן בידו, הוי שבועה (סברת הבי"ט). וע"ל סימן רי"ב. וה"ה אם לא אחזן בידו, והיו מונחים לפניו, ואמר: כמה שכתוב בהן. ז' הנשבע בעשרת הדברות, שבועה גמורה היא

יו"ד הלכות שבועות סימן רלח

תריא

(ועיין לעיל סימן רי"ב). ה' ימין, שבועה. וכן שמאל, דכתיב נשבע יי' בימינו ובזרוע עוזו (ישעיהו סב, ח) (והוא שיכוין ג"כ לימין ושמאל שאמר הקב"ה). (טור בשם הראב"ד). ה' ידות שבועה, כשבועה. כיצד ידות, אמר: כנדרים רשעים שלא אוכל ככר י' י"א כינוי שבועה, כשבועה. כיצד, שבוטה או שבוקה שלא אוכל ככר זה, או מומי, אומי. אבל אמר באומתא או באומי, בכי"ת, אינו כלום. ואלו הכנויים הם כפי זמנם לבני אדם שלא היה בקיאים בטיב לשון הקדש, והכל לפי הזמן והמקום להוסיף בכינויים אלו או לגרוע מהם (ד"ע בכ"י). הגה: אותן שרגילין לומר כלשון הקודש: אמונה, אעשה או לא אעשה, אף על פי שהן כנדרים זרחין מ"מ בעי התרה (הגהות מיימוני פ"ד דנדרים בשם מהר"מ). י"ב אמר לחבירו: שבועה שאיני אוכל לך, או: השבועה לא אוכל לך, או: לשבועה לא אוכל לך, אסור לאכול עמו. י"ג אמר: השבועה שאוכל לך, נשבע שיאכל עמו. ואין חילוק בין הפציר בו תחלה שיאכל עמו, או לא הפציר. ויש מי שאומר שאם הפציר בו תחלה שיאכל עמו, ואמר: שבועה שאוכל לך, אסור לאכול עמו.

רלח דין שבועה שלא אוכל, סתם, או אם פירש, וכו' כ"ג סעיפים

א' שבועה שלא אוכל, סתם, אסור בכל שהוא, אבל אינו חייב אלא על כזית. ואם פירש: כל שהוא, או שאומר: שלא אטעום, חייב בכל שהוא. ב' נשבע שלא לאכול, אסור אף לשתות, דשתייה בכלל אכילה. אבל אם נשבע שלא לשתות, מותר לאכול. ג' שבועה שלא אוכל או שלא אשתה, ואכל או שתה מאכלים או משקים רעים שאינם ראויים לאכילה ולשתייה, פטור אבל אסור. ד' אמר: שבועה שלא אוכל נבילות וטריפות, ואכל, אינו חייב משום שבועה, שהרי מושבע ועומד מהר סיני הוא. ואם אמר: שבועה שלא אוכל כל שהוא מנבילות וטריפות, ואכל פחות מכזית, חייב על השבועה, שהרי אינו מושבע מהר סיני על חצי שיעור. וכן אם אמר שבועה שאוכל פחות מכזית נבלה וטריפה, חייב על השבועה. (רמב"ם פ"ה מה"ש דין ח'). ה' נשבע שיאכל נבלה וטריפה וכיוצא בהן מאיסורי תורה, ה"ז לוקה משום שבוטת שוא, בין אכל בין לא אכל. ו' שבועה שלא אוכל נבלה ושחוטתה, או אפילו אמר: שבועה שלא אוכל, סתם, חלה השבועה גם על הנבלה. וכן אם אמר: שבועה שלא אוכל תאנים, וחזר ואמר: שבועה שלא אוכל תאנים וענבים, חלו שתי השבועות על התאנים. הגה: הנשבע לקדש אשה פלונית, אם תרצה עד הפסח, ואחר כך נשבע שלא לקדשה, שבועה שניה חלה על ידי כולל, שהרי אינו מחויב לקדשה רק כשתרצה עד הפסח, ובלאו הכי אינו מחויב. ואם שבועה ראשונה היחה לתועלת האשה, או ע"י שידוכין, אין לו כח להפקיע זכותה ולפיכך צריך להתיר השנייה ולקיים הראשונה. (בית יוסף בשם תשובת הר"ן סי' פ"ב). ז' אמר: קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום, ואכל נבילות וטריפות, אשתו אסורה, דחשיב שפיר אכילה. ח' אמר: שבועה שאוכל היום, ואכל עפר, יצא ידי שבועה דהא אחשביה אכילה. ט' שבועה שלא אוכל, ואכל עפר, פטור, שאינו בכלל אכילה סתם. ואם פירש: שלא אוכל עפר, ואכלו, חייב בכזית. ובפחות מכזית, פטור אבל אסור. וכן שבועה שלא אוכל חרצן, פטור אבל אסור על פחות מכזית. י' שבועה שלא אוכל ככר זו, חייב על כל כזית וכזית שיאכל ממנה, ואסור אפילו בכל שהוא. שבועה שלא אוכלנה, אינו חייב עד שיאכל כולה, אבל אסור אפילו בכל שהוא. ומכל מקום אם שייר ממנה פחות מכזית, חייב כאילו אכלה כולה. הילכך אם אמר: שבועה שלא אוכלנה, ואחר כך אמר:

שבועה שלא אוכל ככר זו, גם השניה חלה, שמתחילה לא נשבע אלא על כולה, אבל מקצתה יכול לאכול, ואח"כ נשבע על קצתה. וכשאוכל כזית ממנה, עבר על השניה. וכשגומר לאכלה, מתחייב בראשונה. י"א אמר: שבועה שלא אוכל ככר זו, שבועה שלא אוכלנה, אין השניה חלה, שאי אפשר לו לאכול כולה אם לא שיאכל מתחילה מקצתה. י"ב שבועה שלא אוכל תשע, וחזר ואמר: שבועה שלא אוכל עשר, אין השניה חלה. אמר שבועה שלא אוכל תשע אלו, שבועה שלא אוכל עשר, גם השניה חלה. ואם אכל תשע אלו ועוד אחד, עובר על ב' השבועות. י"ג שבועה שלא אוכל עשר, שבועה שלא אוכל תשע, יש כאן שתי שבועות. ואם אכל ט', עובר על השניה; וכשאוכל העשירית, עובר גם על הראשונה. והני מילי שלא נדר מככרות ידועות, אבל אם נדר מככרות ידועות, אינו חייב אלא אחת, שהרי בשבועה ראשונה נאסר בכל אכילה ואכילה שבהם. י"ד שבועה שאוכל ככר זו, מקצתה נמי במשמע, שנשבע על כל כזית וכזית ממנה שיאכלנה. לפיכך נשרף מקצתה, חייב לאכול המותר, שהרי יוצא בו ידי שבועתו שנשבע על כל כזית וכזית ממנה שיאכלנה. ומיהו כשהיא לפנינו, צריך לאכול כולה. ט"ו שבועה שאוכלנה, לא יצא ידי חובתו עד שיאכל כולה. לפיכך נשרף מקצתה, אין צריך לאכול המותר, שלא יצא בו ידי חובתו. ט"ז שבועה שאוכל ככר זו, ואח"כ אמר: שבועה שלא אוכלנה, הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא, שנשבע לבטל את המצוה לעבור על שבועתו ועבר מיד אפילו אם לא יאכלנה; ואם יאכלנה, קיים שבועתו הראשונה ואינו עובר אלא על השניה. הלכך מוטב שיאכלנה, כדי שלא יעבור גם על הראשונה. ואם אמר: שבועה שלא אוכל ככר זו, שבועה שאוכלנה, מיד עבר על השניה, ואם יאכלנה יעבור גם על הראשונה, הילכך מוטב שלא יאכלנה, כדי שלא יעבור גם על הראשונה. צבור שהחרימו על דבר, ואחר כך החרימו על הפכו, אם לא התירו החרם הראשון קודם שהחרימו השני, אין השני כלום. (ועיי' לעיל סי' רכ"ח סעיף ל"ה). י"ז מי שנשבע על דבר, וחזר ונשבע לבטל שבועה הראשונה, ונשאל על שבועה ראשונה, יש להסתפק אי אמרינן שנפטר מידי שבועת שוא ותחזור שבועה שניה משבועת שוא לשבועת ביטוי, כיון שמצאה מקום לחול. י"ח הנשבע לפרוע לפלוני מנה בחדש אדר, ואחר כך נשבע לפרוע לאחר באותו זמן, וכתב בשטר הראשון: כל זמן שיתבענו, וכן בשני, ועכשיו בא השני לתובעו, כל זמן שלא תבעו הראשון, חייב לפרוע לשני, שהרי מצאה השבועה מקום לחול. אך אח"כ יש לו לקיים הראשונה, אם יכול. י"ט נידוי או איסור חל על השבועה, והאומר: קונם אשתו אסורה לי אם לא אוכל היום נבילות וטריפות, אם לא אכל, אשתו אסורה. וכן אם אמר: הרי הוא מנודה אם לא יאכל היום נבילות וטריפות, אם עבר היום ולא אכל, הרי הוא מנודה; ואין זה מתנה על מה שכתוב בתורה, שאומרים לו: לא תאכל, ותתנדה. כ' נשבע על ככר זה שלא יאכלנה, ואכלו, ואפילו כולו, נשאל עליו ונפטר משבועתו. כ"א שבועה שלא אוכל ככר זה, שבועה שלא אוכל ככר זה, אין השניה חלה. ואם נשאל על הראשונה, חלה השניה. כ"ב הרי שאכל באותו היום, ואמר: שבועה שלא אכלתי היום, שבועה שלא אכלתי היום, יש כאן עונש שתי שבועות לשקר. כ"ג מתנה על מנת להחזיר, שמה מתנה אפילו בשבועות; לפיכך אם נשבע ליתן שום מתנה, יכול ליתנה כך.

רל"ט נשבע על דבר שאין בו ממש או לבטל המצוה, וכו' י"ז סעיפים

א דין השבועה כדין הנדר לכל דבר, בין לענין שצריך שיוציא בשפתיו בין לענין ^{יה} שנתכוין לומר פת חטים ואמר פת שעורים או פת סתם, בין שהולכין בה אחר לשון ^{אד"א} בני אדם, בין לענין הקמתה וביטולה, בין לענין תנאי. ויש אומרים שכשם שנדרי זרוזין והבאי ואונסים ושגגות מותרים, הוא הדין לענין שבועה, והוא שכשנשבע שבועת הבאי לא היא מעמיד דבריו לומר שודאי ראה באותו דרך כיוצאי מצרים, דאם כן אסור הוא. וי"א דשבועות הבאי בכל גוונא אסורות. ומדברי הרמב"ם נראה דשבועות זירוזין אסורות. וגם בשאר שבועות נראה מדבריו שאף על פי שפטור מקרבן, איסורא מיהא איכא. הגה: יהודי שגנב לעובד כוכבים וחייבוהו לישבע כמעמד שאר היהודים, ויודעים שנשבע לשקר, יכופוהו שיתפשר עם העובד כוכבים ולא ישבע לשקר, אפילו אם היה אנוס על השבועה, הואיל ויש חילול השם כשבועתו (תשובת מהר"ם והגהות אש"י ריש פרק שבועת העדות). ואם היה אנוס וליכא חילול השם כדבר, מבטל השבועה בלבו, הואיל והוא אנוס בשבועה, כדלעיל סי' רל"ב (ד"ע). ב תקיעת כף, דינה כדין שאר שבועות ויש לה התרה. (ולכתחלה לא יתירה רק במקום שמתירין שבועה, טור והתוספות בשם ר"ת מחמירים בת"כ יותר משבועות) (וע"ל סימן ד"ג ור"ל). והני מילי כשהיא דרך שבועה, אבל כשהיא כדרך הסוחרים שתוקעים כפם זה לזה לקיים המקח, אין לה דין שבועה כלל. הגה: הגביה ידו ואמר: אני תוקע כפי לשמים או לצורי, צריך התרה (במרדכי פ"ג דשבועות ותשובת ד"י ותשובת מיימי). הנותן תקיעת כף לחבירו, ותלה ברעתו, יכול למחול לו. ואם לא תלה ברעתו, רק עשאו דרך שבועה, לא יוכל למחול לו ובעי התרה (גם זה שם). ג שבועה חלה על דבר שאין בו ממש, כגון שנשבע שלא יישן או שלא ידבר. הגה: נידוי יש לו דין שבועה (ב"י ס"ס ד"ו בשם ילמדנו). וי"א דנזין לחומרא, שחל על כל דבר שחל עליו השבועה ועל כל דבר שחל עליו הנדר (שם בשם רשב"ץ). ד שבועה אינה חלה על דבר מצוה, בין שהוציאה בלשון שבועה שאמר: שבועה שלא אשב בסוכה, בין שהוציאה בלשון נדר שאמר: ישיבת סוכה עלי בשבועה. הגה: ודוקא בנשבע על המצוה לחוד, אבל אם נשבע עליה בכולל, חלה גם כן על דבר מצוה, וכמו שנתבאר לעיל סימן רל"ז וסימן רל"ח. ה מלמד שנשבע שאם לא יפרעוהו תוך ו' שבועות יבטל הילדים מלמודם עד שיפרעוהו, השבועה חלה, דמצוה לאו עליה רמיא אלא על אבות הנערים. ו הנשבע על דבר מצוה דרבנן, כגון שלא להדליק נר של חנוכה או שלא לקרוא המגילה, השבועה חלה. וכן אם נשבע לקיים מצוה דרבנן, חייב משום שבועה אם מבטלה. והוא הדין לדבר שהוא מדרש חכמים שאינו מפורש בתורה. כמה דברים אמורים, בנשבע שלא לעשות מצוה דרבנן, או לעשות, אבל אם נשבע לעבור על מצות לא תעשה, אפילו היא דרבנן, לא חלה עליו שבועה. ז הנשבע לחלוץ ליבמתו אין זה נשבע לבטל את המצוה, דבידיה תלה רחמנא אי ניחא ליה ליבם אי ניחא ליה לחלוץ. הגה: י"א שהנשבע שלא לגלות לחבירו דבר שיצילנו מן ההפסד הוה נשבע לבטל מצוה ואינו חל (ב"י בשם הרא"ש כלל י"א). ומ"מ נראה לי דיש להתירה תחלה ואח"כ יגלה לו, דלא עדיף ממה שהוא מדרש חכמים. קריאת התורה בצבור אינו אלא מדרבנן, ושבועה או נדר חל עליו. ח אם נשבע לדור במקום שנשא אשה, אע"פ שע"י כך הוא מתבטל מכיבוד אב ואם, לא הוי נשבע לבטל את המצוה, כיון שלא היו נותנין לו אשה עד שישבע כן. הגה: וכל שכן אם נשא אשה זקנה ונשבע לה שלא ישא אשה אחרת, אע"פ

שלא קיים פריה ורביה, דחלה השבועה, שהרי כלל בזה דברים שהשבועה חלה בהם, על נשים שלא יוכל לקיים מצות פריה ורביה, והוי כנשבע על דעת חבירו (כ"י סימן רכ"ח ורל"ב וריב"ש ורשב"ץ) (ועיין לעיל סימן רכ"ח דינו). **ב** מתפס בשבועה, כגון שנשבע שלא יאכל ככר זה, ואמר על אחר: יהא כמוהו, אף על פי שפטור ממלקות ומקרבת על הככר המותפס, איסורא מיהא איכא. **י** שמע חבירו שנשבע, ואמר: אני כמותך, הרי הוא אסור. **יא** שבועה שהוציאה בלשון נדר, כגון שאמר: אכילת ככר זה עלי שבועה, אסור. **יב** אמר: הריני נזיר הריני נזיר, חלו שניהם וצריך לנהוג שתי נזירות. **יג** אין שבועה חלה על שבועה, שאם אמר: שבועה שלא אוכל ככר זה שבועה שלא אוכל ככר זה, אין השניה חלה. אבל אם נשאל על הראשונה, חלה השניה. **יד** אמר: שבועה שלא אוכל בשר עשרים יום, וחזר ואמר: שבועה שלא אוכל בשר כ"ב יום, יש מי שאומר שאסור בבשר שנים וארבעים יום. ואינו נראה לי, אלא אינו אסור בבשר אלא כ"ב יום. הגה: ודוקא במוסיף בנדר שני על נדר ראשון, אבל אם אמר ב' פעמים: עשרים יום, ודאי לא כוון לימים הראשונים, דאם כן נדרו למה לי, ואסור בבשר מ' יום (כן קרק מסוגית הגמרא). ואפילו אם מוסיף על נדרו, י"א דאין עולים לו ימים הראשונים רק אם נדר ב' הנדרים ביום אחד (סברת החוספות פ' הריני נזיר ומדכי סוף הל' אבלות), אבל אם כבר התחיל למנות עשרים יום הראשונים ואח"כ נדר כ"ב יום, אין מנין הראשון עולה לו כלל ואסור בבשר מ"ב יום, וראוי לחוש לזה. וע"ל סוף סימן רי"ז עוד מזה. **טו** יש מי שאומר שאם אמר: קונם ככר זה עלי, וחזר ואמר: קונם ככר זה עלי, אינו חייב אלא אחת. **טז** כיון שנדרי שגגות מותרים, אם נשבע שלא אוכל ככר זה אם פלוני אמר דבר זה, ונמצא שאמר, מותר בככר. וכן אם תלה ככר באחר, שאמר: שבועה שלא אוכל ככר זה אם אוכל זה, ושכח ואכלה, לא חלה עליו השבועה ויכול לאכול של תנאי תחילה, ולא חיישינן שישכח ויאכל האיסור אחר כך. אבל של איסור אסור לאכול, שמא ישכח ויאכל של תנאי. ואם אכל של תנאי תחלה, בשוגג, מותר בשניה. ואם אכלה במזיד, חייב על השניה. **יז** אם תלאן זה בזה, שאמר: לא אוכל זה אם אוכל זה ולא אוכל זה אם אוכל זה, אסור לאכול כל אחת מהן, דחיישינן שמא יאכל השניה. ואם אכל האחת, אם נזכר לשבועתו בשעה שאכלה, אסור בשניה; לא נזכר לשבועתו, מותר בשניה.

הלכות כבוד אב ואם

רמ איזהו כבוד ואיזה מורא ודיניהם, ובו כ"ה סעיפים

א צריך לזהר מאד בכבוד אביו ואמו ובמוראם. הגה: ומ"מ אין ב"ד כופין על מצות כבוד אב ואם, והוי ליה מצות עשה שמתן שכרה בצדה שאין ב"ד כופין עליה (כית יוסף בשם הגמרא ובת"י נתיב א'). **ב** איזה מורא, לא יעמוד במקומו המיוחד לו לעמוד שם בסוד זקנים עם חביריו, או מקום המיוחד לו להתפלל; ולא ישב במקום המיוחד לו להסב בביתו; ולא סותר את דבריו ולא מכריע את דבריו בפניו, אפילו לומר נר"ן דברי אבא; ולא יקראנו בשמו, לא בחייו ולא כמותו, אלא אומר: אבא מארי. היה שם אביו כשם אחרים, משנה שמו, אם הוא שם שהוא פלאי שאין הכל רגילים לקרות בו. אבל שם שרגילין בו מותר לקרות אחרים שלא בפניו (טור). **ג** עד היכן מוראם, היה הבן לבוש חמודות

ויושב בראש הקהל, ובאו אביו ואמו וקרעו בגדיו והכוהו על ראשו וירקו בפניו, לא יכלים אותם אלא ישתוק ויירא מן המלך מלכי המלכים שציוהו בכך. ד איזהו כבוד, מאכילו ומשקהו, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא. ויתננו לו בסבר פנים יפות, שאפילו מאכילו בכל יום פטומות והראה לו פנים זועפות, נענש עליו. הגה: וכן להיפך, אם מטחין אביו ברחיים, וכוונתו לטובה כדי שינצל אביו מדבר קשה יותר מזה, ומדבר פיוסים על לב אביו ומראה לו שכוונתו לטובה עד שיתרצה אביו לטחון ברחיים, נוהל עולם הבא (גמרא ורש"י פ"ק דקרושין וירושלמי). וישמשנו בשאר הכרים שהשמש משמש רבו. ה זה שמאכילו ומשקהו, משל אב ואם, אם יש לו. ואם אין לאב, ויש לבן, כופין אותו וזן אביו כפי מה שהוא יכול. ואם אין לבן, אינו חייב לחזור על הפתחים להאכיל את אביו. הגה: וי"א דאינו חייב ליתן לו רק מה שמחייב ליתן לצדקה (כן כתב הב"י דנראה כן מדברי הר"ף והרא"ש, וכ"כ הר"ן פ"ק דקרושין). ומ"מ אם ידו משגת, תבא מארה למי שמפרנס אביו ממעות צדקה שלו (הגהות מרדכי רב"ב ובהגהות פ"ק רב"מ ובחירושי אגורה). ואם יש לו בנים רבים, מחשכים לפי ממון שלהם, ואם מקצתן עשירים ומקצתן עניים, מחויבים העשירים לכד. (תשובת מיימוני הלכות ממרים בשם מוהר"ם והביאה הבית יוסף). אבל חייב לכבדו בגופו, אע"פ שמתוך כך בטל ממלאכתו ויצטרך לחזור על הפתחים. ודוקא דאית לבן מזונות לאיתזוני ההוא יומא, אבל אי לית ליה, לא מיחייב לבטל ממלאכתו ולחזור על הפתחים. ו היה צריך על שום דבר בעיר, ויודע שישלמו חפצו בשביל אביו, אע"פ שיודע שגם כן יעשו בשבילו, לא יאמר: עשו לי דבר פלוני בשבילי, אלא יאמר עשו בשביל אבא, כדי לתלות הכבוד באביו. ז חייב לעמוד מפני אביו. ואם האב תלמיד בנו, כל אחד מהם עומד מפני השני. הגה: ואם הבן רוצה למחול על כבודו, לשמש אביו, הרשות בידו, דהא הרב שמחל על כבודו כבודו מחול. ודוקא כצנעא, או אפילו כפרהסיא ודש בעירו שהכל יודעים שהוא אביו, אבל אם הבן גדול בתורה ואין אביו דש בעירו, איכא למיחש לבויון התורה אם יתכזה הבן לפני האב, ויש להם להרחיק זה מזה שלא יקל שום אחד ככבודו לפני חבירו (הכל סברת הרב): וכן עשה מוהר"ם עם אביו. ח עד היכן כיבוד אב ואם, אפילו נטלו כיס של זהובים שלו והשליכו בפניו לים, לא יכלימם ולא יצער בפניהם ולא יכעוס כנגדם, אלא יקבל גזירת הכתוב וישתוק. הגה: ויש אומרים דאם רוצה לזרוק מעות של בן לים דיכול למנועו, דהא אינו חייב לכבדו רק משל אב, אבל לא משל בן (טור בשם ר"י). ואין חילוק בין לכבדו או לצערו (ת"ה סימן מ'). ודוקא קודם שזרקן, דאפשר דממנע ולא עבדו, אבל אם כבר זרקוהו, אסור לאכלומיה אבל יוכל לתבעו לדינא (טור בשם הרא"ש). ודוקא אם רוצה לזרוק כיסו לים, דאית ביה חסרון כיס, אבל אם רוצה להעביר ממנו ריוח בעלמא, אסור בכל ענין (ר"ן פ"ק דקרושין). בן שיש לו דין עם אביו, והאב הוא תובע הבן, צריך הבן לילך אחר אביו אע"פ שהבן הוא נתבע ודר בעיר אחרת, שזהו כבוד אביו. אבל האב חייב לשלם לבן הוצאות, דאינו חייב לכבדו משל בן (במהר"ק שורש נ"ח). כמו שנתבאר. ט חייב לכבדו אפילו אחר מותו. כיצד, היה אומר דבר שמועה מפיו, אומר: כך אמר אבא מארי הריני כפרת משכבו, אם הוא תוך שנים עשר חדש, ואם הוא לאחר שנים עשר חדש, אומר: זכרונו לברכה. הגה: ואין חילוק בין אם לאב בכל זה (מהר"ל סימן כ"ז). יש אומרים דאם כותב תוך שנים עשר חודש דבר ומזכיר אביו, א"צ לכתוב הריני כפרת משכבו אלא זכרונו לברכה, דהא כתיבתו מתקיימת לאחר שנים עשר חודש (הג' באלפס פ"ק דקרושין), ויש מחמירים אפילו בכתיבה (בנ"י ושאר מחברים וכ"מ בב"י סוף סי' רמ"ב בשם רשב"ץ ותשובת ן' חביב רס"ר), וכן נוהגין. י מי שנטרפה דעת אביו או אמו, משתדל לנהוג

עמהם כפי דעתם עד שירוחם עליהם. ואם אי אפשר לו לעמוד, מפני שנשתגעו ביותר, ילך לו ויניחם, ויצוה לאחרים לנהגם כראוי. **יא** ראה אביו שעבר על דברי תורה, לא יאמר לו: עברת על דברי תורה, אלא יאמר לו: אבא כתוב בתורה כך וכך, כאילו הוא שואל ממנו ולא כמזהירו, והוא יבין בעצמו ולא יתבייש. ואם היה אומר שמועה בטעות, לא יאמר לו: לא תתני הכי. **יב** אמר לו אביו: השקני מים, ויש לפניו לעשות מצוה עוברת כגון קבורת מת או לוויה, אם אפשר למצוה שתעשה ע"י אחרים, יעסוק בכבוד אביו. ואם התחיל כמצוה תחלה, יגמור, והעוסק כמצוה פטור מן המצוה (כ"י בשם הר"ן). ואם אין שם אחרים לעשות, יעסוק במצוה ויניח כבוד אביו. (מיהו אם אין זמן המצוה עוברת, יעסוק בכבוד אביו ואח"כ יעשה המצוה (רכינו ירוחם נתיב א' בשם רא"ש). **יג** תלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם. **יד** אביו אומר לו: השקני מים, ואמו אומרת: השקני מים, מניח אמו ועוסק בכבוד אביו. ואם היא מגורשת מאביו, שניהם שוים ולא יזוה מהם שירצה יקדים. **טו** אמר לו אביו לעבור על דברי תורה, בין מצוה עשה בין מצות לא תעשה, אפילו מצוה של דבריהם, לא ישמע לו. **טז** האב שצוה את בנו שלא ידבר עם פלוני ושלא ימחול לו עד זמן קצוב, והבן היה רוצה להתפייס מיד לולי צוואת אביו, אין לו לחוש לצוואתו. **יז** אחד האיש ואחד האשה שוין בכבוד ובמורא של אב ואם, אלא שהאשה אין בידה לעשות, שהיא משועבדת לבעלה, לפיכך היא פטורה בכבוד אב ואם בעודה נשואה. ואם נתגרשה או נתאלמנה, חייבת. **יח** ממזר חייב בכבוד אביו ובמוראו. אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות, מכבדו ומתירא ממנו. הגה: וי"א דאינו מחוייב לכבד אביו רשע, אא"כ עשה תשובה (טור ומרדכי פ' כיצד ובהגהות מיימוני פ"ו דהלכות ממרים). **יט** אסור לאדם להכביד עולו על בניו ולדקדק בכבודו עמהם, שלא יביאם לידי מכשול, אלא ימחול ויעלים עיניו מהם, שהאב שמחל על כבודו, כבודו מחול. **כ** המכה לבנו גדול, היו מנדין אותו, שהרי עובר על לפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט, יד). ולא מקרי גדול לדבר זה, רק אחר כ"ב שנה או כ"ד שנה) (בקונטרס פ"ק דקדושין וב"י ס"ס של"ד). **כא** חייב אדם לכבד אשת אביו, אף ע"פ שאינה אמו, כל זמן שאביו קיים. וחייב לכבד בעל אמו, כל זמן שאמו קיימת. אבל לאחר מיתה, אינו חייב בכבודם. ומכל מקום דבר הגון לכבדם אף לאחר מיתה. **כב** חייב אדם בכבוד אחיו הגדול, בין שהוא אחיו מאביו בין שהוא אחיו מאמו. (ואפילו הקטן הוא ת"ח וגדול בתורה יותר מן הגדול). (כן משמע לו מתשוכת הרא"ש שבסעיף שאח"ז וסמ"ג ודלא כיש חולקין בזה) (ב"ז). **כג** אח גדול שחירף וביזה לאחיו שהוא ת"ח וקטן ממנו בשנים, ונידה הקטן לגדול, יפה עשה שנדהו, דכיון שאינו נושא פנים לתורה אינו עושה מעשה עמך ואינו חייב לכבדו. **כד** חייב אדם לכבד חמיו. הגה: י"א דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו (מהרי"ק שורש מ"ד). ואינו נ"ל, אלא דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו (וראיה ממדרש גבי ויזבח זבחים וגו' (בראשית מו, א)). **כה** אם האב רוצה לשרת את הבן, מותר לקבל ממנו אלא א"כ האב בן תורה. תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר, שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו לפני הרב ששם, ואביו מוחה בו לפי שדואג שבאותה העיר העובדי כוכבים מעלילים, אינו צריך לשמוע לאביו בזה. הגה: וכן אם האב מוחה כבן לישא איזו אשה שיחפץ בה הכן, א"צ לשמוע אל האב (מהרי"ק שורש קס"ז).

רמא דיני מכה ומקלל אביו ואמו, ובו ט' סעיפים

א המקלל אביו או אמו, אפילו לאחר מיתתן, חייב סקילה אם הוא בעדים והתראה, אחד האיש ואחד האשה שקללו. במה דברים אמורים, שקללם בשם מהשמות המיוחדים, אבל קללם בכינוי, אינו חייב אלא בלאו, כמו המקלל אחד מישראל. הגה: וכן המכה אביו או אמו, בחייהם, בין איש בין אשה חייבים חנק. ודוקא אם עשו כהם חבורה, אבל אם לא עשו חבורה אינו אלא בלאו, כמו מי שמכה אחד מישראל (טור). **ב** הכהו על אזנו וחרשו, חייב מיתה, שא"א שיעשה חרש בלא חבורה, דטיפת דם יוצא מבפנים באוזן ועל זה נתחרש. **ג** היה קוץ תחוב לאביו, לא יוציאנו, שמא יבא לעשות בו חבורה. וכן אם הוא מקיז דם, או רופא, לא יקיז דם לאביו ולא יחתוך לו אבר, אף על פי שמכוין לרפואה. הגה: בד"א, כשיש שם אחר לעשות. אבל אם אין שם אחר לעשות והוא מצטער, הרי הוא מקיזו וחותך לו כפי מה שירשוהו לעשות. (גם זה בטור). **ד** היו אביו ואמו רשעים גמורים ועוברי עבירה, אפילו נגמר דינם להריגה ויוצאים ליהרג, אסור לו להכותם ולקללם. ואם הכה אותם או קללם פטור. ואם עשו תשובה, ה"ז חייב ונהרג עליהם אף על פי שיוצאין ליהרג. **ה** עבר אביו או אמו עבירה שלוקים עליה, והיה הבן שליח לדיינים, לא יכה אותם. וכן אם נתחייבו נידוי, לא יהא שליח לנדותם. ולא ירדוף ולא יכה אותם בשליחות בית דין, אע"פ שראויים לכך ולא עשו תשובה. **ו** כל המבזה אביו ואמו, אפילו בדברים, אפילו ברמיזה, הרי זה בכלל ארור מפי הגבורה, שנאמר: ארור מקלה אביו ואמו (דברים כו, טז). ויש לבית דין להכות על זה מכת מדרות ולענוש כפי מה שראוי. הגה: מי שנתחייב שבועה לבנו בבית דין, אינו משיבוע שבועה שיש בה אלה, שהרי זה בא לקלל אביו, אלא משיבוע שבועה שאין בה אלה (טור בשם הרמב"ם). **ז** שתוקי (פירוש שתוק לקרוא את אביו, כמו שאמרו בפרק עשרה יוחסין: איזהו שתוקי. כל שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו), חייב על הכאת אמו וקללת אמו ואינו חייב על אביו. אף על פי שנבדקה אמו ואמרה: בן פלוני הוא, אינו נענש על פיה. **ח** בנו מהשפחה או מהכותית אינו חייב לא על אביו ולא על אמו. וכן מי שהיתה הורתו שלא בקדושה אף על פי שלידתו בקדושה. **ט** גר אסור לקלל אביו העובר כוכבים ולהכותו. ולא יבזהו, שלא יאמרו: באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה. אבל עבד שנשתחרר אין לו יחוס, והרי הוא כמי שאינו אביו לכל דבר.

הלכות כבוד רבו ותלמיד חכם

רמב שלא להורות בפני הרב, ורב שמחל על כבודו, ובו ל"ו סעיפים

א חייב אדם בכבוד רבו ויראתו יותר מבשל אביו. הגה: אביו שהוא רבו מובהק, קורא אותו בדבריו: רבי, אבל ברבו שאינו מובהק, קורא אותו: אבא. (סברת הרב ממשמעות הטור ומש"ס ר"פ הזהב). **ב** כל החולק על רבו, כחולק על השכינה. וכל העושה מריבה עם רבו, כעושה עם השכינה. וכל המתרעם עליו, כאילו מתרעם על השכינה. וכל המהרהר אחר רבו, כמהרהר אחר השכינה. **ג** איזהו חולק על רבו, כל שקובע לו מדרש ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו, ורבו קיים אף ע"פ שהוא במדינה אחרת. (אבל מותר לחלוק עליו באיזה פסק או הוראה, אם יש לו ראיות והוכחות לדבריו שהדין עמו) (פסקי מהרא"י סי' רל"ח). **ד** אסור לאדם להורות לפני רבו לעולם, וכל המורה לפניו חייב מיתה. הגה: ואפילו נטילת רשות לא

מהני תוך שלשה פרסאות, אם הוא רבו מובהק. (כ"י בשם תוספות פ"ק דסנהדרין ומהרי"ק שורש ק"ע ואגודה שם וסמ"ק סוף עשין י"ג בשם ר"י ופרק אע"פ). ואם הוא רחוק מרבו י"ב מיל, ושאל לו אדם דבר הלכה בדרך מקרה, יכול להשיב. אבל לקבוע עצמו להוראה ולישב ולהורות, אפילו הוא בסוף העולם, אסור להורות עד שימות רבו או עד שיתן לו רשות. הגה: וכל זה ברכו מובהק, אבל בתלמיד חבר, אפילו תוך שלשה פרסאות שרי (ר"ף ורמב"ם כדאיתא בבית יוסף ותוספות והרא"ש וכ"כ הג"מ פ"ה מהלכות ת"ת). וי"א דמ"מ לפני רבו ממש אסור (ריב"ש סי' רע"א), ואפילו שלא בפניו ממש, אם התחילו בכבוד הרב לומר שישאלו לרב, או שהרב מופלג בחכמה וזקנה, אין להורות בעירו. (בכ"י מגמרא כפ' הדר). וי"א דתלמיד גמור תוך י"ב מיל חייב מיתה, אם הוא מורה. חוץ לי"ב מיל, פטור אבל אסור. הגה: וי"א דדוקא ברגיל לכא לעירו של תלמיד. אבל אם אינו רגיל לבא שם, רק בדרך אקראי, מותר, כל שהוא חוץ לג' פרסאות (מרדכי בשם ריב"א). תלמיד חבר תוך י"ב מיל, פטור אבל אסור. וחוץ לי"ב מיל, מותר. אע"פ שנטל רשות מרב אחד, לא סגי, עד שיטול רשות מכל רבותיו המובהקים. הגה: והאי מובהקים לא מיירי כשאר רבו מובהק שרוב חכמתו ממנו, דא"כ לא אפשר להיות לו הרבה רבותיו מובהקים, אלא ר"ל תלמיד גמור, לאפוקי תלמיד חבר דהיינו שנתגדל בתורה ונעשה חבר לרבו, דהיינו שהוא קרוב להיות גדול כרבו. (מהרי"ק שורש ק"ע ובי"ב בשם רשב"ם פ' יש נוחלין). מיהו יש חולקין וסבירא להו דאי קבל רשות מרבו אחד, מהני להורות חוץ לג' פרסאות. (תשובת הרשב"א סי' ק"א וריב"ש סי' רפ"א). אבל תוך ג' פרסאות, לא מהני ליה. וי"א רכל שאינו רבו מובהק, דהיינו שאין רוב חכמתו ממנו, תלמיד חבר הוא (כ"י בשם הרמב"ם). ה' אין תלמיד יכול לסמוך אחרים במקום רבו. ו' אם לא קבל הנסמך הסמיכה מיד הרב ההוא הסומך אלא ע"י רבנים אחרים, והוא נעשה להם סניף, אין לאותו הרב להשתרר עליו כלל אם אינו רבו. הגה: אבל אם סמכו לרבו, נהגו שהנסמך כפוף קצת לסומכו. (מהרי"ק שורש ק"יג וק"יז). וכן מי שלומד בישיבה זמן אחד, נהגו לומר שהוא תלמיד בעל הישיבה, אע"פ שאפשר שבעל הישיבה שמע יותר חידושים ממנו, ויש למנהגים אלו עיקר על מה שיסמוכו (כפסקי מהרא"י). ז' לא מקרי הוראה אלא בשמורה על מעשה שבא לפניו, אבל אם שאלו לתלמיד הלכה כדברי מי, יכול לומר מה שבדעתו, כיון שאינו מורה על מעשה שבא לפניו. ח' לא מקרי הוראה אלא בדבר שיש בו חידוש לשואל, אבל בהוראה ידועה שהיא פשוטה לכל, כגון נותן טעם לפגם או לבטל איסור בששים וכיוצא באלו, מותר. ט' יש מי שכתב שכל הכתוב בספרים מפסקי הגאונים יכול להורות בימי רבו, רק לא יורה דבר מלבו ולא יסמוך על ראיותיו לדמות מילתא למילתא מעצמו. י' ויש מי שכתב שאסור לחכם להתיר דבר התמוה שנראה לרבים שהתיר את האסור. י"א לאפרושי מאיסורא, כגון שרואה אדם שעובר עבירה מפני שאינו יודע שהוא אסור, או מפני רשעתו, מותר להפרישו ולומר לו שהוא אסור, בפני רבו, שבכל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב. י"ב אם בני ביתו של תלמיד הוצרכו להוראה ושאלו לו, לא יורה להם במקום רבו. (ולא כל מי שמת רבו מותר לישב ולהורות, אא"כ הגיע להוראה). (טור בשם הרמב"ם). י"ג תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה, הרי זה שוטה רשע וגס רוח, ועליו נאמר: כי רבים חללים הפילה (משלי ז, כו). הגה: ותלמידים הקטנים הקופצים להורות ולישב בראש, להתגדל בפני עמי הארץ, מרבים מחלוקת ומחריכים העולם ומכבין נרה של תורה. (טור מהרמב"ם). ויזהר כל אדם שלא יורה כשהוא שתוי יין או שאר דברים המשכרים, אפילו בדבר פשוט, אם לא שהוא דבר ברור בפוסקים חיל קרי בי רב הוא. (ת"ה סימן מ"ב ובמהרי"ק שורש ק"ע ועס"ק י"ט). עיין בחושן המשפט סי' ד'. י"ד כל חכם שהגיע

יו"ד הלכות כבוד רבו ותלמיד חכם סימן רמב

תריט

להוראה ואינו מורה, הרי זה מונע תורה ונותן מכשולות לפני רבים, ועליו נאמר: ועצומים כל הרוגיה (משלי ז, כו). הגה: ענין הסמיכות שנהגו בזמן הזה, כדי שידעו כל העם שהגיע להוראה ומה שמורה הוא ברשות רבו הסומכו, ולכן אם כבר מת רבו א"צ לסמיכות. וכן בתלמיד חבר, כדרך שנתבאר לעיל, במקום שא"צ רשות א"צ סמיכות. (ריב"ש סימן רע"א ודלא כנחלת אבות פ' שנו חכמים). וי"א דמי שאינו מוסמך למורינו ונותן גיטין וחליצות, אין במעשיו כלום, ויש לחוש לגיטין וחליצות שנתן, אם לא שידוע לכל שמומחה לרבים הוא רק שמצד ענוה ושפלות אינו מבקש גדולות. (מהר"ד כהן סי' כ' ומהרי"ו סי' פ"ה וקכ"ב). ויש חולקים ומקילין (תשובת ריב"ש הנ"ל). ובמקום עגון יש להקל אם כבר נתן גיטין וחליצות, אבל לא בדרך אחר, כי מנהגן של ישראל תורה, כן נ"ל. ועוד נ"ל שמוותר לתת מורינו לאחד שיסדר גיטין, ואף על פי שמדין הסמיכה שכימים הראשונים לא היו דינא הכי. מ"מ עכשיו אינו אלא נטילת רשות בעלמא ושרי. וזו אסור לתלמיד לקרות לרבו בשמו, לא בחייו ולא כמותו, ואפילו לקרות לאחרים ששמו כשמו אסור, אם הוא שם פלאי שאין הכל רגילין לקרות בו. הגה: אבל שם שרגילין בו, מותר להזכיר שלא בפני רבו. (ב"י בשם הרמב"ם). וכל זה דוקא כשאינו מזכיר רק שמו לבד, אבל מותר לומר: ר' מורי פלוני. (כן משמע מפי רש"י פ' חלק). וזו לא יתן שלום לרבו ולא יחזיר לו שלום, כדרך שאר העם, אלא שוחה לפניו ואומר לו כיראה ובכבוד: (שלום עליך רבי, ואם נתן לו רבו שלום, אומר לו: שלום עליך מורי ורבי. וכן נוהגין. וי"א דאין לתלמיד לשאול בשלום רבו כלל, שנאמר: ראוני נערים ונחבאו (איוב כח, ט). (ירושלמי הביאו הגהת מיימוני פ"א וכ"כ תא"ו גתיב ב' וכ"י בשם רבינו יונה). ולא יחלוץ תפיליו לפני רבו ולא יסב לפניו, אלא יושב כיושב לפני המלך. (היה רבו יושב בסעודה עם אחרים, נוטל רשות מרבו ואח"כ מאחרים). (רוקח סימן של"ה). ולא יתפלל לפניו לא לאחריו ולא בצדו, ואין צריך לומר שאסור להלוך בצדו, אלא יתרחק לאחור רבו. ולא יהא מכוון כנגד אחוריו, אלא יצדד עצמו לצד אחר, בין כשמתפלל עמו בין כשהולך עמו. וחוצן לד' אמות, הכל מותר. (ועיין בא"ח סי' צ"ד). ולא יכנס עמו למרחץ אא"כ הוא צריך לו. הגה: ואם היה התלמיד במרחץ קודם לרבו, ובא רבו לשם, א"צ לצאת. (מהרי"ו ברנין). וכל זה לא מיירי אלא במקום שהולכים ערומי ערוה במרחץ, אבל במקום שהולכים במכנסים, מותר. (אגודה פ' מקום שנהגו) וכן המנהג פשוט ליכנס עם רבו ואביו וחמיו ובעל אמו ובעל אחותו למרחץ, אע"פ שכגמרא אסרו כולם, והכל הוא מטעם דעכשיו הולכים במכנסים. ולא ישב לפניו, עד שיאמר לו: שב, ולא יעמוד, עד שיאמר לו: עמוד, או עד שיטול רשות לעמוד. וכשנפטר מלפניו לא יחזיר לו אחוריו, אלא נרתע לאחוריו, ופניו כנגד פני רבו. הגה: והנפטר מרבו ונטל ממנו רשות ולן בעיר, צריך לחזור וליטול ממנו רשות (ש"ס פ"ק דמ"ק ור' ירוחם). ודוקא שלא אמר לו מתחלה שרוצה ללון בעיר, אבל אם הגיד לו בשעה שנטל רשות, א"צ לחזור וליטול ממנו רשות. (הר"ן שם). ולא ישב במקומו; ולא יכריע דבריו בפניו; ולא יסתור דבריו. וחייב לעמוד מפניו, משיראנו מרחוק מלא עיניו עד שיתכסה ממנו שלא יראה קומתו, ואח"כ ישב. ואפילו היה רכוב, צריך לעמוד מפניו, דחשיב כמהלך. הגה: י"א דאין אדם חייב לעמוד לפני רבו, רק שחרית וערבית. (טור בשם הרמב"ם). ודוקא בבית הרב, אבל בפני אחרים שאין יודעים שעמד לפניו, חייב לעמוד. (ב"י בשם התוס' ומרדכי בשם ר"י וע"פ). יז שלשה שהיו מהלכים בדרך, הרב באמצע, הגדול לימין, והקטן לשמאל. הגה: והא דאין מכבדים בדרכים אלא בפתח הראויה למזוזה, היינו שכל א' הולך לדרכו ואינן בחבורה אחת, אבל אם הם בחבורה אחת, מכבדים בדרכים. (הגהות מיי" פ"ו דהל' ת"ת וכתוספות פרק כמה בהמה). ובמקום סכנה, א"צ לכבד כלל. (מרדכי בשם ראבי"ה פ' שלשה שאכלו). יח אם קראו לרבו לקרות

בתורה בצבור, אינו צריך לעמוד כל זמן שרבו עומד. הגה: וכן כשהרב עומד למעלה בכית, והתלמיד על הקרקע, א"צ לעמוד לפניו. אפי' כשהס"ת על הבימה, אין צבור שכבהכ"נ צריכים לעמוד, והספר ברשות אחרת (ב"י בשם תשובת הרשב"א). **יב** כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו. ואם הוא במקום שאין מכירין אותו, ואין לו תפילין בראשו, וחושש שמא יאמרו עליו שהוא עבד, אינו נועל לו מנעל ולא חולצו. **כ** כל המונע תלמידו מלשמשו מונע ממנו חסד ופורק ממנו יראת שמים. וכל תלמיד שמזלזל דבר מכל כבוד רבו, גורם לשכינה שתסתלק מישראל. **כא** אין חולקין כבוד לתלמיד בפני רבו, אלא אם כן רבו חולק לו כבוד. הגה: ואפילו תלמידו של התלמיד או בנו של התלמיד אין להם לעמוד לפני הרב נגד רבו או אבי התלמיד, אלא אם כן הרב חולק לו כבוד. ודוקא אם הרב הוא כן רבו של זה היושב לפניו. (ב"י בשם שבולי לקט). **כב** ראה רבו עובר על דברי תורה, אומר לו: למדתני רבינו כך וכך. הגה: ואם רצה לעבור רק על איסור דרבנן, אפילו הכי צריך למחות בידו. (ת"ה סימן מ"ג). הרואה רבו עושה מעשה, ויש לו להקשות על זה, אם הוא איסור דאורייתא יקשה לו קודם המעשה, ואם הוא איסור דרבנן, יניחו לעשות המעשה ואח"כ יקשה לו, הואיל ואינו יודע ודאי שעובר, אלא שיש לו להקשות על זה (תא"ו נתיב ב'). **כג** כל זמן שמזכיר שמועה בפניו אומר לו: כך למדתני רבינו. **כד** לא יאמר דבר שלא שמע מרבו, עד שיזכיר שם אומרו. **כה** כשימות רבו, קורע עליו כל בגדיו עד שמגלה לבו. ויש אומרים שאינו קורע אלא טפת. ואינו מאחה לעולם. ומתאבל עליו בחליצה וכל דיני אבילות מקצת יום המיתה או מקצת יום השמועה. **כו** אפילו בשמועה רחוקה קורע על רבו כשם שקורע על אביו. (וע"ל סי' ש"מ ושע"ד). **כז** מי שרבו מת מוטל לפניו, אינו אוכל בשר ואינו שותה יין, כדין מי שמתו מוטל לפניו. **כח** כשמזכיר רבו תוך י"ב חודש צריך לומר: הריני כפרת משכבו. **כט** רק בפני רבו, הוא בכלל כל משנאי אהבו מות (משל ח, לו). הגה: ודוקא כיון, שהוא דבר שיצא מגופו בכח, אבל רוק כעלמא, מותר, דאנוס לרוק. (תא"ו נתיב ב'). **ל** כל אלו הדברים שאמרנו שצריך לכבד בהם את רבו, לא אמרו אלא ברבו מובהק דהיינו שרוב חכמתו ממנו; אם מקרא מקרא, אם משנה, משנה; אם גמרא, גמרא. הגה: וכימים אלו עיקר הרכנות אינו תלוי במי שלמדו הפלפול וחילוקים שנוהגים בהם בזמן הזה, רק במי שלמדו פסק ההלכה והעיון והעמידו על האמת והיושר. (מהרי"ק שורש ק"ע). אבל אם לא למד רוב חכמתו ממנו, אינו חייב לכבדו בכל אלו הדברים, אבל עומד מלפניו משיגיע לארבע אמותיו וקורע עליו, כשם שהוא קורע על כל המתים שהוא מתאבל עליהם. אפילו לא למד ממנו אלא דבר אחד, בין קטן בין גדול, עומד מלפניו וקורע עליו. (ועיין לקמן סי' ש"מ סעיף ח'). **לא** כל תלמיד חכם שדעותיו מכוונות אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו בחכמה, אעפ"י שלא למד ממנו כלום. הגה: ואין לאדם להורות עד ארבעים שנה, אם יש גדול ממנו בעיר, אף על פי שאינו רבו. (ב"י בשם הר"ן וסמ"ק ורש"י פרק הנחנקין). חכם שאסר, אין חכירו רשאי להתיר משקול הדעת, אבל אם יש לו קבלה שטעה, (רבינו ירוחם בשם י"א). או שטעה בדבר משנה, יוכל להתיר. (הר"ן פ"ק רעבורת כוכבים בשם ראב"ד ורשב"א ורמב"ן ז"ל ותוס' ורא"ש ור' ירוחם סוף נתיב ב'). ואפילו אם טעה בשקול הדעת, יכול לישא וליתן עם המורה עד שיחזור בו. (סברת הר"ן). ולכן אין איסור לשואל (לשואל) לשני (שם במררכי ואגורה ותוס' ורא"ש ור' ירוחם שם), וכלבד שיודיע אותו שכבר הורה הראשון לאסור. (רבינו ירוחם נתיב ב' ותוס' ורא"ש). ואפילו אם התיר הראשון וכבר חלה הוראתו, אין לשני לאסור מכת שקול הדעת. (כן משמע באשיר"י פרק קמא רע"א). וכל זה באותה הוראה עצמה, אבל כמעשה אחר, פשיטא שיכול להורות מה שנראה אליו. (מהרי"ק שורש קע"ב וחרושי רשב"א וע"פ).

כ
אד"א

ל"ב הרב המובהק שמחל על כבודו ככל הדברים האלו, או באחד מהם, לכל תלמידיו או לאחד מהם, כבודו מחול. ואף על פי שמחל, מצוה על התלמיד להדרו. (ואסוד לבנותו). (פסקי מהרא"י סימן קכ"ז). ל"ג יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך. ל"ד אבידת אביו ואבידת רבו (המובהק), (ב"י וטור ופוסקים מהש"ס), אבידת רבו קודמת. ואם היה אביו שקול כנגד רבו, אבידת אביו קודמת. היה אביו ורבו נושאים משאוי, מניח של רבו ואח"כ מניח של אביו. היה אביו ורבו עומדים בבית השבי, פודה את רבו ואח"כ פודה את אביו. ואם היה אביו תלמיד חכם, פודה את אביו ואחר כך פודה את רבו. הגה: וכן מפרק משאו קודם לרבו, ואע"פ שאינו שקול בחכמה כרבו, אבל אין מחזיר אבידת אביו קודם, עד שיהא שקול כנגד רבו. (טור בשם הרא"ש והגה"מ וב"י הוכיח כן ע"ש). י"א הא דרבו קודם לאביו היינו שלומד עמו בחנם, אבל אם אביו שוכר לו רבי ומלמדו, אביו קודם לכל דבר. (ספר החסידים) וכן נראה לי עיקר. ל"ה אבידתו קודמת לשל אביו ושל רבו. ל"ו האומר לחבירו: איני מקבל ממך אם היית כמשה, מלקין אותו משום בזיון. הגה: ותלמיד חכם שאמר דבר הלכה בדבר השייך לדידיה (תוס' בשם ר"ת ונ"י), אם אמרה קודם מעשה שומעין לו; ואם לאו, אין שומעין לו (ש"ס פ' הערל ריש רף ע"ז ותוס' ונ"י שם ד"מ ס"ס רמ"ה). ודוקא שאמר: כך קבלתי, אבל אם אומר דבר מסבא ומראה פנים לדבריו והוא נראה, שומעין לו. (נ"י בשם הריטב"א). אבל אין שומעין לדידיה, דלמא מדמי דברים להרדי שאינן דומים. אבל אם הוא פשוט, שומעין ל"ז (רבינו ירוחם סוף נתיב ב' ובשם הרא"ש).

רמג ת"ח היה פטור ממס, ומכירת סחורתו מוקדמת, ובו ט' סעיפים

א תלמידי חכמים לא היו יוצאין בעצמם עם שאר העם לעשות בכנין ובחפירות העיר וכיוצא בזה, שלא יתבזו בפני עמי הארץ, וכיון שהם פטורים אפילו אחרים במקומם אין שוכרין. ב כמה דברים אמורים, כשכל אדם יוצא בעצמו. אבל אם אין יוצאין בעצמם, אלא שוכרים אחרים במקומם או גובים ממון מבני העיר לעשותו, אם דבר שצריך לחיי האדם כגון בארות מים וכיוצא בהם, חייבים לתת חלקם. (ואם כתחלה הלכו בעצמן, ואח"כ נמלכו לשכור אחרים, ת"ח חייבים ליתן חלקם) (תשו' מהר"מ במרכי פ' השותפין). אבל דבר שהוא צריך לשמירת העיר, כגון חומות העיר ומגדלותיה. ושכר השומרים, לא היו חייבין לתת להם כלום, שאין צריכין שמירה, שתורתן שמירתם. ולכן היו פטורים מכל מיני מסים, בין מסים הקצובים על כל בני העיר, בין מס שהוא קצוב על כל איש לבדו, בין הקבועים בין שאינם קבועים, וחייבים בני העיר לפרוע בשבילם אפילו הקבועים על כל איש ואיש. הגה: ואפילו אם אמר ההגמון שת"ח עצמם יתנו, חייב הצבור לתת בעדם. ואם החרימו הצבור על תלמיד חכם ליתן, אין בחרם שלהם כלום. ותלמיד חכם היה יכול להחרים ולשמת הצבור שיתנו בעדו דמיו. (ב"י בשם ת' ה"ר נחמיה באלשקר סי' י"ט). ואין חילוק אם הת"ח עשיר או עני. (ב"י בשם הרמב"ם ורמ"ה ור"י הלוי). ודוקא תלמידי חכמים שתורתם אומנותם, אבל אין תורתם אומנותם, חייבים. ומיהו אם יש לו מעט אומנות, או מעט משא ומתן להתפרנס בו כדי חייו ולא להתעשר, ובכל שעה שהוא פנוי מעסקיו חוזר על ד"ת ולומד תדיר, נקרא תורתו אומנתו. הגה: ואין חילוק בין שהוא תופס ישיבה או לא, רק שהוא מוחזק לת"ח בדורו שיודע לישא וליתן בתורה, ומבין מדעתו ברוב מקומות התלמוד ופירושו ובפסקי הגאונים, ותורתו אומנתו כדרך שנתבאר. (ת"ה סימן שמ"ב). ואע"ג דאין בדורינו עכשיו חכם לענין שיתנו לו ליטרא דדהבא אם מכי"ש, מ"מ לענין לפטרו ממס מקילין להם בזה, רק שיהא מוחזק לת"ח, כמו שנתבאר. (שם סימן שמ"א). ומ"מ יש מקומות שנהגו

לפטור ת"ח ממס, ויש מקומות שנהגו שלא לפטור (שם שמ"ב). ג ותלמיד חכם המזלזל במצות ואין בו יראת שמים, הרי הוא כקל שבצבור. ד תלמיד חכם שיש לו סחורה למכור, לא היו מניחין לשום אדם למכור מאותה סחורה עד שימכור הוא תחלה את שלו. ודוקא דליכא גוים דמזבני, אבל אי איכא גוים דמזבני, לא, דהא לית רווחה לצורכא מדרכנן, ואפסודי להנך בכדי, לא מפסדינן. ה תלמיד חכם שיש לו דין עם אחר ועומד לפני הדיין, ויש שם בעלי דינים אחרים שקדמו לפניו תחלה, מקדימים דינו, של ת"ח ומושיבין אותו. ו עון גדול הוא לכוזת תלמידי חכמים או לשנאותן, וכל המבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא, והוא בכלל: כי דבר ה' בזה (במדבר טו, לא). הגה: ואסור לשמש במי ששונה הלכות, וכ"ש במי ששונה תלמוד שהוא הגמרא, ויקדים לשמש במי ששונה הלכות קודם שימש במי ששונה גמרא. (רבינו ירוחם נתיב ב). ז מי שהעידו עליו שביזה ת"ח, אפילו בדברים (אפילו שלא בפניו), בית דין מנדין אותו ואין מתירים לו עד שירצה החכם שנידוהו בשבילו. ואם ביזה את החכם לאחר מותו, בית דין מנדין אותו והם מתירים לו משיחזור בתשובה. הגה: אבל אין דין ת"ח בזמן הזה לענין שיתן לו המבייש ליטרא דדהבא. (מהרי"ק שורש קס"ג ומהרי"ו סימן קס"ג). ומ"מ יקנסו הב"ד המבייש לפי המבייש והמתבייש (ריב"ש). ובלבד שלא יתחיל החכם במריכה לכוזת בני אדם שלא כדין ויגרום בזה שיכוהו ויתרוסו נגדו (ג"ו שם). ומ"מ אף אם התחיל החכם קצת, אין רשות לכל אדם להחציף נגדו לענות לו בעזות. (הגהות מרדכי וקרושין). והכל לפי ראות הדיינים. ח החכם עצמו מנדה לכבודו לעם הארץ שהפקיר כנגדו, ואין צריך לא עדות ולא התראה, ואין מתירין לו עד שירצה החכם. ואם מת החכם, באים שלשה ומתירים לו. ואם רצה החכם למחול לו ולא נידהו, הרשות בידו. הגה: י"א שבזמן הזה אין ת"ח יכול לנדות לכבוד עצמו ולא לעשות דינא לנפשיה. (מהרי"ק ומהרי"ו שם ובפסקי מהרא"י סי' רצ"ה). ויש חולקים, ובלבד שיהא מוחזק וראוי לכך (ריב"ש ומהרי"ד כהן) (ועיין לקמן סוף סימן של"ד). ט אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו, אינו שבה לת"ח שינהיג עצמו בדבר זה. בד"א, שחירפוהו בסתר. אבל אם חירפוהו כפרהסיא, אסור לו למחול על כבודו, אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש, עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו.

רמד קימה והידור בפני חכם אפילו אינו רבו, וכו' י"ח סעיפים

א מצות עשה לקום מפני כל חכם, אפילו אינו זקן אלא יניק וחכים, ואפי' אינו רבו, (רק שהוא גדול ממנו וראוי ללמוד ממנו). (טור בשם הרמב"ם ור"ן פ"ק וקרושין). וכן מצוה לקום מפני שיבה, דהיינו בן שבעים שנה, (אפילו הוא עם הארץ, ובלבד שלא יהיה רשע). (כ"י בשם התוספות ובהגהות מ"י פ"ו ומרדכי פ"ק וקרושין ור' ירוחם ור"ן ור"ת). ב מאימתי חייב לקום מפניהם, משיגיע לתוך ארבע אמותיו עד שיעבור מכנגד פניו. ורוכב כמהלך דמי. ג אסור להעצים עיניו ממנו קודם שיגיע לתוך ארבע אמותיו, כדי שלא יצטרך לקום מפניו כשיגיע לתוך ארבע אמותיו. ד אין עומדים מפניהם לא בבית הכסא ולא בבית המרחץ, דכתיב: תקום והדרת (ויקרא יט, לב). קימה שיש בה הידור. (ודוקא בבית הפנימי של מרחץ, אבל בבית החיצון, עומדים). (כ"י בשם הגמרא ורי"ף ורא"ש ור' ירוחם ואגודה וסמ"ג סכ"ב). ה אין בעלי אומניות חייבים לעמוד בפני תלמיד חכם בשעה שעוסקים במלאכתן. ואם הוא עוסק במלאכת אחרים ורוצה להחמיר על עצמו לעמוד מפניו, אינו רשאי. ו אין ראוי לחכם שיטריה על הצבור לכוין לעבור לפניו שיעמדו מפניו, אלא ילך לו בדרך קצרה, כדי שלא ירבו לעמוד. ואם יוכל להקיף הדרך כדי שלא יעבור לפניו, זכות הוא לו. ז אפילו חכם שהוא ילד,

עומד בפני הזקן המופלג בזקנה. ואינו חייב לעמוד מלא קומתו, אלא כדי להדרו. ואפילו זקן גוי, מהדרים אותו בדברים ונותנים לו יד לסומכו. ח שני חכמים ושני זקנים, אין אחד צריך לקום מפני חברו, אלא יעשה לו הידור. (ואפילו הרכ תלמידו יעשה לו הידור קצת). (מהגהת מיימוני פ"ה דת"ת בשם דמ"ד). ה הרואה חכם עובר, אינו עומד עד שיגיע לתוך ארבע אמותיו, וכיון שעבר מלפניו יושב. ואם הוא רבו מובהק, עומד מלפניו מלא עיניו ואינו יושב עד שיתכסה מעיניו או עד שישב במקומו. י אם הוא מופלג בחכמה, אפילו אינו רבו, דינו כרבו מובהק. (מי שהוא גדול הדור ומפורסם בדורו בכך, נקרא מופלג בחכמה). (ת"ה סימן קל"ה ותוס'). יא אפילו בשעה שהוא עוסק בתורה, צריך לעמוד מפניו. יב חכם, אפילו מופלג בחכמה, רשאי לעמוד בפני מי שהוא בעל מעשים (ר"ן בשם הרמב"ן). יג ראה אב בית דין, עומד מלפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו עד שיעבור מלפניו ארבע אמות. יד ראה את הנשיא, עומד מלפניו מלא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו או עד שיתכסה מעיניו. וכולם שמחלו על כבודם, כבודם מחול, ואעפ"כ מצוה לכבדם ולקום מפניהם קצת. טו כשהנשיא נכנס לבית המדרש, עומדים ואינם יושבים עד שיאמר להם: שבו. כשאב בית דין נכנס, עושים לו שורות עומדים מכאן ומכאן, עד שישב במקומו. כשהחכם נכנס, כל שיגיע לו בארבע אמותיו עומד מלפניו, אחד עומד ואחד יושב, עד שנכנס במקומו. טז בני חכמים ות"ח, בזמן שהרבים צריכים להם, מפסיעים על ראשי העם ונכנסים למקומם. ואין שבה לתלמיד חכם שיכנס באחרונה. יז לצרכיו, נכנס וחוזר למקומו. יח בני חכמים שאבותיהם ממונים פרנסים על הצבור, בזמן שיש בהם דעת לשמוע, נכנסים ויושבים לפני אביהם והופכים פניהם כנגד אביהם. ואם אין בהם דעת לשמוע, הופכים פניהם כלפי העם. יט היו ביחד, חכם שמופלג בחכמה והוא בחור וזקן שמופלג בזקנה והוא חכם קצת; בישיבה של דין או של תורה, הולכים אחר החכמה להושיב החכם בחור בראש ולדבר תחילה. וכמסיבה של משתה או של נישואים, הולכים אחר הזקנה להושיבו בראש. ואם החכם מופלג בחכמה והזקן אינו מופלג בזקנה, ככל מקום הולכים אחר החכמה. ואם הזקן מופלג בזקנה והחכם אינו מופלג בחכמה, ככל מקום הולכים אחר הזקנה, הואיל והוא חכם קצת. ואם אין שום אחד מהם מופלג, לא זה בחכמה ולא זה בזקנה, הזקן קודם בכל מקום.

הלכות תלמוד תורה

רמה חייב כל אדם ללמד לבנו ולהעמיד תלמידים, ובו כ"ב סעיפים

א מצות עשה על האיש ללמד את בנו תורה. ואם לא למדו אביו, חייב ללמוד לעצמו. (וע"ל סי' רמ"ו סעיף ו'). ב היה הוא צריך ללמוד, ויש לו בן ללמד, ואין ידו משגת להספיק לשניהם, אם שניהם שוים הוא קודם לבנו. ואם בנו נכון ומשכיל מה שילמד יותר ממנו, בנו קודמו. ואף על פי כן לא יבטל הוא. ג כשם שמצוה ללמד את בנו, כך מצוה ללמד את בן בנו, שנאמר: והודעתם לבניך ולבני בניך (דברים ד. ט). ולא לכן בנו בלבד, אלא מצוה על כל חכם מישראל ללמד לתלמידים, שגם הם נקראים בניו, אלא שמצוה להקדים בנו לכן בנו, וכן בנו לכן חברו. ד חייב להשכיר מלמד לבנו, ללמדו.

אבל לבן חבירו, אינו חייב להשכיר. הגה: והיו כופין ליה לשכור לבנו מלמד. ואם אינו בעיר, ויש לו נכסים, אם אפשר לאודועי ליה מודיעים ליה; ואם לאו, יורדים לנכסיו ושוכרים מלמד לבנו. (הגהות מיימוני פ"א רת"ת כשם הר"מ). ה מאימתי מתחיל ללמד לבנו, משיתחיל לדבר מתחיל ללמדו: תורה צוה לנו וגו' (דברים לג, ד), ופסוק ראשון מפרשת שמע (דברים ו, ד), ואח"כ מלמדו מעט מעט, עד שיהא כבן ששה או כבן שבעה, ואז מוליכו אצל מלמדי תינוקות. ו היה מנהג בעיר שלוקח מלמד תינוקות שכר, חייב ללמדו בשכר עד שיקרא תורה שבכתב כולה. ואינו חייב ללמדו, בשכר, משנה וגמרא. והני מילי דלא אפשר, דרחיקא ליה שעתא, אבל אם אפשר ליה, מצוה לאגמוריה משנה וגמרא, הלכות ואגרות. ז מושיבין מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר. וכל עיר שאין בה מלמד תינוקות, מחרימין אנשי העיר עד שיושיבו מלמד תינוקות. ואם לא הושיבו, מחריבין העיר, שאין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן. (ועיין בחושן המשפט קס"ג סעיף ג). ח מכניסים התינוקות להתלמד, בן חמש שנים שלימות, ובפחות מכאן אין מכניסין אותן. ואם הוא כחוש, מכניסין אותו בן ו' שנים שלימות. הגה: ומ"מ מיד שיהיה בן ג' שנים שלימות מלמדין אותו ואתיו התורה, כדי שירגיל עצמו לקרות בתורה. (הרב אברבנאל בפירוש לאבות). ט אפילו תינוק שאינו מבין לקרות, לא יסלקוהו משם אלא ישב עם האחרים, אולי יבין. י לא יכה אותו המלמד מכת אויב, מוסר אכזרי, לא בשוטים ולא במקל, אלא ברצועה קטנה. יא יושב ומלמדם כל היום וקצת מהלילה, כדי לחנכם ללמוד ביום ובלילה. יב לא יבטלו התינוקות כלל, חוץ מערב שבת וערב יום טוב בסוף היום. יג אין מבטלין התינוקות, אפילו לבנין בית המקדש. יד אין קורין לתינוקות בשבת מתחלה, מה שלא למדו, משום טורח שבת. אבל מה שקראו פעם אחת, שונים אותו להם בשבת. טו כ"ה תינוקות, מספיק להם מלמד אחד. היו יותר על כ"ה, עד מ', מושיבין אחר לסייעו בלימודם. הגה: ואפילו שכרו הקהל מלמד לכל תינוקות סתם, הוא מושיב אחר לסייע בעדו, והם יתנו לו שכר. (כ"ה פ' לא יחפור). י"א דאם אין בעיר כ"ה תינוקות, אין בני העיר חייבים לשכור להם מלמד. (הגהות מיימוני פ"ב רת"ת ותוס' ור' ירוחם). י"ב דאפילו בפחות מזה, חייבים. (שם כ"ה). היו יותר מארבעים, מעמידים שנים. טז מוליכים הקטן ממלמד למלמד אחר שהוא מהיר ממנו, בין במקרא בין בדקדוק. כמה דברים אמורים, כשהיו שניהם בעיר אחת ואין נהר מפסיק ביניהם. אבל מעיר לעיר, או מצד הנהר לצדו באותה העיר, אין מולכים אותו אלא אם כן היה גשר בנין בריא, שאינו ראוי ליפול מהרה. יז מלמד תינוקות שמניח התינוקות ויוצא, או שעושה מלאכה אחרת עמהם, או שמתרשל בתלמודו, הרי זה בכלל: ארור עושה מלאכת ה' רמיה (ירמיה מח, יח לפיכך אין להושיב מלמד, אלא בעל יראה, מהיר לקרוא ולדקדק. הגה: ואין למלמד לנעור כלילה יותר מדאי, שלא יהיה עצל ביום ללמד. וכן לא יתענה, או לעצור במאכל ומשתה, או לאכול ולשתות יותר מדאי, כי כל אלו הדברים גורמים שלא יוכל ללמד היטב. וכל המשנה, ידו על התחתונה ומסלקין ליה. (מרדכי פ' האומנין מהירושלמי). ושאר דיני מלמד, עיין בחו"ה סימן של"ד ושל"ה. יח אם יש כאן מלמד שמלמד לתינוקות, ובא אחר טוב ממנו, מסלקין הראשון מפני השני. יט אם יש כאן שני מלמדים, האחד קורא הרבה ואינו מדקדק עמהם להבינם על נכון, ואחד אינו קורא כל כך, אלא שמדקדק עמהם להבינם, לוקחין אותו שמדקדק יותר. כא מי שאין לו אשה, לא ילמד תינוקות, מפני שאמותיהם מביאות בניהם. ואין המלמד צריך שתהיה אשתו שרויה עמו בבית הספר, אלא היא בכיתה והוא מלמד במקומו.

טז
אד"א

כב לא תלמד אשה תינוקות, מפני אביהם שמביאים בניהם. **כג** אחד מבני החצר או מבני מבוי שביקש ליעשות מלמד תינוקות, אין שכניו יכולים למחות בידו. וכן מלמד תינוקות שבא חבירו ופתח בית ללמד תינוקות בצדו, כדי שיביאו לו תינוקות אחרים או כדי שיבואו התינוקות שאצל זה לזה, אין יכולים למחות בידו, שנאמר: ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר (ישעיהו מ, כא). הגה: רב היושב בעירו ולומד לרכים, יכול חכם אחר לבא וללמוד גם כן שם, אפילו מקפח קצת פרנסת הראשון, כגון שהקהל קבלו הראשון עליהם לרב ונטל פרס מהם על זה, אפילו הכי יכול השני לבא לדור שם ולהחזיק רבנות בכל דבר, כמו הראשון, אם הוא גדול וראוי לכך. (מהרי"ו סי' קנ"א ומהרא"י כפסקיו סימן קנ"ח ע"ש תשו' הגדולים). אבל אם בא חכם אכסנאי לעיר, אין לו לקפח שכר הרב הדר שם לעשות חופות וקידושיין וליטול השכר הבא מהם, הואיל והוא פרס הרב הדר שם; אבל מותר לעשות החופה ולתת השכר לרב הקבוע. וכן הותר לו לדון בין שני בעלי דינין שבעיר הבאים לפניו לדון, דלמא הרב שבעיר אין ממוצע להם. אבל אין לו להורות איסור והיתר, או לדרוש לנהוג שררה, באתריה דחבריה. (מהרי"ק שורש ק"ע ומהר"ד בתשובה כ"ב). ומי שהוחזק לרב בעיר, אפילו החזיק בעצמו באיזה שררה, אין להורידו מגדולתו אף על פי שבא לשם אחר גדול ממנו (ריכ"ש סימן רע"א). אפילו בנו וכן בנו לעולם קודמים לאחרים, כל זמן שממלאים מקום אבותיהם ביראה והם חכמים קצת. (רמב"ם פ"א מהלכות מלכים). ובמקום שיש מנהג לקבל רב על זמן קצוב, או שמנהג לבחור כמי שירצו, הרשות בידם, (כל בו). אבל כל שקבלו הקהל עליהם, וכל שכן אם עשו ברצון השררה, אין לשום גדול בעולם להשתרר עליו ולהורידו (שם כריכ"ש).

רמו שחייב כל אדם בת"ת, והיאך לומדים בשכר, ובו כ"ו סעיפים

א כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורים, בין בחור בין זקן גדול. אפילו עני המחזור על הפתחים, אפילו בעל אשה ובנים, חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר: והגית בו יומם ולילה (יהושע א, ח). ובשעת הדחק, אפילו לא קרא רק קריאת שמע שחרית וערבית, לא ימושו מפין (ישעיהו נט, כא) קרינן ביה (הגהות מיימוני פ"א וסמ"ג עשין י"ב). ומי שא"א לו ללמוד, מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני הטרדות שיש לו, יספיק לאחרים הלומדים. הגה: ותחשב לו כאילו לומד בעצמו (טור). ויכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה ויחלוק עמו השכר, אבל אם כבר עסק בתורה אינו יכול למכור לו חלקו בשביל ממון שיתנו לו. (תא"ו נתיב ב' מש"ס דסוטה). **ב** ילמוד אדם תורה ואח"כ ישא אשה, שאם ישא אשה תחילה א"א לו לעסוק בתורה מאחר שרחיים בצוארו. ואם א"א לו בלא אשה, מפני שיצרו מתגבר עליו, ישא אשה תחילה. **ג** עד אימתי חייב ללמוד, עד יום מותו, שנאמר: ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך (דברים ד, ט). וכל זמן שלא יעסוק בתורה, הוא שוכח. **ד** חייב אדם לשלש למודו, שליש בתורה שבכתב, דהיינו הארבעה ועשרים; שליש במשנה, דהיינו תורה שבעל פה, ופירושי תורה שבכתב בכלל זה; שליש בתלמוד, דהיינו שיבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מתוך דבר, וידמה דבר לדבר וידון במדות שהתורה נדרשת בהם עד שידע היאך עיקר המצות והיאך יוצא האסור והמותר וכיוצא בזה, דברים שלמד מפי השמועה. כיצד, היה בעל אומנות ועוסק במלאכתו ג' שעות ביום וט' בתורה, קורא ג' מהם בתורה שבכתב, ובג' תורה שבעל פה, ובג' יבין דבר מתוך דבר. כמה דברים אמורים, בתחילת לימודו של אדם. אבל כשיגדיל בתורה ולא יהא צריך ללמוד תורה שבכתב ולא

לעסוק תמיד בתורה שבעל פה, יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי תורה שבעל פה, כדי שלא ישכח דבר מדיני התורה, ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד לפי רוחב לבו וישוב דעתו. הגה: וי"א שכתלמוד ככלי שהוא כלול במקרא, כמשנה וגמרא, אדם יוצא ידי חובתו כשכיל הכל. (טור בשם ר"ת וע"פ ע"ל סי' רמ"ה ס"ו). ואין לאדם לתלמוד כי אם מקרא, משנה וגמרא והפוסקים הנמשכים אחריהם, וכזה יקנה העולם הזה והעולם הבא, אבל לא בלמוד שאר חכמות. (ריב"ש סימן מ"ה ותלמידי רשב"א) ומ"מ מותר לתלמוד באקראי בשאר חכמות, ובלבד שלא יהיו ספרי מינים, וזהו נקרא בין החכמים טיול כפרדס. ואין לאדם לטייל כפרדס רק לאחר שמלא כריסו כשר ויין, והוא לידע איסור והיתר ודיני המצות (רמב"ם סוף מרע ס"פ ד' מהל' יסורי התורה). ה' מקום שנהגו לתלמוד תורה שבכתב בשכר, מותר לתלמוד בשכר, אבל תורה שבע"פ אסור לתלמוד בשכר. לא מצא מי שילמדנו בחנם, ילמוד בשכר. ואע"פ שהוצרך לתלמוד בשכר, לא יאמר: כשם שלמדתי בשכר כך אלמד בשכר, אלא ילמד לאחרים בחנם. ומה שנהגו האידנא לתלמוד הכל בשכר, אם אין לו כמה להתפרנס, שרי, ואפילו יש לו, אם הוא שכר בטלה דמוכח, שמניח כל עסקיו ומשאור ומתנו, שרי. (וכל חידושי סופרים, דהיינו מה שנתקן מדרבנן, מותר ליטול שכר לתלמוד). (הגהות מיימוני פ"א). ו' אשה שלמדה תורה יש לה שכר, אבל לא כשכר האיש, מפני שאינה מצווה ועושה. ואע"פ שיש לה שכר, צווי חז"ל שלא ילמד אדם את בתו תורה, מפני שרוב הנשים אין דעתן מכוונת להתלמד, ומוציאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתן. אמרו חכמים: כל המלמד את בתו תורה, כאילו מלמדה תפלות (פי' דבר עבירה). בד"א בתורה שבע"פ; אבל תורה שבכתב לא ילמד אותה לכתחלה, ואם מלמדה אינו כמלמדה תפלות (רמב"ם וסמ"ג ולא כמקצת ספרי הטור). הגה: ומ"מ חייבת האשה לתלמוד דינים השייכים לאשה. (אגור בשם סמ"ג). ואשה אינה חייבת לתלמוד את בנה תורה, ומ"מ אם עזרת לבנה או לבעלה שיעסקו בתורה, חולקת שכר בהרייהו. (הגהות מיימוני פ"א דת"ת וסמ"ג). ז' אין מלמדין תורה לתלמיד שאינו הגון, אלא מחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה ובודקיין אותו, ואח"כ מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו. ח' הרב שאינו הולך בדרך טובה, אע"פ שחכם גדול הוא וכל העם צריכים לו, אין למדין ממנו עד שיחזור למוטב. ט' כיצד מלמדים, הרב יושב בראש והתלמידים לפניו מוקפים כעטרה, כדי שיהיו כולם רואים את הרב ושומעין דבריו. ולא ישב הרב על הכסא ותלמידיו על הקרקע, אלא או הכל על הארץ או הכל על הכסאות. הגה: וי"א דוקא כשהגיעו התלמידים לכלל סמיכה. (הר"ן פ"ב דמגילה). ורב הלומד על ידי מתורגמן ודיניו נתבארו בפנים, ולא כתבן הרב כי אינן שכיחין. י' הרב שלימד ולא הבינו התלמידים, לא יכעוס עליהם אלא שונה וחוזר הדבר כמה פעמים עד שיבינו עומק ההלכה. ולא יאמר התלמיד: הבנתי, והוא לא הבין, אלא שואל וחוזר ושואל כמה פעמים, ואם יכעוס עליו רבו יאמר לו: רבי, תורה היא וללמוד אני צריך ודעתי קצרה. י"א ולא יהא התלמיד בוש מחבירו שלמד בפעם ראשונה או שניה והוא לא למד אפילו אחר כמה פעמים, שאם נתבייש מדבר זה נמצא נכנס ויוצא לבית המדרש והוא לא למד כלום, ועל כן אמרו: לא הביישן למד ולא הקפדן מלמד. בד"א, שלא הבינו התלמידים הדבר מפני עומקו, או מפני דעתן שהיא קצרה, אבל אם ניכר לרב שהם מתרשלים בדברי תורה ומתרפים עליהם ולפיכך לא הבינו, חייב לכעוס עליהם ולהכלימם בדברים כדי לחדדן, ועל זה אמרו: זרוק מרה בתלמידים. לפיכך אין ראוי לרב לנהוג קלות ראש בפני התלמידים; ולא לשחוק בפניהם; ולא לאכול ולשתות עמהם, כדי שתהא אימתו מוטלת

עליהם וילמדו ממנו מהרה. יב אין שואלין את הרב כשיכנס לבית המדרש מיד, עד שתתישב דעתו עליו. ואין התלמיד שואל כשיכנס, עד (שיתישב) וינוח. ואין שואלים שנים כאחד. ואין שואלים את הרב מענין אחר, אלא מאותו ענין שהם עוסקים בו, כדי שלא יתבייש. ויש לרב להטעות את התלמידים בשאלותיו ובמעשים שעושה לפניהם, כדי לחדדם וכדי שידע אם הם זוכרים מה שלומדים. ואין צריך לומר שיש לו רשות לשאול אותם בענין אחר שאין עוסקים בו, כדי לזרום. יג אין שואלים מעומד ואין משיבים מעומד. (ו"א כששואלים דבר הלכה צריך לעמוד). (חוספת פרק פסולי המוקדשין בשם הירושלמי). ולא מגבוה ולא מרחוק, ולא מאחורי הזקנים. ואין שואלים אלא כענין. ואין שואלים אלא מיראה. ולא ישאל בענין יותר מג' הלכות. יד שנים ששאלו, אחד שאל כענין ואחד שאל שלא כענין, נזקקים לכענין. מעשה ושאינו מעשה, נזקקים למעשה. הלכה ומדרש, נזקקין להלכה. מדרש ואגדה, נזקקין למדרש. אגדה וקל וחומר, נזקקין לקל וחומר. קל וחומר וגזרה שוה, נזקקין לקל וחומר. טו היו השואלים אחד חכם ואחד ת"ח, נזקקין לחכם. תלמיד חכם ועם הארץ, נזקקין לת"ח. שניהם חכמים, שניהם תלמידים, שניהם עמי הארץ, שאלו שניהם בשתי הלכות או בשתי שאלות, שתי תשובות, שני מעשים, הרשות ביד המשיב, למי שירצה יקדים. (ממזר ת"ח קודם לכהן עם הארץ). (לשון הטור בשם חז"ל). טז אין ישנים בבית המדרש. וכל המתנמנם בבית המדרש חכמתו נעשית קרעים שנאמר: וקרעים תלביש נומה. (משלי כג. א). יז אין משיחין בבית המדרש אלא בדברי תורה. אפילו מי שנתעטש, אין אומרים לו: רפואה, בבית המדרש. וקדושת בית המדרש חמורה מקדושת בית הכנסת. יח ת"ת שקול כנגד כל המצות. היה לפניו עשיית מצוה ות"ת, אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו, ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתורתו. יט תחלת דינו של אדם על ת"ת, ואחר כך על שאר מעשיו. כ לעולם יעסוק אדם בתורה, אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. כא אין דברי התורה מתקיימים במי שמתרפה עצמו עליהם, ולא בלומדים מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה, אלא במי שממית עצמו עליה ומצער גופו תמיד, ולא יתן שינה לעיניו ותנופה לעפעפיו. הגה: לא יחשוב האדם לעסוק בתורה ולקנות עושר וכבוד עם הלמוד, כי מי שמעלה מחשבה זו בלבו אינו זוכה לכתרה של תורה, אלא יעשה אותו קבע ומלאכתו עראי, וימעט בעסק ויעסוק בתורה. ויסיר תענוגי הזמן מלבו ויעשה מלאכה כל יום כדי חייו, אם אין לו מה יאכל, ושאר היום והלילה יעסוק בתורה. ומעלה גדולה למי שמתפרנס ממעשה ידיו, שנאמר: יגיע כפיך כי תאכל וגו' (תהילים קכח, כב) וכל המשים על לבו לעסוק בתורה ולא לעשות מלאכה להתפרנס מן הצדקה, הרי זה מחלל השם ומבוזה התורה. שאטור ליהנות מדברי תורה. וכל תורה שאין עמה מלאכה, גוררת עון וסופו ללסטם הבריות. (לשון הטור). וכל זה בברייתא ויכול לעסוק במלאכתו או בדרך ארץ קצת ולהחיות עצמו, (רבינו ירוחם ורבינו יונה נתיב ב' וכ"כ הרמ"ה), אבל זקן או חולה, מותר ליהנות מתורתו ושיספקו לו (לכ"ע). ויש אומרים דאפילו בברייתא מותר (בית יוסף בשם תשובת רשב"ץ). ולכן נהגו בכל מקומות ישראל שהרב של עיר יש לו הכנסה וספוק מאנשי העיר, כדי שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני הבריות ויתבוזה התורה בפני ההמון. (אברבנאל בפירוש מסכת אבות). ודוקא חכם הצריך לזה, אבל עשיר, אטור. ויש מקילין עוד לומר דמותר לחכם ולתלמידיו לקבל הספקות מן הנותנים כדי להחזיק ידי לומדי תורה, שעל ידי זה יכולין לעסוק בתורה בריות. ומ"מ מי שאפשר לו להתפרנס היטב ממעשה ידיו ולעסוק בתורה, מדת חסידות הוא ומתח אלהים היא, אך אין זה מדת כל אדם, שא"א לכל אדם לעסוק בתורה ולהחכים בה ולהתפרנס

כעצמו. (גם זה בתשובה הנוכרת). וכל זה דשרי היינו שנוטל פדס מן הצבור או הספקה קבועה, אבל אין לך לקבל דודנות מן הכריות. והא דאמרינן: כל המביא דורון לחכם כאלו מקריב ככורים, היינו בדודנות קטנים שכן דרך בני אדם להביא דורון קטן לאדם חשוב, אפילו הוא עם הארץ. (רבינו ירוחם בשם רבינו יונה). ושרי לתלמיד חכם למטעם מידי מהוראתו, כדי לברר הוראתו, אבל ליקח מתנה דבר חשוב ממה שהתיר, אסור. (הגהות אשר"י פ"ק רע"א). ודאשתמש בתגא חלף (הג"מ וסמ"ג). וי"א דזהו המשתמש בשמות. (שם בשם אבות רר' נתן) ומותר לצודכא מרבנן לאודועי נפשיה כאתדא דלא ידעי ליה (בגדרים דף ס"ב וסמ"ג והג"מ שם ות' רשב"א סי' פ"ד), אם צריך הוא לכך. **כג** ברית כרותה שכל הלומד בבית הכנסת לא במהרה הוא משכח, וכל היגע בתלמודו בצנעה מחכים, שנאמר: ואת צנועים חכמה (משלי י"א, ב). וכל המשמיע קולו בשעת תלמודו, מתקיים בידו. אבל הקורא בלחש, במהרה הוא שוכח. **כד** מי שרוצה לזכות בכתרה של תורה, יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפי' אחת מהן בשינה, באכילה ושחיה ושיחה וכיוצא בהם, אלא בדברי חכמה ותלמוד תורה. הגה: כי אין אדם לומד רוב חכמתו כי אם כלילה. (לשון הטור מרמב"ם). ויש לאדם להתחיל ללמוד כלילה מט"ו באב ואילך, ומאן דלא מוסיף, יסיף. (נ"י פרק יש נוחלין). **כה** כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו כלילה, אש אוכלתו. **כו** כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, או שקרא ושנה ופירש להכלי העולם והניח תלמודו וזנחו, הרי זה בכלל כי דבר ה' בזה (במדבר טו, לא). (ואסור לדבר כשיחת חולין). (הגהות מיימוני בשם חו"ל). (ועיין בא"ח סימן ש"ז סעיף י"ז). **כז** כל המבטל תורה מעושר, סופו לבטלה מעוני. וכל המקיים את התורה מעוני, סופה לקיימה מעושר. הגה: כשמסיים מסכת, מצוה לשמוח ולעשות סעודה, ונקראת סעודת מצוה. (נ"י פ' יש נוחלין ומירא דאביי פ' כל כתבי). ואסור לעסוק בדברי תורה במקומות המטונפים, ולכן אמרו שאסור לתלמיד חכם לעמוד במקומות המטונפים, מפני שלא ירהר בדברי תורה. (פשוט פ' מי שמתו). ומ"מ מותר ליכנס למדחץ אף מתוך הלכה שאינה פסוקה, (ת"ה סי' ס"א) ולא חיישינן שיהרהר, דבמרחץ שומר עצמו מהדהור תורה (סברת הרב דלא כמסקנת ת"ה שמגמגם בזה).

הלכות צדקה

רמז גודל שכר צדקה, ואם כופין עליה, ובו ד' סעיפים

א מצות עשה ליתן צדקה כפי השגת יד, וכמה פעמים נצטוינו בה במצות עשה. ויש לא תעשה כמעלים עיניו ממנו, שנאמר: לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך (דברים טו, ז). וכל המעלים עיניו ממנה נקרא בליעל, וכאילו עובד עבודת כוכבים. ומאד יש ליזהר בה, כי אפשר שיבא לידי שפיכות דמים, שימות העני המבקש אם לא יתן לו מיד, כעובדא דנחום איש גם זו. **ב** לעולם אין אדם מעני מן הצדקה, ולא דבר רע ולא היזק מתגלגל על ידה, שנאמר: והיה מעשה הצדקה שלום. (ישעיה לב, ז). **ג** כל המרחם על העניים, הקב"ה מרחם עליו. הגה: ויתן האדם על לבו שהוא מבקש כל שעה פרנסתו מהקב"ה, וכמו שהקב"ה ישמע שועתו כך הוא ישמע שועת עניים. גם יתן אל לבו כי הוא גלגל החורר בעולם, וסוף האדם שיבא הוא או בנו או בן בנו לידי מדה זו, וכל המרחם על אחרים מרחמין עליו (מלשון הטור). **ד** הצדקה דוחה את הגזירות הקשות, וברעב תציל ממות, כמו שאירע לצרפית. הגה: והיא מעשרת, ואסור לנסות הקב"ה כי אם בדבר זה, שנאמר: ובחונני נא בזאת וגו' (מלאכי ג, י). (טור מגמרא פ"ק רתענית). וי"א דוקא כנתינת מעשר מותר לנסות הקב"ה, אבל לא כשאר צדקה (ב"י רכך משמע מש"ס שם).

רמח מי חייב בה ומי ראוי לקבלה, ובו ח' סעיפים

א כל אדם חייב ליתן צדקה, אפילו, עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן ממה שיתנו לו. ומי שנותן פחות ממה שראוי ליתן, בית דין היו כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמדרוהו ליתן, ויורדים לנכסיו בפניו ולוקחין ממנו מה שראוי לו ליתן. ב ממשכנים על הצדקה, אפילו בערב שבת. ג יתומים, אין פוסקין עליהם צדקה, אפילו לפדיון שבויים, אפילו יש להם ממון הרבה, אא"כ פוסקין עליהם לכבודם, כדי שיצא להם שם. הגה: ודוקא צדקה שאין לה קצבה, או שיש לה קצבה על נכסי יתומים ויכולין להמתין עד שיגדלו, כגון שיש להם טבל ואינן צריכין לאכול עכשיו. אבל אם צריכים לאכול עכשיו, מעשרין ותורמין להם. וה"ה בצדקה שיש לה קצבה, כגון שהיו להם קרובים עניים והיה להם קצבה מאביהם כל שנה ושנה, ואין להם לאכול רק זו או יחזור על הפתחים ויהיה גנאי ליתומים, האפטרופוס שלהם נותן מנכסיהם הקצבה לקרוביהם (תשובת ר"י מינץ סימן א'). ד גבאי צדקה, אין מקבלין מהנשים ומהעבדים ומהתינוקות, אלא דבר מועט, אבל לא דבר גדול שחזקתו גזול או גנוב משל אחרים. וכמה הוא דבר מועט, הכל לפי עושר הבעלים ועניותם. והני מילי בסתמא, אבל אם הבעל מוחה, אפילו כל שהוא אסור לקבל מהם. ה אם האשה השכירה מלמד לבנה, אם ידע הבעל ושחק ודאי ניחא ליה במה שעשתה. אבל אם מוחה לאלתר, אין במעשיה כלום. (ואפילו אם נושאת ונותנת תוך הבית יוכל למחות בה) (ב"י בשם תשובת הרא"ש כלל י"ג). ו בן שאוכל אצל אביו ועבד האוכל עם רבו, נותן פרוסה לעני או לבנו של אוהבו ואינו חושש משום גזל, שכך נהגו בעלי בתים. ז אדם שוע שנותן צדקה יותר מהראוי לו, או שמיצר לעצמו ונותן לגבאי כדי שלא יתבייש, אסור לתובעו ולגבות ממנו צדקה, והגבאי שמכלימו ושואל ממנו, עתיד הקב"ה ליפרע ממנו. ח הרוצה לזכות לעצמו, יכוף יצרו הרע וירחיב ידו וכל דבר שהוא לשם שמים יהיה מהטוב והיפה. אם בנה בית תפלה, יהיה נאה מבית ישיבתו. האכיל רעב, יאכיל מהטוב והמתוק שבשולחנו. כיסה ערום, יכסה מהיפה שבכסותו. הקדיש דבר, יקדיש מהיפה שבנכסיו. וכן הוא אומר: כל חלב לה' (ויקרא ג, טז).

רמח כמה חייב ליתן וכיצד יתננה, ובו ט"ז סעיפים

א שיעור נתינתה, אם ידו משגת יתן כפי צורך העניים. ואם אין ידו משגת כל כך, יתן עד חומש נכסיו, מצוה מן המובחר; ואחד מעשרה, מדה בינונית; פחות מכאן, עין רעה. וחומש זה שאמרו, שנה ראשונה מהקרן, מכאן ואילך חומש שהרויח בכל שנה. הגה: ואל יבזבו אדם יותר מחומש, שלא יצטרך לכריתו. (ב"י בשם הגמרא פ' נערה שנתפתחה) ודוקא כל ימי חייו, אבל בשעת מותו יכול אדם ליתן צדקה כל מה שירצה (ג"ז שם פ' מציאת האשה ומייתי לה רי"ף ורא"ש ור"ן ומרדכי). ואין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה, כגון נרות לבית הכנסת או שאר דבר מצוה, רק יתנו לעניים. (מהרי"ל הל' ראש השנה). ב לעולם לא ימנע אדם עצמו פחות משלישית השקל לשנה, ואם נתן פחות מזה, לא קיים מצות צדקה. ג צריך ליתן הצדקה בסבר פנים יפות, בשמחה ובטוב לבב, ומתאונן עם העני בצערו ומדבר לו דברי תחנומין. ואם נתנה בפנים זועפות ורעות, הפסיד זכותו. ד אם שאל לו העני ואין לו מה יתן לו, לא יגער בו ויגביה קולו עליו, אלא יפייסנו בדברים ויראה לכו הטוב שרצונו ליתן לו אלא

שאינן ידו משגת. (הגה: ואסור להחזיר העני השואל ריקם, אפילו אין נותן לו רק גרוגרת אחת, שנאמר אל ישוב דך נכלם (תהילים ער, כא). (לשון הטור לקמן סי' ר"ן בשם הרמב"ם). ה' אם יכול לעשות לאחרים שיתנו, שכרו גדול משכר הנותן. ו' שמונה מעלות יש בצדקה, זו למעלה מזו: מעלה הגדולה שאין למעלה ממנה, המחזיק ביד ישראל המך ונותן לו מתנה, או הלואה, או עושה שותפות, או ממציא לו מלאכה כדי לחזק ידו שלא יצטרך לבריות ולא ישאל, ועל זה נאמר: והחזקת בו (במדבר כה, לה). ז' פחות מזה, הנותן צדקה לעני ולא ידע למי יתן, ולא ידע העני ממי מקבל. וקרוב לזה, הנותן לקופה של צדקה; ולא יתן אדם לקופה של צדקה אלא אם כן יודע שהממונה עליה נאמן ויודע לנהוג בה כשורה. ח' פחות מזה, שיודע הנותן למי נותן, ולא ידע העני ממי לוקח, כגון גדולי החכמים שהיו הולכים בסתר ומשליכים המעות בפתחי העניים; וכזה ראוי לעשות, ומעלה טובה היא אם אין ממונים על הצדקה נוהגים כשורה. ט' פחות מזה, שיודע העני ממי נוטל, ולא ידע הנותן למי נותן, כגון החכמים שהיו צוררים המעות בסדיניהם ומשליכים אותם לאחוריהם, ובאים העניים ונוטלין, כדי שלא יהיה להם בושה. י' פחות מזה, שיתן לעני בידו, קודם שישאל. י"א פחות מזה, שיתן לו כראוי אחר שישאל. י"ב פחות מזה, שיתן לו פחות מהראוי, בסבר פנים יפות. י"ג פחות מזה, שיתן לו בעצב. הגה: ועל כל פנים לא יתפאר האדם בצדקה שנותן. ואם מתפאר, לא די שאינו מקבל שכר, אלא אפילו מענישין אותו עליה (סמ"ג מכיאו ב"י סי' רמ"ז). ומ"מ מי שמקדיש דבר לצדקה, מותר לו שיכתוב שמו עליו שיהא לו לזכרון, וראוי לעשות כן (תשובת רשב"א סימן תקפ"ב). י"ד טוב ליתן פרוטה לעני קודם כל תפלה, שנאמר: אני בצדק אחזה פניך (תהילים יז, טו). ט"ו גבאי צדקה שיש בידם מעות צדקה, ישאו בהם בתולות עניות, שאין צדקה גדולה מזו. ט"ז יש מי שאומר שמצות בית הכנסת עדיפא ממצות צדקה, ומצות צדקה לנערים ללמוד תורה או לחולים עניים, עדיף ממצות בית הכנסת. הגה: מה שנוהגין לפסוק צדקה עבור מתים בשעת הזכרת נשמות, מנהג ותיקין הוא ומהני לנשמותיהם. (רוקח סימן רי"ז).

רנ כמה ראוי ליתן לכל אחד, ובו ה' סעיפים

א כמה נותנין לעני, די מחסורו אשר יחסר לו. כיצד, אם היה רעב, יאכילוהו. היה צריך לבסות, יכסוהו. אין לו כלי בית, קונה לו כלי בית. ואפילו אם היה דרכו לרכוב על סוס, ועבד לרוץ לפניו כשהיה עשיר, והעני, קונה לו סוס ועבד. וכן לכל אחד ואחד. לפי מה שצריך. הראוי לתת לו פת, נותנים לו פת. עיסה, נותנים לו עיסה. מטה, נותנים לו מטה. הראוי ליתן לו פת חמה, חמה. צונן, צונן. להאכילו לתוך פיו, מאכילין. אין לו אשה ובא לישא, משיאין לו. ושוכרים לו בית ומציעים לו מטה וכלי תשמישו, ואחר כך משיאין לו אשה. הגה: ונראה דכל זה בגבאי צדקה, או רבים ביחד, אבל אין היחיד מחוייב ליתן לעני די מחסורו, אלא מודיע צערו לרבים, ואם אין רבים אצלו יתן היחיד, אם ידו משגת. (ב"י ודלא כמשמעות הטור, וכמו שנבאר סימן רמ"ט). ב' אשה שבאה לינשא, לא יפתחו לה מנ' זוז. ואם יש בכיס, מפרנסים אותה לפי כבודה. (ועיין לקמן סימן רנ"ז אם הגבאים צריכים ללוות). ג' עני המחזר על הפתחים, אין נותנין לו מהקופה מתנה מרובה, אלא מתנה מועטת. ד' אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום, מככר בפונדיון (הרמב"ם פירש שמשקל הפונדיון הוא ח' גרעיני שעורה). מד' סאין בסלע. ואם לן, נותנין לו מצע לישן עליו וכסת ליתן

מראשותיו ושמן וקטניות. ואם שבת, נותנין לו מזון ג' סעודות ושמן וקטנית ודג וירק. ואם מכירין אותו, נותנין לו לפי כבודו. ה' עניי העיר מרובים, והעשירים אומרים: יחזרו על הפתחים, והבינונים אומרים: שלא יחזרו על הפתחים אלא תהיה פרנסתן מוטלת על הצבור, לפי ממון, הדין עם הבינונים. הגה: כי עיקר חיוב הצדקה לפי הממון (תשובת הרשב"א הביא הב"י). ויש מקומות נוהגין ליתן לפי הנדבה, ויש לפי המס. והנותן לפי ברכתו, ראוי יותר לברכה. (גם זה תשובת הרשב"א הוכיח בב"י).

רנא למי נותנין הצדקה ואיזה קודם לחבירו, ובו י"ד סעיפים

א מי שהוא עבריין כמזיד על אחת מכל מצות האמורות בתורה ולא עשה תשובה, אינו חייב להחיותו ולא להלוותו. (ומפרנסים עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל, מפני דרכי שלום) (טור מגמת פרק הניזקין). **ב** מי שהוא עבריין להכעיס, אפילו למצוה אחת, כגון שאוכל נבילה היכא דשכיח בשר כשר, האסור לפדותו אם נשבה. (כ"מ בש"ס ס"פ השולח וטור ס"ס רנ"ב) אבל עבריין לתיאבון, אין איסור בדבר אם רוצים לפדותו, אבל אין מחויבים בכך. (כ"י דרק מלשון הרמב"ם וספר יראים סימן מ"ז). **ג** הנותן לבניו ובנותיו הגדולים, שאינו חייב במזונותיהם, כדי ללמד את הבנים תורה ולהנהיג הבנות בדרך ישרה, וכן הנותן מתנות לאביו והם צריכים להם, הרי זה בכלל צדקה. ולא עוד אלא שצריך להקדימו לאחרים. ואפילו אינו בנו ולא אביו, אלא קרובו, צריך להקדימו לכל אדם. ואחיו מאביו, קודם לאחיו מאמו. ועניי ביתו קודמין לעניי עירו, ועניי עירו קודמין לעניי עיר אחרת (כ"מ בסמ"ג וסמ"ק וטור). הגה: והקבועים בעיר קרויים עניי העיר, והם קודמין לעניים אחרים הבאים לשם ממקומות אחרים (טור ולא כ"י בר ברוך). ויושבי ארץ ישראל קודמין ליושבי חוצה לארץ. הגה: פרנסת עצמו קודמת לכל אדם, ואינו חייב לתת צדקה עד שיהיה לו פרנסתו ואח"כ יקדים פרנסת אביו ואמו, אם הם עניים, והם קודמים לפרנסת בניו. ואחר כך בניו, והם קודמים לאחיו, והם קודמים לשאר קרובים, והקרובים קודמים לשכיניו, ושכיניו לאנשי עירו, ואנשי עירו לעיר אחרת. והוא הדין אם היו שבויים וצריך לפדותן. (הכל בטור). **ד** מחייבין האב לזון בנו עני, ואפילו הוא גדול מחייבין אותו יותר משאר עשירים שבעיר. (וכן שאר קרובים וע"ל סי' רנ"ז סעיף י"ג) (מרוכי פ"ק רב"ב). **ה** מי שנתן ממון לגבאים לצדקה, אין לו ולא ליורשיו שום כח בהם והקהל יעשו הטוב בעיני אלהים ואדם. הגה: אבל קודם שבאו ליד גבאי, אם נדר צדקה סתם נותנין לקרוביו העניים, דאומדין דעתו דכוונתו לקרוביו. ודוקא אם היו לו קרובים עניים בשעת הנדר, אבל אם היו עשירים אז, והענו, אין נותנין להם. וכל זה בפוסק צדקה לבדו, אבל אם פוסק צדקה עם בני העיר, על דעת בני העיר נדר והם יעשו מה שירצו (הכל במרוכי בפ"ק דבי"ב תשובת מהר"ם). **ו** יהיו עניים בני ביתך. **ז** חייב להקדים להאכיל הרעב מלכסות הערום. **ח** איש ואשה שבאו לשאול מזון, מקדימין אשה לאיש. וכן אם באו לשאול כסות. וכן אם באו יתום ויתומה לינשא, מקדימין להשיא היתומה. **ט** היו לפניו עניים הרבה, ואין בכיס לפרנס או לכסות או לפדות את כולם, מקדים הכהן ללווי, והלווי לישראל, והישראל לחלל, והחלל לשתוקי, והשתוקי לאסופי, והאסופי למזמר, והמזמר לנתין, והנתין לגר, והגר לעבד משוחרר. כמה דברים אמורים, בזמן שהם שוים בחכמה, אבל אם היה ממזר ת"ח וכ"ג עם הארץ, ממזר תלמיד חכם קודם. (ואפילו חכם לכסות, ועם הארץ להחיות. ואשת חבר, כחבר) (כ"י מהירושלמי). וכל הגדול בחכמה קודם לחבירו. ואם היה אחד בהם רבו, או אביו, אע"פ שיש שם גדול מהם בחכמה, רבו, או אביו

כג
אד"א

שהוא תלמיד חכם, קודם לזה שהוא גדול ממנו. י מי שבא ואמר: האכילוני, אין בודקין אחריו אם הוא רמאי, אלא מאכילין אותו מיד. היה ערום ובא ואמר: כסוני, בודקין אחריו אם הוא רמאי, ואם מכירין אותו מכסין אותו מיד. יא רבי שהיה מצטער שנתן פתו לעם הארץ, משום דהיו שני בצורת ומה שהיה אוכל עם הארץ יחסר לתלמיד חכם, הא לאו הכי חייב להחיותו. אם בא לפנינו מת ברעב, חייב להחיותו אע"פ שהוא ספק אם יחסר לתלמיד חכם אחר כך. יב שני עניים שחייבים ליתן צדקה, יכול כל אחד מהם ליתן צדקה שלו לחבירו. הגה: ודוקא צדקה, אבל אם חייבים כל אחד קנט לצדקה שעברו על איזה דבר, אינם יכולים לתת אחד לחבירו, דאם כן אין כאן קנט (הגהות מרדכי דב"ב). יג צבור שצריכין לשכור רב ושליח צבור, ואין ספוק בידם ליתן לשניהם, אם הוא רב מובהק ובקי בהוראות ובדינים, הוא קודם. ואם לאו, שליח צבור קודם. הגה: ואין לפרנס הרב שבטעור מכיס של צדקה, דגנאי הוא לו וגם לכני העיר, אלא יעשו לו ספוק ממקום אחר. (גם זה שם). אבל כל יחיד ויכול לשלוח לו מצדקה שלו, שזהו דרך כבוד. יד יכולים לשנות, אפי' מתלמוד תורה, לצורך שלשים פשיטים להגמון בכל שנה, לפי שהוא הצלת נפשות, שאם לא יתפשרו עמו יש כמה עניים שאין להם ליתן, ויכום ויפשיטום ערומים.

רנב דין פדיון שבויים וכיצד פודין אותם, וכו' י"ב סעיפים

א פדיון שבויים קודם לפרנסת עניים ולכסותן. ואין מצוה גדולה כפדיון שבויים. הילכך לכל דבר מצוה שגבו מעות בשבילו, יכולים לשנותן לפדיון שבויים. ואפילו אם גבו לצורך בנין ב"ה, ואפילו אם קנו העצים והאבנים והקצום לצורך הבנין, שאסור למכרם בשביל מצוה אחרת, מותר למכרם לצורך פדיון שבויים. אבל אם בנאוהו כבר, לא ימכרו אותו. (ומ"מ הנודר סלע לצדקה, אין פדיון שבויים בכלל ואין לפדות כסלע זו רק מדעת בני העיר (מהרי"ק שורש ז') כדלקמן סימן רנ"ו סעיף ד'). ב המעלים עיניו מפדיון שבויים, עובר על לא תאמץ את לבבך (דברים טו, ז). ועל לא תקפוץ את ירך (דברים טו, ז). ועל לא תעמוד על דם רעך (ויקרא יט, טו). ועל לא ירדנו בפרך לעיניך (ויקרא כה, ג). ובטל מצות פתוח תפתח את ירך לו (דברים טו, ח). ומצות וחי אחיך עמך (ויקרא כה, לו). ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח). והצל לקוחים למות (משלי כד, יא). והרבה דברים כאלו. ג כל רגע שמאחר לפדות השבויים, היכא דאפשר להקדים, הוי כאילו שופך דמים. ד אין פודין השבויים יותר מכדי דמיהם, מפני תיקון העולם, שלא יהיו האויבים מוסרים עצמם עליהם לשבותם. אבל אדם יכול לפדות את עצמו בכל מה שירצה. וכן לת"ח, או אפילו אינו ת"ח אלא שהוא תלמיד חריף ואפשר שיהיה אדם גדול, פודים אותו בדמים מרובים. (ואם אשתו כאחר דמי או לא, עיין בטור אבן העזר סי' ע"ח). ה אין מבריחין השבויים, מפני תיקון העולם, שלא יהיו האויבים מכבידים עולם עליהם ומרבים בשמירתם. ו מי שמכר עצמו לעובד כוכבים, או שלוח מהם ושבו אותו בהלואתו, פעם ראשונה ושניה פודים אותו; שלישית, אין פודים אותו. אבל פודים את הבנים לאחר מיתת אביהם. ואם בקשו להרגו, פודין אותו מיד, אפילו אחר כמה פעמים. (ושבוי שהמיר אפילו למצוה אחת, כגון אוכל נבלות להכעיס, אסור לפדותו. (טור) ועיין לעיל ריש סימן רנ"א). ז עבד שנשבה, הואיל וטבל לשם עבדות וקבל עליו מצות, פודים אותו כישראל שנשבה. ח פודים האשה קודם האיש, ואם רגילין במשכב זכור, פודין האיש קודם. (ואם שניהם רוצים לטבוע כנהר, הצלת האיש קודם). (ב"י וכן משמע סוף הוריות).

ט הוא ואביו ורבו כשבי, הוא קודם לרבו, ורבו קודם לאביו, אמו קודמת לכולם. (וע"ל סימן רמ"ב סעיף ל"ד). י אם איש ואשתו שבויים, אשתו קודמת לו. ובית דין יורדין לנכסיו ופודים אותה, ואפילו עומד וצווח: אל תפדוה מנכסי, אין שומעין לו. יא מי שנשבה ויש לו נכסים ואינו רוצה לפדות עצמו, פודים אותו בעל כרחו. יב האב חייב לפדות את הבן, אי אית ליה לאב ולית ליה לבן. הגה: וה"ה קרוב אחר, קרוב קרוב קודם, דלא כל הימנו שיעשירו עצמם ויטילו קרוביהם על הצבור. (מרדכי פ' השוכר). הפודה חברו מן השביה, חייב לשלם לו אם אית ליה לשלם, ולא אמרינן דהוא מבריה ארי מנכסי חברו (מרדכי פ' הכונס ופ' דיני גזירות ות' מהרי"ו סי' קמ"ח קמ"ט ובי"ב בשם מ"כ). וצריך לשלם לו מיד, ולא יוכל למימר אני ציית לך דין. ואם אית ליה אח"כ טענה עליו יתבענו לדין, דבלא זה אין אדם פודה את חברו. (מהרי"ו סי' קמ"ט וכ"כ הבי"י).

רנג דין מי הוא הראוי ליטול צדקה, וכו' י"ב סעיפים

א מי שיש לו מזון שתי סעודות, לא יטול מהתמחוי. מזון י"ד סעודות, לא יטול מהקופה. ואם יש לו ר' זוז ואינו נושא ונותן בהם, או שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם, לא יטול צדקה. ואם יש לו ר' זוז חסר דינר ואינו נושא ונותן בהם, אפילו נותנים לו אלף זוז בבת אחת, הרי זה יטול. הגה: ומי שהולך מביתו ונוסע מעיר לעיר לקבץ, כל הדרך שהיה בדעתו ליסע כשהלך מביתו, נקרא פעם אחת. ואפילו נתנו לו ר' זוז בעיר אחת יכול לקבל יותר, ומכאן ואילך אסור (מרדכי פ"ק רב"ב בשם א"ז). ואם יש לו הרבה והוא עליו בחוב, או שממושכן לכתובת אשתו, הרי זה יטול. ואם יש לו בית וכלי בית הרבה, ואין לו ר' זוז, הרי זה יטול, ואין צריך למכור כלי ביתו ואפי' הם של כסף וזהב. כמה דברים אמורים, בכלי אכילה ושתייה ומלבוש ומצעות וכיוצא בהן, אבל מגרדה או עלי שהם של כסף, מוכרם, ולא יטול מהצדקה. והא דאין מחייבים אותו למכור כלי תשמישו של כסף וזהב, דוקא כל זמן שאינו צריך ליטול מהקופה אלא נוטל בסתר מיחידים. אבל אם בא ליטול מהקופה של צדקה, לא יתנו לו עד שימכור כליו. הגה: וכן במקום דאיכא תקנה שלא ליתן צדקה למי שיש לו דבר קצוב, אין חושבין לו בית דירה וכלי תשמישו. (מרדכי ריש פ"ק רב"ק). וכל מי שהוא עשיר, אסור ליתן לבניו, אע"פ שהם גדולים, אם הם סמוכים על שולחן אביהם (מרדכי פ"ק רב"מ). וכל זה דרך צדקה, אבל דרך דרון וכבוד יכול לקבל אדם, כדאמרינן הרוצה ליהנות יהנה כאלישע. (מרדכי מהגהות רב"ק). ג יש אומרים שלא נאמרו השיעורים הללו אלא כימיהם, אבל בזמן הזה יכול ליטול עד שיהיה לו קרן כדי שיתפרנס הוא ובניו ביתו מהריות. ודברים של טעם הם. ג מי שהיו לו קרקעות ואם ימכרם בימות הגשמים ימכרם בזול, ואם יניחם עד ימות החמה מוכרן בשוין, אין מחייבין אותו למכור אלא מאכילין אותו מעשר עני עד חצי דמיהם, ולא ידחוק עצמו וימכור שלא בזמן מכירה (ל' הרמב"ם פ"ט מהל' מ"ע דין י"ז). (ויש אומרים שאין מאכילין אותו רק עד שיכול למכור קרקעותיו בחצי מיהן) (טור ושאר הרבה פוסקים). היו שאר האדם לוקחים כיוקר והוא אינו מוצא מי שיקח ממנו אלא בזול, מפני שהוא דחוק וטרוד, אין מחייבים אותו למכור אלא אוכל מעשר עני והולך עד שימכור בשוה וידעו הכל שאינו דחוק למכור. ד בעל הבית ההולך ממקום למקום וכלו מעותיו בדרך ואין לו מה יאכל, יטול צדקה, וכשיחזור לביתו אינו חייב (לשלם) (דהוה ליה כעני והעשיר דאינו חייב לשלם) (טור). ה מי שפירנס יתום, והיה מכוין למצוה, וכשהגדיל תבע ממנו מה שפרנסו,

פטור. הגה: אפילו היה לו ליתום באותה שעה, אם לא שפירש שדרך הלואה פרנסו. ודוקא יתום, אבל אחר, אפילו בסתם, נמי אמרינן שדרך הלואה עשה מאחר שיש לו נכסים (תא"ו). ועיין בחושן המשפט סימן ר"ץ סעיף כ"ה. ו' עני שגבו לו להשלים לו די מחסורו והותירו על מה שצריך, המותר שלו. ואם גבו לעניים, סתם, והותירו, ישמרו לעניים אחרים. וכך מותר שכוי, לאותו שכוי. ואם גבו לשכויים, סתם, והותירו, ישמרו אותם לשכויים אחרים. וכך מותר המת, ליורשיו. מותר המתים, למתים. ואם ראו הפרנסים שיש צורך שעה ורצו לשנות, הרשות בידם. ז' מעות שגבו לפדיון שכוי, ומת קודם שנפדה, יש מי שאומר שהם של יורשיו ויש מי שאומר שלא זכו בהם יורשיו, ולזה הדעת נוטה בזמן הזה, דאמדינן דעתייהו שלא התנדבו על דעת כך. והוא הדין לנטמע (פי נטמן ונאכד, כי בא השמש (בראשית כח, יא), ת"י טמעת שמשא) השכוי בין העובדי כוכבים קודם שנפדה. הגה: ועיין בחו"מ סוף סימן רפ"ג. והוא הדין אם נדר א' ליתומה מעות להשיאה, ומתה, דלא זכו בהם יורשים. (מרדכי פ' אף על פי בשם ה"ד חיים והרא"ש כלל כ"י) ומיהו כל זמן שהיא חיה הם של היתומה וצריך לתת לה מיד, ואין ממתנים עד נשואיה. ואם מתה המעות חוזקין. ועיין בחושן משפט סימן רכ"ג סעיף י"ו דיש חולקין. ח' עני שנתן פרוטה לצדקה, מקבלין ממנו. ואם לא נתן, אין מחייבין אותו ליתן. נתנו לו בגדים חדשים והחזיר הישנים, מקבלים ממנו. ואם לא החזיר, אין מחייבים אותו. ט' עני שאינו רוצה ליקח צדקה, מערימים ונותנין לו לשם מתנה או לשם הלואה. י' עשיר המרעיב עצמו, ועינו צרה בממונו שלא יאכל ממנו, אין משגיחין בו. י"א תלמיד חכם חייבים לתת לו לפי כבודו. ואם אינו רוצה לקבל, מתעסקין לסחור לו סחורה, שקונים לו סחורה כזול וקונים ממנו סחורתו ביוקר. ואם יודע להתעסק בפרקמטיא, מלוין לו מעות לסחור בהם. י"ב מי שצריך לבריות ושט אחר פרנסתו ונתנו לו צדקה, אין בעלי חובות יכולים להפרע ממה שגבה בצדקה. הגה: אם לא שכתוב בקבוצו שחייב לאחרים, דאז נתנו לו אדעתא דהכי שישלם (כך משמע מהגהות מרדכי דב"ב).

רנד שלא לקבל צדקה מן העובדי כוכבים, וכו' ב' סעיפים

א' אסור לישראל ליטול צדקה מן העובדי כוכבים כפרהסיא. ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל, ואינו יכול ליטלה מעובדי כוכבים בצינעא, הרי זה מותר. ב' שר עובד כוכבים ששלח ממון לישראל לצדקה, אין מחזירין אותו משום שלום מלכות, אלא נוטלין ממנו וינתן לעניי נכרים בסתר, כדי שלא ישמע השר. הגה: וי"א דיעשה בהן מה שצוה לו המושל. (כך משמע מפירוש רש"י ותוספות מעובדא דאימיה רשבור מלכא). וכל זה דוקא כשנותנין מעות לצדקה, אבל אם מנדבין דבר לבית הכנסת, מקבלים מהם (בית יוסף בשם התוספות סימן רנ"ט), אבל לא מן המומר לעבודת כוכבים. (ג"ז שם) ועיין לקמן סי' רנ"ט סעיף ד'.

רנה להרחיק מקבלתה, וכו' ב' סעיפים

א' לעולם ירחיק אדם עצמו מהצדקה ויגלגל עצמו בצער, שלא יצטרך לבריות. וכן צו חכמים: עשה שכתך חול, ואל תצטרך לבריות. ואפילו היה חכם מכובד והעני, יעסוק באמנות ואפי' באמנות מנוולת, ואל יצטרך לבריות. ב' כל מי שאינו צריך ליטול מהצדקה ומרמה העם ונוטל, אינו מת עד שיצטרך לבריות. וכל מי שצריך ליטול ואינו יכול לחיות אלא אם כן יטול, כגון זקן או חולה או בעל יסורין, ומגיס דעתו ואינו נוטל, הרי זה

שופך דמים ומתחייב בנפשו ואין לו בצערו אלא עונות וחטאים. וכל מי שצריך ליטול ומצער עצמו ודוחק את השעה וחי חיי צער כדי שלא יטרית על הצבור, אינו מת עד שיפרנס אחרים, ועליו הכתוב אומר: ברוך הגבר אשר יכטח בה' (ירמיה יז, ז).

רנו קופה ותמחוי היאך נגבים ומתחלקים, ובו ו' סעיפים

כד
אד"א

א כל עיר שיש בה ישראל, חייבים להעמיד מהם גבאי צדקה אנשים ידועים ונאמנים, שיהיו מחזירים לגבות מכל אחד מה שהוא ראוי ליתן ודבר הקצוב עליו, והם מחלקים המעות מערב שבת לערב שבת ונותנים לכל עני מה שיספיק לו לשבעה ימים, וזו היא הנקראת קופה. וכן מעמידים גבאים שלוקחים בכל יום מכל חצר וחצר פת ומיני מאכל או פירות או מעות ממי שמתנדב לפי שעה, ומחלקין את הגבוי לערב בין העניים, ונותנים ממנו לכל עני פרנסת יומו וזהו הנקרא תמחוי. מעולם לא ראינו ולא שמענו קהל מישראל שאין להם קופה של צדקה, אבל תמחוי יש מקומות שלא נהגו בו. הגה: ולכן מי שיש לו מזון שבעה ימים, לא יקח מן הקופה ומי שיש לו מזון יום אחד, לא יקח מן התמחוי, כמו שנחבאר לעיל סימן רנ"ג. וצריכים הגבאים שיהיו נאמנים וחכמים וידקדקו על העניים שלא יהיו רמאים. וכל שהגבאי אינו נאמן, אסור ליתן צדקה על ידו (הכל מטור). ב בתענית מחלקים מזונות לעניים. וכל תענית שאכלו העם ולנו ולא חלקו צדקה לעניים, הרי אלו כשופכי דמים. כמה דברים אמורים, כשלא נתנו להם הפת והפירות, אבל אם אחרו המעות או החטים אינם כשופכי דמים. ג הקופה אינה נגבית בפחות משנים, שאין עושים שררה על הצבור בממון בפחות משנים. אבל לאחר שנגבית, אחד נאמן עליה להיות גזבר. וכן יכולים למנות שני אחים להיות גזברים. ואינה מתחלקת אלא בשלשה, לפי שהוא כדיני ממונות לעיין על כל עני ועני כמה ראוי ליתן לו. ותמחוי, כמו שמתחלקת בשלשה כך אינה נגבת אלא בשלשה, לפי שאינו דבר קצוב וצריכים לעיין על כל אחד ואחד כמה ראוי שיתן. ד התמחוי נגבית בכל יום, והקופה מערב שבת לערב שבת. התמחוי לעניי עולם, והקופה לעניי אותה העיר בלבד. רשאים בני העיר לעשות קופה תמחוי, ותמחוי קופה, ולשנותם לכל מה שירצו מצרכי צבור, ואע"פ שלא התנו כן בשעה שגבו. ואם היה במדינה חכם גדול שהכל גובים על דעתו, והוא יחלק לעניים כפי מה שיראה, ה"ז יכול לשנותו לכל מה שיראה לו מצרכי צבור. הגה: וה"ה לגבאי הממונה מבני העיר. (מהרי"ק שורש ה'). וה"ה ביחיד שהתנדב צדקה ונתנה לגבאי (כ"י בשם הר"ן ומהר"ם ורא"ש ומהרי"ק). אבל אם מינה בעצמו גבאים, אין בני העיר יכולים לשנותה, דלא על דעתן התנדב. וכן אם פירש הנותן ואמר שיתנו לעניי העיר או לעני פלוני, אין להם לשנות אפילו לתלמוד תורה. (כן משמע במהרי"ו סי' נ"ו). בני העיר שמינו גבאי ונתפרדה החבילה ונפרדו זה מזה, ועדיין מעות צדקה ביד הגבאי, אם היה רשות ביד הגבאי כתחלה לעשות מה שירצה, גם עתה יעשה מה שירצה. ואם כתחלה הוצרך לימלך בבני העיר, גם עכשיו יעשה כן. ואם א"א לימלך, או שאינן יכולין להשוות דעתם, יעשה הגבאי מה שירצה וכלכד שיעשה בו דבר מצוה. (מהרי"ק שורש קכ"ג) וע"ל סימן רנ"ט סעיף ב'. ה מי שישב במדינה ל' יום, היו כופין אותו ליתן צדקה לקופה עם בני המדינה. ישב שם ג' חודשים, כופין אותו ליתן (לתמחוי) ישב שם ו' חודשים, כופין אותו ליתן) צדקה בכסות שמכסים בה עניי העיר. ישב שם ט' חודשים, כופין אותו ליתן צדקה לקבורה שקוברים בה את העניים ועושים להם כל צרכי קבורה. כמה דברים אמורים, בבא לגור ואומר שאינו רוצה להשתקע. אבל אם בא לעיר כדי

להשתקע, כופין אותו מיד. (וכן בני עיר חדשה כופין זה את זה מיד (מהרי"ק שורש י"ז). וי"א בזמן הזה משערים לכל בשלשים יום) (טור בשם הרא"ש וסמ"ק וכל כו). ו מי שהלך בסחורה ופסקו עליו אנשי העיר שהלך שם, צדקה, הרי זה נותן לעניי אותה העיר. ואם היו רבים ופסקו עליהם צדקה, נותנים, וכשבאים מביאים אותה עמהם ומפרנסים בה עניי עירם. הגה: והא דצריכין ליתן, מפני החשד. לכן חוזרים ולוקחים מהם ומביאים לעירן (מרדכי פ' בני העיר). ודוקא בצדקה שלא היו נותנין אלו נשאר בבעירן, ולכן איכא חשדא, אבל צדקה שאף בעירן היו נותנין, אין צריכין ליתן כלל, דודאי יתנו בעירן. (מרדכי פ"ק דב"ב). מי שיש לו מעות אחרים למחצית שכר או בדרך אחר, ונותנין מעשר מן הרייח, צריך ליתן הרייח לבעליו והוא יתנו למי שירצה, אם לא שיש תקנה בעיר ליתן מכל מה שמרויח, אפילו עם מעות אחרים. (מרדכי פ' הגזול בתרא תשו' ה"ד טוביה ובהגהת מרדכי פ"ק דב"ב). ואם יש שם חבר עיר, יתנו לחבר עיר והוא מחלקה כפי שיראה לו.

רנז סדר גביית הצדקה ושלא לאחרה, וכו' י"א סעיפים

א גבאי צדקה אינם רשאים לפרוש זה מזה בשוק, אלא כדי (שיראו זה את זה (טור). כגון) שיהא זה פורש לשער וזה פורש לחנות, וגובים. מצא הגבאי מעות בשוק, לא יתנם לתוך כיסו, אלא לתוך ארנקי של צדקה, וכשיגיע לביתו יטלם. היה הגבאי נושה בחברו מנה ופרעו בשוק, לא יתנם לתוך כיסו, אלא לתוך ארנקי של צדקה, וכשיגיע לביתו יטלם. ולא ימנה מעות הקופה שנים שנים, אלא אחד אחד, מפני החשד, שנאמר: והייתם נקיים מה' ומישראל (במדבר לב, כב) (ל' רמב"ם פ"ט מהל' מ"ע). ב גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק, מצרפים המעות דינרים לאחרים, אבל לא לעצמם. וכן אם צריכים למכור מה שגבו מהתמחוי, ימכרו לאחרים אבל לא לעצמם, מפני החשד. ואין מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה, ולא בהקדש עם הגזברים, שנאמר: ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף על ידם לתת לעושי המלאכה, כי באמונה הם עושים (מלכים ב, יב, טז) (רמב"ם שם). הגה: ומ"מ כדי שיהיו נקיים מה' ומישראל, טוב להם ליתן חשבון (טור). וכל זה בגבאים הכשרים, אבל מי שאינו כשר, או שנתמנה באלמות וחזקה, צריך ליתן חשבון. וה"ה בכל ממונים על הצבור. (מהרי"ו סימן קע"ג). וכשרוצים הצבור יכולין לסלק הגבאי ולמנות אחר, ואין כאן משום חשד. וה"ה שאר ממונים (כל כו). ג הצדקה, הרי היא בכלל הנדרים. לפיכך האומר: הרי עלי סלע לצדקה או הרי הסלע זו צדקה, חייב ליתנה לעניים מיד. ואם איחר, עובר בכל תאחר (דברים כג, כב). שהרי בידו ליתן מיד, ועניים מצויים הם. ואם אין שם עניים, מפריש ומניח עד שימצא עניים. הגה: וכל זה בצדקה שיש בידו לחלקה בעצמו, אבל כשנודרין צדקה בבית הכנסת ליתנה ליד גבאי, או שאר צדקה שיש לו ליתן לגבאי, אינו עובר עליה אע"ג דעניים מצויים. אא"כ תבעו הגבאי ואז עובר עליה מיד אי קיימי עניים והגבאי היה מחלק להם מיד. ואם אין ידוע לגבאי, צריך הוא להודיע לגבאי מה שנדר, כדי שיוכל לתבעו. (מרדכי פ"ק דב"ב ופ"ק דר"ה). ולא מקרי עניים מצויים אלא עניים הצריכים לחלק להם, אבל אם אין דרך לחלק להם מיד, לא מקרי עניים מצויים. (גם זה במרדכי כ"ב). ואם אמר: אתן סלע לצדקה לפלוני, אינו עובר עד שיבא אותו עני, אע"ג דשאר עניים מצויים (ג"ז שם). ודוקא במפריש צדקה סתם, אבל כל אדם יכול להפריש מעות לצדקה שיהיו מונחים אצלו ליתנם מעט על יד על יד, כמו שיראה לו. וכן אם התנה בשעה שנדר בצדקה או התנדב אותם שיהיו הגבאים רשאים לשנותה ולצורפה בזהב, הרי אלו מותרים. ד צריך ליתנה מלידור, ואם פוסקים צדקה וצריך לפסוק עמהם, יאמר: בלא נדר.

יו"ד הלכות צדקה סימן רנח

תרלז

ה כשחסר בכיס של צדקה צריך הגבאי להלוות. וכשימצא בכיס לאחר זמן, נפרע ממנו ואין צריך ליטול רשות מהנותנים בכיס. הגה: מי שמפריש מעשרותיו והלוה לעני משלו, מפריש מעשר שלו ומחשב על זה שהלוה לעני, ומעכב לעצמו מה שהפריש. (ב"י בשם רש"י ס"פ כל הגט). ודוקא שהעני שהלוה לו עדין חי, אבל אם מת או נתעשר אין צריך לשלם, שהרי עני היה באותה שעה, ואין מפרישין עליו, דאין מפרישין על האבוד. ואין לחוש שמא נתעשר אלא בידוע. (בהגהות מרדכי דב"ב ובסוף כל הגט בשם הירושלמי וסה"ת שער ס"ה). ו הגבאי שאומר בעודו גבאי: כך וכך הלוייתי לכיס של צדקה, נאמן בלא שבועה. אך לא לאחר שסלקוהו. ו גבאי צדקה, אם יחרפוהו העניים אין לו לחוש, כי יותר זכותו גדול. ח עני שיש לו קרובים עשירים שיכולין לפרנסו, אין גבאי העיר חייבים לפרנסו, אע"ג דקרוביו ג"כ נותנים בכיס. ט לא יתן אדם כל צדקותיו לעני אחד בלבד. י המחלק צדקה צריך לזוהר שלא ירבה לקרוביו יותר משאר בני אדם. הגה: ודוקא גבאי, אבל כל אחד מותר ליתן צדקה שלו או מעשר שלו למי שירצה מקרוביו, והם קודמין כמו שנתבאר לעיל סימן רנ"א. (מרדכי פ"ק דב"ב). יא המניח מעות להרויח לתלמוד תורה, וממנה אשתו עליהם לתת הריוח למי שתחפוץ, אינה יכולה להפקידם ביד אחר, אפילו הוא כרבי חנניא בן תרדיון. אבל אם המתנדב מינה עליהם חבר עיר, יכול החבר עיר להפקידם ביד אשתו.

רנח דין המתפס בצדקה, וכו' י"ג סעיפים

א המתפס בצדקה הרי זה כמתפס בנדר. כיצד, היה סלע של צדקה מונח לפניו ואמר על אחר: הרי זה כזה, (הרי זה) צדקה. הגה: אל יאמר אדם: סלע זה להקדש, אלא לצדקה. (מרדכי ריש פ"ק דעבודת כוכבים וב"י ס"ס רנ"ט בשם הג"א שם וכל כו). ומ"מ אם אמר: להקדש, סתם, כוונתו לצדקה לעניים. (ב"י בשם הרמב"ן ותשו' רשב"א סי' תשס"ב). ומיהו אם אמר שכוונתו להקדש ממש, אין לו תקנה ליהנות ממנו, וצריך לשאול לחכם, ומתירין לו בחרטה כשאר נדר. (הגהות אשרי שם). ב המפריש סלע ואמר: הרי זה צדקה. ואמר על אחר: וזה, גם השני צדקה. (ואם רצה לומר על סלע, והוציא בשפתיו על אחר, הרי טעות ואינו כלום. שם בהגהות אשרי). ג הנודר צדקה ואינו יודע כמה נדר, מרבה ליתן עד שיאמר: לא לכל כך נהכוונתי. ד האומר: תנו ק' ק' זוז או ספר תורה לבית הכנסת, יתנו לבית הכנסת שהוא רגיל בעיר שהוא דר שם. הגה: ואם רגיל בשתיים, יתן לשתיים (טור). האומר ליתן שמן למאור, יתן לבית הכנסת ולא לבית המדרש (ב"י בשם תשובת הרמב"ן). ה האומר: תנו ק' ק' זוז לעניים, יתנו לעניי אותה העיר שהוא דר בה. הגה: ועיין לעיל סימן רנ"א סעיף ה'. וכל זה מן הסתם, אבל במקום שיודעים כוונתו שלא כיוון לעניי אותה העיר לבר, כגון במקומות שדרך עשירים ליתן לצדקה הרבה בשעת מיתתן, ודרך לחלוק איתן הצדקות לכל עניים, הולכים אחר זה. ואפילו נדר סתם, הולכים אחר המנהג ויחלקו יורשיהם הצדקה לכל עניים הטובים בעיניהם, אפילו אינם בעירן. ואפילו היתה אותה צדקה מונחת ומופקדת ביד אחר, יתנו אותה ליורשים ויודיעום שכך נדר (מרדכי פ"ק דב"ב). המחייב עצמו בקנס לצדקה, ועבר, צריך ליתן לעניים שבעיר ולא יוכל לומר שיתנם לעניים אחרים. ויוכל הגבאי לתובעו, דמקרי ממון שיש לו תובעים. (מרדכי פרק בני העיר בשם מהר"ם). אבל מי שהקדיש ממון הרבה, ומינה עליהם יורשיו לחלקו כפי הטוב בעיניהם, אפילו לעניי עיר אחרת, מקרי ממון שאין לו תובעים ואין גבאי העיר יכולין לכופו אותן לתובעם שיקיימו צוואת המת. ואע"ג דעוברים וגוזלים העניים, מכל מקום מקרי ממון שאין לו תובעים, הואיל ויכולין לחלק לכל מי שירצו. (ב"י בסימן רנ"ט בשם תשובת הרשב"א). ואפילו היו

האפוטרופסים שנים, ומת אחד מהן, אין הקהל יכולין למנות אחר, אלא הנשאר יעשה מה שירצה וכמו שצוה הנותן (שם ושם). ועיין בחו"מ סימן ש"א. ואפילו בצדקה של בני עיר אין אדם יכול לתבוע צדקה, אלא אם כן יש לו הרשאה מן הגבאי או טובי העיר. המקדיש מנה לצדקה ואין לו לשלם, מסדרין לו כמו לשאר בעל חוב (כ"י בשם ס"ה שער א'). ו' הנודר צדקה אינו יכול לחזור בו, אלא א"כ נשאל לחכם והתיר לו. ואם הגיע ליד הגבאי, אינו יכול להשאל עליו. ז' אין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו. כיצד, היה לו פקדון ביד אחר, וכפר בו זה שהיא אצלו, אין הבעלים יכולין להקדישו. אבל אם לא כפר בו, הרי הוא ברשות בעליו בכל מקום שהוא. כד"א, במטלטלין. אבל קרקע שגזלה אחר וכפר בה, אם יכול להוציאה בדרינים הרי זה יכול להקדישה, ואע"פ שעדיין לא הוציאה, שהקרקע עצמה הרי היא ברשות בעליה. הגוזל את חבירו ולא נתייאשו הבעלים, שניהם אין יכולים להקדישה, זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו. וכן כל כיוצא בזה. הגה: אם יש לו משכון ביד חבירו, מה שהוא נגד הלואתו אינו יכול להקדיש, והמותר יכול להקדיש. (מרדכי פ' המוכר). ו"א דאפילו המותר אינו יכול להקדיש. (תא"ו ג"ט). המקדיש שטר חוב צריך כתיבה ומסירה כמו בהדיוט. (כ"י סי' רנ"ט בשם תשובת הרשב"א). ח' אם יש לו חוב על אחד ואומר: יהיה להקדש או לצדקה, אינו כלום. אבל אם אמר: חוב שיש לי על פלוני, כשיבא לידי אקדישנו או אתננו לצדקה, חייב להשלים דבריו להקדישו וליתנו כשיבא לידו. ואפילו האומר: חוב שיש לי ביד פלוני יהיה לצדקה, אם אמר כן בפני כ"ח ובפני הגבאי, או בפני טובי העיר (או אדם חשוב שכעיר) (כ"י בשם ר"ח), זכה בו הגבאי מדין מעמד שלשתם, והרי הוא צדקה ואינו יכול לחזור בו, ואסור לשנותו. ט' המכה את חבירו או חרפו, בענין שחייב לפי תקנת העיר ה' זהובים, ואמר בפני הגבאי או בפני טובי העיר: איני חפץ בקנס אלא יהיה לצדקה, ואחר כך פייסו עד שמחל לו, אין מחילתו כלום וזכו העניים בקנס. י' נדר לצדקה באסמכתא, כגון: אם אעשה דבר פלוני אתן כך וכך לצדקה, ועשאו, חייב ליתן. י"א איש ואשה שקבלו עליהם חרם להתגרש, והעמידו קנסות על כזה לצדקה, ואח"כ נתפייסו שלא להתגרש, יש מי שאומר שפטורים מהקנסות. (והוא הדין בשאר דברים כיוצא בזה). י"ב אמר ליתן לחבירו מתנה אם הוא עני, הרי כנודר לצדקה ואסור לחזור י"ג י"ד האומר: חפץ פלוני אני נותן לצדקה בכך וכך, והוא שוה יותר, אינו יכול לחזור בו (דכל אמירה שיש בה רווחא לצדקה, אמרינן ביה אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. (ר"ן פ"ק דקדושין ובהגהות אשירי). אבל אם לא היה שוה יותר באותה שעה, ואחר כך הוקר, יכול לחזור בו כיון שלא משך ולא נתן הכסף. הגה: אם חשב בלבו ליתן איזה דבר לצדקה, חייב לקיים מחשבתו ואין צריך אמירה, אלא דאם אמר מחייבין אותו לקיים. (מרדכי פ"ק דקדושין ובפ"ק דב"ב ובהגהות ובמהרי"ק שורש קפ"ה ומהר"ר פרץ ובהגהות סמ"ק ורא"ש פ"ק דתענית). וי"א דאם לא הוציא בפיו, אינו כלום. (הרא"ש כלל י"ג). והעיקר כסברא הראשונה, ועיין בחושן המשפט סימן רי"ב).

רנ"ט דין אם מותר לשנות צדקה, והנהגת הגבאי עם הצדקה, והממונה עליה, ובו
ו' סעיפים

א האומר: סלע זו לצדקה, או שאומר: הרי עלי סלע לצדקה, והפרישו, עד שלא בא ליד הגבאי יכול לשנותו, בין ללוותו לעצמו בין ללוותו לחבירו, ויפרע אחר תחתיו. הגה: וכן אם הקדיש כלים, יכול למוכרם לפני ג' בקיאים בשומא, ונותן דמיהם לצדקה. (כ"י בשם הגהות

כה
 אד"א

מרדכי דכתובות). משכא ליד גבאי, אסור ללוותו, בין לו בין לאחר בין לגבאי. ואם היה הנאה לעניים בעיכוב המעות ביד הגבאי, כדי לעשות לאחרים ליתן, הרי הגבאי מותר ללוותם ולפרעם. הגה: דאין הצדקה כהקדש, ומותר ליהנות ממנה. (טור). ואין נושאים ונותנים בצדקה העומדת לחלק לעניים, כי אם כסף בכסף וכיוצא בו, שמא יבאו עניים ולא יהיה להם מעות לחלק. אבל צדקה שאינה עומדת לחלק, רק הקרן היא קיים ויאכלו הפירות, שרי. (כ"י כשם שה"ת והגהות מיימוני). וכן נוהגין. **ב** צדקות שהתנדבו לצורך בית הכנסת או לצורך בית עלמין, יכולים בני העיר לשנותם לצורך בית המדרש או ת"ת, אפילו אם הבעלים מעכבים, אבל לא מתלמוד תורה לצורך בית הכנסת. הגה: ודוקא כדאיכא למיחש שלא יהיה להם ספוק לתלמוד תורה, אבל במקום שבני העיר מספקים לתלמוד תורה ואם יוציאו אלו המעות לצורך כ"ה יתנו מעות אחרים לתלמוד תורה כשיצטרכו, מותר. (מהרי"ק שורש קנ"ח). ואפילו אם הוא במקום שאסור לשנות, אם אינן צריכים לדבר שנדר, כגון שהקדיש קרקע לכנות עליה בית המדרש ואינן יכולין לכנות מיד, אין המתנדב יכול לחזור בו אלא יהיה עומד כך עד שיכנו עליה. (מרדכי פ' בני העיר). וכל זה במקום שאין מנהג ידוע בעיר, אבל במקום שנוהגים שהגבאי או בני העיר משנים לכל מה שירצו, או אפילו במקום שנוהגים שאדם משים איזה דבר בבית הכנסת, כגון ספר תורה או כלי כסף וכדומה, וכשירצה חוזר ולוקחו, וכשיורד מנכסיו מוכרו לאחרים, הולכים אחר המנהג. דכל מקדיש אדעתא דמנהג הוא מקדיש, ולב כ"ד מתנה על זה, וכלכד שיהיה מנהג קבוע. (כ"ן משמע מהכ"י וממהרי"ק שורש קס"א). ומ"מ אם התנה המקדיש בפירוש שלא ישנו הקדשו ולא יהא כח כזה, פשיטא שאסור לשנותו. וע"ל סי' רנ"ו סעיף ד'. **ג** ישראל שהתנדב נר או מנורה לכה"כ, אם נשתקע שם בעליה מעליה שאינה נקראת על שמו, יכולים הצבור לשנותה אפילו לדבר הרשות, (אפילו אם גם המתנדב מוחה). ואם לא נשתקע שם בעליה מעליה, אין יכולים לשנותו לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה יכולים לשנותו. ואם היה המתנדב עובד כוכבים, אסור לשנותה אפילו לדבר מצוה, כל זמן שלא נשתקע שם בעליה מעליה. (וכל זמן ששם בעלים חקוק על הכלים שנתן, לא נשתקע שם בעליה. (ירושלמי פ' בני העיר). **ד** עובד כוכבים שהתנדב מנורה או דבר אחר לכית הכנסת, מקבלים ממנו. והוא ישיאמר: בדעת ישראל הפרשתי אותה. ואם לא אמר כן, טעון גניזה. (ועיין לעיל סי' רנ"ד). **ה** מי שיש בידו מעות והוא מסופק אם הם של צדקה, חייב ליתן אותם לצדקה. הגה: אבל מי שהקדיש דבר כלשון שמשופקים בו, ומת, שאין לידע כוונתו, נקראו היורשים מוחזקים וההקדש שבא להוציא מהם עליו הראיה, וכל זמן שאינו מביא ראיה הנכסים בחזקת היורשים. (רשכ"א סי' תרנ"ו ופסקי מהרא"י סי' ע"ג ועיין כח"ה סי' ר"ן סעי' ג'). **ו** אין לקהל לתבוע מסים וארנוניות ממעות צדקה. הגה: מי שמצא כיס מלא מעות כתיבתו, וכתוב עליו: צדקה, סמכינן אכתיבה והרי הן צדקה. (הגהות מרדכי פ"ק דכ"ב). וכן אם אמר אחד לבניו: מעות אלו צדקה הם, אם נראה להם שעשה זה כמוסר דבריו (כלשון צוואה, דבריו) קיימים. ואם עשה זה שלא יקחו כלום, או שלא יחזיקו אותו לעשיר, אין דבריו כלום. (שם). וכן אם אמרו בחלום: אלו המעות שהטמין אביך, של צדקה הם, אינו כלום, דבריו חלומות לא מעלין ולא מורידין, (שם). אבל אם אמר להם כן אחר, אם הם במקום שהיה יכול ליטול אלו המעות וליתנם לצדקה, נאמן כמגו שהיה נותנם לצדקה. ואם לאו, אינו נאמן. (מרדכי פ' זה בורר בשם אד"ק). השתמש כתיבה מעות הקדש וחולין זה אחר זה, ומצא אחר כך מעות, אזלינן כתר בכתרא. (הגהות מרדכי דכ"ב). ואם השתמש בכת אחת כשתיהן, אזלינן כתר רובא. ואם מצאן כגומא, דאיכא למימר שהיו מונחים שם זמן ארוך ולא ראה, אפילו כזה אחר זה אזלינן כתר רובא (שם).

הלכות מילה

רס מצות עשה למול את בנו, ובו סעיף אחד

א מצות עשה לאב למול את בנו, וגדולה מצוה זו משאר מצות עשה.

רסא דין אם לא מל האב את בנו, ובו סעיף אחד

א אם לא מל האב את בנו, חייבים ב"ד למולו. ואם לא מלוהו ב"ד, חייב הוא, כשיגדיל, למול את עצמו. ואם לא מל, חייב כרת. הגה: ובכל יום עוברים בעונשין אלו. (טור ובכל בו) ואין מלין בנו של אדם שלא מדעתו, אלא אם כן עבר האב ולא מלו בית דין מלין אותו בעל כרחו. (טור בשם הרמב"ם). ואין האשה חייבת למול את בנה. (טור). האב שאינו יודע למול, ויש כאן מוהל שאינו רוצה למול בחנם, רק בשכר, יש לב"ד לגעור במוהל זה, כי אין זה דרכן של זרע אברהם, ואדרכה מוהלים מהדרין שיתנו להם למול. ואם עומד במרדו, ואין יד האיש משגת לתת לו שכרו, הוי כמי שאין לו אב שב"ד חייבים למולו, ולכן ב"ד היו כופין אותו, מאחר שאין אחר שימול (רשכ"א סי' תע"ב).

רסב זמן מילה לבריא, לחולה, ולאנדרוגינוס, ובו ז' סעיפים

א אין מלין עד שתנץ החמה ביום השמיני ללידתו. (ומשעלה עמוד השחר יצא). (כ"י ממשנה פ"ב רמגילה). וכל היום כשר למילה, אלא שזרזין מקדימים למצות ומלין מיד בבקר. ואפילו מילה שלא בזמנה אינה אלא ביום. הגה: עבר ומל בלילה, צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית. (כ"י ממשנה שם והגה' מי"). מלו תוך ח' וביום, יצא. (הרא"ש בפ' ר"א רמילה ושכ"נ מתשובת הרשב"א). ועיין לקמן סימן רס"ד. **ב חולה אין מלין אותו עד שיכריא, וממתינים לו מעת שנתרפא מחליו שבעה ימים מעת לעת, ואז מלין אותו. כמה דברים אמורים, שחלצתו חמה וכיוצא בו, שהוא חולי שבכל הגוף, אבל אם חלה באחד מאיבריו, כגון שכאבו לו עיניו כאב מועט וכיוצא בזה, ממתינים לו עד שיכריא, ולאחר שיכריא, מלין אותו מיד. (אבל כאבו לו עיניו כאב גדול, הוי כחולי שבכל הגוף). (נ"י פ' הערל). **ג** אנדרוגינוס ומי שיש לו שתי ערלות ויוצא דופן, נימולים לשמונה. **ד** נולד בין השמשות, מונים לו מהלילה ונימול לתשיעי, שהוא ספק שמיני. ואם הוציא ראשו חוץ לפרוזדור מבעוד יום, או ששמעו אותו בוכה, אפילו נולד אחר כמה ימים, מונה לו ח' ימים מיום שיצא ראשו או מיום ששמעו אותו בוכה. הגה: וי"א דוקא כסתם, אבל אם אמו אומרת דהתינוק היה מונח בכטנה כמו בשאר פעמים, ולא היה לה חבלי לידה כלל, אע"פ ששמעו בוכה מונח לו מיום הלידה, דאע"ג דלא שכח שיבכה בלא הוצאת הראש חוץ לפרוזדור, מ"מ האם נאמנת לומר שהיה מונח כמו בשאר פעמים ובכה, (כא"ז בשם תשובת רכי יואל הלוי והוא במהרי"ו סי' כ"ה). **ה** אם נולד כשהיו נראים ברקיע כוכבים קטנים מאוד, יש לסמוך על הכוכבים לספק למול למחרת, כיון שלא היה לא שבת ולא יום טוב, ואע"פ שהיה הרקיע מזהיר כעין אורה של יום. **ו** אם לאלתר כשהוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור נראו ג' כוכבים בינונים, יש לסמוך עליהם שהוא לילה, אפילו הוא למחר שבת. אבל אם שהו אחר כך, אם לפי השיהוי נראה להם שהיה יום בהוצאת הראש, אין להם אלא מה שעיניהם רואות ויהא נימול לשמונה, אפילו אם יארע בשבת. **ז** אין דבר זה תלוי בתפלה, אם התפללו מבעוד יום, לא להקל ולא להחמיר.**

רסג ילד שהוא אדום או ירוק, ומי שבניו מתים מחמת מילה, ובו ה' סעיפים
א קטן שהוא ירוק, סימן שלא נפל בו דמו ואין מלין אותו עד שיפול בו דמו ויחזור
מראהו כמראה שאר הקטנים. וכן אם נמצא אדום, סימן שלא נבלע דמו באבריו, אלא
בין עור לבשר, ואין מלין אותו עד שיבלע בו דמו. וצריך לזוהר מאד כאלו הדברים,
שאינן מלין ולד שיש בו חשש חולי, דסכנת נפשות דוחה את הכל, שאפשר לו למול
לאחר זמן וא"א להחזיר נפש אחת מישראל, לעולם. **ב** אשה שמלה בנה ראשון ומת
מחמת מילה שהכשיל כחו, ומלה גם השני ומת מחמת מילה, הרי הוחזקה שבניה מתים
מחמת מילה, ל"ש מבעל אחד או משנים, ולא תמול השלישי אלא תמתין לו עד שיגדיל
ויתחזק כחו, והוא הדין אם איש אחד מל בנו ראשון ושני ומתו מחמת מילה, לא ימול
השלישי, בין שהיו לו מאשה אחת בין משתיים. (ויש חולקין וסבירא להו דלא שייך באיש רק
כאשה (חידושי אגודה פ"א דמילה), ונראה דספק נפשות להקל). **ג** והוא הדין אם אשה מלה בנה
ומת מחמת מילה וגם אחותה מלה בנה ומת מחמת מילה, שאר האחיות לו ימולו בניהן
אלא ימתינו עד שיגדלו ויתחזק כחם. **ד** נולד כשהוא מהול, צריך להטיף ממנו דם ברית.
ומיהו בנחת. וצריכה מילתא למבדקה יפה יפה בידים ובמראית עינים, ולא בפרזלא, דלא
לעייק ליה, ורואים ונזהרים היאך מלין אותו. וממתינים לו הרבה ואין חוששין ליום
שמיני, שלא יביאוהו לירי סכנה. ה' תינוק שמת קודם שיגיע להיות בן שמונה, מלין
אותו על קברו בצור או בקנה ואין מברכין על המילה. אבל משימים לו שם, לזכר
שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים. הגה: ואין עושין כן אפילו ב"ט שני של גלויות,
דאסור לקבור ב"ט הנפלים, דאפילו לטלטלו אסור. (הגהות מרכי פ"א רמילה והג"א פ"א). ואסור למול
עוכד כוכבים שלא לשם גרות, אפילו כחול. (ב"י בשם רבינו ירוחם ס"ס רס"ו).

רסד מי ראוי למול, ובמה מלין, וכיצד מלין, ובו ו' סעיפים

א הכל כשרים למול; אפילו עבד אשה וקטן וערל ישראל שמתו אחיו מחמת מילה. ואם
יש ישראל גדול שיודע למול, הוא קודם לכולם. (וי"א דאשה לו תמול) (סמ"ק והגהות מרדכי),
(וכן נוהגין להדר אחר איש). אבל עוכד כוכבים, אפילו הוא מהול, לא ימול כלל. ואם מל אין
צריך לחזור ולמול פעם שנית. הגה: וי"א דחייבים לחזור ולהטיף ממנו דם ברית. (טור בשם סמ"ג).
וכן עיקר. ומומר לכל התורה כולה, או שהוא מומר לערלות, דינו כעוכד כוכבים (כ"מ בש"ס פ"ב דע"א
ובטור וב"י בשם ה"ר מנוח וכו' ה"ד שכו"ז מסתפק). תינוק שהוצרכו למולו תוך ח', מפני הסכנה, אין
חילוק בין ישראל לעוכד כוכבים, דכל תוך ח' לא מיקרי מילה. מיהו אם נשאר ציצין המעכבין המילה,
או שמל ולא פרע, יגמור הישראל המילה לח' או לאחר שיתרפא (רשב"א). ויש לאדם לחזור ולהדר
אחר מוהל ובעל ברית היותר טוב וצדיק (א"ז). ואם נתנו לאחד, אסור לחזור בו. מיהו אם חזר בו, הרי
חזרה (מרדכי ס"פ כל הגט). ואין מועיל כזה קבול קנין. (הגהות מרדכי דשבת ותשובת הרא"ש כ"ב). אבל
אם נשבע לו, כופין אותו שיקיים (שם בהרא"ש). ואם נתנו לאחד ולא היה בעיר, ואב היה סבור שלא
יהיה שם בזמן המילה ושלה אחר אחר ובתוך כך בא הראשון, ימהלנו הראשון, דודאי לא חזר מן
הראשון (ב"י כשם תשו"ר"מ ומהר"ק שורש ע"ו). אשה אינה יכולה ליתן לאחר למול, דהרי אינה שייכה
במצות למול את בנה (שם בתשובה בשם ר"מ). **ב** בכל מלין, ואפילו לצור וכזוכית ובכל דבר
הכורת, חוץ מבקרומתו של קנה, לפי שקסמים נתזים ממנו ויבא לידי כרות שפכה. ובצוה

מן המוכחר למול בכרזל, בין בסכין בין במספרים, ונהגו למול בסכין. ג כיצד מלין, חותכין את הערלה, כל העור החופה העטרה, עד שתתגלה העטרה, ואח"כ פורעין את הקרום הרך שלמטה מהעור, בצפורן, ומחזירו לכאן ולכאן עד שיראה בשר העטרה, ואח"כ מוציין המילה עד שיצא הדם מהמקומות הרחוקים, כדי שלא יבא לידי סכנה. וכל מוהל שאינו מוציין, מעבירין אותו. ואחר שמציין נותן עליה אספלנית או רטיה או אבק סמים העוצרים הדם. הגה: ויהיה נזהר, אם יש לאספלנית שפה, שיהפכנו לחוץ ולא לפנינו, שלא לדבק במכה ויבא לידי סכנה. (רבינו ערוכס נתיב א'). ד מל ולא פרע, כאילו לא מל. ה יש ציצים המעכבים המילה ויש שאינם העכבים אותה. כיצד, אם נשאר מהעור עור החופה את רוב גובהה של עטרה, אפילו במקום אחד, זהו המעכב את המילה וכאילו לא נימול. ואם לא נשאר ממנו אלא מעט, ואינו חופה רוב גובהה של עטרה, אינו מעכב המילה. (ומ"מ) אם הוא בחול, לכתחילה יטול כל הציצים הגדולים אף שאינן מעכבים (טור). ו קטן שבשרו רך ומדולדל או שהוא בעל בשר הרבה עד שנראה כאילו אינו מהול, רואים אם בעת שמתקשה נראה מהול א"צ למול פעם שנית, ומ"מ משום מראית העין צריך לתקן ריבוי הבשר שמכאן ומכאן. ואם אינו נראה נימול בעת הקישוי, צריך לחתוך כל הבשר המדולדל עד שיהיה נראה כנימול בשעת קישויו. הגה: וא"צ שיהא נראה צעת קישויו רוב העטרה, הואיל ונימול פעם אחת כהוגן, אפילו אינו נראה רק מיעוט העטרה שנמול סגי וא"צ למולו שנית. ומ"מ אם אפשר יתקם ע"י שימשוך העור וידיקנה לאחוריו ויקשרנה שם עד שתעמוד ולא תחזור למטה (ת"ה סימן רס"ד).

רסה סדר ברכת המילה ודין מילה ביום התענית, ובו י"ג סעיפים

א המל, מברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה; ואבי הבן מברך בין חתיכת הערלה לפריעה: אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניסו בכריתו של אברהם אבינו. הגה: ואם אין אבי הבן אצל המילה, יש מי שאומר שאדם אחר מברך ברכה זו, דהרי הבית דין מצווין למולו (רמב"ם בשם י"א). ונוהגין שמי שתופס הנער מברך ברכה זו (טור וכשם ראב"ד והגהת מ"י בשם סמ"ק). וכן אם האב ככאן ואינו יודע לברך (רבינו ירוחם נתיב א' וכו"כ ב"י בשם אבודרהם). האב והמוהל כשמברכים, צריכים לעמוד (טור וכו"י בשם ב"ה). אבל התופס הנער, כשמברך, נוהגים שיושב ומברך. י"א שכל העם שהם אצל המילה יעמדו, שנאמר ויעמוד העם בכרית (מלכים ב כג, ג). (מרדכי פ"א דמילה ובכל בו ור' ירוחם ואבודרהם ותניא) וכן נוהגין מלבד התופס הנער, שהוא יושב. ואם אחרים עומדים שם, אומרים: כשם שהכנסתו לברית כן תכניסהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים. ואבי הבן או המוהל או אחד מהעם מברך על הכוס: בורא פרי הגפן. ויש נוהגים ליטול הדם בידו, ומברך עליו, ולהרית, ואומר: בא"י אלהינו מלך העולם אשר קדש ידיו מבטן וכו'. ונוהגין שכשמגיע לבדמיך חיי, נותן מהיין באצבעו ופי התינוק. (וכשהמוהל מברך ברכה זו, רוחץ תחלה ידיו ופיו, כדי שיברך בנקיות) (אבודרהם). ב אם אבי הבן הוא מוהל בעצמו, מברך: למול את הבן, לדעת הרמב"ם. (ויש חולקין). (טור בשם בעל העיטור), וכן נוהגין שלא לחלק מיהו אם בירך למול, או שכירך ברכת להכניסו לחוד, יצא (וכן משמע בהגהות מיימוני). ג גר שמל קודם שנתגייר, וקטן שנולד כשהוא מהול, כשמטיפין ממנו דם ברית אינם צריכים ברכה. וכן אנדרוגינוס אין מברכין על מילתו, מפני שאינו זכר ודאי. הגה: אבל כשחוזרין על ציצין המעכבים המילה, צריך לחזור ולברך כל הכרכות, אבל אין לומר קיים את הילד הזה וכו' (כנימן זאב סימן ו' בשם אגודה). ד ממזר, כישראל הוא ומברכים עליו ברכת מילה עד כורת הברית אבל

יו"ד הלכות מילה סימן רסה

תרמג

אין מבקשים עליו רחמים. (ומפרסמין בשעת מילתו שהוא ממזר). (מהרי"ל). ביום הכיפורים ובד' צומות, לא יברך על הכוס (טור בשם בעל העיטור וע"פ); מיהו בג' צומות מהם, שהיולדת אינה מתענה, יכול לברך על הכוס ותטעום ממנו היולדת, אם היא שומעת הברכה ומתכוונת שלא להפסיק בדברים בין שמיעת הברכה לשתיית הכוס. אבל ביום הכיפורים ובתשעה באב, שאין היולדת יכולה לשתות, אין מברכין על הכוס. ובתשעה באב, אסא נמי לא מייתינן מטעמא שאין מברכין על הבשמים כמוצאי שבת שחל בו תשעה באב. הגה: וי"א דמברך אכוס בכל תעניות ונותנים הברכה לתינוקות קטנים (תוספות בכל מערבין ומרכיז ריומא וכן פסק כטור א"ח סימן תקנ"ט), וכן נוהגין. וביום כפורים נוהגין ליתן לתינוק הנימול, כמו שנתבאר בא"ח סימן תרכ"א. וי"א דאף בלא תענית יוצאים בזה (כל כו'), אבל אין נוהגין כן אלא הסנדק שותה כשאינו תענית. ה' מי שיש לו שני תינוקות למול, יברך ברכה אחת לשניהם, ואפילו אם שנים מלים, הראשון יברך על המילה ועולה גם לשני, והשני יברך: אשר קדש ידך, ועולה גם לראשון ואפילו אין הנער לפניו בשעת הברכה, כיון שדעתו עליו, רק שלא יסיח דעתו בינתיים. (ד"ע כ"ב ולא כרכינו ירוחם). הגה: אבל אם שח בינתיים או שלא היה דעתו על הברכה מתחילה, צריך לברך: אשר קדש ידך, על הראשון, ולחזור ולברך על מילת השני. ורוקא אם שח בדברים שאין צרכי המילה, אבל לאחר הראשון, א"צ לחזור ולברך על המילה, דברכה לא הוי הפסק (רכינו ירוחם ומרכיז ט"פ כסוי הדם ואכודדהם). ואפילו אם שכח ובירך: אשם קדש ידך, לאחר הראשון, א"צ לחזור ולברך על המילה, דברכה לא הוי הפסק (רשכ"א סימן שס"ב ובכל כו'), כמו שנתבאר סימן כ"ח לענין כיסוי דם. ואם שני הילדים של אדם אחד, האב אומר: להכניסם בבריתו של אברהם אבינו (כ"י כשם מרדכי ואכודדהם), וכן אומר: קיים את הילדים, וכו', ויתקן כל צרכי המילה לכל אחד בפני עצמו, כגון הנר שמדליקין, יעשה לכל אחד נר בפני עצמו (מהרי"ל). ו' היכא דאפשר, עבדינן למילה בעשרה. והיכא דלא אפשר, עבדינן בפחות מעשרה. ז' כשהאב עצמו מוהל את בנו, הוא מברך: שהחיינו. ואם המוהל הוא אחר, י"א שאין שם ברכת שהחיינו. ולהרמב"ם, לעולם האב מברך שהחיינו על כל מילה ומילה, וכן נהגו בכל מלכות ארץ ישראל וסוריא וסביכותיה ומלכות מצרים. הגה: ובמדינות אלו נוהגין שלא לברך שהחיינו, אפילו כשהאב עצמו מל בנו, אם לא שמל בנו הבכור שחייב לפדותו מברך שהחיינו בשעת מילה ואינו מברך בשעת פדיון, אבל כשפטור מהפדיון אינו מברך שהחיינו (ע"פ מהרי"ל). ח' אין צריך לכסות ערות הקטן בשעת הברכה. (אבל יש לנקות הקטן מצואתו קודם שיברך) (כ"י כשם כל כו' והגהת סמ"ק ט"ו קנ"ח). ט' אבי הבן עומד על המוהל להודיעו שהוא שלוחו. י' נותנין את הערלה בחול ועפר, (וכן רוקקים דם המציצה אל העפר), (מהרי"ל כשם יש מקומות). ואם הוא שבת, צריך שיהיו מוכנים מבעוד יום. (כ"י כפירוש כעל העיטור). י"א נוהגין לעשות כסא לאליהו, שנקרא מלאך הברית, וכשמניחו יאמר בפיו שהוא כסא אליהו. הגה: ונוהגין להדר אחר מצוה זו, להיות סנדק לתפוס התינוק למוהלו (הגהות מיימוני פרק ג' רמילה). ויפה כח הסנדק מכח המוהל להקדימו לקריאת התורה, דכל סנדק הוי כמקטיר קטורת (מהרי"ל כשם ר"פ), ולכן נוהגין שלא ליתן שני ילדים לבעל ברית אחד, כדאמרינן גבי קטורת: חדשים לקטורת (שם בשם ר"פ). ואין לאשה להיות סנדק לתינוק במקום שאפשר באיש, משום דהוי כפריצות. ומ"מ היא עוזרת לבעלה ומביאה התינוק עד בית הכנסת, ואז לוקח האיש ממנה ונעשה סנדק (שם בשם מהר"ם). אבל האיש יכול לעשות הכל בלא אשה (כן עשה מהרי"ל). נהגו המוהלים להתפלל ביום המילה, שנאמר: רוממות אל בגרונום וחרב פיפות בידם (תהילים קמט, ו) (ד"ע). י"ב נוהגים לעשות סעודה ביום המילה. הגה: ונהגו לקחת מנין לסעודת מילה, ומקרי סעודת מצוה (פר"א דמילה וכא"ו). וכל מי שאינו

אוכל בסעודת מילה, הוי כמנודה לשמים (תוספות פ' ע"פ). ודוקא שנמצאו שם בני אדם מהוגנים, אבל אם נמצאו בני אדם שאינם מהוגנים, א"צ לאכול שם (ג"ז שם). עוד נהגו לעשות סעודה ומשתה בליל שבת לאחר שנולד זכר נכנסים אצל התינוק לטעום שם, והוא ג"כ סעודת מצוה. (בח"ה סימן רס"ט מחוס' פרק מרובה). י"ג יום מילה שחל ביום תענית צבור הכתובים, מתפללים סליחות ואומרים וידוי כדרכם, ואין אומרים והוא רחום ולא נפילת אפים, (אבל אומרים אל ארך אפים) (ב"י בשם הרשב"א).

רסו איזה מילה דוחה שבת ויום טוב, ובו י"ד סעיפים

א מילה, בין בזמנה בין שלא בזמנה, דוחה צרעת; שאם יש בהרת בעור הערלה, אע"פ שיש בקציצת הבהרת לא תעשה, חותכה עם הערלה. אבל אם לאחר שנימול גדל בשר במילתו עד שאינו נראה מהול וצריך לחותכו, אם יש בהרת באותו הבשר אסור לחתכו, כיון שא"צ למולו פעם אחרת אלא מדרבנן. ב מילה דוחה יום טוב ושבת, בזמנה. אבל שלא בזמנה, אינה דוחה. ואפילו בזמנה, אינה דוחה אלא המילה עצמה ופריעה ומציצה, ואפילו פירש, חוזר על ציצין המעכבין דהיינו אם נשאר מהעור עור החופה רוב גובהה של עטרה אפילו במקום אחד. ועל שאינם מעכבים, אם לא פירש, חוזר, ואם פירש, אינו חוזר. ונותנין עליה אספלנית. הגה: ומותר לטלטל האיזמל לאחר המילה להצניעו בחצר המעורב, אע"ג דאינו צריך לו עוד באותו שבת, דהא לא הוקצה בין השמשות מאחר דהיה צריך לו באותו שבת, כן נראה ל"י. (היתר טלטול כתוב בתא"ו נתיב א', והטעם הוא כדברי המחבר ודלא כמהר"ל). אבל מכשיריה אינם דוחים, כיון שהיה אפשר לעשותה מבעוד יום. ולפיכך אין עושין סכין לימול בו, ואין מביאין אותו ממקום למקום, ואפילו להוציאו מהבית (ולהביאו) דרך גגין וחצרות ומבואות שלא עירבו. אבל אם שכח הסכין בגג וחצר, מותר להביאו מזה לזה, אפילו עירבו חצירות עם הכתים. ג אין שוחקין סמנים ולא מחמין לו חמין ואין עושין לה אספלנית ולא טורפין לה יין ושמן. אם לא שחק כמון מערב שבת, לועס בשיניו. אם לא טרף יין ושמן מע"ש, נותן זה לעצמו וזה לעצמו. ואין עושין לה חלוק, אבל כורך עליה סמרטוט, ואם לא התקין מערב שבת, כורך על אצבעו ומביא דרך מלבוש, אפילו מחצר אחרת שלא עירבה. ד מלו את הקטן בשבת, ואח"כ נתפזרו הסימנים, עושין לו בשבת, מפני שסכנה היא לו. (ודין רחיצת תינוק קודם מילה או לאחריה, עיין בטור א"ח סימן של"א). ה שכחו ולא הביאו סכין מע"ש, אומר לעובד כוכבים להביא סכין בשבת, ובלבד שלא יביא אותו דרך רשות הרבים. כללו של דבר: כל דבר שעשייתו בשבת אסורה עליו משום שבות, מותר לנו לומר לעו"ג לעשות אותה כדי לעשות מצוה בזמנה. ודבר שעשייתו בשבת אסורה עלינו משום מלאכה, אסור לנו לומר לעו"ג לעשותה בשבת. ו כל המכשירים שאין דוחין שבת, גם י"ט אין דוחין, חוץ מזה ששוחקין לה כמון ב"י"ט הואיל וראויים לקדרה, וכן טורפין לה יין ושמן. ז אדם שלא מל מעולם לא ימול בשבת, שמא יקלקל ונמצא מחלל שבת. ואם כבר מל פעם אחת, מותר, ואפילו אם הוא אביו (תה"ד סי' רמ"ה ודלא כה"ר אליעזר שבטור). ח מי שנולד בין השמשות, שהוא ספק יום ספק לילה, מונין מן הלילה ונימול לחשיעי, שהוא ספק שמיני. ואם נולד ערב שבת בין השמשות, אינו דוחה את השבת, שאין דוחין את השבת מספק. וכן אינו דוחה י"ט מספק, ואפילו י"ט שני של גליות (טור ר"ס זה בשם תשובת רא"ש והיא בכלל כ"ו). ואפילו לא הוציא אלא ראשו בין השמשות, אע"פ שיצא כולו בשבת, אינו נימול בשבת.

ב' בשיעור בין השמשות אפליגי תנאי ואמוראי בסוף פרק כמה מדליקין, וכתב בעל העיטור: מספקא לן הלכה כדברי מי הלכך אי איתיליד ינוקא משתשקע החמה ספק הוא, עד דשלים בין השמשות דרבי יוסי, ונימול לעשרה. ואי איתיליד במוצאי שבת משתשקע החמה, עבדינן לחומרא כדרכה (ועיין לעיל סימן רס"ב סעיף ה' ו'). י' קטן שנולד כשהוא מהול ומי שיש לו שתי ערלות ואנדרוגינוס ויוצא דופן ויליד בית שלא טבלה אמו עד שילדה, אע"פ שנימולים לשמונה אינם דוחים את השבת, (טומטום שנקרע ונמצא זכר, מלין אותו בשבת כ"כ הרמב"ם והרא"ש), (ויש אוסרין) (כ"י בשם הר"ף, וכ"כ רבינו ירוחם). י"א מי שנולד בחדש השביעי, מלין אותו בשבת אפילו אם לא גמרו שערו וצפרניו. אבל מי שנולד בחדש השמיני, אין מלין אותו בשבת אלא אם כן גמרו שערו וצפרניו. והוא הדין לספק בן שבעה ספק בן שמונה, שאין מלין אותו בשבת אלא אם כן גמרו שערו וצפרניו. הגה: וי"א דמהלינן ליה הואיל וספק בן שבעה הוא, אלא דאין מחללין עליו השבת כשאר דברים (סמ"ג וכן משמע מהר"ף והרא"ש וטור), וכן נראה לי עיקר. י"ב ישראל שהמיר ונולד לו בן מישראלית, מלין אותו בשבת. י"ג ישראל שנולד לו בן מעובדת כוכבים, אין מלין אותו בשבת. י"ד יש ליזהר שלא ימולו שני מוהלים מילה אחת בשבת, שזה ימול וזה יפרע, אלא המל הוא עצמו יפרע. הגה: ולא מצאתי ראייה לדבריו, ואדרבה נראה לי דשרי דהא מילה דחיא שבת כמו עבודה במקדש שכמה כהנים היו עובדים ומחללים שבת, דמאחר דשבת ניתן לדחות הרי הוא כחול לכל דבר. וכן מצאתי בספר התרומה ישן כתוב בקלף, שכתב בסוף הלכות שבת בהדיא, דשרי אמנם מצאתי בקובץ שיש לאסור ועל כן טוב להחמיר לכתחלה, אף על פי שמדינא נראה לי מה שכתבתי (ר"ע ורלא כ"י).

הלכות עבדים

רסז הלוקח עבד כנעני אסור לקיימו ערל, וטבילתו וברכתו ומילתו וכל דיני עבד ושפחה, ובו פ"ה סעיפים

א מצות עשה על הרב למול עבדיו. עבר הרב ולא מלו, מצוה על בית דין למולו. אחד עבד שנולד בבית ישראל ואחד שקנאו מהעובד כוכבים, חייב למולו. ואינם נימולים אלא ביום. ויליד בית נימול לח', ומקנת כסף נימול ביום שנלקח, אפילו לקחו ביום שנולד, נימול ביומו. (לקח אחד השפחה, ואחד לקח (העובר), נימול לאחד (טור). כ"ש קנה שפחה וולדה עמה, שנימול לאחד) (כ"י). ויש מקנת כסף שנימול לח', ויש יליד בית שנימול לאותו יום שנולד. כיצד, לקח שפחה ועוברה עמה וילדה, הרי זה נימול לשמונה. ואע"פ שלקח העובר בפני עצמו והרי העובר מקנת כסף, הואיל ולקח אמו קודם שנולד, נימול לשמונה. לקח שפחה לעובריה או שלקח שפחה על מנת שלא להטבילה לשם עבדות, אע"פ שנולד ברשותו (ונתעברה בכיחו), נימול ביום שנולד שהרי הנולד הזה כאלו הוא מקנת כסף לבדו, וכאילו היום קנהו, שאין אמו בכלל שפחות ישראל כדי שיהיה הבן יליד בית. ואם טבלה אמו אחר שילדה, הרי זה נימול לשמונה. ב' כשם שמילת הבנים דוחה את השבת, כך מילת העבדים שהם נימולים לשמונה דוחה את השבת, חוץ מיגיד בית ומקנת כסף שלא טבלה אמו עד שילדה, שאף על פי שהם נימולים לשמונה אינם דוחים את השבת. ג' העבד הנלקח מהעובד כוכבים, אומרים לו: רצונך שתכנס לכלל עבדי ישראל ותהיה

מהכשרים, או לא. אם רצה, מודיעין לו עקרי הדת ומקצת מצות קלות וחמורות וענשן ושכרן, כמו שמודיעין את הגר, ומטבילין אותו כגר ומודיעין אותו כשהוא במים. (והעבד מכרך על הטבילה ולא האדון) (נ"י פרק החולץ ובמגיר משנה פרק י"ג מאיסורי ביאה). ד לקח עבד גדול מהעובד כוכבים, ולא רצה העבד לימול, מגלגל עמו כל י"ב חדש. יתר על כן, אסור לקיימו כשהוא ערל, אלא חוזר ומוכרו לעובד כוכבים. הגה: ודוק במקום שקנאו כדי לגיירו לעבד, אבל אם התנה בפירושו שלא למולו (טור ומרדכי ס"פ החולץ ורמב"ם בפ"א מהל' מילה ופי"ד מהא"ב וראב"ד שם), וכן במדינות אלו שאסור לגייר שום גוי, הוה כאלו התנה עמו שלא למולו ומותר לקיימו ערל כל זמן שירצה (ג"ז במרדכי שם ור' ירוחם), וכן הוא המנהג פשוט. ה' אם מל את עבדו והטבילו בעל כרחו לשם עבדות, לא עשה כלום. (מיהו אם עשה מרצונו ונהג מצות של עבד, יכול לשחררו אח"כ בע"כ) (טור בשם רש"י). ו' עבד קטן או שוטה, מטבילין אותו על דעת בית דין, ז כשישתחרר העבד צריך טבילה אחר כך מפני שלשה, ואין צריך לקבל עליו מצות ולהודיעו עקרי הדת, שכבר הודיעוהו כשטבל לשם עבדות. ח' עבד עובד כוכבים שמלו רבו וחזר לגיותו ומכרו לעובד כוכבים, וחזר ישראל וקנאו ממנו, הרי הוא כישאל מומר ואינו צריך טבילה אלא מלקות. (וי"א שמ"מ לכתחלה חוזין ומטבילין אותו למעלה בעלמא) (נ"י פ' החולץ). ט' הלוקח עבד מן העובד כוכבים, אין הגוף קנוי לו עד שיטבילנו לשם עבדות. הילכך אם קדם וטבל לשם בן חורין, הרי הוא בן חורין. הגה: ומכל מקום צריך לשלם לרבו דמיו שנתן בעדו (נ"י פ' החולץ ובמ"מ פי"ג רא"ב ובשם רבו של ריטב"א ור' ירוחם וע"פ עב"י). ואם טבלו כ"ד או אחר לשם בן חורין, צריך לשלם לו, אם ידע שהוא עבדו של זה (שם בני"י). אבל אם לא טבלו, אלא שהשיא עצה לעבד לטבול לשם בן חורין, פטור. (תשובת הרשב"א ולא כב"י שכתב שחולק ארכינו ירוחם ועיין ב"ח). לפיכך צריך להטיל עליו שום עבודה בעודו במים, שיהא נראה כעבד, שלא יקדים ויאמר: אני טובל לשם בן חורין. אבל עובד כוכבים שמוכר את עצמו לישראל, קונה גופו מיד ואינו יכול להקדים לטבול לשם בן חורין. י' כמה דברים אמורים שכשלקח עבד מהעובד כוכבים אין הגוף קנוי לו, כשאותו עובד כוכבים קנה אותו עבד על ידי שנמכר לו הוא עצמו. אבל אם קנאו בדינא דמלכותא, דקני ליה גופיה, ולקחו ממנו ישראל, אם קדם וטבל לשם בן חורין לא קנה עצמו בו חורין. י"א מי שיש לו שפחה ועדיין לא טבלה לשם עבדות, אסור לאחור להטבילה בלא רשות האדון. הגה: דשם האדון אינו רוצה לטבלה לשם עבדות, דעריפא ליה שהיא עובדת כוכבים דיכולה לעשות צרכי בשבת, גם יוכל למכרה לעובד כוכבים. ואם עבר וטבלה, צריך לשלם לאדון הזיקו שעשה לו (רבינו ירוחם נתיב י"ג). י"ב המל את העבדים, מכרך: אשר קדשנו במצותיו וצונו למול את העבדים. (ואם מל עבר של אחרים. מכרך: על מילת העבדים) ואחר כך מכרך: אקב"ו למול את העבדים ולהטיף מהם דם ברית וכו' כרוך אתה ה' כורת הברית. י"ג צריך לכסות ערותו בשעת ברכה, כיון שהוא גדול. י"ד אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. והני מילי למקנייה גופיה לשאר דיני עבד עברי, אבל היכא דקנייה שבאי למעשה ידיו בדינא דמלכותא, כגון שנשבה במלחמה שמכרוהו גובי המס, הדר מצי לזבוגי ישראל למעשה ידיו, ומצי האי עבד למיהב לרביה ישראל דמי מקנתו או דמי שוויו, ונפיק, ויד האדון על התחתונה ליקח הפחות. ט"ז אנשים שאינם נוהגים כשורה, מותר לרדותן בחזקה ולהשתעבד בהם. ט"ח מלך שגזר שכל מי שלא יתן המס הקצוב על כל איש ואיש ישתעבד לזה שנתן המס על ידו, ה"ז מותר להשתמש בו יותר מדאי, אבל לא כעבד. ואם אינו נוהג כשורה, מותר להשתמש

כז
א"ת

בו כעבד. יז הקונה עבד עובד כוכבים מישראל, או מעבד כוכבים, וכן עובד כוכבים שמכר עצמו לישראל או שמכר בניו ובנותיו, הרי הוא כעבד כנעני, אלא שאותו שלוקח מעובד כוכבים אין גופו קנוי אלא למעשה ידיו, אלא אם כן קנאו בדינא דמלכותא (ממשמעות התוספות וד"ע לדעת הרמב"ם ועכ"ל). ובכולם, כל זמן שלא הטבילו לשם עבדות, דינו כעובד כוכבים לכל דבר. ולאחר שיטבילנו לשם עבדות, הוא עבד וחייב במצות שהאשה חייבת בהן, ובעבד זה מותר לעבוד בפרך. ואף על פי שהדין כך, ממדת חסידות ודרכי החכמה שיהא אדם רחמן ולא יכביד עולו על עבדו ולא יצר לו, ויאכילהו וישקהו מכל מאכל ומשקה, ולא יבזהו לא ביד ולא בדברים ולא ירבה עליו צעקות וכעס, אלא ידבר עמו בנחת וישמע טענותיו. יח מלך עובד כוכבים שעשה מלחמה והביא שבויים ומכרם, וכן אם הרשה לכל מי שירצה שילך ויגנוב מאומה שהיה עושה עמו מלחמה יביא וימכור לעצמו, וכן אם היו דיניו דכל מי שלא יתן המס ימכר או מי שיעשה, כך וכך או לא יעשה, ימכר, הרי דיניו דין ועבד הנלקח בדינים אלו הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר. יט האשה קונה שפחות אבל אינה קונה עבדים, אפילו קטנים, מפני החשד. כ יכול הרב לומר לעבדו: עשה עמי ואיני זנך. אבל עבדי נכסי מלוג, (פירוש נכסי מלוג כענין מליגת הראש שתולשין השער ועוזבין הראש, כך הבעל אוכל פירות ומניח הקרן ואין לו רשות בזה) חייב לזונם. הגה: ויש אומרים הא דיכול לומר איני זנך, היינו כשהשנים כתיקונן אבל בשנת בצורת שאין מרחמים עליו, לא. אבל יכול לומר לו: צא מעשה ידיך כמוזנותיך, אעפ"י שאינן מספיקין (טור והתוספות והרא"ש ורשב"א). כא הקוטע יד עבד כנעני של חבירו, נותן חמשה דברים לאדון והעבד ניזון מהצדקה, אף על פי שהאדון לוקח השבת, שהרי יכול לומר לו: עשה עמי, ואיני זנך. והריפוי, נותן לרפואתו. ואם אמדוהו להתרפאות בה' ימים, ועשו לו סמים חזקים שמיהר להתרפאות ג' ימים, האדון לוקח היתרון אף על פי שהעבד נצטער בסמים החזקים. (וכל שכן אם חבל בו האדון, דפטור) (מישרים נ"ג). כב כל מה שקנה עבד, קנה רבו. בין שמצא מציאה או נתנו לו מתנה, בין שנתנה לו האדון או אחר, לא זכה בה אלא הכל לאדון, בין גוף בין פירות. אפילו אמר ליה: על מנת שאין לרובך רשות בו אני נותן לך, אינו כלום אלא אם כן יאמר: אני נותן לך ע"מ שתצא בו לחירות. (ולכן אין יכול לקבל מתנה מרבו, אבל מקבל מתנה מאחר לרבו ומרבו לאחר) (הגהות מיימוני פ"א מהלכות עבדים וסמ"ג סימן פ"ו מ"ע). כג עבד כנעני, בין קנאו בעודו עובד כוכבים בין קנאו אחר שהטבילו רבו, נקנה בכסף או בשטר או בחזקה, בין קנאו מעובד כוכבים בין קנאו מישראל. וחזקה הוא שישתמש בו, כגון שיתיר לו מנעלו או ינעילנו או שהולין כליו לבית המרחץ או הלבישו או הפשיטו, הרחיצו, סכו או גרדו. הגה: ודוקא אלו, שהם שמוש לגופו, אבל עשה לו שאר מלאכה, כגון שתפר בגדיו, לא (טור וע"פ עכ"ל). כד הגביה העבד לרב לצורך תשמיש, קנאו. הגביה הרב לעבד, לא קנאו. כה נקנה בחליפין (פירוש בחליפין כקנין, והוא ענין חלוף, שמחליף לו הדבר שמקנה לו ככסף בגדו). וכן נקנה במשיכה, שתקפו ומשכו אליו. אבל אם קראו והוא בא אליו, לא קנאו אלא א"כ הוא קטן. כו העבד קונה את עצמו בכסף או בראשי איברים או בשטר. כיצד קונה את עצמו בכסף, כגון שנתן אחד לרבו מעות ואמר ליה: על מנת שיצא עבדך בהם לחירות, כיון שקבל הרב הכסף או שוה כסף יצא העבד לחירות ואין צריך דעת העבד. וכן אם נתן אחד לעבד מעות ואמר: על מנת שתצא בהם לחירות,

אם רצה האדון לקבל המעות יצא העבד לחירות, ואם לא רצה, לא קנה העבד המעות (רמב"ם פ"ה מה"ע ד"ב). וי"א ראף קונה עצמו בחליפין, אם יש לו כלי לעשות בו חליפין, כגון שנתנו לו לצאת בו לחירות) (טור בשם ר"ת וכ"ד ראב"ד בהשגות ורבינו ירוחם). **כז** כיצד בראשי אברים, עבד שמל וטבל לשם עבדות, אם סימא אדוניו את עינו או הפיל שינו או חסרו אחד מראשי אצבעותיו ידיו ורגליו או ראשי אזניו או ראש החוטם או ראש הגויה או ראשי הדדים שבאשה, יוצא לחירות וצריך גט שחרור. (ויכופין רבו לכתוב לו גט שחרור) (ב"י בשם רבינו ירוחם) אבל חתך לשונו, אינו יוצא לחרות. **כח** סרסו בכיצים ונתקן מהכיס לגמרי, יוצא לחירות. אבל אם כרתם ועדיין תלויים בכיס, אינו יוצא לחירות. **כט** היתה לו אצבע יתירה וחתכה, אם עומדת בסדר האצבעות יוצא לחירות. **ל** תלש בזקנו ודלדל בו עצם מהלחי, יוצא לחרות. **לא** הכהו על ידו וצמתה וסופה לחזור, אינו יוצא לחירות. **לב** הפיל שינו של קטן שעתידי להחליפה, אינו יוצא לחירות. **לג** היתה עינו כהה קצת והכהו בה וסמאה, אם מתחילה היה יכול להשתמש בו קצת, יוצא בו לחירות. אבל אם חטטה, אפילו לא היה יכול להשתמש בו כלל, יוצא לחירות שהרי חסרו אבר. והוא הדין באחד מראשי אברים שהיה בטל ואינו עושה בו מלאכה, אם חתכו יוצא בו לחירות שהרי חסרו אבר. **לד** הכהו על עינו וחסר מאורה, על שינו ונדרה, אם יכול להשתמש בו עדיין אינו יוצא לחירות. **לה** הכהו על עינו וסימאה, על אזנו וחרשה, יוצא לחירות. אבל אם הכה בכוחל כנגד עינו או כנגד אזנו ונבעת עד שאינו רואה ואינו שומע, אינו יוצא לחרות. **לו** בכל אלו אינו יוצא לחירות עד שיעשה האדון בכוונה. לפיכך אם כוון לזרוק אבן בכהמה ונפלה בעבד וחתכה אצבעו או הפיל שינו, אינו יוצא לחירות. וכן אם הושיט ידו למעי שפחתו וסימא עין עובר שבמעיה, אינו יוצא לחירות שהרי לא ידע דבר שיתכוון לו. אבל אם היה רבו רופא ואמר ליה: כחול עיני, וסימאה, יוצא לחירות שהרי כוון לאבד. **לז** מי שחציו עבד וחציו בן חורין, או עבד של ב' שותפין, אין יוצאין בראשי איברים, משום דאמר קרא: עבדו (שמות כא, כ, כו, כז). המיוחד **לח** **לט** עבדי צאן ברזל (פירוש צאן ברזל כל גרונאי שאשה מכנסת לבעלה ושמה אותו עליו בדמים וקבל אחריותו, ואפילו כלה חייב לשלם כענין צאן ברזל שהן הצאן שקבל עליו הרועה אחריותו ומחלק הולדות והצמר והחלב עם הבעלים) יוצאים בראשי אברים לאיש, אבל לא לאשה. ושל נכסי מלוג, אין יוצאין לא לאיש ולא לאשה. **מ** הפיל שן עבדו וסימא עינו, יוצא בשינו ואינו נותן דמי עינו. ואם תפס אין מוציאין מידו. ואם כתב לו גט שחרור בין הפיל שינו לסימא עינו, חייב ליתן לו דמי עינו. **מא** יציאת העבד בראשי אברים, אע"פ שהוא קנס, נוהג בזמן הזה, שאם באו עדים בדבר אינו יכול להשתמש בו. ויש מי שכתב שמשמתין אותו עד שיכתוב לו גט שחרור. (וה"ה אם הודה האדון) מעצמו (טור בשם הרמב"ם והרא"ש). **מב** כיצד בשטר, כותב על הנייר או על החרס: הרי אתה בן חורין, או הרי אתה לעצמך, או אין לי עסק בך, ומוסרו לידו או לאחר בשבילו, אפילו בלא ידיעת העבד, שזכות הוא לו שיצא מתחת יד רבו לחירות, ואם מוחה בידו מלקבלו, לא יצא בו לחירות. **מג** אמר לו א' מאלו הלשונות על פה, אינו כלום. **מד** הכותב לשפחתו: הרי את מותרת לכל אדם, אין זה לשון שחרור. **מה** מסר לו השטר בפני עדים, או שיו העדים חתומין בו ומסרו לו בינו לבין עצמו, יצא בו לחירות. וי"א שצריך שימסרנו לו בפני עדים. ואם אנו רואים אותו חתום א"צ שיבואו לפנינו עדי מסירה שאנו תולים שבדין נמסר.

לון בששה דברים שוים שחרורי עבדים לגיטי נשים, ובשאר הדברים הרי הם כשאר כל השטרות. ואלו הם הששה: פסולים בערכאות של עובדי כוכבים וכשרים בעד כותי וצריכים כתיבה לשם המשתחרר עצמו ואין נכתבים במחובר ואין חותמים עליהם אלא זה בפני זה. אחד גיטי נשים ואחד שחרורי עבדים שוים במוליך ומביא. לון כיצד, כל השטרות העולים בערכאות של עובדי כוכבים, כשרים כתנאים שנתבארו בהלכות הלואה, חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים. לון כל שטר שיש עליו אפילו עד אחד כותי, פסול, חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים שהם כשרים בעד אחד ישראל ועד אחד כותי, והוא שיהיה כותי חבר. ובזמן הזה שהכותים כעובדי כוכבים לכל דבריהם, אנו למדים מהם לצדוקים, שהצדוקים בזמן הזה כמו כותים באותו זמן קודם שגזרו עליהם שיהיו כעובדי כוכבים. לון בגט אשה הוא אומר: וכתב לה (דברים כד, א ג) לשמה. ובגט שחרור הוא אומר: או חפשה לא נתן לה (ויקרא יט, כ), עד שיכתוב לשמה. ל בגט אשה הוא אומר: וכתב ונתן (דברים כד, א ג), מי שאינו מחוסר אלא נתינה, יצא הכותב במחובר ואח"כ קצץ, שהרי מחוסר קציצה ונתינה. ובגט שחרור הוא אומר: נתן לה (ויקרא יט, כ), לא יהא מחוסר אלא נתינה. ל אחד גיטי נשים ושחרורי עבדים אינם חותמים אלא זה בפני זה. ל כיצד שוין במוליך ומביא, שהמביא גט שחרור בא"י אינו צריך לומר: בפני נכתב ובפני נחתם, ובחוצה לארץ אם אין עדים מצויים לקיימו ואמר השליח: בפני נכתב ובפני נחתם, זה קיומו, ואם בא האדון וערער אח"כ אין משגיחין בו. ל כשם שהאשה מביאה גיטה ואינה צריכה לקיימו, הואיל והגט יוצא מתחת ידה, כך העבד ששטר שחרור יוצא מתחת ידו אינו צריך לקיימו. ל וכשם שהאשה אומרת: בפני נכתב ובפני נחתם, אם התנה עליה, כן העבד. ל כל הכשר להביא גט האשה כשר להביא גט העבד. ל העבד מקבל לחבירו גט מיד רבו של חבירו, אבל לא מיד רבו של עצמו. ל המוסר גט שחרור לעבד על מנת שישתחרר בבית דין, לא שנא אם כתוב בו: עצמך ונכסי קנויים לך, לא שנא אם כתוב בו: כל נכסי קנויים לך, עצמו קנה על פי דבורו שיאמר: בפני נכתב ובפני נחתם; נכסים לא קנה עד שיתקיים בחותמיו. ל הכותב כל נכסיו לעבדו, יצא לחרות, שהוא בכלל הנכסים וקונה עצמו בכלל הנכסים. אבל אם שייר מקצת הנכסים, בין קרקע בין מטלטלין, בין פירש השויר בין לא פירשו, בין היו לו נכסים אחרים חוץ מאלו ששייר בין לא היו לו נכסים אחרים, ואפילו כתב לו: עצמך וכל נכסי קנויים לך חוץ מדבר פלוני, לא יצא לחירות ולא קנה הנכסים. ל הכותב שטר אירוסין לשפחתו, אף על פי שאמר לה: צאי בו לחירות והתקדשי בו, אין זה לשון שחרור ואינה לא מקודשת ולא משוחררת. (אבל אם אמר לה: התקדשי, גרידא, אמרין ודאי שחררה מעיקרא וחלו הקידושין) (כ"י בשם רש"י וכן משמע בגמרא פרק השולח). המשחרר שני עבדים בשטר אחד, לא קנו עצמם. לפיכך הכותב כל נכסיו לשני עבדיו בשטר אחד, אף עצמם לא קנו. ואם כתב בשתי שטרות, קנו ומשחררין זה את זה. כמה דברים אמורים, כשכתב בכל שטר משניהם: כל נכסי נתונים לפלוני ופלוני עבדי (ונתן לאדם אחד כ' השטרות כיהוד) (טור), אבל אם כתב: חצי נכסי לפלוני עבדי, וחצי נכסי לפלוני עבדי, אף בשני שטרות לא קנו כלום. ל המשחרר חצי עבדו, בשטר, לא קנה העבד את חציו ונשאר עבד כמו שהיה. אבל אם שחרר חציו בכסף, שנתן לו דמי חציו כדי להשתחרר, קנה, והוא חציו בן חורין. כמה דברים אמורים, כשחרר חציו בשטר ונשאר בו חצי האחר, אבל אם מכרו או נתנו

לאחר, בין שהיה השחרור והמכירה או הנתינה כאחד, בין שקדם המכירה או הנתינה לשחרור, קנה העבד את חציו, והלוקח או המקבל חצי האחר. וכן עבד של שני שותפים ששחרר אחד מהם את חלקו, אפילו בשטר, קנה, והוא חצי בן חורין. **סב** הכותב לשפחתו מעוברת: הרי את בת חורין וולדך עבד, דבריו קיימים. את שפחה וולדך בן חורין, לא אמר כלום. **סג** מי שחציו עבד וחציו בן חורין, אינו יכול לישא לא שפחה ולא בת חורין, לפיכך כופין את רבו לשחררו, וכותב לו שטר על חצי דמיו. ובעוד שלא כתב לו גט שחרור מעשה ידיו לעצמו, ואם המיתו שור אינו משלם לא קנס ולא כופר. במה דברים אמורים, בעבד, מפני שהוא מצווה על פריה ורביה; אבל שפחה, תשאר כמו שהיתה ועובדת את עצמה יום אחד ואת רבה יום אחד, ואם הכה אדם על ידה וצמתה וסופה לחזור, אם הכה ביום שעובדת את רבה, הנזק לרבה. ואם ביומה, הנזק לעצמה. אבל אם נקטעה ידה, וכן כל דבר שאין סופו לחזור, חולקין הנזק היא והאדון. ואם המיתה, נותן חצי הקנס לאדון ופטור מחצי הכופר. **סד** עבד של שני שותפין ששחרר אחד מהם חלקו, כופין את השני שישחרר גם הוא חלקו. ואם ידע מחבירו שרצה לשחרר חלקו והקנה חלקו לבנו קטן ואחר כך שחרר חבירו, אין ב"ד יכולין לכוף לקטן לשחרר, אבל מעמידים לו אפוטרופוס ושם את העבד בדמים ונותן קצת מהדמים לקטן, כדי שיתרצה בשחרורו וישחררנו האפוטרופוס בדמים שקבל הקטן, ויכתוב לו האפוטרופוס שטר שחרור על שמו. ודוקא כהאי גוונא, שכיון להפקיע תקנת חכמים, אבל אם מת והניח בן קטן ואחר כך שחרר השותף חלקו, אין מעמידים אפוטרופוס לקטן לשחררו, אלא עובד את עצמו יום אחד ואת הקטן יום אחד, עד שיגדיל. **סה** המפקיר עבדו, יצא לחירות וצריך גט שחרור. ואם מת קודם ששחררו, היורש כותב לו גט שחרור. **סו** גר שמת ואין לו יורשים, והיו לו עבדים גדולים, זכו בעצמם והרי הם בני חורין. קטנים, אין להם יד לזכות בעצמם וכל הקודם בהם זכה. (ואם לא זכה בהם אדם עד שיגדלו, אין להם תקנה) (טור בשם הרמ"ה). **סז** עבד שנשבה (וכרח), ובא אחר שנתייאש רבו ממנו, אינו יכול להשתעבד בו עוד וכופין אותו לכתוב לו גט שחרור. **סח** עבד שנשבה, אם נתייאש ממנו רבו ראשון, כל הפודה אותו לשם עבד ישתעבד בו והרי הוא שלו, ואם פדהו לשם בן חורין, ה"ז בן חורין. ואם לא נתייאש ממנו רבו ראשון, הפודה אותו לשם עבד נוטל פדיונו מרבו וחוזר לרבו, ואם פדהו לשם בן חורין, חוזר לרבו ראשון בלא כלום. **סט** עבד שעשאו רבו אפותיקי (פירוש אפה תהא קאי כלומר: לא יהיה לך פרעון אלא מזה) לבעל חובו ואחר כך שחררו, הפקיעו מידי שעבוד והרי הוא בן חורין, וצריך לשלם לבעל חובו, וכופין לבעל חובו שיכתוב לו גט שחרור. **ע** ישראל שבא על שפחה, אפילו היא שפחתו, הולד עבד. וי"א שאם בא על שפחתו או קדשה, הולד בן חורין, לכל הדברים (רכ נטראי גאון ורא"ש וע"פ). ויש מי שאומר שאף ע"פ שלשאר דברים דינו כבן חורין, אינו מותר בבת חורין עד שיקבל גט שחרור. **עא** עבד שהשיאו רבו בת חורין, (וכ"ש אם נושא שפחתו) (טור), או שהניח לו רבו תפילין בראשו או שאמר לו רבו לקרות ג' פסוקים בספר תורה בפני הצבור, וכן כל כיוצא באלו הדברים שאינו חייב בהן אלא בן חורין, יצא לחירות וכופין את רבו לכתוב לו גט שחרור, אבל אם לוח מעבדו או שעשאו אפוטרופוס או שהניח תפילין בפני רבו או שקרא ג' פסוקים בצבור בפני רבו (או שנשא בת חורין לפניו) (טור) ולא מיחה בו, לא יצא לחירות. **עב** אסור ללמד את עבדו תורה, ואם למדו לא

יצא לחירות. **עג** יש מי שאומר שעבד שנדר נדר שכופין אותו לעבור עליו, כגון שנדר שלא לאכול בשר וכיוצא בו, ואמר לו רבו: מופר לך, יצא לחירות, שכיון שלא כפה אותו במקום שיש לכפותו גילה דעתו שהפקיע שעבודו. **עד** המשחרר עבדו בכל לשון והוציא מפיו דברים שמשמען שלא נשאר לו עליו שעבוד כלל ושגמר בלבו לדבר זה, אינו יכול לחזור בו וכופין אותו לכתוב גט שחרור. **עה** כתב בשטר: אעשה פלוני עבדי בן חורין, ומסרו לידו, לא יצא לחירות. אבל אם כתב: עשיתי פלוני עבדי בן חורין או עשוי הוא בן חורין או הרי הוא בן חורין או יהא בן חורין, ומסרו לידו, יצא לחירות. אבל אם אמר לו על פה אחד מלשונות אלו, לא יצא לחירות. והני מילי בכריא, אבל שכיב מרע שאמר אחד מלשונות אלו, יצא לחירות. וצריך גט שחרור להתירו בבת חורין, וכופין את היורשים לכתבו לו. ואפילו בריא, אם אמרו דרך הודאה, יצא לחירות וצריך גט שחרור וכופין את רבו לכתבו לו. **עו** האומר: עשיתי פלוני עבדי בן חורין, והוא אומר: לא עשאני, חוששין שמא זיכה לו על ידי אחר. אבל אם אמר: כתבתי גט שחרור ונתתי לו, והוא אומר: לא כתב ולא נתן, הודאת בעל דין כמאה עדים והרי זה עבד. הגה: (ואם חזר רבו ואמר לא נתתיו) לא יוכל העבד לחזור ולומר: קבלתי. ואם רבו עומד בדבורו, כופין אותו וכותב לו גט שחרור (טור בשם הרמ"ה). **עז** אמר לאחר זכה בגט שחרור זה לעבדי, יצא העבד לחירות אע"פ שלא הגיע ליד העבד. אבל אם אמר: תנו גט זה לעבדי, אינו יכול לחזור בו, ולא יצא העבד לחירות עד שיגיע הגט לידו. לפיכך האומר: תנו גט זה לעבדי, לא יתן לאחר מיתה. הגה: וי"א דאם נתן הגט ליד השליח ואמר: תן לעבדי גט זה, הוי כאילו אמר לו: זכה לו (טור בשם ר"ת ורא"ש ורשב"א ור"ן). **עח** מי שצוה בשעת מיתתו: פלונית שפחתי אל ישתעבדו בה יורשים, הרי זו שפחה כמו שהיתה ואסור ליורשים להשתעבד בה. ואם אמר: עשו לה קורת רוח, כופין את היורשין ואין משתעבדין בה אלא במלאכה שהיא רוצה בה. (ואין היורשים יכולים למכרה לאחר בין שאמר: אל ישתעבדו בה יורשיו, בין שאמר: עשו לה קורת רוח) (טור בשם הרמ"ה) ואם צוה ואמר: שחררה, כופין את היורשים לשחרר אותה. **עט** שכיב מרע שכתב כל נכסיו לעבדו, ועמד, חוזר בנכסים ואינו חוזר בעבד, שהרי כבר יצא עליו שם בן חורין. **פ** המשחרר את עבדו עובר בעשה דלעולם בהם תעבודו (ויקרא כה. מו), ומותר לשחררו לדבר מצוה, אפילו היא מדבריהם, כגון שלא היו בבית הכנסת י' הרי זה משחרר עבדו ומשלים בו מנין י', וכן כל כיוצא בזה. וכן שפחה שנוהגין בה העם מנהג הפקר, כופין את רבה ומשחררה, כדי שתנשא ויסור המכשול (ל' רמב"ם פ"ט מה"ע דין ו'). **פא** המוכר עבדו לעובד כוכבים או לגר תושב, יצא לחירות, שאם ברח מהעובד כוכבים אין רבו יכול להשתעבד בו עוד. ואם לא ברח, קונסים את האדון לפדותו עד עשרה בדמיו ולכתוב לו גט שחרור להתירו בבת חורין. וקנס זה אין גובין אותו ודנין בו אלא בב"ד מומחים. ואם מת המוכר, אין קונסין היורש להחזיר העבד השחרור (שם רפ"ח מה"ע). הגה: לזה עליו מעות לזמן, שאם לא יפרענו לזמן יהא העבד שלו, אם מסרו ליד עובד כוכבים מיד, יצא לחירות מיד, ואם לא מסרו ליד עובד כוכבים מיד, כשיגיע הזמן ולא פרע לו, יוצא לחירות. אבל אם גבאו העובד כוכבים בחוכו, או שקם עליו אנס ופדה עצמו בו, לא יצא לחירות. מכרו לעבדי המלך שרגילין ליקח עבדים וכהמות מאשר ימצאו, ונותנין דמיהם לבעלים, יוצא לחירות. מכרו על תנאי שיחזירנו לו לאחר זמן או חוץ ממלאכתו או חוץ מהמצות, או שמכרו לצדוקי ולמומר, הרי זה ספק אם יוצא לחירות, ואוליין לקולא, דאיסורא דרבנן הוא ולא יצא (הכל בטור

והוא מן הש"ס). ויש אומרים דמהני ביה תפיסה, דאם תפס משל רבו כדי דמיו לצאת בו לחירות מיד העובד כוכבים, אין מוציאין ממנו (שם בשם הרמב"ם דין ה'). פ"ב עבד שמל וטבל לשם עבדות והפיל עצמו ליד עובד כוכבים, ואין רבו יכול להוציאו, או שנשבה ואין רוצים ליתנו לפדיון, מותר ליטול מהם דמיו ויכול לכתוב להם שטר מכירה עליו. פ"ג המוכר עבדו לחוצה לארץ או לסוריא או לעכו, יצא לחירות וכופין את רבו השני לכתוב לו גט שחרור ומפסיד הדמים. ואפילו אם אמר: איני רוצה להוציאו לחוצה לארץ, אשתעבד בו בארץ ישראל, אין שומעין לו. (ודין זה נוהג אפילו האידינא) (טור וב"י בשם הרמב"ם דין ט'). פ"ד עבד שיצא אחר רבו לסוריא ומכרו שם, איבד זכותו. כמה דברים אמורים, כשיצא רבו על מנת שלא לחזור לא"י, אבל אם דעת רבו לחזור ויצא אחריו ומכרו שם, יצא לחירות וכופין את הלוקח לשחררו (ל' דמב"ם שם דין ח'). פ"ה עבד שאמר לעלות לארץ ישראל, כופין את רבו לעלות עמו או ימכור אותו למי שיעלהו שם. רצה הארון לצאת לחוצה לארץ, אינו יכול להוציא את עבדו עד שירצה. ודין זה בכל זמן, אפילו בזמן הזה שהארץ ביד עובדי כוכבים. פ"ו עבד שברח מחוצה לארץ לארץ, אין מחזירין אותו לעבדות, ועליו נאמר: לא תסגיר עבד אל אדוניו (דברים כג, טז), ואומרים לרבו שיכתוב לו גט שחרור ויכתוב לו שטר חוב בדמיו עד שתשיג ידו ויתן לו. ואם לא רצה הארון לשחררו, מפקיעים בית דין שעבודו מעליו וילך לו.

הלכות גרים

רסח כיצד מגיירין הגר והגיורת, ודיני קדושת הגר, ובו י"ב סעיפים

א גר שנכנס לקהל ישראל, חייב מילה תחילה. ואם מל כשהיה עובד כוכבים (או שנוולד מהול) (טור בשם הרא"ש), צריך להטיף ממנו דם ברית ואין מברכין עליו. ואם נכרת הגיד, אין מילתו מעכבת מלהתגייר וסגי ליה בטבילה. (טבל קודם שמל, מועיל, דבדיעבד הוי טבילה) (ב"י בשם הרמב"ן וכ"כ המ"מ פי"ד מהל' א"ב) (וי"א ולא הוי טבילה) (נ"י פרק החולץ בשם הרא"ה). **ב** כשבא להתגייר אומרים לו: מה ראית שבאת להתגייר, או אתה יודע שישראל בזמן הזה דחופים סחופים (פי' אבודים וסחופים מן מדוע נסחף אבירין ירמיה מו, טו) ומטורפים, ויסורים באים עליהם. אם אמר: יודע אני ואיני כדאי להתחבר עמהם, מקבלין אותו מיד ומודיעים אותו עיקרי הדת שהוא יחוד ה' ואיסור עבודת כוכבים, ומאריכין עמו בדבר זה, ומודיעים אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות, ומודיעים אותו מקצת עונשין של מצות, שאומרים לו: קודם שבאת למדה זו אכלת חלב אי אתה ענוש כרת, חללת שבת אי אתה חייב סקילה, ועכשיו אכלת חלב אתה ענוש כרת, חללת שבת אתה חייב סקילה. ואין מרבין עליו ואין מדקדקין עליו. וכשם שמודיעים אותו עונשין של מצות כך מודיעים אותו שרין של מצות, ומודיעים אותו שבעשיית מצות אלו יזכה לחיי העוה"ב, ושאינן שום צדיק גמור אלא בעל החכמה שעושה מצות אלו ויודעם. ואומרים לו: הוי יודע שהעולם הבא אינו צפון אלא לצדיקים, והם ישראל וזה שתראה ישראל בצער בעולם הזה, טובה היא צפונה להם שאינם יכולים לקבל רוב טובה בעוה"ז כעובדי כוכבים, שמא ירום לבם ויתעו ויפסידו שכר עולם הבא, ואין הקב"ה מביא עליהם רוב פורענות כדי שלא יאבדו, אלא כל העובדי כוכבים כלים והם עומדים. ומאריכין בדבר זה כדי לחבבן. אם קבל, מלין אותו מיד וממתנינם לו עד שיתרפא רפואה שלימה ואח"כ מטבילין אותו טבילה הוגנת בלא חציצה.

(ו"א שיגלח שערותיו ויטול צפרני ידיו ורגליו קודם טבילה) (טור ורי"ף ורא"ש) (תלמיד חכמים) (ג"ז טור) עומדים על גביו ומודיעים אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות פעם שנייה, והוא עומד במים. ואם היתה אשה, נשים מושיבות אותה במים עד צוארה, והדיינים מבחוץ, ומודיעין אותה מקצת מצות קלות וחמורות, והיא יושבת במים, ואח"כ טובלת בפניהם והם מחזירים פניהם ויוצאין, כדי שלא יראו אותה כשתעלה מהמים, ויברך על הטבילה אחר שיעלה מן המים, וכיון שטבל הרי הוא כישראל, שאם חזר לסורו הרי הוא כישראל מומר שאם קדש קדושו קדושיין. ג כל ענייני הגר, בין להודיעו המצות לקבלם בין המילה בין הטבילה, צריך שיהיו בג' הכשרים לדון, וכיום (חוס' ורא"ש פ' החולץ). מיהו דוקא לכתחלה, אבל בדיעבד אם לא מל או טבל אלא בפני ב' (או קרובים) (הגהות מרדכי) ובלילה, אפילו לא טבל לשם גרות, אלא איש שטבל לקריו ואשה שטבלה לנדתה, הוי גר ומותר בישראלית, חוץ מקבלת המצות שמעכבת אם אינה כיום ובשלשה ולהרי"ף ולהרמב"ם, אפילו בדיעבד שטבל או מל בפני שנים או בלילה, מעכב, ואסור בישראלית, אבל אם נשא ישראלית והוליד ממנה בן, לא פסלינן ליה. ד' הואיל וטבילת גר צריך בית דין של ג', אין מטבילין אותו בשבת ולא ב"ט ולא בלילה. ואם טבל, הרי זה גר. ה' המל את הגרים מברך: בא"י אמ"ה אקב"ו למול את הגרים, ואח"כ מברך: בא"י אמ"ה אקב"ו למול את הגרים, ולהטיף מהם דם ברית, שאלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר: אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת ירמיה לג, כה). ו עובדת כוכבים שנתגיירה והיא מעוברת, בנה אין צריך טבילה. ז עובד כוכבים קטן, אם יש לו אב יכול לגייר אותו. ואם אין לו אב, וכא להתגייר או אמו מביאתו להתגייר, בית דין מגיירין אותו, שזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו. בין קטן שגיירו אביו בין שגיירוהו ב"ד, יכול למחות משיגדיל ואין דינו כישראל מומר אלא כעובד כוכבים. ח בד"א, כשלא נהג מנהג יהדות משהגדיל, אבל נהג מנהג יהדות משהגדיל שוב אינו יכול למחות. ט עובד כוכבים שבא לחתוך ערלתו מפני מכה או מפני שחין שנוולד לו בה, אסור לישראל לחתכם, מפני שלא נתכוון העובד כוכבים למצוה. לפיכך אם נתכוון העובד כוכבים למילה, מצוה לישראל למול אותו. (ובמקום שמוחר לרפאות העובד כוכבים, מותר ככל ענין.) (ג"י פ' נושאין על האנוסה) (וע"ל סימן קנ"ח).

י עובד כוכבים או עובדת כוכבים שבא ואמר: נתגיירתי בבית דינו של פלוני, כראוי, אינו נאמן לכא בקהל עד שיביא עדים. ואם ראינום נוהגין כדרכי ישראל ועושים כל המצות, הרי אלו בחזקת גרי צדק ואע"פ שאין שם עדים שמעידים בפני מי נתגיירו. ואף על פי כן, אם באו להתערב בישראל אין משיאין אותם עד שיביאו עדים או עד שיטבלו בפנינו, הואיל והוחזקו עובדי כוכבים. אבל מי שבא ואמר שהוא עובד כוכבים ונתגייר בבית דין, נאמן, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. וכתב הרמב"ם במה דברים אמורים, בארץ ישראל באותן הימים, שחזקת הכל שם בחזקת ישראל, אבל בח"ל צריך להביא ראיה ואח"כ ישא ישראלית, שמעלה עשו ביוחסין. יא מי שהיה מוחזק בישראל שאמר: נתגיירתי ביני לבין עצמי, ויש לו בנים, אינו נאמן על הבנים אבל נאמן על עצמו לשוויה נפשיה חתיכא דאיסורא ליאסר בכת ישראל עד שיטבול בפני בית דין. יב כשיבא הגר להתגייר, בודקים אחריו שמא בגלל ממון שיטול או כשביל שררה שיזכה לה או מפני הפחד בא ליכנס לדת. ואם איש הוא, בודקין אחריו שמא עיניו נתן באשה יהודית. ואם

כט
אד"א

אשה היא, בודקין אחריה שמא עיניה נתנה בבחורי ישראל, ואם לא נמצאת להם עילה מודיעים להם כובד עול התורה וטורת שיש בעשייתה על עמי הארצות, כדי שיפרשו. אם קיבלו ולא פירשו, וראו אותם שחזרו מאהבה, מקבלים אותם. ואם לא בדקו אחריו, או שלא הודיעוהו שכר המצות ועונשן, ומל וטבל בפני ג' הדיוטות, ה"ז גר אפי' נודע שבשביל דבר הוא מתגייר, הואיל ומל וטבל יצא מכלל העובדי כוכבים, וחוששים לו עד שתתברר צדקתו; ואפילו חזר ועבד עבודת כוכבים, הרי הוא כישראל מומר שקדושו קדושיין. (ישראל מומר שעשה תשובה, א"צ לטבול; רק מדרכן יש לו לטבול ולקבל עליו דברי חבירות בפני ג') (נ"י פ' החולץ).

רסז איסור עריות בגרים, ודינן לענין עדות וחליצה, ובו י"א סעיפים

א דין תורה שמותר לגר שישא אמו, או אחותו מאמו, שנתגיירו. אבל חכמים אסרו דבר זה, כדי שלא יאמרו: באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה. וכן גר שבא על אמו או אחותו, והיא בגיורתה, הרי זה כבא על נכרית. ב כיצד דין גרים בעריות של שאר בשר, אם היה נשוי כשהוא עובד כוכבים לאמו או לאחותו מאמו, ונתגיירו, מפרישין אותם. ואם היה נשוי לשאר עריות, ונתגייר הוא ואשתו, אין מפרישין אותם. ג עובד כוכבים אסור בשאר האם אחר שנתגייר, מדברי סופרים, ומותר בשאר האב, אף על פי שיודע בודאי שזה שארו מאביו, כגון תאומים, שדבר ברור הוא שאביו של זה הוא אביו של זה, אף על פי כן לא גזרו על שאר אביו. לפיכך נושא הגר אשת אחיו מאביו, ואשת אחי אביו, ואשת אביו, וכן אשת אמו מאביה, ואחותו מאביו, ובתו, שנתגיירו, מותרות לו. (ויש אוסרים כאשת אביו) (טור כה"ג). אבל אינו נושא לא אחותו מאמו, ולא אחות אמו מאמה, ולא אשת אחיו מאמו, שנשאה אחיו מאמו אחר שנתגיירה, אבל אם נשאה אחיו כשהיה עובד כוכבים, הרי זה מותרת לו. ד שני אחים תאומים שהיתה הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה, חייבים משום אשת אח, אבל לא חולצין ולא מיבמין. ה הנושא גיורת וכתה הגיורת, או שתי אחיות מן האם, יושב עם אחת מהן ומגרש השניה. ו נשא גיורת, ומתה, מותר לישא אמה או בתה, שלא גזרו אלא בחייהן. ז מותר לאדם לישא שתי אחיות גיורות מן האב, שלא גזרו בשאר האב. ח השניות, כולן, לא גזרו עליהם בגרים. לפיכך מותר הגר לישא אם אמו. ונושא אדם גיורת ואם אמה, או בת בתה, וכן בשאר השניות. ט גר שנתגייר ואשתו עמו, צריכים לפרוש זה מזה ג' חדשים, להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שנזרע שלא בקדושה. (ואם אינו רוצה לקיימה, אין צריכה גט אלא יוצאה ממנו בלא גט) (נ"י פ' נושאין על האנוסה). י לענין עדות, אפילו אחים מן האם מעידים זה לזה; דגר שנתגייר, כקטן שנולד דמי. יא לענין דין, גר כשר לדון דיני ממונות, והוא שתהא אמו מישראל. אבל אם אין אמו מישראל, פסול לדון את ישראל, אבל לחבירו גר דן. ולחליצה, פסול, אפילו לחליצת גרים, עד שיהא אביו ואמו מישראל.

הלכות ספר תורה

ער שכר מצות כתיבת ספר תורה, וכו' כ' סעיפים

א מצות עשה על כל איש מישראל לכתוב לו ספר תורה. ואפילו הניחו לו אבותיו ספר תורה, מצוה לכתוב משלו. ואינו רשאי למכרו, אפילו יש לו הרבה ספרי תורה. (ואפילו אין לו מה יאכל רק ע"י הדחק (הגהות מיימוני פ"ו) ואפילו למכור ישן כדי לקנות חדש, אסור. אבל ללמוד תורה או לישא אשה, מותר למכור אם אין לו דבר אחר למכור. הגה: וה"ה לצורך פדיון שבוים, מותר למכרו (גם זה שם ותוס' פ"ק דכ"ב ואגודה שם). ועיין באלו הדינים בא"ח סימן קנ"ג. שכר לו סופר לכתוב לו ספר תורה, או שקנאו והוא היה מוטעה והגיהו, הרי זה כאלו כתבו (כ"י בשם נ"י). אבל לקחו כך ולא הגיה בו דבר, הוי כחוטף מצוה מן השוק (טור בשם ריב"ל פרק הקומץ). ואינו יוצא בזה. ב האידנא, מצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן, ולא ימכרם אם לא ללמוד תורה ולישא אשה.

רעא העור שנכתבה עליו ושרטוטה, ודין הדיו, וכו' ז' סעיפים

א אין כותבין ס"ת על עור בהמה, חיה ועוף הטמאים; ולא על, עור דג, אפילו טהור. אבל כותבין על עור בהמה, חיה ועוף הטהורים, ואפילו עור נבילות וטריפות שלהן. וצריך שיהו העורות מעובדין על על ידי ישראל לשם ספר תורה, שיאמר בתחילת העיבוד כשמשים אותם לתוך הסידי: עורות אלו אני מעבד לשם ספר תורה. הגה: ואם מעבדן עובד כוכבים, יסייע הישראל מעט (טור בשם ר"ב), בתחלה כשנתנו לסיד, ויאמר שהוא עושה לשם קדושת ספר תורה (כ"י), ויסמן אותן עורות שלא יחליפן העובד כוכבים, ולא חיישינן אח"כ שמא החליפן העובד כוכבים וזייף סימניו אחריו (הגהות מיימוני פ"א מהס"ת). ועיין באורה חיים סימן ל"ב. ב צריך שיהו מעובדים בעפצא או בסיד וכיוצא בו, מדברים שמכוצים העור ומחזיקין אותו (רמב"ם ספ"א מהל' ס"ת ר"ו). ג כותבין ספר תורה על הגויל, והוא העור שלא נחלק, וכותבין בו במקום שער. ואם כתב ס"ת על הקלף, כשר, והוא שיהיה כתוב בצד הפנימי שכלפי הברש. הגה: וקלפים שלנו הם יותר מובחרים מגויל, וכותבין עליהם לכתחלה לצד בשר. ואין כותבין עכשיו על הגויל (ר"י מינץ סי' ט"ו). ואם שינה וכתב על קלפים שלנו במקום שער, פסול (א"י הלכות תפילין). מיהו יש מקילין בזה (טור וע"פ עב"י). ד כתב מקצתו על הגויל ומקצתו על הקלף, פסול. אבל אם עשה חציו גויל וחציו צבאים, אע"פ שאינה מצוה מן המוכחר, כשר. (ועיין לקמן סימן ר"ץ). ה ספר תורה צריך שרטוט. ואם כתבו בלא שרטוט, פסול. ולא ישרטט בעופרת וכיוצא בו, שצובע. ו ספר תורה צריך שיכתבנו בדיו העשוי מעשן השמנים שרוי במי עפצים. (ולכתחלה טוב לזהר שלא לעשות הדיו כי אם מדברים הבאים מן העץ) (כן משמע בזהר פ' תרומה דף ע"ב ע"א). ואם כתבו במי עפצא ונקנתום, כשר. אבל לא בשאר מיני צבעונים, כגון האדום והירוק וכיוצא בהם, שאם כתב אפילו אות אחת בשאר מיני צבעונים או בזהב, פסול. הגה: וכן אסור לכתוב שום שם מספר עשרים וארבע ספרים, שלא בדיו (ר' יוחם בשם אבן ירחי). ויש אומרים דלא בעינן דיו רק בס"ת (במרדכי ה"ק). ז ספר תורה צריך לכתבו בימין. (י"א שיש לכתוב בקולמוס של קנה (ולא בנוצה) (מרדכי פ"ק דגיטין).

ערב דין רוחב הדפין, וכו' ד' סעיפים

א אין עושין ספר תורה לא ארכו יתר על היקפו, ולא היקפו יתר על ארכו. (פירוש, יכון שיהא חוט המקיף יריעות כל הספר לאחר שיתפור ויגלול, ארוך כשיעור ארכו) (טור). וכמה הוא ארכו, בגויל, ששה טפחים שהם כ"ד אצבעות ברוחב אגודל של יד. ובקלף, או פחות או יותר, והוא שיהא ארכו כהיקפו. וכן אם עשה בגויל (פחות) משהו טפחים, ומיעט הכתב, או יתר על ששה והרחיב בכתב, עד שיהיה ארכו כהיקפו, הרי זה כמצוה. (והעמוד שבתוך הספר, י"א דמצרף להיקף) (טור בשם הרא"ש). ב אורך כל שיטה שלשים אותיות, כדי לכתוב למשפחותיכם ג' פעמים. ולא תהיה קצרה מזה, כדי שלא יהא הדף נראה כאגרת. ולא ארוכה יותר על זה, כדי שלא יהיו עיניו משוטטות בכתב (ל' רמב"ם פ"ז מהלכות ס"ת ד"ד). ג אין עושין יריעה פחות מג' דפין, ולא יותר על ח'. נזדמנה לו יריעה בת ט' דפין, לא יחלקנה בענין שיהיו ג' דפין באחת וששה בשניה, אלא שיהיו ד' באחת וחמשה בשניה. כמה דברים אמורים, בכל היריעות שבספר, חוץ מבאחרונה. אבל בסוף הספר, אפילו פסוק אחד עושין אותו דף לבדו ותופרים אותו עם שאר יריעות. ד כשיגמור את התורה, צריך שיגמור באמצע שיטה שבסוף הדף. ואם נשאר מן הדף שיטין הרבה, מקצר ועולה (ועושה אותיות ארוכות ממטה למעלה, כדי שתחזיק תיבה אחת ד' וה' שיטין (טור). ומתחיל מתחלת השיטה שבסוף הדף, ולא יגמור את השיטה, ומתכוין עד שיהיה לעיני כל ישראל (דברים לה, יב) באמצע שיטה שבסוף הדף.

רעג שיעור הגליון, ודיוח בין שיטה לשיטה ובין דף לדף, וכו' ו' סעיפים

א שיעור הגליון למטה, ד' אצבעות בגודל. ולמעלה, ג'. ובין כל דף ודף, שנים. לפיכך צריך להניח בתחילת כל יריעה וסופה ברוחב אצבע, וכדי תפירה, ונמצא כשתופר היריעות ביחד יהיה בין כל דף ודף בכל הספר רוחב שתי אצבעות. ובין שיטה לשיטה, כמלא רוחב שיטה. ובין כל חומש וחומש, ד' שיטין פנויות בלא כתב, ויתחיל החומש מתחילת שיטה חמישית. ויניח בתחלתו ובסופו כדי לגלול על העמוד, ועוד שתי אצבעות שישארו בין העמוד והדף. ב לא ימעט הכתב מפני ריוח שלמטה ולמעלה, ולא מפני ריוח שבין פרשה לפרשה. ג נזדמנה לו תיבה בת ה' אותיות, לא יכתוב שתיים בתוך הדף וג' חוץ לדף, אלא כותב ג' בתוך הדף ושתיים חוץ לדף. ואם אין מקום כדי לכתוב ג' בתוך הדף, יניח המקום חלק ולא ימשוך האותיות לעשותן גדולות מחבירתן כדי למלאות עד סוף הדף (הגהמ"י בשם הרמ"ן). ותיבה בת ג' אותיות, יכול לכתוב ממנה שתיים חוץ לדף, אע"פ שמיעוטה בפנים. אבל אם אין בה אלא שתי אותיות, לא יכתבנה חוץ לדף. הגה: ואפילו אם ב' אותיות הם מתיבה גדולה ונראים כמו תיבה בפני עצמה, לא יכתבם על הגליון (ב"י בשם מרדכי שכ"כ בשם סמ"ק). ד נזדמנה לו תיבה בת עשר אותיות, או פחות או יותר, ולא נשאר מהשיטה כדי לכתוב את כולה בתוך הדף, אם יכול לכתוב חציה בתוך הדף וחציה חוץ לדף, כותב. ואם לאו, מניח המקום פנוי ומתחיל מתחלת השיטה. ה כל אלו הדברים אינם אלא למצוה מן המוכחר, ואם שינה כשר. ו שכת לכתוב את השם כולו, תולה אותו בין השיטות. אבל מקצת השם בשיטה ומקצתו תלוי, פסול. ובשאר תיבות, אם שכח, כותב מקצת התיבה בשיטה ומקצתה למעלה. הגה: יש סופרים מדקדים לכתוב (אותיות) ב"ה שמ"ו בראש העמודים, וכן קצת מדקדים לכתוב בראש כל עמוד ו' וקורין אותו ווי העמודים, ואין לדקדק בכל זה, ואפילו המדקדק יזהר שלא ימעט או ירחיב הכתב לפעמים משום זה (הגהות מיימוני פ"ז), כי כל דברים אלו אין להם שורש על מה שיסמכו (ב"י).

רע"ד שצריך לכתוב אותה לשמה, ודין תקון האותיות וזיוונן, ובו ז' סעיפים

א צריך שיאמר הסופר כשיתחיל לכתוב: ספר זה אני כותב לשם קדושת ספר תורה. ומספיק לכל הספר. **ב** צריך שיהיה לפניו ספר אחר, שיעתיק ממנו, שאסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב. וצריך שיקרא כל תיבה בפיו קודם שיכתבנה. **ג** יכתוב כתיבה נאה ומיושרת, תמה. ואם כתב אלף למד ביחד, כזה א, אינו כשר. **ד** צריך שכל אות תהא מוקפת גויל מארבע רוחותיה, שלא תדבק אות בחבירתה, אלא יהא ביניהם כחוט השערה. ולא יהיו מופרדות הרבה זו מזו, כדי שלא תהא תיבה אחת נראית כשתיים. ויהיה בין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה, ולא יקרבו ביותר שלא יהיה שתי תיבות נראות כאחת. ואם שינה, שהרחיק בין האותיות עד שהתיבה נראית כשתיים, או שקירב שתי תיבות עד שנראות כאחת, פסול. **ה** צריך שלא תפסל צורת שום אות עד שאינה נקראת או דומה לאות אחרת, בין בעיקר הכתיבה, בין בקרע, בין בנקב שניקב בה, בין בטשטוש. (ויכול ליטול דיו מן אות הכתוב כשצריך לדיו (הגהות מיימוני פ"ב) או שרוצה לגלול הספר) (הרא"ש כלל ג'). **ו** צריך ליזהר בתיקון האותיות ובזיוונן, כמו שנתבאר באורך בהלכות תפילין סימן ל"ב וסימן ל"ו. **ז** ספר המנוקד, פסול. ואפילו הסירו ממנו הניקוד. וכן ספר שיש בו פיסוק פסוקים, פסול. הגה: ודוקא שעשה הפסק בדיו. אבל אם הניח אויר בין הפסוקים, כל שאין בו שיעור פרשה, כשרה (תשובת ריב"ש). וספר תורה שעירב בו האותיות, כמו בגט, אינה פסולה. אבל לכתחלה אין לעשות כן (שם סימן קמ"ו).

ערה צורת פרשה פתוחה וסתומה וצורת השירה, ובו ו' סעיפים

ל
אד"א

א פרשה פתוחה שעשאה סתומה, או סתומה שעשאה פתוחה, יגנוז. הגה: וי"א דמוטר לחקנו, כמו בשאר טעיות (הרא"ש והרשב"א וריב"ש). וכן נהגו הסופרים לחקנו, אם אפשר לו למחוק שלא יפגע בשם, כי אין לו לחתוך השם ולעשות נקבים ביריעה (הרא"ש כלל ג'). **ב** בצורת פתוחה וצורת סתומה יש מחלוקת בין הרמב"ם והרא"ש, וירא שמים יצא את כולם ויעשה בענין שבפרשה פתוחה יסיים פרשה שלפניה באמצע שיטה, וישתייר בסופה חלק כדי תשע אותיות, ויתחיל לכתוב בראש שיטה שתחתיה. ובפרשה סתומה, תמיד יסיים פרשה שלפניה בתחלת שיטה ויניח חלק כדי תשע אותיות, ויתחיל לכתוב בסוף אותה שיטה עצמה, ולא ישנה לעשות צורה אחרת לא לפתוחה ולא לסתומה, ובהכי הוי כשר בין להרמב"ם בין להרא"ש. הגה: ואם לא יוכל לכוין בכך, לא יסור מדברי הרמב"ם בזה, כי עליו סמכו האחרונים וכתבו שדבריו הם עיקר (מ"כ בשם חכם א'). ומ"מ אם נמצא ספר תורה שאינה כתובה לפי דבריו, אין לפוסלה, כי יש גדולים שיש להם סברות אחרות בזה (ר"י מינץ סימן ח'). **ג** כתב השירה כשאר הכתב, או שכתב שאר הכתב כשירה, פסול. ודוקא שכתב השירה כשאר הכתב בלא פיזור, אבל אם שינה בפיזור ממה שנהגו, לא פסל, ובלבד שיהא אריח על גבי לבינה. **ד** שירת הים כותבים אותה בשלשים שיטות. שטה ראשונה, כדרכה, ושאר שיטות, אחת מניחין באמצע ריוח אחד, ואחת מניחין הריוח בשני מקומות באמצע, עד שתמצא השיטה חלוקה לשלש, ונמצא ריוח כנגד הכתב וכתב כנגד הריוח. **ה** צורת שירת האזינו, כל שיטה יש באמצע ריוח אחד, ונמצאת כל שיטה חלוקה לשתיים, וכותבים אותה בשבעים שיטות. **ו** כתב המלא חסר, או החסר מלא, או שכתב מלה שהיא קרי וכתוב בקריאתה, כגון

שכתב: ישכבנה, במקום ישגלנה (דברים כח, ל). או ובטחורים, במקום ובעפולים (דברים כח, כז). וכיוצא בהן, פסול. הגה: ויש עוד דברים שנהגו בהן הסופרים כמו שהעתיקו איש מפי איש, כמו באותיות גדולות וקטנות והנקודות והמשוכות. ועוד נהגו במנין השיטין לעשותם לא פחות ממ"ח, וי"א מ"ב, ולא יותר מס'. ועוד נהגו בראשי השיטין למעלה משירת הים ה' שיטין, וזה התחלתן: הבאים (שמות יד, כח), ביבשה (שמות יד, כט), ה' (שמות יד, ל), מת (שמות יד, לו). במצרים (שמות יד, לא) וכן למטה מהשירה ה' שיטין, והתחלתן: ותקח (שמות טו, כ), (אחריה) (שמות טו, כ), סוס (שמות טו, כא), ויצאו (שמות טו, כב), ויבאו (שמות טו, כג). ולמעלה משירת האזינו ששה שיטין, והתחלתן: ואעידה (דברים לא, כח), אחרי (דברים לא, כט), הדרך (דברים לא, כט), באחרית (דברים לא, כט), להכעיסו (דברים לא, כט), קהל (דברים לא, לו) ולמטה ה' שיטין, והתחלתן: ויבא (דברים לכ, מד), וידבר (דברים לכ, מה), אשר (דברים לב, מו), הזאת (דברים לכ, מז), (אשר) (דברים לכ, מז). וכל אלו הדברים למצוה, ואם שינה לא פסל (הכל מלשון הטור).

רעו דין תלית הדילוג, ודין הטועה בכתיבת השם, וכו' י"ג סעיפים

א טעה ודילג תיבה או יותר, יכול לתלותה בין השיטין אבל לא בריוח שבין דף לדף.
ב אע"פ שאומר בתחלת הספר שכותבו לשם קדושת ספר תורה, בכל פעם שכותב שם מהשמות שאינם נמחקים צריך לומר שכותב לשם קדושת השם. ואם לא עשה כן, פסול (כן נראה מרא"ש וכ"כ סמ"ג וסה"ת). הגה: כתב שם אלהים אחרים לשם קדושה, אינו פסול, דהוי כמקדיש בעלי מומין למזבח, דאינן קדושים (כ"י כשם דשכ"ץ). **ג** כשכותב השם, אפילו מלך ישראל שואל בשלומו, לא ישיבנו. ואם היה כותב שני שמות זה אחר זה, מותר להפסיק ביניהם, וכשיחזור לכתוב שם שני צריך לחזור לומר שהוא כותב לשם קדושת השם.
ד כשטובל הקולמוס לכתוב השם, לא יתחיל מיד השם לכתוב, שמא יהיה עליו רבוי דיו ולא יצא הכתב מיורר, אלא יכוין להניח אות אחת מלכתוב קודם השם, ובאותו האות יתחיל לכתוב (ואם לא עשה כן, יחפש אחר אות שצריכה דיו, וימלאנה, וכותב את השם) (כ"י כשם מ"כ). **ה** כתב האזכרות בדיו וזרק עליהם זהב, פסול. **ו** שכח לכתוב השם כולו, תולה אותו בין השיטות. אבל מקצת השם בשיטה ומקצתו תלוי, פסול. **ז** מותר לכתוב השם על מקום המחק ועל מקום הגרד. (ואין חילוק בזה בין ס"ת לשאר ספרים) (כ"כ כס"ה).
ח צריך שיהיו כל אותיות השם בתוך הדף, ולא יצא מהם כלל חוץ לדף. **ט** אסור למחוק אפילו אות אחת משבעה שמות שאינם נמחקים, ולא מאותיות הנטפלות מאחריהם כנון ך' של אלהיך וכ"ם של אלהיכם. ואלו השבעה שמות: שם ההויה; ושם אדנות; ואל, אלוה, אלהים; שדי; צבאות. ויש גורסין ג"כ אהי"ה אשר אהי"ה (טור). **י** כתב אל מאלהים, יה מהשם, או שכתב שם יה, אינו נמחק. אבל שד משדי וצב מצבאות, נמחקים. הגה: וכן אד מאדני או אה מאהיה (ירושלמי פ"ק דמגילה). ויש מחמדין בזה (תוס' פ' שבעות העדות בשם ר"ח). והשם שכותבין בסדרין כ' יודין ואחד על גביהן, מותר למחוק אם הוא לצורך (פסקי מהרא"י סי' קמ"ח). **יא** נדבקה אות לחבירתה באותיות השם, יש לו לגרדו. הגה: דיו שנשפכה על השם, מותר למחוקו כדי לתקנו דאין זה דרך מחיקה, רק דרך תיקון (כ"י בשם מסכת סופרים וכהגהת מיימוני פ"ו) ה' של שם שכרעה נוגעת כגנה, אם נוגע ממש עד שנראית כח"ת, מותר

למחוק או לגרד הרגל ולתקנה. אבל אם נוגעת רק מעט, יש לספק כדבר אם מותר (כ"י בשם ר"י אסקנדרוני). **יב** הכותב יהודה ולא נתן בו דלת, יתלה הדל"ת למעלה. היה לו לכתוב השם, וכתב יהודה, עושה ה' מהדל"ת ומוחק ה' אחרונה. **יג** כלי שהיה כתוב עליו שם, קוצץ מקום השם, וגונזו. הגה: ואסור לכתוב שם לכתחלה שלא בספר, דיוכל לכא לידי בזיון, ולכן נזהרין שלא לכתוב שם באיגרת. ויש נזהרין אפילו כמלת שלום, שלא לגמור כתיבתו (מהרי"ל בשם התשב"ץ).

רעז שלא להפוך היריעה על פניה, ובו טעיף אחד

א כתב היריעה ובא להניחה כדי שתתייבש, לא יהפוך הכתב למטה. אע"פ שמכוין כדי שלא יעלה אבק על הכתב, מכל מקום דרך בזיון הוא, אלא יהיה פני הכתב למעלה, ויפרוש עליו בגד.

רעז דין תפירת ספר תורה, ובו ד' סעיפים

א אין תופרין ספר תורה אלא בגידי בהמה או חיה הטהורים. ולא יתפור כל היריעה מראשה לסופה, אלא יניח בראשה מעט ובסופ' מעט שלא יהיה תפור, וכל השאר יהיה תפור מראש ועד סוף. ויתפור מבחוץ (תרומת הדשן סי' נ'). **ב** ישים בספר תורה שני עמודים, אחד בראשו ואחד בסופו, ומה ששיר גליון בראשו ובסופו יכרוך על העמודים ויתפרנו בגידים, וישאר בין העמוד לדרך שתי אצבעות. (וכשעת הדחק, שאי אפשר לתפרה בגידין, אם נתפרה כמשי סביב העמודים, קורין בה. מיהו אם אפשר לתקנה בגידין, אע"פ שכבר נתפרה כמשי, אין קורין בה עד שיתקנה) (ת"ה סי' נ"א). **ג** אם נקרע רוב תפירה שבין יריעה ליריעה ועדיין מחוברות בחמש או שש תפירות של קיימא, כשר (שם סימן נ'). **ד** אם יריעה אחת אינה תפורת עמו, אפילו היא מונחת עמו, אין קורין בו.

רעז דיני הגהת ספר תורה ושלא ישהנו מוטעה, ובו ה' סעיפים

א ספר תורה שאינו מוגה, אסור להשהותו יותר משלשים יום, אלא יתקן או יגנוז. (והוא הדין לשאר ספרים (רש"י וכ"י בשם הגהות מימוני ורבינו ירוחם נתיב נ'). ואין להגיה שום ספר על פי הסכרא, כי אם בראיה ברורה שיש בו טעות) (הרב ר' דוד כהן בית ט"ו וחרם קרמונים). **ב** קראו בספר תורה בצבור ונמצא בו טעות, מוציאין ספר תורה אחרת ומתחיל ממקום שנמצא הטעות, ומשלימין שבעה על אותם שקראו במוטעה. ואם נמצא הטעות באמצע קריאת התורה, גומר קריאתו בספר הכשר ומברך לאחריה ואינו מברך לפניה, כי ברכה שבירך לפניה בספר תורה הפסול, וכן קריאה שקראו בו, עלתה להם בדיעבד. הגה: ואין חילוק בזה בין שנמצא הטעות בספר תורה ראשונה בין שנמצא הטעות בשנייה שקורין בה חובת היום למפטיר (ועיין בא"ח סימן קמ"ג). **ג** ס"ת שנמצאו בו שלש טעיות, אסור לקרות בו עד שיגיהנו, כי הוא מוחזק במוטעה. **ד** ספר תורה שיש בו ג' טעיות בכל דף ודף, יתקן. ואם היו ד', יגנוז. ואם היה רוב הספר מוגה והשאר יש בו ד' טעיות בכל דף, ונשאר אפילו דף אחד מאותו השאר המשובש בלא ד' טעיות, הרי זה יתקן. במה דברים אמורים, שכתב המלא חסר, לפי שהוא גנאי לתלות כל כך ביני שיטי. אבל אם

כתב החסר מלא, אפי' יש בכל דף ודף כמה טעיות, יתקן, לפי שאין הגרידה גנאי כמו התלייה. הגה: וכשגורד, ירחיב האות שלפניו ושלאחריו קצת, שלא יהא מקום הגרד הפסק בתיבה (כ"י ומרדכי ה"ק). ה' אם דילג שני שיטין או ג', לא ימחוק שלשה שיטין לכתוב במקומם ארבעה או ה' להכניס מה שדילג, מפני שממעט הכתב ומחזי כמנומר (פי' כעור נמר שיש בו גוונין הרבה). וטוב לסלק היריעה. (ומ"מ הסופרים נהגו לתקן, וכמו שנתבאר לעיל ריש סי' רע"ה).

רפ נקרעה היריעה לאחר תפירתה, ובו ב' סעיפים

א ספר תורה שנקרעה בו יריעה בתוך שני שיטות, יתפור. בתוך ג', לא יתפור. במה דברים אמורים, ביטן שאין עיפוצו ניכר. ואם ניכר הגויל שהוא עפוף, תופר אפי' קרע הבא בתוך ג'. (אבל לא יותר) (ריב"ש). וכן בין דף לרף ובין תיבה לתיבה, יתפור. וכל הקריעות אין תופרין אותם אלא בגידים שתופרין בהם היריעות זו לזו. הגה: וי"א שנהגין לתפרם במשי (ת"ה סי' נ"א והרא"ש כלל ג' וסה"ת). וכן נוהגין האידינא, אבל העיקר לתפרם בגידין, אם אפשר (ש"ס ופוסקים וריב"ש). וי"א דמותר לדבק עליו קלף מבחוץ, כל זמן שמותר לתפרם, ולדבק הקריעה ע"י כך (שם סי' ל"א). וכן אם נחסר דבר, כותבין על הקלף הדבוק (מהרי"ק שורש קכ"ב), וכן נהגו (ועיין לקמן סימן ר"ץ). ובכל הקרעים יזהר שלא תחסר אות אחת או תשתנה צורתה או תחלק. הגה: ואם נחלק שום אות על ידי הקריעה, פסולה, ולא מהני מה שמדבקו מאחוריו (שם). וכן יזהר שלא יתחב המחט תוך הכתב, אלא חוץ לכתב. ב ס"ת שבלו ממנו יריעות ובהם להחליפם, אפילו לא בלו ממנו אלא אחת או שתיים, צריך להחליף שלש, לפי שאי אפשר שיהיו אותם שמחליף דומות לגמרי לאחרות ולכך צריך שיהיו לפחות שלשה דומות.

רפ"א מי כשר לכתוב ס"ת, ואם אמר הסופר שלא כתב האזכרות לשמן, ובו ה' סעיפים

א ס"ת שכתבו אפיקורוס, ישרף. כתבו עובד כוכבים, יגנו. נמצא ביד אפיקורוס, ואינו יודע מי כתבו, יגנו. נמצא ביד עובד כוכבים, ואינו יודע מי כתבו, יש מי שמכשיר ויש אומרים יגנו. וחייבין הצבור לקנותו ממנו בכדי דמיו או יותר מעט ולגנוז, כדי שלא יזלזל בו. ואם רצה להעלות בדמיו יותר מכדי דמיו הרבה, מניחין אותו בידו. ואם הוחזקו שבזו עובדי כוכבים ספרי ישראל, תולים שאותם ספרים שלהם היו וקורין בהם. ב גר שחזר לסורו מחמת יראה, כשר לכתוב ספר תורה. ג ס"ת שכתבו מסור, עבד, אשה, קטן, כותי, ישראל מומר, פסולין. ד ס"ת שכתבו ממזר, יש פוסלין. (וה"ה גר תושב) (מרדכי סה"ק). ה ס"ת שאמר הסופר לאחר שיצא מידו: לא כתבתי האזכרות לשמן, אינו נאמן לפסלו. אבל נאמן הוא להפסיד כל שכרו. ולמה אינו נאמן לפסלו, שמא לא נתכוין אלא להפסיד על הלוקח או על זה ששכרו, ודומה שאינו מפסיד באמירה זו אלא שכר האזכרות. לפיכך אם אמר: ספר תורה זה עורות שלו אינם מעובדים לשמן, מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן לפסלו, שהכל יודעים שאם אין העורות מעובדין לשמן אין לו שכר כלל. הגה: מיהו כשכר חומש בעלמא חייב לשלם לו, דהא מכל מקום לא גרע מחומש (מרדכי פ' הניזקין).

רפב לנהוג כבוד בספר תורה, ודין תשמישיה, וכו' י"ט סעיפים

א חייב אדם לנהוג כבוד גדול בס"ת. ומצוה לייחד לו מקום ולכבד המקום שהוא ולהדרו ביותר. ולא ירוק כנגד ספר תורה. ולא יגלה ערותו כנגדו. ולא יפשוט רגלו כנגדו. ולא יניחנו על ראשו כמשוי. ולא יחזור אחוריו, אלא אם כן גבוה ממנו עשרה טפחים, אלא ישב לפניו ככובד ראש וכיראה ופחד, שהוא העד הנאמן על כל באי עולם, שנאמר: והיה שם כך לעד (דברים לא, כו), ויכבדנו כפי כחו. ב הרואה ס"ת כשהוא מהלך, חייב לעמוד לפניו, ויהיו הכל עומדים עד שיעמוד זה שמוליכו ויגיענו למקומו, או עד שיתכסה מעיניהם. הגה: אבל לפני חומשים שלנו אין צריכים לעמוד (כ"י בשם הרמב"ם). ויש מחמירים (רשב"א סי' קמ"ד). השומע קול הנושא ספר תורה אף על פי שאינו רואה אותו, חייב לעמוד (כ"י בשם הרב רבינו מנחם). ג היה הולך ממקום למקום וס"ת עמו, לא יניחנו בשק ויניחנו על גבי חמור וירכב עליו, אלא מניחו בחיקו כנגד לבו והוא רוכב על החמור. ואם היה מפחד מפני הגנבים, מותר. ד לא יאחזו אדם ס"ת ויכנס בו לבית הכסא או לבית המרחץ או לבית הקברות, אע"פ שכרוך כמטפחת ונתון בחיק שלו, ולא יקרא בו עד שירחיק ד' אמות מהמת או מבית הקברות או מבית הכסא. ולא יאחזו ספר תורה בלא מטפחות. ה אין זורקין כתבי הקדש, ואפילו הלכות ואגרות. (ואסור להפוך אותו על פניהם, ובשמצאו כך צריך להפכן (מהרי"ל). ו הקמיעין, אם היו מכוסים עור מותר ליכנס בהם לבית הכסא, ואם לאו, אסור. ז אסור לישוב על המטה שספר תורה עליה. הגה: וכל שכן שאסור להניחה ע"ג קרקע. והוא הדין שאר ספרים (כ"י בשם הר"ר מנחם וכשם א"ח וכל כו). ואפילו על המדרגות שעושים לפני ארון הקודש, אסור להניח ספרים (הגמ"י) ולא יניח אדם ס"ת על כרכיו וב' אצילי ידיו עליו (מהרי"ל). ונ"ל דהוא הדין שאר ספרים. ח בית שיש בו ס"ת לא ישמש בו מטתו עד שיוציאנו. ואם אין לו מקום להוציא, יעשה לפניו מחיצה גבוה עשרה טפחים. אבל ע"י הנחת כלי בתוך כלי שאינו מיוחד אינו מותר אלא בתפילין ושאר כתבי הקדש וחומשים, אבל לא בס"ת, והרמב"ם מתיר אף בס"ת. ואם פירש טליתו על הארגז שמונח בו, חשוב ככלי בתוך כלי. ט כל הטמאים, אפילו נדות, מותרים לאחוז בס"ת ולקרוא בו. והוא שלא יהיו ידיהם מטונפות או מזולכות. י ספר תורה שבלה או נפסל, נותנין אותו בכלי חרס וקוברין אותו אצל ת"ח, וזו היא גניזתו. יא מטפחות ספרים שבלו, עושין אותם תכריכין למת מצוה וזו היא גניזתן. יב תיק שהוכן לס"ת והונח בו, וכן המטפחות והארון והמגדל שמניחים ס"ת בו, אע"פ שאין מניחים בו ס"ת כשהוא לכדו אלא כשהוא בחיק, וכן הכסא שהוכן להניח ס"ת עליו, והונח, כולם תשמישי קדושה הם ואסורים, ולאחר שיכלו או ישברו, נגזזים. יג תיבה שנשברה, מותר לעשות ממנה אחרת קטנה. אבל אסור לעשות ממנה כסא לספר תורה. וכסא שנשבר, מותר לעשות ממנו כסא קטן, ואסור לעשות ממנו שרפרף (פי' ספסל קטן) לכסא. יד הבימות שעומד עליהם האוחזו הספר, אין בהם קדושת ס"ת אבל יש בהם משום קדושת בית הכנסת. טו כל מה שעושה לספר תורה, אם עשאו על תנאי להשתמש בו שאר תשמיש אם רצה, מועיל בו התנאי. טז תפוחי כסף זהב שעושים לספר תורה לנוי, תשמישי קדושה הם ואסור להוציאם לחולין, אם לא לקנות בהם ס"ת או חומש. יז כל מה שאסור לשנותו לקדושה קלה, אם מכרוהו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, מותר. יח יחיד שמוכר ספר תורה שלו ותשמישו, יש מי שמתיר להשתמש בדמיו, ויש מי שאוסר. (ואם היו בה טעויות לב"ע שרי (ריב"ש סי' רפ"ו). ועיין בא"ח סימן קנ"ג).

א
ב

יט מותר להניח ספר תורה על ס"ת, ומניחים חומשים ע"ג נביאים וכתובים, אבל אין מניחים נביאים וכתובים על גבי חומשים, ולא חומשים על גבי ס"ת. הגה: אבל כתובים על גבי נביאים (או איפכא, שרי) (כ"י בשם הר"ן בשם תוספות פ"ק דכ"ב) וכל זה מיירי בכ" כריכות, שכל א' כרוך בפני עצמו, אבל בכרך א' הכל שרי (מרכי פ' השותפין). וע"ל סימן רמ"ג דאסור להרהר בדברי תורה במקומות המטונפים, והוא משום כבוד תורה.

רפג שיכול לדבק תורה נביאים וכתובים יחד, וכו' ה' סעיפים

א מותר לדבק תורה, נביאים וכתובים בכרך אחד, ומניח בין כל חומש וחומש ד' שיטין, ובין כל נביא ונביא ג', וכן בין כל נביא ונביא של תרי עשר, ואין קדושתם כקדושת ספר תורה, אלא כחומש בעלמא. (וכל זה כחומשים העשויים בגליון כס"ת, אבל בשלנו שהם נכרכים, אין חילוק בין חומש לנביא) (הר"ן). ומותר לכתוב כל התורה חומש חומש בפני עצמו, ואין בהם קדושת ספר תורה השלם. ויש מי שאומר שהם כס"ת לכל דבריהם, אלא שאין קורין בהם בצבור. **ב** לא יכתוב מגילה בפני עצמה שיהיו בה פרשיות. ואין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה, ואם דעתו להשלימה לחומש, מותר. **ג** כתב מגילה שלש שלש חיבות בשיטה אחת, מותר. **ד** אסור לרקם פסוקים בטלית. **ה** סדרן של נביאים: יהושע, שופטים, שמואל, מלכים, ירמיה, יחזקאל, ישעיה, תרי עשר. וסדר הכתובים: רות, תהלים, איוב, משלי, קהלת, שיר השירים, קינות, דניאל, מגילת אסתר, עזרא, דברי הימים.

רפד שלא לכתוב בלא שרטוט, וכו' ב' סעיפים

א כל כתבי הקודש אין כותבין בלא שרטוט, אפילו כתובים על הנייר. **ב** אסור לכתוב ג' חיבות מפסוק בלא שרטוט, אם הוא כתב אשורית. (ואין חילוק בין כתיבה לחקיקה בעצים או כזהב) (כ"י בשם ר' יוחנן נתיב ב'). ומיהו באגרת שלומים מותר לכתוב אפילו כמה חיבות מהפסוק לדבר צחות. הגה: ואם שרטט שיטה העליונה, שוב לא צריך (טור בשם ר"ת). וי"א דאין לכתוב דברים של חול בכתב אשורית שכותבין בו התורה (שם בשם רבינו יוחנן).

הלכות מזוזה

רפה שכר מצות מזוזה, וכו' ב' סעיפים

א מצות עשה לכתוב פ' שמע (רכבים ו, ד-ט) והיה אם שמוע (רכבים יא, יג-כא) ולקבעם על מזוזת הפתח, וצריך לזהר בה מאד; וכל הזהיר בה, יאריכו ימיו וימי בניו. ואם אינו זהיר בה, יתקצרו. הגה: ומ"מ אם אין ידו משגת לקנות תפילין ומזוזה, יקנה תפילין ולא מזוזה (ירושלמי סוף מגילה ובא"ח סי' נ"ח סי"ב), דמצוה שהיא חובת הגוף עדיפא. **ב** נתינתה בטפת החיצון. הגה: י"א כשאדם יוצא מן הבית יניח ידו על המזוזה (מהר"ל שם ומוכח בעבורת כוכבים דף י"א), ויאמר: ה' ישמר צאתי וכו' (במרדש). וכן כשיכנס אדם לבית, יניח ידו על המזוזה.

רפו מקומות החייבים במזוזה, וכו' כ"ג סעיפים

א אלו המקומות שחייבים במזוזה: אחד שערי בתים ושערי חצרות, מדינות ועיירות, רפת בקר ולולין ואוצרות יין ושמן ובית האשה ובית השותפים, כולם חייבים. הגה: ודוקא כשכית השותפים ישראלים, אבל בית של ישראל ועובד כוכבים פטור ממזוזה (מרכי ספ"ק רעבורת

כוכבים) וכן חצירות או עיירות שמקצת עובדי כוכבים דרים שם, פטורין ממזווה (חידושי אגודה פ"ק דיומא). **ב** בית התכנן, בית העצים ובית הבקר חייבים. ואם הנשים רוחצות בהם, כיון שעומדות שם ערומות, אין כבוד שמים להיות שם מזווה. הגה: ודוק אלו, אבל חדר ממש, אפי' מקום שאיש ואשה ישנים ומשמשים שם, חייב במזווה (בתשובת מהרי"ל וכו"כ הבי"י). ויש מקילין ואומרים דבכל מקום שנשים שוככות פטור ממזווה (ב"י בשם סמ"ק וכל בו ומרדכי סוף הלכות מזווה). ונראה לי דבמקום שהדלת מבפנים וכששוכבים שם סוגרים הדלת ונמצא המזווה מבחוץ חייב לכולי עלמא (ד"ע כד"מ וכו"מ בתשובת מהרי"ל סי' צ"ח). **ג** בית הכנסת, אם יש בו דירה לשום אדם, חייב במזווה. הגה: ואם בית דירה בעזרה שלפני בית הכנסת, העזרה חייבת ובית הכנסת פטור. (ב"י בשם רבינו ידותם). **ד** בית הכסא ובית המרחץ ובית הבורסקי ובית הטבילה, פטורים, לפי שאינם עשויים לדירת כבוד. ה' במקום שיש טינוף, כגון שתינוקות מצויים שם, טוב לכסות המזווה; ובמקום טהרה, טוב להיות נראית. ו' אכסדרה, והוא המקום שיש לו ג' כתלים ותקרה, אע"פ שיש לה שני פצימין ברוח רביעית, פטורה, מפני שהפצימין להעמיד התקרה הם עשויים ולא משום מזווה (ל' הרמב"ם פ"ו מהס"ת ד"ג). אבל אם יש לה מחיצה גם ברוח הרביעית, אע"פ שהיא נמוכה או שעשויה חלונות חלונות, חייבת. ז' מרפסת, שהיא דרך לעלות בה לעליות, ובית שער והגנה, פטורים. ואם בית פתוח לאחד מאלו, חייבים. ויש אומרים שבית שער חייב אפילו אין בית פתוח לו. ח' בית שער שפתוח לבית ולחצר, חייב בשתי מזווה, אחת במקום שפתוח לבית ואחת במקום שפתוח לחצר. ט' בית שער העומד בין הגנה לבית, חייב בשתי מזווה, אחת במקום שפתוח לבית ואחת במקום שפתוח לגנה. י' בית המדרש פטור מהמזווה. ואם יש בו פתח שרגיל לצאת בו לביתו, חייב במזווה כאותו פתח. וי"א שבית המדרש חייב במזווה, ונכון לחוש לדבריהם, אבל לא יברך עליה. י"א סוכת החג, כחג, והבית שבספינה והחנויות שבשוקים, פטורים. י"ב שתי סוכות של יוצרים, זו לפני מזו, הפנימית חייבת והחיצונה פטורה. י"ג בית שאין בה ד' אמות על ד' אמות, פטור. ואם יש בו כרי לרבע ד' אמות על ד' אמות כשורה, אע"פ שארכו יתר על רחבו או שהוא עגול או בעל ה' זוויות, חייב (רמב"ם שם ד"ב). י"ד בית שאין לו תקרה, פטור. היה מקצתו מקורה ומקצתו אינו מקורה, אם היה הקירוי כנגד הפתח, חייב במזווה, והוא שיהי' במקורה ד' על ד'. ט"ו הבית, אע"פ שאין לו דלתות, חייב במזווה. ויש מי שפוטר. ט"ז הרבה חדרים, זה לפני מזה, כולם חייבים במזווה. י"ז אם יש בבית הרבה פתחים פתוחים לחצר או לרשות הרבים, ונעשו כולם לכניסת ויציאת בני הבית, כולם חייבים אפילו נתמעטו הדיורים שאין רגילין עתה לצאת ולבא אלא באחד מהם. י"ח בית שיש לו פתחים הרבה, אף על פי שאינו רגיל לצאת ולבא אלא באחת מהם, חייב לעשות מזווה בכל פתח ופתח. הגה: הואיל ונעשו לכניסה ויציאה (משמעות הטור). מרתף שיש לו פתח מן הרחוב, שמכניסין בו יין בחכיות גדולות, ויש לו פתח קטן מן הבית שנכנסים ויוצאים בו תמיד, אם הפתח הקטן ראוי למזווה, היא חייבת והגדולה פטורה, ואם אין הקטן ראוי למזווה, הגדולה חייבת והקטן פטור (ב"י בשם תשובת אשכנזיה והיא בתי מהרי"ל סי' צ"ט). י"ט ארוכה שבין בית לעלייה, ועולים לה בסולם ועושים סביב הסולם היקף מחיצות פעמים למטה כרגלי הסולם ופעמים למעלה כראשו, ויש בו צורת פתח במקום שעושים אותו, חייב, ואם עשו למעלה וגם למטה, חייב בשתיים. כ' פתח שאחורי הדלת, אם יש לו פצים טפת, חייב במזווה. כ"א פתח אחד, וחלקו בעמוד בנתיים, כל שיש היכר ציר

כזה וכזה לצד העמוד, הרי הם כשני פתחים וצריך מזוזה לכל פתח. אבל כל שאין צירים לצד העמוד, אין העמוד מחלקו לשניים, שאינו אלא לנוי בעלמא. **כב** השוכר בית בחוזה לארץ והדר בפונדק בארץ ישראל, פטור ממזוזה שלשים יום. והשוכר בית בארץ ישראל, חייב במזוזה מיד, משום ישוב ארץ ישראל. (והוא הדין לשואל בית דינו כשוכר) (ב"י בשם הר"ד מגוח וכ"מ בש"ס). **כג** השוכר בית מעובד כוכבים, חייב במזוזה.

רפז איזה פתח חייב במזוזה, וכו' סעיפים

א אין הפתח חייב במזוזה אלא אם כן יש לו שתי מזוזות ומשקוף. **ב** בית שיש לו מזוזה מכאן ומכאן, וכיפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף, אם יש בגובה המזוזות י' טפחים או יותר, חייב. ואם אין בו י"ט, פטור, מפני שאין לו משקוף. הגה: וכל שכן פתח שאין לו גובה עשרה טפחים, דפטור ממזוזה (כ"מ בטור ופוסקים עב"י) המנהג נתפשט במדינות אלו דרוב עולם סומכין על מזוזה אחת שעושים על פתח כתייהם, ואינו נכון, ואין להם על מה שיסמוכו, לכן כל ירא שמים יתקן ביתו כדינו בכל הפתחים החייבים, וכמו שנתבאר (מהר"ל בתשובה ובר"ל מזוזה).

רפח כמה והיאך נכתבת, וכו' ט"ו סעיפים

א כיצד כותבין את מזוזה, כותבין שתי פרשיות שמע (דברים ו, ד-ט) והיה אם שמוע (דברים יא, יג-כא) על דף אחד ביריעה אחת, ועושה לה ריוח מלמטה וריוח מלמעלה כמו חצי צפורן, ובתחלתה ישייר כדי לגול אותה אחר שתכרך. (ובסופה אין צריך להניח כלל) (טור). **ב** צריך לכותבה בדף אחד. ואם כתבה בשנים או בג' דפין, כשרה. **ג** כתבה שלא על הסדר, אפילו שכח מלכתוב אות אחת, פסולה ואין לה תקנה. ואין צריך לומר אם הקדים פרשה לפרשה. **ד** כתבה בשני עורות, אף על פי שתפרן, פסולה. **ה** צריכה עיבוד לשמה, לכתחלה. אבל במקום שאם ימתין לעור מעובד לשמה יחבטל מהמצוה, יכתבנה על עור שאינו מעובד, הנמצא, ויקיים המצוה מיד בעוד שמבקש עור מעובד לשמה. **ו** כתבה על הקלף או על הגויל, כשרה. לא אמרו: דוכסוסטוס, אלא למצוה. (וקלפים שלנו כשרים לכל) (מרדכי הלכות קטנות). **ז** דינה לענין הדיו והכתיבה והתגין של שעטנ"ז ג"ץ, כמו בספר תורה. **ח** צריכה שרטוט. ואם כתב בלא שרטוט, פסולה. **ט** כותב כל שיטותיה שוות, שלא תהא אחת ארוכה מחברתה. ואם האריך בשיטה אחת יותר מבאותה שלפניה, ובאותה שתחתיה קיצר יותר מבאותה שלפניה ולפני פניה, כשרה, ובלבד שלא יעשנה כקובה או כזנב או כעיגול. **י** על הארץ (דברים יא, כא) יכתוב בראש השיטה אחרונה, ולא יכתוב בה יותר. **יא** נהגו לעשותה כ"ב שיטין. **יב** צריך לכתבה בימין, כמו בתפילין. **יג** ריוח שבין פרשת שמע (דברים ו, ד-ט) לפרשת והיה אם שמוע (דברים יא, יג-כא) מצוה לעשות פרשה סתומה. ואם עשאה פתוחה, כשרה, לפי שאינה סמוכה לה בתורה. **יד** כורכה מסופה לראשה, מאחד (דברים ו, ד) כלפי שמע (דברים ו, ד). **טו** אסור להוסיף בה מאומה, אלא שמבחוץ כותבין: שדי, כנגד תיבת והיה (דברים יא, יג) שבפנים. הגה: וי"א נגד הריוח שבין הפרשיות (טור בשם הרא"ש ומרדכי ה"ק ורמב"ם והגה"מ בשם סה"ת), וכן נוהגין, ומניחים נקב בקנה נגד שם שדי, שיהא נראה מבחוץ (שם במרדכי והגמ"י). עוד נוהגין לכתוב מבחוץ: כוז"ו במוכס"ז כוז"ו נגד ה' אלהינו ה' (דברים ו, ד) (טור) ויהפוך אלה האותיות מכתבת המזוזה, כדי שיגיע כל אות נגד האות שמתחלף בו כאלפ"א בית"א (הגהמ"י), אבל בפנים אין להוסיף שום דבר על ב' פרשיות (טור ורמב"ם).

יח אדר **רפ"ט** מקום קביעותה וכיצד נקבעת וברכתה, וכו' ו' סעיפים

א בא לקבעה, יניחנה בשופרת של קנה או של כל דבר ויקבענה במקומה ויכרך: אקב"ו לקבוע מזוזה. ולא יכרך בשעת כתיבתה. (והקובע ב' או ג' מזוזה, מכרך ברכה אחת לכולן) (בית יוסף בשם תשובת הרשב"א).

ב איזהו מקום קביעתה, בתוך חלל של פתח, בטפח הסמוך לחוץ, (ואם שינה, אינו מעכב, ובלכד שיניחנה במזוזה עצמה) (טור), בתחלת שליש העליון גובה השער. ואם קבע למעלה מזה, כשרה, והוא שירחיקנה מהמשקוף טפח. וצריך לקבעה על ימין הנכנס. (ואין חילוק בין אם הוא אטר יד או לא) (מררכי ה"ק). ואם קבעה משמאל, פסולה. **ג** מי שחולק ביתו לשנים, ובכל חלק פתח פתוח לרשות הרבים, ובמחיצה החולקת יש פתח מזה לזה, במקום שעושה החור שבסף שציר הדלת סובב בו ומעמיד שם הדלתות, הוא הבית, ובדרך ימין שנכנסים לו, קובעים אותה. **ד** כיצד קובעה, ימסמרנה במסמרים במזוזת הפתח, או יחפור בה חפירה ויקבענה **ה** ולא יעמיק לחפור טפח בעומק, שאם עשה כן פסולה. **ו** קבעה במזוזת הפתח, בעודה תלושה, ואחר כך חברה לפתח פסולה. **ז** צריכה להיות זקופה, ארכה לאורך מזוזת הפתח, ויכוין שיהא שמע (דברים ו, ה) דהיינו סוף הגלילה, לצד חוץ. הגה: וכן נהגו. אבל י"א שפסולה בזקופה, אלא צריכה להיות שכובה, ארכה לרוחב מזוזת הפתח (טור והפוסקים בשם ר"ת). והמדקדקין, יוצאין ידי שניהם, ומניחים אותה בשפוע ובאלכסון (טור והגהות מיימוני ומהרי"ל ות"ח סי' נ"ב), וכן ראוי לנהוג, וכן נוהגין במדינות אלו. ויכוין שיהא ראש המזוזה, דהיינו שמע (דברים ו, ה) לצד פנים, ושיטה אחרונה לצד חוץ.

רצ שלא לכתוב אותה על גליון ספר תורה, וכו' סעיף אחד

א ספר תורה או תפילין שבלו, אין עושין מהם מזוזה. ואין כותבין אותה על גליוני ספר תורה, לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה. הגה: אבל מותר לתקן הס"ת עצמה עם גליונותיה, אם אי אפשר לתקנה בענין אחר והיה צריך לגוזה בלאו הכי (מהר"ם פארווא סימן פ"ד). אבל אם אפשר לתקנה בענין אחר, אע"פ שהספר תורה מגילין ורוצה לדבק עליה קלפים, לא יחתוך הגליונות לתקנה, דאין אסור לתקנה מכתוך בקלף אע"פ שהס"ת מגילין (ג"ז שם).

רצ"א מזוזה מתי נבדקת ומי חייב בה, וכו' ג' סעיפים

א מזוזת יחיד נבדקת פעמים בשבע שנים. ושל רבים, פעמים ביובל. **ב** השוכר בית מחבירו, השוכר חייב לקבוע בה מזוזה ולתקן מקום קביעותה. (ואפילו שכר הבית בחזקת שיש לה מזוזה, לא הוי מקח טעות) (ב"י בשם הרב רבינו המנוח). וכשיצא, לא יטלנה בידו. (ואם הקפיד על מעותיה, השני צריך לשלם לו) (ב"י בשם הרב מנוח). ואם שכר הבית מעובר כוכבים, או ששכרו לעובר כוכבים, נוטלה ויוצא. הגה: ועובר כוכבים שבקש שיתנו לו מזוזה, ורוצה לקבועה בפתחו, אסור ליתנו לו (כך השיב מהרי"ל). ונראה לי דמ"מ במקום דאיכא למיחש משום איבה, ושירע משום זה לישראל, שרי (כנ"ל). **ג** הכל חייבים במזוזה, אפילו נשים ועבדים, ומתנכים את הקטנים לעשות מזוזה לפתחיהם.

הלכות שלוח הקן

רצב כמה דינים משלוח הקן, וכו' י"ג סעיפים

א שלוח הקן אינו נוהג אלא בעוף טהור, אפילו אם האם טרפה. ואפילו אין שם אלא אפרוח אחד או ביצה אחת, חייב לשלח. ב קן המזומן אצלו, כגון יונים שדרכן ליגדל עם בני אדם בבתיים, ואווזים ותרנגולים שקננו בבית, פטור. אבל יוני שובך ועליה, וצפרים שקננו בטפוחים (פירוש כלי חרס הכנוי ככתלים אשר שם צפרים יקננו) ובבורות, ואווזים ותרנגולים שקננו בפרדס, חייב. והוא שלא הוגבהה האם מעל הביצים כלל, משהטילם. אבל אם הוגבהה האם מעליהם אם המקומות הללו שלו, זכתה לו חצירו והוה ליה מזומן, ופטור. ג ובכל מקום שימצאנו, בין באילן בין בארץ או בכורות שיחין ומערות או בים או בראשו של אדם או בראש שאר בע"ח, בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד, חייב לשלח. ד צריך לשלח האם עד שתצא מתחת ידו, ואח"כ יקח את הבנים. ואם רוצה לחתוך כנפיה קודם שישלחנה, כדי שלא תוכל לפרוח ויקחנה, אינו רשאי, אלא ישלחנה מיד עם כנפיה כדי שתוכל לפרוח, ולאחר שתצא מידו יקחנה, אם ירצה. ואם חתכן, ישהנה עד שיגדלו כנפיה, וישלחנה. ה אם רוצה ליקח האם ולשלח הבנים, אינו רשאי. שלחה וחזרה, שלחה וחזרה, אפילו כמה פעמים, חייב לחזור ולשלחה. אבל אם שלחה ונטל הבנים והחזירן לקן וחזרה האם עליהם, פטור מלשלח. ו אם נטל האם מעל הבנים ולא שלחה, ישלחנה ופטור. ז היו הביצים מזורות, או האפרוחים מפריחים, או שהם טריפה, או שזכר רובץ על הקן, או שעוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור, או עוף טהור רובץ על ביצי עוף טמא, פטור מלשלח (ל' רמב"ם פ' י"ג מהל' שחיטה דין י'). ח היתה רובצת על ביצים שאינם מינה, והם טהורים, הרי זה משלח. ואם לא שלח, אינו לוקה (שם דין י"א). ט היתה מטלית או כנפי נוצה מעוף אחר או ביצים מזורות מפסיקין בינה לקן, או שהיו שני סדרי ביצים זה על זה וכנפיה נוגעות בסדר העליון, (או שהיתה) אם על גבי אם, או שהיה הזכר על הקן והאם על הזכר, הרי זה משלח ואם לא שלח אינו לוקה (שם דין י"ד). י שחט מקצת סימני האפרוחים בתוך הקן קודם שיקחנה, הרי זה משלח ואם לא שלח אינו לוקה (שם דין י"ב). יא היתה מעופפת על הקן, אם כנפיה נוגעות בקן חייב לשלח, ואם לאו, פטור אע"פ שנוגעים מן הצד. יב היתה יושבת בין הביצים או בין האפרוחים, אפי' נוגעת בהן, פטור. יג היתה יושבת על שני ענפי האילן והקן תחתיה, רואים כל שאילן תשמט ונפלת עליהם, חייב, ואם לאו, פטור.

הלכות חדש

רצג דיני חדש ומתי נוהג, וכו' ה' סעיפים

א אסור לאכול חדש מתבואת חמשת המינים עד שיקרב העומר שהוא בט"ז בניסן, שנאמר: ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה (ויקרא כג. יד) והאידינא, דליכא עומר, אסור כל יום ט"ז. ובח"ל, שעושיין ב' ימים, אסור כל יום י"ז עד תחלת ליל י"ח. ב איסור החדש נוהג בין בארץ בין בח"ל, בין בשל ישראל בין בשל עובד כוכבים. ג תבואה שלא השרישה קודם לט"ז בניסן, אסורה עד שיבא העומר הבא.

הגה: ומ"מ כל סתם תבואה שרי לאחר הפסח, מכח ספק ספיקא, ספק היא משנה שעברה. ואם תמצא לומר משנה זו, מ"מ דלמא נשרשה קודם העומר (טור בשם הרא"ש). ובמיני תבואה שזורעים ודאי לאחר פסח, כגון במקצת מדינות שזורעין שכולת שועל ושעורים לאחר פסח, או יש לו להחמיר אחר הקציר, אם לא שאין דלתות המדינות נעולות, ורוב התבואה באה ממקום אחר שזורעין קודם הפסח (הגהות מיימוני פ"א מהמ"א ותוס' ספ"ק דקדושין). וכן בזמן שימות החורף נמשכים לאחר פסח, ובכל הגליל ההוא זורעים לאחר פסח דברים הנזכרים, יש להחמיר ולחוש מן הסתם. אבל אין להורות לאחרים במקום שרוב שחיתן ואכילתן ממינים אלו, כי מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין (כן משמע בטור בשם הרא"ש ות"ה סימן קנ"ח). ד תבואה שנזרעה אחר העומר וקצרה וזרעה, ובשעת העומר היתה תחת הקרקע ולא התחילה עדיין לשרש, אסור. ה שכולת שהביאה שליש קודם העומר, ועקרה אחר העומר וחזר ושתלה, והוסיפה, התוספת אסור העיקר שהותר.

הלכות ערלה

רצד דיני ערלה, באיזה מקום נוהגת ובשל מי, ובו כ"ח סעיפים

א הנוטע עץ מאכל, מונה לו ג' שנים מעת נטיעתו וכל הפירות שיהיו בו בתוך ג' שנים אסורין בהנאה לעולם, בין עיקר הפרי בין הגרעינים בין הקליפות, כגון קליפי אגוזים ורמונים, והנץ שלהם והזגין והגרעינין של ענבים והתמר העשוי מהם והפגים והתמרים שאינם מתבשלים והענבים שלקו ואין נגמרים בכישולן, כולם חייבים בערלה ופטורים מרבעי. ויש מי שאוסר תמרים שאינם מתבשלים אף ברבעי. ב אבל העלים והלולבים ומי גפנים, דהיינו כשחוחכין הגפן נוטף ממנו כמו מים, מותרים משום ערלה. ג האביונות והתמרות (והקפריסין) של צלף חייבים בערלה. כמה דברים אמורים, בארץ ישראל, אבל בחוצה לארץ, האביונות חייבים ותמרות וקפריסין פטורים. ד ג' שנים הללו אינם נמנים מיום ליום, אלא הולכים בהם אחר שנות העולם שהוא מתחיל מתשרי, ואם נתעברה נתעברה לערלה ולרבעי. ופעמים שאינו אלא שתי שנים ומ"ד יום, ופעמים שהם יתרים על ג' שנים. כיצד, נטע מקודם ט"ז באב, שנשאר עדיין מ"ד יום עד ר"ח תשרי, כיון שהגיע ר"ח תשרי עלתה לה שנה ומונה עוד שתי שנים. ואם נטע ביום ט"ז, ומיום ט"ז ואילך, מונה מראש חדש תשרי הבא ג' שנים שלמים. ולאחר ר"ח תשרי של שנה רביעית, כל הפירות שיחנטו בו קודם ט"ו בשבט יש להם גם כן דין ערלה, אע"פ שנגמרים אח"כ. והנחנטים בו מט"ו בשבט של שנה רביעית עד ט"ו בשבט של שנה חמישית, נקראים רבעי. ולאחר ט"ו בשבט של שנה חמישית הם חולין גמורים. ה הא דאמרינן שלאחר ר"ח תשרי של שנה רביעית כל הפירות שחנטו קודם ט"ו בשבט יש להם גם כן דין ערלה אע"פ שנגמרים אח"כ, דוקא בנטיעה שהקלנו עליה בתחלתה שכיון שעברו עליה מ"ד יום עלתה לה שנה, לפיכך החמרנו עליה בסופה, הא לאו הכי, לא. וי"א דלא שנא. ו פירות רבעי יש להם דין מעשר שני לכל דבר, ובזמן הבית היו צריכין להעלותן לירושלים לאכלם שם, או לפדותם ולהעלות הפדיון שם, והם מותרים מיד אחר הפדיון. והאידינא, שאין יכולין להעלותם לירושלים, פודים אותם אחר שיגמרו ויתלשו. ויכול לפדות את כולם בשוה פרוטה, אפילו הם רבים, וישליך הפרוטה לים הגדול או ישחקנה

י"ד הלכות ערלה סימן רצד

ויפזרנה לרוח או ישליכנה בנהר אחר שחיקה, ויכרך בשעת פדיון: אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון רבעי, או יפדה בפירות שישוו שוה פרוטה, שהוא אחד מל"ב במעה כסף שהיא אשפיר"ו אוטמאני"ם ששוקל ט"ז גרעיני שעורה שהוא רביע דר"הם (לשון עצמו). הגה: ומטבע הרגילה במדינות אלו, החצי וי"נר, הוא יותר משוה פרוטה פודין עליו (תה"ד סי' קצ"ב). פירות רבעי פטורין מלקט ושכחה ופרט ועוללות. ז דין נטע רבעי נוהג אף בחוצה לארץ. ויש מי שאומר שאינו נוהג אלא בארץ, אבל בחוצה לארץ פירות הבאים אחר שעברו שני ערלה מותרים בלא פדיון (וי"א שאינו נוהג בחוצה לארץ רק בכרם, ולא בשאר אילנות) (טור בשם הגאונים ורמב"ן ורא"ש וע"פ). ח ערלה נוהגת בכל מקום ובכל זמן, בין בשל עובד כוכבים בין בשל ישראל, אלא שבשל ארץ ישראל היא מן התורה ובחוצה לארץ הלכה למשה מסיני. הגה: ואסור ללקט לנכרי פירות מאילן שלו שהוא ערלה, משום שנהנה כמה שמחזיק לו הנכרי טובה על זה (כל בו וכ"ה כשם א"ח). ט ספק ערלה בא"י, אסור. ובחוצה לארץ, מותר. כיצד, כרם שיש בו נטיעות של ערלה, וענבים נמכרים חוצה לו, בארץ ישראל, אסור; ובסוריא, מותר, והוא שלא ידע שהובאו מאותו הכרם; ובחול"ל, מותר, אפילו יודע שהובאו מאותו הכרם, רק שלא יראה שנבצרו מנטיעות של ערלה. (וכל שכן שכרם שהוא ספק ערלה שהוא מותר) (כן נראה מהטור והרא"ש ומרדכי פרק קמא וקדושין). י כרם שהוא ספק ערלה, בארץ ישראל, אסור; ובסוריא, מותר, ואין צריך לומר בחוצה לארץ. יא חבית של יין הטמונה בכרם של ערלה, מותר, שאין הגנב גונב מכרם זה וטומן בתוכו. אבל ענבים שנמצאו טמונים בו, אסורים, שקרוב הדבר שגנבם ממנו וטמנם בתוכו. יב אסור ליטע פרי של ערלה; ואם נטעו, הפירות שיוצאים ממנו, מותרים, דזה וזה גורם, מותר. ומותר ליטע יחור (פי' ענף מן האילן) של ערלה, שאין ערלה אלא בפרי. יג נכרי וישראל שהיו שותפין בנטיעה, אם לא התנו מתחלה, אסור. ואם התנו מתחלה^ג השותפות שיהא העובד כוכבים אוכל שני ערלה וישראל אוכל ג' שנים משני היתר כנגד שני ערלה, ה"ז מותר, ובלבד שלא יבואו לחשבון. כיצד, כגון שיחשוב כמה פירות אכל העובד כוכבים בשני ערלה עד שיאכל ישראל כנגד אותן הפירות, שזה אסור מפני שהוא כמתליף פירות ערלה. הגה: ויש מתירין אפילו לא התנו מתחלה, רק שהישראל אומר לעובד כוכבים: טול אתה שני הערלה ואני אטול שני היתר כנגדן (טור והרא"ש). יד מותר לומר לעובד כוכבים בשני ערלה: עבוד כרמי ותטול פירותיה, ותן לי כרמן שעברו עליה שני ערלה ואעבדנה ואטול פירותיה. טו מותר למכור לעובד כוכבים פירות שני ערלה לשלש שנים, מאחר שלא באו לעולם. טז אחד הנוטע גרעין או יחור או שעקר כל האילן ונטע במקום אחר, ואחד המרכיב יחור באילן אחר, ואחד המכריך, דהיינו שעושה גומא אצל האילן ומשפיל אחד מענפי האילן ומטמין אמצעותו בגומא וראשו יוצא מהצד האחר ונעשה אילן, כולם חייבים בערלה. ודוקא שחתכו מצד זה מעיקר האילן, או שאינו יונק ממנו, אבל כל זמן שהוא מחובר ויונק ממנו חשוב כאחד מענפיו, ופטור. ואם לאחר שגדל הענף שהכריך הכריך ממנו עוד ענף אחר בארץ ועשה כן כמה פעמים זה אחר זה, כל זמן שהראשון מחובר לעיקר האילן כולם פטורים. הפסיק הראשון מעיקר האילן, חייבים, ומתחילים למנות להם משעה שהפסיק, והעיקר פטור. ואם נעקר העיקר מהקרקע חוזר להיות טפל לענף שהכריך ומונין בין לעיקר בין לענף משעה שנעקר.

ג
אד"ב

י"ז אע"פ שמנהג עובדי אדמה להבריך גפנים בכל שנה, מותר לשתות יין מגפני העובדי כוכבים, משום דספק ערלה מותר. ואפילו בכרמים שישראל עובדים אותם ומבריכים אותם בכל שנה, מותר, משום דמבריך ומרכיב אינו חייב בערלה אלא בארץ אבל לא בחוצה לארץ. ויש למצוא היתר גם לכני ארץ ישראל ביין של כרמי העובדי כוכבים, משום דרובא דגפנים לאו ערלה נינהו. ואפילו בכרמים שידוע ודאי שיש בהם ערלה, יש להתירה משום דקודם שיעברו עליה שני ערלה אינם עושים פירות, ואם עושים, הם דקים וקלושים שאינם ראויים לעשות מהן יין. י"ח אילן שנקצץ וחזר וגדל מהשורש, אינו חייב אלא אם כן נקצץ מעל הארץ, ומונין לו משעת קציצה. אבל אם נשאר ממנו כל שהוא, פטור. י"ט אילן שעקרו רוח או שטפו נהר והוליכו למקום אחר, ומהעפר שסביב שרשיו עמו, והוסיף עליו שם עפר ונשרש שם בארץ, אומדים אותו אם היה יכול לחיות בעפר הראשון שבא עמו בלא תוספת עפר אחר, הרי זה כנטוע במקומו ופטור מהערלה. ואם לאו, חייב. כ" אילן שנעקר ונשאר משרשיו מחובר, אפילו כעובי המחט שמותחין בו הבגד לאחר אריגה, בידוע שיוכל לחיות בלא תוספת עפר, ופטור אפילו הוסיף עליו עפר הרבה. כ"א ילדה שאינה גבוהה טפח, חייבת בערלה לעולם, משום מראית העין, שנראה כאילו היא בת שנחה. כמה דברים אמורים, בנטיעה אחת או אפילו שתיים כנגד שתיים ואחד יוצאת זנב אבל אם כל הכרם כך, שרי, דאית ליה קלא. כ"ב בריכה שנפסקה והיא מלאה פירות, וכן אילן זקן שנעקר ובו פירות ושתלו במקום אחר, או שלקח ענף מלא פירות מאילן זקן והרכיבו בילדה, אם נתוסף בפרי עד שאין בפרי הראשון שהוא היתר ק' ק' חלקים על התוספת, אסור. ואם לאו, מותר. אבל אם הרכיב ענף מלא פירות של ערלה בתוך אילן זקן, הפירות של הענף אסורים לעולם, אפילו גדלו הרבה. כ"ג הנוטע אילן מאכל ואין דעתו לצורך אכילה, אלא להיות גדר לשדה או בשביל העצים לשרפן או לבנין, פטור. והוא שיהא ניכר שאינו לצורך אכילה, כגון אם הוא לשריפה שנטען רצופים ואינו מרחיק בין אילן לאילן כראוי, ואם הוא לבנין שמשפה הענפים כדי שיתעבו, ואם לגדר שהוא במקום שצריך לגדור, ואפילו אם צדו האחד בין פנימי בין חיצון בין תחתון בין עליון לצורך אחד מאלו, וצדו השני לאכול, את שלצורך אכילה חייב, והשאר פטור. ואם חשב עליו אחר כך לאכילה, חייב בערלה וברבעי, ומונין לו משעת נטיעה. אבל אם לא חשב עליו עד סוף שנה שלישית, אין בו דין רבעי, שאין דין רבעי בלא ערלה. ואם נטעו למאכל ואחר כך חשב עליו לאחד מאלו, חייב. כ"ד הנוטע לצורך מצוה, כגון לצורך לולב או אתרוג, חייב. כ"ה הנוטע בתוך שלו לצורך רבים, חייב. כ"ו הנוטע ברשות הרבים, והגזלן שנטע, והעובד כוכבים שנטע, בין לעצמו בין לישראל, והנוטע בבית ועל גג שמילאו עפר ונטע בו, והנוטע בספינה, או בעציץ אע"פ שאינו נקוב, חייב. כ"ז העולה מאליו (ברשות היחיד, חייב). במקום טרשים, (פי' סלעים חזקים וקשים), פטור. אפילו הנוטע במקום שאינו ישוב, פטור, והוא שלא יהיה עושה כדי טיפול שמטפל בפירותיו עד שמביאם לישוב. אבל אם היה עושה כדי טיפול, חייב. כ"ח עובד כוכבים שהיה מוכר פירות ואמר: של ערלה הן, או של נטע רבעי הן, אינו נאמן, ואפילו אמר: מאיש פלוני לקחתים.

הלכות כלאי אילן

רצה דיני הרכבת האילן, ובו ז' סעיפים

א כלאי האילנות, הרי הם בכלל מה שנאמר: שדך לא תזרע כלאים (ויקרא יט, יט) כיצד, המרכיב אילן באילן, כגון שהרכיב יחור של תפוח באתרוג או אתרוג בתפוח, ה"ז לוקה מן התורה בכל מקום, בין בארץ בין בח"ל. וכן המרכיב ירק באילן או אילן בירק, לוקה בכל מקום. ב אסור לישראל להניח לעובד כוכבים שירכיב לו אילני כלאים. ג מותר לזרוע זרעים זרע אילן כאחד. וכן מותר לערב זרעי ד' אילנות ולזרעם כאחד, שאין לך כלאים באילנות אלא הרכבה בלבד, בין אילן בירק, בין ירק באילן, בין ירק בירק שאינו מינו, ואפילו עץ סרק על עץ מאכל או עץ מאכל על עץ סרק. ד יש אסור הרכבה אפילו תחת הקרקע, כגון זמורת הגפן שהבריכה תחת הקרקע, אסור לזרוע עליה ירק, אלא אם כן יש על גבה עפר ג' טפחים. ואפילו הבריכה בתוך דלעת שיכשה, או בתוך סילון של חרס, מפני שנשרש בה והוא ליה מרכיב ירק באילן. ואם היה על גבה פחות מזה, אסור לזרוע על גבה ומותר לזרוע בצדה. אבל הבריכה בסלע קשה, אפילו אין עליה עפר אלא ג' אצבעות, מותר להביא זרע עליה. בד"א, כשאין עיקר הגפן נראה. אבל אם נראה, צריך להרחיק ששה טפחים לכל רוח ואח"כ זרע, כמו שמרחק מכל גפן יחידית שלא הוברכה. ו' ודוקא ככהאי גוונא שנקרא עליו שם אילן קודם שהבריכה. אבל מותר לזרוע אצל האילן, אע"פ ששרשי הירק נכנסים בתוך שרשי האילן, כיון שאין על השרשים שם אילן. ואפילו במבריך, דוקא בזמורת הגפן מפני שהיא רכה ושרשי הזרעים נכנסים ז' אבל המבריך ענף מאילן אחד, מותר לזרוע על גביו אפילו אין עליו עפר שלש אצבעות. ח יש באילנות דומים זה לזה בעלין או בפירות, ואע"פ כן הואיל והם שני מינים הרי אלו כלאים. כיצד, התפוח עם החזרד (פירוש מין תפוח יערי תרגום וכפתור) (שמות כה, לה; לו, כא) וחיזור) הפרסקין (פירוש פירסק"י בלע"ז) עם השקדים, השזפין (פי' הרכיב זיתים על רימון, שהם פרי דומה לזית, יוצא מהם שזפין) עם הרימון, אע"פ שדומים זה לזה, כלאים זה בזה, אבל האגסים (פי' פיר"י בלע"ז) עם הקרוסטומלין (פי' מין אגסים) והפרישן (פי' קודוציו) עם העוזרדין (פי' סורבולי), אינם כלאים זה בזה. הגה: וכן מותר להרכיב מין א', אפילו שתורות בלבנות ודקות בגסות, אע"פ שיש לו שם לווי (כל בו ובי"ח בשם א"ח). וכן סרק על גבי סרק, שרי, אף ע"פ שאינו מינו (כן משמע מהטור). ומ"מ הואיל ואין רוב העולם מכירין רוב המינין, טוב ליהור מכולן (בי"י בשם סמ"ק). ט אסור לקיים המורכב כלאים, אבל הפרי היוצא ממנו, מותר, ואפילו לזה שעבר והרכיבו. ומותר ליקח ענף מהמורכב ולנטעו במקום אחר.

הלכות כלאי הכרם

רצו דיני כלאי הכרם וכלאי זרעים, ובו ס"ט סעיפים

א הזרע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות עם זרע הכרם, הרי זה לוקה שתיים, אחת משום שדך לא תזרע כלאים (ויקרא יט, יט) ואחת משום לא תזרע כרמך כלאים (דברים כב, ט) ואינו לוקה משום לא תזרע כרמך כלאים (דברים כב, ט) עד שיזרע בא"י חטה ושעורה וחרצן במפולת יד. וכן אם חפה אותם בעפר, לוקה. וכן אם זרע שני מיני ירק וחרצן,

או זרע אחד ירק וזרע אחד מין תבואה וחרצן במפולת יד, הרי זה לוקה. ואינו חייב מן התורה אלא על קנבוס ולוף וכיוצא בהם, מזרעים שנגמרים עם תבואת הכרם, אבל שאר הזרעים אסור מדבריהם. וכן אסור מדבריהם לזרוע כלאי הכרם בחוצה לארץ. ואין עוררין העובד כוכבים בכלאים, אבל עוקרין עמו כדי למעט הטיפלה. **ב** אין אסורים משום כלאי הכרם אלא מיני תבואה ומיני ירקות בלבד. אבל שאר מיני זרעים, מותר לזרועם בכרם. ואין צריך לומר שאר אילנות. **ג** אסור לזרוע ירקות או תבואה בצד הגפנים, או ליטע גפן בצד הירק או התבואה. ואם עשה כן, אע"פ שאינו לוקה, הרי זה קידש ונאסרו שניהם בהנאה הירק או התבואה והגפנים, ושורפין את שניהם, שנאמר: פן תקדש המלאה הזרע. (דברים כב, ט) ואפילו הקש של תבואה והעצים של גפנים האלו אסורים בהנאה ושורפים אותם, ולא יסיק בהם תנור וכירים, ולא יכשל בהם כאש שריפתן. **ד** אחד הנוטע ואחד המקיים, כיון שראה כלאים צמחו בכרמו והניחם, הרי זה קידש. ואין אדם מקדש דבר שאינו שלו. לפיכך המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו, קידש גפנו ולא נתקדשה התבואה. סיכך גפן חבירו על תבואתו, קידש תבואתו ולא קידש גפן חבירו. סיכך גפן חבירו על תבואת חבירו, לא קידש אחד מהם, ומפני זה הזרוע כרמו בשביעית לא קידשו. **ה** הרואה כלאים בכרם חבירו וקיימן, הרי זה הרואה אסור בהנייתה וכל אדם מותרים בהם. ואלו קיימן בעל הכרם היה מקדיש אותם לכל אדם, כמו שביארנו. **ו** האנס שזרע כלאים בכרם חבירו, אם נשתקעו הבעלים אע"פ שלא נתייאשו, הרי זה קידש מן התורה. ואם לא נשתקעו הבעלים, אע"פ שנתייאשו, אינו מקדש אלא מדברי סופרים. **ז** הרוח שעקרה פארות הגפן ושלחה אותם על התבואה, יגדור אותם מיד. ואם אירעו אונס ולא סילקן, הרי אלו מותרים ולא נתקדשו. **ח** אנס שזרע את הכרם, כשיצא האנס יקצור הזרע מיד, ואפילו בחולו של מועד. ואם לא מצא פועלים, יוסיף להם עד שליש בשכרן. בקשו ממנו יותר, או שלא מצא פועלים, הרי זה מבקש בנחת וקוצר. ואם נשתהה הזרע עד שיגיע לעונה שמקדש, הרי זה קידש ויאסרו שניהם. **ט** מאימתי תבואה או ירק מתקדשים, משישרישו. וענבים, משיעשו כפול הלכך. **י** כרם שלא הגיעו ענביו להיות כפול הלכך אלא עדיין הם בוסר, וזרע בתוכו ירק או תבואה, והשרישו, ה"ז לא קידש. ואעפ"כ קונסין אותו ואוסרין הזרע, אבל הבוסר מותר. ואם עקר הזרע קודם שיעשו הענבים כפול הלכך, הרי זה מותר בהנאה. מקצתן נעשו כפול הלכך ומקצתן לא נעשו, את שנעשו נתקדשו, ואת שלא (נעשו), מותרים. **יא** ענבים שנעשו כפול הלכך וזרע בצדן תבואה או מיני ירקות ולקט הזרע קודם שישריש, הרי זה מותר בהנאה. ואם השריש, אסור. **יב** גפן שיכשו העלים שלה ונפלו כדרך שתיכש הגפן בימי הקור, אסור לזרוע בצדה ירק או תבואה, ואם זרע לא קידש. וכן הזרוע בעציץ שאינו נקוב המונח בכרם, לא קידש, ומכין אותו מכת מרדות. אבל עציץ נקוב, הרי הוא כארץ. **יג** היה עובר בכרם ונפלו ממנו זרעים, או שיצאו עם הזבלים או עם המים, או שהיה זרוע או זורה בשדה לבן וסיערתו הרוח לאחוריו ונפלו הזרעים או בכרם וצמחו, הרי זה לא נתקדש, שנאמר: אשר תזרע (דברים כב, ט) וזה לא זרע. וחייב לעקור כשיראה, ואם קיימו הרי זה קידש. ואם סיערתו הרוח לפניו וראה הזרעים שנפלו לכרם, הרי זה כזורע. וכיצד יעשה, אם צמחו העשבים, יהפכם במחרישה ודיו. ואם מצאם שנעשו אביב, ינפץ אותו אביב כדי להשחיתו, שהכל אסור בהנאה. ואם

מצאם שנעשים דגן, הרי זה תשרף. ואם ראה אותם וקיימם, הרי אלא ישרפו עם הגפנים הסמוכות להם. י"ד הרואה בכרם עשב שאין דרך בני אדם לזרעה, אע"פ שהוא רוצה בקיומו לבהמה או לרפואה, הרי זה לא קידש עד שיקיים דבר שכמותו מקיימים רוב העם באותו מקום. כיצד, המקיים קוצים בכרם, בערב שרוצים בקוצים לגמליהם, הרי זה קידש. האירוס והקיסום ושושנת המלך ושאר מיני זרעים, אינם כלאים בכרם. הקינדרוס וצמר גפן, הרי הם כשאר מיני ירקות ומקדשים בכרם. וכן כל מיני דשאים שעולים מאליהם כשדה, הרי הם מקדשים בכרם. ופול המצרי, מין זרעים הוא ואינו מקדש. טו הקנים והורד והאטרין (פי' ערוך מין הדס), מיני אילן הם ואינם כלאים בכרם. זה הכלל: כל המוציא עליו מעיקרו, הרי זה ירק. וכל שאינו מוציא עליו מעיקרו, הרי זה אילן. והצלף, אילן לכל דבר. טז הרואה ירק בכרם ואמר: כשאגיע לו אלקטנו, מותר. הגיע לו ועבר מעליו ואמר: כשאחזור לו אלקטנו, אם שהה עד שהוסיף אחד בק' ק', הרי זה קידש. יז אסור לעבור בעציץ נקוב שזרוע בו ירק בתוך הכרם. ואם הניחו תחת הגפן ונשתהה שם בארץ כדי להוסיף אחד ממאתים, הרי זה קידש. יח בצל שנטעו בכרם ואח"כ נעקר הכרם, ואחר כך צמחו בצלים מן העיקר הנטוע, אף על פי שרכו הגידולים על עיקרו במאתים, הרי אותו העיקר באיסורו, שאין גידולי היתר מעלין את העיקר האסור. יט הזורע תבואה או ירק בכרם או המקיימו עד שהוסיף במאתים, הרי זה מקדש מן הגפנים שסביבותיו י"ו אמה לכל רוח, עגולות ולא מרובעות, ורואים כל העיגול שרחבו ל"ב אמה כאלו הוא כולו מלא ירק, וכל גפן שתהיה בתוך עיגול זה נתקדשה עם הירק, וכל שחוץ לעיגול אינה מתקדשת. כ כמה דברים אמורים, כשהיה בין שפתי העיגול הזה ובין שורות הגפנים שחוצה לו יותר על ד' אמות. אבל אם היה ביניהם ד' אמות מצומצמות או פחות, רואים את העיגול כאילו הגיע לשורה הסמוכה לו וכאלו רוחב העיגול מ' אמה, ורואין כל גפן שתפול בתוך עיגול זה של מ' אמה הרי היא מתקדשת. כא כמה דברים אמורים, בזרוע או מקיים תוך הכרם. אבל בזרוע חוץ לכרם וסמוך לו, הרי זה מקדש שתי שורות של גפנים הסמוכות לזרוע, ר"ל באורך כל הזרוע, ויתר ד' אמות חוץ לזרוע, ומתקדש מן הזרוע רוחב ד' אמות באורך כל השורה של כרם. ואם זרע בצד גפן יחידית, אינו מקדש מהזרוע אלא ששה טפחים לכל רוח. כב ילדה, פחותה מטפח, אינה מקדשת את הזרעים. כמה דברים אמורים, כשתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב, אבל אם כל הכרם כן, הרי זה מקדש. כג שתי גנות זו על גב זו, התחתונה עשויה כרם זרוע את העליונה עד שהוא מגיע לאויר י' טפחים קרוב לכרם, שאויר עשרה טפחים סמוך לכרם או לגפן יחידית אסור לזרוע בו זרעים. ואם היתה העליונה עשויה כרם, ה"ז זרוע את התחתונה עד שהוא מגיע למטה משלשה טפחים מעיקר הגפנים. כד מי שהיתה שדהו זרועה ירק או תבואה ונמלך ליטע בה גפנים, הופך את הזרעים במחרישה ואחר כך נוטע. ולא יטע ואחר כך יהפוך. כה היתה נטועה גפנים ונמלך לזרוע בה זרעים, משרש את הגפנים ואחר כך זרוע את הזרעים. ואם רצה לקוץ את הגפנים עד שלא ישאר מהן אלא פחות מטפח סמוך לארץ, הרי זה מותר לזרוע ואחר כך יחזור וישרש את הנשאר בארץ מהגפנים. כו המכריך ג' גפנים ועיקריהם נראים, אם יש ביניהם מד' אמות עד ח' הרי אלו מצטרפים לשאר גפנים העומדות, וכאילו לא הבריכן. ואם לאו, אינם מצטרפות. היו פחות מג', אינם מצטרפים אלא מרחיק מהם ששה טפחים לכל רוח, וזרוע.

כז כל הזורע תחת השריגים והעלים היוצאים מן הגפן, הרי זה קידש ואע"פ שהזרע רחוק מעיקר הגפן כמה אמות. הדלה את הגפן על מקצת אפיפירות (פי' עצים או קנים ארוגים שמרלין עליהם שריגי הגפנים כשהם ארוכים הרבה), לא יזרע תחת מותר האפיפירות ואע"פ שאין עליהם לא עלים ולא שריגים. ואם זרע, הואיל ואין הזרע תחת סכך הגפן, הרי זה מותר. וכן אם הדלה הגפן על מקצת כדי אילן שאינו עושה פירות, כגון הארו והברוש. אבל אם הדלה על מקצת אילן מאכל, הרי זה מותר לזרוע תחת כדי האילן שלא נמשכו עליהם שריגי הגפן, שאין אדם מבטל אילן מאכל ועושהו אפיפירות לגפן. ואם נמשכו השריגים אחר שזרע, וסככו על הזרע, הרי זה מחזירם למקום אחר. כח הזורע תחת מותר האפיפירות, או תחת מותר האילן שאינו עושה פירות, ונמשכו שריגי הגפן וסככו על הזרעים, הרי זה אסור לקיימו או להחזיר השריגים, אלא כיצד עושה, עוקר הזרע. כט קנים היוצאים מן הערים (פי' העצים או קנים אשר עליהם יסמך הגפן) וחס עליהם לפסקן כדי שלא ישדית האפיפירות, הרי זה מותר לזרוע תחתיהן. ואם הניחם כדי שיהלכו עליהם השריגים והעלים היוצאים, הרי זה אסור לזרוע תחתיהן. י פרח היוצא מן הערים או מן הדלית (פי' הגפן יחידית המודלית על גבי כלונסות), רואין אותו כאלו משקולת תלוים בו עד הארץ ואסור לזרוע תחתיו. וכן המותח זמורה מאילן לאילן, אסור לזרוע תחתיה. קשר חבל או גמי בזמורה וקשר הראש האחד באילן, הרי זה מותר לזרוע תחת החבל. ואם מתח חבל זה כדי שיהלכו עליו השריגים והעלים, הרי הוא כאפיפירות ואסור לזרוע תחתיו. לא הבא לזרוע בצד הכרם, מרחיק ארבע אמות מעיקרי הגפנים, וזורע. ואם גפן יחידית היא, מרחיק ממנה ששה טפחים, וזורע. לב היתה שורה אחת של גפנים זו בצד זו, ואפילו הן מאה, אין זה כרם אלא כגפן יחידית, ומרחיק מן השורה ששה טפחים, וזורע. היו שתי שורות, הרי זה כרם וצריך להרחיק ד' אמות מכל צד, ואח"כ יזרע. וכמה יהיה בכל שורה, ג' גפנים או יותר. בד"א, כשהיה בין כל גפן וגפן מד' אמות ועד ח'. אבל אם היה בין שתי השורות ח' אמות, חוץ ממקום הגפנים, הרי אלו כמובדלות זו מזו ואינם כרם אחד, ואינו מרחיק אלא ו' טפחים מכל שורה. וכן אם היה ביניהם פחות מד', הרי אלו כגפן אחת ומרחיק ו' טפחים לכל רוח. לג היו ג' שורות, אע"פ שיש ביניהם פחות מד', הרי אלו כרם ורואין את האמצעיות כאלו אינם. לד היו ג' שורות ובין כל שורה ושורה ח' אמות או יותר, הרי זה זרוע בין השורות. לפיכך הנוטע את כרמו מתחלה, והרחיק בין כל שורה ושורה ח' אמות, מותר להביא זרע לתוכו ומרחיק מכל שורה ושורה ששה טפחים בלבד. אבל אם זרע חוצה לו, צריך להרחיק משורה החיצונה ד' אמות כשאר הכרמים. ואין דין בין השורות של זה הכרם ככרם שחרב באמצעו, שהרי מתחלה נטעם מרוחקים. לה היתה כשדה זו שורה אחת של גפנים, ובשדה חבירו שורה אחרת כנגדה, קרובה לה, אע"פ שמפסיק בניהם דרך היחיד או דרך הרבים או גדר שהוא נמוך מעשרה טפחים, הרי אלו מצטרפות להיות שתיהן כרם. והוא שיהיה ביניהם פחות מח'. לו נטע שורה אחת בארץ ושורה אחת במדרגה, אם גבוהה המדרגה מהארץ עשרה טפחים, אינם מצטרפים. פחות מכאן, מצטרפין. לז הנוטע חמש גפנים, שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב, הרי זה נקרא כרם קטן וצריך להרחיק מהן ד' אמות לכל רוח. אבל אם נטען שתיים כנגד שתיים ואחת באמצע, או ג' בשורה ושתיים כנגדן בשורה שניה, אינם כרם ואינו מרחיק מהם אלא ו' טפחים לכל רוח. לח כרם

שחרב, אם יש בו ללקט עשר גפנים לכל בית סאה ויהיו נטועות שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב, או יש בו לכוי'ן ג' כנגד ג', ה"ז נקרא כרם דל ואסור לזרוע בכולו. ל"א כרם שאינו נטוע שורות שורות, אלא מעורבב, אם יש בו לכוי'ן שתיים כנגד שלש הרי זה כרם. ואם לאו, אינו כרם אלא דיו להרחיק ו' טפחים מכל גפן וגפן, וזורע. ל"ב היו העיקרים מכוונים והנוף אינו מכוון, הרי זה כרם. הנוף מכוון והעיקר אינו מכוון, אינו כרם. היו דקות ואינן מכוונות, העבו והרי הן מכוונות, הרי זה כרם. ל"ג כיצד יודע אם הם מכוונות, מביא חוט המדה ומותח מזו לזו. ל"ד כרם שחרב באמצעו ונשאר שלם מכל סביבו, אם יש בקרחת שבאמצע י"ו אמה, ה"ז מרחיק מעיקרי הגפנים ארבע אמות לכל רוח, וזורע באמצע הקרחת. ואם אין בה י"ו אמה, הרי זה לא יביא זרע לשם. ואם הביא, הואיל והרחיק ד' אמות לכל רוח מהגפנים של כרם, הרי זה לא קידש. ל"ה וכן מקום שנשאר פנוי בלא גפנים בין סוף הכרם ובין הגדר שלו, והוא הנקרא מחול הכרם, אם יש בו י"ב אמה מרחיק מהגפנים ד' אמות וזורע את השאר. היה בה פחות מי"ב אמה, לא יביא זרע לשם. ואם הביא, הואיל והרחיק ד' אמות, הרי זה לא קידש. במה דברים אמורים, בכרם גדול. אבל בקטן, אין לו מחול אלא מרחיק ארבע אמות מסוף הגפנים, וזורע עד הגדר. וכן כרם גדול שהיה בין כל שורה ושורה שמונה אמות או יותר, אין לו מחול. ל"ז היה הגדר המקיף את הכרם פחות מעשרה טפחים, או שהיה גובהו י' טפחים ואין בו רוחב ד' טפחים, אין לו מחול אלא מרחיק מסוף הגפנים ד' אמות וזורע עד המחיצה, אפילו היה בין הגפנים ובין המחיצה ד' אמות ומחצה, זורע את חצי האמה. ל"ח גדר שהוא גבוה י' טפחים, וכן חריץ שהוא עמוק י' טפחים ורחב ד' (טפחים), ה"ז מותר ליטע כרם בצדו מכאן וירקות בצדו מכאן. אפילו מחיצה של קנים, אם אין בין קנה לחבירו ג' טפחים, הרי זו מבדלת בין הכרם והירק, כגדר. ל"ט גדר המבדיל בין כרם וירק שנפרץ עד עשר אמות, הרי זה כפתח ומותר. היתה פרוצה יותר מעשר, כנגד הפרצה אסור עד שירחק מן הגפנים כשיעור. נפרצו בו פרצות רבות, אם היה העומד כפרוץ, הרי זה מותר כאלו אין שם פרצה. היה פרוץ מרובה על העמוד, לא יזרע כנגד כל המקומות הפרוצים, עד שירחק כשיעור. ל"י מחיצת הכרם שנפרצה, אומרים לו: גדר. נפרצה, אומרים לו: גדר. נתיימש ממנה ולא גדרה, הרי זה קידש. ל"א בית שחציו מקורה וחציו אינו מקורה וגפנים נטועים בצד זה, מותר לזרוע ירקות בצד האחר, שהרי פי תקרה כאלו ירד וסתם ונעשה ביניהם כמחיצה. ואם השוה את קרויו, אסור. ל"ב חצר קטנה שנפרצה במילואה לגדולה, והיו הגפנים בגדולה, אסור לזרוע בקטנה; ואם זרע, הזרעים אסורים והגפנים מותרים. היו גפנים בקטנה, מותר לזרוע בגדולה, הואיל ויש בגדולה פסין מכאן ומכאן הרי היא כמובדלת מן הקטנה ואין הקטנה מובדלת מן הגדולה. ל"ג חריץ שהוא עובר בכרם, עמוק י' ורחב ד', אם היה מפולש מראש הכרם ועד סופו ה"ז נראה כבין שני הכרמים ומותר לזרוע בתוכו, ובלבד שלא יהיו הגפנים מסככין עליו. ואם לא היה מפולש, הרי הוא כגת שבאמצע הכרם, שאע"פ שהיא עמוקה י' ורחבה ד' או יותר, אסור לו לזרוע בתוכה אלא א"כ היה מקרחת ט"ז אמה. ל"ד שביל שבין שני הכרמים הרי הוא ככרם שחרב באמצעו, אם יש ביניהם ט"ז אמה מרחיק מזה ד' אמות ומזה ד' אמות וזורע את המותר; ואם היה פחות מכאן, לא יביא זרע לשם. ל"ה שומירה (פי' בית דירה שעושים לשומר השדה) שבכרם, אם גבוהה עשרה ורחבה ד', מותר

לזרוע בראשה ירק, ובלבד שלא יהיו השריגים נוגעים בה, כדי שלא יראה ירק בתוך הכרם מלמעלה. במה דברים אמורים, במרובעת. אבל אם היתה השומירה עגולה, צריכה שיהיה בתוכה חלל ארבעה טפחים, כדי שתהיה מופלגת מן הארץ, וצריכה עפר על ראשה מלמעלה שלשה טפחים. ג' הבית שבכרם, אם היה יתר משלשה טפחים על שלשה טפחים, זורעים בתוכו ירק, ואם היה פחות משלשה על שלשה, הרי הוא כסתום ואין זורעים בתוכו. ג' גפן יחידית שהיתה נטועה בתוך הבקעה או בתוך החריץ, מרחיק ממנה ששה טפחים לכל רוח, וזורע את כל החריץ כדרך שהוא עושה במישור. ואם היה עמוק עשרה, והיה רחב שפת החריץ למעלה ארבעה, אסור לזרוע בתוכו אף על פי שהרחיק ששה. ג' וכן גפן יחידית שהיתה מוקפה גדר גבוה י' ורחב ד', לא יזרע בכל המחיצה ואע"פ שהרחיק ו'; ואם הרחיק ו' וזרע, לא קידש. וכמה ירחיק לכתחלה וזרע, ד"א לכל רוח, ואח"כ יזרע שאר החריץ או שאר המקום המוקף גדר. ג' הגפנים שגדלו בכרייתן והרי השריגים והאשכולות שלהם מושלכים בארץ, הם הנקראים כרם. אבל העושה כמו מטה או כמו שבכה (גבוהה) מעל הארץ כדי שיהיו האשכולות והשריגים נמשכים עליה, והגביה נוף הגפנים מעל הארץ על אותה המטה והדלה אותן, הרי זה נקרא עריס. ואותן הקנים וכיוצא בהם שעשה מהם מטה או כמו שבכה והדלה עליהן את נוף הגפן, הן הנקראים אפיפירות, ודינין אחרים יש בעריס. ג' הנוטע שורה אחת של ה' גפנים או יותר וערסן על גבי כותל גבוה י' וכיוצא בו, או שנטען בצד חריץ עמוק י' ורחב ד', הרי אלו נקראים עריס וצריך להרחיק מן העריס ד' אמות ואח"כ יזרע, כדרך שמרחיק מן הכרם. ומהיכן מודדין מעיקר הגדר שערסן עליו. ג' כיצד, הרחיק את השורה של גפנים מן הכותל, אמה, ונמצא העריס מן הגפנים ולכותל, מודד מן הכותל ד' אמות וזרע, ונמצא בין הזרע ובין עיקרי הגפנים חמש אמות. ואם בא לזרוע מצד הגפנים, מרחיק מעיקרי הגפנים ד' אמות, שנמצא רחוק מן הכותל ה' אמות. ועל דרך זו דינין בכל עריס. ג' אחד הבונה את הגדר ואחר כך נטע, או שנטע ואחר כך עשה את הגדר, הואיל וערסן, הרי זה עריס. נהרס הגדר או נסתם החריץ אין כאן עריס אלא הרי כל השורה כגפנים יחידים. ב' עריס שחרב אמצעו ונשתיירו בו ה' גפנים בצד הגדר מכאן וה' גפנים בצד הגדר האחר מכנגדן, זהו הנקרא פסקי עריס; אם יש ביניהם ח' אמות ואחד מס' באמה, ה"ז מרחיק מכל שורה ו' טפחים וזרע, והוא שלא יזרע תחת האפיפירות. היה ביניהם ח' אמות בצמצום, ה"ז לא יזרע לשם; ואם זרע, הואיל והרחיק מכל שורה ו' טפחים, ה"ז לא קידש. ואם אין שם גדר, מרחיק מכל שורה ו"ט וזרע, שאין כאן לא עריס ולא פסקי עריס. חזר ובנה הגדר, חזר העריס למקומו וחזרו פסקי עריס למקומן. ב' גנה קטנה שהיא מוקפת גדר, וערס את הגפנים סביב לה מבחוץ על כל כתליה, אם יש בה מלא בוצר וסלו מכאן ומלא בוצר וסלו מכאן, הואיל והיא מוקפת גדר זורעים בתוכה ירקות. ואם אין בה כשיעור הזה, אין זורעין בתוכה, מפני שנראה הכל כעריס אחד וירק בתוכו. ב' גפנים שהיו זורעים במדריגה גבוהה והעריס שלהן יוצא ומסכך על השדה, אם עומד בארץ ובוצר את כולו, רואין כל המקום שתחת העריס כאלו הוא מקום עיקרי הגפנים, ואוסר ד' אמות בשדה לכל רוח משפת העריס. ואם אינו יכול לבצור עד שיעלה במדריגה או בסולם, אין אסור לזרוע אלא תחת העריס בלבד. ב' שני כתלים הסמוכים זה לזה והגפנים נטועים בזויות ביניהם, והעריס יוצא עם הכתלים מתוך הקרן

וכלה, מרחיק מעיקרי הגפנים כשיעור, וזורע במקום הכלה שאין עליו עריס. ואע"פ שהזרע מכוון בין שני הכתלים שביניהם העריס, הואיל והרחיק כשיעור, הרי זה זורע בין הכתלים. **סד** גפן שעלה העץ שלה מן הארץ מעט, ואח"כ נעקם ונמשך על הארץ וחזר ועלה כמו ארכובה (פי' כרעא דאדם דדמי לנו"ן כפופה). כשמודדין בין הזרע ובין הגפן ששה טפחים או ארבע אמות, אין מודדין אלא מסוף הארכובה, ולא מעיקר הגפן הראשון. **סדה** כבר נתבאר שאף על פי שמרחיק בין הזרע ובין הגפן כשיעור, צריך להזהר שלא תסכך הגפן על הירק או הירק על הגפן. **סו** זרע ירק או תבואה, וצמחה, ואח"כ סיכך עליה את הגפן, הקשין מותרים והדגן ידלק. **סז** היו שרשי הגפן יוצאים לתוך הד' אמות שבין הכרם והתבואה, יעקר. היו שרשי התבואה יוצאים לתוך הד' אמות, מותר. **סח** כל ההרחקות והשיעורים האמורים בכלאים, באמה בת ו' טפחים שוחקות. **סט** כל השיעורים האלו שמרחיקים בין הגפנים והתבואה או הירק, אינם אלא בא"י או בסוריא. אבל בחו"ל, מותר לזרוע בצד הגפנים בתוך הכרם, לכתחלה. ולא אסרו בח"ל אלא לזרוע שני מיני ירק או תבואה עם החרצן במפולת יד. ואם אמר לתינוק עובד כוכבים לזרוע לו בח"ל, מותר. אבל לא יאמר לעובד כוכבים גדול, שלא יתחלף בישראל. ואף על פי שמותר לזרוע הירק בצד הכרם בחוצה לארץ, הרי אותו הירק הזרוע שם אסור באכילה, ואפילו בחוצה לארץ, והוא שיראה אותו לוקט ומוכר, אבל ספיקו מותר. הגה: וי"א והואיל ומותר לזרוע ירק בצד הגפנים בח"ל, מותר לאכול אותו ירק גם כן (הגהות מיימוני פי" מהלכות מ"א ותה"ד סימן קצ"ד). ואין לחוש אלא במקום דאיכא למיחש שנזרע ב' מיני ירק או ב' מיני תבואה עם חרצן במפולת יד (מרדכי פרק קמא דקדושין); ועל כן נהגו להקל במדינות אלו בירקות הנמצאים זרועות בכרמים, כי לא שכיח שנזרעו באיסור.

הלכות כלאי זרעים

רצו דיני כלאי זרעים ופרטיהם, ובו מ' סעיפים

א הזרע שני מיני זרעים כאחד בארץ ישראל, לוקה, שנאמר: שדך לא תזרע כלאים (ויקרא יט, יט) ואחד הזרע (או המנכש) או המחפה, כגון שהיתה חטה אחת ושעורה אחת או פול אחד ועדשה אחת מונחים על הארץ וחיפה אותם בעפר בין בידו בין ברגלו בין בכלי, לוקה. ואחד הזרע בארץ או בעציץ נקוב. אבל הזרע בעציץ שאינו נקוב, מכין אותו מכת מרדות. **ב** אסור לזרוע כלאים לעובד כוכבים, ומותר לומר לעובד כוכבים לזרוע לו כלאי זרעים, ואסור לקיים בשדהו, אלא עוקרן. ואם קיימן, אינו לוקה. ומותר לישראל לזרוע כלאי זרעים, בידו, בח"ל, ואפילו לערב הזרעים לכתחלה ולזרעם בח"ל, מותר. ודברים אלו דברי קבלה. **ג** אין אסור משום כלאי זרעים אלא הזרעים הראויין למאכל אדם, אבל עשבים המרים וכיוצא בהם, מן העיקרים שאינם ראויים אלא לרפואה וכיוצא בהן, אין בהן משום כלאי זרעים. הזרעונים מתחלקים לג' חלקים, האחד נקרא תבואה והם חמשת מיני דגן. והשני נקרא קטניות, כגון הפול והאפונים והעדשים והאורז והדוחן והשומשמין והפרגין והספיר (פי' פרגין ענין רמון מלא זרעים פשאו"ו בלעז ופירושו ספיר מין קטנית ציצירק"ל בלע"ז) וכיוצא בהן, והג' נקרא זרעוני גנה, והם שאר זרעים שאינם ראויים למאכל אדם, והפרי של אותו הזרע מאכל אדם, כגון זרע הבצלים והשומין וזרע החציר וזרע לפת וכיוצא בהן. וזרע הפשתן הרי הוא בכלל זרעוני גנה. ד' כשיזרעו כל

מיני זרעונים אלו ויצמחו, נקרא הצמח כולו, כל זמן שלא ניכר הזרע, דשא, ונקרא ירק. ויש מזרעוני גנה זרעונים שדרכן לזרוע מהם שדות, כגון הפשתן והחרדל, ואלו נקראים מיני זרעים. ויש מזרעוני גנה זרעים שאין דרך בני אדם לזרוע מהם אלא ערוגות ערוגות קטנות, כגון הלפת והצנון והתרדים והבצלים והכסבר (פי' כזרע גד (שמות טז, לא; במדבר יא, ז) ת"י כסבר חיור קוליאנדר"ו בלע"ז) והכרפס והמרור וכיוצא בהם, ואלו נקראים מיני ירקות. ה' זרע שנתערב בו זרע אחר, אם היה אחד מכ"ד, כגון סאה של חטים שנתערבה בכ"ד סאה של שעורים, הרי זה אסור לזרוע את המעורב עד שימעט את החטים או יוסיף על השעורים, ואם זרע לוקה. וכל שהוא כלאים עם הזרע, מצטרף לאחד מכ"ד. כיצד, כ"ד סאה של חטים שנתערבו בהם שני קבין שעורים ושני קבין ערשנים ושני קבין פולין, ה"ז לא יזרע הכל עד שימעט סאה של תערובות ויכור מקצתה או יוסיף על החטים, שהשעורים והערשנים והפול כולם כלאים עם החטים. ו' בד"א, כשנתערבו מיני תבואה זה בזה, או מיני קטניות זה בזה, או שנתערבה תבואה בקטניות או קטניות בתבואה. אבל זרעוני גנה שנתערב אחד מהם בתבואה או בקטניות, שעורן אחד מכ"ד ממה שזורעין בבית סאה מאותו המין, אם נתערב בסאה של תבואה או קטניות, לא יזרע עד שימעט או יוסיף על התבואה. כיצד, חרדל שנתערב בתבואה והרי החרדל זורעים ממנו קב בכל בית סאה, אם נתערב ממנו אחד מכ"ד מן הקב בסאה של תבואה או של קטניות, חייב למעט, וכן אם היה מין זה מזרעוני גנה, זורעים ממנו סאתים בכל בית סאה, ואם נתערב ממנו חצי קב בכל סאה של תבואה או של קטניות ימעט. לפיכך תבואה שנתערב בה זרע פשתן, אם היה שלשה רביעיות בכל סאה, ה"ז ימעט, ואם לאו אינו צריך למעט, לפי שבית סאה זורעין בו שלשה סאין זרע פשתן, ועל דרך זה משערים בכל הזרעים האחרים. ז' בד"א כשלא נתכוין לערב וכשלא נתכוין לזרוע הב' מינים שנתערבו, אבל אם נתכוין לערב זרע בזרע אחר, אם (לזרוע) הב' מינים, אפילו היתה חטה אחת בתוך כרי של שעורים אסור לזרעה, וכן כל כיוצא בזה. ח' הזורע מין מן המינים, וכשצמח ראה בו כלאים, או היה המין האחר אחד מכ"ד בשדה, ה"ז ילקט עד שימעטנו, מפני מראית העין, שמא יאמרו: כלאים זרע בכוונה, בין שהיה המין האחר שצמח תבואה וקטניות בתבואה (וקטניות), או זרעוני גנה בתבואה וקטניות ובזרעוני גנה. ואם היה הצומח פחות מכאן, אינו צריך למעט. ט' כמה דברים אמורים, בזמן שיש מקום לחשד. אבל בזמן שהדברים מראים שאין זה מדעתו של בעל השדה, אלא מאליהם עלו, אין מחייבים אותו למעט. כיצד, כגון תבואה שעלו בה ספיחי אסטיס(פירוש מין זרע שזובעין), ותלתן שזרעם למאכל אדם, שעלו בה מיני עשבים, שזה מפסיד הוא. וכן כל שיוצא בזה. ובמה יודע שהתלתן זרועה למאכל אדם, כשהיתה זרועה ערוגות ערוגות ולה גבול סביב, וכן מקום הגרנות שעלו בה מינים הרבה, אין מחייבין אותן לעקור, שהרי הדבר ידוע שאינו רוצה שיצמח צמח במקום הגרנות. ואם הסיר מקצתן, אומרים לו: עקור הכל חוץ ממין אחד, שהרי גילה דעתו שרוצה בקיום השאר. י' אין נוטעין ירקות בתוך סדן של שקמה (פירוש סדן. אילן שנקצץ ונשאר שרשיו בארץ, ושקמה מין תאנה יערית) וכיוצא בזה. י"א הטומן אגודת לפת וצנון וכיוצא בה תחת האילן, אפילו תחת הגפן, אם היו מקצת העלים מגולים אינו חושש, שהרי אינו רוצה בהשרשתן. ואם אינם אגודה, או שלא היו העלין מגולין, חושש משום כלאים. י"ב שדה שהיתה זרועה וקצר הזרע ונשארו העיקרין בארץ, אע"פ שאין מוציאין צמח אלא אחר כמה שנים, לא יהיה

זורע באותה שדה מין אחר עד שיעקור העיקרין. יג היתה שדהו זרועה חטים, ונמלך לזרועה שעורים קודם שיצמחו החטין, ימתין לה עד שיפסדו ויתליעו בארץ כמו ג' ימים, אם היתה שדהו רוח, ואח"כ יהפכם במחרישה ויזרע המין האחר. ואינו צריך להפוך את כולה עד שלא תשאר חטה שלא נעקרה, אלא חורש השדה כדרך שחורשין אותם קודם המטר כדי שתרוה. צמחו החטים ואח"כ נמלך לזרועה שעורים, יהפוך ואח"כ יזרעם. ואם הוריד בהמתו לתוכו וקרסמה את הצמח, הרי זה מותר לזרוע מין אחר. יד יש מינים בזרעים שיהיה המין האחד נפרד לצורות הרבה מפני שנוי המקומות והעבודה שעובדים בארץ, עד שיראה כשני מינים. ואע"פ שאין דומין זה לזה, הואיל והם מין אחד אינם כלאים זה בזה. ויש בזרעים שני מינים שהם דומין זה לזה וצורת שניהם קרובה להיות צורה אחת, ואע"כ הואיל והם שני מינים הרי אלו אסורים זה עם זה. כיצד, החזרת עם חזרת גלים, והעולשים עם עולשי שדה, והכרישין עם כרישי שדה, והכסבר עם כסבר הרים, והחרדל עם חרדל מצרי. ודלעת מצרית עם דלעת הרמוצה (פי' מין דלעת מר שממחקין אותה ברמץ שהוא אפר חם) אינם כלאים זה בזה. וכן החטים עם הזונין, והשעורים עם שכולת שועל, והכוסמין עם השיפון. הפול עם הספיר, והפורקדן עם הטופח (פי' פרקדן וטופח מיני זרעונים דקים. ושעועות בערכי לכביא"ה ומלפפון פי' בירושלמי פרי הבא מן האבטיח והקישות או מהאבטיח והטופח. וי"א שהוא הפרי הנקרא בלע"ז ציטורל"ו. והתרוכדור הוא מין כרוב שעליו קטנים, והתרדין הם מן ירק בוליטי"י בלע"ז, והלעונים הם ממין התרדין, והנפוסים הם מין צנון, והלפתן פי' הערוך מארו"ו בלע"ז) ופול הלבן עם השעועות, והקישות עם המלפפון, והכרוב עם התרוכדור, והתרדין עם הלעונים, אינם כלאים זה בזה. אבל הצנון עם הנפוסים, והחרדל עם הלפסן, ודלעת יונית עם דלעת מצרית או עם דלעת הרמוצה, אע"פ שדומים זה לזה הרי אלו כלאים זה בזה. וכן באילן, שיש שני מינים שדומים זה לזה בעלין או בפירות, הואיל והם שני מינים הרי אלו כלאים, כמו שנחבאר בסימן רצ"ה. טז יש זרעים ואילנות אחרים, אע"פ שהם שני מינים בטבעם הואיל ועלין של זה דומין לעלין של זה או פרי של זה דומה לפרי של זה דמיון גדול עד שיראה כשני גוונים ממין אחד, לא חששו להם לכלאים זה עם זה. כיצד, הלפת עם הצנון אינם כלאים זה בזה, מפני שפרייהן שוים. והלפת עם הנפוס אינם כלאים זה בזה, מפני שהעלים שוים. אבל צנון עם הנפוס, אע"פ שהעלים דומים זה לזה והפרי דומה לפרי, הרי אלו כלאים, הואיל וטעם פרי זה רחוק מטעם (פרי זה) ביותר. וכן כל כיוצא באלו. טז כמה מרחיקים בין שני מיני זרעים שהם כלאים זה עם זה, כדי שיהיו מובדלים זה מזה. אבל אם נראים שנזרעו בערכוביא, ה"ז אסור. ושיעורים רבים יש בהרחקה זו, הכל לפי גודל השדה הנזרעת ולפי רוב העלין ושילוח היונקות. כיצד, שדהו שהיתה זרועה מין תבואה ובקש לזרוע בצדה מין תבואה אחרת בשדה אחרת, מרחיק ביניהם בית רובע, והוא כעשר אמות וחומש אמה על עשר אמות וחומש אמה מרובע, בין מן האמצע בין מן הצד. ואם לא היה ביניהם כשיעור הזה, אסור, ואינו לוקה עד שיהיו קרובים בתוך ששה טפחים. יז היתה שדהו זרועה ירק ובקש לזרוע בצדה שדה ירק אחר, אפילו דלעת, מרחיק בין שני השדות ו' טפחים על ו' טפחים מרובע, בין מן הצד בין מן האמצע. ופחות משיעור זה, אסור, ואינו לוקה עד שיהיו קרובים בתוך טפח. יח היתה אחת משתי השדות זרועה תבואה והשניה שבצדה ירק או דלעת, מרחיק ביניהם בית רובע. יט כמה דברים אמורים שצריך להרחיק כשיעורים האלו, בין שתי שדות, אבל

אם היתה שדהו זרועה ירק ורוצה לזרוע בצדה שורה של ירק ממין אחר, דיו לעשות בין השדה ובין השורה תלם א' ארכו ו' טפחים בלבד, ורחבו כעומקו. **כ** היתה שדהו זרועה תבואה ורוצה לזרוע בתוכה שורה של ירק, אפילו שורה של דלועין שהעלין שלהם ארוכין ומסתככין, מרחיק ביניהם ו' טפחים. ואם נמשכו העלין של דלעת ונכנסו לתבואה ונסתככו בה, יעקור מן התבואה שלפני הדלעת עד שלא יתערבו העלין. ואין צריך לומר שאם זרע שורה ממין זה ושורה ממין אחר, שדיו להיות ביניהם תלם אחד (פירוש בקעי החרישה יקראו גדודים והגבוה נקרא תלם). **כא** הרחיק בין ב' המינים הרחקה הראויה להם, והיה מין זה נוטה על גבי מין זה, בין שנטתה תבואה על התבואה או ירק על התבואה או תבואה על הירק, הכל מותר, שהרי הרחיק כשיעור; חוץ מדלעת יונית שהיא נמשכת הרבה, לפיכך אם נטתה יעקור מלפניה. **כב** היה בין שני המינים כור או ניר או גפה (פירוש גדר אכנים סדורות זו על גב זו כלא טיט) או דרך או גדר שהוא גבוה עשרה טפחים (או חריץ שהוא עמוק עשרה טפחים) ורחב ארבעה או אילן שהוא מיסך על הארץ או סלע שהוא גבוה י' טפחים ורחב ארבעה, ה"ז מותר לסמוך לצד א' מאלו, והמין האחר לצד השני, הואיל ואחד מכל אלו מבדיל ביניהם הרי הם נראים מובדלים זה מזה. בד"א שצריך הרחקה או דבר המבדיל, כשזרע בתוך שדהו. אבל אם היתה שדהו זרועה חטים, מותר לחבירו לזרוע בצדה שעורים, שנאמר: שדך לא תזרע כלאים (ויקרא יט. ט) אין האיסור אלא כשיזרע שדהו כלאים, שלא נאמר: הארץ לא תזרע כלאים. ולא עוד, אלא אפילו זרע בתוך שדהו שעורים סמוך לחטים, ומשך זרע שעורים עד שסמכו לשדה חבירו שהיא זרועה שעורים, הרי זה מותר, מפני שנראו השעורים שבתוך שדהו שהם סוף שדה חבירו. **כג** היתה שדהו זרועה חטים, ושדה חבירו בצדה זרועה חטים, מותר לו לזרוע תלם אחד של פשתן בצד חטים שלו הסמוך לשדה חבירו, שהרואה יודע שאין דרך לזרוע תלם אחד של פשתן, ולא נתכוין זה אלא לבדוק שדהו אם היא ראויה לזרוע פשתן אם לא, ונמצא כזרוע להשחתה. אבל מין אחר אסור לזרוע בין שתי שדות אלו שהם ממין אחד, עד שירחיק בתוך שלו. **כד** היתה שדהו ושדה חבירו שבצדו זרועים שני מיני תבואה, לא יזרע ביניהם חרדל וחריע, אפילו תלם אחד, מפני שהעם זרועים מאלו תלם אחד. אבל אם שתי השדות זרועים שני מיני ירקות, מותר לזרוע ביניהם חרדל או חריע, שמותר להקיף חרדל לכל מין, חוץ מן התבואה, מפני שאינם מזיקים אותה. **כה** היתה זוית של זרע זה נוגעת בצלע של זרע האחר בתוך שדהו, הרי זה מותר, מפני שהם נראים מובדלים זה מזה. ואין צריך לומר אם היתה זוית של זרע נוגעת בזוית של זרע האחד, מפני שהם נראים כסוף שדה שהוא מותר בלא הרחקה ובלא הבדלה. **כו** מותר לזרוע שתי שורות זו בצד זו של קישואין, ושתי שורות בצדן של דלועין, ושתי שורות של פול המצרי, ותלם בין כל מין ומין. אבל לא יזרע שורה אחת של קישואין ושורה אחת של דלועין ושורה אחת של פול המצרי, אף על פי שהתלם מבדיל בין כל מין ומין, מפני שמינים אלו עלים שלהם ארוכים ונמשכים ומסתככים, ואם זרעם שורה בצד שורה יתערב הכל ויראו כזרועים בערבוביא. **כז** היתה שדהו זרועה מין ממיני ירקות, וביקש לזרוע בתוכה שורות שורות של דלועים, עוקר מהירק מקום שזרע בו שורה של דלועין, ומבדיל בינה ובין הירק כתלם, ומניח מן הירק רוחב י"ב אמה, ועושה שורה שניה של דלועים, ומבדיל בינה ובין הירק כתלם, וכן עד מקום שירצה, שנמצא בין כל שתי שורות של דלועין

¹
אד"ב

י"ב אמה. אבל פחות מכאן, אסור, מפני העלין שמסתכנין מכאן ומכאן בירק שביניהם ונראה הכל כאילו נזרע בערבוביא. כ"ח היתה שורה של דלעת זרועה, אפילו דלעת יחידית, ובא לזרוע בצדה תבואה, מרחיק בית רובע, שהרי נמשכו עליה והחזיקה מקום גדול. כ"ט כל דבר שהיה בתוך בית רובע שמרחיקין בין שני המינים עולה מן המדה, כגון הקבר והסלעים וכיוצא בהן. ל' התלם או אמת המים שהם עמוקים טפח, זרעים לתוכו שלשה מיני זרעים, אחד על שפת התלם מכאן, ואחד מכאן, ואחד באמצע. ל"א מותר לנטוע שני מינים בתוך גומא אחת, ואפילו קישות ודלעת, והוא שיהיה מין זה נוטה מעל שפת הגומא לכאן, והמין האחד נוטה לצד השני ויראו נבדלין זה מזה. וכן אם נטע ארבעה מינים בתוך הגומא והפכן לדי' רוחותיה, הרי זה מותר. ל"ב הרוצה לזרוע שדהו משר משר (פי' ערוגות ערוגות) מכל מין ומין, מרחיק בין כל משר ומשר שני אמות על שני אמות ומיצר והולך, עד שלא ישאר ביניהם כסוף המשר אלא כל שהוא, שהרי הם נראים שלא נזרעו בערבוביא. ל"ג רצה לעשות שדהו קרחת קרחת מכל מין ומין, לא יעשה בתוך כל בית סאה יותר על ט' קרחות, כל קרחת מהן בית רובע, ונמצא רחוק בין קרחת וקרחת קרוב לעשר אמות פחות רביע, מכל בית סאה חמשים על חמשים. ומה בין המשר לקרחת, שהמשר ארוך והקרחת מרובעת. ל"ד מיני ירקות שאין דרך בני אדם לזרוע מהם אלא מעט, מותר לזרוע מהם אפילו חמשה מינים בתוך ערוגה אחת, שהיא ששה על ששה טפחים, והוא שיזרע ד' מינים על ד' רוחות הערוגה ואחת באמצע, וירחק בין מין ומין כמו טפח ומחצה, כדי שלא יינקו זה מזה. אבל יותר על ה' מינים לא יזרע, אע"פ שמרחיק ביניהם, לפי שמינים הרבה בערוגה כזו הרי הם כנטועים בערבוביא. ל"ה כמה דברים אמורים, בערוגה שהיא בחורבה ואין שם זרע חוצה לה. אבל ערוגה בין ערוגות, אסור לזרוע בה חמשה מינים, שאם יזרע בכל רוח בערוגה זו ובכל רוח מערוגות שסביבותיה, יראה הכל כמעורב. ואם הטה עלין שבערוגה זו לכאן ועלין שבערוגה שבצדה מכאן עד שיראו מובדלין, מותר. וכן אם עשה תלם בין כל ערוגה וערוגה, מותר. ל"ו אסור לזרוע חוץ לערוגה בלא תלם ובלא נטייה, ואפילו כנגד הקרנות של ערוגה שאין בה זרע, גזירה שמא יזרע ד' המינים בד' זוויות הערוגה, ויזרע מינים אחרים חוצה לה כנגד הזוויות, ונמצא הכל כמעורב. ל"ז היתה הערוגה ששה על ששה, והיה לה גבול גבוה טפח ורחב טפח סביב, מותר לזרוע בה אפילו שמונה עשר מינים, ג' על כל גבול וגבול וששה באמצע, וירחק בין כל מין ומין טפח ומחצה. ולא יזרע ראש הלפת בתוך הגבול, שמא ימלאהו. יותר על זה לא יזרע. ואסור לזרוע בערוגה מיני זרעים בענין זה, מפני שהם נראים כלאים. אבל מיני ירקות, הואיל ואין דרך בני אדם לזרוע מהם אלא מעט מעט, הרי זה מותר, כמו שנתבאר. ל"ח גבול שהיה גבוה טפח וזרעו בו מינים הרבה כמו שנתבאר, ונתמעט מטפח, אחר שנזרע בו, כשר, שהיה כשר מתחלתו. ל"ט הרוצה למלאות כל גינתו ירקות רבות ולא ירחיק ביניהם, עושה כל הגינה ערוגות מרובעות, אפילו ו' על ו', ועושה בכל ערוגה חמשה עיגולי' ד' בארבע רוחותיה ואחד באמצע, וזרע מין בכל עיגול; וזרע ד' מינים אחרים בד' קרנות ערוגה, נמצאו ט' מינים בכל ערוגה והם נראים מובדלים זה מזה, ואינו מפסיד אלא מה שבין העיגולים בלבד שהוא מניחו חרב כדי שיראו העיגולים מובדלים מן הקרנות ומובדלים זה מזה. ואם רצה שלא יפסיד כלום, אם היו העיגולים זרועים שתי זרוע מה שביניהם ערב, ואם היו זרועים ערב זרע מה שביניהם שתי, כדי שיראו מובדלים.

מ מכל אלו הדברים נתבאר שבזמן שיש בין ב' המינים הרחקה הראויה להם כדי שלא יינקו זה מזה, אין חוששין למראית העין. ובזמן שיראו מובדלים זה מזה, אין חוששין ליניקתן אפילו הם זה בצד זה.

הלכות כלאי בהמה

רצז-1 דיני הרבעת והנהגת כלאי בהמה, וכו' ט"ז סעיפים

א המרכיב זכר על נקבה שאינו מינו, בין בבהמה, בין בחיה ובעופות, אפילו במיני חיה שבים, הרי זה לוקה. ב אינו לוקה, עד שיכניס בידו כמכחול בשפופרת. אבל אם העלים זה על זה בלבד, או שעוררם בקול, מכין אותו מכת מדרות. ג מותר להכניס שני מינים לדיר אחד, ואם ראה אותם רובעים זה את זה אינו זקוק להפרישם. (ובמקום דאיכא למיחש לפריצות, דעבדי איסורא, אסור להכניסם אפילו לדיר) (נ"י פרק השוכר). ד אסור לישראל ליתן בהמתו לעובד כוכבים להרביעה. (וכן כל אמירה לעובד כוכבים, אפילו באיסור לאו, אסורה שם), אם לא שהעובד כוכבים עושה להנאת עצמו (הגהות מרדכי רשבת). ה מי שעבר והרכיב בהמתו כלאים, הרי הנולד מהם מותר בהנאה. ואם היה מין טהורה עם מין טהורה, מותר באכילה. ו כל ב' מיני בהמה או חיה, אע"פ שדומין זה לזה וגדלים זה עם זה ומתעברין זה מזה, הואיל והם ב' מינים, אסורים משום כלאים, כיצד, הזאב עם הכלב וכלב כופרי (פירוש כלב שמגדלין בני הכפרים והוא קטן ודומה לשועל) עם השועל; העזים עם הצבאים; היעלים עם הרחלים; הסוס עם הפרדה; הפרד עם החמור; החמור עם הערוד (פי' חמור הבר שגדל במדבר), כלאים זה עם זה. ז מין שיש בו מדברי וישובי, כגון שור הבר עם השור; והרמך (פירוש סוס; מן בני הרמכים) (אסתר ת. י) עם הסוס מותרים זה עם זה. אבל האווז עם אווז הבר, כלאים זה בזה, מפני שהאווז ביציו מבפנים ואווז הבר ביציו מבחוץ, מכלל שהם ב' מינים. ח הכוי, כלאים עם החיה ועם הבהמה, ואין לוקין עליו, מפני שהוא ספק. ט הנולדים מן הכלאים, אם היו אמותיהן מין אחד, מותר להרכיבן זה על זה. ואם היו אמותיהן שני מינים, אסור להרכיבן זה על זה, אף ע"פ שאבותיהם מין אחד. ואסור להרכיב זה הנולד אפי' על מין אמו. כיצד, פרד שאמו חמורה מותר להרכיבו על פרדה שאמה חמורה, ואסור להרכיבו אפילו על החמורה. אבל פרד שאמו סוסייה, אסור להרכיבו על פרדה שאמה חמורה, וכן כל כיוצא בזה. לפיכך הרוצה להרכיב פרד על פרדה או למשוך בשתי פרדות, בודק בסימני אזנים וזנב וקול, אם דומים זה לזה, בידוע שאמן ממין אחד, ומותרים. י אסור לעשות מלאכה בשני מינים, כגון לחרוש ולמשוך בקרון וכיוצא בזה, בין שאחד טמא ואחד טהור, בין ששניהם טמאים, בין ששניהם טהורים, בין בהמה עם בהמה כחזיר עם הכבש, או חיה עם חיה כחמור עם הפיל, או חיה עם בהמה ככלב עם (העז), או צבי עם החזיר וכיוצא בהן. יא אחד החורש או הזורע או המושך בהם עגלה או אבן כאחד, או הנהיגם כאחד, ואפילו בקול, לוקה. הגה: עובר כוכבים המנהיג בכלאים, מותר לישראל לפרוס לו שלום או לדבר עמו בקול רם, ולא חיישינן שמא ילכו הבהמות משום קולו, דבכל האיסורין דבר שאינו מתכוין שרי, אם אינו פסיק רישא. אבל אם ישראל הולך עם העובד כוכבים בדרך, ומשא של ישראל על העגלה של עובד כוכבים שמנהיגה כלאים, לא ילך הישראל סמוך לעגלה, דלפעמים העגלה נכבשת והוא יצעק על הבהמות שילכו במהרה,

וזהו אסור משום מנהיג בכלאים (ת"ה סי' רצ"ח). אבל המזווגן, פטור עד שימשוך או עד שינהיג. הגה: ויש אומרים שאינו אסור להנהיגן או להמשיכן, רק בקשורין יחד (טור בשם הרא"ש), ולכן מותר לרוכב למשוך בחבל כלב אצל הסוס (שם בשם אבי העזרי). ויש חולקים (שם בשם ר' אפרים). י"ב עגלה שהיו מושכין אותה כלאים, אסור לישב בה אע"פ שלא הנהיג, מפני ששיבתו גורמת להם שימשכו העגלה. וכן אסור להיות אחד יושב בעגלה ואחד מנהיג. י"ג אפילו מאה שהנהיגו כאחד, לוקים. י"ד קשר שני סוסים בקרון אחד, אסור לקשור עמהם חמור, אף ע"פ ששני הסוסים יכולין למשכו בלא החמור. ט"ז עגלה המושכת בקרון במין אחד, לא יקשור מין אחר בחבל, לא בצידי הקרון ולא אחר הקרון, (מפני שדוחה הקרון כהליכתם) (טור). ט"ז מותר לעשות מלאכה באדם ובבהמה או חיה כאחד, כגון אדם שחורש עם שור, או מושך עגלה עם חמור, וכיוצא בו. הלכות כלאי בגדים

טו לחדש
לסהמ"ח

הלכות כלאי בגדים

רצח דברים האסורים משום כלאי בגדים, ובו ב' סעיפים

א אין אסור משום כלאים, אלא צמר רחלים ואילים עם פשתן. אבל צמר גמלים וצמר ארנבים ונוצה של עזים וכל שאר מינים, מותרים בפשתן. וכן קנבוס וצמר גפן וכל שאר מינים, מותרים אפילו בצמר רחלים ואילים; וחכמים אסרו מפני מראית העין משי עם צמר, לפי שדומה לפשתים. וכן כלך, והוא מין שגדל בכרכי הים על האבנים שבים ודומה לצמר, אסרוהו מפני מראית העין עם הפשתן. והאידינא משי מצוי בינינו והכל מכירים בו, לפיכך אין בו משום מראית העין ומותר עם הצמר ועם הפשתן. ב רחל בת עז, צמרה אסור עם פשתן, מפני מראית העין. הגה: ואסור לתפור בגד קנבוס תחת בגד צמר במקום דלא שכיח קנבוס, משום מראית העין (טור בשם הרא"ש), ובמקום דשכיח שרי.

רצט באיזו מינים נוהג בהם כלאים, ובו ב' סעיפים

א צמר רחלים וצמר גמלים וכיוצא בו שטרפן זה בזה וטווה מהם טוה, אם היה החצי מהרחלים הרי הכל כצמר והרי הוא כלאים עם הפשתן. ואם היה הרוב מהגמלים, מותר לערבו עם הפשתן, מפני שצורת הכל צורת צמר גמלים, ואין חוששין לנימות של צמר המעורבים בהם, מפני שאינם חוטי צמר. לפיכך עורות הכבשים שעושים מהם מלבושים, מותר לתפרן בחוטי פשתן, ואין חוששין לנימות של צמר, אע"פ (שנכרכו) בכלל חוטי הפשתן שתפרו בו, שהרי בטלו במיעוטן. וכן הקנבוס והפשתן שטרפן זה בזה אם רוב מהקנבוס, מותר לארוג הטווי מהם עם חוטי צמר. ואם היו מחצה למחצה, אסור. הילכך מי שנתערב לו צמר עם פשתן, מביא מין אחר ומערבו עמהם, ומבטל אחד מהם. ולא שייך בהו בטול אלא קודם שיעשו חוטים, אבל אחר שנעשו חוטים אין לכלאים שיעור, אפילו חוט כל שהוא של צמר בבגד גדול של פשתן או של פשתן בצמר, אסור. הגה: ואפילו נאכד החוט ולא ידענו מקומו, לא שייך ביה בטול, ואסור (רשב"א סי' רנ"ט וכ"כ הכ"י בשם התוספות והרא"ש וסמ"ג). בגד שהשתי של משי והערב של פשתן, אסור לתפרו עם הצמר אע"פ שרובו של משי (טור). ולכן אסור לעשות טליתו מבגדים שקורין פירכו"ט, כי הערב של פשתן והוי כלאים עם

הציצית. (דעת עצמו). ב העושה בגד כולו צמר גמלים או ארנבים או קנבוס, וארג בו חוט של צמר מצד זה וחוט של פשתן מצד זה, הרי זה אסור משום כלאים. הגה: וי"א דשרי בכה"ג, אלא אם כן ארג חוט של צמר אצל החוט של פשתים. אבל אם אינם נוגעים יחד, שרי (כ"י בשם הרא"ש ורי"ש). ועיין לקמן סימן ש' דנוהגין להקל.

ש איזו בלאים דאורייתא ואיזו דרבנן, ובר ז' סעיפים

אד"ב

א כיון שנתחבר הצמר עם הפשתן צד חיבור בעולם, אסור משום כלאים. כיצד, צמר ופשתן שטרפן זה עם זה ושע אותם ועשה מהם לבדים, או שטרפן וטווה אותם כאחד, וארג בגד מטווי זה, או שתפר בגד צמר בשל פשתן, אפי' תפרן בחוטי משי וקנבוס, או שתפר בגד צמר בחוטי פשתן או בגד פשתן בחוטי צמר, או קשר חוטי צמר בחוטי פשתן או גדלן, הרי זה כלאים. ב בגד צמר שחברו עם בגד פשתן כתכיפה אחת (פי' בתחיבה אחת שתחב המחט בכגד), אינו חיבור ואין זה כלאים. קבץ שני ראשי החוט כאחד, או שתקף שתי תכיפות, הרי זה כלאים. (ויש אומרים דלא הוי כלאים אלא בכ' תכיפות וקשר כ' ראשי החוט (טור בשם הרא"ש). ג בגד צמר שנפרם (פי' נקרע). מותר לפרוף (פי' לחבר) אותו בחוטי פשתן, וקושר, אבל לא יתפור. הגה: וכן מותר ליתן צמר בכר או כסת של פשתן, אע"פ שתופר כל סביבו ואינו יכול להוציא הצמר, הוי כשק של פשתים שממלאו צמר ותפר פיו, שאין כזה משום כלאים (כן הוא בטור). ואפלו (תחב) התפירה בצמר עצמו, מותר, דהרי יכול ליקח הצמר משם בלא התרת התפירה. אבל בכלאי בגדים של צמר, אסור בכה"ג, שהרי א"א ליקח משם הבגדים בלא התרת התפירה (ד"ע ומדכ"י פ' כמה אשה). וכן מותר לחבר בתי זרועות של צמר שיש בהם קשרים, או קרסים בכתי נפש של פשתן שיש בו נקבים, ומכניסים הקשרים או הקרסים תוך הנקבים, הואיל והם רפויים ויכול להוציאן משם באצבעו וא"צ לקרוע הנקבים, אע"פ שמניחן כך תמיד. אבל אם הם אדוקים כ"כ שא"א להוציאן משם בלתי קריעת הנקבים, הוי חבור ואסור (ת"ה סי' רנ"ו). ד מותר ללבוש חלוק של צמר על גבי חלוק של פשתן ולקשרם יחד, אע"פ שאינו יכול לפשטן בלא התרת הקשר, ואפילו הוא קשר של קיימא, ובלבד שלא יחברם זה לזה עם המשיחה בשתי תכיפות. ויש אוסרים בקשר של קיימא. הגה: ונ"ל דאותן בתי שוקיים שעושין במדינות אלו וקורין אותו פורטקי"א, דהיינו שעשוין של צמר ועושים בהם משיחה שעוברת בהן הנה והנה כמו רצועה מעברתא דתפילין, דמותר אפילו המשיחה של פשתן או איפכא, דמאחר דאפשר להוציא משם המשיחה בלא התרת התפירה אינו אלא כחוגר במשיחה של פשתן על גבי חלוק של צמר. ואע"פ שקושר המשיחה כשלבשן, לא מקרי קשר של קיימא. אבל אם עושה קשרים בכ' ראשי המשיחה, נראה דאסור, דהא א"א להוציא משם (הכל סברת הרב). י"א דאסור ללבוש כ' בתי שוקיים, אחד של פשתן ואחד של צמר, זו על זו (הגהת אשיר"י פ"ק דביצה), דמאחר דא"א לפשוט התחתונה בלא העליונה הוי כחבור, ולא דמי לב' חלוקים זו על זו על זו דאפשר לפשוט התחתון בלא העליון (כך מצא הטעם בא"ז) ונכון ליהרהר. ה רצועה אחת של צמר והשניה של פשתן, אסור לחגור בה אע"פ שרצועה של עור באמצע, מפני שקושר שני ראשיה ביחד כשחוגר בה. אבל אם באמצעיתה צמר במקום אחד ופשתן במקום אחר, ואינם זה אצל זה, מותר. ולפי זה מותר לחבר עורות התפורות בפשתן תחת בגדי צמר, ואע"פ שאפשר שיכניס חוט הקנבוס של התפירה, שמחבר העור עם הבגד בתוך חוט של תפירת העור (ר' ירוחם ות"ה סי' רצ"ז) ולהרמב"ם כל זה כלאים

מן התורה, ואפילו נתן צמר ופשתים בשק או קופה וכרכן, הוי כלאים מדאורייתא. והמנהג כסבא ראשונה (טור וכ"כ הרמב"ן והרשב"א סימן ש"ס ות"ה סימן רצ"ז). ו המנהיג בהמות ומכניס חבלים לתוך ידו, מהם פשתים ומהם צמר, ה"ז מותר, ואע"פ שכורכין על ידו. אבל אם קשרם כולם נעשו כלאים ואסור לו לכרכם על ידו. (ויש מתירין, הואיל ואינו מתכוין) (הגהות אשיר"י ורבינו ירוחם נ"ט) (ועיין לקמן סימן ש"א). ו השק והקופה מצטרפין לכלאים. הגה: וכן אב וכנו מצטרפים לכלאים, כיצד, היה חתיכת צמר כאחד מהם וחתיכת פשתן בשני, ותפן ביחד, הוי כלאים (טור).

שא אם מותר להציע כלאים תחתיו, ודין מרדעת ותכריכים, וכו' ט"ו סעיפים

א מותר מן התורה לישב על מצעות של כלאים, שנאמר: לא יעלה עליך (ויקרא יט, יט) אבל אתה מציעו תחתך. הגה: וכן מותר להעלותם עליו שלא בדרך חמום, כגון לפרוס עליו אהל של כלאים (טור). וכן לפרוס כגד כלאים על גיגית שרוחץ בה, כדי להעמיד החום (מרדכי פ"ק דביצה ובהגהות אשירי שם), דאינו אסור אלא דרך לכישה או להעלותם עליו דרך חמום. ומדברי סופרים, אפילו עשר מצעות זו על גבי זו והתחתון שבהם כלאים, אסור לישב על העליון, שמא תכרך נימא על בשרו. בד"א, ברכין, כגון יריעות ושמלות אבל כרים וכסתות שהם קשים וליכא למיחש שמא תכרך נימא עליו, מותר לישן עליהם ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהם. בד"א, כשהם ריקנים ונתונים על גבי איצטבא של עץ או של אבן, אבל אם הם מלאים, או אפי' ריקנים אם הם נתונים על גבי מטה או על גבי תבן, אסור, לפי שנכפף תחתיו ונכרך על בשרו. הגה: וי"א דכל זה מיירי בכלאים דאורייתא, אבל בכלאים דרבנן והם קשים, מותר לישב עליהם ככל ענין, דהואיל וכשרכים הם אינו רק דרבנן, בקשים לא גזרו (רשב"א סי' תשס"ב). ומ"מ לכתחילה לא יעשה של כלאים, (כל בו). ב הני קאפאנאג"ש דידן, אם הם תפורין בפשתן, יש ליוזר מלהעלותם עליו ואפילו מלהציען תחתיו, עד שיתפרם במשי או בקנבוס. הגה: כל כגדים הקשים מותרים בהצעה מתחתיו, ואסור ללכשן. והלכדים הקשים, מותרים אפילו בלבישה, הואיל ואפילו רכים אינם אלא מדרכנן (טור). ויש מחמירין בלבישת הלכדים (כ"י בשם הרמב"ם). ג בגד גדול וכלאים מצד אחד, אסור ללבושו אפי' מצדו ה', אע"פ שהצד שבו הכלאים נגרר על גבי הקרקע. ד אסור ללבוש כלאים אפילו דרך עראי, כגון טלית של קטן אע"פ שאין הגדול יוצא בה עראי. ה לא ילבש אדם כלאים עראי, ואפילו על גבי עשרה כגדים שאינו מהנהו כלום; ואפילו לגנוב את המכס. ו תופרי כסות, תופרים כדרכם ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. והצנועין, תופרין בארץ. וכן מוכרי כסות מוכרין כדרכן, ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. והצנועים מפשילין במקל. הגה: ויש מתירין אפילו ללבוש כלאים, כל שאינו מכויץ להנאתו, כגון שלובש כלאים להעביר בו המכס או שלובשן כדי להראות מדתן אם רוצה למכור וכדומה. (טור והרא"ש והסמ"ג). ז תכריכי המת מותר לעשותן מכלאים, אפילו לקברו בהם. ח מרדעת החמור, מותר לעשותה מכלאים ויושב עליה, והוא שלא יהיה בשרו נוגע בה. ולא יניח מרדעת זו על כתפו, אפילו להוציא עליה את הזבל. ודוקא שכלאים ניכרים וידועים בכגד, אבל כגד שאבד בו כלאים ואין מקומו ניכר, אסור לעשות ממנו מרדעת לחמור, דכיון שאין מקומו ניכר שמא ישכח ויקח ממנו טלאי לתפרו על גבי בגדו. ולא ימכרנו לעובד כוכבים, שמא יחזור וימכרנו לישראל.

יו"ד הלכות כלאי בגדים סימן שב

תרפה

ב מטפחות שמקנחים בהם את הידים ומטפחות שמסתפגים בהם הכלים והקרקעות ושמסתפגים בהם אחד הרחיצה ומטפחות ספרים, אסורים משום כלאים, שהרי הידים נוגעות בהם והם נכרכים על היד תמיד ומתחממין. הגה: וכן אסור לעשות מטפחות שפורסים על השלחן שאוכלין עליו (הרא"ש כלל ו' וחירושי אגודה סוף ביצה) או שקורין עליו בבית הכנסת, מכלאים (הגהות אשר"י פ' בני העיר), מפני שלפעמים מקנח בהם ידיו ומתחמם בהם. י מטפחות שמסתפרין בהם, אם יש לו בית ראש ולובשין אותו כדרך לבישה, אסור משום כלאים. יא וילון, אם הוא רך, אסור לעשותו מכלאים, מפני שהשמש מתחמם בו לפעמים. ואם היה קשה, מותר. הגה: אבל פרוכת שלפני ארון הקודש, או המפות שפורסין בארון או סביב התורה, מותר להיות מכלאים. (שם כהגהות אשר"י). יב לא יקח אדם ביצה חמה בכגד כלאים בידו, שכיון שהוא ניצול מליכות בחום הביצה חשיבה הנאה כמניעת הקור. יג ערדילרין (פירוש כלי שלובשין אותו תחת המנעול, ויש שעושים אותו של צמר כנגד העקב, אין בהם משום כלאים, דקשין הן (מפי' רש"י בשם תשובת הגאונים) אין בהם משום כלאים. הגה: מנעל שהוא כלאים ואין לו עקב, מותר ללבושו, שעור הרגל קשה ואינו נהנה כשאר עור הגוף (טור). יד אין אסור משום כלאים אלא בגדים שהן דרך חמום, כגון הכתונת והמצנפת והמכנסים והאבנט והשמלה ובגדים שמחפין בהם השוקיים ואת הידים וכיוצא בהם, אבל צלצלים קטנים שעושים אותם העם בבית יד שלהם לצרור בהם מעות או תבלין, וסמרטוט שמניחים עליו רטיה, או מלוגמא או אספלנית וכיוצא בהם, הרי אלו מותרים אע"פ שבשרו נוגע בהם, שאין דרך חימום בכך. ציץ של עור או משי וכיוצא בהם שתלה בה חוטי צמר וחוטי פשתן מדולדלים על פני האדם כדי להפריח הזבובים, אין בו משום כלאים, שאין דרך חימום בכך. זו אותות שעושים הכובסים והגדרים (פי' מעשה אורג (שמות כח. לכ; לט, ככ כז) ת"י גירדי) בבגדים כדי שיהיה מכיר כל א' את שלו, אם היתה אות של צמר בפשתן או פשתן בצמר הרי זה אסור, אע"פ שאינו חשוב אצלו.

שב דין כגד שאבד בו כלאים, ובו כ' סעיפים

א כגד צמר שאבד בו חוט של פשתן או כגד פשתן שאבד בו חוט של צמר, צובעו, שאין הצמר והפשתן עולים בצבע אחד ומיד הוא ניכר לו ושומטו, ואם לא ניכר, הרי זה מותר, שמא נשמט והלך לו, שהרי בדק ולא מצא. (כד"א, ככלאים דרכן. אבל ככלאים דאורייתא, אין הולכין להקל בספיקן) (טור). ב הלוקח כלי צמר מהעובדי כוכבים, צריך לברקן יפה יפה, שמא הם תפורים בפשתן. (והקונה בגדים מן העובד כוכבים, צריך להתיר תפירתן ולתפרן בקנבוס) (טור) ואפי' אם העובד כוכבים מסיח לפי תומו שתפרן בקנבוס, אינו נאמן. ובמקומות שהפשתן ביוקר מן הקנבוס, יש לסמוך להתיר. הגה: ואסור לומר לעובד כוכבים לתפור לו בגדים כחוטי קנבוס, אע"פ שפשתן יותר ביוקר, ונקל לתפור בפשתן מבקנבוס (רשב"א סימן שס"א). אבל אם נותן לו חוטי קנבוס, שרי, ולא היישינן לאחלופי, מאחר שיש לעמוד על הרכב שחוטי פשתן כשמדליק כבה מהר ושל קנבוס הולך ושורף (כן משמע כמ"מ פ"ח דמ"א). וכן נוהגין, אע"פ שיש מחמירין (רשב"א הנ"ל). וישראל החשוד לתפור כלאים, דינו כעובד כוכבים. יש מחמירין דלא יתפור כגד צמר בקנבוס לכן, שלא יחשדוהו שהוא פשתן, ולכן צובעין הקנבוס. (מהרי"ל).

שג לפשוט כלאים מחבירו אפילו בשוק, ובו כ' סעיפים

א הרואה כלאים של תורה על חבירו, אפילו היה מהלך בשוק, היה קופץ לו וקורעו מעליו מיד, ואפילו היה רבו. (וי"א דאם היה הלובש שוגג, אין צ"ל בשוק, רמשום כבור

הכריות יתוק, ואל יפרישנו משוגג) (טור בשם הרא"ש). ואם היה של דבריהם, אינו קורעו מעליו ואינו פושטו בשוק, עד שמגיע לביתו. (וכן בבית המדרש אין צריך למהר לצאת) (טור). ואם היה של תורה, פושטו מיד. ב אסור להלביש את חבירו כלאים.

דש דין כלאי בגדים מותר לעשותן ולקיימן, ובו סעיף אחד
א כלאי בגדים מותר לעשותם ולקיימם, ואינם אסורים אלא בלבישה.

הלכות פדיון בכור

שה מי חייב בפדיון בכור, ומתי ראוי לפדיון, וכל דיניו, וכו' ל"א סעיפים

א מצות עשה לפדות כל איש מישראל בנו, שהוא בכור לאמו הישראלית, בה' סלעים שהם ק"כ מעים שהם שלשים דרהמים כסף מזוקק. (וע"ל סי' רצ"ד כמה היא מעה. וי"א שה' סלעים הם כערך שני זהובים רייני"ש, שהם כ' זהובים פולני"ש) (פסקי מהרא"י סי' מ"ח). ב אין האשה חייבת לפדות את בנה (ל' רמב"ם פ' י"א מהלכות בכורים ד"ב). ג אלו החמשה סלעים נותנין לכהן בכסף או בשוה כסף מכל דבר שירצה, חוץ מקרקעות ועבדים ושטרות; ואם פדהו בהם, אינו פדוי. ד כתב לכהן שהוא חייב לו חמשה סלעים בשכיל פדיון בנו, חייב ליתנם לו ובנו אינו פדוי (טור בשם ה"ג). אמר לכהן שנותן לו לפדות את בנו, אסור לחזור בו. מיהו אם חזר, הוי חזרה (מרדכי ס"פ כל הגט) (ועיין לעיל סי' רס"ד). ה נתן לו כלי שאינו שוה בשוק חמשה סלעים, וקבלו הכהן בחמשה סלעים, הרי בנוי פדוי; והוא שישוה חמשה סלעים לשום אדם. ו נתן לו כלי בפדיון בנו, סתם, אם הוא שוה ה' סלעים, אע"פ שלא שמו אותו בתחלה, בנו פדוי. הגה: ואם אינו שוה, אין בנו פדוי (טור). ואם הכהן רוצה להחזיק בכלי, א"צ להחזיר לו, והוא ישרים לו עד ה' סלעים (מהר"ל). ז נתן ה' סלעים, אפילו לעשרה כהנים, בין בבת אחת בין בזה אחר זה, בנו פדוי. ח אם רצה הכהן להחזיר לו הפדיון, רשאי (ל' רמב"ם שם ד"ח); אבל לא יתן הוא לכהן ע"מ שיחזיר לו, ואם עשה כן והחזיר לו (ודעת הכהן היתה מתחלה שלא לקבלה על מנת להחזיר) (כך משמע בכ"י), אין בנו פדוי עד שיגמור בלבו ליתן לו מתנה גמורה, ואם רצה הכהן אח"כ להחזיר יחזיר. ולא יהא הכהן רגיל להחזיר לכל, שלא להפסיד לשאר כהנים, שמתוך כך לא יתנו הכל פדיוני בכוריהם אלא לו. אבל לעניים רשאי להחזיר בכל פעם. וכל שכן שמזה הטעם לא יקבלם על מנת להחזיר; ומ"מ אם עבר וקבלם, ופירש שנותן לו על מנת להחזיר, הבן פדוי, דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה. (ודוקא שאמר: ע"מ להחזיר, אבל אי אמר: הא לך ה' סלעים ותחזירם לי, לא הוי מתנה ואין בנו פדוי) (רשכ"א סי' קצ"ח ותשנ"ט). ט הפריש חמשה סלעים לפדיון בנו, ונאכרו, חייב באחוריותו עד שיבואו ליד כהן. י בשעה שנותן הפדיון לכהן מברך: אקב"ו על פדיון הבן, וחוזר ומברך: שהחיינו, ואח"כ נותן הפדיון לכהן, ואם פודה עצמו, מברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו לפדות הבכור, ומברך: שהחיינו (רמב"ם שם ד"ה). הגה: וי"א דאף הפודה עצמו מברך: על פדיון הבכור, וכן נוהגין (טור וריב"ש סי' קל"א). וע"ל סי' רס"ה. י"א דמיתני ליה לבכור קמי כהן ומודיע ליה שהוא בכור פטר רחם, והכהן שואל אותו: במאי בעית טפי בכרך בכורך או חמש סלעים דמחייבת לפדות כהן, והאב אומר: בבני בכורי והילך ה' סלעים בפדיונו, ובהדי שנותן לו המעות מברך ברכות הנוכרות (טור בשם הגאונים) וכן נוהגין במדינות אלו, אם האב

יו"ד הלכות דיון בכור סימן שה

תרפז

אצל הבן. אבל אם אינו אצלו, פודה אותו בלאו הכי, אלא אומר לכהן שיש לו בכור לפדותו, והוא אומר: במאי בעית טפי וכו' (כן הוא בהגהת מררכי ס"פ האשה וכ"כ הבי"ש בשם סמ"ק). ואם האב היה רוצה להניח הבן לכהן, אינו יוצא, רק צריך לפדותו (פסקי מהרא"י סי' קל"א). ויש שכתבו שנהגו לעשות סעודה בשעת הפדיון (שם בהגהות מרדכי ומהרי"ל ות"ה סי' רס"ט). ואם יין בעיר, מברך הכהן על היין מיד אחר הפדיון (מהרי"ל). וכן נוהגין עכשיו כדי לפרסומי מלתא. ואין נוהגין לברך שהשמחה במעונו (אבודרהם). ואין האב יכול לפדות על ידי שליח. וגם אין ב"ד פודין אותו בלא האב (ריב"ש סי' קל"א). ^ה **יא** אין הבכור ראוי לפדיון עד שיעברו עליו שלשים יום; ואחר שלשים יום יפדנו מיד, שלא ישהה המצוה. ואם חל יום ל"א להיות בשבת, אין פודין אותו בשבת, אלא ימתין עד יום א'. (י"א דאין לעשות פדיון הבן בחול המועד) (במהרי"ו בשם ספר המצות מצוה ר"ך), (ויש מתירין). (תוספות פ"ק דמ"ק), (וכן עיקר). **יב** מת הבן בתוך שלשים, ואפי' ביום שלשים, וכן אם נעשה טריפה קודם שעברו עליו שלשים יום, אינו חייב בפדיון; ואפילו הקדים ונתן לכהן הפדיון, יחזירנו לו. (מת לאחר שלשים, חייב לפדותו (טור) ולברך על הפדיון, אבל לא יברך: שהחיינו) (ר"ע וכן הוא במהרי"ק סוף שורש מ"ט). **יג** מי שפדה בנו בתוך שלשים יום, אם אמר ליה: מעכשיו, אין בנו פדוי. ואם אמר ליה: לאחר שלשים יום, בנו פדוי ואע"פ שאין המעוה קיימים לאחר ל' יום. הגה: וי"א דאם אין המעוה קיימים או שהחזירן לאב תוך ל', אפילו כדיעבר אין בנו פדוי (מהרא"י בת"ה סימן רס"ד ובכתביו סימן רל"ד); וטוב להחמיר לחזור לפדותו. מי שהוא ספק אם הוא חייב בפדיון, פטור, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. **יד** מת האב בתוך שלשים יום, הרי הבן בחזקת שלא נפדה, עד שיביא ראיה שפדאו אביו. ואם מת האב לאחר שלשים יום, בחזקת שנפדה עד שיודיעוהו שצוה בשעת מיתתו ואמר שלא נפדה. **טו** עבר האב ולא פדה את בנו כשיגדיל, חייב לפדות עצמו. (ויש מי שכתב דכותבין לו על טס של כסף שאינו נפדה ותולין לו בצוארו, כדי שידע לפדות עצמו כשיגדיל) (מהרי"ל). היה הוא לפדות ובנו לפדות, יפדה עצמו תחלה ואח"כ יפדה את בנו. ואם אין לו אלא כדי פדיון אחד, יפדה עצמו. **טז** אם אין לו נכסים בני חורין כדי פדיון, אין הכהן גובה מהמשועבדים, אף על פי שקדם חוב הפדיון לחוב הבעל חוב. **יז** אין פדיון הבכור תלוי אלא בפטר רחם, שאם אינו בכור לאם אע"פ שהוא בכור לאב אינו חייב בפדיון. ואם יש לו כמה נשים, ויש לו בכור מכל אחת ואחת, חייב לפדות את כולם. **יח** כהנים ולוים פטורים מפדיון הבן. ואפילו כהנת ולויה נשואה לישראל, אין הבן חייב בפדיון, שאין הדבר תלוי באב אלא באם, שנאמר: פטר רחם בישראל (במדבר ג, יב) ואם נתעברה מעובד כוכבים, בן הלוייה פטור מפדיון, ובן הכהנת חייב בפדיון שהרי נתחללה אמו מן הכהונה כבעילת העובד כוכבים. הגה: ואם היא אומרת שמישראל נתעברה, והישראל מכחישה ואומר שמעובד כוכבים נתעברה, הבן פטור מן הפדיון (ת"ה סימן רס"ד). **יט** כהן שנולד לו בן חלל, מת האב בתוך שלשים יום חייב הבן לפדות את עצמו, שלא זכה האב בפדיונו. ואם מת האב לאחר שלשים יום, כבר זכה האב בפדיונו וירשו בנו ממנו, הילכך יפריש הפדיון ויעכבנו לעצמו. **כ** השפחה שנשתחררה וכותית שנתגיירה כשהן מעוברות, וילדו, אע"פ שהורתו שלא בקדושה, הואיל ונולד בקדושה חייב, שנאמר: פטר רחם בישראל (במדבר ג, יב) והרי פטרו רחם בישראל. אין ידוע אם קודם שנתגיירה או אחר שנתגיירה, המוציא מחבירו עליו הראיה. **כא** העובדת כוכבים והשפחה שילדו ואחר כך נתגיירה ונשתחררו, וילדו אחר כך, פטור, שאין זה פטר רחם. **כב** בן ח' חדשים שהוציא ראשו והוא חי, והחזירו

ומת, או בן ט' שהוציא ראשו, אפילו אחר שמת, והוחזר ואח"כ יצא אחיו וילדה ולד קיימא, אינו פטר רחם, שהרי נפטר בראשו של ראשון, ומשתצא פדחתו פוטר הבא אחריו. וכן המפלת כמין בהמה, חיה ועוף שחצי פרצוף פניהם דומה לצורת אדם, או סנדל או שליא או שפיר מרוקם (פי' חתיכה של בשר כצורת סנדל. ופי' שליא, הכיס שהעובר מונח בתוכו. ופי' שפיר מרוקם, חתיכה של בשר ויש בה צורת אדם, ערוך) או שיצא הולד מחותך איברים איברים, הנולד אחר כל אחד מאלו אינו פטר רחם (לשון טור). כג בן ח' חדשים שהוציא ראשו מת, והמפלת שפיר מלא דם או מלא מים או מלא גוונים, והמפלת כמין דגים וחגבים, שקצים ורמשים, והמפלת ליום ארבעים, הנולד אחר כל אלו בכור לפדיון. (וכל זמן שאין איבריו מרוקמים, אין פוטר הבא אחריו, ואפילו בזמן הזה סומכין על זה) (מהרי"ק שורש קמ"ג). כד יוצא דופן והנולד אחריו כדרכו, שניהם פטורין. הראשון, מפני שלא יצא מהרחם; והשני, מפני שקדמו אחר. כה מי שלא בכרה אשתו, וילדה זכר ונקבה, ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון, אין כאן לכהן כלום. ילדה שני זכרים, אף על פי שאין ידוע איזה מהם הבכור, נותן חמשה סלעים לכהן. מת אחד מהם בתוך ל' יום, פטור, דשמא הבכור מת והמוציא מחבירו עליו הראיה. כו מת האב קודם שפדאן, בין מת תוך ל' בין מת לאחר ל', והבנים קיימים, נותנין בין שניהם ה' סלעים, אפלו חלקו כבר הנכסים. כז שני נשיו שלא בכרו, וילדו שני זכרים, נותן עשר סלעים לכהן. מת אחד מהם בתוך ל' יום, אם לכהן אחד נתן, יחזיר לו ה' סלעים; ואם לשני כהנים נתן, אינו יכול להוציא מהם, שהרי לא עיין פדיון זה על בן זה, וכל אחד יאמר: אני תופס בשביל החי. ילדו זכר ונקבה, או שני זכרים ונקבה, נותן ה' סלעים לכהן. ואם מת אחד מהזכרים תוך ל' יום, אינו נותן לכהן כלום. ילדו שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות, ואין ידוע איזה נולד ראשון, אין כאן לכהן כלום, שאני אומר: נקבה נולדה תחלה ואחריה זכר. כח שתי נשיו, אחת בכרה ואחת לא בכרה, וילדו שני זכרים ונתערבו, נותן ה' סלעים לכהן, ואם מת אחד מהם בתוך ל', אין כאן לכהן כלום. ואם מת האב, נותנים בין שניהם ה' סלעים. זכר ונקבה, או שני זכרים ונקבה, אין כאן לכהן כלום. כט שתי נשים של שני אנשים שלא בכרו, וילדו שני זכרים ונתערבו, זה נותן ה' סלעים וזה נותן ה' סלעים. נתנו, ואח"כ מת אחד מהבנים בתוך ל' יום, אם לשני כהנים נתנו, אינם יכולים להוציא מידן. ואם לכהן אחד נתנו, כותב אחד מהם הרשאה לחבירו, וילך זה בהרשאה ויוציא מהכהן ה' סלעים. ואם ילדו זכר ונקבה, ואין ידוע איזו ילדה זכר ואיזו ילדה נקבה, או שילדו שני זכרים ונתערבו, ומת אחד מהם, האבות פטורים והבן חייב לפדות את עצמו. ל וכן מבכרת שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים, ונשאה וילדה זכר, ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון, האבות פטורים והבן חייב לפדות את עצמו ואם ילדו שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות, אין כאן לכהן כלום. לא שתי נשים של שני אנשים, אחת בכרה ואחת לא בכרה, וילדו שני זכרים, זה שלא בכרה אשתו נותן ה' סלעים לכהן. זכר ונקבה או שני זכרים ונקבה, אין כאן לכהן כלום.

הלכות בכור בהמה טהורה

תרפ"ט

יו"ד הלכות בכור בהמה טהורה סימן שו

שו דין בכור בהמה טהורה באיזה זמן ובאיזה מקום נוהג, ובו י"ב סעיפים

א בכור בהמה טהורה נוהג בזכרים ולא בנקבות. ונוהג אפילו שלא בזמן הבית, בין בארץ בין בחוצה לארץ. ומצוה להקדישו ולומר: הרי זה קודש, שנאמר: תקדיש לה' אלהיך (דברים טו, יט) ואם לא הקדישו, מתקדש מאליו מרחם. (נותנין אותו לכהן, ולא לכהנת) (טור). ב אין נותנין הבכור לכהן כשילוד, שאין זו גדולה לכהן, אלא יטפל בו בעליו עד שיגדיל מעט. ועד כמה ישראל חייבים להטפל בו, בדקה ל' יום; ובגסה, חמשים יום. ואם אין לו כהן מצוי, חייב להטפל בו עד שיזדמן לו כהן. ג אמר ליה הכהן: תנהו לי תוך זמן זה ואני אטפל לעצמי, אינו רשאי ליתנו לו, שזה כמו מסייע על מתנותיו. ואם היה בעל מום ואמר ליה תוך זמן זה: תנהו לי שאוכלנו עתה, רשאי ליתנו לו. ד אם הכהן מסרב מלקבלו מפני שיש בו טורח גדול בזמן הזה להטפל בו עד שיפול בו מום, אינו רשאי, מפני שנראה כמבזה מתנות כהונה. הנה: ואפילו ספק בכור, צריך הכהן לקבלו מיד ישראל הנותן לו (פסקי מהרא"י סימן קס"ז ומהר"ל סימן ר"ד). ודוקא בספק שבא מעצמו, אבל במקום שפשע הישראל, כגון שקנה פרה חולכת מן העובד כוכבים, או שהיה יכול למכור הבכור לעובד כוכבים קודם שנולד, ולא עשה, אין הכהן צריך לקבלו (שם). ואפילו במקום שצריך לקבל, אסור לישראל ליתן לו להקניטו או לנקום ממנו. (ג"ז שם בשם מהר"ם). ז הבכור, בזמן הזה, ישנהו עד שיפול בו מום, ושוחטו על פי מומחה, ואוכלו (בכל מקום), ומאכילו אפילו לעובד כוכבים (או לכלבים). (הגהות מרדכי פרק האשה שהלכה). ח הבכור, בזמן הזה, מוכר אותו הכהן אפילו לישראל, תמים חי, ובעל מום חי ושחוט, ומקדש בו את האשה, שהוא כשאר ממונו. אבל אינו נמכר במקולין, ואינו נשקל בליטרא. ומכל מקום מותר לשקול בו מנה כנגד מנה, וכנגד כלי וקופיץ (פ"י כמו סכין גדול ורחב וחידודו כולט באמצעיתו). והני מילי, בשרו, אבל חלבו ודמו וגידו וקרניו, נמכרים במקולין ונשקלין בליטרא. ושמו של גיד דינו כבשר, כיון שהוא מותר מן התורה. ז הבכור, אפילו בעל מום, נאכל תוך שנתו. ומאימתי מונה לו, אם נולד בעל מום מונה לו מיום שנולד, והוא שידוע שכלו לו חדשיו, שהרי נראה לאכילה ביום לידתו. אבל אם לא ידע בודאי שכלו לו חדשיו, מונה לו מיום שמיני. ח נולד לו מום תוך שנתו, רשאי לקיימו כל י"ב חדש. נולד לו מום בסוף שנתו, מותר לקיימו ל' יום מיום שנפל בו המום, ואע"פ שהוא מתאחר לאחר שנתו. כיצד, כגון שנפל בו מום מט"ו יום לפני גמר שנתו, משלימים לו ט"ו יום אחר שנתו. נולד לו מום אחר שנתו, אינו רשאי לקיימו אלא עד ל' יום, ויאכל. ט הבכור, בזמן הזה, עד שלא נראה להראותו לחכם, מקיימו שתיים ושלוש שנים, ומשנראה להראותו לחכם, אם נולד בו מום בתוך שנתו ראשי לקיימו כל י"ב חודש. ואם נולד בו מום לאחר שנתו, מקיימו ל' יום. י שנה של בכור היא שנת לבנה תמימה, י"ב חדש מיום ליום. ואם היתה שנה מעוברת, נתעברה לו, ומונה לו י"ג חדשים. יא נולדו לו שני טלאים, אחד בט"ו של אדר הראשון ואחד בר"ח אדר השני, זה שנולד בר"ח אדר שני, כיון שהגיע יום ראשון באדר של שנה הבאה עלתה לו שנה, וזה שנולד בחצי אדר הראשון לא עלתה לו שנה עד חצי אדר של שנה הבאה, הואיל ונולד בחודש העיבור מונים אותו לו. יב עבר ושהה אותו לאחר זמנו, אינו נפסל.

שז דין הבכור אחר שחיטה, ושצריך להשהותו ולגדלו עד שיפול בו מום, ובו ג' סעיפים

א אין מרגילין בכבור, דהיינו להפשיט עורו שלם דרך מרגלותיו. **ב** שחטו ונמצא טריפה, עורו עם בשרו אסור בהנאה וטעון קבורה. (ולכן טוב למכרו לעובד כוכבים קודם שחיטה). (הגהות מרדכי פ' האשה וכ"כ הב"י בשם תשובה אשכנזית והיא בתשובת מהר"ל). **ג** צריך הכהן להשהותו ולגדלו לעולם, עד שיפול בו מום. ויכול למכרו אפילו לישראל, אע"פ שהוא תמים, והלוקח ינהוג בו קדושת בכור. בד"א, שהלוקח קונה אותו לצרכו. אבל אסור לעשות בו סחורה, דהיינו לקנותו כדי להרויח. ואם קנאו לצרכו ולא נצטרך לו, יכול לחזור ולמכרו.

שח איסור עבודת הבכור ואיסור גיזתו, ובו ה' סעיפים

א הבכור אסור בגיזה ועבודה. ואפילו אם עבר וגזזו, או תלשו בידו, או אפילו נשר הצמר מעצמו, אסור בהנאה לעולם, לא שנא מת מעצמו לא שנא שחטו אח"כ, ואפילו על ידי מומחה, אין השחיטה מתרת הצמר שנתלש מחיים. אבל צמר המחובר, השחיטה מתירתו כבשרו. **ב** אם נתלש מחיים ועודנו מסובך בשאר הצמר, את שנראה כשאר צמר נותר בשחיטה, ואת שאינו נראה כשאר הצמר, והוא שעיקרו הפוך כלפי ראשו, אין השחיטה מתירתו. **ג** כשבא לשחטו או לראותו מומו, (מותר) לתלוש הצמר של מקום שחיטה, כדי לעשות מקום לשחיטה. (והצמר שתלש אסור בהנאה) (כ"י בשם הרמב"ם). ודוקא ביד, אבל לא בכלי, כדי שלא יהא נראה כגוזז. **ד** גיזת בכור, אפילו גיזת בעל מום, שנתערב בגיזי חולין אפילו אחת בכמה אלפים, כולן אסורות, שהרי הוא דבר חשוב ומקדש ככל שהוא. **ה** האורג מלא הסיט מצמר בכור בכגד, ידלק הכגד. הגה: או יקבר (טור). וי"א דדוקא שארג דבר חשוב, כגון ציור בכגד; אבל אם אינו דבר חשוב, בטל ברוב (גי' בטור ורא"ש).

שט דיני בכור בזמן הזה, ובו ב' סעיפים

ט
אד"ב

א בכור, בזמן הזה, אין בו היתר אלא על ידי מום. ואפילו אם ירצו הבעלים או הכהן לכנסו לכיפה עד שימות מעצמו, אינם רשאים, אלא צריך הכהן לגדלו עד שיפול בו מום. **ב** אפילו כשיפול בו מום בגלוי וניכר לכל, כגון שנקטעה ידו או רגלו וכיוצא בו, אינו רשאי לשחטו אלא על פי מומחה שיורה לו שהוא מום הראוי לישחט עליו. ואם אין חכם מומחה, נותר על פי ג' בני הכנסת, דהיינו חכמים קצת ואינם בקיאים כל כך. והאידינא דליכא מומחין, אינו נשחט ע"פ ג' בני הכנסת אלא במומין מובהקים, כגון נסמית עינו ונקטעה ידו וכיוצא בהן. וצרימת האזן הוא מום מובהק היכא דמינכר שפיר ונראה לעינים שהוא יותר מחגירת הצפורן. וכיצד צרימת האזן, שנפגמה בחסרון מן התנוך, ולא העור שבשפת האזן, בין שנפגמה בידי אדם בין שנפגמה בידי שמים. הגה: נחתך הזנב למעלה מן החוליא, הוי מום (פסקי מהרא"י סי' רמ"ז). ועוד מנה בעל הטור כמה מומין ששוחטין עליהן בזמן הזה, והרב שחבר ספר הזה נמשך אחר דברי הרמב"ם; ולי נראה דהסומך על דברי הטור הבנויין על דעת הרא"ש לא הפסיד.

שי דין בכור שנשחט שלא על פי חכם, ובו ג' סעיפים

א השוחט את הבכור שלא על פי חכם, אפי' הראהו לחכם אח"כ ומצא בו מום, אסור. וה"ה בזמן הזה, אם לא הראהו לשלשה בני הכנסת. **ב** השוחט הבכור שלא על פי מומחה, ומכרו ואכלוהו, מחזיר להם הדמים; לא אכלוהו, יקבר ויחזיר להם הדמים. **ג** מי שאינו מומחה, וראה את הבכור, ונשחט על פיו, יקבר וישלם מבתו. וכמה ישלם, אם הוא בארץ ישראל משלם בגסה חצי דמיו, ובדקה רביע דמיו; ובחוץ לארץ, בין בדקה בין בגסה חצי דמיו. והאידינא, שאף בא"י אין רוב שדות של ישראל, מותר לגדל בהמה דקה אפילו בארץ ישראל, הילכך אפי' בא"י אף בדקה משלם חצי דמים.

שיא דין החשוד למכור הבכור, ובו סעיף אחד

א החשוד למכור בכור לשם חולין, אין קונים ממנו בשר צבאים, שדומה לבשר עגלים. ואין לוקחים ממנו עורות שאינם עבודים, אפילו של נקבה, שמא יחתוך זכרותו ויאמר: של נקבה הוא. ואין לוקחין ממנו צמר, אפילו מלובן. אבל לוקחין ממנו צמר טווי ולבדים ועורות עבודים.

שיב דין הנוטל שכר לראות בכור, ובו ג' סעיפים

א הנוטל שכר להיות רואה בכורות, אין שוחטין על פיו אלא אם כן היה מומחה גדול וידעו בו חכמים שאין כמותו, ופסקו לו שכר על הראיה והביקור. וצריך שיתנו לו שכרו, בין יהיה המום קבוע ויתירונו, בין אם לא יהיה קבוע. ולא יתנו לו שכר על הבהמה אלא פעם אחת, ורואה אותה לעולם, כל זמן שמביאין אותה, כדי שלא יבא לידי חשד. **ב** אין החכם רואה בכור לעצמו. **ג** אין רואין מומין ביום טוב. אבל אם ראהו מערב י"ט, יכול לחקור עליו בי"ט היאך נפל בו המום.

שיג שלא להטיל מום בבכור, ובו ז' סעיפים

א אסור להטיל מום בבכור; אפילו לגרום לו מום, כגון ליתן דבילה על גבי אזנו כדי שיטלנה הכלב משם ויקטע אזנו עמה וכיוצא בזה, או שאומר לעובד כוכבים להטיל בו מום. ואם עשה מום בידים או בגרמתו, אין שוחטין אותו על ידו עד שיפול בו מום אחר מעצמו. ואם מת, אין קונסין בנו אחריו, אלא שוחטין אותו על ידו. **ב** אם עובד כוכבים או תינוק מטיל בו מום מעצמו, אם לא כוון להתירו, מותר, אפילו אם שאל: למה אין שוחטין אותו, והשיבו לו לפי תומם שאסור לשחטו עד שיפול בו מום. אבל אם כוון להתירו, כגון לאחר שרואה שהתירוהו ע"י כך עושה כן לאחרים, אסור. (ספק אם כוון להתירו או לא, אזלינן לקולא) (הגהות מרדכי דחולין). ואם עובד כוכבים מסיח לפי תומו ואומר שהישראל צוהו, אסור (ת"ה סי' קס"ט). **ג** אם אמרו לעובדת כוכבים המשרתת בבית יהודי, על הבכור, שאין לאוכלו בלא מום, והלכה וחתכה אצלו, חשוב לדעת ואין שוחטין אותו עליו, מפני שעובדת כוכבים זו כיוונה להתירו, וגם האומרים לה שאינו נאכל בלא מום כיוונו לכך שתטיל בו מום. הגה: מותר ליתן בכור לעובד כוכבים כדי לגדלו, ואם הטיל השומר בו מום, מותר, ולא אמרינן דכוון להתירו, אע"פ שיודע שניתר במומו ושהוא בכור (פסקי מהרא"י סי'

קס"ח). ד' היה הבכור רודפו, ובעט בו ועל ידי כן עשה בו מום, מותר לשחטו עליו. ואפילו בעט בו לאחר שניצל ממנו. ה' דבר תורה, בכור שנפל בו מום עובר, מותר להטיל בו מום קבוע, אבל חכמים אסרוהו. ו' בכור שאחזו דם, יקזו ובלבד שלא יתכוין לעשות מום. ואם נעשה בו מום בהקזה זו, הרי זה נשחט עליו. ז' מותר להטיל מום בככור בזמן הזה קודם שיצא לאויר העולם.

שיד מי נאמן על הטלת מום בככור, וכו' י"א סעיפים

א' הכהנים חשודים להטיל מום בככור. אפילו אם הוא חכם ויושב בישיבה, אם עשה דבר שנראה כמערים, כגון שנתן לבכור שעורים כסל בענין שכשיבא לאכלם נפגם שפתו או כיוצא בזה, אין לשחטו על אותו המום. (ולפיכך כל מום שראוי לבא בידי אדם, אין שוחטין אותו עליו, עד שיעירו שמעצמו נפל בו.) (טור). ב' כל המומין הראויים לבא בידי אדם, נאמן הרועה עליהם לומר: מאליהם נפלו ולא נעשו בכונה, וישחט עליהם. כמה דברים אמורים, כשהיה הרועה ישראל והבכור ביד כהן; אבל אם היה הרועה כהן והבכור עדיין הוא ביד בעליו הישראל, הרי זה אינו נאמן, וחושדין אותו שמא הוא הטיל בו כדי שיתננו לו. (וי"א דרועה כהן נאמן על בכור של ישראל, ויש להקל) (טור בשם הרא"ש והרמב"ן). ג' כהן שהעיד לכהן אחר שמום זה מאליו נפל, נאמן, ואין חוששין להם שמא הם גומלים זה את זה. ד' אפילו בניו ובני ביתו של כהן, מעידין לו על הבכור; אבל לא אשתו, מפני שהיא כגופו. ה' עד שהעיד מפי עד אחר שמום זה נפל שלא לדעת, נאמן. אפילו אשה נאמנת לומר: בפני נפל מום זה מאליו, וישחט עליו. ו' לא היו מוחזקים בו שהוא בכור, ואמר הכהן: בכור הוא זה ומום זה נפל בו מעצמו, נאמן. ז' בכור שהיה ביד כהן, ונפל בו מום, והעיד עליו עד אחד שזה המום מאליו נפל, ואין אנו יודעים אם מום זה שוחטין עליו את הבכור, ובא הכהן שהוא בידו ואמר: הראיתי מום זה (למומחה) והתירו לשחיטה, הרי זה נאמן, ואין חוששין שמא לא הראהו. ח' וכן נאמן הכהן לומר על בכור בעל מום: בכור זה נתנו לי ישראל כמומו, ואין חוששין שמא הוא הטילו, דמילתא דעבידא לגלויי לא משקרי בה אינשי. ט' נאמן ישראל לומר: נתתי בכור זה לכהן כמומו, אפילו היה טלה והגדיל ולא חיישינן שמא אינו מכירו. י' ישראל לא נחשדו על הבכורות, אפילו שלהם. לפיכך ישראל שיש לו ספק בכור שנאכל כמומו לבעלים, נאמן לומר שנפל בו מום מעצמו. י"א אין רואין את הבכור לישראל עד שיהא כהן עמו, שמא יאמר לו המומחה: מום הוא ומותר לשחוט עליו, וילך וישחטנו לעצמו ולא יתנו לכהן, שאע"פ שאינו חשוד לאכול קדשים בחוץ, חשוד הוא לגזול מתנות כהונה. לפיכך אם היה חכם וידוע שהוא מדקדק על עצמו, רואים לו. (וכן אם) היה המום גלוי לכל, כגון שנקטעה ידו או רגלו, הואיל והביאו לחכם המומחה ה"ז בחזקת מדקדק על עצמו, לפיכך רואים לו אע"פ שאין עמו כהן.

שטו דין ספק בכור ויוצא דופן וטומטום ואנדרוגינוס, וכו' ז' סעיפים

א' ספק בכור, אין הבעלים צריכים ליתנו לכהן, אלא ישהנו עד שיפול בו מום, ויאכלנו. ואסור בגיזה ועבודה. ואם תקפו כהן, אין מוציאין אותו מידו. הגה: וי"א דמוציאין אותו מיד הכהן (טור בשם הרא"ש) וכן הלכתא. ואפילו אם נתנו לו הישראל בטעות, שהיה סבור שצריך ליתנו לו, ואח"כ נודע לו, צריך הכהן להחזיר לו (פסקי מהרא"י סימן קס"ו).

ב יוצא דופן ושנולד אחריו דרך רחם, שניהם אינם בכור; אפילו ילדה נקבה תחלה דרך דופן, וזכר אחריה דרך רחם, כיון שקדמו אחר. בכור שהוא טומטום, הרי זה ספק בכור ויאכל במומו לבעליו. ודוקא במטיל מים במקום נקבות, אבל אם מטיל מים במקום זכרות, בכור ודאי הוא וצריך ליתנו לכהן (טור בשם הרא"ש ולא כרמב"ם). ג אנדרוגינוס הוא ספק בכור, ויאכל במומו לבעלים. ד מבכרת שיצאה מלאה וחזרה ריקנית, הבא אחריה בכור, מספק, שמא הפילה דבר שאינו פוטר מהבכורה. ה רחל שילדה כמין עז, או עז שילדה כמין רחל, פטורה מהבכורה, שנאמר: אך בכור שור (ויקרא כז. כו) עד שיהיה הוא שור ובכורו שור. ואם היה בו מקצת סימני אמו, הרי זה בכור והוא בעל מום קבוע, שאין לך מום גדול משינוי ברייתו (לשון רמב"ם פ"ה מהל' בכורות ד"ו). ו פרה שילדה כמין חמור, ויש בו מקצת סימני פרה, הרי זה בכור לכהן, הואיל ומין החמור יש בו דין בכור. אבל אם ילדה מין סוס או גמל, אע"פ שיש בו מקצת סימני פרה, הרי הוא ספק בכור; לפיכך יאכל לבעליו, ואם תפסו כהן אין מוציאין מידו. וה"ה לחמור שילדה כמין סוס, ויש בו מקצת סימני חמור, ה"ז ספק בכור. (וכבר נתבאר דנקטינן דאם תקפו כהן מוציאין מידו). ז בהמה דקה שטינפה, דהיינו שנימוח העובר ויצא המיחוי, פטורה מהבכורה. וצריך להראותו לרועה חכם שיראה אם הוא מיחוי ולד. ובהמה גסה שהפילה שליא, פטורה מהבכורה; והשליא עצמה אין בה קדושה, ומותר להאכילה לכלבים. שפעה חררת דם, פטורה מהבכורה. והחררה תקבר, לפרסמה שהיא פטורה מהבכורה.

שטז דין הלוקח בהמה מן העובד כוכבים ואינו יודע אם בכרה, וכו' ו' סעיפים
א הלוקח בהמה מהעובד כוכבים, ואין ידוע אם בכרה וילדה, ה"ז ספק בכור, ויאכל במומו לבעלים, ואינו לכהן, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. בין אם לקחה תוך שנתה, או אחר שנתה, ואפלו אם העובד כוכבים מסיח לפי תומו שכבר בכרה, אינו נאמן. (וסימנים שבסדקי קרניה אין מעלה ולא מוריד לסמוך עליהם) (הגהות מרדכי פ' האשה). ב לקח בהמה מניקה מהעובד כוכבים, אינו חושש שמא בנה של אחרת היא מניקה, אלא הרי זו בחזקת שילדה. ואפילו היה זה שמניקה כמו מין אחר, ואפילו כמין חזיר, פטורה מהבכורה. ג וכן בהמה שהיא חולבת, פטורה מהבכורה, שרוב הבהמות אינן חולבות אא"כ ילדו. הגה: ויש אומרים דאין סומכין על מה שהיא חולבת (טור בשם ה"ג והגהות מרדכי פרק האשה), וכן פסקו האחרונים (מהרא"י בפסקיו סימן קס"ו ובת"ה סימן רע"א ומהרי"ו סימן קע"ד), וכן נוהגין בכל מדינות אלו. מיהו אם יש עוד צד היתר לזה, או שעובד כוכבים מסיח לפי תומו שלא להשביח מקחו, ואומר שילדה, סומכין להתיר. ודוקא בפרות, ובמקום שלא נשמע שחולכות בלא ולד; אבל בעזים, שדרך שחולכות בלא ולד, לא סמכין על כך אפילו במקום דאיכא ספק ספקא, כגון שילדה ב' ואיכא למימר אכל אחד דאינו בכור, אפילו הכי אסור (פסקי מהרא"י סימן ק"ל). ונ"ל דבמקום דאין דרך העזים ככך, או שדרך הפרות ככך, אין לחלק, ויש לחקור אחר זה. ד בהמה שראינה חולבת, וידענו שלא ילדה, אם אח"כ ראינה מניקה ולא ידענו אם ילדה אותו ולד אם לא, הרי זה בחזקת שילדתו. ה מי שיש לו בעדרו מבכירות, ושאינן מבכירות, וילדו, ולא היה שם אדם, ומוצא מבכירות מניקות נקבות ושאינן מבכירות מניקות זכרים, אינו חושש שמא בנה של זו בא לו אצל זו ושל זו אצל זו, אלא הדבר בחזקתו שכל אחת מניקה את בנה. ו הלוקח בהמה,

מישראל, הרי זה בחזקת שבכרה, עד שיודיעו המוכר שעדיין לא ילדה. (ויש אומרים שהוא ספק בכור) (טור בשם הרא"ש והר"ד יונה).

שיז דין בכור שנתערב ומת אחד מהבהמות, ובו ג' סעיפים

א שנים שהפקידו אצל אחד שני זכרים, אחד בכור ואחד פשוט, ומת אחד מהם ואינו יודע איזה (מת), מניח הנשאר ביניהם, והוא בין שניהם, ודינו כספק בכור. ב מי שהפקיד בכור אצל חבירו, ולחבירו פשוט (פי' שאינו בכור), ומת אחד מהם, המוציא מחבירו עליו הראיה; וכיון שהנפקד מוחזק, יחזיקנו ויאכלנו ממומו. ג רועה כהן שנתן בהמות בחצר בעל הבית, וילדה אחת מהן בכור, ונתערבו עם של בעל הבית, ומת אחד מהם, הוי ליה בעל הבית מוחזק ויאכלנו ממומו.

שיח כמה ספקות בדיני בכור בהמה, ובו ו' סעיפים

א רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים, אפילו יצאו שני ראשיהם כאחד, אי אפשר שלא קדם אחד, הואיל ואין ידוע איזה יצא ראשון, הכהן נוטל את הכחוש והשני ספק בכור. מת אחד מהם, אין לכהן כלום, שזה החי ספק הוא והמוציא מחבירו עליו הראיה. וכן אם ילדה זכר ונקבה, הרי הזכר ספק שמא הנקבה יצאה תחלה, לפיכך אין לכהן כלום שהמוציא מחבירו עליו הראיה. ב שתי רחלות שלא בכרו וילדו שני זכרים, שניהם לכהן, זכר ונקבה, הזכר לכהן; שני זכרים ונקבה, הכהן נוטל את הכחוש והשני ספק בכור; ואם מת אחד מהם, אין לכהן כלום, שזה החי ספק בכור הוא והמוציא מחבירו עליו הראיה. ג ילדו שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות, הרי הזכרים ספק, שאני אומר: שמא הנקבה נולדה תחלה ואח"כ הזכר, לפיכך אין כאן לכהן כלום, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. ד אחת בכרה ואחת לא בכרה, וילדו שני זכרים, אחד לו ואחד לכהן, וכל אחד מהם ספק בכור, והכהן נוטל הכחוש. מת אחד מהם, אין כאן לכהן כלום, שזה החי ספק הוא. וכן אם ילדו זכר ונקבה, אין כאן לכהן כלום, שזה הזכר ספק בכור הוא. ה גר שנתגייר, ספק בכרה בהמתו קודם שנתגייר ספק אח"כ, הוי ספק, ויאכל ממומו לבעלים. ו כל שהוא ספק בכור, ירעה עד שיפול בו מום, ויאכל לבעליו. ואם תפשו הכהן, אין מוציאים אותו מידו, ואוכל אותו ממומו. (וע"ל סי' שט"ו דק"ל דמוציאין אותו מיד הכהן).

שיט דין חתוך אבר הבכור ויתר דיני בכור, ובו ד' סעיפים

א מבכרת המקשה לילד, יכול לחתוך אותו אבר אבר ומשליך לכלבים. (ומרוכו ואילך, צריך קבורה) (ב"י בשם התוספות). והבא אחריו, בכור. (וי"א שאינו בכור), (טור בשם הרא"ש). יצא רובו, ה"ז יקבר ונפטרה מהבכורה. ואם חתך אבר והניחו, אבר והניחו, עד שהשלים רובו, הרי כל האברים צריכין קבורה ונפטרה מהבכורה, כיון שיצא רובו, בין שלם בין מחותך (והרי הוא לפנינו), נתקדש למפרע. (וי"א דאינו קדוש למפרע) (טור). ב יצא שלישי ומכרו לעובד כוכבים, וחזר ויצא שלישי אחר, נתקדש למפרע. (וי"א דאינו קדוש למפרע). (טור). ג יצא שלישי דרך דופן ושני שלישים דרך רחם, אינו קדוש. (ויש אומרים דקדוש) (ג"ז טור). ד יצא רוב העובר ע"י מיעוט אחד מהאברים שמשלימו לרוב, חשוב כילוד אע"פ שרוב

האבר מבפנים, ואסור למכרו לעובד כוכבים ולהשליכו לכלבים, ופוטר הבא אחריו. ואם יצא חציו של עובר על ידי רוב אחד מהאברים שעל ידו נשלם יציאת חציו העובר, הרי זה ספק ואסור למכרו לעובד כוכבים ולהשליכו לכלבים, והבא אחריו ספק בכור.

שכ מי הם החייבים בכור בהמה טהורה, ודיני שותפות עובד כוכבים, וכו' ז' סעיפים

א כהנים ולוים חייבים בכור בהמה טהורה, ויפרישנו הכהן ויעכבונו לעצמו. ב בהמת השותפין חייבת בכורה. ג שותפות העובד כוכבים פוטר, שאם היה העובד כוכבים שותף כפרה או בעובר, אפילו היה לו אחד מאלף באם או בולד, הרי זה פטור מהבכורה. לפיכך המקבל בהמה מן העובד כוכבים להיות מיטפל בה והולדות ביניהם, או עובד כוכבים שקבל מישראל כזה, הרי אלו פטורים מהבכורה, שנאמר: פטר רחם בכני ישראל (שמות יג, ב) עד שיהיה הכל מישראל. ד היה לו באחד משניהם אבר אחד, כגון יד או רגל, רואים כל שאלו יחתוך יהיה בעל מום, ה"ז פטור; ואם אפשר שהעובד כוכבים יחתוך אבר ולא יפסל, חייב בכורה. ה עדר שהמלך נוטל ממנה מעשר, כיון שעישור של המלך בתוכו, חשיבא יד עובד כוכבים באמצע ופטור מהבכורה. הגה: ואפילו יכול לסלק העובד כוכבים כמעות, חשוב יד עובד כוכבים באמצע, מאחר שעיקר שיעבוד העובד כוכבים על הבהמות. (כ"י להרי"ף ורא"ש ופסקי מהא"י סי' ק"ל) אבל אם התנו מתחלה שיתנו לו דמים בעד הולדות, חייב בכורה (גם זה שם). ו בזמן הזה, מצוה לשתף עם העובד כוכבים קודם שיצא לאויר העולם, כדי לפטרו מהבכורה, אע"פ שמפקיע קדושתו, הכי עדיף טפי כדי שלא יבא לידי מכשול ליהנות ממנו בגיזה ובעבודה. ואם יקנה לעבד כוכבים חלק בעובר, אין הקנין חל, לפי שהוא דבר שלא בא לעולם, לכך יקנה לו חלק באם, (או יקנה לו האם כדי להקנות לו חלק בעובר) והקנין יהיה שיקבל פרוטה מהעובד כוכבים ויקנה לו המקום שהבהמה עומדת שם והמקום יקנה לו חלק באם. (או שיקבל מעות מן העובד כוכבים, וימשוך הבהמה לרשותו או לסימטא דאזו משיכה קונה לו עם המעות) (טור לדעת רש"י וריב"ז תם). ז המקבל צאן מן העובד כוכבים (בממון) (בממון קצוב), ופסק עמו שיהיה השכר ביניהם ואם פחתו פחתו לישראל, אע"פ שברשות ישראל הם והרי הם כקנינו, הואיל ואם לא ימצא העובד כוכבים אצלו ממון לגבות ממנו יגבה מהבהמות האלו ומוולדותיהם, נעשה כמי שיש לו אחריות עליהם ועל תולדותיהן, והרי יד העובד כוכבים באמצע ופטורים מהבכורה הם וולדותיהן. אבל ולדי ולדות, חייבים, שהרי של ישראל הם ואין לעובד כוכבים רשות עליהם. ואם העמיד ולדות תחת אמותיהן, ולדי ולדות פטורים. ולדי ולדי ולדות, חייבים. הגה: ועובד כוכבים בעל חוב שקבל בהמה מישראל לגדלה, והיה חפץ חלק בולדות, והישראל אמר ליתן לו דמים, ומאחר שידו היתה תקיפה על בעל חובו כטח שעל כרחו של עובד כוכבים יצטרך ליקח מעות, מכל מקום פטורה מהבכורה הואיל והעובד כוכבים לא רצה ליטפל בה רק בחלק ולדות (פסקי מהא"י סימן ק"ל). עובד כוכבים שקבל בהמות ישראל לטפל בה, ואין לו חלק בה רק קבל עליו אחריות שלה, חייבת בכורה (מהרי"ו סימן קע"ד).

הלכות פטר חמור

שכא בכור בהמה טמאה במה ובמי ובאיזה מקום נוהג, וכן פדיונו ועריפתו, וכו' כ"ג סעיפים

א בכור בהמה טמאה נוהג בכל מקום ובכל זמן. ואינו נוהג אלא בחמורים. וזה מצותו, שכל ישראל שיש לו חמורה שבכרה פודהו בשה מן הכבשים או מן העזים, בין זכר בין נקבה, ובין תם בין בעל מום, בן גדול בין קטן, ויתננו לכהן. ומאימתי חייב לפדותו, משילד עד שימות, אלא שמצוה לפדותו מיד, שלא להשהות המצוה. ולאחר שיפדנו הוא חולין גמורים, ומותר בגיזה ועבודה כשאר חולין. והכהן יעשה ג"כ בשה כמו בשאר חולין. ב אין פודין לא בעגל ולא בחיה ולא בשה שחוט ולא בטרפה ולא בכלאים ולא בכוי. ג אין פודין בשה הדומה למין אחר; ואם פדה, פדוי (ויש אומרים ראם פדה בו הוי ספק) (טור בשם הרא"ש). ד פודין בכך פקועה. (וי"א שאין פודין בכך פקועה) (ג"ז בשמו). ה אם אין לו שה לפדותו, פודהו בשווייו. (ואו יכול לפדות ככל דבר) (בית יוסף בשם הרמב"ם). ונותן דמיו לכהן. לא אמרה תורה להחמיר עליו, אלא להקל עליו שאם היה לו פטר חמור ששוה עשרה סלעים יש לו לפדותו בשה שוה דינר. בד"א כשהיו דמי פטר חמור מג' זוזין ומעלה, אבל אם היו דמיו פחות מג' זוזין, אין פודין אותו אלא בשה או בג' זוזין; ועין יפה לא יפחות מסלע, ועין רעה בחצי סלע, ובינונית בג' זוזים. הגה: ופורין בשה אחד כמה פעמים, כגון אם חזר וקנאו מן הכהן, או במקום שיש לו ספק פטר חמור, שדינו שמפריש עליו טלה והוא שלו (טור). ז מיד כשהפריש הטלה תחת פטר חמור חזר הפטר חמור חולין, אפילו קודם שנתנו לכהן, ומותר ליהנות בו. ואם מת, לא יקבר. והכהן זכה בשה מיד, והוא באחריותו, שאם מת מיד הבעלים קודם שנתנוהו לכהן, פטורים. לפיכך מיד כשמפרישו מברך: אשר קדשנו במצותיו וציונו על פדיון פטר חמור. ז ישראל שפדה פטר חמור של חבירו, הוא פדוי, ופטר חמור הוא לבעליו. ח פטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה; ואם מכרו קודם פדיון, דמיו אסורין. הגה: ודוקא שמכרו סתמא, אבל אם הוריעו ללוקח שהוא פטר חמור והוא מוכר לו מה ששוה יותר מהשה שיפדה, דמיו מותרים, ואפילו לכתחלה מותר למכרו ככהאי גוונא (כך משמע בטור). ואם מת קודם פדיון, או שערפו, יקבר, מפני שהוא אסור בהנאה אף לאחר עריפתו, הואיל ולא נפדה. לפיכך אם לא פדהו ונתן פטר החמור בעצמו לכהן, אסור לכהן להשתמש בו עד שיפדהו בשה ויקח השה לעצמו, או יערפנו ויקבר. והכהנים חשודים על דבר זה, לפיכך אסור לישראל ליתן פטר חמור לכהן, אלא א"כ פדה החמור בפניו או יעפרנו לפניו. ט פטר חמור, קודם שיפדה, אסור לעבוד בו ולגוזו כדי ליהנות בשערו. אבל אם היה שערו מסוכך, או שיש לו מכה במקום השער, מותר לגוזו להנאתו, והשער אסור בהנאה, ויקבר. י ישראל שיש לו ספק פטר חמור, יפריש עליו טלה להפקיע איסורו, ומעכב הטלה לעצמו. הגה: לא רצה לפדותו ולא ליתנו לכהן, מכהו בקופיץ בערפו ער שימות, ויקברנו (טור). יא פטר חמור אין ממייתין אותו לא במקל ולא בקנה ולא במגל ולא במגירה ולא בקרדום, אלא בקופיץ. ולא יכניסנו בחדר וינעול בפניו עד שימות, שנאמר: וערפתו. (שמות יג, יג; לר, כ). יב מצות פדיה קודמת למצות עריפה. יג חמורה שלא בכרה, וילדה שני זכרים, נותן טלה אחד לכהן. זכר ונקבה, ספק, ומפריש טלה אחד כדי להפקיע קדושה ממנו עד שיהיה מותר בהנאה, שמא הזכר נולד תחלה וטלה זה שהפריש, לבעלים ואינו לכהן, שהמוציא מחברו עליו הראיה.

יד שתי חמורות שלא בכרו, וילדו שני זכרים, נותן שני טלאים לכהן. זכר ונקבה, הזכר לכהן. שני זכרים ונקבה, אחד לכהן, ועל השני מפריש טלה אחד והוא לעצמו. שני זכרים ושתי נקבות, או שתי נקבות וזכר, אין לכהן כלום. (וי"א דצריך להפריש, והם לעצמו) (טור). **טז** אחת בכרה ואחת לא בכרה, וילדו שני זכרים, נותן טלה אחד לכהן. זכר ונקבה, מפריש טלה והוא לעצמו. **טז** הלוקח חמורה מעובד כוכבים, ואין ידוע אם בכרה, וילדה זכר, פודה אותו כשה והוא לבעלים, מפני שהוא ספק. **יז** ישראל שירש מאבי אמו כהן פטר חמור ודאי, ואותו הכהן ירשו מאבי אמו ישראל, מפריש טלה והוא שלו. **יח** גר שבכרה חמורתו, ספק קודם שנתגייר או אחר כך, מפריש עליו טלה והוא שלו. **יט** כהנים ולוים פטורים מבכור בהמה טמאה. (וה"ה כהנת ולויה, אבל בעליהם חייבים בפטר חמור שלהם. אבל בנכסי מלוג שלה פטורים, שהרי יש לה שותפות בהדיה) (תשובת הרשב"א סימן סס"ו). **כ** שותפות העובד כוכבים, פוטר בו. וכל דיני שותפות העובד כוכבים בטהורה, כן דינו בטמאה, אלא שאסור להשתתף עמו כדי להפקיע קדושתו, כיון שאפשר בפדיה או בעריפה. **כא** שותפות כהן או לוי, פוטר בו. **כב** עובד כוכבים שהפריש פטר חמור, מודיעין אותו שאינו חייב והרי הוא מותר בגיזה ועבודה. **כג** פרה שילדה כמין חמורה, וחמורה שילדה כמין פרה, נתבאר בסימן שט"ו.

הלכות חלה

שכב הפרש חלה שיש בין חלת ארץ ישראל לחלת חוצה לארץ, ובו ה' סעיפים
א מצות עשה להפריש תרומה מהעיסה וליתנה לכהן, שנאמר: ראשית עריסותיכם תרימו תרומה (במרבד טו, כ) לשון המקרא כך הוא: ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה) וראשית זה אין לו שיעור מן התורה, אפילו הפריש כשעורה, פטר את העיסה. והעושה כל עיסתו חלה, לא עשה כלום, עד שישיר מקצת. ומדברי סופרים מפרישין אחד מכ"ד מן העיסה. והנחתום העושה למכור בשוק, מפריש אחד ממ"ח. ואם נטמאה העיסה בשוגג או באונס, אף בעל הבית מפריש אחד ממ"ח. **ב** אין חייבים בחלה מן התורה אלא בארץ ישראל בלבד, שנאמר: והיה באכלכם מלחם הארץ (במרבד טו, יט) ובזמן שכל ישראל שם שנאמר בכואכם (במרבד טו, יח) ביאת כולכם ולא ביאת מקצתכם. לפיכך חלה בזמן הזה אפילו בימי עזרא בארץ ישראל, אינה אלא מדבריהם. **ג** מפרישין חלה בחוצה לארץ מדברי סופרים, כדי שלא תשכח תורת חלה מישראל. **ד** ג' דינים לחלה כשלוש ארצות: כל הארץ שהחזיקו בה עולי בבל עד כזיב, מפרישין בה חלה אחת, כשיעור, והיא נאכלת לכהנים; ושאר ארץ ישראל, שהחזיקו בה עולי מצרים ולא עולי בבל, שהוא מכזיב ועד אמנה, מפרישין בה שתי חלות, הראשונה אחד ממ"ח והיא נשרפת; והשנייה אין לה שיעור, ונותנים אותה לכהן לאכלה. וכל הארץ מאמנה ולחוץ, בין בסוריא בין בשאר ארצות, מפרישין שתי חלות, הראשונה אין לה שיעור, והיא נשרפת; והשנייה, א' ממ"ח, ונאכלת, ומותרת לטמאים אפילו לזבים וזבות. ובזמן הזה, שאין עיסה טהורה, מפני טומאת המת, מפרישין חלה אחת בכל ארץ ישראל, א' ממ"ח, ושורפין אותה, מפני שהיא טמאה. ומכזיב ועד אמנה, מפרישין שנייה לכהן לאכילה, ואין לה שיעור, כשהיה הדבר מקודם.

ה חלת חוצה לארץ, אע"פ שהיא טמאה, הואיל ועיקר חיובה מדבריהם, אינה אסורה באכילה אלא על כהן שטומאה יוצאה עליו מגופו, והם בעלי קריים וזבים וזכות ונדות ויולדות. אבל שאר הטמאים במגע הטומאות, אפילו טמאי מת, מותרים לאכלה. לפיכך, בין בסוריא בין בחוצה לארץ, אם רצה להפריש חלה אחת, מפריש אחד ממ"ח ונאכלת לקטן שעדיין לא ראה קרי, או לקטנה שעדיין לא ראתה נדה, ואינו צריך להפריש שנייה. וכן אם היה שם כהן גדול שטבל משכבת זרעו או מזיבתו, אע"פ שלא העריב שמשו (וי"א צריך הערב שמש) (הר"ן פ' אלו עוברין). הרי זה מותר לאכול חלה הראשונה, ואינו צריך להפריש שנייה בחוצה לארץ. הגה: וי"א כיון שאין חלה נאכלת בזמן הזה בארץ ישראל, גם בשאר מקומות אין צריכין להפריש רק חלה אחת, ולשרפה (טור כ"ט וי"א ושאר פוסקים). וכן המנהג פשוט בכל מדינות אלו, שאין מפרישין רק חלה אחת בלא שיעור, ושורפין אותה כמו שהיו עושין כשמפרישין שתי חלות, שחלת האור לא היה לה שיעור. ומ"מ נוהגין ליטול כזית (מהרי"ל). והאוכל חלה, אפילו בחוצה לארץ, מברך תחלה על המין שרוצה לאכול, ואח"כ מברך: אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לאכול תרומה (כל בו והוא מ' הרמב"ם סוף הלכות תרומה). וי"א כששורפין החלה עושין לה היסק בפני עצמה, דישראל אסור ליהנות ממנה (מהרי"ק וכן הוא כתוספות פ' כל שעה). ונוהגין להשליכה לתנור קודם שאופין הפת.

שכג חלה דרבנן היאך ניתנת ונאכלת ודין תערובתה בחולין, וכו' סעיף אחד

א חלת חוצה לארץ שמותרת לכהן טהור מקרי, רשאי לאכלה עם זר על שלחן אחד, לפי שאינה מדמעת (פירוש ענין דמוע הוא תרומה שנפלה בחולין). ואפילו נתערבה שוה בשוה. הגה: ויש חולקין, וסבירא להו דאוסרת תערובתה עד מאה ואחד, אם הוא כמינה, ושלא כמינה עד ס' (טור בשם ר"י וספר התרומה ורא"ש ורוקח ס' שני"ט ומהרי"ו סמ"ח ור' שמשון). ואם חזרה ונתערבה בעיסה, ואין ק"א לבטל, אם לא אכל העיסה ישאל לחכם עליה ויתיר לו כנדר, ונשאלין על ההקדשות, ויחזור ויטול חלה אחרת (תשובת מיימוני סוף הלכות זרעים וכ"ה בשם א"ח). ומותר לבטלה ברוב. ואוכלה בימי טומאתו. ויכולין ליתנה לכהן עם הארץ. ואין בה משום כהן המסייע במתנותיו, שהוא אסור. ואם רצה לאכול תחלה ואחר כך יפריש תחלה, בח"ל מותר, מפני שאין עיקרה אלא מדבריהם. הגה: וצריך לשייר מעט יותר משיעור חלה שמפריש, כדי שיהא שיריים כשעה שמפריש (כ"י בשם הרא"ש וסמ"ג וכהר"ן דכיצה). ורוקא לעיסה שנתחייב עם חלה זו יכול לפטור שלא מן המוקף, אבל עיסה שנילושה בפני עצמה, אין מפרישין חלה מעיסה אחרת שלא מן המוקף (כ"י בשם סמ"ק וכל בו). אבל חלת ארץ ישראל לא יאכל עד שיפריש. ואינה ניטלת אלא מן המוקף (פי' ממה שהוא קרוב וסמוך). כתרומה. ואינה ניטלת מן הטהור על הטמא, לכתחלה. וכל שבתרומה לא יתרום ואם תרום אינה תרומה, כך בחלה. וכל שבתרומה לא יתרום מזה על זה, בחלה. וכל שאינו אוכל תרומה אינו אוכל כך חלה. וכל האוכל תרומה אוכל חלה.

שכד שיעור חיוב חלה ומינים המצטרפים, ודין פת פטור שנתערב בחיוב, וכו' י"ד סעיפים

א אין חייב בחלה אלא חמשת מיני תבואה. ואין חייב אלא חמשת רבעים. ומדה שמחזיק מ"ג ביצים וחומש ביצה, ממלאים אותו קמח, ואותו קמח הוא שיעור חלה. וכשממלאים המדה קמח, תהיה מחוקה ולא גדושה. והיאך ישערו לדעת שהיא מחזקת מ"ג ביצים וחומש, נתבאר בטור א"ח (ועיין בא"ח סי' תנ"ו) ומשקל חמשת רבעים קמח הוא תק"כ דרה"ם מקמח חטים שבמצרים. הגה: כלי המחזיק עשר אצבעות על עשר אצבעות. ברום שלש אצבעות ותשיעית אצבע בקרוב, הוא שיעור החלה. וכן מדה יש בה ז' אצבעות פחות ב' תשיעיות אצבע (על ז' פחות ב' תשיעיות אצבע), ברום ז' אצבעות פחות ב' תשיעיות אצבע, הוא העומר. וכל האצבעות אלו הם רוחב גודל של יד (ומב"ם פרק ו' וביכורים). ב חמשת מיני תבואה מצטרפין, שאם אין בעיסה אלא חמשת רבעים מחמשתן, מצטרפין. בד"א, כשערבן קמח. אבל אם לש כל אחד לכדו, ואין בו כשיעור, ומדבקו למין אחר, אין מצטרפין אלא בזה הסדר: החטים אין מצטרפין אלא עם הכוסמין, והכוסמין מצטרפין עם כל אחד ואחד. השיעורים מצטרפים עם הכל חוץ מעם החטים. שיפון מצטרף עם שעורים וכוסמין, ולא עם שכולת שועל וחטים. שכולת שועל מצטרף עם שעורים וכוסמים, ולא עם חטים ושיפון. ולהרמב"ם, כוסמין ושכולת שועל ושיפון מצטרפים. ואם לש כל מין ומין לכדו, ויש בו כשיעור, ורוצה להפריש ממין זה על זה, אין מפרישין אלא על מינו. כיצד, אין מפרישין חטים על שום אחד מהם, ולא משום אחד מהם עליהם. וכוסמין ושיפון מפרישין מזה על זה, וכן שכולת שועל ושעורים מפרישים מזה על זה. הגה: עירב קב מעיסה עם קב אחר מעיסה שאינו מינו, וחלקו אח"כ והוסיף על כל אחד רובע הקב ממינו, חייב בחלה כיון שלא נצטרפו כשהיו מעורבים. אבל אם עירב קב קמח עם קב קמח ממין אחר על דעת לחלקו (וחלקם) והוסיף על כל אחד רובע הקב ממינו, פטור (טור). ג חמש רבעים הללו, השאור והסוכין והמורסן מצטרפין להשלים, אם לשן בלא הרקדה, אבל אם ריקד והפריש מורסן מתוכם, וחזר ועירבן עמו, אינו מצטרף. ד קב חטים מצד זה וקב שעורים מצד זה, וקב כוסמין באמצע, מחברין והרי אלו מצטרפין, וצריך להפריש מכל מין ומין. ה חצי קב חטים מצד זה, וחצי קב שעורים מצד זה, וחצי קב כוסמין באמצע, מצטרפים, ותורם מן הכוסמין על שלשתן. ו קב חטים מצד זה וקב חטים מצד זה וקב אורז באמצע, או קב של עובד כוכבים או קב של חלה, אינם מצטרפים. (אבל אם היה ביניהם עיסה שכבר הורמה חלתה, מצטרפין) (הרא"ש כלל ב'). ז היה ביניהם קב של מין אחד מחמשת המינים, או קב משל אשה אחרת, מצטרפין. ח קב של תבואה חדשה וקב של ישנה, אינם מצטרפים. היה קב של ישן מצד זה וקב ישן מצד זה, וחדש באמצע, מצטרפין. (וה"ה איפכא, חדש משני הצדדים וישן באמצע) (ב"י). ט העושה עיסה מהחטים ומהאורז, אם יש בה טעם דגן, חייבת בחלה אע"פ שרובה אורז; ואם לאו, פטורה. י נתן שאור מעיסת חטים לתוך עיסת אורז, אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה. יא נתן שאור מעיסה שלא הורמה חלתה לתוך עיסה שהורמה חלתה, והכל ממין אחד, אם יש לו קמח או עיסה שלא ניטל ממנה חלה מפריש ממנו על זה השאור לפי חשבון, דהיינו אחד ממ"ח בשאור (ואפילו אין בזה שיעור חלה, ובלבד שניחחו אצל העיסה הגדולה) (כן משמע בת"ה סימן ק'). ואם לאו, מפריש אחד ממ"ח בכל העיסה, לפי

שנעשית כולה טבל. והוא הדין אם השאור של פטור והעיסה של חיוב. הגה: ומ"מ לכתחלה לא יסמוך על זה, ולא יתן שאור של פטור בעיסה של חיוב (מרדכי פ' מקום שנהגו). אבל אם כבר עבר ועשה, מותר לכתחילה ליקח מאותה עיסה וליתן בעיסה אחרת שיהיה בו לשאור. (ת"ה סי' ק). **יב** מי שנתערב לו פת שהפריש ממנו חלה עם פת שלא הופרש ממנו, אם יש לו קמח יעשה עיסה מחמש רבעים ויצרפנה עם הככרות בכלי, ויפריש ממנה על אותם ככרות שנתערבו. ואם רוצה להפריש מיניה וביה, צריך להפריש מעט מכל ככר וככר, או יצרפם כולם בכלי אחד ויפריש מכל אחד על כולם עד שיפריש מכדי חשבון הככרות, ומאחד יותר, כגון אם ה' שהופרש עליהם נתערבו בעשר שלא הופרש עליהם, יפריש משהו, שאז ודאי הפריש מאחד שלא הופרש עליו. הגה: האופה פשטיד"א מעיסה שלא הורמה חלתה, ובתוכו כשר, מותר להפריש מעיסה אחרת החייבת בחלה על זו, ונפטר ג"כ טעם העיסה הנכנס בכשר (כ"י כשם תשוכה). **יג** עיסה שאין בה כשיעור, ובעת אפייתה תפחה וגדלה עד שנראה כאלו יש בה כשיעור, פטורה. (וה"ה אם תפחה קודם אפייה) (כ"י ותשובת הרא"ש כלל כ' ורשכ"א סימן תס"א). **יד** אסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור כדי להפקיע ממנו חיוב חלה.

שכה דין ב' עיסות שאין בהן כשיעור, ובו ב' סעיפים

א שתי עיסות שאין בשום אחת כשיעור, אם נוגעות זו בזו עד שנדבקים מעט זו בזו, מצטרפים, אם הם ממין הראוי להצטרף, כפי מה שנתבאר בסימן שכ"ד. ואם אינם נדבקים, והם בסל אחד, הסל מצרפן ואפילו אחר שנאפה ונעשה פת. ואם נתנם על טבלא שאין לה לכבז, אינם מצטרפים. הגה: ולכן כשמצרפם בכלי יזהר שלא יצא שום דבר למעלה מדופני הכלי, דהיינו שיהא כל ככר אחד או עיסה למעלה מדופני הכלי (טור). ויש מי שאומר שאם מכסה הפת במפה חשוב כמו כלי לצרפן. **ב** אם יש בכל עיסה כשיעור, ורוצה להפריש מזו על זו, אין צריך לא צירוף כלי ולא נגיעה, אלא כיון ששתיהן לפניו מפרישין מזו על זו.

שכו אחד שלש שתי עיסות, ואין בשום א' מהם כשיעור, ונתערבו, ובו ה' סעיפים **א** שתי עיסות שיש בשתייהן שיעור החייב בחלה, ואין באחת מהן כשיעור, ונגעו זו בזו ונשכו זו את זו, אם היו של שנים, אפילו הם ממין אחד, פטורים מן החלה, שסתם שנים מקפידים. ואם ידוע שאינם מקפידים על עירוב העיסות, הרי אלו מצטרפות. (ותלמידים הלומדים לפני רב, סתמא אינם מקפידים) (מרדכי פרק כל הבשר), היו שניהם של איש אחד, אם היו ממין אחד כפי מה שנתבאר בסימן שכ"ד, מצטרפין וחייבים בחלה. ואם משני מינים היו, אין מצטרפין, שסתם אחד אינו מקפיד. ואם היה מקפיד שלא תגע עיסה זו בזו ולא תתערב, אפי' היו מין אחד אין מצטרפות. ואם האחת פת קיכר והאחת פת נאה, אפילו הן של אדם אחד, מסתמא מקפיד ואינו מצטרף. הגה: וה"ה שתי עיסות שיש באחת כרכום ובשנית אין בה. וכל זה שאין שיעור בכל אחת, אבל אם יש בהן שיעור, מפריש מאחת על חבירתה אם הן של אדם אחד (ת"ה סימן קכ"ט). **ב** נחתום שעשה עיסה לעשותה שאור לחלקה, חייבת בחלה, שאם לא תמכר יעשנה פת. אבל (שאר אדם) העושה עיסה לחלקה ככצק, פטורה. **ג** שנים שנתנו קמח לנחתום לעשות להן שאור, אם אין בשל אחד מהן כשיעור, אע"פ שיש בכללן כשיעור, פטורה. הגה: ודוקא שערבן שלא מדעתן, אבל מדעתן חייב שהרי אינן מקפדין (כ"י כשם סמ"ג).

ד. שנים שעשו עיסה כשיעור וחלקוה, ואח"כ הוסיף כל אחד על חלקו עד שהשלימו לכשיעור, ה"ז פטורה, שכבר היתה להם שעת חובה, והם היו פטורים באותה שעה מפני שעשאוה לחלק הגה: וה"ה באדם אחד שעשה ב' קבין ודעתו לחלקם, וחלקם. אבל אם לא עשאוה ע"מ לחלקם, לא מהני החלוקה אח"כ (טור). ה' המפריש חלה מעיסה שאין בה שיעור, אינה חלה. לפיכך שתי עיסות שאין בשום (אחת) מהן כשיעור, והפריש מכל אחת חלה ואח"כ עירב העיסות ועשאן עיסה אחת, חייבת בחלה.

שכז מתי חל על העיסה חיוב חלה, וכו' ה' סעיפים

א המפריש חלתו קמח, אינה חלה, וגזל ביד כהן, ושאר העיסה חייבת בחלה. ואותו הקמח שהפריש לשם חלה, אם יש בו עומר ועשהו עיסה, ה"ז מפריש ממנה חלה. ודוקא באומר שיחול עליה שם חלה בעורו קמח, אבל המפריש קמח ואומר: כשתיעשה עיסה יחול עליה שם חלה, דבריו קיימים. ב אימתי מפרישין חלה, כשיתן המים ויערב הקמח במים. והוא שלא ישאר שם בעריבה קמח שלא נתערב במים שיעור עומר. ואם אמר: ה"ז חלה על העיסה ועל השאור ועל הקמח שנשתייר, ולכשתעשה כולה עיסה אחת תתקדש זו שבידי לשם חלה, ה"ז מותר. וכן אם מתנה שתחול החלה אף על הקמח שיתערב אח"כ בשעת עריכה. וטוב ללמד לנשים להתנות כן (אם יש לחוש שיתערבו שיעור חלה אח"כ) (ב"י בשם סמ"ג). וצריך לזוהר שלא לשרוף החלה עד אחר כל העריכה. ג האידנא טוב להמתין מלהפריש חלה עד אחר גמר לישא, שתיעשה כל העיסה גוף אחד. ד אוכלים עראי מן העיסה עד שנתגלגל בחטים ויתערב הקמח במים ותטמטם בשעורים ותעשה כל העיסה גוף אחד. ה אם לא הפריש החלה בצק, אלא אפה הכל, הרי זה מפריש מן הפת.

שכח דין ברכת חלה ומי ראוי להפרישה, וכו' ג' סעיפים

א בשעה שיפריש חלה יברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש תרומה, (או להפריש חלה) (טור). לפיכך אסור לאיש להפריש חלתו ערום, מפני שאי אפשר לו לברך כשהוא ערום. אבל האשה מותרת, והוא שיהיו פניה שלמטה טוחות בקרקע. (ובמקום שמפרישין ב' חלות, לא יברך רק כשמפרישין הראשונה) (כל בו). ב הסומא והשכור, מפרישין חלה לכתחלה. ג אין מפרישין חלה בלא רשות בעל העיסה. הגה: מיהו אם ידעין דזכות הוא לבעל העיסה, כגון שהיתה העיסה מתקלקלת, מותר ליטול חלה בלא רשותו, דזכין לאדם שלא בפניו. וכן משרתת שכבית יכולה ליטול חלה בלא רשותו, כיון שרגילה היא לפעמים שבעלת הבית נותנת לה רשות (ת"ה סי' קפ"ח). ב' שותפין אין צריכין ליטול רשות זה מזה (ב"י בשם הרמב"ם פ"ד דתרומות), אבל אחר צריך ליטול רשות משניהם (ב"י בשם סמ"ג). ומיהו אם נתן רשות לאחר להפריש, אפילו בעורו קמח, מועיל, אע"פ שעדיין לא נתחייב. והאורח יאמר לבעלת הבית להפריש לו חלה מכל עיסות שתעשה לו בעוד שיהיה בביתה, כדי שלא תצטרך ליטול רשות בכל פעם.

שכט איזה פת חייב בחלה, וכו' י' סעיפים

א אין חיוב חלה אלא בלחם. לפיכך הסופגנין, דהיינו רכים העשויים כספוג, והדובשנין והאיסקריטים, והם מטוגנים בדבש, פטורים מן החלה. ב עיסה שבלילתה רכה ואפאה בתנור או במחבת, בין שהרתיח ואחר כך הדביק, בין שהדביק ואח"כ הרתיח, חייבת

בחלה ובלבד שלא על ידי משקה. ג עיסה שבלילתה עבה, וגלגלה על דעת לבשלה או לטגנה או לעשותה סופגנין או ליבשה בחמה, ועשה כן, פטורה. גלגלה לעשות ממנה לחם, ונמלך לבשלה או לטגנה או לעשותה סופגנין או ליבשה בחמה, חייבת, שכבר נתחייבה משעת גלגול. גלגלה על דעת סופגנין וכיוצא בהן, ונמלך לעשותה לחם, חייבת. ד אפילו כשעושה אותה על דעת לבשלה וכיוצא בו, אם דעתו לאפות ממנה מעט, ואפוא, אפילו אין באותו מעט שיעור חלה, כולה מתחייבת על ידו. ה טריתא, דהיינו עיסה שבלילתה רכה ושופכין אותה על הכירה ומתפשט עליה ונאפית, פטורה. אבל אם יש בכירה גומא ושופכין אותה לתוכה, חשוב לחם וחייב. הגה: כצק שאופין אותו כשפורד ומושחים אותו בכיזים או בשמן או במי פירות, פטור (טור). ו העושה עיסה ליבשה בחמה בלבד, פטורה. וכן קלי שלשו אותו במים או בדבש, ואוכלין אותו בלא אפייה, פטור. וקלי שלשן כדי לאפותו, חייב. ז לחם העשוי לכותח, מעשיה מוכיחים עליה. עשאה כעבין, דהיינו שערכו ועשאו כצורת לחם, חייב. ואם לאו, פטור. ח עיסה שנלושה במים רותחין, בין שנתן רותחין על גבי קמח בין שנתן קמח ברותחין, חייבת, בין שאפה בתנור או באלפס בלא משקין. ט עיסה שנלושה במי פירות, אפילו בלא שום מים, חייבת בחלה. י יש ליזהר מללוש במי פירות שאינם משבעה משקים, אלא א"כ יערב עמהם אחת משבעה משקים (סמ"ק סימן רי"ח). הגה: ועיין בא"ח סי' קצ"ח בארתי מה הם השבעה משקין. ואם עבר ולש בלא ז' משקין. לא ישורף החלה, אלא יתן אותה לכהן קטן (כ"י בשם סמ"ג), כמו שנחבאר לעיל סימן שכ"ב.

של דין עיסת עובד כוכבים ושותפין והפקר וכלבים, ובו ט' סעיפים

א עיסת עובד כוכבים פטורה, אפי' לשה ישראל. ושל ישראל, חייבת, אפי' לשה לו עובד כוכבים. נתנה לישראל במתנה, אם עד שלא גלגלה נתנה לו, חייבת. ואם לאחר גלגלה נתנה לו, פטורה. (עובד כוכבים שהפריש חלה, אינו כלום, ותאכל לזר) (כ"י בשם הרמב"ם). ב עיסת השותפין חייבת. ג ישראל שהוא שותף עם העובד כוכבים, אם אין בחלק הישראל כשיעור, פטורה. ואם יש בה כשיעור, חייבת, ויכול להפריש מיניה וביה. ד עובד כוכבים שהיתה לו עיסה, ונתגייר. גלגלה קודם שנתגייר, פטור. אחר שנתגייר, חייב. אם ספק, חייב. ה שני עובדי כוכבים שעשו עיסה כשיעור וחלקוה, ואח"כ נתגירו, והוסיף כל אחד על חלקו אחר שנתגייר עד שהשלימו לכשיעור, הרי זו חייבת. ו היתה העיסה בין עובד כוכבים וישראל בשותפות, וחלקו ואח"כ נתגייר והוסיף כל אחד על שלו עד שהשלים והוסיף לכשיעור, של ישראל חייבת, ושל עובד כוכבים פטורה. הגה: ודוקא שעשאוה מתחילה בשותפות על מנת שלא לחלק, ונמלכו לחלקה אח"כ, אבל אם עשאוה מתחלה על מנת לחלק, אף של עובד כוכבים חייבת. ז הפקיר עיסתו קודם שנתגלגלה, וזכה בה ואח"כ גלגלה, או הפקירה אחר שגלגלה וחזר וזכה בה, חייבת. הפקירה ונתגלגלה בעורה הפקר, ואחר כך זכה בה, פטורה. ח העושה עיסה לבהמה ולחיה, פטור. ט עיסת הכלבים, בזמן שהרועים אוכלים ממנה, חייבת. ואם לאו, פטורה. ודוקא שניכר בה שהיא לכלבים, כגון שאינה ערוכה ועשויה כצורת לחם, הא לאו הכי חייבת. הלכות תרומות ומעשרות

הלכות תרומות ומעשרות

שלא דין נתינתם באיזה מקום, וכיצד הכהן מקבלם, ואם הם דאורייתא או דרבנן, וכו' קמ"ו סעיפים

א התרומות ומעשרות אינם נוהגים מן התורה אלא בארץ ישראל, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, ונביאים התקינו שיהיו נוהגים אפילו בארץ שנער, מפני שהיא סמוכה לארץ ישראל ורוב ישראל הולכים ושבים שם. וחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגים אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב, מפני שהם סביבות לארץ ישראל. סוריא, הקונה בה שדה חייבת בתרומות ומעשרות מדברי סופרים. ושאר הארצות, אין תרומות ומעשרות נוהגות בהן. **ב** בזמן הזה, אפילו במקום שהחזיקו בו עולי בבל, ואפילו בימי עזרא אין חיוב תרומות ומעשרות מן התורה, אלא מדבריהם. מפני שנאמר: כי תבואו משמע ביאת כולכם ולא ביאת מקצתן, כמו שהיתה בימי עזרא. הגה: ויש חולקין, וסבירא להו דחייבין עכשיו בארץ ישראל בתרומות ומעשרות מדאורייתא, אך לא נהגו כן (טור בשם ר"י). **ג** עובד כוכבים שקנה קרקע בארץ ישראל, וחזר ישראל ולקחה ממנו, מפריש תרומות ומעשרות. מה שאין כן בסוריא. **ד** פירות העובד כוכבים שגדלו בקרקע שקנה בארץ ישראל, אם נגמרה מלאכתו ביד העובד כוכבים, ומרחן העובד כוכבים, פטורין מכולם. ואם לקחן ישראל אחר שנתלשו, קודם שתגמר מלאכתן, וגמרן ישראל, חייבים ומפריש תרומה ומעשר ראשון ותרומת מעשר, ומשייר לעצמו מעשר ראשון, והוא שלו, מפני שהוא אומר ללוי: אני באתי מכח איש שאין אתה יכול ליטול ממנו. (והתרומת מעשר מוכר לכהן ונוטל דמיה) (טור). **ה** מכר העובד כוכבים הפירות שלו לישראל כשהן מחוברים לקרקע, אם עד שלא באו לעונת המעשרות, ונגמרו מייד ישראל, חייב בכל ונותן כל מעשר ראשון ללוי. ואם מוכרן אחר שבאו לעונת המעשרות, מפריש תרומות ומעשרות ונותן המעשר ללוי לפי חשבון. כיצד, לקח תבואה זרועה מעובד כוכבים אחר שהביאה שלישי, ונגמרה ביד ישראל, מפריש תרומות ומעשרות ונותן ללוי שני שלישי המעשר ראשון. **ו** ישראל שמכר פירותיו לעובד כוכבים קודם שיבואו לעונת המעשרות, וגמרן העובד כוכבים, פטורין מן התרומה ומן המעשרות. ואם אחר שבאו לעונת המעשרות, אע"פ שגמרן העובד כוכבים, חייב בכל. **ז** מכר עובד כוכבים לישראל פירות מחוברים, אחר שבאו לעונת המעשרות, ומרחן העובד כוכבים ברשות ישראל, אינם חייבים בתרומה ומעשרות, הואיל ובאו לעונת המעשרות ברשות עובד כוכבים ומרחן העובד כוכבים, אע"פ שהם ברשות ישראל. הקונה פירות מעובד כוכבים בסוריא, בין תלושים בין מחוברים, אפילו קודם שבאו לעונת המעשרות, אע"פ שמרחן ישראל, פטורים. ואם עדיין לא הגיעו לעונת המעשרות, הואיל וקנה אותם עם הקרקע, חייב לעשר. **ח** ישראל שהיה אריס לעובד כוכבים בסוריא, פירותיו פטורים, לפי שאין לו בגוף הקרקע כלום. וכן החוכר והמקבל והשוכר שדה מהעובד כוכבים בסוריא, פירותיו פטורין. **ט** ישראל שלקח בסוריא שדה מהעובד כוכבים עד שלא הביאה שלישי, וחזר ומכרה לעובד כוכבים אחר שהביאה שלישי, אם חזר ישראל ולקחה פעם שניה, חייב, שהרי נתחייב ביד ישראל. **י** ישראל שהיה לו קרקע בסוריא, והוריד לה אריס ושלח לו האריס פירות, הרי אלו פטורים, שאני אומר: מהשוק לקחן; והוא שיהיה אותו המין מצוי בשוק. **יא** שותפות העובד כוכבים חייבת בתרומה ומעשרות. כיצד,

ישראל ועובד כוכבים שלקחו שדה בשותפות, אפילו חלקו שדה בקמתה, ואין צריך לומר
 אם חלקו גדיש, הרי זה טבל וחולין מעורבים בכל קלח וקלח מחלקו של עובד כוכבים,
 אע"פ שמרחן העובד כוכבים, וחייבים מדבריהם. בד"א, בא"י, שהמעשרות של תורה,
 ובשל תורה אין ברירה. אבל אם לקחו שדה בסוריא, הואיל והמעשרות שם מדבריהם,
 אפילו חלקו הגדיש, חלקו של עובד כוכבים פטור מכלום. ונראה לי דהאידינא שאין חיוב
 תרומות ומעשרות בעובד כוכבים, אלא מדבריהם, גם בא"י חלקו של עובד כוכבים פטור
 מכלום. יב פירות א"י שיעצו חוצה לארץ, פטורים מתרומות ומעשרות. ואם יצאו לסוריא,
 חייבים. ופירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ, חייבים, אם נקבעו למעשר (כיד ישראל) אחר
 שנכנסו לארץ. יג כל אוכל אדם, הנשמר, שגידוליו מן הארץ, חייב בתרומה. יד אין
 מפרישין תרומות ומעשרות מהירק בח"ל, אפילו במקומות שאמרנו שחייבום חכמים. וכן
 ירק הבא מחוצה לארץ לארץ, אף על פי שיש עפר בעיקריהן, הרי זה פטור. טו התבואה
 והזיתים שלא הביאו שלישי, פטורים מתרומה ומעשרות. ומנין יודע, כל שזורעה ומצמחת,
 בידוע שהביאה שלישי. טז ההפקר פטור מתרומה ומעשרות. אבל הזורע שדה הפקר,
 חייב בתרומה ומעשרות. יז דברים שאין דרך רוב בני אדם לזרעם בגנות ובשדות, אלא
 חזקתן מן ההפקר, פטורין מתרומה ומעשרות. יח נתערבו פירות החייבים בתרומה ומעשר
 בפירות הפטורים, אם יש לו פירות אחרים החייבים, מוציא מהם, לפי חשבון פירות
 חייבים שבתערובת. ואם לאו, מוציא תרומה ותרומת מעשר על הכל, ומפריש מעשר
 ראשון ושני, לפי חשבון פירות חייבים שבתערובת. יט תרומה גדולה, בזמן הזה שהיא
 עומדת לשריפה מפני הטומאה, שיעורה כל שהוא. הגה: ונותן בזמן הזה לכל כהן שירצה, בין
 חבר בין עם הארץ, ואפילו אינו מיוחס רק שמוחזק ככהן, והוא שורפה, ויכול להניחה ולשרפה, (עו)
 שיכול ליהנות ממנה בשעת שריפתה. אבל זו אסור ליהנות ממנה בשעת שריפתה, אם לא שכהן נהנה
 עמו. אבל שאר הנאות שאינו מכלה אותה, מותרת אפילו לזרים (טור). כהן שאוכל אצל ישראל, נותן
 בנר שמן של תרומה, ואע"פ שעומד הכהן והולך לו, אין צריך לכבותו עד שיכבה מעצמו (מרדכי פ' אלמגה
 לכה"ג). וכל זה מיירי בתרומה שהוכשרה, דאז נטמאת ומותר לשרפה. אבל אם לא הוכשרה, שלא נטמאת,
 אסור לשרפה. וטוב להכשיר אותם קודם מירוח, כדי שתקבל טומאה ויהא מותר לשרפה (טור). ואחר
 כך מפריש מן השאר אחד מעשרה, והוא נקרא מעשר ראשון ונותנו ללוי. וי"א אף לכהן
 (טור). ועל זה נאמר בתורה: כי את מעשר בני ישראל וגו' (במדבר יח, כו) ולבני לוי הנה
 נתתי את כל מעשר בישראל וגו' (במדבר יח, כא) ואח"כ מפריש מהשאר אחד מעשרה, והוא
 נקרא מעשר שני, והוא לבעליו, ובסימן זה יתבארו משפטיו, ועליו נאמר: עשר תעשר
 (דברים יד, כב) ועל הסדר הזה מפרישין בשנה ראשונה מהשבווע, ובשנייה וברביעית ובחמישית.
 אבל בשלישית ובששית מהשבווע, אחר שמפרישין מעשר ראשון מפרישין מהשאר מעשר
 ראשון, ונותנים לעניים, והוא נקרא מעשר עני. ואין בשתי שנים אלו מעשר שני אלא
 מעשר עני, ועליו נאמר: מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך וגו' ובא הלוי וגו'
 (דברים יד, כח-ט) שנת השמיטה כולה הפקר ואין בה לא תרומה ולא מעשרות כלל. ובחוצה
 לארץ שאין בה שמטת קרקע, מפרישין בשנת השמיטה בארץ מצרים ובעמון ומואב מעשר
 ראשון ומעשר עני. ובארץ שנער, מפרישין בה מעשר שני, כמו ברוב השנים. ושנת השמיטה
 האמיתית היתה שנת השי"ג (וי"א אם עובד כוכבים מכר פירות בשביעית לישראל, וגמר מלאכתו ביד
 ישראל, חייבים בתרומה ומעשר, ומפריש מעשר עני כדין עמון ומואב) (כ"י וכן כתב כפתור ופרח).

כ מעשר ראשון שלוקח הלוי, מפריש ממנו אחד מעשרה ונותנו לכהן, והוא נקרא תרומת מעשר, ועליו נאמר: ואל הלויים תדבר וגו' (במדבר יח, כו) (ודין תרומת מעשר כדין תרומה גדולה; מיהו אפילו האירנא בעינן ליתן כשיעור) (כ"י כשם הרמב"ם). **כא** המרבה בתרומה, הואיל ושייר מקצת חולין, הרי זה תרומה. אבל אם אמר: כל הפירות האלו תרומה, לא אמר כלום. **כב** האומר: תרומת הכרי לתוכו, אם אמר: בצפוני, או בדרומו, קרא שם וחייב להפריש ממנו תרומתו; ואם לא ציין המקום, לא אמר כלום. **כג** אמר: תרומת הכרי הזה בזה והכרי הזה בזה, מקום שנסתיימה תרומתו של הראשון שם נסתיימה תרומתו של שני. **כד** תרומת מעשר אין מפרישין אותה באומד, אלא מדקדק בשיעורה, ואפילו בזמן הזה; דבר שדרכו למדוד, מודד. ודבר הנשקל, שוקל. ודבר שאפשר למנותו, מונה. היה אפשר למנותו ולשקלו ולמדדו, המונה משוכח, והמודד משוכח ממנו, והשוקל משוכח משניהם. (וניטלת שלא מן המוקף. ותלמידי חכמים אין תורמין אלא מן המוקף) הרמב"ם פ"ג. **כה** אין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף. כיצד, היו לו חמשים סאה בבית זה וחמשים סאה בבית אחר, לא יפריש מאחד מהם על שניהם, ואם הפריש שלא מן המוקף, תרומתו תרומה, והוא שיהיה המופרש שמור. אבל אם היה טוען כדי יין או שמן, וראה שמשתכרין, ואמר: הרי הם תרומה על פירות שבביתי, לא אמר כלום. ונ"ל דבזמן הזה לאיבוד אזלא מפני הטומאה, תרומתו תרומה. **כו** פירות המפוזרים בתוך הבית, או שתי מגורות (פי' מקומות שמכניסים בהן פירות מענין יגורוהו בחרמו) (חבקי"א, טו) שבבית אחד, תורם מאחד על הכל. (שקי תכואה ועיגולי דכילה וחכיות של גורגרות, אם היו בהקיפה אחת, תורם מאחד על הכל). חכיות שלא סתם את פיהם, תורם מאחד על הכל; משיסחם, תורם מכל אחד ואחד. **כז** המקדים מעשר שני לראשון, או מעשר ראשון לתרומה, אע"פ שעבר בלא תעשה, מה שעשה עשוי. **כח** הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר כאחד, מפריש אחד ממאה ומעט יותר, ואומר: אחד ממאה שיש כאן, הרי הוא בצד זה שהפרישתי והרי הוא חולין; והנשאר מזה שהפרישתי, שהוא המעט היתר על אחד ממאה, הוא תרומה על הכל; והמעשר שראוי להיות למאה חולין אלו, הרי הוא בצד זה שהפרישתי; וזה הנשאר יותר על התרומה ממה שהפרישתי הרי הוא תרומת מעשר על הכל. **כט** עושה אדם שליח להפריש תרומות ומעשרות. **ל** חמשה אם תרמו אין תרומתן תרומה; חרש, שוטה וקטן ועובד כוכבים שתרם של ישראל, אפילו ברשותו, והתורם שאינו שלו, שלא ברשות הבעלים; אבל התורם משלו על של אחרים, הרי זה תרומה ותיקן פירותיהם, וטובת הנאה שלו שנותנה לכל כהן שירצה. **לא** התורם שלא ברשות, או שירד לתוך שדה חבירו וליקט פירות שלא ברשות, כדי שיקחם, ותרם; אם בא בעל הבית ואמר ליה: כלך אצל יפות, אם היו שם יפות ממה שתרם, תרומתו תרומה. ואם לאו, אין תרומתו תרומה. ואם לקט בעל הבית והוסיף, בין כך ובין כך תרומתו תרומה. **לב** המדבר ואינו שומע, או ששומע ואינו מדבר, והערום, והשכור, והסומא, לא יתרמו; ואם תרמו, תרומתן תרומה. ובזמן הזה, דלשריפה אזלא מפני הטומאה, תורמים שכור וסומא ואפילו לכתחלה, תרומה, אבל לא מעשר לוי. **לג** קטן שהגיע לעונת נדרים, אע"פ שלא הביא שתי שערות ולא נעשה גדול, אם תרם תרומתו תרומה. **לד** האומר לשלוחו: צא ותרם לי, והלך לתרום, ואינו יודע אם תרם, ובא ומצא כרי תרום, אין חזקתו תרום; חוששין, שמא אחר תרם בלא רשות. הגה: וי"א דבכה"ג חזקתו תרום, דאמרינן: חזקה שלית עושה שליחותו, אפילו באיסור דאורייתא. אבל אם אינו יודע אם כרי תרום או לא, אסור

יג
אד"ב

לאכול ממנו, והשליח אומר: ודאי לא יגע בו עד שידע שהוא תרום. (טור בשם הרא"ש והר"ש). **ל"ה** פירות השותפין חייבים בתרומה ומעשרות, ואינם צריכים ליטול רשות זה מזה, אלא כל התורם מהם תרומתו תרומה. תרם א' מהם ולא ידע בחירו, ובא הוא ותרם, אם היו ממחין זה על זה, אין תרומת השני תרומה; ואם לאו, אם תרם הראשון כשיעורו, אין תרומת השני תרומה. ואם לא תרם הראשון כשיעורו, תרומת שניהם תרומה. ונראה לי שבזמן הזה, ה"ה במעשר. אבל לתרומה, כיון שאין לתרומה שיעור, בין כך ובין כך אין תרומת השני תרומה. **ל"ו** האומר לאחד לתרום, והלך לתרום, וביטל שליחותו קודם שיתרום, אם שינה השליח שליחותו כגון שאמר לו: תרום מן הצפון, ותרם מן הדרום, אין תרומתו תרומה. ואם לאו, תרומתו תרומה. (ויש חולקין וס"ל דכל שבטל השליחות, אפי' לא שינה, לא הוי תרומתו תרומה) (טור). **ל"ז** אריס שתרם, ובא בעל הבית ועיכב, אם עד שלא תרם עיכב, אין תרומתו תרומה. ואם משתרם עיכב, תרומתו תרומה. **ל"ח** אפוטרופסין תורמין נכסי יתומים. **ל"ט** הגנב והגולן והאנס, תרומתן תרומה. ואם היו הבעלים רודפין אחריהם, אין תרומתן תרומה. **מ** הבן והשכיר והעבד והאשה, תורמין על מה שהם אוכלין, אבל לא על השאר. **מ"א** הבן, כשאוכל אם אביו, והאשה בעיסתה, תורמין, מפני שהן ברשות. **מ"ב** הפועלים, אין להם רשות לתרום שלא מדעת בעל הבית. **מ"ג** פועל שאמר ליה בעל הבית: כנוס לי גרני ותרום, ותרם, ואח"כ כנס, תרומתו תרומה. **מ"ד** העובד כוכבים שהפריש תרומה משלו, גזרו חכמים שתהא תרומתו תרומה אם הוא בארץ ישראל. הגה: ובודקין אותו, אם אמר: בדעת ישראל הפרשתי, תנתן לכהן; ואם לאו, טעונה גניזה (טור). **מ"ה** המתכוין לומר: תרומה, ואמר: מעשר; מעשר, ואמר: תרומה, לא אמר כלום, עד שיהיו פיו ולבו שוים. **מ"ו** הפריש תרומה במחשבתו ולא הוציא בשפתיו כלום, הרי זה תרומה, שנאמר ונחשב לכם תרומתכם (במדבר יח. כז). **מ"ז** המפריש תרומה על תנאי, אם נתקיים התנאי הרי זה תרומה. **מ"ח** המפריש תרומות ומעשרות, וניחם עליהם, הרי זה נשאל לחכם ומתיר לו, כדרך שמתירין שאר נדרים, ותחזור חולין כמו שהיתה. **מ"ט** האומר: של מעלה תרומה ושל מטה חולין, או בהפך, דבריו קיימים. **נ** התורם את הגורן, צריך שיכוין את לבו שתהיה תרומה על הכרי ועל מה שבקוטעין (פי' שבולים קטועים שלא נידשו) ועל מה שבצדדים ועל מה שבתוך התבן. התורם את היקב, צריך שיכוין את לבו לתרום על מה שבחרצנים ועל מה שבזנים. התורם את הבור של שמן, צריך שיכוין את לבו על מה שבגפת (פי' פסולת של זתים); ואם לא נתכוין, אלא תרם סתם, נפטר הכל, שתנאי ב"ד הוא שתרומה על הכל. **נ"א** התורם כלכלה של תאנים, ונמצאו תאנים בצד הכלכלה, הרי אלו פטורים, מפני שבלבו לתרום על הכל. **נ"ב** אין תורמין אלא מן היפה. ונראה לי דהשתא דלאיבוד אזלא מפני הטומאה, אין להקפיד בכך; ומיהו במעשר הניתן ללוי ולעני, יש להקפיד. **נ"ג** אין תורמין ממין על שאינו מינו; ואם תרם, אין תרומתו תרומה. הקישות והמלפפות מין אחד. כל מין חטים מין אחד. כל מין תאנים וגרוגרות ודבילה מין א', ותורם מזה על זה. וכל שהוא כלאים בחבירו לא יתרום מזה על זה, אפילו מן היפה על הרעה; ואם תרם, אין תרומתו תרומה. וכל שאינו כלאים בחבירו, תורם מן היפה על הרע, אבל לא מן הרע על היפה, ואם תרם תרומתו תרומה, חוץ מן הזונין (פי' זרעונים שחורים הנמצא בין החטים) על החטים, מפני שאינם אוכל אדם. **נ"ד** אין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו; ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו; ואם תרם, תרומתו תרומה. **נ"ה** אין

תורמין מהמחוכר על התלוש ולא מן התלוש על המחוכר, ואם תרם, אין תרומתו תרומה. אבל אם אמר: פירות ערוגה זו תלושים יהיו תרומה על פירות ערוגה זה לכשיתלשו, ונתלשו, דבריו קיימין. והוא שהביאו שניהם שליש בעת שאמר. ג' אין תורמין מן הלח על היבש, ולא מן היבש על הלח; ואם תרם, תרומתו תרומה. ג"ז אין תורמין מפירות שנה זו על פירות שנה שעברה, ולא מפירות שנה שעברה על פירות שנה זו; ואם תרם, אינה תרומה, שנאמר: שנה שנה (דברים יד, כב). ליקט ירק ערב ר"ה עד שלא בא השמש, וחזר וליקט אחר שבא השמש, אין תורמין מזה על זה, שזה חדש וזה ישן. וכך אם ליקט אתרוג בערב ט"ו בשבט עד שלא בא השמש, וחזר וליקט אתרוג אחר משבא השמש, אין תורמין מזה על זה, מפני שאחד בתשרי ראש השנה למעשרות תבואה וקטניות וירקות, וט"ו בשבט ר"ה למעשרות האילן. ג"ח אין תורמין מפירות הארץ על פירות חוצה לארץ, ולא מפירות ח"ל על פירות הארץ, ולא מפירות הפטורים על החייבים, ולא מהחייבים על הפטורים; ואם תרמו, אין תרומתן תרומה. ג"ט תרם מדמאי (פי' דא מאי, כלומר: פירות או תבואה שנלקח מעם הארץ שאין ידוע אם הרים המעשר כראוי, וחייב כמעשרות מדרבנן). על דמאי, או על ודאי, תרומתו תרומה ויחזור ויתרום מכל אחד מפני עצמו. ס' תרם מודאי על דמאי, תרומתו תרומה, ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות. ס"א אין תורמין מן הלקוח על מה שגדל בתוך שדהו, ולא הלקוח מעובד כוכבים על הלקוח מישראל, או בהפך. ס"ב אין תורמין שבלים על חטים, וזיתים על שמן, וענבים על יין; אבל תורמים שמן על זיתים הנכבשים, ויין על ענבים לעשות צמוקים. ס"ג תורמים זיתי שמן על זיתי כבש, אבל לא מזיתי כבש על זיתי שמן; מייך שאינו מבושל על המבושל, אבל לא מן המבושל על שאינו מבושל; מן הצלול על שאינו צלול, אבל לא משאינו צלול על הצלול; מתאנים על גרוגרות במנין מגרוגרות על תאנים במדה, אבל לא תאנים על גרוגרות במדה ולא גרוגרות על תאנים במנין, כדי שיתרום לעולם בעין יפה. ותורמים חטים על הפת, אבל לא מן הפת על חטים לפי חשבון; ובכל אלו אם תרם תרומתו תרומה. ונ"ל דהאידינא דתרומה לאיבוד אזלא, אין להקפיד בכך וכן בשאר דברים כיוצא בהם; ומיהו כמעשר הניתן ללוי ולעני, יש להקפיד כך. ס"ד אין תורמין חומץ על יין, אבל תורמין יין על חומץ. ס"ה התורם חבית של יין על יין, ונמצאת חומץ, אם ידוע שהיתה של חומץ עד שלא תרמה, אינה תרומה; ואם אחר שתרמה החמיצה, הרי זו תרומה. אם ספק, תרומה ויחזור ויתרום. וכן התורם קישות ונמצאת מרה, אבטיח ונמצא סרוח. ס"ו אחר שמפרישין תרומה גדולה מפריש אחד מעשרה מהנשאר, והוא הנקרא מעשר ראשון. ס"ז מעשר ראשון מותר באכילה לישראל, ומותר לאכלו בטומאה. לפיכך בת לוי שנבעלה בעילת זנות, נותנין לה מעשר ואוכלת. אבל מי ששמעה שמת בעלה, או העיד לה עד אחד, ונשאת ואחר כך בא בעלה, קנסו אותה חכמים שתהיה אסורה במעשר. ס"ח לויים וכהנים מפרישין מעשר ראשון כדי להפריש ממנו תרומת מעשר, וכן וכהנים מפרישין שאר תרומות ומעשרות והם לעצמם. ס"ט אין מוציאין מעשר מיד וכהנים. וכן כל מתנות כהונה אין מוציאין אותם מכהן לכהן. ע' האוכל פירותיו טבלים, וכן לוי שאכל המעשר בטבלו, אע"פ שהם חייבים מיתה בידי שמים, אין משלמין המתנות לבעליהם, שנאמר: אשר ירימו לה' (במדבר יח, כד) אין לך בהם כלום עד שירימו אותם. וכח"ל מותר לאדם להיות אוכל והולך תחלה ואחר כך מפריש תרומה ומעשרות. ע"א מעשרין ממקום זה על מקום אחר, ואינו צריך לעשר מן המוקף. אבל

אין מעשרין ממין על שאינו מינו; ולא מן החיוב על הפטור; ולא מן הפטור על החיוב; ואם עישר, אינו מעשר. **ל"ב** כל שאמרנו בתרומה אין תורמין מזה על זה, כך במעשר אין מעשרין מזה על **ל"ג** וכל שאמרנו בתרומה אם תרם תרומתו תרומה, כך במעשר אם הפריש מעשרותיו מעשרות. וכל שהוא פטור מן התרומה פטור מן המעשר. וכל התורם מעשר. **ל"ד** כל שאמרנו בהם לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה, כך אם עשרו מעשרותיהם מעשרות. וכל שאין תרומתן תרומה, כך אין מעשרותיהן מעשרות. **ל"ה** השקדים המרים, בין בגדלן בין בקטנן, פטורים, לפי שאינן אוכל. **ל"ו** אין מעשרין אלא מן המוכרח. **ל"ז** אין מעשרין באומד, אלא במדה או במשקל או במנין. וכל המדקדק בשיעור משובח. והמרכבה במעשרות, מעשרותיו מקולקלין שהרי הטבל מעורב בהן, ופירותיו מתוקנין. **ל"ח** המפריש מקצת מעשר, אינו מעשר אלא כמו שחלק את הערימה, אבל צריך מזה החלק שיוציא מעשר שלו. כיצד, היו לו מאה סאה, הפריש מהם חמשה לשם מעשר, אינו מעשר, ואינו יכול להפריש על החמש סאין מעשר במקום אחר, אלא מהם, חצי סאה, שהוא המעשר שלהם. **ל"ט** המפריש תרומה גדולה או תרומת מעשר, מברך קודם שיפריש: אקב"ו להפריש תרומה. וכן המפריש מעשר ראשון, מברך קודם: להפריש מעשר, וכן מברך על מעשר שני. ואם הפריש הכל זה אחר זה מיד, ולא סח ביניהם, כוללן בכרכה אחת ומברך: להפריש תרומות ומעשרות. **מ** כל פרי שמקטנותו הוא ראוי לאכילה ואינו מניח אותו אלא כדי להוסיף בגופו, מיד הוא חייב במעשרות. וכל פרי שאינו ראוי לאכילה בקטנו, אינו חייב במעשרות עד שיגיע לעונת המעשרות. **נ** אשכול שהגיע בו אפילו גרגיר יחידי, כולו חיבור למעשרות, וכאילו הגיע כולו, ולא אותו אשכול בלבד, אלא כל הרוח שיש בה אותה הגפן שיש בה האשכול. וכן רמון שהגיע בה אפילו פרידה אחת, כולה חיבור. **נ"ב** שמרי יין שנתן עליהם מים וסננן, אם נתן ג' ומצא ד', מוציא מעשר מזה היתר ממקום אחר, ואינו מפריש עליו תרומה, שהתורם מתחלה בלבו על הכל. ואם מצא פחות מארבע, אע"פ שמצא יתר על מדתו, ואע"פ שיש בהם טעם יין, פטור. **נ"ג** פירות שהגיעו לעונת המעשרות ונתלשו ועדיין לא נגמרה מלאכתן, כגון תבואה שקצרה ודשה ועדיין לא זרה אותה ולא מרחתה, מותר לאכול מהם אכילת עראי עד שתגמר מלאכתן, ומשתגמר מלאכתן אסור לאכול מהם עראי. בד"א, כגומר פירותיו למכרן בשוק. אבל אם היתה כוונתו להוליכן לבית, הרי זה מותר לאכול מהם עראי אחר שנגמרה מלאכתן, עד שיקבעו למעשר. **נ"ד** אחד מו' דברים קובע הפירות למעשרות: החצר, והמקח, והאש, והמלח, והתרומה, והשבת. וכולם אין קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתם. כיצד, פירות שדעתו להוליכן לבית, אע"פ שנגמרה מלאכתן, אוכל מהם אכילת עראי עד שיכנסו לבית שלו. נכנסו לבית שלו, נקבעו למעשרות ואסור לאכול מהם עד שיעשר. וכשם שהבית קובע למעשר, כך החצר קובע למעשר, שאם נכנסו הפירות לחצר דרך השער, נקבעו אע"פ שלא נכנסו לתוך הבית. וכן אם מכרן, או בשלן באור, או כבשן במלח, או הפריש בהם תרומה, או נכנסה שבת עליהם, לא יאכל עד שיעשר, אף ע"פ שלא הגיעו לבית. הכניסן לבית קודם שתגמור מלאכתן, ה"ז אוכל מהם עראי. התחיל (לגמור) מלאכתן, מאחר שנכנסו לבית, חייב לעשר הכל. כיצד, הכניס קישואין ודילועין קודם שישפשף, משיתחיל לשפשף אחת נקבעו הכל למעשר. וכן כל כיוצא בזה. וכן התורם פירות שלא נגמרה מלאכתן. מותר לאכול מהם עראי, חוץ מכלכלת תאנים, שאם תרמה קודם שתגמר מלאכתה נקבעת למעשר.

פ"ה מותר להערים על התבואה להכניסה במוץ, כדי שתהיה בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר. וזורה מעט מעט אחר שהכניס לבית, ופטור לעולם מן התרומה ומן המעשרות, שהרי אינו מתחיל לגמור הכל. פ"ו הגומר פירותיו של חברו שלא מדעתו, הרי אלו טבלו למעשר. פ"ז איזהו גמר מלאכת היין, משיניחנו בחבית וישלה החרצנין והזגין מעל פי החבית. אבל כשהוא בתוך הבור, כשיגביהנו להעמידו בחבית, שותה עראי וקולט מן הגת העליונה ומן הצנור מכל מקום, ושותה. פ"ח כיצד היא אכילת עראי, כגון שהיה מקלף שעורים ואוכל, מקלף אחת אחת ואם קלף וכנס לתוך ידו, חייב לעשר. היה מולל מלילות של חטים, מנפה מיד ליד ואוכל. ואם נפה לתוך חיקו, חייב לעשר. וכן נוטל מן היין ונותן לקערה לתוך תבשיל צונן, ואוכל; אבל לא לתוך הקדרה, אף ע"פ שהיא צוננת, מפני שהיא כבור קטן. וכן סוחט זיתים על בשרו, אבל לא לתוך ידו. וכן כל כיוצא בזה. פ"ט כשם שמותר לאכול עראי מפירות שלא נגמרה מלאכתן, כך מותר להאכיל מהם לחיה, לבהמה ולעופות, כל מה שירצה, ומפקיר מהם כל מה שירצה, קודם שיעשר. ואם גמרו, אע"פ שלא נקבעו למעשר, לא יפקיר ולא יאכיל לבהמה ולחיה ולעופות אכילת קבע, עד שיעשר. ומותר להאכיל לבהמה עראי מן הטבל, ואפילו בתוך הבית, ומאכיל פקיעי (פירוש עומרים של תבואה המונחים בקש) עמיר עד שיעשם חבילות. צ"א תאנה העומדת בחצר, אוכל ממנה אחת אחת, ופטור. ואם צירף, חייב במעשר. בר"א, כשהיה עומד בקרקע. אבל אם עלה לראש התאנה, ממלא חיקו ואוכל שם, שאין אויר חצר קובע למעשר. צ"ב היתה עומדת בחצר ונוטה לגנה, ה"ז אוכל ממנה בגנה כדרכו, כאילו היתה נטועה בגנה. היתה נטועה בגנה ונוטה לחצר, הרי זה כנטועה בחצר שאינו אוכל שם אלא אחת אחת. צ"ג גפן שנטועה בחצר, לא יטול את כל האשכול כאחד ויאכל, אלא מגרגר אחת אחת. וכן ברמון, לא יטול את כל הרמון, אלא פורט את הרמון באילן, ואוכל הפרט משם. וכן באבטיח, סופתו (פי' חותכו) בקרקע, ואוכלו שם. צ"ד היה אוכל באשכול בגנה, ונכנס מן הגנה לחצר, אף על פי שיצא מן החצר לא יגמור עד שיעשר. צ"ה כסבר הזרועה בחצר, מקרסם עלה עלה ואוכלו; ואם צירף, חייב לעשר. וכן כל כיוצא בזה. צ"ו הלוקח פירות תלושין לאכלן, נקבעו למעשר, כמו שנתבאר. ומאימתי יקבעו, משיתן דמים, אע"פ שלא משך. צ"ז הרי שלא נתן דמים והיה בורר ומניח, בורר ומניח, אפילו כל היום כולו, ואע"פ שגמר בלבו ליקח, לא נתחייב לעשר. ואם היה ירא שמים, משגמר בלבו מעשר ואחר כך יחזיר למוכר, אם רצה להחזיר. צ"ח הלוקח במחוכר לקרקע, או שלקח תלוש לשלוח לחבירו, לא נקבעו, ויש לו לאכול מהם עראי. צ"ט האומר לחבירו: הא לך איסר זה ותן לי בו ה' תאנים, הרי זה אוכל אחת אחת, ופטור. ואם צירף, חייב לעשר. הא לך איסר זה בעשרים תאנים שאבור לי, בורר אחת אחת, ואוכל. באשכול שאבור לי, מגרגר ממנו באילן, ואוכל. ברמון שאבור לי, פורטו באילן, ואוכל. באבטיח שאבור לי, סופת בקרקע, ואוכל. ואם קצץ את התאנים וצרפם, או שקצץ האשכול או האבטיח, חייב לעשר, שהרי לא קנה אלא הנתלש. אבל אם אמר ליה: הא לך איסר בעשרים תאנים אלו, בשני אשכולות אלו, בשני רמונים אלו, בשני אבטיחים אלו קוצץ כדרכו ואוכל עראי, ופטור; שלא נקבעו במקח, שהרי לקחן במחוכר. צ"י המחליף עם חבירו, זה לאכול וזה לאכול, שניהם נקבעו למעשרות, שהרי לקחו בתלוש. זה לקצות וזה לקצות, שניהם לא נקבעו, שאין

המכר קובע דבר שלא נגמרה מלאכתו. לקח האחד פירות שהחליף, לאכילה, ולקח האחד חליפיהן להקצותן, זה שלקח לאכילה חייב לעשר, וזה שלקח להקצות לא נקבע למעשר. ק' עם הארץ שהיה עובר בשוק ואמר: טלו לכם תאנים, אוכלים ופטורים, שאין המתנה קובעת. ק"א השוכר את הפועלים לעשות עמו בפירות, בין בתלושין בין במחוברין, הואיל ויש להם לאכול מן התורה במה שהם עושים, הרי אלו אוכלים ופטורין מן המעשר. ואם התנה עמהם שיאכלו מה שלא זיכתה להם תורה, כגון שהתנה הפועל שיאכלו בניו עמו, או שיאכל בנו בשכרו, או שיאכל אחר גמר מלאכתו בתלוש, הרי זה אסור לאכול עד שיעשר, הואיל ואוכל מפני התנאי הרי זה כלוקח. ק"ב המוציא פועלים לעשות לו מלאכה בשדה, בזמן שאין להם עליו מזונות, אוכלים מפירות שבשדה ופטורים מן המעשר. והוא שלא נגמרה מלאכתן. אבל אם יש להם עליו מזונות, לא יאכלו, ואע"פ שלא נגמרה מלאכתן, שאין פורעין חוב מן הטבל. (אבל) אוכלים אחת אחת מהתאנה, אבל לא מן הסל ולא מן הקופה ולא מן המוקצה. ק"ג אחד המבשל ואחד השולק ואחד הכובש, קובע למעשר. אבל המעשן את הפירות עד שהכשירן, הרי זה ספק. ק"ד הטומן פירות באדמה, או בזבל, או בתבן, עד שהכשירם לאכילה לא נקבעו למעשר. ק"ה הנותן יין לתבשיל חם, או שנתן שמן לקדרה באלפס, כשהן מרותחין, נקבעו למעשר. ק"ו מזג יין במים חמין, נקבע. וא"צ לומר אם בישל היין. ואפילו בגת אסור לשתות ממנו עד שיעשר. ק"ז הסוחט אשכול לתוך הכוס, נקבע. לתוך התמחוי, אינו נקבע. ק"ח המולח פירות בשדה, נקבעו. טבל הזתים אחת אחת במלח ואכל, פטור. ק"ט הפוצע זיתים כדי שיצא השרף מהם, פטור. ק"י הנוטל זיתים מהמעטן, טובל אחת אחת במלח ואוכל. ואם מלח ונתן לפניו, חייב. וכך כל כיוצא בזה. ק"יא התורם פירותיו תרומה שצריך לתרום אחריה שניה, נקבע למעשר, ולא יאכל מהם עראי עד שיוציא התרומה שניה ויעשר. ק"א. פירות שנגמרה מלאכתן וחשכה עליהם ליל שבת, נקבעו, ולא יאכל מהם, אפילו לאחר השבת, עד שיעשר. ק"ב. תינוקות שטמנו תאנים לשבת ושכחו לעשרן, לא יאכלו למוצאי שבת עד שיעשרו. ק"ג. תאנה שהיתה מיוחדת לו לאכול פירותיה בשבת, וליקט ממנה כלכלה, לא יאכל עד שיעשר, הואיל ופירות אלו מיוחדים לשבת והשבת קובעת. ק"ד. היה אוכל באשכול וחשכה עליו ליל שבת, לא יגמור אכילתו בשבת עד שיעשר. ואם הניחן לאחר השבת, הרי זה גומרו. ק"טו. כל שאסור לזרים לאכול בתרומה, כגון הגרעינין וכיוצא בהן, כך אסור לאכול מהטבל והמעשר שלא ניטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו. וכל שמותר לזרים לאכול בתרומה, מדברים אלו, כך מותר בטבל ומעשר שלא ניטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו. ק"טז. אין מדליקין בטבל טמא. אין מחפין בטבל. ואין זורעין את הטבל. ואפילו פירות שלא נגמרה מלאכתן אסור לזרוע מהם עד שיעשר. בד"א, בתבואה וקטניות וכיוצא בהן, אבל העוקר שתלים שיש בהם פירות ממקום למקום בתוך שדהו, הרי זה מותר, ואינו כזרוע טבל, שהרי לא אסף הפירות. וכן העוקר לפת וצנונות ושתלם במקום אחר, אם נתכוון להוסיף בגופן, מותר. ואם שתלם כדי שיקשו ויקח הזרע שלהם, אסור, מפני שהוא כזרוע חטים או שעורים של טבל. ק"יז. אין מוכרין טבל אלא לצורך, ולחבר. ואסור לשלוח טבל, ואפילו חבר לחבר, שמא יסמכו זה על זה ויאכל טבל. ק"יח. המוכר פירות לחבירו, מוכר אומר: על מנת שהם טבל מכרתי, ולוקח אומר: לא לקחתי ממך

אלא מעושרות, כופין את המוכר לתקן; קנס הוא לו, מפני שמכר טבל. קיט. אין פורעין חוב מהטבל, מפני שהוא כמוכרו. קי"ב הלוקח טבל משני מקומות, מעשר מזה על זה. קכא. החוכר שדה מהעובד כוכבים, מעשר ונותן לו. והמקבל שדה אבותיו מהעובד כוכבים, מעשר ונותן לו. קכב. כהן או לוי שלקחו פירות מישראל אחר שנגמרה מלאכתן, מוציאין התרומה והמעשרות מידיהם ונותנים אותם לכהנים וללויים אחרים. קכג. כהן או לוי שמכרו פירות תלושים, קודם שתגמר מלאכתן, ואין צריך לומר אם מכרו במחובר, הרי התרומה והמעשר שלהם. קכד. הנותן שדהו בקבלה לעובד כוכבים או למי שאינו נאמן על המעשרות, אע"פ שלא באו לעונת המעשרות צריך לעשר על ידם. נתנה לעם הארץ, עד שלא באו לעונת המעשרות אינו צריך לעשר על ידם. ומשבאו לעונת המעשרות, צריך לעשר על ידם. כיצד הוא עושה, עומד על הגורן ונוטל, ואינו חושש למה שאכלו, שאין אנו אחראים להם. קכה. באחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר תבואה וקטניות וירקות. ובט"ו בשבט, הוא ראש השנה למעשר האילנות. כיצד, תבואה וקטניות שהגיעו לעונת המעשרות לפני ראש השנה של שלישית, אע"פ שנגמרו ונאספו בשלישית, מפרישין מהן מעשר שני. וכן פירות האילן שבאו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של שלישית, אע"פ שנגמרו ונאספו אח"כ בסוף שנה שלישית, מתעשרין לשעבר ומפרישין להם מעשר שני. וכן ואם באו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של רביעית, אע"פ שנגמרו ונאספו ברביעית, מפרישין מהם מעשר עני. ואם באו לעונת המעשרות אחר ט"ו בשבט, מתעשרין להבא. קכו. הירק, בשעת לקיטתו עישורו, כיצד, אם נלקט ביום ר"ה של שלישית, אע"פ שבא לעונת המעשרות ונגמר בשניה, מפרישין ממנו מעשר עני. ואם נלקט ברביעית, מעשר שני. וכן האתרוג, בלבד משאר פירות האילן, הרי הוא כירק והולכין אחר לקיטתו, בין למעשר בין לשביעית. כיצד, אם נלקט בשלישית אחר ט"ו בשבט, מפרישין ממנו מעשר עני אע"פ שנגמרה בשניה. וכן אם נלקט ברביעית קודם ט"ו בשבט, מפרישין ממנו מעשר עני. נלקט בחמישית אחר ט"ו בשבט, מפרישין ממנו מעשר שני. ואע"פ שהולכין אחר לקיטתו, אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית, אפי' היתה כזית ונעשית ככזר, חייבת במעשרות. קכז. האביונות של צלף נותנין עליהם חומרי האילן וחומרי זרעים, שאם היו משנה שניה שנכנס לשלישית ונלקטו קודם ט"ו בשבט, מפרישין מעשר ראשון ואחר כך מפריש מעשר אחר ופודהו, ואחר שפודהו נותנו לעניים. קכח. פירות שנה שניה שנתערכו בפירות שלישית, או של שלישית ברביעית, הולכים אחר הרוב. מחצה למחצה, מפרישין מעשר שני מן הכל, אבל לא מעשר עני, שמעשר שני חמור, שהרי הוא קדוש, ומעשר עני חול. וכן פירות שהן ספק אם פירות שניה הם או פירות שלישית, מפריש מהם מעשר שני. קכט. כל הפטור ממעשר ראשון, פטור ממעשר שני ומן העני. וכל שחייב בראשון, חייב בשניה. וכל התורם מוציא מעשר. וכל שאינו תורם, אינו מוציא מעשר. וכל מי שאם תרם תרומתו תרומה, כך אם עשר הרי הוא מעשר. וכל מי שאין תרומתו תרומה, כך אם הוציא מעשר אינו מעשר. קי"ג פירות שהוציא מהם מעשר ראשון קודם שיקבעו למעשר, הרי זה אוכל מהם עראי קודם שיוציא מעשר שני, שאין הראשון קובע לשני. אבל משנקבעו למעשר, אע"פ שהוציא את הראשון, אסור לאכול מהם עראי עד שיוציא את השני או את מעשר עני. קלא. לא חייבו להפריש מעשר שני בסוריא. קלב. מעשר שני נאכל לבעליו לפנים מחומת

ירושלים, שנאמר: ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר וגו' (דברים יד, כג) ונוהג בפני הבית ושלא בפני הבית, אבל אינו נאכל בירושלים אלא בפני הבית, שנאמר: מעשר דגן תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך (דברים יד, כג). מפי השמועה למדו, מה בכור אינו נאכל אלא בפני הבית, אף מעשר שני לא יאכל אלא בפני הבית. קלג. בזמן הזה, אם רצה לפדות מעשר שני שוה מנה בפרוטה, לכתחלה, פודה ומשליך הפרוטה לים הגדול; אבל לשאר נהרות צריך לשחקה תחלה. וכן אם חילל (פירוש אם עשאו חולין על ידי פדיון) מעשר שוה מנה על שוה פרוטה מפירות אחרות, הרי זה מחולל, ושורף את הפירות שחילל עליהם, כדי שלא יהיו תקלה לאחרים. קלד. ושיעור פרוטה, כחצי שעורה כסף מזוקק, שהוא חלק מל"ב במעה כסף שהוא אשפיר"ו עוטומ"אני שמשקלו רביעית דרה"ם, נמצא שהפרוטה חלק ממ"ח בקטעא ויותר מעט. וצריך לדרק שהפירות שמחלל עליהם מעשר שני יששוו כך לפחות. (וע"ל סימן רצ"ד סעיף ו'). קלה. כשם שאין אוכלים מעשר שני בזמן הזה בירושלים, כך אין פודין אותו שם, ואין מחללין אותו, ואין מוכרים אותו. ואם נכנס בירושלים, אף בזמן הזה, אין מוציאין אותו משם ומניחים אותו שם עד שירקב. (וכן אם עבר והוציאו משם, מניחין אותו עד שירקב). לפיכך אין מפרישין מעשר שני בירושלים בזמן הזה, אלא מוציאין את הפירות בטבלן חוץ לעיר, ומפרישין אותו שם, ופודהו. ואם הפרישן שם בזמן הזה, ירקב. בד"א, במעשר שני שלא נטמא. אבל אם נטמא, פודין אותו בירושלים. (ויש להכשירו כדי שיקבל טומאה ויהא לו היתר בפדיון) (טור). קלו. הפודה מעשר שני אומר: הפירות האלו מחוללות על מעות אלו. ואם לא פירש, אלא הפריש מעות בלבד כנגד הפירות, דיו, ואינו צריך לפרש, ויצאו הפירות לחולין. קלו. הפודה מעשר שני, מברך: אקב"ו על פדיון מעשר שני. ואם חילל על פירות אחרות, מברך: על חילול מעשר שני. והפודה או מחלל מעשר שני של דמאי, אינו צריך ברכה. קלח. אין פודין מעשר שני אלא בכסף. וכן אם פדה מעשר שני שלו, שהוא מוסיף חומש, לא יהיה החומש אלא כסף, כקרן. ואין פודה בכסף שאינו מטבע, אלא בכסף מפותח שיש עליו צורה או כתב; ואם פדה בלשון של כסף וכיוצא בו, והוא הנקרא אסימון, לא עשה כלום. ואין פודין בפחות מפרוטה, מפני שהוא כפודה באסימון. ואין פודין במטבע שאינו יוצא באותו זמן ובאותו מקום. ואינו פודה במעות שאינם ברשותו. ואפשר שאין דברים אלו אמורים אלא בזמן שבית המקדש קיים, אבל עכשיו שאין מעשר שני נאכל, אין להקפיד בכך. ומ"מ יש לחוש בדבר, ואף בזמן הזה לא יפדה מעשר שני אלא על כסף שיש בו מטבע היוצא, והוא ברשותו, או יחלל על פירות אחרים. קלט. הפודה מעשר שני קודם שיפרשנו, כגון שאמר: מעשר שני של פירות פדוי במעות אלו, לא אמר כלום, ולא קבע מעשר. אבל אם קבע ואמר: מעשר שהוא בצפון, או בדרום, מחולל על מעות אלו, הרי זה פדוי. קי"ד מצות עשה להתודות לפני ה' אחר שמוציאין כל המתנות שבזרע הארץ, וזהו הנקרא וידוי מעשר. ואין מתודין וידוי זה אלא אחר השנה שמפרישין בה מעשר עני. קמא. אימתי מתודין, במנחה, ביו"ט האחרון של פסח של רביעית, ובשביעית. קמב. אין מתודין אלא ביום. וכל היום כשר לוידי המעשר. בין בפני הבית בין שלא בפני הבית חייב לבער ולהתודות. קמג. וידוי זה נאמר בכל לשון. ואם רצו רבים להתודות כאחד, מתודים. קמד. אינו מתודה עד שלא ישאר אצלו מהמתנות.

טו
אד"ב

וערב י"ט האחרון היה הביעור, ולמחר מתודין, ופירות שלא הגיעו לעונת המעשרות בשעת הביעור, אין מעכבין אותו להתודות, ואינו חייב לבערן. קמה. מי שהיו פירותיו רחוקים ממנו, והגיע יום הביעור, הרי זה קורא שם למתנותיו ומזכה להן לבעליהן ע"ג קרקע, או למי שזוכה להן לבעליהן, ומתודה למחר. קמו. אם הפריש המתנות שלא על הסדר, או אם נשרף טבלו, או אם הפריש מעשר בטומאה, אינו מתודה. הגה: הרב המחבר הזה השמיט כל דיני מעשר עני, שכתב הטור שיש ללמוד מהם הרבה דיני צדקה הנוהגים האירנא, ואפשר שסמך עצמו על מה שנתבאר בדיני צדקה. אך גם בדיני תרומות ומעשרות השמיט כמה דינים שכתב הטור, והכניס אחרים תחתיהם, וכל זה גרם לו שהעתיק דברי הרמב"ם הלכות תרומות ומעשרות ככתבם וכלשונם, ולא שת לכו לדברים אחרים, והרוצה לעמוד על עקרי הדינים יעיין בפנים.

הלכות מתנות עניים וראשית הגז

שלב דין מתנות עניים, וכו סעף אחד

א לקט, שכחה ופאה, אם אין עניי ישראל מצוים שם ליטלם, אין צריך להניחם. הגה: והאירנא אין נוהגין בהם, לפי שהרוב עובדי כוכבים, ואם יניחום, יבואו עובדי כוכבים ויטלום (טור).

שלב דיני ראשית הגז, וכו י"ד סעיפים

א ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. (וי"א דבר תורה ראשית הגז נוהג אפילו בח"ל, אלא שלא נהגו כן) (טור). ב אין חייבים בראשית הגז אלא הכבשים בלבד, זכרים ונקבות. ואם היה צמרן קשה ואינו ראוי ללבישה, פטור. ג גזו הצמר ולבנו, חייב. אבל אם צבעו, פטור. ד הגוזז את המתה, פטור. (התולש צמר רחלים בידו, ולא גזו, חייב). ה המפריש ראשית הגז, ואבד, חייב באחריותו עד שיתנו לכהן. ו האומר: כל גיזתי ראשית, דבריו קיימים. ז הלוקח גז צאנו של עובד כוכבים, אחר שגוזז העובד כוכבים, פטור מראשית הגז. ואם לקח הצאן לגיזתו, חייב, אע"פ שגדלה הגיזה ברשות העובד כוכבים, ואע"פ שחוזרים הצאן לעובד כוכבים אחר גיזתו, חייב. (ויש תולקין ואומרים דפטור, אם לא קנה הצאן לגיזתו) (דעת רש"י וטור). ח הלוקח גז צאנו של חבירו, אם שייר המוכר מעט מצאנו להגוז, חייב להפריש מהנשאר על הכל. ואע"פ שלא התחיל המוכר לגזוז. ואם לא שייר כלום, הלוקח חייב להפריש. ואם היו שני מינים, כגון גיזה לכנה וגיזה שחומה (פי' אדומה) ומכר מין זה והניח המין האחר, זה נותן לעצמו על מה שלקח וזה נותן לעצמו על מה ששייר. הגה: קנה גז צאנו של חבירו, אם שייר המוכר קצת גיזה לעצמו, הוא חייב. לא שייר מהם כלום, הלוקח חייב ליתן. ואם פירש לו: אני מוכר לך הכל, שניהם פטורים (טור). ט כמה צאן יהיו לו ויהיו חייבות בראשית הגז, אין פחות מחמש; והוא שיהיה בגיזה שלהם אין פחות ממשקל ששים סלע; ותהיה גיזת כל אחד מחמשתן אין פחות מי"ב סלע; ואם היתה אחת מהן גוזזת פחות מי"ב, אע"פ שחמשתן גוזזות ששים סלע או יותר, פטור. י השותפים, חייבים. והוא שיהיה בחלק כל אחד כשיעור. אבל חמשה צאן בלבד של שני שותפין, פטורין. יא ראשית הגז, מצותה כתחלה. ואם הפריש, בין כאמצע בין בסוף, יצא. יב היו לו ה' צאן וגזו אחת מהן בלבד, ומכר גיזתה,

ואח"כ גזו שניה ומכר גיזתה, ואח"כ גזו שלישית ומכר גיזתה, הכל מצטרפות לראשית הגז וחייב לאחר כמה שנים. (וה"ה אם מכר קצת הצאן לאחר שהתחיל לגזוז). ויש לו להפריש מן החדש על הישן ומזה על זה. (היו לו שני מינים, רע וטוב, לא יתן מן הרע על הטוב, אלא יתן מכל אחד לפי שיעורו) (טור). אבל אם היתה רחל אחת וגזזה, ואח"כ קנה שנייה וגזזה והניח גיזתה, ואח"כ קנה שלישית וגזזה והניח גיזתה, אינם מצטרפין. י"ג מי שהיו לו גיזות רבות של ראשית הגז, ורוצה לחלק לכהנים, לא יתן לכל אחד פחות ממשקל חמש סלעים מלובן, כדי בגד קטן. לא שילבנו ואח"כ יתן, אלא יתן לו מצמר הגיזו כשהוא צואי (פי' מטונף) כדי שיהיה בו אחר הליבון חמש סלעים או יותר, שנאמר: תתן לו, (דברים י"ד) שיהיה בו כדי מתנה המועלת. (אבל אינו חייב ליתן רק חמש סלעים מהכל) (טור). י"ד ראשית הגז חולין לכל דבר. לפיכך נותנין אותו לכהנת, אף על פי שהיא נשואה לישראל. הלכות נידוי וחרם

הלכות נידוי וחרם

שלד היאך נוהגין עם המנודה או המוחרם, ועל מה מגדין, ודין התרתו, וכו' מ"ח סעיפים

א העובר על דבר איסור, מגדין אותו לאלתר. הגה: אבל מכח ממון. אין מגדין אותו, עד שיתרו כו' ג' פעמים, דהיינו כ' ה' כ' (טור) מן הכית דין, כמו שיתבאר בח"מ סימן י"א. ואין נדוי פחות משלשים יום; ואם אינו חוזר בו, שונים לנדוהו לאחר שלשים יום. ואם אינו חוזר בו, ממתנינים לו עוד שלשים ומחרימין אותו. אפילו פגע הרגל בתוך שלשים יום, אינו מבטל אותו. כד"א דנידוי שלשים יום, בנידוי דידהו, אבל נידוי דידן כנויפה דידהו, שהיא ז' ימים; ונזיפה דידן, חד יומא. הגה: ומגדין למי שהוא חייב נידוי, ואפילו יש לחוש שעל ידי כן יצא לתרבות רעה, אין לחוש בכך (פסקי מהרא"י סימן קל"ח). **ב** המנודה, אין יושבין בד' אמותיו, חוץ מאשתו ובניו. (ויש אומרים אף בני ביתו, שרי) (טור ובת"ה סימן רע"ו) (ויש להקל). ואין אוכלין (ושותין עמו) (טור). ואין מזמנין עליו. ואין כוללין אותו לכל דבר שצריך עשרה. הגה: אבל אם לא נדוהו בפירוש, אף על גב שהוא עכריין או שעבר על גזירת צבור, מצרפין אותו למגין י' להתפלל עמו (ריב"ש סימן קע"ב ומרדכי ריש שבועות שמים והגהות אלפסי פרק אלו מגלחין). ואפילו מנודה ממש שאין מצרפין אותו למגין, מ"מ מותר להתפלל בעודו ככ"ה (כ"י בשם תשובת הרשב"א וריב"ש ס"י קע"ג). ומה שנהגו לגרשו מב"ה, שלא ידחוק יחידים שצריכים להתרחק מארבע אמותיו. (שם כריב"ש). ואסור בתכבוסת ובתספורת ובנעילת הסנדל, כאבל. ומותר בדברי תורה. שונה, ושונין לו. נשכר, ונשכרין לו. והמוחרם, לא שונה ולא שונין לו; לא נשכר ולא נשכרין לו; וכן אסור להנותו יותר מכדי חייו (תשובת רשב"א). אבל שונה הוא לעצמו, שלא ישכח תלמודו, ועושה לו חנות קטנה כדי פרנסתו; ומותר לדבר עם המנודה ועם המוחרם, אלא אם כן החמירו עליו בית דין בפירוש. הגה: ומ"מ לא ירבה עמו כדברים, ולא ידבר עמו אלא לצורך. כמו שמדבר עם האכל (הגהות אלפסי וריב"ש הג"ל). במקום שאסור לישיב בד' אמותיו, כל שאדם יושב תחלה והמנודה בא לשם, אין צריך להתרחק משם (כ"י בשם הקונטרס). ואסור ליכנס לכיתו, דהוי כד' אמותיו, ואין חילוק בין עומד ליושב (שם). **ג** מנודה שמת, בית דין שולחין ומניחין אבן על

ארונו, ואין קורעין עליו, ולא חולצין, ולא מספידין. והני מילי לאפקירותא ועובר על דברי חכמים; אבל לממונא, כיון שמת, פטור מגזירתם ואין סוקלין ארונו, ומספידין אותו כראוי. ד' אפילו נידוהו משום עובר על דברי חכמים, אם חזר בו, אע"פ שלא התירו נידויו, מתעסקין עמו לכל דבר. ה' אף ע"פ שאסור לאכול ולשתות עם המנודה או המוחרם, מכל מקום האוכל ושותה עמו אין לו דין מנודה. ו' אם רצו בית דין למעט הנידוי מל' יום, או להוסיף, הרשות בידם. הגה: ויש רשות לבית דין להחמיר עליו שלא ימלו בניו, ושלא יקבר אם ימות (בנימין זאב סי' רפ"ט וכ"כ הכ"י בשם הרמב"ן סי' רמ"ד), ולגרש את בניו מבית הספר ואשתו מבית הכנסת, עד שיקבל עליו הדין (נ"י פרק הגחל). ז' כשיגיע הזמן, מתירין לו אם ירצו, אף אם לא יחזור בו. ומכל מקום טוב הוא שלא יתירו לו אם לא יחזור בו, שלא תתמעט יראתם. ח' אם ירצו בית דין להחמיר עליו עוד ולהחרימו, הרשות בידם. ט' אם יראו בית דין קושי האיסור והעבירה, מחרימין גם האוכל ושותה עמו והיושב בד' אמותיו. י' אם ראו בית דין לנדות שלא יזמן בשלשה ולא יתפלל בעשרה ולא יקברו לו מת ולא ימולו לו בן, רשאים הם. י"א אם נתנה על עבירה, אינו מצטרף לעשרה. י"ב הא דאמרינן במנודה סתם שהוא אסור בדיני המנודה, דוקא מנודה לבית דין שהוא מנודה לכל אדם, בין דלא אתי לבית דין או דלא ציינת דינא או לאפקירותא או לדבר עבירה, בין נידוהו בית דין, בין שנידוהו כל אדם, דינו שוה; בין לעירו, בין לעיר אחרת. אבל מנודה לחצאין, כגון תלמיד שנידה לכבודו, וכן מנודה לעיר אחרת שנידוהו לכבודם, אינו אסור בכל דין המנודה, אלא שבני אדם מרחיקין אותו כדי לביישו, אבל אבילות אין עליו. י"ג הא דאמרינן סתם נידוי ל', היינו לענין כשמנדין אותו אומרים: פלוני יהא בנידוי שלשים יום; ומ"מ אם חזר בו, אם היה הנידוי בשביל ממון או אפקירותא ופייס לבעל דינו, מתירין אותו לאלתר. ואפילו אם לא חזר בו, יש מי שאומר שמתירין לו לאחר שלשים יום, והוא שיבא לבית דין ומבקש שיתירו לו. אבל אם מזלזל בנידוי ואינו מבקש שיתירו לו, מניחין אותו בנידוי עד שימות. ויש מי שחולק בזה וסובר דאף לאחר שלשים אין מתירין לו עד שיחזור (כ"י בשם הרמב"ם); (ותוך שלשים אין מתירין לו אפי' חזר ממה שעשה) (משמע ככ"י לדעת הרמב"ם). י"ד נזיפה היא שאדם גדול גוער בו לומר: כמה פלוני חצוף, וכיוצא בו. וזה משפטו, שיהא מתחבא ויושב בביתו, ויהא נכלם, ולא יראה פנים למי שהכלימו, וימעט בשחוק ובדיבור ובעסקיו, ויצער עצמו לעיני כל רואיו. אבל אין צריך להתרחק מבני אדם, לא באכילה ושתיה, ולא בשאלת שלום, ואין צריך לנהוג באחת מכל דיני האבל, ואין צריך לפייס למי שהחציף כנגדו, ואין צריך שיתירו לו, אלא כיון שנהג כנוזף, זמן נזיפה, מותר ממילא. הגה: ואפילו לא א"ל הגדול כלום, אלא שיודע בעצמו שאדם גדול נקט בלבו עליו, צריך לנהוג נזיפה בעצמו (תשובת ד' דוד כהן סי' כ"ב). ט"ו מנודה לרב, מנודה לתלמיד. (אבל אינו מנודה לשאר החכמים) (כ"י בשם הרמב"ם). מנודה לתלמיד שנידה לכבודו, אינו מנודה לרב, אבל מנודה הוא לשאר העם (שאינן חכמים. אבל לא לחכמים, אפילו קטנים ממנו) (כ"י ממשמעות לשון הרמב"ם). ודוקא במנודה שלא בפני הרב, אבל בפני הרב, אפקירותא היא, ואי פליג ליה רביה יקרא, שפיר דמי. (רב שגזר חרם ונידוי באיזה דבר, ואין תלמידו יכול לעמוד בגזירותיו, אין צריבין לקיים) (פסקי מהרא"י סי' דכ"ב). ט"ז תלמיד יכול לנדות למי שביזה בפניו רבו או אביו, ומכל מקום כיון שלא נידוהו הרב וגם לא נידוהו בית דין, אינו מנודה לרב. י"ז כמה דברים אמורים, כמי שנידוהו מפני שביזה תלמיד חכם. אבל מי שנידוהו על שאר דברים

שחייב עליהם נידוי, אפילו נידהו קטן שבישראל, חייב הנשיא וכל ישראל לנהוג בו נידוי, עד שיתחזר בתשובה מדבר שנידוהו בשבילו ויתירו לו. יח רב מצד המלכות ואינו רב בתורה, אינו יכול לנדות לכבודו. הגה: וכל שכן מי שנוהג שררה או רבנות מצד ממונו או יחוסו, שאינו יכול לנדות לכבודו (כ"י בשם קונטרסיין). ודוקא מנדק לכבוד הרב, אבל לא מחרימין (כ"י וריב"ש סי' קע"ג), אם לא שמחזיק במחלוקת יותר מדאי (שם בריב"ש). והא דאמרינן הרב שנידה לכבודו הוי מנודה לתלמידיו, היינו אם לא חזר בו המנודה קודם שנידה אותו, אפילו אם הבטיח את הרב לפייטו אח"כ, לא מהני עד שיעשה. אבל אם קודם שנתנה אמר לפייס הרב, ולא השגיח עליו, ונידהו, אינו מנודה כלל לתלמידיו. ומיד שאומר שיתקן אשר עיית כפי מה שיגידו לו חכמים, אין נידוי עליו (מהרי"ק שורש קס"ט). קהל שתקנו שאין אדם יכול לנדות לכבודו, אין בתקנתם כלום, ואם עמד רב ונידה לכבודו, נידויו נדוי (תשובת הרשב"א סימן תס"ו). יט זקן שנידה לצורך עצמו, אפילו כהלכה, אינו נידוי. הגה: פירוש שלא נתכוין לכבוד תורה, רק להרויח ממון שיתן לו שיתיר לו נידוי (טור בשם אבי העזרי), או שעשה לו משום שנאה, כגון שאנו רואים שנידה לאחד, ואחרים שעשו כמותו לא נידה (ת"ה סי' רע"ד) וכל כיוצא בזה. כ מנודה לעירו, מנודה לעיר אחרת. (אפילו גדולה ממנה) (טור). מנודה לעיר אחרת, אינו מנודה לעירו. הגה: אבל מנודה לשאר העיירות כיוצא בעיר שנידוהו (טור). בני העיר שעשו חרם על כל מי שיבא לדור בעירם, אינו חל על הבא לדור שם, אא"כ יש לו רב בעיר דאז צריך לקיים נידוי רבו. אבל הם יכולין לתקן ביניהם ולגרורו על עצמן שלא ישאו ויתנו עמו (מרדכי פרק לא יחפור). כא מנודה לנשיא, מנודה לכל ישראל. מנודה לכל ישראל, אינו מנודה לנשיא. כב נהגו שלא לנהוג נידוי בעובר על גזרת הקהל בחרם ונידוי, עד שיכריזו עליו. הגה: מי שעבר על גזירת רבינו גרשום מ"ה, אם עבר בשוגג, אין צריך התרה. ואם התרו בו ועבר במזיד, כל כי עשרה שלוחי ר"ג הם להתיר לו כשחזר מדעתו, דאמדינן דעת ר"ג שכך היתה דעתו מתחלה לנהוג בו נזיפה ונידוי לפי דעתם (הגהות מרדכי דב"ק בשם תשובת רש"י). אבל בדבר שגזר בפירוש שיהא בנידוי לעולם, אז הוא בנידוי לעולם אם עבר במזיד (ג"ז שם). כג כיצד התרת נידוי, אומרים לו: שרוי לך, מחול לך, ואם הוא שלא בפניו, אומרים: (פלוני) שרוי לו. כד מתירין הנידוי בשלשה הדיוטות, או ביחיד מומחה. ותלמיד מתיר החרם והנידוי, אפילו במקום הרב. הגה: וכל חרם ונדוי שלא הותר, אפילו היה זמן רב בנידוי וחזר בו, אפילו הכי אינו מותר עד שיתירו לו בפירוש (כ"י בשם קונטרס שכ"כ בשם הראב"ד). כה ג' שנידו והלכו להם, וחזר בו מהדבר שנידוהו בגללו, מתירין לו ג' אחרים. ויש מי שאומר שצריך שיהיו גדולים כמותם (כחכמה ויראה וגדולה ושנים) (כן משמע מהטור). כו נידוהו ג', אין השנים יכולין להתירו אלא אם כן יתן להם השלישי רשות. אבל שלשתן מתירין לו, ואפי' זה שלא בפני זה, אע"פ שהיו ביחד בשעת הנידוי. ואם היו רבים בשעת שנידוהו, צריך שיתירו כלום. וכל אותם שנמלכו בהם בשעת הנידוי, חשובים מהמנדים וצריך שיתירו גם הם. כז נידוהו סתם, אע"פ שעברו עליו ל' יום, לעולם עומד בנידוי עד שיתירוהו. כח אם זלזל בנידויו ובחרמו, צריך לנהוג איסור כימים שנהג היתר קודם שיתירוהו. כט נידוהו בפניו, אין מתירין לו אלא בפניו. (ואם התירו לו שלא בפניו, י"א דביעבר הוי היתר). (הר"ן פ"ק דנדרים וכן משמע מתשובת הרשב"א סימן תש"ג). נידוהו שלא בפניו, מתירין לו אפילו שלא בפניו. ל נידוהו על תנאי, חל הנידוי, וצריך התרה אף על פי שמקיים התנאי. ואפילו אם נידה את עצמו על תנאי. ודוקא שהמנודה מסופק בשעת התנאי אם יכול לקיימו, אבל אם ברור לו שיכול לקיימו, אין צריך התרה.

יו"ד הלכות נידוי וחרם סימן שלד

תשיז

לא אפילו אם קבע זמן, שאמר: יהא בנידוי אם לא יעשה דבר פלוני לזמן פלוני, יכולין להתירו מיד אף ע"פ שלא הגיע הזמן. **ל** המנדה עצמו בעולם הזה ובעולם הבא, י"א שאין לו התרה; לכן שומר נפשו ירחק ממנו (ועיין לעיל סימן רכ"ח סעיף מ"ה). **לג** תלמיד חכם שנידה לעצמו, מתיר לעצמו אפילו נידה על דעת פלוני, ואפילו על דבר שחייב עליו נידוי. ויש מי שאומר שאם היה חייב נידוי אינו יכול להתיר לעצמו. ויש מי שאומר שאם היה דרך שבועה, אינו יכול להתיר לעצמו. **לד** מי שאינו תלמיד חכם, שנידה לעצמו, יש מי שאומר שצריך עשרה שיתירו לו. **לה** נידוהו בחלום, הוי נידוי וצריך התרה, ואפי' התירו לו בחלום אינו כלום. ואפילו יודע מי נידהו, אינו יכול להתירו וצריך עשרה בני אדם ששונים הלכות להתירו. לא מצא, טורח אחריהם עד פרסה; לא מצא, מתירין לו אפי' עשרה ששונים משנה; לא מצא, מתירין לו אפילו עשרה שיודעים לקרות בתורה; לא מצא, מתירין לו אפי' עשרה שאינם יודעים לקרות; לא מצא במקומו עשרה, מתירין לו אפילו שלשה. (וי"א דאין לו התרה רק ע"י עשרה ששנו הלכות או משניות (תוספות), ומיהו סגי אם יתירו לו כזה אחר זה) (טור בשם הרא"ש). **לו** י"א מי שנידוהו בחלום ושליח שליח להתיר לו שלא בפניו, אם מצא השליח העשרה מכונסים, מתירין לו; ואי לא, לא. **לז** השומע הזכרת השם מפי חברו לשוא, או שנשבע בפניו לשקר, או שבירך ברכה שאינה צריכה, חייב לנדוהו; ואם לא נידהו, הוא עצמו חייב נידוי, וצריך להתיר לו מיד, כדי שלא יהא מכוול לאחרים. **לח** כמה דברים אמורים, כשהיה הנשבע הזה, או המברך לבטלה, מזיד. אבל אם היה שוגג, ולא ידע שזה אסור, אסור לנדוהו. **לצ** המנדה את חברו שלא כדין, ואמר ליה הלה: אדרבה, נידוי של שני נידוי. והני מילי, שזה השני הוא גברא רבא (אע"פ שאינו נסמך) (מהרי"ק שורש קכ"ח), או שאינו יודע מי הוא, דחיישינן שמא הוא יותר גדול מהמנודה. אבל אם המנדה שלא כדין תלמיד חכם, והאחר אינו תלמיד חכם, לא. הגה: וה"ה תלמיד נגד רבו לא יוכל לומר: אדרבה, אלא אם נטל רשות מכית דין (מהרי"ק שורש ק"פ). מי שאמר לחבירו: אל תעשה דבר זה בנידוי, וזה אומר לו: אדרבה, אע"פ שעושה שלא כדין, מכל מקום נידוי השני גם כן אינו כלום, הואיל ולא נידהו סתם, רק שאמר לו שאל יעשה הדבר בנידוי (כ"י בשם תשובת ריב"ש). **מ** תלמיד חכם, שביזהו רשע עד שנידהו, ואמר ליה הרשע; אדרבה, יכריזו על הרשע שהוא מנודה, ויעמוד בנידוי ל' יום, ואחר כך יבקש מחילה ברבים. כך הורה הרא"ש. **מא** את גדול בשנים שביזהו לאחיו הקטן בשנים והוא ת"ח, ונידה הקטן בשנים לגדול בשנים, נידויו נידוי. **מב** חכם, זקן בחכמה, או אב בית דין שסרה, אין מגדין אותו בפרהסיא לעולם, אלא אם כן עשה כירבעם כן נכט וחביריו. אבל כשחטא שאר חטאות, מלקין אותו בצינעא. וכן כל ת"ח שנתחייב נידוי, אסור לב"ד לקפוץ ולנדוהו במהרה, אלא בורחים ונשמטים ממנו. וחסידים החכמים היו משתבחים שלא נמנו מעולם לנדוהו תלמיד חכם, ואף ע"פ שנמנים להלקותו אם נתחייב מלקות או מכת מדרות. ואי סגי שומעניה כגון שמתעסק בספרי אפיקורוסין ושוחה במיני זמר, או שחביריו מתביישין ממנו ושם שמים מתחלל על ידו, משמתנין ליה. **מג** על כ"ד דברים מגדין את האדם, ואלו הן: (א) המבזה את החכם, אפילו לאחר מותו. (ב) המבזה שליח ב"ד. (ג) הקורא לחבירו עבד. (ד) המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים, וא"צ לומר מדברי תורה. (ה) מי ששלחו לו ב"ד וקבעו לו זמן, ולא בא. (ו) מי שלא קבל עליו את הדין, מגדין אותו עד שיתן. (ז) מי שיש ברשותו דבר המזיק, מגדין אותו עד שיסיר הנזק.

(ח) המוכר קרקע שלו לעובד כוכבים, מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבא מהעובד כוכבים לישראל חבירו בעל המצר. (ט) המעיד על ישראל בערכאות של עובדי כוכבים, והוציא ממנו ממון בעדותו, שלא כדין, מנדין אותו עד שישלם. (י) טבח כהן שאינו מפריש המתנות, ונותנם לכהן אחר, מנדין אותו עד שיתן. (יא) המחלל י"ט שני של גליות, אע"פ שהוא מנהג. (יב) העושה מלאכה בערב פסח אחר חצות. (יג) המזכיר שם שמים לבטלה, או לשבועה בדברי הבאי. (יד) המביא את הרכים לידי אכילת קדשים בחוץ. (טו) המביא רבים לידי חילול השם. (טז) המחשב שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ. (יז) המכשיל את העור. (יח) המעכב את הרכים מלעשות מצוה. (יט) טבח שיצתה טריפה מתחת ידו. (כ) טבח שלא הראה בדיקת סכיניו לחכם. (כא) המקשה עצמו לדעת. (כב) המגרש את אשתו ועשו בינו ובינה שותפות או משא ומתן המביאן להזקק זה לזה, כשיבואו לבית דין, מנדין אותם. (כג) חכם ששמועתו רעה. (כד) המנדה למי שאינו חייב נידוי. הגה: ואין צריכין לענין נידוי עדות וראיה ברורה, אלא אומדן הדעת כאמתות הדברים, שהתוכב טוען כרי ואז אפי' אשה אפי' קטן נאמן, אם הדעת נותן שאמת הדבר (מהרי"ק שורש ק"כ). מד חכם שהורה להתיר במים שאין להם סוף, חייב נידוי. וכן מי שעובר על נדרו, וכל בית דין שנזקק לו לשאלה, בר שמתא הוא. וכן העושים מלאכה בעוד שיש מת בעיר, ועדיין לא נקבר, חייבים נידוי, אא"כ יש חבורות בעיר. וכן מי שעושה קלים וחמורים או גזירה שוה לעקור דבר מן התורה, או שואל דבר שאי אפשר. וכן מי שיש לו עירעור על חבירו בדבר אחר, ומוסר אותו לשר או לשופט עובד כוכבים, משמתין ליה עד דמייתי ליה וקיימי בבית דין. וכן תלמיד חכם המחזיק במחלוקת כנגד הרכים. וכן המורה הוראה במקום רבו. מד צורבא מדרבנן, יכול לנדות למי שהפקיר כנגדו. ואם דינו פסוק, כגון שקראו: עבד, הוא מנודה לכל ישראל; ואם אין דינו פסוק, אינו מנודה אלא לקטנים ממנו. (ואפילו לא ביהו כפירושו, רק שכיון לבזותו לפי אומדנא המוכח) (מהרי"ק ש"א). מו ראובן שחייב לשמעון ממון, ומסרב מלפרעו, אם נדה שמעון לראובן שיפרענו, נידויו נידוי. הגה: וי"א דלא עביד אינש דינא לנפשיה לנדות חבירו על דבר ממון (שם שורש כ"ה בשם מהר"ם וראב"ד), וכן עיקר; כל שכן אם חבירו אומר להיות ציית דין (מהרי"ו סימן רכ"ט). מז המבזה את החכם, אפי' בדברים, ואפילו לאחר מיתה, אם יש עדים בדבר, בית דין מנדין אותו כרבים, והם מתירין לו כשיחזור בתשובה. אבל אם החכם חי, אין מתירין לו עד שירצה החכם שנידוהו בשבילו. (מיהו אם עשה המוטל עליו, ואין החכם רוצה למחול, מתירין לו נידויו) (כ"י). וכן החכם בעצמו מנדה לכבודו לעם הארץ שהפקיר כנגדו, ואין צריך לא עדים ולא התראה, ואין מתירין לו עד שירצה החכם; ואם מת החכם, באים שלשה ומתירין לו. הגה: וע"ל סוף סי' רמ"ג (כהג"ה), אם דנין בזמן הזה דין תלמיד חכם. הקורא לחכם: מלשין, או מסור, אין לך כחוי גדול מזה, ומנדין על זה (מהרי"ק שורש ק"פ). מח אם נידו לאדם אחד על שעבר עבירה, וגזר השר עונש על מי שיחזיק הנידוי, חייבים ליכנס בספק עונש כדי להתזקק דתנו. אבל אם נידוהו על דברים שבינו לחבירו, כגון שהוליכו לערכאות של עובדי כוכבים, אין אנו חייבים ליכנס בסכנת העונש. הגה: וע"ל סי' רכ"ח גם סעיף מ"ז וגם בסמ"ח ר"ב סעיף י"ב. אף על פי שחייב אדם למחות בעוברי עבירה, וכל מי שאינו מוחה, ובידו למחות, נתפס באותו עון, מכל מקום אין אדם חייב להוציא ממונו על זה. ולכן נהגו להקל מלמחות בעוברי עבירה, שיש לחוש שיהיו עומדין על גופנו ומאודנו (מהרי"ו סימן קנ"ז).

תשיט יו"ד הלכות ב"ח ורפואה ונוטה למות וגוסס סימן שלה

הלכות ביקור חולים ורפואה ונוטה למות וגוסס

שלה מתי מבקרין החולה, ואיזה חולים מבקרין, וכיצד מתפללין עליו, וכו' י' סעיפים
א מצוה לבקר חולים. הקרובים והחברים נכנסים מיד. (טור בקיצור מס' ת"ה להרמב"ן). ב אפילו הגדול
קפץ עליו החולי, אלו ואלו נכנסים מיד. (טור בקיצור מס' ת"ה להרמב"ן). ג אפילו הגדול
ילך לבקר הקטן, ואפילו כמה פעמים ביום, ואפילו בן גילו. וכל המוסיף ה"ז משובח,
ובלכד שלא יטריח לו. הגה: י"א דשנא יכול לילך לבקר חולה (מהרי"ל קצ"ז), ולא נראה לי, אלא
לא יבקר חולה, ולא ינחם האבל שהוא שונאו, שלא יחשב ששמח לאידו, ואינו לו אלא צער, כן נראה
לי (ש"ס פ' כ"ג). ג המבקר את החולה לא ישב ע"ג מטה ולא ע"ג כסא ולא ע"ג ספסל,
אלא מתעטף ויושב לפניו, שהשכינה למעלה מראשותיו. הגה: ודוקא כשהחולה שוכב על
הארץ, והיושב גבוה ממנו, אבל כששוכב על המטה מותר לישוב על כסא וספסל (ב"י בשם הר"ן, וכן
נהגין). ד אין מבקרין החולה בג' שעות ראשונות של יום, מפני שכל חולה מיקל עליו
חליו בבקר, ולא יחוש לבקש עליו רחמים. ולא בג' שעות אחרונות של יום, שאז מכביד
עליו חליו ויטיאש מלבקש עליו רחמים. (וכל שביקר ולא ביקש עליו רחמים, לא קיים המצוה)
(ב"י בשם הרמב"ן). ה כשמבקש עליו רחמים, אם מבקש לפניו, יכול לבקש בכל לשון
שירצה. ואם מבקש שלא בפניו, לא יבקש אלא בלשון הקדש. ו יכלול אותו בתוך חולי
ישראל, שיאמר: המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל. ובשבת אומר: שבת היא מלזעוק,
ורפואה קרובה לבא. ז אומרים לו שיתן דעתו על ענייניו, אם הלוח או הפקיד אצל
אחרים, או אחרים הלוח או הפקידו אצלו, ואל יפחד מפני זה מהמות. ח אין מבקרין
לא לחולי מעים ולא לחולי העין ולא לחולי הראש. וכן כל חולי דתקיף ליה עלמא
וקשה ליה דיבורא אין מבקרין אותו בפניו, אלא נכנסין בבית החיצון ושואלין ודורשין
בו אם צריכין לכבד ולהיבץ לפניו, וכיוצא בו, ושומעין צערו ומבקשים עליו רחמים.
ט מבקרין חולי עובדי כוכבים, מפני דרכי שלום. י בחולי מעים אין האיש משמש את
האשה, אבל האשה משמשת את האיש. הגה: י"א שמי שיש לו חולה בביתו, ילך אצל חכם
שבעיר שיבקש עליו רחמים (נ"י פרק י"ג), וכן נהגו לכרך חולים בכהכ"נ, לקרא להם שם חדש, כי שני
השם קורע גזר דינו. ניהום אבלים, קודם לביקור חולים (כל בו).

שלו דין הרופא, וכו' ג' סעיפים

א נתנה התורה רשות לרופא לרפאות. ומצוה היא. ובכלל פיקוח נפש הוא. ואם מונע
עצמו, הרי זה שופך דמים, ואפילו יש לו מי שירפאנו, שלא מן הכל אדם זוכה
להתרפאות. ומיהו לא יתעסק ברפואה אא"כ הוא בקי, ולא יהא שם גדול ממנו, שאם
לא כן, הרי זה שופך דמים. ואם ריפא שלא ברשות בית דין, חייב בתשלומין, אפילו אם
הוא בקי. ואם ריפא ברשות ב"ד, וטעה והזיק, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. ואם
המית, ונדע לו ששגג, גולה על ידו. ב הרופא, אסור ליטול שכר החכמה ולימוד, אבל
שכר הטורח והבטלה, מותר. ג מי שיש לו סמנים, וחבירו חולה וצריך להם, אסור לו
להעלות בדמיהם יותר מן הראוי. ולא עוד, אלא אפילו פסקו לו בדמיהם הרבה, מפני
צורך השעה שלא מצאו סמנין אלא בידו, אין לו אלא דמיהן. אבל אם התנה בשכר
הרופא הרבה, חייב ליתן לו, שחכמתו מכר לו ואין לו דמים. הגה: ואף על פי שיש מצוה

תשכ יו"ד הלכות ב"ח ורפואה ונוטה למות וגוסס סימן שלו

עליו לרפאותו; שכל מצות עשה דרמיא אכולי עלמא, אם נודמנה לאחד ולא רצה לקיימה אלא בממון, אין מוציאין הממון מידו, ולא מפקיעין מידו חיוב שלהן (טור).

שלז חולה שמת לו מת, ובו סעיף אחד

א חולה שמת לו מת, אין מודיעין אותו, שמא חטרף דעתו עליו. ואין קורעין חלוקו, ואין בוכין ואין מספידין בפניו, שלא ישבר לבו; ומשתיקין את המנחמין מפניו.

שלח וידוי החולה וביצד אומרים, ובו ב' סעיפים

א נטה למות, אומרים לו: התודה, ואומרים לו: הרבה התודו ולא מתו, והרבה שלא התודו, מתו, ובשכר שאתה מתודה אתה חי, וכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא. ואם אינו יכול להתודות בפיו, יתודה בלבו. (ואם אינו יודע להתודות, אומרים לו: אמור: מיתתי תהא כפרה על כל עונותי) (טור). וכל אלו הדברים אין אומרים לו בפני ע"ה, ולא בפני נשים, ולא בפני קטנים, שמא יבכו וישברו לבו. ב סדר וידוי שכיב מרע: מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שרפואתי ומיתתי בידך, יהי רצון מלפניך שתרפאני רפואה שלמה, ואם אמות תהא מיתתי כפרה על כל חטאים ועונות ופשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך, ותן חלקי בגן עדן, וזכני לעולם הבא הצפון לצדיקים. (ואם רוצה להאריך כוידוי יו"כ, הרשות בידו) (כל בו).

שלט דיני הגוסס (ואמירת צידוק הדין), ובו ה' סעיפים

א הגוסס, הרי הוא כחי לכל דבריו. אין קושרין לחייו, ואין סכין אותו, ואין מדיחין אותו, ואין פוקקין את נקביו, ואין שומטין הכר מתחתיו, ואין נותנין אותו על גבי חול, ולא על גבי חרסית ולא על גבי אדמה, ואין נותנין על כריסו לא קערה ולא מגריפה ולא צלוחית של מים ולא גרגיר של מלח, ואין משמיעין עליו עיירות, ואין שוכרין חיליין ומקוננות, ואין מעמציין עיניו עד שתצא נפשו. וכל המעמץ עם יציאת הנפש, ה"ז שופך דמים. ואין קורעין ולא חולצין ולא מספידין עליו, ולא מכניסין עמו ארון לבית, עד שימות. ואין פותחין עליו בצדוק הדין, עד שתצא נפשו. הגה: וי"א דאין חוצבין לו קבר אע"פ שאינו עמו בבית, עד אחר שימות (ריכ"ש סימן קי"ד). אסור לחצוב שום קבר להיות פתוח עד למחר שלא יקברו בו המת באותו היום, ויש סכנה בדבר (רכינו ירחם כשם הר"י החסיד ז"ל). וכן אסור לגרום למת שימות מהרה, כגון מי שהוא גוסס זמן ארוך ולא יוכל להפרד, אסור להשמט הכר והכסת מתחתיו, מכח שאומרים שיש נוצות מקצת עופות שגורמים זה וכן לא יזינו ממקומו. וכן אסור לשום מפתחות ב"ה תחת ראשו, כדי שיפרד. אבל אם יש שם דבר שגורם עכוב יציאת הנפש, כגון שיש סמוך לאותו בית קול דופק כגון חוטב עצים או שיש מלח על לשונו ואלו מעכבים יציאת הנפש, מותר להסירו משם, דאין בזה מעשה כלל, אלא שמסיר המונע (הכל כהגהת אלפסי פרק אלו מגלחין). ב מי שאמרו לו: ראינו קרובך גוסס היום שלשה ימים, צריך להתאבל עליו. (ורדאי כבר מת). ג אומרים צדוק הדין עם יציאת נשמה, וכשמגיע לדיין אמת, קורע האבל. ד כיון שנטה אדם למות, אין רשאים ליפרד ממנו, כדי שלא תצא נפשו והוא יחידי. (ומצוה לעמוד על האדם בשעת הרופא הרבה, חייב ליתן לו, שחכמתו מכר לו ואין לו דמים. הגה: ואף על פי שיש מצוה יציאת נשמה, שנאמר: ויחי עוד לנצח לא יראה השחת כי יראה חכמים ימותו וגו') (תהילים מ"ט, יא) (הגהות אלפסי סם). ה מנהג לשפוך כל המים שאובים שבשכונת המת. הלכות קריעה

הלכות קריעה

שמ ענין הקריעה, שיעורה ומקומה, ועל מי קורעין ובאיזה זמן קורעין, וכו' ל"ט סעיפים

א מי שמת לו מת, והוא מהמתים שראוי להתאבל עליהם, חייב לקרוע עליו. וצריך שיקרע מעומד; ואם קרע מיושב, לא יצא, (וצריך לחזור ולקרוע) (טור בשם רי"ץ גיאוח והרא"ש והגהות מיימוני ובי"י לדעת ראב"ד ורי"ף ורמב"ן ומרדכי פא"מ). (ולכתחלה צריך לקרוע קודם שיסתום פני המת). (בי"י בשם סמ"ק). ב מקום הקריעה, בכל מקום בבית הצואר לפניו; אבל אם קרע לאחוריו, (או בשולי הבגד) (טור) או מן הצדדין, לא יצא. הגה: וי"א שיוצא אם קרע בשולי הבגד, וכן נהגו להקל לקרוע בשולי הבגד, (אלו מנהגים חמצא בסמ"ק ובמהרי"ו ובחידושי אגודה ובכל בו), כשקורעין על שאר מתים שאינן מתאבלין עליהם; אבל על המתים שהם קרוביו, ומתאבלים עליהם, אינו יוצא בקריעה זו וצריך לקרוע בבית הצואר, וכן נהגו. ג שיעור קריעה, טפח. ואם קרע על מת, ונא להוסיף באותה קריעה על מת אחר, אם אחר ז', סגי בכל שהוא. ואם הוא בתוך ז', צריך טפח. ועל אביו ואמו, אפילו אחר ז', קורע עד שיגלה את לבו. ד כשם שקורע על קרובו שמתאבל עליו, כך קורע בפני קרובו על מת שמת לקרובו, כיצד, הרי שמת בן בנו או אחי בנו או אם בנו, חייב לקרוע בפני בנו. וכן קורע על חמיו וחמותו. והאשה קורעת על חמיה וחמותה. (ואין נוהגין עכשיו כן, וכמו שיתבאר לקמן סי' שע"ד לענין אבלות). ה העומד בשעת יציאת נשמה של איש, או אשה מישראל, חייב לקרוע (טור בשם רמב"ן ובי"י אף לדעת רש"י). ואפילו אם לפעמים עשה עבירה לתיאבון, או שמניח לעשות מצוה בשביל טורח. הגה: אבל רגיל לעשות עבירה, אין מתאבלין עליו (מרדכי סוף מ"ק). וכל שכן על מומר לעבודת כוכבים (שם ופוסקים) וכן מוכח מש"ס פי' נגמר הרין וכמה דוכתי ו' וי"א שמומר שנהרג בידי עובד כוכבים, מתאבלין עליו (הגהת אשיר"י פרק א"מ וא"ז). וכן מומר קטן שהמיר עם אביו או אמו, דהוי כאנוס (מרדכי ה"א בשם ר"י ומביאו בי"י סימן שמ"ה) וי"א דאין מתאבלין, וכן עיקר (שם בשם ר"ת). הפורשים מדרכי צבור, אע"פ שאין מתאבלין עליהם, מתאבלין על בניהם (א"ז). וע"ל סימן שמ"ה. ז על אדם כשר, שאינו חשוד על שום עבירה ולא על שום ביטול מצוה, ולא סני שומעניה, אע"פ שאינו גדול בתורה ואע"פ שלא עמד בשעת יציאת נשמה, חייב לקרוע עליו; והוא שעומד שם בין מיתה לקבורה; ותלמידי חכמים פטורים מקריעה ח' הגה: וי"א דאין חייב לקרוע על אדם כשר, אלא אם כן עומד עליו בשעת יציאת נשמה; אבל חייב לבכות ולהתאבל עליו (ר"ן פ' האורג והגהות מיימוני פי"א בשם ראב"י"ה), וכן נהגו להקל. ט על חכם ועל תלמיד חכם ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה, קורעין עליו אפילו לאחר קבורה, ביום שמועה, אם הוא תוך ל' יום. וקורע עליו בשעת הספדו. (לא קרע ביום שמועה, וכבר עבר זמן הספדו, ולא קרע, שוב אינו קורע) (כך משמע בטור בב"י). וקורעין עליו עד שמגלין את לבם. וכבר נהגו תלמידי חכמים בכל מקום לקרוע זה על זה טפח, אע"פ שהם שוים ואין אחד מהם מלמד את חבירו. הגה: י"א שאין קורעין על חכם, אלא א"כ הוא רבו או שידועין משמועותיו שחדש, דהיינו רבו, (כ"מ בטור, הרא"ש והגמ"י בשם הר"מ), וכן נהגו להקל במדינות אלו. י על רבו שרוב חכמתו ממנו; אם מקרא, מקרא; ואם משנה, משנה; אם גמרא, גמרא; קורע כל בגדיו עד שמגלה לבו. וי"א שאינו קורע אלא טפח, ואינו מאחה

לעולם. ואפילו משמועה רחוקה, קורע עליו לעולם. ואם לא למד רוב חכמתו ממנו, אינו קורע עליו, אלא כדין שאר מתים שהוא מתאבל עליהם. ואפילו לא למד ממנו אלא דבר אחד, בין קטן בין גדול, קורע עליו. הגה: וי"א דקרע שעל רבו שאינו מובהק, נמי אינו מתאחה (טור בשם הרא"ש וכית יוסף בשם רש"י ותוספות והר"ן). תלמידי חכמים שיושבים ביחד ומקשים ומפרקין זה לזה ולומדים ביחד, י"א שדינן כרב שאינו מובהק, וי"א שדינן כרב מובהק (אלו שני הסברות בטור). וי"א דאין צריכין לקרוע אלא על רבו שלמדו רוב חכמתו, אבל חכמים הלומדים זה עם זה, או שהאיר עיניו בדבר אחד, אינו אלא חומרא כעלמא, והיכא דנהוג נהוג, והיכא דלא נהוג לא נהוג, ואין מורין כן. (מרכי ה"א בשם השאלתות והגמ"י בשם הר"מ), ולכן נהגו להקל במדינות אלו. י"א על כל המתים, קורע עליו טפח בבגד העליון, ודיו. ועל אביו ואמו, קורע כל בגדיו, אפילו הוא לבוש י', עד שמגלה לבו. ואם לא קרע כל בגדיו, לא יצא, וגוערים בו, וכל זמן שאותו הבגד עליו, אומרים לו: קרע, אפילו לאחר שלשים. י"ב אפרקסותו, אינו צריך לקרוע, יש מפרשין שהוא בגד הזיעה הדבוק לבשרו, ויש מפרשים דהיינו בגד העליון שקורין קאפ"ה; ופשט המנהג שלא לקרוע הקאפ"ה על שום מת, אפילו על אביו ואמו, ולקרוע על אביו ואמו גם החלוק שקורין קאמיז"ה (כל בו בשם רכותיו הפוטקים וסמ"ק לפי הערוך). הגה: ובמדינות אלו אין נוהגין כן, אלא אין קורעין החלוק של פשתן שהוא בגד הזיעה, ולא הסרבל העליון; אבל שאר בגדיו, קורע באביו ואמו; וכשאר מתים. המלכוש העליון תחת הסרבל (סמ"ג בשם רכותיו הצרפתים). י"ג אחד האיש ואחד האשה שוים לענין קריעה, אלא שהאשה קורעת התחתון ומחזירתו לאחריה, וחוזרת וקורעת העליון. י"ד על כל המתים, אם רצה מניח שפת הבגד שלימה, וקורע מהשפה ולמטה. ועל אביו ואמו, צריך לקרוע כל השפה. (וי"א אף על שאר מתים צריך לקרוע השפה (מרדכי, וכן נהגין) (מהרי"ו סימן ר'). ט"ו על כל המתים יש לו לקרוע בפנים, שלא בפני אדם, לפיכך יש לו להכניס ידו בפנים, וקורע בצינעא. אבל על אביו (ואמו), אינו קורע אלא מבחוץ, בפני כל אדם. ט"ז על כל המתים, רצה קורע ביד רצה קורע בכלי. על אביו ואמו, ביד. על כל המתים, אם בא להחליף תוך ז' ימים, מחליף ואינו קורע. על אביו ואמו, אם מחליף תוך ז', קורע כל הבגדים שהוא מחליף, ואינו מאחה לעולם, כמו בפעם הראשון. (על כל המתים יכול להחזיר קרעו לאחריו תוך שבעה, אבל לא באביו ואמו) (רבינו ירוחם בשם הראב"ד). י"ז על כל המתים, שולל (פי' תופר תפירה בלתי שוה) לאחר ז', ומאחה לאחר שלשים יום. (ואין חילוק אם פגע בהם הרגל או לא) (הגמ"י בשם ראב"ה). על אביו ואמו שולל לאחר ל' יום, ואינו מאחה לעולם. והאשה שוללת לאחר, מפני כבודה. הגה: וכל זמן שאסור לשלול, אפילו לחבר ראש הקריעה ע"י מחט, אסור. ויש מקומות שנהגו להחמיר אפילו על שאר מתים, שלא לשלול תוך ל', ואז אפילו ראש הקריעה אסור לחבר ע"י מחט (מהרי"ו סימן ר'). י"ח על כל המתים, אם רצה חולץ כתף. על אביו ואמו, חייב לחלוץ כתף והולך כך לפני המטה, עד שיקבר. ואם הבן אדם גדול, ואין כבודו שילך חלוץ כתף, אין צריך לחלוץ. י"ט נשיא דומה לאב, לחליצת כתף, ולקרוע מבחוץ, ולאחוי. כל הקורעים על חכם שמת, כיון שהחזירו פניהם מאחורי המטה, שוללין ומאחיין למחר. וחכם שבאה שמועתו, שולל בו ביום ומאחה למחר. ועל נשיא ועל רבו מובהק, שולל למחר ואינו מאחה לעולם. על חכם, חולץ מימין. ועל אב ב"ד, משמאל. ועל נשיא, מכאן ומכאן. ועל אביו ואמו ועל רבו מובהק, רצה מכאן רצה מכאן, ואם רצה, חולץ שתיהן. (וי"א דעכשיו בזמן הזה לא נהגו

לחלוץ כתף כלל (כל בו בשם ר"י), וכן נוהגין האידנא). ב על כל המתים, אם לא שמע אלא לאחר ל' יום, אינו קורע. ומי שאין לו חלוק ונזדמן לו תוך שבעה, קורע; אחר ז' אינו קורע. על אביו ועל אמו, קורע והולך לעולם (כל בגדיו) (מהר"י סימן ר"ג). כא בשם שאסור לאחות קרע שאינו מתאחה, כך אסור להפוך צד עליון של בגד למטה, ולאחותו; ואפילו הלוקח אותו אסור לאחותו. לפיכך אם בא למכרו, צריך להודיעו. ואם מכרו לו סתם, ולא הודיעו, אסור לאחותו עד שידע שאינו מהקרעים שאינם מתאחים. ואסור למכרו לעובד כוכבים. בב הקורע מתוך המלל ומתוך השלל ומתוך הליקוט ומתוך הסולמות, לא יצא. אבל מתוך איחוי אלכסנדרי, דהיינו תפירה שהיא שוה למעלה וכולטת מלמטה, יצא. בג קרע על המת, ומת לו מת אחר תוך ז', קורע קרע אחר; לאחר ז', מוסיף על קרע הראשון כל שהוא. מת לו מת שלישי אחר ז' של שני, מוסיף עליו כל שהוא. וכן מוסיף והולך עד טבורו. הגיע לטבור, מרחיק ג' אצבעות, וקורע. נתמלא לפניו, מחזירו לאחוריו. נתמלא מלמעלה, הופכו למטה. נתמלא מכאן ומכאן, נעשה כמי שאין לו חלוק, שאינו קורע. כד אמרו לו: מת בנו, והוסיף. מתאחה התחתון ולא העליון. אמרו לו: מת בנו, וקרע, ואחר ז' מת אביו, אינו מוסיף, אלא קורע קריעה אחרת, שאין אביו ואמו בתוספת. כה מי שמתו לו שני מתים כאחד, או שכאה לו שמועה משנים כאחד, קרוע קריעה אחת על שניהם. קרע ואח"כ מת לו מת אחר (תוך שבעה) (טור). קורע קרע בפני עצמו, בין באותו קרע עצמו שמוסיף בו וקורע עוד טפח, או מרחיק ג' אצבעות וקורע טפח. לאחר ז', מוסיף על קרע ראשון כל שהוא. מת אביו או אמו ואחד משאר קרוביו, קורע תחלה על אביו או על אמו עד לבו, ומרחיק שלש אצבעות, וקורע טפח על המת האחר. מת אביו, וקרע, ואחר ז' מת אחד מהקרובים, מוסיף על קרע הראשון, ותחתון מתאחה ועליון אינו מתאחה. מת אחד מהקרובים, וקרע, ואח"כ מת אביו או אמו, בין בתוך ז' בין לאחר ז', מרחיק ג' אצבעות וקורע מן הצד בשפת הבגד, שהרי צריך להבדיל קמי שפה, וקורע עד שמגיע ללבו. מתו אביו ואמו כאחד, קורע קרע אחד על שניהם. כו אמרו לו: מת אביו, וקרע, ואח"כ נמצא שהוא בנו, יצא ידי קריעה. והוא שנודע לו תוך כדי דיבור. ואם לא נודע לו עד אחר כדי דיבור, לא יצא. אבל אם אמרו לו: מת לך מת, וכסבור אביו הוא, וקרע, ואח"כ נמצא שהוא בנו, יצא, אפילו לא נודע לו עד אחר כדי דיבור. כז היה לו חולה, ונתעלף, וקרע עליו, ואח"כ מת; אם מת תוך כדי דיבור של קריעה, אין צריך קריעה אחרת. ואם לאו, צריך קריעה אחרת. כח אמרו לו: מת אביו, וקרע ונהג קצת ימי אבלות, ואח"כ אמרו לו: לא מת, והפסיק, וחזרו ואמרו לו: בפעם הראשון מת, כמו שאמרו הראשונים, יצא ידי קריעה. כט קטן שמת לו מת, מקרעין לו. ל הקורע בשבת על מתו, אע"פ שחלל שבת, יצא ידי קריעה. לא הקורע בחלוק גזול, לא יצא ידי קריעה. לב קטן דלא קים לן ביה שכלו לו חדשיו, שמת בתוך ל' או אפילו כיום שלשים, אין קורעין עליו. לג אין קורעין כיום טוב, אפילו כ"ט שני של גלויות, אפילו קרובים של מת. אבל בחול המועד, קורעין על כל אחד כפי מה שהוא, אם עומד בשעת יציאת נשמה או אם הוא אדם כשר או חכם על כל אחד, כדינו שנתבאר. הגה: וי"א דנוהגין שאין לקרוע בחול המועד, רק על אביו ואמו; ועל שאר מתים קורעין לאחר המועד (ת"ה סימן רפ"ח), ובמקום שאין מנהג, יש לקרוע על כולם. לד שמע ברגל שמועה קרובה, קורע, ואפילו אם

הי
אד"ב

אחר הרגל תהיה רחוקה. ל"ה ההולך בכגד קרוע לפני המת, שמראה עצמו שקרע, ולא קרע, ה"ז גוזל את החיים ואת המתים. ל"ו האומר לחבירו: השאילני חלוקך שאבקר את אבא שהוא חולה, והלך ומצאו שמת, קורעו, ומאחורו ומחזיר לו חלוקו ומשלם לו דמי קרעו. ואם לא הודיעו, ה"ז לא יגע בו. ל"ז המשאיל לחבירו חלוק לילך בו לבית האבל, אינו רשאי ליטול ממנו עד שיעברו ימי האבל. (ובחושן המשפט סימן שמ"א סעיף ב' לא פסק כן). ל"ח קורעין על שמועות רעות, כגון שנקבצו רוב הצבור למלחמה ושמעו שנגפו לפני אויביהם, אפילו לא נהרגו אלא המיעוט מהם. (וה"ה אם הלכו כשכי) (נ"י פא"מ). ל"ט השומע ברכת השם, ואפילו ברכת הכינוי (ומכ"ם פ"ב מהלכות עבודת כוכבים ד"י) (אפילו אמרו כלשון לעז הוי ככינוי) (נ"י פרק ארבע מיתות), חייב לקרוע, והוא שישמענה מישראל. (ויו"א דבזמן הזה מומר דינו כעובד כוכבים) (ג"ז שם). ואפילו השומע מהעדים היאך בירך פלוני, חייב לקרוע. והעדים אינם צריכים לקרוע פעם אחרת. הרואה ס"ת שנושרף, או תפילין, או אפילו מגילה אחת מהנביאים או מהכתובים, קרע שתי קריעות. ודוקא ששורפין אותה בזרוע, וכמעשה שהיה. מן הרואה ערי יהודה בתורבנן, או ירושלים או בית המקדש, חייב לקרוע. (ועיין בא"ח סי' תקס"א). מ"א כל אלו הקרעים רשאי למוללן, לשללן, ללקטן, לעשותן כמין סולמות, למחרתו; אבל אין מתאחין לעולם. הלכות אבילות

הלכות אבילות

שמא מי שמתו מוטל לפניו בשבת או ביו"ט, ודיני האונן, ובו ו' סעיפים

א מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו, קודם קבורה אוכל בבית אחר. אין לו בית אחר, אוכל בבית חבירו. אין בית לחבירו, עושה לו מחיצה ואוכל; ואפילו מחיצה של סדין, סגי אם תקע שולי הסדין בענין שאינו ניטל ברוח. ואם אין לו דבר לעשות מחיצה, מחזיר פניו ואוכל. ובין כך ובין כך, ואפילו הוא בעיר אחרת, אינו מיסב ואוכל, ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין, ואינו מברך ברכת המוציא ולא ברכת המזון, ואין מברכים עליו ולא מזמנין עליו, אפילו אם אוכל עם אחרים שמברכים, לא יענה אחריהם אמן. ופטור מכל מצות האמורות בתורה, ואפילו אם אינו צריך לעסוק בצרכי המת, כגון שיש לו אחרים שעוסקים בשבילו. וי"א שאפילו אם ירצה להחמיר על עצמו לברך או לענות אמן אחר המברכין, אינו רשאי (ועיין בא"ח סי' ע"א). ובשבת ויו"ט, אוכל בשר ושותה יין, (אם ירצה) (רבינו יונה פ' מי שמתו). ומברך, וחייב בכל המצות, חוץ מתשמיש המטה שאסור בו. (ומותר לילך לבית הכנסת כשכת, ואף כחול אין בו איסור, רק מאחר שאסור להתפלל, מה יעשה שם) (כל בו) ואם צריך להחשיך על התחום כדי לעסוק בצרכי המת, חל עליו אנינות ליאסר בכולן משעה שמתחיל ללכת כדי להחשיך על התחום. ואם רוצה לקברו ביו"ט ראשון על ידי עממין, אסור בכולן. וכ"ש ביו"ט שני, שהוא בעצמו יכול לקברו, שחלו עליו כל דיני אנינות. (י"א דתלמיד על רבו מובהק אסור לאכול בשר ויין כל זמן שמוטל לפניהם) (הגהות אשירי פ' א"מ). ב מי שמת לו מת, יאכל במוצאי שבת בלא הבדלה, ולא יתפלל, ולא בבוקר קודם קבורה, ולאחר קבורה יתפלל תפלת שחרית, אם לא עבר זמנה. אבל תפלת הערב לא יתפלל, שכבר עבר זמנה. ולא דמי לשכח ולא התפלל ערבית שמתפלל שחרית שתים, כיון שבבילה לא היה חייב להתפלל. ולענין ההבדלה, יבדיל אחר שיקבר המת (מהר"מ ומרדכי והג"מ)

ג מקום שנוהגים שכתפים מיוחדים להוציא המת, ולאחר שנתעסקו הקרובים בצרכי הקבורה ימסרוהו להם והם יקברוהו, משמסרוהו להם, מותרים הקרובים בכשר ויין, אפי' קודם שהוציא והו מהבית, ששוב אינו מוטל עליהם. הגה: מקום שנושאין המת מעיר לעיר, אם מקום קרוב הוא הוי כאילו מוטל לפניו. אבל אם הוא מקום רחוק, כגון מהלך שני ימים, מותר עד שיבואו לעיר קבורתו (רבינו יונה פ' מי שמתו). ד מי שמת בתפיסה, ולא ניתן לקבורה, לא חל על הקרובים אנינות, וגם אבילות לא חל עליהם, כיון שלא נתיאשו מלקברו. וכן אם קרובי המת בתפיסה, אין אנינות חל עליהם. וכן מי שנהרג בדרך או גררתו חיה או שטפו נהר, ולא נתיאשו מלקברו, אין על הקרובים לא דין אנינות ולא דין אבילות, ומונים לו שבעה ושלושים מיום שנתיאשו מלקברו. ה כל זמן שלא נקבר המת, אינו חולץ מנעל וסנדל, ואינו חייב בעטיפת הראש וכפיית המטה, אבל אסור לישב או לישן על גבי מטה, אפי' כפויה. הגה: וכל שכן שאסור בתשמיש המטה (טור בשם הרמב"ן ובשם התוספות ובמרדכי פ"ק דכתובות בשם י"א). וי"א דאסור ברחיצה וסיכה ושמחה ושאלת שלום ותספורת ובמלאכה (טור), אבל מותר לצאת מפתח ביתו. (הגהות מיימוני פ"ד בשם סמ"ק). ן המשמר את המת, אפילו שאינו מתו, פטור מקריאת שמע ומכל מצות האמורות בתורה. היו שנים, זה משמר וזה קורא.

שמב מי שהכין צרכי חופתו ומת לו מת שחייב עליו אבילות, וכו סעיף אחד

א מי שהכין כל צרכי חופתו, שאפה פתו וטבח טבחו ומזג יינו, ומת אביו של חתן, והוא במקום שאינו מצוי למכור, ואם תדחה החופה יפסיד מה שהכין; או שמתה אמה של כלה, ואיכא תמרוקי נשים וקישוטיין שאינם מתקיימים, (מאחר שאין להם מי שיטרח בעבורם כפעם אחרת) (כך משמע מגמרא), מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה, ובוועל בעילת מצוה ופורש, וכיון שחלה עליו החופה הויא לדידיה כרגל, ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות. וכל שבעת ימי המשתה נוהג בהם דברים שבצינעא, ואסור בתשמיש המטה, הלכך כל ז' ימי המשתה וז' ימי האבל הוא ישן בין האנשים, והיא ישנה בין הנשים. הגה: יש אומרים שאסורה ליחד עמו ביום כמו בלילה, ואין צריך להיות להם שתי שמירות רק הוא בין האנשים או היא בין הנשים (טור בשם הרא"ש). ואם אינם ישנים בחדר אחד, אין צריכין שימור כלל (כ"כ הרשב"א בכלה שפירסה וכו'). וי"א דכלילה צריך שתי שמירות, וביום מותר להתייחד עמה (טור בשם הראב"ד). והמנהג ליקח קטן אצל החתן וקטנה אצל הכלה, ואין מתייחדין ביום בלא קטן או קטנה. ולענין שלשים אינו מונה אלא מז' ימי אבילות ואילך, וכל שבעת ימי החופה מותר בגיהוץ ותספורת. ואם אין לו פסידא, כגון במקום שמצוי לימכור מה שהכין, או אפילו אית ליה פסידא, ומתה אמו של חתן או אביה של כלה או אחד משאר קרוביהם, שנשאר מי שיכין להם לפעם אחרת, לא התירו לדחות האבלות אלא קובר אותו מיד, ונוהג שבעת ימי אבילות, ואחר כך מכניסין את החתן ואת הכלה לחופה מיד ונוהג שבעת ימי המשתה.

שמג מצות הלווית המת, ובו ב' סעיפים

א מת בעיר, כל בני העיר אסורין במלאכה, שכל הרואה מת ואינו מלווהו עד שיהא לו כל צרכו, בר נידוי הוא. ואם יש חבורות בעיר, שכל אחת מתעסקת במתים כיומה, מותר ביום שאינה יומה. בד"א, שלא בשעת הוצאתו, אבל בשעת הוצאתו הכל בטלים, כדלקמן. **ב** בכפר קטן, אין שואלים שלום זה לזה כשהמת בעיר. הגה: וכל שכן שאין שואלים בשלום כשיש מת על בית הקברות. (כתבי מהר"ר אטרלין סימן כ"ה בשם ספר חסידים). אבל כשאין מת שם, שואלין. ברחוק ארבע אמות מן הקבר (בתוס' דאלפס פרק ג' דמ"ק והכל בו בשם הר"מ).

שדמ חיוב ההספד וגודל שכרו, וכיצד ועל מי מספדין, ובו כ' סעיפים

א מצוה גדולה להספיד על המת כראוי. ומצותו שירים קולו לומר עליו דברים המשכרים את הלב, כדי להרבות בכיה ולהזכיר שבחו. ואסור להפליג בשבחו יותר מדאי, אלא מזכירין מדות טובות שבו, ומוסיפין בהם קצת, רק שלא יפליג. ואם לא היו בו מדות טובות כלל, לא יזכיר עליו. וחכם וחסיד, מזכירים להם חכמתם וחסידותם. וכל המזכיר על מי שלא היה בו כלל, או שמוסיף להפליג יותר מדאי על מה שהיה בו, גורם רעה לעצמו ולמת. **ב** כשם שמספדין על האנשים כך מספדין על הנשים כראוי להן, (ונספדות בין האנשים וחכמים) (טור). **ג** במקום שרגילין להשכיר מקוננות להספיד, חייב להשכיר מקוננות להספיד על אשתו. ואם לא רצה, בא אביה ומשכיר, ומוציא ממנו בעל כרחו. **ד** קטן, בן כמה שנים יהיה כשמספדין עליו, עניים בני חמשה, עשירים בני ששה; בני זקנים כבני עניים. אבל צדוק הדין וקדיש, אומרים על תינוק משעברו עליו שלשים יום. הגה: ואין נוהגים כן, אלא עד שיהיה בן י"ב חדש שיוצא במטה, כדלקמן סימן שנ"ג סעיף ה'. **ה** בני עשירים ובני חכמים, מוסיפין קצת על שבח מעשיהם. **ו** תינוק שיודע לישא וליתן, מספדין אותו במעשה עצמו; ואם אין לו מעשים, מספדין אותו במעשה אבותיו; ואם אין להם מעשים, מספדין להם במעשה קרוביו. **ז** הכלה, מספדין אותה בין כמעשה אביה בין כמעשה בעלה. **ח** המחותר והמסורס והנפלים, וכן ח', וכן בן ט' מת, והעובד כוכבים והעבדים, אין מתעסקין להספד וללוות. **ט** יורשים שאינם רוצים לפרוע שכר הספדן, מוציאים מהם בעל כרחם. **י** מי שצוה שלא יספדוהו, שומעין לו. (אבל אם צוה שלא לנהוג עליו ז' וגזירת שלשים, אין שומעין לו) (מהר"ר סימן ד'). **יא** איסור תלישת שיער, וכן שריטה על מת, כסימן ק"פ. **יב** העם העוסקים בהספד, כל זמן שהמת מוטל לפניהם, נשמטים אחד אחד וקורין את שמע ומתפללין. אין המת מוטל לפניהם, הם יושבים וקורים, והאונן יושב ודומם; הם עומדים ומתפללים, והוא מצדיק עליו את הדין ואומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתגדור פרצותינו ופרצות עמך בית ישראל. **יג** לאחר קבורה מפסיקין ההספד, בין בקריאת שמע בין בתפלה. (ועיין באורח חיים סימן ע"ב). **יד** אין עושין שני הספדים בעיר אחת, אלא א"כ יש שם רוב עם ליחלק לשנים ויהיה בכל הספד עם כדי צורכו. **טו** אין עושים שני הספדים בעיר אחת, אלא אם כן יש כדי לספר שבחיו של זה ושבחיו של זה. **טז** אין אומרים בפני המת אלא דברים של מת, כגון צרכי קבורתו והספד; אבל שאר כל דבר, אסור. והני מילי בדברי תורה, אבל במילי דעלמא לית לן בה. **יז** מותר לומר פסוקים ודרשה לכבוד המת, בתוך ארבע אמותיו או בכית הקברות

(מהרא"י כביאור מא"ח לדעת רמ"ה). י"ח חכם שמת, בית מדרשו בטל, שסופדין אותו כל שבעה. אבל שאר מדרשות, עוסקין בתורה אפילו בשעת הספד; ואחר ההספד אין תלמידיו מתקבצים בבית מדרשו, אלא מתחברים שנים ושנים ולומדים בבתיהם. אב בית דין שמת, כל מדרשות שבעיר בטלין, והרגילין להתפלל בב"ה משנים מקומם. נשיא שמת, כל בתי מדרשות שבכל מקום שמספדין אותו בטלים, ואחר ההספד אין נכנסים לבית המדרש, אלא מתחברים שנים ושנים ולומדין בבתיהם. וכל בני העיר מתפללים בבית האבל, בין בחול בין בשבת, חוץ מקריאת התורה כשבת ושני וחמישי, שקורין בב"ה. ולא (יטיילו) בשוק, אלא יושבים משפחות משפחות ודוים כל היום. י"ט מספדין תלמידי חכמים ונשותיהם בב"ה ובבית המדרש, אבל לא שאר העם. כ חכם ואלוף וגאון, מכניסין אותו לבית המדרש, ומניחין המטה במקום שהיה דורש, וסופדין אותו שם; וכשמוציאים המטה, סופדים אותו עד בית הקברות, וביום ה' עולים לבית הקברות ומבקרין אותו, וכן ביום שלשים ותכלית י"ב חדש, מבקרין ומשכיבין אותו.

שמה דין המאבד עצמו לדעת, ומנודה, והפורשין מן הצבור, ובו ח' סעיפים

א המאבד עצמו לדעת, אין מתעסקים עמו לכל דבר, ואין מתאבלין עליו, ואין מספדין אותו, ולא קורעין ולא חולצין, אבל עומדין עליו בשורה אומרים עליו ברכת אבלים וכל דבר שהוא כבוד לחיים. ב איזהו מאבד עצמו לדעת, כגון שאמר: הרי הוא עולה לראש הגג, וראוהו שעלה מיד דרך כעס, או שהיה מיצר, ונפל ומת, הרי זה בחזקת שאיבד עצמו לדעת. אבל אם ראוהו חנוק ותלוי באילן, או הרוג ומושלך על גבי סייפו, הרי הוא בחזקת כל המתים, ומתעסקים עמו ואין מונעין ממנו דבר. הגה: מי שגנב וגזל ועל ידי זה נהרג כדין מלכות, מתאבלים עליו, אם אין בו סכנה מפני אימת המלכות, ולא מקרי מאבד לדעת (מהרי"ו סימן קי"ד). ג קטן המאבד עצמו לדעת, חשוב כשלא לדעת. וכן גדול המאבד עצמו לדעת, והוא אנוס כשאויל המלך, אין מונעין ממנו כל דבר. ד מנודה שמת, דינו כמאבד עצמו לדעת; אין קורעין ולא חולצין ולא מספדין עליו, ומניחין אבן על ארונו. והני מילי באפקירותא, כשעובר על דברי תורה; אבל בממונא, כיון שמת, פטור מגזירתם, ואין מניחים אבן על ארונו, ומספדין אותו כראוי. ה כל הפורשים מדרכי צבור, והם האנשים שפרקו עול המצות מעל צוארם, ואין נכללים בכלל ישראל בעשייתם, וככבוד המועדות ושיבת בתי כנסיות ובתי מדרשות, אלא הרי הם כבני חורין לעצמן כשאר האומות, וכן המומרים והמוסרים, כל אלו לא היו אוננים ומתאבלים עליהם, אלא אחיהם ושאר קרוביהם לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואכלים ושותים ושמהים. הגה: הפורש מן הצבור ולא רצה לשאת עמהם במסים וארנוניות, מתאבלים עליו (תשו' רשכ"א סי' תשס"ג) אבל אין שאר בני העיר צריכים לבטל ממלאכתן כשכילו לעסוק עמו (כן משמע כנ"י סוף מ"ק). ו קטן בן שנה או שנתיים שהמיר עם אמו, ומת, אין מתאבלין עליו (ועיין לעיל סימן ש"מ סעיף ה'). ז מי שנפל בים, או טבע בנהר, או אכלתו חיה, אין מונעין ממנו דבר. ח ארון העובר ממקום למקום, אם שלדו (פירוש השדרה וצלעותיה) קיימת, עומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים ותחומי אבלים, אם יש אבלים שמתאבלין עליו; ואם אין שלדו קיימת, אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ולא תחומי אבלים.

שמו מי שקרובו צלוב בעיר לא ידור בה, ובו סעיף אחד

א מי שהיה בעלה עמה צלוב בעיר, או שאשתו עמו צלובה בעיר, או אביו ואמו, ועדיין לא כלה הבשר כולו, לא ישהה בתוכה א"כ היתה גדולה כאנטוכיא, שאין אלו מכירין את אלו, ולא ישהה בצד זה אלא בצד זה.

שמוז שלא לעורר על מתו שלשים יום לפני הרגל, ובו ג' סעיפים

א מי שמת לו מת לפני שלשים יום הסמוכים לרגל, לא יספדנו משיכנסו שלשים יום הסמוכים לרגל, ואפילו יש לו הספד בלא זה כגון שמת לו מת בתוך שלשים שמוותר לספדו, ואפילו מת (ערב) הרגל אסור להספיד עמו על המת שמת לו לפני שלשים יום קודם המועד. ב מי שבאה לו שמועה בתוך שלשים יום קודם הרגל, נראה לי שמוותר לספדו, אף על פי שהיא רחוקה. ג מה שאנו נוהגין בתשלוש השנה לקונן ולהזכיר נשמות, נראה לי אינו בכלל זה ומותר לעשותו סמוך לרגל.

שמח דין שרפה על המת, והאומר: אל תקברוני, ובו ג' סעיפים

א שורפין על המלכים (או על הנשיאים) (טור בשם תוספתא), מטתן וכלי תשמישן, אבל על ההדיוטות אסור. ב האומר: אל תקברוהו מנכסיו, אין שומעין לו, אלא מוציאין מיורשיו כל צרכי קבורתו בעל כרחו, וכן כל מה שרגילין לעשות לבני משפחתו, ואפילו האבן שנותנין על הקבר; והוא שירשו ממון מאביהם. ג אפילו מי שאין לו ממון שצוה ואמר: אל תקברוהו, אין שומעין לו.

שמט איסור הנאה במת ובתכריכיו, ובו ד' סעיפים

א מת, בין עובד כוכבים בין ישראל, תכריכיו אסורים בהנאה. ודוקא שהזמינם לצרכו ונתנם עליו, אבל בהזמנה לבד, אפילו עשאו לצרכו לאחר שמת, לא נאסרו, דהזמנה לאו מלתא. וכן אם נתנם עליו ולא הזמינם לכך בתחלה, עדיין לא נאסרו. ב נויי המת המחוברים בגופו, כגון פאה נכרית וכיוצא בה, אסורים כמו המת עצמו. (ודוקא כשהם קשורים בשערות גופן, אבל אינן קשורים, מותר) (כך משמע מפרשיי פ"ק דערכין): ולכן מותר ליטול טבעות שבידם של מתים, וכיוצא בזה. במה דברים אמורים, בסתם, אבל אם צוה שיתנו נוי גופו המחוברים בו לבנו או לבתו או לצורך דבר אחר, מותרים. אבל שער ממש, אפילו אם צוה עליו, אסור בהנאה. הגה: אשה שיוצאת ליהרג, נהנין בשערה, אף על פי שנגמר דינה, אין שערוחיה נאסרים עד שתקטל (טור). ג אם היו אביו ואמו מזדקקים עליו כלים, מצוה לאתרים להצילן, אם לא נגעו במטה הנקברת עמו. הגה: ואם הצילן, חייב כשמירתן; ואם החזירן לאביו ולאמו, וחזרו דרקים, ונאסרו, חייב המחזיר לשלם, דהוי כזרקן למקום גדודי חיות ולסטים (במרדכי פרק המוכר את הספינה תשובת מהר"מ). אבל אם נגעו בה, אסורים, אם הם של אותו שזרקן עליו, והוא שזדקק על דעת שיקברם עמו (טור בשם רא"ש והוא סוף מ"ק). הגה: הדף שטיהרו עליו, וכל הכלים שמוליכין המת עליהם לקבורה, לא נאסרו, דהרי לא נתנם שם ע"מ לקבור עמו. (תשובת מהר"ל סימן נ"ה, וכך משמע מדברי הרא"ש שהביא הטור). ד כל המרבה כלים על המת, הרי זה עובר משום כל תשחית. (ויקרא כ, יט, ושם הנוסח: לא תשחית).

שנ דברים העשויים למת ואין בו משום דרכי האמורי, ובו סעיף אחד
א אם רצו, מתירין שערות לכלות, ומגלים פני חתנים, ונותנין דיו וקולמוס בצדו, ותולין
מפתחו של מת ופנקסו בארונו, משום עגמת נפש. ועושים חופות לחתנים וכלות,
ותולין בהם דברים שלא הביאו אוכל נפש; אבל דברים שהביאו אוכל נפש, אסור, מפני
שהם נאסרים בהנאה.

שנא דין כלאים וציצית למת, ובו ב' סעיפים

א תכריכי המת, מותר לעשותן מכלאים. ב אין קוברין את המת אלא בטלית שיש בו
ציצית. הגה: ו"א דאין צריך ציצית (טור כשם י"א). ונהגו לקברו בציצית, אך שפוסלין תחלה
הציצית, או כורכין אחד מן הכנפות.

שנב באיזו בגדים קוברין, ואין האיש מלביש את האשה, ובו ד' סעיפים

א אין קוברין המת בתכריכים יקרים, אפילו לנשיא שבישראל. ב נהגו לקבור בכגדים
לבנים. ג האיש אינו כורך ומקשר האשה, אבל האשה כורכת ומקשרת האיש. ד מעצימין
עיניו של מת; ואם נפתח פיו, קושרין לחייו. ופוקקין נקביו אחר שמדיחין אותו במיני
כשמים. וגרודזין שעריו. הגה: וצפרניו. ומדיחים אותו היטב בכל מקום, שיהא נקי מכל טומאה (כנימין
זאב), וטחין ראשו בכיצים טרופים בקליפתן, שגלגל הוא שחוזר בעולם (כל בו).

שנג היאך מוציאין מת גדול או קטן, ובאיזו מטה, ובו ז' סעיפים

א בראשונה היו מגלים פני עשירים ומכסים פני עניים, מפני שמשחירים בשנת בצורת,
והיו עניים חיים מתביישים. התקינו שיהיו מכסים פני הכל. ב אין מניחין ספר תורה
על מטתו של חכם. ג כבודו של חכם להוציא דרך הפתח, ולא לשלשלו דרך גגות;
ובמטה ראשונה, ולא לשנותו ממטה למטה. ד תינוק בן ל' יום, מוציאין אותו בחיק
לבית הקברות, ולא בארון, ונקבר באשה אחת ושני אנשים; אבל לא באיש אחד ושתי
נשים, משום יחוד. ואין עומדים עליו בשורה, ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי
אבלים, ואפילו אם קים לן שכלו לו חדשיו. ה בן ל' יום גמורות, יוצא בגלוסקמא (פי'
ארון וישם בארון (כראשית נ, כו), ת"י ושוון יתיה בגלוסקמא נ"י) הניטלת באגפיים (פי' נסר רחב,
ופי' אגפיים, זרועות), ועומדין עליו בשורה, ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים. ו
בן
י"ב חדש, יוצא במטה. וכל היוצא במטה, רבים מצהיבים עליו; ושאינו יוצא במטה, אין
רבים מצהיבים עליו. וכל הניכר לרבים, רבים מתעסקין בו; וכל שאינו ניכר לרבים, אין
רבים חייבים להתעסק בו. ו תינוק שמת קודם שנימול, מוהלין אותו על קברו, בלא
ברכה, וקוראין לו ז ח אין מוציאין מת במטה, אלא אם כן היה ראשו ורובו קיים.

שנד עיר שיש בה שני מתים, איזה קודם, ובו סעיף אחד

א עיר שיש בה שני מתים, מוציאין את הראשון ואח"כ מוציאין השני. ואם היו מלינים
הראשון, מוציאין השני. חכם ות"ח, מוציאין החכם. ת"ח ועם הארץ, מוציאין ת"ח.
איש ואשה, מוציאין האשה, מפני שקרובה לבית הניווול. הוציאו הראשון וקברוהו, אין

יו"ד הלכות אכילות סימן שנה

עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אכלים ולא תנחומי אכלים, עד שיוציאו השני. הוציאו השני וקברוהו, באים ועומדים בשורה, מנחמים ופוטרים את הרבים; ואין מנחמים שני אכלים כאחד, אלא אם כן היה כבודם שוה וקילוסן שוה.

שנה דברים שמשנים באשה יותר מבאיש, ובו סעיף אחד

א אין מניחין מטה של אשה ברחוב, מפני הכבוד. (ואין עולין בחבר עיר על האשה) (טור).

שנו גבו לצורך המת והותירו, ובו סעיף אחד

א מת שלא היה לו צרכי קבורה, וגבו לו והותירו, אם כשגבו יחדו לצרכי זה המת, ינתנו ליורשיו; ואם לאו, יעשו מהם צרכי מתים אחרים.

שנז איסור הלנת המת, ומתי מותר להלינו, ובו ב' סעיפים

א אסור להלין המת, אלא אם כן הלינו לכבודו, להביא לו ארון ותכריכין או מקוננות, או כדי שיבאו קרובים או להשמיע עיירות. ב כל המתים, הממהר להוציא מטחו הרי זה משובח. אבל על אביו ועל אמו, הרי זה מגונה, אא"כ היה ערב שבת או ערב יום טוב, או שהיו גשמים מזלפים על מטחו.

שנח נושאי המטה פטורים מקריאת שמע ומתפלה, ובו ג' סעיפים

א נושאי המטה, וחילופיהן, וחילופי חילופיהן, בין אותם שהם לפני המטה בין אותם של אחריה, מאחר שלמטה צורך בהם, פטורים (מקריאת שמע); ושאר המלוין את המת, שאין למטה צורך בהם, חייבים. (ועיין בא"ח סימן ע"ב). ב אין מוציאים את המת סמוך לק"ש, כל שאין שהות להוציאו לקברו קודם שיגיע זמן קריאת שמע; ואם התחילו להוציאו, אין מפסיקין כדי לקרות. הגה: ויש להמתין מלקברו עד שיוכלו לשער שכבר התפללו רוב הקהל; ואין חילוק בזה בין ק"ש של שחרית לק"ש של ערבית. ויש מקילין בשל ערבית, הואיל וזמנה כל הלילה (מבואר בא"ח סימן ע"ב). ג במקום שיש כתפים מיוחדים לשאת את המטה, אסורים בנעילת הסנדל, שמא יפסיק סנדלו של אחד מהם ונמצא מתעכב מהמצוה. הגה: יש מקומות שנהגו שהאכלים יוצאים ראשון מן הכית, והקרובים והמטה אחריהם, והרחוקים נותנין המת על המטה, ולוקחים האכלים והקרובים המטה על כתפיהם, ואחר כך שאר העם (כל כו). יש אומרים כשמגיעים עם המת לקברות, מעמידים אותו כל ד' אמות קודם שנקבר (שם ובי"ז); וכן נהגו האידינא להעמידו ב' ג' פעמים קודם שאומרים עליו צדוק הדין, ובימים שאין אומרים צדוק הדין אין צריך להעמיד אותו (מ"כ בשם מהרי"ל).

שנט מקום יציאת המת והאכלים, ובו ב' סעיפים

א מקום שנהגו לצאת נשים לפני המטה, יוצאות. מקום שנהגו לצאת לאחר המטה, יוצאות. ועכשיו נהגו שאין יוצאות אלא לאחר המטה, ואין לשנות. ב יש למנוע מלצאת נשים לבית הקברות אחר המטה.

שם מת וכלה ומילה, איזה קודם, ובו סעיף אחד

א אם פגעו מת וכלה זה בזה, מעבירין המת מלפני הכלה; וכן אם אין בעיר כדי לזה ולזה, מקדימין ומכניסין הכלה לחופה, ואחר כך קוברים המת. אבל אחר שנכנסה לחופה, ויש לפניו לנחם אבל ולשמח חתן, תנחומי האבל קודם. וכן הבראת האבל קודם למשתה של חתן. במה דברים אמורים, שיש בידו ספוק כדי שניהם, אבל אם אין בידו כדי שניהם, משתה החתן קודם. (חתן ואכל בכ"ה, יוצא החתן עם שושביניו תחילה, ואחר כך האבל, והמנחמים וכן הקרואים שלהם אוכלים עם החתן כשירצו, ולא עם האבל) (כ"י בשם הגהות מיימוני פ"ד). המת והמילה, מילה קודמת; ואם הוא מת מצוה, מת מצוה קודם.

שסא הליות המת ובטול ת"ת להליותו, ובו סעיף אחד

אד"ב

א מבטלים תלמוד תורה להוצאת המת. למאן דמתני לאחרים, אין לו שיעור, אפילו יש עמו כמה אלפים מתבטל בשבילו. למאן דקרי ותני, דהיינו שקרא ושנה ועדיין לא שנה לתלמידים, אם יש ס' רבוא אין צריך להתבטל בשבילו. למאן דלא קרי ותני, כיון שיש לו מי שיתעסק עמו אין צריך להתבטל בשבילו, והוא שיש שם עשרה. (וי"א דעכשיו מן הסתם מבטלין, שאין לך אחד מישראל בזמן הזה שאינו במקרא או במשנה). (כ"י בשם הריטב"א פ"ב דכתובות שכ"כ בשם סמ"ג) ואשה, י"א שדינה כמאן דקרי ותני; וי"א שדינה כמאן דלא קרי ותני, וכן נהגו באשה ותינוק לקולא. ואין מבטלין ת"ת למת, כשיש מי שיתעסק עמו כל צרכו, אלא עוסק בתורה. ואינו צריך לצאת ולראות אם יש עמו כל צרכו אם לאו, אלא כיון שיש שם מי שיעשה מעשה, תלמוד תורה שלו קודם. ותינוקות של בית רבן אין מתבטלין כלל. ב במה דברים אמורים שמבטלין תלמוד תורה, ללוותו בשעת הוצאתו; אבל כל זמן שמוטל לקברו, אין מבטלין בשבילו ת"ת, אלא אם יש חבורות בעיר שכל אחת מתעסקת יומה, אותה שאינה יומה מותרת בין בלימוד בין בשאר מלאכות. ובשעת הוצאה, מבטלין מכל שאר מלאכות ובאים ללוותו, אפילו אי לא קרי ותני, דלא מפלגינן בין לא קרי ותני אלא בביטול ת"ת, אבל בשאר מלאכות, אפילו אי לא קרי ותני הכל בטלים ובאים ללוותו. ואם אין חבורות בעיר, כל בעלי מלאכות צריכים להתבטל ולהתעסק בו עד שיקבר; אבל מתלמוד תורה אין צריכים להתבטל אלא בשעת הוצאתו, כדאמרן. ג הרואה את המת ואינו מלוהו, עובר משום לועג לרש (משלי יז, ה) ובר נידוי הוא, ולפחות ילונונו ד' אמות. ד אפילו במקום שאינו צריך ללוות את המת, צריך לעמוד מפניו. ה ארון העובר במקום למקום, אם שלדו קיימת, צריכין ללוותו כמו בשעת הוצאת המת.

שסב לקבור בקרקע, ואם קוברים שני מתים יחד, ובו ו' סעיפים

א הנותן מתו בארון ולא קברו בקרקע, עובר משום מלין את המת. ואם נתנו בארון וקברו בקרקע, אינו עובר עליו, ומכל מקום יפה לקברו בקרקע ממש, אפילו בח"ל. ב נותנין המת על גביו, ופניו למעלה, כאדם שהוא ישן. ג אין קוברים ב' מתים זה בצד זה, אלא אם כן היה דופן הקבר מפסיק ביניהם; ולא המת בצד עצמות; ולא עצמות בצד המת. אבל נקבר האיש עם בתו קטנה, והאשה עם בנה קטן ועם בן בנה קטן. זה הכלל כל שישן עמו בחייו, נקבר עמו במותו. ד אין נותנין ב' ארונות זה על זה; ואם נתן, כופין

העליון שיפנה. ואם יש ביניהם עפר ששה טפחים, מותר. ה' אין קוברין רשע אצל צדיק, אפילו רשע חמור אצל רשע קל. וכן אין קוברין צדיק וכשר וכינוני, אצל חסיד מופלג. (אבל קוברים בעל תשובה אצל צדיק גמור) (כ"י). ו' שנים שהיו שונאים זה לזה, אין לקברם יחד.

שסג איסור פיגוי המת והעצמות ממקומן, וכו' ז' סעיפים

א' אין מפנין המת והעצמות, לא מקבר מכובד לקבר מכובד, ולא מקבר בזוי לקבר בזוי, ולא מבזוי למכובד, ואצ"ל ממכובד לבזוי. ובתוך שלו, אפילו ממכובד לבזוי, מותר, שערב לאדם נח אצל אבותיו. וכן כדי לקוברו בארץ ישראל, מותר. ואם נתנוהו שם על מנת לפנותו, מותר בכל ענין. ואם אינו משחמר בזה הקבר, שיש לחוש שמא יוציאווהו עובדי כוכבים, או שיכנסו בו מים, או שהוא קבר הנמצא, מצוה לפנותו. (יש נוהגין לתת מעפר א"י בקבר) (א"י), (ויש למנהג זה על מה שיסמוכו) (מדרש תנחומא פ' ויחי). ב' אין מוליכים מת מעיר שיש בה קברות לעיר (אחרת), אלא אם כן מחוצה לארץ, לארץ. הגה: או שמוליכין אותו למקום קברות אבותיו (כן משמע בא"י). ואם צוה להוליכו ממקום למקום, או שצוה לקברו בביתו ולא בבית הקברות, שומעין לו (ג"ז שם). ומותר ליתן סיד עליו, כדי לעכל הבשר מהר, ולהוליכו למקום אשר צוה (רשב"א סימן ס"ט). ג' אין מלקטין עצמות, לא מתוך הארון ולא מתוך הקבר, לצד זה, לקבור שם מת אחר, או לצורך המקום. ד' מקום שנוהגין לקבור במהמורות (פי' בשוחות עמוקות מן במהמורות כל יקומו (תהילים קל. יא) בלא ארון, עד שיתעכל הבשר, ואחר כך מלקטין העצמות וקוברין אותן בארון, מותר. ה' ארון שפינהו, אסור בהנאה. אם הוא של אבן ושל חרס, ישבר; ושל עץ, ישרף. ו' המוצא נסרים בבית הקברות, לא יזיזם ממקומם. ז' אסור לפתוח הקבר אחר שנסתם הגולל, אפילו אם עוררים היורשים לפתחו כדי לבדוק אם הביא שתי שערות.

שסד איסור הנאה של קבר והאבן והבנין, וכו' ז' סעיפים

א' קבר של בנין, אסור בהנאה; אבל קרקע עולם של קבר, אינו נאסר. הגה: וי"א דהקרקע שלקחו מן הקבר וחזרו ונתנו עליו, דהוי תלוש ולבסוף חברו, אסור בהנאה (טור בשם הר"ר ישעיה). ויש אוסרין עוד לישב על האבן שנותנין על הקבר למצבה (גם זו בשמו וכ"כ הגהות אשיר"י בשם או זרוע פרק אלו מגלחין). ויש חולקים ומתירים (טור בשם הרא"ש). הכלים שחופרים וקוברים בהם, מותרים בהנאה, ואין להשתמש בהן אלא מדעת הגבאי, כמו בשאר צדקה (תשובת הרשב"א סימן צ"ז). והא דקבר של בנין אסור לעולם, דוקא שבנאו לשם מת, ונתנו בו אפילו על דעת לפנותו, ואפילו לא נתן בו אלא נפל. אבל אם בנאו לשמו, ולא נתנו בו, מותר. וכן אם נתנו בו אדעתא לפנותו, ולא הזמינו מתחלה, מותר לאחר שפינהו. אבל אם נתנו בו על דעת להיות בו עולמית, אסור אפילו לאחר שפינהו, אפי' לא בנאו לשמו. ואם לא בנאו לשמו, ונתנוהו בתוכו והוסיף בו דימוס (פירוש נדבך, והוא שורת בנין החומה) לשמו, כולו אסור, אפילו לאחר שפינהו ואפילו שקברו שם על דעת לפנותו. ואם מכיר הדימוס שהוסיף לשמו, מסירו, והוא לבדו אסור, ושאר הקבר מותר. ב' קבר הנמצא, מותר לפנותו. פינהו, מקומו טהור ומותר בהנאה. קבר הידוע, אסור לפנותו; פינהו, מקומו טמא ואסור בהנאה. והרמב"ם גורס קבר הנמצא, מותר לפנותו; פינהו, מקומו טמא ואסור בהנאה; קבר הידוע, אסור לפנותו; פינהו, מקומו טהור ומותר בהנאה.

ג מת מצוה, שמצאו אדם כשדה וקברו שם, אפילו שלא מדעת בעל השדה, אסור לפנותו, שמת מצוה קונה מקומו. וכל המוצאו צריך לקברו במקום שמצאו. ואם מצאו על המצר, שצריך לפנותו משם מפני הרבים שלא יאהילו עליו, אם מצאו בין שדה בור (פיר' שאינה חרושה וזרועה) לשדה ניר (פירוש ניר נחרש ולא נזרע), מפנהו לשדה בור. בין שדה ניר לשדה זרע, מפנהו לשדה ניר. בין שדה זרע לשדה אילן, מפנהו לשדה זרע. בין שדה אילן לשדה כרם, מפנהו לשדה אילן. ואם שתיהם שוות, מפנהו לקרוב שבהם. ואם שתיהן שוות בקירוב, מפנהו לאיזהו מהם שירצה. כד"א, כמצאו חוץ לתחום. אבל אם מצאו בתוך התחום, מביאו לבית הקברות. ואינו נקרא מת מצוה, אא"כ מצא ראשו ורובו. ד אם מצאו ישראל הרוג, יקברוהו כמו שמצאוהו, בלא תכריכין, ולא יחלצו בו אפילו מנעליו. הגה: וכן עושין לילדת שמתה, או למי שנפל ומת (מהרי"ל סימן ס"ה). וי"א שמלבישין אותם למעלה מבגדיהם, תכריכין (הגהמ"י בשם ר"י מרוא). ונהגו שאין עושין להם תכריכין כשאר מתים, רק קוברין אותן כבגדיהם, ולמעלה מהם סדין, כשאר מתים. ה קבר המזיק את הרבים, כגון שהוא סמוך לדרך, אפילו נקבר שם מדעת בעל השדה, מותר לפנותו, ומקומו טהור, ואסור בהנאה אם קדם הקבר; אבל אם קדם הדרך, מקומו מותר בהנאה. ו קבר שפינהו, היכא דמותר בהנאה, לא יעשנו בית התבן ולא בית העצים ולא בית האוצרות. ז החוצב קבר לאביו וקברו במקום אחר, לא יקבר בו הוא עולמית, משום כבוד אביו; אבל אחר, מותר ליקבר בו.

שסה החופר קבר פטור מק"ש, וכמה מרחיקין הקברות מהעיר, ובו ב' סעיפים א החופר כוך למת, פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה. ואם הם שנים, והגיע זמן ק"ש, אחד עולה וקורא ק"ש ומתפלל, וחוזר זה וחופר, ועולה חבירו וקורא ק"ש ומתפלל. ודוקא כוך, דלא חפיר ליה אלא חד, אבל אם היה מקום ששנים יכולים להתעסק בו כאחד, פטורים. ב מרחיקין הקברות מהעיר חמשים אמה.

שסו דין המוכר קבר, ואשה שירשה קבר ממשפחתה, ובו ד' סעיפים א המוכר קברו ודרך קברו, מקום מעמדו ומקום הספדו, באים בני המשפחה וקוברין אותו בעל כרחו של לוקח, ומחזירין את דמיו. ב אשה שירשה קבר ממשפחתה, נקברת כתוכו היא, אבל לא יוצאי ירכה; אלא אם כן ראתה אותם בחייה. ג אביה אומר: תקבר אצלי, ובעלה אומר: תקבר אצלי, תקבר אצל בעלה. ויש גורסין תקבר אצל אביה. ואם יש לה בנים, ואומרת: אצל בני, קוברין אותה אצל בניה. ד אביה אומר: לא תקבר אצלי, ובעלה אומר: לא תקבר אצלי, קוברים אותה אצל בעלה.

שסז קוברים מתי עובדי כוכבים, ושלא יהלך בבית הקברות בתפילין וציצית, ובו ו' סעיפים

א קוברים מתי עובדי כוכבים ומנחמים אבליהם, מפני דרכי שלום. ב לא יהלך בבית הקברות או בתוך ד' אמות של מת ותפילין בראשו, משום לועג לרש (משלי יז, ה), ואם הם מכוסים, מותר. ג לא יהלך בבית הקברות או בתוך ד' אמות של מת או של קבר

וספר תורה בזרועו ויקרא בו או יתפלל, והוא הדין על פה אסור לקרות, אלא אם כן לכבוד המת, כמו שנתבאר. (וע"ל סימן שד"מ סעיף ט"ז). ד מותר ליכנס לבית הקברות או לתוך ד' אמות של מת או של קבר, והוא לבוש ציצית, והוא שלא יהא נגרר על הקבר. אבל אם נגרר, אסור משום: לועג לרש (משלי יז, ה) כמה דברים אמורים, בז מיהם שהיו מטילים ציצית במלבוש שלובשים לצורך עצמן, אבל האידנא שאין אנו לובשין אותו אלא לשם מצוה, אסור, אפי' אינם נגררים. והני מילי כשהציציות מגולמים, אבל אם הם מכוסים, מותר. ה' יש נוהגין לקשור שני ציציות שבשני כנפים זה עם זה כשנכנסים לבית הקברות, ולא הועילו כלום בתקנתם (ועיין בא"ח סימן כ"ג). ו' כיון שהרחיק ד' אמות, קורא ומתפלל, ואפילו רואה הקבר או בית הקברות. ואם יש שם מחיצה, מותר אחר המחיצה, סמוך אפילו תוך ד' אמות לקבר.

שסח שלא לנהוג קלות ראש בבית הקברות, ובו ג' סעיפים

א בית הקברות, אין נוהגין בהן קלות ראש; (כגון לפנות שם (כל בו) או לאכול ולשתות שם, ואין קורין ואין שונין שם (סמ"ג), ואין מחשבין שם חשבונות). (ב"י בשם רבינו ירוחם): ואין מרעין בהם בהמות; ואין מוליכין בהם אמת המים; ולא יטייל בהם לקפנדריא (פ"י למעבר מצד זה לצד זה); ולא ילקט מהם עשבים; ואם ליקט, שצריך ללקטן לצורך בית הקברות, שורפן במקומן. הגה: וכן אין ליקח מקרקע עולם של קבר, אף על גב דמותר בהנאה (כן משמע מהרא"ש והמרדכי). וכל זה אינו אלא משום כבוד המתים, ולכן אם צריך אותו לרפואה, שרי (ג"ז במרדכי). וכן מותר ליהנות מהעשבים שעל הקברות או פירות אילנות שעליהם לצורך הקברות, כגון שהמושל עובר כוכבים מרעה בהמות על הקברים וא"א למחות בידו כי אם בהוצאה מרובה, ואין יר הקהל משגת, מוכרים דברים אלו כדי להציל הקברות מיד עובדי כוכבים, שזהו כבוד המתים (ת"ה סימן רפ"ד ומהרי"ו סימן ג'). ואם אין דברים על הקברות למכור לצורך ההוצאה, אם יר הקהל משגת ושכידם למחות בהוצאה מועטת, צריכין למחות, אם אין חשש בדבר שהמושל יתגרה בהם ע"י זה; אבל בלאו הכי אין צריכין למחות (ג"ז שם). ב אילנות שנוטעין בבית הקברות, מותר ללקט פירותיהם, מאחר שאינם על הקברות עצמם. ג קבר חדש, נמרד ונמכר ונחלק; והישן, אינו נמרד ולא נמכר ולא נחלק.

שסט על איזה טומאה הכהן מוזהר, ובו סעיף אחד

א הכהן מוזהר שלא ליטמא במת, ולא לכל טומאות הפורשות ממנו, ולא לגולל, ולא לדופק, ולא לאבר מן החי שאין בו כדי להעלות ארוכה אם היה מחובר, ולא לאילן המיסך על הארץ וענפיו מובדלים זה מזה וטומאה תחת אחד מהן ואין ידוע תחת איזה, או אבנים היוצאים מהגדר וטומאה תחת אחד מהם ואין ידוע תחת איזה, וכן שדה שנחרש בו קבר ואין ידוע מקומו וכל ארץ העמים, אסור לכהן ליטמא בהן. הגה: יש אומרים דכהנים אסורים ליטמא לחרב שנטמא במת (כל בו בשם ספר ד"אם ותשו' רשב"א בשם רבותינו הצרפתים), ויש מקילין (תשובת רשב"א שם בשם הראב"ד ועיין בתוס' דנזיר באריכות), וכן נהגו להקל ואין נוהרין מזה.

שע מי הוא החשוב כמת אף על פי שעודנו חי, ובו סעיף אחד

כא
אד"ב

א מי שנשברה מפרקתו ורוב בשר עמה, וכן מי שנקרע מגבו כדג, אפילו עדיין הוא חי, חשיב כמת, ומטמא. אבל גוסס, ומי שנשחטו בו ב' סימנים או פצוע פצועים הרבה, אינם מטמאין, עד שתצא נפשם; ומ"מ אסור ליכנס לבית שיש בו גוסס. (ויש מתירין, ר"ן סוף מ"ק ומרדכי פרק אלו מגלחין בשם בה"ג), (וטוב להחמיר).

שעא דין אהל היאך מביא הטומאה, ובו ר' סעיפים

א אסור לכהן ליכנס תחת אהל שהמת תחתיו, אפילו הוא גדול הרבה, ואפילו לבית אחר או לעליה אחרת הפתוחים לאותו בית כנגב שיש בו טפח על טפח, ובית לאותו בית, עד עולם; ואם סתם הנקב, מותר לו ליכנס לבית האחר, שהסתימה חוצצת, אפילו לא בטלו להיות שם עולמית. והני מילי, שסתם כל הנקב; אבל אם לא סתם כל הנקב, אלא מיעטו מטפח, אם נתנו להיות שם עולמית, ממעט וחוצץ בפני הטומאה שלא תעבור; ואם לאו, אינו ממעט. הגה: וכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה (הגהת אלפסי פרק בני העיר ובהל' טומאה להר"ף ורמב"ן ורא"ש ומרדכי ריש פרק לא יחפור). ולא מיקרי סתימה בחלון, אא"כ יכול לעמוד בלא סמיכה (ג"ז שם). ב ארובה שבין בית לעליה ואין בה פותח טפח, וכזית מהמת למטה בבית כנגד הארובה, הבית טהור והעליה טמאה. ג שני חדרים פתוחים לבית, ובכל אחת חצי זית מהמת, ודלתותיהם נעולים, הבית טמא והם טהורים; ואם נפתחו, גם הם טמאים. ד חצר המוקפת זיזין ואכסדראות, וטומאה באחד מהבתים, אם כל פתחי הבתים והחלונות נעולים, טומאה יוצאת לתחת הזיזין והאכסדראות; (והטעם, משום דהואיל וסוף הטומאה לצאת דרך שם, רואין כאילו יצאה; ולכן יש מחמירין לכהנים לילך דרך שער העיר שסוף המת לצאת משם (פסקי מהרא"י סימן כ"ה וכל בו), ויש מתירין (שם הביא בשם י"א), והמקיל לא הפסיד במקום שלא נהגו להחמיר); ואם נפתח חלון או פתח מצד האחר, ואותם של צד החצר כולם נעולים, אין הטומאה יוצאת לתחת הזיזין. ואם נפתח גם כן אחד מהן לצד הזיזין, הטומאה יוצאת מהבית לתחת הזיזין. וכן אם טומאה תחת הזיזין, נכנסת מתחתיהן לבית; לכן גגים הבולטים למעלה לחוץ על פתחי הבתים, וטומאה באחד מהבתים, כל הבתים שפתחיהם פתוחים, טמאים. הגה: ב' גגין שאין נוגעין זה בזה, אע"פ שאין ביניהם רק פחות מג', לא הוי חבור לטומאה, דלא אמרינן לכוף להחמיר (מהרי"ו בפסקיו). ואם היו זה למעלה מזה, אע"פ שאין נוגעים, אמרינן: חבור רמי, וכאילו נוגעים (ג"י בהלכות טומאה ר"ף). הכהנים אינן יכולין לכופף לקרובי המת שיוציאו המת ממקומו כדי שהם יהיו רשאים ליכנס לביתם, אם לא במקום שדרך להוציא כל המתים (תשובת מהרי"ל סימן ס"ה). ו' אסור לקרב בתוך ארבע אמות של מת או של קבר. בד"א, שאין הקבר מסויים במחיצות גבוהות י' טפחים, אבל אם הוא מסויים במחיצות גבוהות עשרה טפחים, או בחריץ עמוק י' טפחים, אין צריך להרחיק ממנו אלא ד' טפחים. (ומותר לכהן לעמוד אצל בית שיש בו מת, ומותר ליגע בכותליו, וכלכד שלא יהא שום דבר מאהיל עליו) (תשובת הרשב"א סימן קל"ו). ו' מת המונח בספינה, אם היא קטנה שמתנודת כשדורכין בה, אסור לכהן ליכנס בה.

שעב היתר טומאה במקום מצוה, ודין קברי עובדי כוכבים, וכו' ב' סעיפים

א אף על פי שהכהן אסור ליכנס לבית הפרס, (פירושו: שדה שנאבד בה קבר, ושנחרש בה קבר, ושיעורה מאה אמה) או לארץ העמים, אם היה צריך לילך שם לישא אשה או ללמוד תורה, ואין לו דרך אחרת, יכול לעבור דרך שם, אפילו אם מוצא ללמוד במקום אחר. וכן אבל העובר דרך שם, יכול לילך אחריו לנחמו. וכן מטמא מטומאה של דבריהם, לדין עם עובדי כוכבים ולערער עמהם, מפני שהוא כמציל מידם, וכן כל כיוצא בזה. הגה: כהן ששוכב ערום, והוא באהל עם המת ולא ידע, אין להגיד לו, אלא יקראו לו סתם, שיצא כדי שילביש עצמו תחלה. אבל אם כבר הגידו לו, אסור להמתין עד שילבש עצמו. ודוקא אם הוא באהל המת, שהוא טומאה דאורייתא, אבל אם הוא בבית הפרס או ארץ העמים, שהוא טומאה דרבנן, ילביש עצמו תחלה, דגדול כבוד הבריות (ת"ה סימן רפ"ח), כמו שנתבאר לעיל סימן ש"ג לענין כלאים. כהן שהוא ישן, ומת עמו באוהל, צריכין להקיצו ולהגיד לו כדי שיצא (תשובת מהר"ל סימן ס"ט). **ב** קברי עובדי כוכבים, נכון ליוזר הכהן מלילך עליהם; (מהר"מ ותוס' פ' המקבל) (אע"פ שיש מקלין (רמב"ם והגמ"י בשם ס' יראים). ונכון להחמיר. אבל קבר של מומר, מטמא כשל ישראל) (רשב"א סי' קצ"ד ורמ"ב).

שעג איזה כהן מוזהר על הטומאה, ולאיזה מתים מטמא, ועד מתי מטמא, וכו' **ט' סעיפים**

א כשם שהכהן מוזהר שלא לטמאות, כך מוזהרים הגדולים על הקטנים. (ודוקא לטמאותן בידים, אבל אם הקטנים מטמאין מעצמן, עיין בא"ח סימן שמ"ג אי צריך להפרישן) (הרשב"א סימן קכ"ח ומהר"י; וטור בשם הרמב"ם כתב כאן דאין צריך). **ב** אפילו בעל מום, מוזהר מליטמאות, אבל חלל וכהנת, מותרים ליטמא. **ג** כל המתים האמורים בפרשה שכהן מטמא להם, מצוה שייטמא להם; ואם לא רצה, מטמאים אותו על כרחו, אחד האיש ואחד האשה. **ד** אלו הם הקרובים שמיטמא להם: אשתו נשואה שהיא כשרה; אבל פסולה, או גרושה, או ארוסה, לא אונן ולא מיטמא לה; וכן היא, לא אוננת ולא מיטמאה לו. ומיטמא לאמו, אפילו נתחללה; ולבנו ולבתו דקים ליה שכלו לו חדשיו, או שהם משלשים יום ואילך, אפילו הם פסולים; חוץ מבנו ובתו משפחה או נוכרית; ולאחיו ולאחותו מאביו, אפילו הם פסולים, אלא אם כן הם בני שפחה או כותית; אבל לאחיו ולאחותו מאמו, אינו מיטמא. (וכן אינו מיטמא) לאחותו ארוסה, אפילו היא ארוסה לכהן; ולא לאנוסה ומפוחה; אבל מיטמא לאחותו ארוסה שנתגרשה, וכוורת, ומוכת עץ; ומיטמא לשומרת יבם, אפילו אם כתב בכתובתה: אי מיתת בלא בניו תהדר כתובתה לכי נשא (פירושו לבית אביה). **ה** כל אלו שמיטמא להם, אפילו שלא לצורך. וי"א דדוקא לצורך. הגה: ולסברא הראשונה, אפילו מת לו מת בשבת, שאי אפשר לקוברו בו ביום, שרי לטמאות לו ולשמרו, כדי שלא יהא מוטל בכזיון (ת"ה סי' רפ"ג); ונכון להחמיר כסברא האחרונה, שלא לטמאות רק לצורך קבורה ולהביא לו ארון ותכריכין. (שם בשם תוספות שני"ץ). **ו** אינו מיטמא להם, אלא עד שיסתום הגולל. ואם דעתו לפנותו, מותר לטמא לו לצורך, עד שיסתום גולל שני) (תשובת הרשב"א סימן רצ"ב). **ז** אסור לכהן להתטמא למת, אפילו בעת שמיטמא לקרוביו. לפיכך כהן שמת לו מת, צריך ליוזר ולקברו בסוף בית הקברות, כדי שלא ליכנס לבית הקברות ולא יתטמא בקברות אחרים כשיקבור מתו. הגה: ודוקא לאחר שפירש ממתו, אבל בעוד שהוא עוסק במתו, מותר ליטמאות אף לאחרים (טור).

ח כהן שפירשו אבותיו מדרכי צבור, כגון המסורות, לא היה מיטמא להם; ולא להרוגי ב"ד; ולא למי שמאבד עצמו לדעת, ולא לספק, כגון שנחערב ולדה בולד חבירתה או ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון. ה אין הכהן מיטמא לאבר מן החי מאביו, ולא לעצם מעצמות אביו. וכן המלקט עצמות, אינו מיטמא להם, אע"פ שהשדרה קיימת. חסר ממנו כל שהוא, אפי' הוא מונח אצלו, אינו מיטמא לו, שאינו מיטמא אלא לשלם. ויש מי שאומר דהני מילי כשחסר לאחר מיתה, אבל אם חסר ממנו אבר בחייו, ומת, מיטמא לו, אע"פ שאינו שלם. (ו"א שאינו מיטמא להרוג, דמקרי חסר) (כל בו בשם ר"ש מאירא) (ונכון להחמיר).

שעד טומאת כהן למת מצוה, לנשיא ולרבו, ועל איזה מת מתאבלין, וכו' י"א סעיפים

א מצוה להטמאות למת מצוה, אפילו הוא כהן גדול וגזיר והולך לשחוט את פסחו, ולמול את בנו, ומצא מת מצוה, הרי זה מיטמא לו. ב אינו נקרא מת מצוה לענין זה, אלא אם כן מצא ראשו ורובו. ואם מצא ראשו ורובו חוץ מאבר אחד, חוזר ליטמא בשביל אותו אבר. ג איזהו מת מצוה, שמצאו בדרך או בעיר של עובדי כוכבים, ואין לו קוברים, וממקום שמצאו אינו יכול לקרות ישראל שיענהו ויבא ליטפל בו ולקבורו, אסור לו לזוז משם ולהניח את המת, אפילו לילך לעיר להביא קוברים, אלא יטמא עצמו ויקברנו. אבל אם היו ישראל קרובים למקום המת, שהמוצא את המת קורא אותם והם עונים לו ובאים לקברו, אין זה מת מצוה שיטמא עליו הכהן, אלא קורא אותם והם קוברים. באו בני העיר, אם יש לו כל צרכו, מושך את ידיו. הגה: יש אומרים אם אינו מוצא שיקברוהו, רק בשכר, אינו חייב לשכור משלו, אלא מיטמא, אם ירצה (נ"י פרק האשה רבה בשם ריטב"א). מת הנמצא, ולא ידעין אם עובד כוכבים ואם ישראל הוא, אזלינן בתי רובא הנמצאים שם, אם יש שלא נוכל לומר כל קבוע כמחצה על מחצה (בית יוסף בשם תשובת הרשב"א). ד כל הקרובים שהכהן מיטמא להם, שהם: אביו, ואמו, ובנו, ובתו, ואחיו, ואחותו מאביו בתולה, ואשתו, מתאבלים עליהם. ועוד הוסיפו עליהם: אחיו מאמו, ואחותו מאמו, בין בתולה בין נשואה, ואחותו נשואה מאביו, שמתאבלים עליהם אף על פי שאין כהן מיטמא להם. וכשם שהוא מתאבל על אשתו, כך היא מתאבלת עליו. ודוקא אשתו כשרה ונשואה, אבל פסולה או ארוסה, לא. אבל בנו, ובתו, ואחיו, ואחותו, אפילו הם פסולים, מתאבל עליהם, חוץ מבנו, ובתו ואחיו ואחותו משפחה וכותית, שאינו מתאבל עליהם. ה הגר שנתגייר הוא ובניו, או עבד שנשתחרר הוא ואמו, אין מתאבלין זה על זה. (והוא הדין גר שנתגייר עם אמו, אין מתאבל עליהם) (סברת הרב מהמרדכי ה"ל שמחות ממעשה שבא לפני ר"י למאי דקי"ל אבילות יום ראשון דרבנן). ו כל מי שמתאבל עליו, מתאבל עמו אם מת לו מת. ודוקא בעודו בפניו, אבל שלא בפניו אין צריך לנהוג אבילות; חוץ מאשתו, שאע"פ שמתאבל עליה אינו מתאבל עמה אלא על אביה או על אמה משום כבוד חמיו וחמותו, אבל על אחיה ואחותה או בנה ובתה מאיש אחר, אינו מתאבל עמה. ומ"מ אינו יכול לכופה להתקטט, אבל יכולה למזוג לו הכוס ולהציע לו המטה ולרחוץ פניו ידיו ורגליו. וכן היא אינה מתאבלת עמו, אלא כשמתו חמיה או חמותה, אבל שאר קרוביו שמתו, אינה מתאבלת עמו. הגה:

וי"א דהאידינא נוהגין להקל באבילות זה של המתאבלים עמו, דאין זה אלא משום כבוד המתאבלים. ועכשיו נהגו כולם למחול. וכן נוהגין האידינא שלא להתאבל כלל עם המתאבלים (טור בשם הרא"ש והוא כפי א"מ ורמב"ן בת"ה והגמ"י פ"א), וכל המחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהים (הגהות מיימוני פ"ב). ומ"מ נהגו שכל קרובי המת, הפסולין לו לעדות. מראין קצת אבילות בעצמן כל שבוע הראשונה, דהיינו עד אחר שבת הראשון, שאינן רוחצים ואינן משנים קצת בגדיהם כמו בשאר שבת (גדולי אוסטרייך נהגו כן). ויש מקומות שנהגו עוד להתמיר בעניינים אחרים, והעיקר כמו שכתבתי. וכל זה בשמועה קרובה, או שהיה אצל המיתה; אבל בשמועה רחוקה, אין לאבילות זה מקום כלל (תמצא הכל מבואר בת"ה סימן רנ"א). מי שרוצה להחמיר על עצמו להתאבל על מי שאינו צריך, או ללבוש שחורים על קרובו, אין מוחין בידו (הרא"ש כלל כ'). ז אין מתאבלים עם הקרובים שמתאבלים עליהם, אלא כשמתאבלים על הקרובה דשאר, כגון בנו ואחיו שמתאבל על בן וכת שלהם; אבל על קרובה דקדושין שלהם, כגון שמתה אשת בנו או אשת אחיו או בעל בתו או בעל אחותו, אינו מתאבל עליהם. ח תינוק, כל שלשים יום ויום שלשים בכלל, אין מתאבלים עליו, אפילו גמרו שערו וצפרניו; ומשם ואילך מתאבל עליו, אלא אם כן נודע שהוא בן ח'. ואי קים ליה ביה שכלו לו חדשיו, כגון שבעל ופירש ונולד חי לט' חדשים גמורים, אפילו מת ביום שנולד, מתאבלים עליו. (ספק בן ט' לראשון (או) וכן ד' לאחרון, שניהם (מתאבלים עליו) (מרדכי הלכות אבילות והגהות מיימוני פ"א וב"י בשם התוספות). ט יש מי שאומר דתאומים שמת א' מהם תוך שלשים יום, והשני חי ומת אחר ל' יום, אין מתאבלין עליו. י על רבו שלמדו חכמה נוהג דיני אנינות, אלא שמברך ומזמן ומתאבל עליו בחליצת סנדל וכל דיני אבילות, יום אחד. (וכתב הב"י בשם רבי שמחה שצריך לשנות מקומו בכ"ה, מיהו במקצת היום סגי.) יא נשיא, אף על פי שהכל מיטמאין לו, אין מתאבלים עליו. הגה: י"א דאין מתאבלין על בן הראשון או בן הבכור שמת לאדם (כל בו וריב"ש וב"י הביאו מי שנהגו כן. והם כתבו שהוא טעות); והמנהג הוא מנהג טעות, אלא חייבים להתאבל עליהם. ומ"מ נשתרכב המנהג בעירנו שאין אב ואם הולכים אחר בניהם הראשון לבית הקברות. יש אומרים בשעת הרבר אין מתאבלים, משום כיעתותא (תשובת מהרי"ל סימן ג'), ושמעתי קצת נהגו כן.

שעה אימתי מתחיל האבילות, ולמי שמפנין מקבר לקבר, ובו י"א סעיפים

כב
אד"ב

א מאימתי חל האבילות, משנקבר ונגמר סתימת הקבר בעפר, מיד מתחיל האבילות ומעטף ראשו, אבל אינו חולץ מנעליו עד שיגיע לביתו (רמב"ן). ועכשיו נוהגים לחלוץ מנעל אחר סתימת הגולל מיד, כדאיתא בסימן שע"ו. הגה: (וע"ל סימן שע"ב). היה סבור שנסתם הקבר והתחיל להתאבל, ואחר כך נודע לו שטעה, חוזר ומתחיל האבילות מחדש (תשובת הרא"ש כלל כ"ז). ב מי שדרכם לשלוח המת למדינה אחרת לקבורו, ואינם יודעים מתי יקבר, מעת שיחזרו פניהם מללוות מתחילין למנות שבעה ושלשים ומתחילין להתאבל (ל' רמב"ם פ"א מה"א ד"ו): וההולכים עמו, מונים משיקבר. ואם גדול המשפחה הולך עמו, אף אלו שבכאן אינם מונים אלא משיקבר; וגדול משפחה היינו דביתא סמוך עליה וגרירי כולהו בתריה, לא שנא אח לא שנא בן קטן; ויש מי שאומר והוא שיהא בן י"ג. ג אם מפנין את המת מקבר לקבר, אם קברוהו בקבר ראשון על דעת להיות קבור שם עולמית, אלא שאח"כ נמלכו לפנותו משם, אין מונין לו אלא משיקבר בקבר ראשון, אפילו פיננהו תוך ז'. אבל אם כתחלה קברוהו על דעת לפנותו כשיזדמן להם, מתחילין אבילות מיד; ואם פיננהו

תוך שבעה, חוזרין ומונין משיקבר שנית; ואם לא פינוהו עד לאחר שבעה, כבר עבר אבילותם ואין מתאבלין עליו פעם אחרת; ואם מתחלה היה דעתם לפנותו משם תוך שבעה, אין מתחילין למנות עד שיקבר בקבר השני. ד' אם נתנו המת בארון, ונתנוהו בבית אחר לפי שהיתה העיר במצור, מונים לו מיד שבעה ושלישים, אע"פ שדעתם לקברו בבית הקברות אחר המצור, וסתימת ארון הוי כקבורה וחל עליהם אבילות מיד. ה' הרוגי מלכות שאין מניחים אותם ליקבר, מאימתי מתחילין להתאבל עליהם ולמנות ד' ושלישים, משנתיאשו לשאול למלך לקברן, אע"פ שלא נתיאשו מלגנוב אותם. ו' מי שהודיעוהו שצלבנו עובדי כוכבים קרובו בעיר אחרת ונהג אבילות מיד, ואח"כ נודע לו שעדיין עומד בצליבה, אותו אבילות לא עלה לו וחוזר ומונה משיקבר או משנתיאשו מלקברו (דעת ר"י ורמב"ן). ז' מי שטבע במים שיש להם סוף, או שיצא קול שהרגוהו לסטים או שגררתו חיה, מאימתי מונים, משנתיאשו לבקש. מצאוהו אברים אברים ומכירין אותו בסימני גופו, אין מונין לו עד שימצא ראשו ורובו או יתיאשו מלבקש (כרייתא מכיאה רמב"ן); ואם נמצא אחר שנתיאשו ממנו, אין הקרובין צריכים לחזור ולהתאבל, אלא הבנים, אם הם שם בשעה שנמצא מתאבלים אותו היום דלא גרע מליקוט עצמות אביו; אבל אם אינם שם, ושמעו אחר שעבר היום, אין צריכין להתאבל. הגה: אם שלחו מתייהם לעיר אחרת, שדינם להתחיל האבילות משיחזירו פניהם, והתחילו למנות האבילות, ואחר כך נתפס המת ולא ניתן לקבורה זמן ארוך, אין צריכין להפסיק אבילותן, ואין צריכין לחזור ולהתאבל אחר כך, דמאחר שדינם להתחיל מיד, אין צריכין להפסיק (מרדכי סוף מ"ק). ח' מי שמת לו קרוב, ולא ידע עד שבא למקום שמת שם המת, או למקום קבורה, אם היה במקום קרוב שהוא מהלך י' פרסאות שאפשר שיבא ביום אחד, אפילו בא ביום הז', אם מצא מנחמים אצל גדול הבית, אפילו שנערו לעמוד, הואיל ומצא מנחמים (דהיינו שנהגים עדיין קצת אבילות) (טור ורשב"א בתשובה), עולה ומונה לו עמהם תשלום שלשים יום; ואם לא מצא מנחמים, מונה לעצמו. וכן אם היה במקום רחוק, אפילו בא ביום שני, מונה לעצמו שבעה ושלישים מיום שבא. הגה: וי"א דאפילו אם בא אחד, ואין הגדול בבית רק שהלך לצורך המת, אם חזר תוך ג' ימים הוי כאילו הוא בבית והבא תוך ג' מונה עמהם (וכן הוא בטור); ויש להקל כסברא זו. וכל שדינו למנות עמהם, אפילו אם חזר אחר כך לביתו, מונה עמהם (הרשב"א סימן תע"ז). ט' כמה דברים אמורים, כשלא שמע שמת, עד שבא. אבל אם נודע לו ביום השני והתחיל להתאבל, לא יקצר אבילותו בשביל שבא אצלם. י' מי שהוא אבל, ובתוך ז' מת לו מת אחר, מונה ז' למת אחרון ועולים לו לתשלום שבעה ימי אבילות הראשון. י"א מי שהתפלל ערבית, ועדיין הוא יום, ושמע שמת לו מת, יש מי שאומר שמונה מיום המחרת, ואותו יום אינו עולה.

שעו מנהג המנחמין, ודין מת שאין לו מנחמים, וכו' ד' סעיפים

א' אין המנחמים רשאים לפתוח, עד שיפתח האבל תחלה. והאבל מיסב בראש, וכיון שנענע האבל בראשו, בענין שנראה שפוטר את המנחמים, אינם רשאים לישב אצלו. (אין אבל או חולה חייבים לעמוד, אפילו מפני נשיא) (פ' א"מ). ב' הבא לכבד את חבירו ולקום מפניו, אומר לו: שב, אלא א"כ הוא אבל או חולה, דמשמע: שב באבילות שלך, שב בחולי שלך. הגה: לא יאמר אדם: לא נפרעתי כפי מעשי, או כיצא בדברים אלו, שאל יפתח פיו לשטן (כן משמע בפרק מי שמתו ובהגהות אלפסי שם). ואל יאמר אדם לאבל: מה לך לעשות כי אי אפשר

לשנות, שזהו כגדוף, דמשמע הא אם אפשר לשנות היה עושה, אלא יקבל עליו גזירת הש"י מאהבה (נ"י פ' שור שנגח דמשמע כן בגמרא). ג מת שאין לו אבילים להתנחם, באים עשרה בני אדם כשרים ויושבים במקומו כל ז' ימי האבלות, ושאר העם מתקבצים עליהם; ואם לא היו שם עשרה קבועים, בכל יום ויום מתקבצים עשרה משאר העם ויושבים במקומו. הגה: ולא ראיתי נוהגין כן. וכתוב במהרי"ל: נוהגים להתפלל בעשרה כל ז' במקום שנפטר שם האדם, והיינו על אדם שלא הניח קרובים ידועים להתאבל עליו, אבל יש לו כשום מקום שמתאבלים עליו, אין צריך (וכזה ראוי לנהוג). ד עכשיו נוהגים שאחר שנגמר סתימת הקבר מעפר (או לאחר שהפך האבל פניו מן המת), חולצין מנעל וסנדל ומרחיקין מעט מבית הקברות, ואומרים קדיש שהוא עתיד לחדתא עלמא, ואחר כך תולשין עפר ותולשין עשבים, ומשליכים אחר גוים ורוחצין ידיהם במים. הגה: י"א שיושבים ז"פ, מפני שהרוחות מלוות אותו, וכל זמן שיושבין, בורחין ממנו (מהרי"ל בתשובה כ"ג בשם י"א). ובמדינות אלו לא נהגו לישב רק ג"פ, אחר שרחצו הידים, ואומרים כל פעם: והי נועם וגו' (תהילים צ, יז), יושב כסתר (תהילים צא, א) וגו' וכשנקבר המת כיום טוב, יכולין לישב כך ג"פ כמו בחול (מ"כ בהגהות מנהגים). וה"ה אם נקבר סמוך לשבת, עושין כן בשבת. ונהגו להקפיד אם יכנס אדם לבית אחר קודם שירחץ וישב ג"פ, ומנהג אבותינו תורה (שם במהרי"ל). ונמצא במדרשות לומר קדיש על אב (כל בו וריב"ש בשם תנחומא וספרי, ובחיי בשם מסכת כלה, וכ"י בשם הזוהר, ובא"ז בשם תנא דבי אליהו רבא); ע"כ נהגו לומר על אב ואם קדיש בתרא י"ב חדש, וכן נהגו להפטיר בנביא, ולהתפלל ערבית כמוצאי שבתות שהוא הזמן שחזרין הנשמות לגיהנם, וכשהבן מתפלל ומקדש ברכים, פודה אביו ואמו מן הגיהנם (כל בו בשם הגהות). ונהגו לומר קדיש על האם אע"פ שהאב חי עדיין, אינו בידו למחות לבנו שלא יאמר קדיש על אמו (סכרת הב"י ע"פ המנהג). מצוה להתענות ביום שמת אב או אם (ריב"ש וכל בו). שלשה אחין ואיש נכרי, השלשה אחין נוטלין השלשה קדישין והאמר נוטל קדיש אחר. ונהגו שאם מגיע לאדם יום שמת בו אביו ואמו, שאומרים עליהם קדיש יתום לעולם, ומי שיוודע להתפלל כל התפלה, מתפלל; ואם יש אבילים אחרים, נהגו שתוך שבעה לאבלם הם קודמים, ואין לו קדיש כלל; תוך שלשים, יש לו קדיש אחד; לאחר ל', כל הקדישים של אותו היום הם שלו. ומונין שבעה ול' מיום הקבורה, אע"פ שלא שמע האבל מיד (כמהרי"ל). ואם נכרי הוא כאחד מבני העיר לענין קדיש זו, הולכים אחר המנהג (אגור). ואין מקום לקדיש זו אלא על אב ואם בלבד, אבל לא בשאר קרובים (בא"ז). ואם אין כב"ה אבל על אביו ואמו, אומר אותו קדיש מי שאין לו אב ואם, בעד כל מתי ישראל. (שם) ויש מקומות שנהגו ששאר קרובים אומרים קדיש על קרוביהם כשאין אבילים על אביהם ואמם, ויש מקומות שאפילו יש אבילים על אביהם ואמם, אומרים שאר קרובים, אלא שעושים פשרה ביניהם שאין אומרים כל כך קדישים כמו האבילים על אב ואם (מהרי"ק שורש מ"ד); והולכין ככל זה אחר המנהג, ובלבד שיהא מנהג קבוע בעיר. והאבילים אומרים קדיש אפילו בשבת ויו"ט (בא"ז בשם ר"י מקרוב"ל), אבל לא נהגו להתפלל בשבת ויו"ט (כן הוא בתשובת מהרי"ל), אף על פי שאין איסור בדבר, אבל בימות החול, מי שיוודע להתפלל, יתפלל ויותר מועיל מקדיש יתום שלא נתקן אלא לקטנים; ומי שאינו יודע להתפלל כל התפלה, יתפלל למנצח ובא לציון וכו' (בא"ז). ונהגו שאין אומרים קדיש ותפלה רק י"א חדשים, כדי שלא יעשו אביהם ואמם רשעים, כי משפט רשע י"ב חדש. ואם היו אבילים כאן ובאו אח"כ אבילים אחרים, השניים יש להם הקדישים והתפלות כל ל' יום מיום הקבורה, אע"פ שלא שמעו. י"א המומר שנהרג ביד עובדי כוכבים, בניו אומרים עליו קדיש (הרד"כ בית י"א ובכ"ז וע"ל סימן ש"מ).

שעז דין עבדים ושפחות ומנודה שיש להם אבילות, ובו ג' סעיפים

א העבדים והשפחות, אין עומדין עליהם בשורה, ואין אומרים עליהם תנחומי אבלים, אלא אומרים לו: המקום ימלא חסרונו, כשם שאומרים לאדם על שורו וחמורו. **ב** אבל מנודה, אין מברין אותו ואין אומרים לו תנחומי אבלים. **ג** מנודה שמת, מנחמים אביו.

שעח דיני סעודת הבראה לאיש ולאשה, ובו י"ג סעיפים

א אבל אסור לאכול משלו בסעודה ראשונה, אבל בשניה מותר, אפילו ביום ראשון. ומצוה על שכניו שיאכילוהו משלהם, כדי שלא יאכל משלו. ויכול אחד להאכיל את חברו בימי אבלו, והוא יחזור גם כן ויאכילנו בימי אבלו, ובלבד שלא יתנו בתחילה. **ב** אשה שאירעה אבל, אין לאנשים להברותה; אבל נשים מברין אותה. ואשה נשואה שאירעה אבל, אינה יכולה לאכול סעודה ראשונה משל בעלה. וכן מי שיש לו סופר או שכיר, אם אוכל בשכרו ואירעו אבל, לא יאכל סעודה ראשונה משל בעל הבית. אבל מי שזן עני או יתום או לבנו וכתו, בלא תנאי, ואירעם אבל, יכולים לאכול סעודה ראשונה משל בעל הבית. **ג** אם רצה האבל שלא לאכול ביום הראשון, מותר לאכול משלו אפילו סעודה ראשונה. הגה: וכן אם לא הברוהו ביום ראשון שנמשך עד הלילה, מותר לאכול כלילה משלו, ואין צריך הבראה (טור). **ד** היו נוהגים להתענות ביום מיתת החכמים. **ה** מי שנקבר בערב שבת סמוך לחשכה קודם ביה"ש, ויש מי שאומר שמברין אותו אז; ולי נראה דכיון שאינו חובה טוב שלא להברותו אז, מפני כבוד השבת, וכן נוהגין. **ו** אין מברין על הקטן אא"כ הוא בן שלשים יום שלימים, או קים ליה ביה שכלו לו חדשיו. **ז** מרביצין ומכבדין בבית האבל, ומדיחין קערות, כוסות וצלוחיות וקיתונות, ואין מביאין שם לא בשמים ולא מוגמר, אבל מביאים אותם בבית שהמת שם ואין מברכים עליהם; ואין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל, אלא יושבין ודוממים. **ח** כיון שנקבר המת, מותר לאכול בשר ולשתות יין מעט בתוך הסעודה כדי לשרות אכילה שבמעיו אבל לא לרוות. **ט** מקום שנהגו להברות בבשר ויין ומיני מטעמים עושים; ומברין תחילה בכצים או בחבשיל של עדשים, זכר לאבילות, ואח"כ אוכלים כל צרכם. **י** אין לאכול עם האבל כל כך בני אדם שיתחלקו לשני מקומות. **יא** היכא שצריך למנות שבעה אחר הרגל, וכן אם שמע שמועה בשבת, צריך להברותו הבראה ראשונה שבימי אבילות. (וי"א שכיון שנדחה יום ראשון אין מברין אותו, וכן נוהגים (במרדכי במ"ק בשם י"א ונ"י), ואפילו היכא דעולה לו למנין ז' כגון במקומות שעושין שני ימים, ששני עולה). **יב** אין מברין על שמועה רחוקה. **יג** פריס (פירוש כוצע לחם לברך המוציא) מנחם גדול דבהון, ובשבת פריס כאורחיה.

שעט דין ברכת המזון בבית האבל, ובו ה' סעיפים

א כשמברכין ברכת המזון בבית האבל, אומר ברכה רביעית כנוסח זו: בא"י אלהינו מלך העולם האל אבינו מלכנו בוראנו גואלנו קדושנו קדוש יעקב המלך החי הטוב והמטיב אל אמת דיין אמת שופט בצדק וכו'. הגה: לוקח נפשות במשפט שליט בעולמו לעשות בו כרצונו כי כל דרכיו במשפט ואנחנו עמו ועבדיו וככל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו גודר פרצות ישראל הוא יגדור הפרצה הזאת מעלינו ומעל אכל זה לחיים ולשלום (טור). **ב** יש מוסיפים בברכה שלישית: הוא יגדור הפרצה הזאת מעלינו ומעל אכל זה לחיים ולשלום (טור).

נחם ה' אלהינו את אבלי ירושלים ואת האבלים המתאבלים כאכל הזה, נחמם מאבלם ושמחם מיגונם, כאמור: כאיש אשר אמו תנחמנו (ישעיה סו, יג) וכו' בא"י מנחם ציון בכנין ירושלים. ג יש אומרים בכרכת זימון: נברך מנחם אבלים שאכלנו משלו. ד בשבת, אם בירך ביחיד, או בג' אבלים, מברך כדרך שמברך בחול, דצינעא הוא. ואם אכלו אחרים עמו וברכו, אין מזכירין מעין המאורע, דכיון דאיכא אחרים לאו צינעא הוא. ה אבל מצטרף לתפלה ולזימון, בין לג' בין לעשרה.

שפ דברים שהאבל אסור בהם, וכו' כ"ה סעיפים

א אלו דברים שהאבל אסור בהם: במלאכה, ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה, ואסור לקרות בתורה, ואסור בשאלת שלום ובכביסה, וחייב בעטיפת הראש ובכפיית המטה, כל שבעה, ואסור להניח תפילין ביום הראשון, ואסור בגיהוץ ובתספורת ושמחה ואיחוי קרע כל ל' יום (וכל דברי אבילות נוהגין בין ביום בין בלילה) (כתשוכת הרשב"א סימן תמ"ה). ב מלאכה כיצד, כל ג' ימים הראשונים אסור במלאכה, אפילו עני המתפרנס מן הצדקה; מכאן ואילך, אם הוא עני ואין לו מה יאכל, עושה בצינעא בתוך ביתו, ואשה טווה כפלך בתוך ביתה, אבל אמרו חכמים: תבא מארה לשכיניו שהצריכוהו לכך. (בדרך שמותר לכתוב בחול המועד, כך מותר לכתוב בימי אבלו; אבל לא בענין אחר) (כל בו בשם הר"מ וכו' ס"ס זה). ג כשם שהוא אסור בעשיית מלאכה, כך הוא אסור לישא וליתן בסחורה ולילך ממדינה למדינה, בסחורה. ד אפילו דבר האבד, אסור האכל לעשות, בין הוא בין עבדו ושפתותיו ובניו ובנותיו שמעשה ידיהם שלו. ה אסור לעשות מלאכתו ע"י אחרים (אפי' עובד כוכבים) (מרדכי ריש פרק מי שהפך), אלא אם כן הוא דבר האבד, שדבר האבד מותר לאבל לעשות ע"י אחרים; אפילו דבר האסור במועד משום טירחא, מותר, ואפילו הוא מעשה אומן. הגה: וי"א דאם לא יוכל לעשות ע"י אחרים, והוא דבר האבד, מותר לעשות האבל בעצמו (טור בשם הרמב"ן והרא"ש וכן כתב רבינו ירוחם); ולאחר שלשה ימים הראשונים יש להקל, ואפילו תוך ג' והוא הפסד מרובה. ו פרקמטיא שלו, בדבר האבד, שאם לא ימכור יפסיד מהקרן, נמכרת על ידי אחרים; אבל אם לא יפסיד מהקרן, אלא שאם ימכרנה עתה ירויח בה יותר משאם ימכרנה אח"כ, אסור. ומ"מ אם שיירות או ספינות באו, או שהם מבקשים לצאת, ומוכרים בזול או לוקחים ביוקר, מותר למכור ולקנות ע"י אחרים, אפילו שלא לצורך תשמישו, אלא לעשות סחורה להשתכר. ז הלוות לעובדי כוכבים ברכית, לאותם שרגילים ללוות ממנו, מותר להלוות להם ע"י אחרים, משום דהוי דבר האבד. ח אי מסיק זווי באינשי והאידינא משכח להו, ובתר הכי לא משכח להו, שרי לשדורי עליהו. ט אם יש לו דין על אדם, אינו תובע כל ז' ואם הוא דבר האבד, כגון שביקש לילך למדינת הים, או שעדיו חולים, עושה מורשה ודן עמו. י כל הדברים שהתירו במועד משום צורך המועד, כולם אסורים באבל, אפילו על ידי אחרים. יא אבל ששדהו ביד אחרים באריסות או בחכירות או בקבלנות, הרי אלו עובדין כדרכן בימי האבל של בעל השדה, ואפילו נשלם זמן חכירותם קודם ונשאר בשדה כמו שהיו. יב אם האבל הוא אריס בשדה של אחרים, לא יעבור הוא בעצמו, אבל על ידי אחרים מותר. יג אם יש שכיר יום שעובד שדה האבל, אפילו בעיר אחרת, לא יעשה. יד אם יש לאבל חמור או ספינה מוחכר או מושכר ביד אחר, הרי זה לא יעשה בימי אבלו יי"ל בעל החמור והספינה,

כג
אד"ב

אם לא ששכרו קודם שהתחיל האבלות ועדיין לא כלה הזמן; אבל אם כלה הזמן, אסור. **פז** אם היה החמור והספינה ביד אחרים, למחצה, לשליש ולרביע, יש מתירים ויש אוסרים. **פז** אם האבל מושכר לאחר, לא יעשה מלאכה בימי אבלו. (אבל ע"י אחרים, שרי) (זהו מהרא"ש). **יז** היתה מלאכת אחרים בידו, אפילו בדבר תלוש, כגון לארוג, בין בקבלנות בין שלא בקבלנות, לא יעשה. הגה: ואם הוא דבר האבד, יעשה על ידי אחרים (ר"ע). מותר לקבל מלאכה בימי אבלו לעשות אח"כ, ובלבד שלא ישקול ולא ימדוד כדרך שהוא עושה בשאר פעמים (מרדכי הלכות אבל). **יח** היתה מלאכתו ביד אחרים, בקבלנות בדבר תלוש, בביתו, לא יעשו; בבית אחרים, יעשו. (ובלבד שקבלו המלאכה קודם שנעשה אבל (מרדכי סוף מ"ק ור"י)). **יט** היה לו בנין ביד אחרים, בקבלנות, בחול או בחול המועד לא יעשה, אפילו הוא חוץ לתחום העיר; ואם אלו הקבלנים עובדי כוכבים, מותרים לכנותו בשבת ויו"ט שחלו בימי האבל, אם הוא חוץ לתחום העיר ואין עיר אחרת שבה ישראל בתוך תחום של אותו בית. **כ** אם קבלו אחרים לחרוש ולזרוע שדהו, י"א שמותרין לחרוש ולזרוע בימי אבלו של בעל השדה, ויש מי שאוסר. **כא** שני שותפים חנוונים שאירע אבל לאחד מהם, נועלים חנותם, שלא יעשה השותף בפרהסיא, אבל יכול לעשות בצניעא בתוך ביתו, אפילו בעסק השותפות. ואם האבל אדם חשוב, והשותפות נקרא על שמו, שאפילו אם יעשהו בצניעא בתוך ביתו ידוע שיש לאבל חלק בו, אסור לשני לעשות אפילו בתוך ביתו. **כב** כבוד הבית, הדחת כוסות והצעת המטות, אין בהם משום מלאכה לאבל; וכך מותר לאשה לאפות ולבשל בימי אבלה (כל הצריך לה, אבל מה שאינו צריך לה אסור); וכך אשה המשרתת בבית בעל הבית אחד, ואירעה אבל, מותרת לאפות ולעשות שאר צרכי הבית, בין שהיא משרתת בחנם בין בשכר. **כג** ההולך ממקום למקום לסחורה, ושמע שמועה קרובה, אם יכול למעט שלא לעשות שום עסק באותה העיר, מוטב; ואם לאו, שאם לא יקנה באתה העיר לא ימצא, יקנה לצורך הדרך דברים שיש בהם חיי נפש. **כד** על כל המתים, רצה למעט בעסק סחורה המותרת לו, כגון דבר האבד, ימעט; רצה, אינו ממעט. על אביו ואמו, ימעט. **כה** על כל המתים אסור עד ל' יום לילך בסחורה למרחוק, דאיכא פרסום גדול ודומה לשמחה שהולך בשיירא גדולה ושמחים הרבה בדרך; באביו ואמו, עד שיגערו בו חביריו ויאמרו: לך עמנו.

שפא איסור רחיצה וסיכה לאבל, ובו ר' סעיפים

א רחיצה כיצד, אסור לרחוץ כל גופו, אפילו בצונן; אבל פניו ידיו ורגליו, בחמין, אסור; בצונן, מותר. ואם היה מלוכלך מטיט וצואה, רוחץ כדרכו ואינו חושש. הגה: וכל זה מדינא אינו אסור רק שבעה, אבל אח"כ מותר ברחיצה, אלא שנהגו האידנא לאסור (כל) רחיצה כל ל' יום (מהר"מ הלכות שמחות ובהגמ"י פ"ז מהל' י"ט ופ"י רה"ל אבל); ואפילו לחוף הראש אסור (לקמן ס"י ש"צ ובא"י); ואין לשנות המנהג, כי מנהג קדום הוא ונתייחד על פי תיקון (א"י בשם רשב"א). **ב** סיכה כיצד, אסור לסוך אפי' כל שהוא, אם מכוין לתענוג, אבל אם הוא להעביר הזוהמא מותר; וא"צ לומר משום רפואה, כגון שיש לו חטטין בראשו. **ג** יולדת אבלה שצריכה לרחוץ, מותר. וכן מאן דאית ליה ערבוביא ברישיה, מותר לחוף ראשו בחמין, דלא גרע מאסטניס (פ"י קר הגוף ומצונן). שמותר לרחוץ כל גופו. ולא כל מי שאמר: אסטניס אני, מתירין לו, אלא דוקא שהוא ידוע שהוא אסטניס ומתנהג בנקיות, ואם לא ירחץ יצטער

הרבה ויבא לידי מיחוש. ד' מי שתכפוהו אביליו, שאירעו שני אבילות זה אחר זה, מותר לרחוץ כל גופו בצונן. ה' נדה שנודמנה זמן טבילתה בימי אבלה, אינה טובלת (טור בשם ר"ת וע"פ ומהרי"ק שורש ל"ה). הגה: וכל שכן שאינה רוחצת ללבוש לכנים. אבל מיד אחר ז', אע"פ שנהגו איסור ברחיצה כל ל', מ"מ היא מותרת רק שחשנה רחיצה קצת (א"י בסוף הלכות אבל). וחלוק לבן תלבוש וסדין לבן תציע, שלא תבא לידי ספק (תשובת מהרי"ל סימן ט"ו). ו' אשה לא תכחול ולא תפרקס בימי אבלה, שכל אלו אסורים ברחיצה. ואשת איש אינה אסורה אלא תוך שבעה, אבל אחר ז' מותרת בכל, כדי שלא תתגנה על בעלה. כלה שאירעה אבל תוך שלשים יום לחופתה, מותרת להתקשט אפילו תוך ז'. בוגרת שאירעה אבל, כיון שעומדת לינשא, מותרת בכיחול ופירקוס אבל אסורה ברחיצת חמין כל גופה; נערה אבלה, אסורה אפילו בכיחול ופירקוס.

שפב איסור נעילת הסנדל לאבל, ובו ה' סעיפים

א (אבל) אסור בנעילת הסנדל, דוקא של עור; אבל באנפליא של בגד או של גמי או של שער או של עץ, מותר, שאין מנעל אלא של עור. ואם הוא של עץ ומחופה עור, אסור. ב חיה מותרת לנעול כל ל' יום, מפני שהצנה קשה לה. ג כל אדם מותר לנעול במקום שיש סכנת עקרב. ד אבל ומנודה שהיו מהלכים בדרך, מותרים בנעילת הסנדל, וכשיגיעו לעיר, חולצין. ויש מי שאומר שאם היא עיר שרובה עובדי כוכבים, אין חולצין עד שיכנסו לרחוב היהודים. ה אם צריך לחלוץ מנעל בבית הקברות אחר שנקבר המת, נתבאר בסימן שע"ה. הגה: י"א שצריך לילך יחף מבית הקברות לביתו אם מת אביו או אמו (כל בו בשם ר"י), ולא ראיתי נוהגין כן.

שפג איסור תשמיש המטה לאבל, ובו ב' סעיפים

א אבל אסור בתשמיש המטה, אבל בשאר דבר קורבה מותר, אפילו כמזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו, בין באבלות דידיה בין באבלות דידה. (אבל תבוק ונשוק יש להחמיר) (רבינו ירוחם). ומותרת לאכול עמו בקערה. ומותרת לישן עמו הוא בכגרו והיא בכגדה; ומיהו משום לך לך אמרינן נזירא יש להחמיר שלא ישן (עמה) במטה כלל. ב כמה דברים אמורים, בשאר אבלות; אבל אם מת אביו של חתן או אמה של כלה, שמכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה וכו' בעילת מצוה ופורש ונוהגים ז' ימי המשתה ואח"כ שבעת ימי אבלות, אסור להתייחד עמה כל י"ד יום, אלא הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים, כדאיתא בסימן שמ"ב. אבל אם כנס לחופה והתחילו ימי המשתה שלו, ואח"כ מת לו מת, מותר להתייחד עמה כמו בשאר אבלות, והוא שבעל; אבל אם לא בעל, אסור להתייחד עמה כל ימי האבל, בין בחול בין בשבת.

שפד האבל אסור בתלמוד תורה, ובו ה' סעיפים

א אבל, כל שבעה ימים אסור לקרות בתורה, נביאים וכתובים, משנה, גמרא, הלכות ואגדות. ואם רבים צריכים לו להתלמד, מותר, ובלבד שלא יעמיד תורגמן אלא יאמר לאחר, והאחר לתורגמן, ותורגמן ישמיע לרבים. הגה: או ידרוש בעצמו (מרדכי הלכות אבל). ויכול לפסוק איסור והיתר ליחיד השואל אותו, אם אין אחר אלא הוא, וצריכין לו (כא"ו דר' ירוחם). אבל אסור לומר הלכה לתלמידיו, וכן נוהגין, אע"פ שיש מקילין (תא"ו בשם י"א).

ב אם האבל כהן, ואין בכ"ה כהן אחר, אסור לו לעלות לקרות בתורה. ג אם אין שם מי שיתפלל להוציא את הרבים ידי חובתן, יכול האבל להתפלל להוציאן. הגה: ומצוה להתפלל שחרית וערבית במקום שמת שם, אפילו אין אבל, כי יש בזה נחת רוח לנשמה (א"ז), והאבל מצטרף למנין (שם). ד אבל מותר לקרות באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיה ובהלכות אבילות (ועיין בא"ח סימן תקנ"ד סעיף ב'). והני מילי בינו לבין עצמו, אבל אינו לומד עם אחרים, אלא הם יושבים ונושאים ונותנים בהלכות אבילות, ואם טעו משיבין בשפה רפה, והוא אינו שואל. והני מילי שאין רבים צריכים לו, אבל אם רבים צריכים לו, אפילו בהלכות אחרות מותר, כדאמרינן. ה אבל שיש לו בנים קטנים, אין לו לבטלם מלימודם.

שפה דין שאלת שלום באבל, וכו' ג' סעיפים

א אבל אסור בשאלת שלום. כיצד, שלשה ימים הראשונים אינו שואל בשלום כל אדם, ואם אחרים לא ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו, לא ישיב להם שלום אלא יודיעם שהוא אבל. מג' עד שבעה, אינו שואל, ואם אחרים לא ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו, משיב להם. משבעה עד ל', שואל בשלום אחרים שהם שרויים בשלום, ואין אחרים שואלים בשלומו, וכ"ש שמשיב למי ששואל בשלומו. לאחר ל' יום, הרי הוא כשאר כל אדם. בד"א, בשאר קרובים, אבל על אביו ואמו שואל בשלום אחרים אחר שבעה, ואין אחרים שואלים בשלומו עד אחר י"ב חדש. הגה: ומאחר שאסור בשאלת שלום, כ"ש שאסור להרכות בדברים (רמב"ם פ"ה וכל בו). ואם עושה לכבוד רבים, כגון שרבים באים לנחמו, מותר לומר להם: לכו לבתיכם לשלום, דלכבוד רבים שרי (נ"י פרק אין מגלחין ובהגהות מ"י ובמרדכי הלכות אבל). ויש מקילין האידנא בשאלת שלום האבל לאחר ל', ואין טעם להם, אם לא שיחלקו לומר שזה מה שאנו נוהגים לא מקרי שאלת שלום שבימיהם (סכרת הרב). ועיין בא"ח סימן פ"ג. ב המוצא את חבירו אבל בתוך ל' יום, מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו. לאחר ל' יום, שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומים כדרכו, אלא מן הצד, שאינו מזכיר לו שם המת, אלא אומר לו: תתנחם. מתה אשתו ונשא אחרת, אינו נכנס לביתו לדבר עמו תנחומין. מצאו בשוק, אומר לו: תתנחם, בשפה רפה ובכובד ראש. אבל אם לא נשא אחרת, מדבר עמו תנחומין עד שיעברו ג' רגלים. ועל אביו ועל אמו מדבר עמו תנחומין כל י"ב חדש; לאחר י"ב חדש מדבר עמו מן הצד. ג מקום שנהגו להיות שואלים בשלום אבלים בשבת, שואלים. וכתב הרמב"ם שהאבל נותן שלום לכל אדם בשבת, שהוא מכלל דברים שבפרהסיא. הגה: ואסור לשלוח מנות לאבל על אביו ואמו כל י"ב חודש, ואפילו בשבת, במקום שנהגו שלא לשאול בשלומו בשבת (תשובת מהר"ל סי' ל"א); אבל במקום שנהגו לשאול בשלומו בשבת, גם זה שרי.

שפו עטיפת הראש באבל, וכו' סעיף אחד

א אבל חייב בעטיפת הראש, דהיינו שיכסה ראשו בטלית או בסודר ויחזיר קצתו על פיו ועל ראש החוטם; והני מילי שצריך עטיפה, בכל היום. אבל כשבאין מנחמים אצלו, מגלה ראשו לכבודם. הגה: וי"א שאין נוהגין במדינות אלו בעטיפה (הגהות מיימוני פ"ה); וכן המנהג פשוט, ואין להחמיר לשנות כמה שלא נהגו אבותינו.

שפז דיני כפיית המטה, וכו' ב' סעיפים

א אבל חייב בכפיית המטה. ובשעת שינה ואכילה, יושב על מטה כפויה, אבל כל היום אינו יושב, אפילו על מטה כפויה, אלא על גבי קרקע. וכן המנחמים אינם רשאים לישוב אלא ע"ג קרקע. ב עכשיו לא נהגו בכפיית המטה, מפני שיאמרו העובדי כוכבים שהוא מכשפות, ועוד שאין המטות שלנו עשויות כמטות שלהן כדי שיהא ניכר בהם כפייה.

שפח אבל ביום ראשון אסור להניח תפילין, וכו' ב' סעיפים

א אבל אסור להניח תפילין ביום ראשון; ואחר שהנץ החמה ביום שני, מותר להניחם. ב מבעי ליה לאבל ליחובי דעתיה לכווני לביה לתפילין שלא יסיח דעתו מהם, אבל בשעת הספד ובכי לא מנח להו.

שפט אבל אסור בכביסת כסותו ודין גיהוץ, וכו' ה' סעיפים

א אבל אסור לכבס כסותו כל שבעת הימים, אפילו במים לבד; ולאחר שבעה, מותר. וכשם שאסור לכבס, כך אסור ללבוש המכובסים קודם לכן. (ואחר ז' שרי, והעולם נהגו בו איסור (כדעת ריב"א וסייעמו). ונוהגין שאדם אחר לובשם תחלה, ואח"כ לובשם האבל, והמנהג עיקר (טור בשם סמ"ק וכ"כ המרדכי ה"א וכל בו). וכן נוהגין במדינות אלו לאחר שבעה; ואם לבשו אדם אחר רק שעה אחת די בכך (כל בו וסמ"ק). וא"צ לומר שאסור ללבוש חדשים. וגם הסדינים והמצעות של מטה אסור לכבסן ולהציע המכובסין. וכן מטפחות הידים, אע"פ שמותר לכבסן במועד; וכן כל אותן ששינו שמותר לכבסן במועד כגון היוצא מבית השביה ומבית האסורים והמנודה שהתירו לו חכמים והנשאל לחכם והותר והבא ממדינת הים שהלך להרויח ולא היה לו פנאי לגלח, אסורים בימי אבלו, שאם אירעו אחד מהם, קודם האבלות ונכנס מיד לתוך האבלות, אסור לכבס אלא אם כן אירעו אחד מהם ותכפוהו מיד שני אבלות זה אחר זה, אז מותר לכבס אף בנתר וחול ואפילו תוך שבעה, וכלבד שיעשנו בצינעא בתוך ביתו. ואחר שתכפוהו אביליו זה אחר זה, מכבס במים אבל לא בנתר ואהל. ב מותר לכבס בגדי קטנים שמת אביהם. ג אסור ללבוש תוך שבעה כלים חדשים צבועים וישנים יוצאים מתחת המכבש. (פי' כלי לעצור בו הכגרים). הגה: י"א דאסור ללבוש בגדי שבת תוך ד' שבועות הראשונים, אבל אח"כ מותר אפילו על אביו ואמו, וכן לעשות בגדים חדשים (כל בו בשם מוהר"ם), אבל נהגו איסור כל י"ב חודש. ד אסור תוך שבעה לכבס ולהניח, בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים. ואם היתה כסותו בקבולת ביד אחרים, מכבס אותו כדרכו כמו שאר מלאכתו בתלוש שביד אחרים, בקבולת. ה כל שלשים יום אסור ללבוש (או להציע תחתיו) (כ"י בשם רבינו יוחנן) בגד מגוהץ, והוא שיהא לכן וחדש, ואפילו הוא של פשתן. ועל אביו ועל אמו, אסור עד שיגיע הרגל אחר שלשים ויגערו בו חבריו. ו גיהוץ י"א צק"ל בלשון ערב, וי"א דהיינו כיבוס במים ואפר או בנתר ובורית. ז אחר שבעה מותר לגהץ, בין לעצמו בין לאחרים; לא אמרו שלשים יום לגיהוץ, אלא ללבוש. ח יש מי שאומר דהאידינא ליכא איסור גיהוץ, שהרי אמרו גיהוץ שלנו ככיבוס שלהם.

שצ דיני גילוח וסריקה באבל, ובו ז' סעיפים

א אבל אסור לגלח שערו, אחד שער ראשו ואחד שער זקנו ואחד כל שער שבו, ואפילו של בית הסתרים, כל ל' יום. ושער השפה ומהצדדים, כל שמעכב את האכילה, תוך ז' אסור; אחר שבעה, מותר. **ב** ישב לגלח, ואמרו לו: מת אביו, הרי זה משלים ראשו, אחד המגלח ואחד המתגלח; ומה שהספר גומר, היינו בדליכא ספר אחר במתא. **ג** כל אותם שאמרו מותר לגלח בחול המועד, אם אירעו אחד מאלו קודם האבילות, ונכנס מיד תוך האבל, אסור לגלח. אבל אם אירעו אחד מאלו, ותכפוהו מיד שני אבילות זה אחר זה, מגלח כדרכו, בין בתער בין במספרים, ואפילו תוך שבעה. ואדם אחד שתכפוהו אביליו זה אחר זה, מיקל שערו בתער אבל לא במספרים. (ובלכד שיעשנו כצינעא) (כ"י כשם הרמב"ן). **ד** על כל המתים מגלח לאחר שלשים; על אביו ועל אמו, עד שיגערו בו חביריו. הגה: ואין הרגל מהני אם פגע קודם שיגערו בו חביריו (טור). ועיין בא"ח סימן תקמ"ח. ושיעור גערה יש בו פלוגתא, ונוהגים בג' חדשים (כרעת מהרא"י בפסקיו ואגודה ומהרי"ל והר"ן). ובמקומות אלו נוהגין שאין מסתפרין על אב ואם כל י"ב חדש (מהרי"ל מנהג קצת מקומות), אם לא לצורך, כגון שהכביד עליו שער, או שהולך בין עובדי כוכבים ומתנוול ביניהם בשערותיו, דמותר לספר (כן השיב הא"ז). **ה** אשה מותרת בנטילת שער אחר ז'. (הגה: ויש אוסרים אף לאשה, וכן עיקר). **ו** לסרוק (ראשו) במסרק, מותר, אפילו תוך שבעה. **ז** כשם שאסור לגלח כל שלשים יום, כך אסור ליטול צפרנים בכלי; אבל בידיו או בשיניו, מותר, אפילו תוך שבעה. ואשה שאירע טבילתה אחר שבעה, תוך שלשים, אם תטול צפרניה בידיה או בשיניה אינה נוטלת יפה, אלא תאמר לעובדת כוכבים ליטלם בתער או במספרים. הגה: ולא דוקא עובד כוכבים, אלא הוא הדין ישראלית, וסרכא לישנא דחול המועד נקט (דעת עצמו).

שצא אבל אסור בכל מיני שמחה, ובו ג' סעיפים

א אבל אסור בשמחה; לפיכך לא יקח תנוק בחיקו כל שבעה, שמא יבא לידי שחוק. **ב** על כל מתים נכנס לבית המשתה לאחר שלשים יום; על אביו ועל אמו, לאחר י"ב חדש. ואף אם השנה מעוברת, מותר לאחר י"ב חדש. ומיהו שמחת מריעות שהיה חייב לפרוע אותה מיד, מותר לעשותה מיד אחר שבעה. אבל אם אינו חייב לפרעה, אסור ליכנס לה עד ל'. ועל אביו ועל אמו, אע"פ שחייב לפרעה, אסור (עד) לאחר י"ב חדש. הגה: ובחבורת מצוה, כגון שמשיא יתום ויתומה לשם שמים, ואם לא יאכל שם יתבטל המעשה, מותר לאחר ל', אבל תוך ל' אסור לכל סעודת מצוה שבעולם (טור כשם הראב"ד). אבל סעודת מצוה דלית ביה שמחה, מותר ליכנס בה, כגון פדיון הבן או סעודת ברית מילה, ומותר לאכול שם אפילו תוך שבעה, ובלכד שלא יצא מפתח ביתו (ת"ה סי' רנ"א). ויש אוסרין בסעודת ברית מילה (מרדכי). והמנהג שלא לאכול בשום סעודה כל י"ב חדש, אם הוא חרץ לביתו, ובתוך הבית מקילין שאוכל בביתו בסעודת ברית מילה, וכ"ש בשאר סעודות שאין בהם שמחה. אבל בסעודת נישואין יש להחמיר, כן נראה ל'. אבל שהוא כעל ברית או מוהל, ילכש בגדי שבת עד לאחר המילה. ומותר ליכנס למילה לאכול שם, אם הוא לאחר ל', אע"פ שאין המילה בביתו (כ"י בשם תשובת מהרי"ל). **ג** ליכנס לחופה שלא בשעת אכילה, לשמוע הברכות, יש מתירין ויש אוסרין; אלא עומד חוץ לבית לשמוע הברכות. הגה: אבל לא יכנס לבית כלל בשעה שעומדים במזמורי חתן וכלה, וכן נוהגים באשכנז (טור) ובמדינות אלו. וכל זה בבית

שעושין החתונה ואוכלין ושותין ושמיחין שם, אבל בחופה שעושין בבית הכנסת, שמברכין שם ברכת אירוסין ונישואין ואין שמחה כלל, מותר מיד אחר שבעה (הגהות מיימוני). ויש אוסרין עד שלשים (שם בשם ראבי"ה), וכן נראה לי. ויש מקומות שמחמירין להיות האבל עומד כל י"ב חדש חוץ לבית הכנסת לשמוע הברכות (הגהות במהרי"ל). ומכל מקום נראה דאבל יכול לברך ברכת אירוסין ונישואין תחת החופה שבבית הכנסת. וכן יוכל להכניס חתן כדרך ארצנו ששני אנשים מכניסין החתן תחת החופה. ויוכל ללבוש קצת בגדי שבת בשעה שמכניסין, ובלבד שיהא אחר ל' (ר"ע), וכן נוהגין. יש מתירין לאבל לאכול בסעודת נישואין או ברית מילה עם המשמשין, ובלבד שלא יהא במקום שמחה כגון בבית אחר (כל כו וכו"י בשם סמ"ק). ויש אוסרין (הגהות אשירי), וכן נוהגין, רק שהאבל משמש שם, אם ירצה, ואוכל בביתו ממה ששולחין לו מן הסעודה. יש מתירין לאבל לאכול באותה סעודה של דגים שעושים לאחר הנישואין, כי מאחר שכבר פסקו לומר שהשמחה במעוננו אית ליה היכר שאין שמחה באותה סעודה, ושרי (בית יוסף בשם רוקח). יש אומרים דאסור לאכול בסעודה בלילה שביום המחרת מת אביו או אמו (בהגהות מנהגים בשם מהרי"ו).

שצב אבל אסור כל ל' יום לישא אשה, וכו' ג' סעיפים

א אסור לישא אשה כל ל' יום, אפילו בלא סעודה; ולאחר שלשים, מותר, אפילו על אביו ואמו, ואפילו לעשות סעודה. ומותר לקדש אשה אפילו ביום המיתה, והוא שלא יעשה סעודה, אלא אם כן עברו שלשים יום. (וי"א דגם לארוס אסור כל ל' יום) (טור והרא"ש והרמב"ן) (וכן עיקר). **ב** מתה אשתו, אסור לישא אחרת עד שיעברו עליה שלש רגלים, (אבל ליכנס לבית המשתה, דינו כמו בשאר קרובים), (טור) וראש השנה ויום כפורים אינם חשובים כרגלים לענין זה. ואם לא קיים מצות פריה ורביה, או שיש לו בנים קטנים, או שאין לו מי שישמשנו, מותר לקדש מיד ולכנוס אחר שבעה; ולא יבא עליה עד לאחר שלשים יום, אלא אם כן לא קיים מצות פריה ורביה, שאז מותר לבא עליה אחר שבעה. הגה: והוא הדין בשאר אבלות, אפילו באבלות דאביו ואמו, מותר לישא ולבא עליה אחר שבעה, אם לא קיים פריה ורביה. י"א דאף מי שהוא עשיר ויכולת בידו לשכור לו משרתים ומשרתות, מכל מקום אם אין בתו או כלתו אצלו בביתו שתוכל לשמשו בחפיפת הראש או שאר דברים שמתבייש מאחרים, מקרי אין לו מי שישמשנו, וכל כיוצא בזה (פסקי מהרא"י סימן ג'); ולכן נשתרכב המנהג שרבים מקילין בענין ונישואין נשים תוך שלש רגלים, ובעל נפש יחוש לעצמו. מי שחפשו השר ואינו רוצה להניחו מתפיסתו עד שישא אשה תוך שלש רגלים אחר מיתת אשתו, יש מתירין משום צער דידיה (כו"י), וכן נראה לי עיקר. **ג** מי שלא קיים מצות פריה ורביה, ושידך אשה ואחר שהכין צרכי חופה, מת אחי המשודכת, מותר לכנסה ולבא עליה אחר שבעה. הגה: וכן אם יש לו בנים קטנים ונותרה לאחות אשתו, מותר לכנסה. כי היא מרחמת על בני אחותה יותר מאחרת (כ"כ בפ"י הרא"ש והגהות מיימוני ומרדכי).

שצג מתי האבל יכול לצאת מביתו, וכו' ד' סעיפים

א אבל, ג' ימים הראשונים אינו יוצא לבית האבל ולא לבית הקברות; מכאן ואילך, אם מת לאחרים מת בשכונתו, יוצא אחר המטה לבית הקברות, ואינו יושב במקום המנחמים אלא במקום המתנחמים; ואם אין שם כדי מטה וקובריה, יוצא אפילו ביום ראשון ואפילו בשכונה אחרת. הגה: ומקצת יום ג' הרי הוא ככולו (הגהות מיימוני פ"ז). ולא ראיתי נוהגין כן עכשיו, כי אין אבל הולך לבית הקברות ולא לבית האבל כל שבעה; ואפשר שלאו חיוב הוא, אלא רשות, ומאחר שעכשיו אין מתנחמין כמו בימיהם, שב ואל תעשה עדיף.

ב אבל, שבוע הראשון אינו יוצא מפתח ביתו, ואפילו לשמוע ברכות חופה או ברכות המילה. הגה: מיהו המיקל לצאת לבילה, מפני הצורך, לא הפסיד (ת"ה סימן ר"צ). והא דאסור לצאת חוץ לביתו, היינו דוקא לטייל, או למשא ומתן וכדומה, אבל אם שלח מושל אחריו (מרדכי ה"א) או שצריך לילך בדרך או לשאר דברים הצריכים לו הרבה, כגון דבר האבד, מותר לו לצאת (תוספות סוף מ"ק), וכן נוהגין. ודין נעילת סנדליו, עיין לעיל סימן שפ"ב. שניה, יוצא ואינו יושב במקומו ואינו מדבר; שלישית, יושב במקומו ואינו מדבר. הגה: ואם רוצה שלא לישב במקומו בשבוע שלישית ולדבר, הרשות בידו (הגמ"י). ועכשיו נוהגין שאין יושבין במקומם כל שלשים; ועל אביו ואמו כל י"ב חדש, ואין למנהג זה עיקר, מכל מקום אין לשנות מן המנהג, כי כל מקום לפי מנהגו; רביעית, הרי הוא כשאר כל אדם. אפילו לא שלמו שלשה שבועות, כגון שמת כאמצע שבוע, מיד כשכלה אותו שבוע ושנים שאחריו, חשוב שבוע הבא רביעית. ג האבל אינו יוצא בחול לבית הכנסת, אבל בשבת יוצא. (וכן לבית המדרש) (כ"י). ואנו נוהגים שבכל יום קריאת התורה יוצא לב"ה. הגה: ובמדינות אלו נוהגין שאין יוצא אלא בשבת. ואם האבל מוהל או בעל ברית, לאחר שלשה, מתפלל בביתו, וכשמביאין התינוק למול, הולך האבל לבית הכנסת (הגהות אשירי). אבל, תוך שלשה, לא יצא אא"כ אין מוהל אחר בעיר (א"י); ויש מקילין אפילו תוך שלשה, אפי' אם יש מוהל אחר בעיר (כ"י); ומותר לו לתקן הצפרנים ולגלח לצורך המילה, אבל אם יש מוהל אחר אסור (סכרת הרב דלא כא"ז רמתיר סתם). וכן כל דבר מצוה שא"א לעשות בלא האבל, מותר לו לצאת לקיים המצוה (סכרת הרב וב"י). ד הנוהגים כשהם אכלים שלא לשנות מקומם בבית הכנסת בשבת, יפה הם עושים. הגה: ויש אומרים שגם בשבת ישנה מקומו (נמוקי יוסף סוף פרק המוכר פירות), וכן המנהג פשוט, ואין לשנות המנהג.

שצד שלא להתקשות על המת יותר מראי, וכו' ו' סעיפים

א אין מתקשין על המת יותר מדאי; וכל המתקשה עליו יותר מדאי, על מת אחר הוא בוכה; אלא שלשה ימים לכבי, שבעה להספד, שלשים לתספורת ולגיהוץ. ב כמה דברים אמורים, כשאר העם. אבל תלמידי חכמים, הכל לפי חכמתם; ואין בוכים עליהם יותר מל' יום; ואין מספידין עליהם יותר מי"ב חדש; וכן חכם שבא שמועתו לאחר י"ב חדש, אין מספידין אותו. ג יוצאין לבית הקברות ופוקדים על המתים שלשה ימים, שמא עדיין הוא חי. ד כל שלשה ימים יראה האבל כאילו חרב מונחת לו בין כתפיו; משלשה ועד שבעה, כאילו זקוף כנגדו בקרן זוית; משבעה ועד שלשים, כאלו עוכר לפניו בשוק; וכל אותה השנה הדין מתוחה כנגד אותה משפחה; ואם נולד בן זכר באותה משפחה, נתרפאת כל המשפחה. ה אחד מהחבורה שמת, תדאג כל החבורה. ו כל מי שאינו מתאבל כמו שצוה חכמים, ה"ז אכזרי; אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה.

שצה מקצת יום השבעה והשלשים ככולו, וכו' ג' סעיפים

א כיון שעמדו מנחמים מאצל האבל כיום שביעי, מותר בכל דברים שאסור בהם תוך שבעה, דמקצת היום ככולו, לא שנא מקצת יום שביעי לא שנא מקצת יום שלשים, כיון שהנץ החמה כיום שלשים, בטלו ממנו גזרת שלשים (רא"ש ורבינו ירוחם). הגה: ובמדינות אלו שאין המנחמין רגילין לכא ביום ז', צריך להמתין עד שעה שרגילין המנחמים לכא כשאר ימים,

כה
אד"ב

דהיינו לאחר יציאה מבית הכנסת שרגילין לבא מנחמין, כן נראה לי, ודלא כמו שרגילין להמתין שעה על היום, דאין הדבר תלוי רק בעמידת המנחמין. (וכן משמע באשירי). ב' שמע שמועה רחוקה בלילה, כיון דסגי בשעה אחת, סלקא, אפילו בלילה. ג' מי שמת אביו או אמו בראש חדש ניסן, לא אמרינן בכ"ט באדר שאחריו מקצת היום ככולו, אלא צריך לנהוג דברים האסורים בי"ב חדש עד שיכנס ראש חדש ניסן. הגה: ונהגו להוסיף עוד היום שמת בו האב או האם לנהוג בו דין י"ב חדש, ונכון הוא.

שצו דין אבל שלא נהג אבילותו כל שבעה, וכו' ג' סעיפים

א אבל שלא נהג אבילותו תוך שבעה, בין בשוגג בין במזיד, משלים אותו כל שלשים, חוץ מהקריעה, שאם לא קרע בשעת חימום אינו קורע אלא תוך שבעה, חוץ מאביו ואמו שקורע אפילו לאחר שבעה. ב' כמה דברים אמורים, בשלא נהג אבילות כלל כל שבעה; אבל אם זלזל במקצת הימים, ולא נהג בהם אבילות, כגון מי שאמר לו שמת לו מת ביום הא', והיה בעיר אחרת ולא נהג אבילות, וביום השני בא לעירו ונהג אבילות, אין צריך להשלים, ומונה שבעה מיום הראשון. ג' קטן שמת אביו ואמו, אפילו הגדיל תוך שבעה, בטל ממנו כל דין אבילות ואינו חייב בו.

שצו דיני עדות לנהוג אבילות על פיהם, וכו' ב' סעיפים

א מתאבלין על פי עד אחד ועד מפי עד ועובר כוכבים מסיח לפי תומו. ב' שנים אומרים: מת, ושנים אומרים: לא מת, אינו מתאבל.

שצח אבילות יום ראשון דאורייתא, וכו' סעיף אחד

א אבילות יום ראשון, אם הוא יום מיתה וקבורה, הוי דאורייתא; ושאר הימים, מדרבנן. כמה דברים אמורים, בשבעה מתים המפורשים בתורה שכהן מטמא להם, אבל אותם שהוסיפו עליהם (כדאיחא בסימן שע"ד), אפילו ביום ראשון הם מדרבנן. ויש אומרים שאף אבילות יום ראשון דמיתה וקבורה הוי דרבנן בכל המתים.

שצט דיני אבילות ברגל בראש השנה וי"ט שני של גליות, וכו' י"ד סעיפים

א הקובר מתו קודם הרגל, כענין שחל עליו אבילות, ונהג בו אפילו שעה אחת קודם הרגל, מפסיק האבילות ומבטל ממנו גזרת שבעה וימי הרגל עולים לו למנין שלשים, הרי שבעה לפני הרגל, וימי הרגל, ומשלים עליהם השלשים. ודוקא שנהג אבילות באותה שעה, אפילו לא נהג אלא דברים שבצינעא, כגון ששמע שמועה קרובה ביום שבת שחל להיות בערב הרגל, שאע"פ שאינו נוהג אלא דברים שבצינעא, הרגל מפסיק. אבל אם שגג (או) הזיד ולא נהג אבילות, או שהיה קרוב לחשכה ולא היה יכול לנהוג, אין הרגל מבטל האבילות; וכ"ש אם לא ידע במיתת המת קודם הרגל, שאין הרגל מבטל, אלא נוהג ברגל דברים שבצינעא, ומונה שבעה אחר הרגל, ובאותה השבעה מלאכתו נעשית ע"י אחרים, ועבדיו ושפחותיו עושים בצינעא בתוך ביתו, דכיון דכבר נתבטל בשבעת ימי הרגל ממלאכה, אע"פ שלא נתבטל מחמת האבל אלא מחמת הרגל, סוף סוף נהג בדין אבילות בענין מלאכה, הילכך אין להחמיר בו כמו בשאר אבילות ומלאכתו נעשית ע"י

אחרים. וכל ימי הרגל רבים מתעסקים בו לנחמו, הילכך אין מתעסקין בו לנחמו אחר הרגל. ורגל עולה למנין שלשים, שהרי דין שלשים דהיינו גיהוץ ותספורת נוהגים ברגל, ולא מתורת רגל כלכד אסור בהם, אלא אף מתורת אבל, שהרי מתורת הרגל מותר ללבוש כלים מגוהצים חדשים ולבנים, ונוטל צפרניו במספרים ושמה שמחת מריעות, והבא ממדינת הים ומבית השביה והשאר שמנו חכמים, מותרין לספר ולכבס, ומדין אבילות אסור בכלם כמו בחול. **ב** הקובר מתו ברגל בחול המועד, נוהג דין אנינות כ"ז שלא נקבר; ולאחר שנקבר, נוהג דברים שבצינעא (ומ"מ מותר לייחד עם אשתו (כ"י בשם הראב"ד והרא"ש) וע"ל סימן שפ"ג ובא"ח סימן תקמ"ח), והרגל עולה למנין שלשים, שמשלים עליו שלשים; אפילו קברו בחג הסכות, לא אמרינן דשמיני עצרת מבטל, ומתעסקים ברגל לנחמו. הגה: וכל מלאכה המותרת לעשות לו כמועד בדבר האבד, מותר לעשות בעצמו; ואם אין דבר האבד, נעשית ע"י אחרים בבתיהם, ועבדיו ושפחותיו עושין בצינעא תוך ביתו (כ"י בשם רבינו ירוחם), ולאחר הרגל מתחיל למנות שבעה, ולכשיכלו שבעה למיתת המת אע"פ שעדיין לא כלו שבעת ימי האבלות, נעשית על ידי אחרים בבתיהם, ועבדיו עושין לו בצינעא בתוך ביתו; ואין רבים מתעסקים בו לנחמו אחר הרגל מנין הימים שניחמוהו ברגל, אבל מראים לו פנים, כגון אם קברו בשלשה ימים האחרונים של רגל, מלאכתו נעשית ע"י אחרים בשלשה ימים אחרונים של אבל, ובמקומות שעושים שני ימים, מונה השבעה מיום טוב שני האחרון, הואיל ומדבריהם הוא עולה מהמנין, ומונה מאחריו ששה ימים כלכד. **ג** אם קבר את מתו שבעה ימים קודם הרגל, ונהג בהם גזירת שבעה, הרגל מבטל ממנו גזירת שלשים, אפילו חל יום שביעי בערב הרגל, דמקצת היום ככולו ועולה לכאן ולכאן, ומותר לכבס ולרחוץ ולספר בערב הרגל. הגה: סמוך לחשיכה (טור). ובערב פסח מותר בכל אחר חצות, דהיינו מזמן שחיתת הפסח ואילך; ועדיף שיגלת קודם חצות, הואיל ואחרים אסורים לגלח אחר חצות (תשובת ר"י מינץ ס"ד). וכן אם חל שמיני בשבת שבערב הרגל, מותר לכבס ולרחוץ ולספר בערב שבת, ואם לא גילח בערב יום טוב או בערב שבת, מותר לגלח אחר הרגל, שכבר נתבטל ממנו גזירת שלשים. אבל בחול המועד לא יגלח, כיון שהיה אפשר לו לגלח קודם הרגל. ואם חל שביעי שלו בשבת ערב הרגל, אסור לגלח בערב שבת, ומותר לגלח אחר הרגל, וכן בחול המועד, כיון שלא היה יכול לגלח קודם הרגל. **ד** הא דרגל מבטל גזירת שלשים, בשאר מתים. אבל באביו ואמו, שאסור (לספר) עד שיוגרו בו חביריו, אפילו פגע בו הרגל לאחר ל' יום, אינו מבטל. **ה** אם חל אחד מימי האבלות, חוץ מהשביעי, בערב הרגל, מותר לכבס, ולא ילבשו עד הלילה. וטוב ליזהר מלכבס עד אחר חצות, כדי שיהא ניכר שמפני הרגל הוא מכבס. אבל לרחוץ, אסור עד הלילה. ויש מתירין לרחוץ אחר תפלת המנחה, סמוך לחשיכה, (וכן נוהגין). **ו** ראש השנה ויום הכפורים חשובים כרגלים לבטל האבלות. **ז** נהג שעה אחת לפני הפסח, אותה שעה חשובה כז', וח' ימי הפסח הרי ט"ו, ומשלים עליהם ט"ו אחרים. **ח** שעה אחת לפני עצרת חשובה כשבעה. ועצרת, כיון שאם לא הקריב קרבנות עצרת בעצרת יש לו תשלומין כל שבעה, חשוב כשבעה, הרי י"ד, ומשלים עליהם ט"ז אחרים; ויום שני של עצרת עולה למנין ה"ט. **ט** שעה אחת לפני ר"ה בטלה ממנו גזירת שבעה, מפני ר"ה; וגזירת ל' מבטל ממנו יום כפורים; ומגלח ערב יום כפורים. וה"ה לקובר מתו בשלשה בתשרי, שמגלח בערב יוה"כ. **י** שעה אחת לפני יום הכפורים בטלה ממנו גזירת ז' מפני יום כפורים,

וגזירת ל' מבטל ממנו החג, ומגלה בערב החג. י"א שעה אחת לפני החג והחג, הרי י"ד; ושמיני עצרת שבעה, הרי כ"א; ויום שני של שמיני עצרת, הרי כ"ב; ומשלים עליהם ח' אחרים. י"ב הקובר את מתו שעה אחת לפני הרגל, אותה שעה והרגל חשובים כ"ד, ומיד אחר הרגל יש לו דין שבוע שלישיית לענין שיושב במקומו ואינו מדבר. י"ג במקומות שעושיין שני י"ט, מי שמת לו מת ביום טוב שני שהוא י"ט האחרון של פסח או של חג, או ביום טוב שני של עצרת, וקברו בו ביום, נוהג בו האבלות, הואיל ויום טוב שני מדבריהם, ואכילות יום ראשון שהוא יום מיתה וקבורה של תורה, ידחה עשה של דבריהם מפני עשה של תורה. אבל אם מת כ"ט שני של ר"ה, וקברו בו ביום, אינו נוהג בו אבלות, ששני הימים כיום ארוך הם. כמה דברים אמורים בשבעה מתים המפורשים בתורה שהכהן מטמא להם, אבל אותם שהוסיפו עליהם (כדאיתא בסימן שע"ד), אין אבלותם אלא מדרבנן, לפיכך אינו נוהג עליהם אבלות בשום יום טוב. ואפילו באותם שאמרנו שנוהג אכילות ביום טוב שני, אינו קורע. והעולם נוהגין שלא להתאבל כ"ט שני של גליות על שום מת, אפילו הוא יום מיתה וקבורה. הגה: דסוכרין כדעת האומרים שאין שום אבלות דאורייתא, וכך המנהג פשוט, ואין לשנות (ר"ת ור"י ורא"ש). י"ד מת לו מת בערב יו"ט, ונתיירא שמא לא יספיק לקוברו מבעוד יום, ומסרו לעובדי כוכבים שיוליכוהו לקוברו, כיון שהוציא והוה מהעיר ונתכסה מעיני הקרובים חלה עליו אבלות; ואם הוא שעה אחת קודם הרגל, ונהג בו אכילות, בטלה לה גזירת שבעה אע"פ שנקבר ביום טוב.

ת דיני אבלות בשבת, ובו ב' סעיפים

א שבת אינו מפסיק אבלות ועולה למנין שבעה, שהרי קצת דיני אבלות נוהגים בו, דהיינו דברים שבצינעא שהם: תשמיש המטה ורחיצה. אבל דברים שבפרהסיא (לא), דהיינו להסיר עטיפתו, (ורוקא כשהוא מעוטף עטיפות ישמעאלים כמו שנתבאר לעיל סימן שפ"ו, אבל קצת עטיפה שנוהגים בקצת מקומות כל ל', אין צריך להסיר בשבת, הואיל ויש לו מנעלים ברגליו) (מהרי"ו סימן ה'). וללבוש מנעליו, ולזקוף המטה מכפייתה, ושלא ללבוש בגד קרוע, אלא מחליפו, ואם אין לו להחליף מחזיר קרעו לאחריו; ות"ת הוי דבר שבצינעא, אבל לחזור הפרשה, כיון שחייב אדם להשלים פרשיותיו עם הציבור, הוי כקורא את שמע ומותר. ואם קראו את האבל לעלות לתורה, צריך לעלות, שאם היה נמנע היה דבר של פרהסיא; ורבינו תם היו קורים אותו בכל פעם שלישי, ואירע בו אבלות ולא קראו החזן, ועלה הוא מעצמו ואמר כיון שהורגל לקרותו שלישי בכל שבת, הרואה שאינו עולה אומר שבשכיל אבלות הוא נמנע, והוי דברים של פרהסיא. (וכן אם הכהן אבל ואין כהן אחר בכה"כ, מותר לקרותו; אבל בענין אחר, אסור) (הגהות מיימוני פ"ג מה"א). ב גררתו חיה או הרגוהו לסטים, ובשבת נתייאש מלבקש, כיון דדברים שבצינעא נוהג בשבת עולה לו ליום אחד. הגה: אם פגע יום ל' של אבלות בשבת ויום כ"ט בערב שבת, מותר לו לרחוץ בערב שבת, אף במקומות שנוהגין שלא לרחוץ כל שלשים, דהואיל ומדינא שרי לאחר שבעה, אלא שנהגו להחמיר כל ל', בכהאי גוונא שרי משום כבוד שבת (הגהות מיימוני בשם מהר"ם פ"ו ופ"ו ד"ט). וה"ה כל כיצא בזה, כגון לחזור אל מקומו כליל שבת וללבוש בגדי שבת, דהא נמי אינו אלא מנהג בעלמא (כן נראה מדברי מהרי"ש), כמו שנתבאר לעיל סי' שפ"ט וש"צ; ואע"פ שיש לחלק בין רחיצה שאסורה בשבת ובין דברים אלו שאפשר לו לעשות בשבת, מ"מ אין נ"ל לחלק בכך.

יא ניסן תא דברים הנוהגים בחול המועד, ובו ז' סעיפים

א אין מניחין את המטה ברחוב בחול המועד, שלא להרגיל את ההספד, שאסור להרגיל את ההספד בחול המועד, אלא לכבוד ת"ח; לפיכך אין מוליכין המת לבית הקברות בחול המועד, עד שיהיה כל הקבר מתוקן ומזומן. ב אין קורעין בחול המועד אלא מי שהוא חייב לקרוע (כדאיתא בסימן ש"מ), אבל מי שאינו חייב, ורוצה לקרוע מפני הכבוד, אסור. ג שמע בחול המועד שמועה קרובה, חייב לקרוע. ד אין חולצין כתף במועד, ואין מברין בו אלא קרוביו של מת; אבל הקרובים, מברין. וה"ה לחנוכה ופורים וראש חודש. וכשמברין, אין מברין אלא על מטות זקופות, אבל ביום טוב, אפילו ביום טוב שני, אין קורעין ולא חולצין ולא מברין; ובחול המועד מברין הכל על החכם לתוך הרחוב, כדרך שמברין את הקרובים, שהכל כקרוביו. ה נשים בחול המועד מענות, דהיינו שכולן עונות כאחת; אבל לא מטפחות, דהיינו להכות כף על כף. בראש חודש, חנוכה ופורים, מענות ומטפחות, אבל לא מקוננות, דהיינו שאחת מדברת וכולן עונות אחריה. נקבר המת, לא מענות ולא מטפחות; והני מילי לאינש דעלמא, אבל לתלמיד חכם, בין בחול המועד בין בראש חודש, חנוכה ופורים, מענות ומקוננות כדרך בחול; והני מילי בפניו, אבל שלא בפניו, לא. ויום שמועה, אפילו רחוקה, כבפניו דמי. ו אומרים על המת צדוק הדין וקדיש, כדרך. וכן ביום טוב שני; אבל ביום טוב ראשון, כיון שאין מתעסקים במת אין אומרים אותו. הגה: ויש חולקין שלא לומר צדוק הדין במועד (הטור הביא כמה רביותא), וכן המנהג פשוט במדינות אלו שלא לומר צדוק הדין בכל הימים שאין אומרים בהם תחנון (במנהגים); ולכן אין אומרים ג"כ כשקוברין אחר חצות בערב שבת. י"א שאם קוברים המת כלילה, שאין אומרים קדיש ולא צדוק הדין (כל בו). ז מת לו מת קודם פורים, ופגע בו פורים, אינו מפסיק האבילות; ומ"מ אין אבילות נוהג בו, לא ביו"ד ולא בט"ו, אלא דברים שבצינעא נוהג, וחייב לשלוח מנות. ואף על פי שאינו מתאבל בהם, עולים לו ממנין השבעה, כמו שבת.

תב דין שמועה קרובה ורחוקה, ובו י"ב סעיפים

א מי שבאה לו שמועה שמת לו קרוב, אם בתוך ל' יום הגיעה השמועה, אפילו יום ל' עצמו, הרי זו שמועה קרובה וחייב לנהוג שבעה ימי אבילות מיום שהגיע השמועה; וקורע ומונה ל' יום (מיום השמועה) (כך משמע מהרמב"ם ומנימוקי יוסף פא"מ ובמרדכי) לתספורת עם שאר דברים. כללו של דבר, יום שמועתו הקרובה כיום הקבורה. ואם שמע מיום ל' ואילך, א"צ לנהוג אלא שעה אחת, לא שנא שמע ביום לא שנא שמע כלילה, שאם שמע כלילה ונהג מקצת אבילות כלילה שעה אחת, עולה לו; ואפילו שמע על אביו ואמו. והני מילי לענין גזירת שבעה, אבל לענין גזירת שלשים, נוהג על אביו ואמו בתספורת עד שיגערו בו חביריו, ובגיהוץ עד שיגיע הרגל ויגערו בו, וכן בשאלת שלום וליכנס לבית המשתה; ומונה מיום מיתה ולא מיום שמועה. לפיכך אם באה לו שמועה על אביו ואמו

לאחר י"ב חדש, אינו נוהג אלא יום אחד אף בגזירת ל'. ב השומע שמועה רחוקה, אין צריך לנהוג כל דין אכילות, אלא דיו בחליצת מנעל, ואין צריך לא עטיפה ולא כפיית המטה, ומותר במלאכה, רחיצה וסיכה ותשימש המטה ובתלמוד תורה, ואם אין לו מנעלים ברגליו צריך שיכפה מטתו או יעטוף ראשו, שצריך שיעשה מעשה שניכר בו שעושה משום אכילות; ואם היה עוסק בתורה או במלאכה, או שהיה רוחץ וסך, ובאה לו שמועה, מפסיק שעה אחת משום אכילות, וחוזר למה שבידו, אבל אם היה לבוש תפילין, אינו צריך לחלצן, ומ"מ אינו יוצא ידי אכילות בהפסק זה, וצריך שיעשה מעשה שניכר שעושה משום אכילות, כגון חליצת מנעל או כפיית המטה ועטיפה; ומיהו בחדא סגי. ג אין מברין על שמועה רחוקה. ד אין קורעין על שמועה רחוקה; ועל אביו ואמו, קורע לעולם. (ובמקום שאין לו לקרוע, אסור להחמיר על עצמו ולקרוע) (א"י). ה השומע שמועה בשבת או ברגל, ולמוצאי שבת ורגל נעשית רחוקה, אינו נוהג אלא יום אחד, ובשבת ורגל אסור בדברים של צינעא. ו השומע שמועה רחוקה בשבת או ברגל, אינו נוהג אפילו בדברים שבצינעא, ולמוצאי שבת ורגל נוהג שעה אחת, ודיו. ז השומע שמועה קרובה בשבת השבת עולה לו ליום אחד, ולמחר קורע, והוה ליה יום ששי שביעי לאכילות. ח עשרה ימים אחר חג הסוכות שמע שמת לו מת בערב החג, אעפ"י שאם נמנה שעה אחת לפני החג ז' ושבעת ימי החג ויום שמיני עצרת (הרי) כ"א, ועשרה ימים אחרים הרי ל"א, אין לזה דין שמועה רחוקה, אלא דין שמועה קרובה, שאין הרגל עולה למי שלא נהג אכילות קודם לו כלל; וכל שכן למי שלא היה יודע שמת לו מת (ר' ירוחם בשם בעל המאור וכ"ד הרמב"ן). ט שמע שתי שמועות רחוקות ביום אחד, אינו נוהג עליהן אלא יום אחד. היו קרובות, או שמתו לו שני מתים כאחד, מונה לשתייהם כאחד שבעה ושלושים. שמע לזה היום ולזה למחר, מונה לשני מיום שמועה, שבעה ושלושים. י שמע שמועה קרובה בשבת ערב הרגל, כיון דדברים שבצינעא נוהג, עולה לו אותו שבת למנין שבעה. יא מי שהתפלל כבר ערבית ועדיין יום הוא, ושמע שמועה קרובה, מונה מיום מחר, ואותו יום אינו עולה לו. יב מי שמת לו מת ולא נודע לו, אינו חובה שיאמרו לו; ואפילו באביו ואמו; ועל זה נאמר: מוציא דבה הוא כסיל (משלי י, יח) ומותר להזמין לסעודת אירוסין ונישואין וכל שמחה, כיון שאינו יודע. מיהו אם שואל עליו, אין לו לשקר ולומר: חי הוא, שנאמר: מדבר שקר תרחק (שמות כג, ז). הגה: ומכל מקום בכנים וזכרים, נהגו להודיע, כדי שיאמרו קדיש; אבל בכנות, אין מנהג כלל להודיעם (מהרי"ו סי' י"ג). מצוה להתענות יום שמת בו אביו או אמו (כל כו בשם הר"מ וע"פ), ומתענין יום המיתה ולא יום הקבורה (מהרי"ו סימן קצ"א ומהרא"י סימן רצ"ו והאחרונים), אם לא מי שהיה אצל הקבורה ולא אצל המיתה. (בקבלה מפי זקן מופלג מהר"ם לנרו); ואם אירע יום זה ביום שאין אומרים בו תחנון, אין מתענין כלל. ואם מתו בארר ונתעברה השנה, העיקר להתענות באדר הראשון (ת"ה סימן רצ"ד ומהרי"ו מינן), אע"פ שיש חולקין, כך הוא עיקר. ואם מתו בשנת העיבור באדר השני, מתענה גם כן בעיבור באדר השני (ג"ו שם). ועיין באורח חיים סימן תקס"ח סעיף ז'. ועיין לעיל סימן שצ"א שאין לאכול בסעודה כליל יום שמת בו אב ואם. ואם חל תענית זה בערב שבת, דינו כשאר תענית. ועיין בא"ח סימן רמ"ט. מיהו אם בפעם ראשון השלים, ינהוג כן כל ימיו.

תג דיני המלקט עצמות, וכו' י' סעיפים

א המלקט עצמות אביו, או של שאר קרובים שמתאבלים עליהם, מתאכל עליהם כל היום כולו, בכל הדברים הנוהגים באבל, בכפיית המטה ועטיפת הראש ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ורחיצה וסיכה; ולערב אין מתאבל עליהם, אפילו צרורים לו בסדינו. היה עומד ומלקט, וחשכה לו, מותר ביום שלאחריו. לפיכך אין מלקטין אותם סמוך לחשכה, כדי שלא יהיה נמצא שלא התאבל על ליקוט עצמות אביו. (ואין אנינות בליקוט עצמות, רק חל עליו אבלות מיד) (טור בשם הרא"ש). ב כל שקורע עליו בשעת מיתתו, קורע עליו בשעת ליקוט עצמות. וכל שאינו מתאחה בשעת מיתתו, אינו מתאחה בשעת ליקוט עצמות. ג עצמות, אין עומדין עליהם בשורה, אבל אומרים עליהם תנחומין לעצמים. ואין מברין עליהם בחבר עיר, אבל מברין עליהם בביתו. ואין אומרים עליהם קינה ונהי, אבל אומרים עליהם קילוסין. (דהיינו שבחו של מת, ומשבחיו להקב"ה שממית ומחיה) (בטור תמצא מבואר). ד אין מלקטין עצמות אביו במועד, ואין צריך לומר עצמות שאר קרובים. ה שמע שהיום לקטו עצמות אחד מקרוביו שהוא מתאבל עליהם, אף על פי שלא היה שם, מתאבל עליהם. (אבל שמע שנלקטו אתמול, אין מתאבל עליהם) (טור בשם הירושלמי). ו אין מפרקין את העצמות ולא מפסקין את הגידים. ז ליקוט עצמות אינו אלא משיכלה הבשר; כלה הבשר, אין הצורה ניכרת בעצמות, לפיכך יכול ללקט בידו עצמות אביו ואמו; ואעפ"כ נכון הדבר שלא ילקטם הוא עצמו, מההיא דרבי אליעזר בר צדוק דבסמוך. ח מלקט אדם עצמות שני מתים כאחד בראש אפרסקל מכאן, ובראש אפרסקל מכאן, דברי רבי יוחנן בן נורי. ר"א אומר: סוף אפרסקל להתעכל, וסוף עצמות להתעכל, ונמצאו עצמות שני מתים מתערבים, אלא מלקטין ונותנין כל אחד לעצמו בארון של ארזים. אמר רבי אליעזר בר צדוק: כך אמר לי אבא בשעת מיתתו: מתחלה קברוני בבקעה, ולבסוף לקוט עצמותי ותנם בארזים, ואל תלקטם אתה בידך, שלא יהיו בזויות עליך. ט המלקט עצמות, והמשמר את המת, והמוליך אותם ממקום למקום, פטור מק"ש ומתפלה ומהתפילין, ומכל מצות האמורות בתורה, בין בחול בין בשבת, לא שנא עצמות קרובים לא שנא עצמות רחוקים, בין אם הוא בספינה או בדרך, ואפילו אם הם מלקטים רבים. ואם רצה להחמיר על עצמו, לא יחמיר, מפני כבוד עצמות. י המוליך עצמות ממקום למקום, הרי זה לא יתנם בשק או בדסקיא ויניחם על החמור וירכב עליהם, מפני שנוהג בהם מנהג בזיון; אבל אם מפשילו לאחוריו על החמור, שפיר דמי. ואם היה מתירא מפני הגנבים והלסטים, מותר. הגה: והחי יתן אל לבו דברים של מיתה; דיספד; יספדוניה; דיקבר, יקברוניה; דיטעון, יטעיניה; דירל, ירלוניה; וגדול השלום שניתן לצדיק, שבשעה שהצדיק נפטר ג' כחות של מלאכים נותנים לו שלום. (הכל בטור והרא"ש וכל בו) ואומרים: יבא שלום (כל הכתוב לחיים קדוש יאמר לו). בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים. (ישעיה כה, ח').